

PROSPERI ALPINI

MAROSTICENSIS *Philosophi & Medici, in Gymnasio PATAVINO*
Medicamentorum simplicium Professoris ordinarii,

DE

PRAESAGIENDA

VITA & MORTE

AEGROTANTIUM

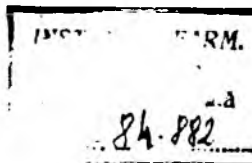
LIBRI SEPTEM.

En quibus ars tota HIPPOCRATICA praedicendi in aegrotis varios morborum eventus, cum ex veterum Medicorum dogmatis, tum ex longa accurataque observatione, nova methodo clucescit.

- Cum PRAEFATIONE

HERMANNI BOERHAAVE.

Editio nova, singulari cura recensita, ab infinitis typhetarum &c. mendis expurgata, locupletissimoque Caputum & Rerum duplici Indice instructa.

LUGDUNI BATAVORUM,

Ex Officina ISAACI SEVERINI. M. DCC. X.

02 JUL 2004

PROPERTIA
PRÆSAGIENDA

VEGETANTUM

HERMANNI BOERNHAYNE

EDITIONE D. M. 1811
P. O. ISACIUS VERLIN.

VIRO CLARISSIMO

CUJUSCUNQUE DOCTRINAE COPIA

ARTIS VERO MEDICAE SCIENTIA

LONGE CELEBERRIMO

HERMANNO BOERHAAVE

PHILOSOPHO ET MEDICO LEIDENSI

IN ALMA BATAVORUM ACADEMIA

MEDICINAE ET BOTANICES

PROFESSORI

DILIGENTIAE ET SAPIENTIAE

VETERUM IN ARTE MEDENDI

VIRORUM PRINCIPUM

AESTIMATORI SOLERTISSIMO

ASSERTORI PRUDENTISSIMO

NOVAM HANC
PROSPERI ÁLPINI
DE PRAESAGIENDA VITA ET MORTE
AEGROTANTIUM EDITIONEM
CONSILIQ ET AUCTORITATE EJUS
PRO CANDIDO SUMMOQUE
INTEGERRIMAM ARTEM PROMOVENDI
STUDIO ADORNATAM
UT MENTEM PRO COLLATIS
HUMANISSIME BENEFICIIS GRATAM
DEBITAMQUE UT PAR EST
OBSERVANTIAM TESTARETUR
EA QUA DECET ANIMI REVERENTIA
OFFERT ET INSCRIBIT

ISAACUS SEVERINUS.

MEDICINAE CULTORIBUS

HERMANNUS BOERHAAVE.

S. P.

 Ad condendam medicinam requiri accuratam primò eventuum historiam, deinde verò severum ex illa ratiocinium, censent omnes, quibus accuratius introspicere in disciplinae hujus indolem unquam placuit. Quae autem lege, ex idonea experientiarum copia, disputatione rationis proficere quis possit, olim indicare conatus fui, quum de vi ratiocinii mechanici in medicina publicè disserui. Quae vero via experimenta capere, vel jam capta discere, quis poterit, in commendatione studii Hippocratici longè prius dixeram. Est enim HIPPOCRATES unus fere, penes quem sylvam reperitur observationum earum, quae ad artem pertinent. Utinam, qui collegit accuratè, ordinatim digessisset! Sed properam viri fatum obstitit, ne tam speratum absolveret opus. Incubere dein supplendo huic defectui Illustres in Arte Viri, quos inter LUDOVICUS DURETUS excellit, & eo vel major forte PROSPER ALPINUS. Prior in immortalis mehercule scripto

P R A E F A T I O.

ad Coaca Hippocratis, posterior in absolutissimo, quod vobis jam offertur, opere. Ego sanè, postquam prima id vice evolveram, judicavi meliorem in Medicos usus librum alium vix inveniri; nullum ergo Medicinae Studiosis magis commendandum esse. Quum vero rarissimi libri ingens esset penuria, exarandum denuò curavi juxta exemplar, quod possidebam, editionis Francofurtensis. Id autem quum verborum, sententiarum, citationum, mendis scateret adeò, ut sensus Auctoris vix sibi constaret, nec mihi curandis his vel minimum superesset otii, quaerendus fuit, qui id in se susciperet oneris. Hoc autem, grave licet & plenum toediosi laboris, sibi imponi passus est RUDOLPHUS DYKER Embdanus, ingenio, industria, eruditione & modestia ornatissimus, Medicinae ut nunc summa cum laude Candidatus, ita brevi, Deo dante, ipse magno hominum bono futurus Medicus. Atque idem ille felicissimo ardui laboris successu rem optime absolvit. De eo autem & gaudeo impense, & vobis gratulor, probè gnarus dignius hoc opus rarò exivisse in lucem. Valetè! Lugd. Bat. 22. Sept. MDCCIX.

ILLUSTRISSIMIS AC SAPIENTISSIMIS

SENATORIBUS,

JACOBO FOSCARENO

Equiti, & Divi Marci Procuratori.

HIERONYMO CAPELLO

ATQUE

JOANNI DELPHINO

Equiti, & Divi Marci Procuratori,

Triumviris Literariis.

PROSPER ALPINUS

S. D.

Inter partes, quæ artem medicam perficiunt, Viri Illustrissimi, ea, quæ occultarum morbos continentium causarum notitiam per signa exhibet, perinde ac Imperatori hostium insidias, Medico morbos maligne ingravescentes detegit, præteritasque molestias ægro non referente aperit, præsentia cernit, de vita & morte, deque longitudine ac brevitate morborum multo antea prænoscere docet, atque demum hominem prædictionibus, quasi oraculis, auctore Hippocrate

EPISTOLA

pocrate Coo, admiratione dignum reddit, ab omnibus plurimum commendatur, ac veluti divinum quoddam suspicitur. Neque immerito sane, cum Medici hanc artem perdocti, veluti Dii oracula hominibus, ita morbos futuros prædicant, ægrotorumque salutem atque exitium ante prævideant, ac non minus, quando tempore hæc futura. Hippocrates Coo pestilentiam ab Illyriis venientem prædixit, & discipulos ad opem ferendam in varias urbes dimisit; cui illos honores, quos Græcia Herculi, propter ejus merita contulerunt. Libros scripsit Prognosticorum, Morborum Epidemiorum, ac, uti aliis visum est, etiam Prorrheticorum, & Coacorum præfagiorum, quibus tota prædicendi ratio Medicis innotescit: In quibus quidem Hippocratem, quasi divinam naturæ mentem, loquentem audire licet. Quamobrem Eudemus olim Romanus & Senator & Philosophus prædictionem a Galeno sibi arte Hippocratica proditam maxime est admiratus, ita ut postea, sicuti Galenus prædixerat, sanatus, amicis alta voce clamando dixerit: Pythium Apollinem vaticinari ægrotantibus voluisse per os Galeni. Quibus sane constat, hanc medicinæ partem Græcis prognosin dictam ceteris nobilitate, ac præstantia esse anteponendam, Medicisque splendorem multum & ornamentum afferre, & ad medicinam faciendam esse scitu necessariam. Etenim quis quæso occultis morborum causis per signa haud quaquam cognitis, naturæque morbo adversantis statu, ac humorum motibus ignoratis, ægrotis opportuna præsidia adhibere poterit? Hinc fit, ut Medici hujus artis ignari, ejusdem naturæ

DEDICATORIA.

turæ statum, humorumque motus in ægrotis minus accurate observantes, sæpius ipsis intempestivo ac inopportuno medicamentorum usu, aut impediendo aut intercipiendo utiles naturæ progressus, exitium inferant. Ego itaque eximia hujus partis medicinæ utilitate, præstantia ac nobilitate persuasus, cum multos annos huic studio incubuerim, cum in variis, & regionibus & locis, varios morborum casus atque eventus, tum apud præcipuos medicinæ scriptores observaverim, opus ad medicum præsagium maxime faciens composui, in quo de morbis prævidendis, de longitudine & brevitate morborum cognoscenda, de præteritorum symptomatum cognitione, deque præsagienda vita & morte ægrotantium, satis accurate egi. Ac demum cum ultimam hujusce operis partem, septem libris distinctam, de præsagienda quippe vita & morte ægrotantium inscriptam, multorum persuasione in lucem edere constituerim, idque libenter, ne medicinæ studiosi hoc etiam ad medicinam faciendam commodo carerent, extemplo vos Senatores amplissimi mihi in mentem occurristis, quibus hosce meos labores devotissime offerrem, ac dedicarem: primum, quoniam hoc opus, quod partem medicinæ prope divinam (divinum enim videtur, Medicum ægrotos vel morituros, vel sanitatem recepturos, antea prænoscere, atque prædicere) complectitur, sua nobilitate ac præstantia non indignum etiam amplissimorum Senatorum benignitate mihi sit visum. Addo mihi jamdiu fuisse in optatis, ut me vobis, Triumviris Litterariis Sapientissimis, possim aliquando honoris, ac beneficii olim suscepti memo-

**

rem

EPISTOLA

rem declarare. Quippe qui, nedum lectionem medicamentorum, vulgo simplicium vocatam, (quæ naturalium omnium vel plantæ sint, vel animalia, vel fossilia, ad usum medicinæ facientium historiam docet, viresque ac usus omnes ad medendum, quod ipsum recte mederi est) studiosis medicinæ merito maximi faciendam, quod absque medicamentorum notitia, neque ullus Medicus, neque ars ipsa Medica unquam esse potuerit, in studio Patavino omnium celeberrimo, mihi interpretandam detuleritis, sed etiam eam ordinariam in eodem studio, ut majori quoque honore, majori vestra benevolentia decoraret, declaratis, quod honoris & ornamenti huic lectioni alias nunquam fuit tributum. Merito itaque hosce Libros de nobilissima ac fere divina medicinæ parte nunc in publicum evulgandos vobis Senatoribus humanissimis (quorum magnificentiam, sapientiam, justitiam, humanitatem, prudentiam, omnes nationes maxime admirantur, venerantur, suspiciunt) dedicandos duxi. Ut ea ratione quandoque etiam appareat, quantopere istius Patavini Gymnasii medicinæ studiosis utile foret, ac quantum ejusdem studii ornamentum, atque perfectio auferetur, si una cum aliis partibus medicinæ hæc una quoque ad prognosticum pertinens, ceteris nobilior, omnino Medicis necessaria publice in eodem Gymnasio doceretur. Qui non avidissime audirent libros prognosticorum Hippocratis, atque libros morborum Epidemiorum? Illos tanquam prædicendi rationis præcepta continentes, atque hos tanquam casus particulares, in quibus studiosi ad prædicendi praxin seipsos exercent.

DEDICATORIA.

ceant. Undique (auderem affirmare) medicinæ studiosi Patavium confluerent, ut præter alias medicinæ partes prognosis quoque ad medicinam summæ utilitatis, ac splendoris facultatem, quæ olim a primariis medicis jure merito in hoc studio tractabatur, intelligere possent. Interim Viri Illustrissimi hosce Libros, vobis a me devotissime dicatos, hilari ac perbenigno vultu accipite. At si quid ex ipsis ornamentis ad artis Medicæ studiosos ac commodi aperiatur in hoc vestro disciplinarum omnium emporio, de novo vel restituendum, vel potius instaurandum, summæ prudentiæ vestræ judicium esto. Deum Optimum Maximum precor, ut vos & Reipublicæ vestræ felicissimæ, & huic Patavino Gymnasio perpetuis annis tueatur incolumes & fortunatos. Patavii. Anno salutis humanæ MDCL. die 15. Mens. Februar.

PROSPER ALPINUS
LECTORI OPTIMO.

um in editione Librorum de medicina *Ægyptiorum studiosis medicinæ polliciti fuimus, Libros quoque nostros de medico præfatio conscriptos nos in lucem edituros, posteaque multis viris celeberrimis, quibus alii nostri labores alias evulgati haud ingrati exstiterunt, hortantibus, acrogantibus, cum promissis standum esset, non potuimus, neque debuimus ipsorum desiderio plane non obsequi. Unde cum scripserimus primo de morbis prævidendis, mox de præteritorum symptomatum cognitione, tertio de longitudine & breuitate morborum, atque demum de præfagienda vita & morte agrotantium, ex quatuor partibus totum hoc opus, ad Medicum præfagium attinens, perficientibus, eam, quæ in morbis agrotantium vitam & mortem prænoscere docet, septem libris distinctam primum publicandam consulto duximus. Quos libros propter ipsius eximiam ad medicinam faciendam utilitatem, tum quod a multis maxime expeti intellexerimus, tum etiam, quod libros de hac quidem prædicendi parte profecutos in promptu magis, ut typis committi possent, habuerimus, eo libentius nunc in lucem prodire permisimus. Itaque, optime Lector, hos interim legito, recte consulto, reliquosque libros de aliis prognosis partibus conscriptos prope diem expectato. Atque nostram fortasse medicinam alias methodico modo informatam. Vale.*

I N D E X

O M N I U M C A P I T U M,

Qua in hoc opere continentur.

LIBER PRIMUS.

- CAP. I. **E**X quibus Medici in ægrotis salutem & mortem prænoscant. Pag. 4
- II. De cognoscendis naturæ viribus, atque inprimis, ex quibus ipsarum cum robur, tum imbecillitas dignoscatur. 8
- III. De facultatum actionibus robustis cognoscendis. 13
- IV. De naturæ actionibus debilibus cognoscendis, & primo ex animalis facultatis symptomatis. 17
- V. De actionibus debilibus facultatis vitalis ex ipsius symptomatis cognoscendis. 24
- VI. De debilibus actionibus facultatis naturalis ex ipsius symptomatis cognoscendis. 27
- VII. De cognoscendis morborum viribus, atque inprimis ex quibus ipsorum cum robur, tum imbecillitas cognoscatur. 34
- VIII. De morbis debilibus ex morborum Idea, magnitudine, atque more cognoscendis. 38
- IX. De morbis debilibus ab ipsorum causis cognoscendis. 41
- X. De morbis natura potentioribus ex Idea, magnitudine atque more cognoscendis. 46
- XI. De morbis natura potentioribus ab ipsorum causis cognoscendis. 49
- XII. De futuri morborum status

- seu vigoris cognitione ad prædicendi rationem. 58
- XIII. De salutis ac exitii prognostico ex morborum futuri status cognitione. 64
- XIV. Ex quibus morbos salutares ac exitiales nonnulli cognoscant. 68

LIBER SECUNDUS.

- CAP. I. **D**E quibus in toto opere sit agendum. 76
- II. Quid de mente constare in morbis significet. 77
- III. Quid sit mente non constare, qualibusque signis, cum præsens mentis inconstantia, tum futura prænoscat, & de deliriorum differentiis atque causis. 78
- IV. De salute a deliriis prædicenda. 88
- V. De morte a deliriis prædicenda. 93
- VI. Quid fatuiras & oblitio in morbis significet. 101
- VII. De prædictione ab externis sensibus. 103
- VIII. Quid in morbis ægrotos non videre, tenebrosam visionem, visus obscuritatem habere, splendoresque oculis apparere, atque oculos lucem ferre non posse significet. 104
- IX. De surditate in morbis acutis. 107
- * * * X. De

INDEX CAPITUM.

- X. De tinnitu aurium in morbis acutis. 110
- XI. Quid foetores in morbis, quidque: cibos potusque graveolentes inspidos, vel mali saporis ægrotis videri significet. 113
- XII. Quid stupor seu torpor, & sensus tactus deperditus significet. 114
- XIII. De prædictione ex corporis caliditate. 116
- XIV. Ex frigiditate corporum, quid præfagiendum. 121
- XV. De prædictione ex frigiditate extremarum partium. 122
- XVI. De caloris ad frigus, & frigoris ad calorem in corporibus acute ægrotantibus mutatione. 128
- XVII. De prædictione ex humiditate corporis & siccitate. 131
- XVIII. De prædictione ex doloribus, qui in acutis morbis observantur. 132
- XIX. De doloribus salutem prædicentibus. 134
- XX. De doloribus exitium prædicentibus. 139
- XXI. De prædictione ex lassitudinibus. 144
- XXII. De vigilia, quidque ipsa in morbis præfagiat. 146
- XXIII. Quid somni in morbis præfagiant. 150

LIBER TERTIUS.

- CAP. I. **Q**uamvis ad prædictionem cognitio moticis facultatis medicis conducatur. 152
- II. De prædictione ex decubitu, & primo de optimo, qui salutem

- præfagit futuram. 160
- III. De malo decubitu in acutis morbis exitium denotante. 162
- IV. Quid inquietatio, & anxietas seu jactatio in acutis morbis significet. 166
- V. De prædictione ex tremoribus. 172
- VI. De palpitationibus, quidque in morbis præfagiant. 176
- VII. De convulsionibus, quidque in morbis præfagiant. 179
- VIII. Quid convulsionem in febribus acutis significet. 190
- IX. Quid singultus in morbis prædicant. 197
- X. De rigoribus, atque quid in morbis significet. 201
- XI. De horroribus & ipsorum prædictione. 210
- XII. De prædictione a torporibus ut paraplegiis. 214
- XIII. De prædictione ex aponia, id est, vocis interceptione, nec non ex aliis vocis differentiis. 216

LIBER QUARTUS.

- CAP. I. **Q**uamvis vitalis facultatis cognitio ad venandum in ægrotis prognosticum conducatur. 225
- II. Quid pulsus sit, atque quot generibus pulsus omnes comprehendantur. 227
- III. De causis pulsuum, & quales pulsus robustam facultatem & quales imbecillam indicent. 232
- IV. De pulsibus salutem & exitium indicantibus. 237
- V. Cur pulsus in quibusdam febribus exitiosis appareant, aliquando

INDEX CAPITUM.

- do recte valentium similes. 242
- VI. De prædictione ex respiratione, quidque primo ipsa sit, atque quot ipsius differentiarum observentur. 244
- VII. De causis respirationis. 247
- VIII. Quid bene & male spirare in morbis significet. 251
- IX. Quid respiratio magna velox, magna tarda, parva velox, parva tarda & magna frequens, magna rara, in morbis significet. 253
- X. Quid respiratio parva frequens, parva rara significet. 255
- XI. De respirationibus exitiis, quæ in moribundis fiunt. 257
- XII. Quæ a naturalis facultatis cognitione ad intelligendam præfagii rationem, sit utilitas. 263
- XIII. De appetentiæ symptomatis ad prædicendi rationem. 264
- XIV. Quid Cibi, & potus optima appetentia in morbis significet. 267
- XV. Quid in morbis ciborum appetentia prorsus sublata significet. 268
- XVI. Quid sitis intensa in acutis morbis significet. 270
- XVII. Quid sitis sublata, seu non sentire significet. 272
- LIBER QUINTUS.**
- CAP. I. **D**E partibus corporis, quarum observatio facit ad prædicendi rationem. 275
- II. Quid corpus benevalenti simile, & dissimile in morbis prænunciet. 276
- III. Quid in morbis corporis emaciatio seu extenuatio, & quid eiusdem partes tumescere significet. 277
- IV. De prædictione ex coloribus

- corporis ægroti. 282
- V. Quid morbus regius in morbis prænunciet. 288
- VI. De prædictione ex faciei mutatione in morbis. 293
- VII. De prædictione ex oculis. 297
- VIII. De prædictione ex genis, auribus, naso, labiis, atque dentibus. 311
- IX. De prædictione ex lingua observatione. 316
- X. De prædictione ex faucibus & dorso. 323
- XI. De prædictione ex hypochondriis, & primo de iis, quæ salutem significant. 325
- XII. De malis hypochondriis, quæ mortem in acutis morbis præmonstrant. 328
- XIII. De prædictione ex ignobilibus partibus corporis. 334
- XIV. De prædictione in acutis morbis ab extremis partibus. 336
- LIBER SEXTUS.**
- CAP. I. **D**E quibus sit agendum in hoc libro, ac primo de prædictione ex coctione atque cruditate excrementorum. 338
- II. De prædictione ab excretionibus. 343
- III. An ante concoctionem excretiones sint bonæ atque utiles 346
- IV. De diebus decretoriis ad prædictionem facientibus. 355
- V. De prædictione a diebus decretoriis. 363
- VI. Quod Crisis sit, quomodo fiat. 365
- VII. De morbis qui per crism terminantur, & de iis, qui absque crisi finiuntur. 369
- VIII. De signis crises futuras significanti-

INDEX CAPITUM.

gnificantibus. 371 IX. De crisi- bus salutaribus, quæ certam salutem significant, cognoscendis. 377 X. De crisi- bus salutaribus, quæ tamen neque fideles, neque certæ perpetuo sunt. 383 XI. De crisi- bus exitialibus cognoscendis. 387 XII. De cognoscendis crisi- bus, quæ per abscessus, & quæ per excretionem sunt futuræ. 394 XIII. De prævidenda crisi per sanguinis eruptionem seu fluxum. 399 XIV. De crisi, quæ fit per sanguinis fluxum, cum ab utero, tum ab hæmorrhoidibus. 408 XV. De cognoscenda crisi, quæ per vomitum fit. 410 XVI. De signis crisi- um per sudores atq; e per urinas copiosiores futurarum. 412 XVII. De signis crisi- um per alvi fluxionem. 415 XVIII. De signis compositarum, sive multarum, simul crisi- um futurarum quibus morbi judicantur. 417 XIX. De tempore crisi- um, id est, quo nobis sunt futuræ 420	V. De prædictione ex sudoribus, & primo quid sudor, quomplex- que sit, & de ipsius causis. 443 VI. De bonis salutaribus- que sudoribus, salutem in ægrotis præ- nuntiantibus. 446 VII. De malis perniciosisque sudoribus, exitium portendentibus. 449 VIII. De prædictione a vomitibus, & primum de salutaribus. 460 IX. De vomitibus exitiosis, mortem præmonstrantibus. 464 X. De alvi dejectionibus, & primo de his, quæ salutem præ- nuntiant. 468 XI. De malis alvi dejectionibus, quæ exitium ægrotis præ- nuntiant. 472 XII. De prædictione ab urinis, quid sit urina, quomodo fiat, at- que quantum faciat ad prædicen- di methodum. 481 XIII. De variarum urinarum cau- sis. 484 XIV. De bonis urinis salutem præ- nuntiantibus. 494 XV. De malis urinis mortem præ- nuntiantibus. 499 XVI. De prædictione ex sputis, & primo, quid sit sputum, quas partes læsas denotet, differentiæ, & causæ. 509 XVII. De sputis bonis, salutem prædicentibus. 516 XVIII. De malis sputis exitium prædicentibus. 519 XIX. De prædictione in suppura- tis. 525 XX. Quid in morbis acutis Cerch- non vulgo ranticum, significet. 532 XXI. De prædictione ab abscessi- bus. 534

LIBER SEPTIMUS.

- CAP. I.** **D**E particularibus hu- morum excretionibus ad prædictionem esse agen- dum. 427
- II.** De prædictione a salubri san- guinis excretionem. 428
- III.** De malis exitialibusque san- guinis eruptionibus. 437
- IV.** De sanguinis excretionibus paucioribus. statim desinentibus, atque de stillis sanguinis e nari- bus, quidque in morbis acutis præfagiant. 440

PROSPERI ALPINI

MAROSTICENSIS,

*Philosophi & Medici in Gymnasio Patavino Medicamentorum
Simplicium Professoris Ordinarii,*

DE

PRÆSAGIENDA VITA
& MORTE ÆGROTANTIUM.

LIBER PRIMUS.

PRÆFATIO.

DE eam medicinæ partem explicandam aggredimur, quæ, quomodo de ægrotantium salute & morte præfagiendum sit, docet. De qua ob eximiam ad medicinæ studiosos utilitatem, atque commodum, accurate nunc agendum duximus. Etenim hæc prædicendi ratio non minus Medicis, quam ægrotis plurimum emolumenti afferet. Hi quidem de ipsorum futura salute Prognosticum audientes, facilius, ac propensius Medicorum præceptis obediunt, ac exinde tutius & citius pristinam sanitatem recipiunt. Illi vero prævisis ea arte symptomatis, quibus ægroti sunt vexandi, facilius medicamentis occurrunt. Ex quibus morborum probe cognita ac perspecta natura, curatio qualis recte profutura sit, intelligunt; atque etiam (quod maximum curatricis medicinæ partis esse existimo) neglecta morborum prædictione, proba quidem vivendi ratio illis minime institui potest. Ipsius enim instituentæ rationem ex singulorum morborum temporum, omnium quam maxime status præcognitione pendere, Galen. *in lib. 1. cap. 3. de Crisibus* hisce verbis prodidit: *Generosi Medici*
A atque

atque arte Hippocratica digni est officium, futurum statum præcognoscere, cum omnem victus rationem ad ipsum inspiciens instituat. Eadem ratione. Principium morbi, atque augmentum non nisi jam perfecta sunt cognoscere, sed multo antea præstabit cognoscere. In hac prædicendi parte olim Galenus post unum Hippocratem, a quo artem didicit, maxime claruit. Cujus sane illustria multa præfagiorum exempla in ejus libris leguntur.

Quid de illo præfagio, imo de divina ejus mente, quasi natura loquente ad Eudemum omnium Romanum Philosophum clarissimum; An non ei prædixit, qua febre esset laboraturus, non minus & diem, in qua critica alvi fluxione fuit judicata? Quid de Sexto Romano Senatore, Severo Imperatori multum familiari; an non prima die febrem adventuram, sexta die cessaturam & decimaquarta redituram, atque decimasextima per sudorem prorsus solutum iri? Quid amplius? Cum, ut ex ipsius libro de præfagitione ad Posthumum constat. in quodam juvene Romano febre vexato, quo tempore alii omnes Medici mittendum sanguinem consulebant, sanguinem abunde e dextra nare fluxurum coque ægrotum juvenem sanatum iri, coram multis Medicis prædixit, continuoque erumpente sanguine, uti prædixerat, juvenis fuit liberatus? Quæ omnia ut ex ipsius sententia præter aliorum spem evaserunt, sic summam in ipso præstantiam omnes Medici admirari ac suspicere cœperunt. Martianus unus ex primariis Medicis, Romæ in via obviam Galeno factus, ait. *Quæ ergo in eo libro secundo prognosticorum Hippocr. scripta sunt, agnoscis, atque eadem scio, nec tamen vaticinor?* Et Eudemus a febre, uti a Galeno ipsi fuerat prædictum, sanatus, de illo alta voce clamando amicis, qui apud ipsum fuerant, inquit: *Vaticinari Pythium Apollinem ægrotantibus voluisse per os Galeni, & quibus remediis ad sanitatem revocari possint, & qua die perfecte liberari debeant.* Hinc complures non solum medendi artis ignari, sed etiam doctissimi Philosophi, ac Medici Galenum in hac arte divinum esse prædicabant, divinis quem honoribus ac laudibus dignum ad cœlum usque efferebant. Cujus cum ægroti, tum
Medici

Medici præſagia perinde ac certiffima oracula exſpectabant. Ex quibus prædicendi hæc ratio, quanti ſit a Medicis facienda, facile intelligitur. Juvat quineriam maxime Medicos: In morbis acutis exitalibusque, qui præcognitam futuram ægrotantium mortem ubi affidentibus prædixerint, mortis culpa plane vacare ſolent: ægrotosque audito prognofico non Medicorum culpa, ſed morborum vi interemptos, affidentes judicant. Quod ſi antea exitium non prædixerint, ipſorum aut ignorantie, aut negligentie in mortem omnes adſcribunt, interiffeque Medicorum cauſſa pro certo habent. Hinc non pauci Medicorum noſtri temporis perdocti, propriæ conſcii ignorantie omnes fere acutis morbis correptos indifcriminatim morituros prædicant. In horum quidem morborum principiis morbum ſane fore graviffimum, ingentibusque periculis plenum, affirmant; morbisque iifdem ad ſtatum properantibus, ſymptomata cum de novo oborta, tum vel alia, quæ prius fuerant, adaucta viderint, aut quovifmodo ægrotos plus ſolito inquietos, vel anxios, deliros, aut ægre ſpirantes, aut plus ſolito dolentes, continuo exitium futurum affirmant, quibus, etſi paulo poſt ægroti in ſanitati reſtituantur, tamen hæc prædicendi ratio nihil affert incommodi. Cum ea via neque parum laudis hi conſequi ſoleant; ipſorumque in arte medica nomen atque fama non parum creſcat: artis ſiquidem medicæ ignari ipſorum ſanitatem (etſi iifdem Medicos mortem prædiſſe, memoria habent) Medicorum ſtudio ac diligentia ſublucutam putant. Ex quo eos Medicos maximis laudibus extollunt. At Medici, arte Hippocratica digni, non in omnibus acutis morbis exitium perpetuo prædicant, ſcienter enim, ac doctè quidem ſanitati reſtitutum iri, & morituros eſſe ex veris prædicendi artis principiis affirmant. Neque omnia gravia ſymptomatum incrementa timent, neque nova oborta ſymptomata, vel hæc ipſa multum aucta. Quinimo magis ex iis, quæ ignaris Medicis malum morem in morbis ſignificare videntur, ſalutarem aliquam criſim sæpe eſſe exſpectanda non, affirmant. Ex his itaque, cum nos hanc prædicendi in ægrotis rationem Medicis non ſolum maxime utilem, ſed apprime etiam neceſſariam eſſe intellexerimus; mirari aliquis

non debebit, si nos plane, ut methodo a nullo antea explicata demonstraretur, in ea tradenda, ac accurate scribenda plurimum studii adhibuerimus. Sed nunc ad illa, quibus hæc prædicendi methodus investigatur, veniamus.

C A P. I.

Ex quibus Medici in ægrotis salutem & mortem præcognoscant?

QUI recte cupiunt in ægrotis præfagium aperire, inprimis, a quibus ipsum indagetur, intelligere debent. Hæc vero duo existunt, unum morbus, qui in corpus tanquam inimicus agens hominis corpus destruere conatur. atque alterum natura, quæ perinde ac arcis alicujus præfectus, in corpore desidens, a morbo perinde ac duce aliquo exercitus, ipsum corpus tanquam arcem oppugnante, defendere studet. Ut autem dux exercitus ad expugnandam arcem multis utitur militibus, ipsorum alii, ut unam, atque alii, ut alteram arcis partem aggrediantur, quo multis superatis tandem arx universa in potestatem veniat. Sic & morbus militum loco, pluribus utitur symptomatibus, ac aliis morbis, ut multas partes corporis eodem tempore expugnent. Ex oppositoque natura ejusce, & corporis acerrimus defensor, ipsum a symptomatum insultibus custodit, & ne morbo succumbat pro viribus operam dat. Eruditam enim esse naturam, atque arte etiam non carere, artificemque merito dici, atque animalibus consulere Hippocrat. *Com. 5. in text. 2. si Galeno in libr. 6. epidem. credimus, statuit.* Hæc enim partes singulas corporis facultatibus multis munit, quibus partes, tanquam militibus ad resistendum, cum variis morbis, tum symptomatis utuntur. Itaque eæ partes corporis facultatibus perinde ac militibus utentes, a morborum symptomatumque insultibus defenduntur. Ex quibus cuique liquido constabit, naturam corporis partes robustis facultatibus instructas habentem, difficili negotio, morbo esse superandam, ipsamque contra debilioribus partium viribus seu facultatibus instructam facile morbo succumbendam. Colli-
gamus

gamus igitur ab his, ut nuper dictum est, salutis atque mortis futuræ prænoscenti iudicium a duorum tantum, morbi nimirum & naturæ invicem colluctantis observatione pendere atque fieri. Quod Galen. in libr. de constit. ars. medica cap. 18. perib. ille ita expressit: *Medicus quippe his duobus, morbo inquam & natura colluctantibus, animum semper intendit, atque dum discernit, quodnam horum robustius sit, primum quidem secum de salute hominis aut interitu præsagium depromit. Deinde vero, quo alterum altero fortius esse novit, tum & illius præfinitum tempus agnoscit.* Nec mirari quispiam debet, si quis robur utriusque recte perpendens victurum tandem deprehendat. Quum videamus complures Gymnastas ex primis statim motionibus, quibus contra se invicem luctantes feruntur, victurum prænuntiare, & sæpe ante partam victoriam, quodque celerius adversarius succumbet. Hoc autem agunt, cum alterum altero non viderint validiorem. Quare ex alia nulla exercitatione salutem aut interitum prænoscet, præterquam ex exacta virium, tum morbi tum naturæ notitia, ex qua utriusque præfinitum tempus exquirat; ut enim celerrime solvendus morbus est, quam validiores vires fuerint; ita cito mors adventabit, si hæc imbecillæ sint, morbus vero fortior. Naturam vero morbo robustiorem significabunt validæ robustæ, ut corporis facultates, quibus ipsa non carens, vel etiam contra magnum morbum, fortissime pugnat, nec ipso facile superatur. At interdum fit, ut quemadmodum arx firmissima munitissimaque, aut militum, aut victus, aut cæterarum rerum, quibus castra, ut defendi possint, opus habent, defectu, a fortissimo Duce exercitus expugnatur; sic natura nostrorum corporum, vel etiam fortissima, ciborum inopia, aut mala victus ratione, aut medicamentis non recte adhibitis, aut denique longa morbi oppugnatione, sæpe succumbat. Ex quo ipsa aliquando castrorum Ducem imitatur, qui cum a longa obsidione milites, victum & cætera necessaria sibi defectura, timeat, inopinanter aliquando e castris egressus repente contra obsidentem exercitum pugnam tentat, quem quandoque fortissime pugnando, aut to-

tum vincit, aut ingenti militum copia excisioni mandata, ita debilitat, ut ab ipso nihil amplius, aut sane parum sit tinendum. Non dissimili argumento corporis alicujus natura sagacissima, robustissimis munita facultatibus, ex longa quandoque morbi pugna, virium defectum timens, morbo vel causis, vel symptomatis irritata, sæpius in ipsum morbum ante opportunum tempus ad pugnam invehitur, ipsumque fortissime pugnando aut plane vincit, aut saltem plurimum ejus vires debilitat. Atque hæc miro quodam quasi discursu aut ratione (sic probe ipsam Deus docuit) in ægrotis a natura non raro fiunt. Demum natura æque omnes partes corporis non curat, sed præcipuas præcipue. Cum singularum partium corporis non æquale sit robur, quippe principales partes statim ab initio natura majori robore donavit, ut Gal. *in lib. de causis morborum cap. 6.* docuit. Arcis enim alicujus præfectus ac defensor, non æque omnes, sed principales magis arcis partes curat, & defendit, quibus præsertim expugnatis arcem universam superari sit necesse; ita natura corporis custos, ignobiles, admodumque a visceribus remotas non tanto studio curat, quod si graviter aliquando a morbo vexentur, servata viscerum nobilium sanitate, deinceps pristinae salutis eam restitui soleant. Curæ igitur primum naturæ sunt viscera, ut a morbi insultibus custodiat, omneque studium ad ipsorum conservationem adhibet, maximeque ad ipsum cor defendendum. Sæpeque ut isthæc nobilia viscera morbo aliquo vexata, ac oppugnata defendantur, ac servantur, natura permittit, aut ipsa procurat, ut ab his visceribus totus morbi impetus ad aliquam partium ignobilium feratur: tantam semper, Galen. *in 2. d. usu partium* auctore, natura providentiam securitatis principalium particularum habuit, ut non raro in longis morbis Medici observare solent, naturam robustam, diu a magno morbo conflictatam, ad aliquam ignobilem partem humores noxios transmittendo membra præcipua exonerare, atque liberare. Quo pacto sæpe multos cum acutos tum longos morbos judicatos vidimus, nempe in cruribus, cuteque, tumoribus, inflammationibus, exanthematis, variolis,

mor-

morbillis, scabie, aut aliis hujusmodi obortis. De quibus Hippoc. in lib. 2. In text. 67. prognosticorum dixit: *Abfcessus autem qui ad crura fiunt in pulmonibus vehementibus, ac periculis, omnes utiles sunt*. Colligamus itaque duo esse, a quibus Medici in ægrotantibus salutem & interitum prænoscent, nimirum naturam atque morbum, ac ex utriusque virium cognitione, uter sit victurus, esse judicandum. Quam rem Gal. in 2. In text. 6. ita expressit *Summa totius præsignificationis in morituris convalescentibusque est, quoties vis morbi cum ægri facultate conferatur*. Si enim morbus vehementior est, æger omnino morietur, si debilior quam ægri facultas, haudquamquam morietur, ubi nihil committatur. At cum sanitas non nisi declinantibus morbis, aut saltem in statu contingat, medici diligenter naturæ & morbi viribus exploratis, an eæ eoque perdurare possint, conjectura assequi debebunt. Quod ni assequantur, quippe an natura post morbi statum cum morbo pugnando perdurare queat, ni conjiciant, de salute & interitu præsagium haud probe prænoscent. Hinc præter naturæ & morbi cognitionem, futuri quoque status seu vigoris cognitio erit necessaria. Etenim æqualibus cum naturæ tum morbi viribus observatis, ubi status morbi cito futurus sit, naturam morbum absque dubio superaturam Medicus præsciet: at quo ex opposito tarde eodem morbi statu futuro, oppositum, atque difficile judicium fiet. Ex quo apparet sine status seu vigoris morbi futuri notitia, minime posse de salute & morte recte judicari: Quam rem expressit Gal. in lib. 3. cap. de crisi bus ita scribens. *Et quidem sine horum trium exacta dignotione nihil de salute investigari contingit, non magisque hoc sciri potest, hominis robore, ore, is magnitudine, & via longitudine antea non perspecta: num ægri vires portanti onus, morbus vero oneri, tempus autem quod usque ad statum extenditur, longitudini vita respondeat?* Quo pacto igitur de ægrotante sciri potest, num quid sufficiat, si nulla status præcognitio habeatur. Ex his itaque omnibus ratio cogit, nil tam studiose esse discendum, quam futuri status prænotationem. Itaque ex natura, morbo, atque morbi futuri status dignotione totam in ægrotis prædicendi

lendi rationem, seu methodum pendere merito diximus. At iis præmissis nunc ad singulorum notitiam affluendam declinamus, a naturæ viribus dignoscendis incipientes.

C A P. II.

De cognoscendis natura viribus, atque imprimis ex quibus ipsarum cum robur, tum imbecillitas dignoscatur.

CUM naturæ vires sint a nobis dignoscendæ, atque non minus, ex quibus ipsarum cognitio habeatur, de natura, atque de ipsius facultatibus & actionibus prius est agendum. Naturam vero, illam (inquam) adversus morbos pugnantem, quandam esse substantiam seipsum moventem, in iis, quæ ab ea reguntur, corporibus inhabitantem plures existimarunt; at quid illa sit, quave ratione varias in illis actiones edat, omnes fere vel etiam nunc latet. Multis tamen Medicis, * Hippocrati, Galeno, atque aliis, quendam illam esse spiritum, vel calorem innatum, seu congenitum ex primorum elementorum commoderatione profectum, in partibus corporis spirituosis, carnosis, atque solidis viventem, persuasum est. Quam rem (etsi calorem ipsum naturam, vel animum non esse putem, sed ipso magis tanquam instrumento uti) nobis non pauca suadere existimo. Corpora siquidem, ut docet Hippocrates, pluri innato calore referta, perfectius ac robustius suas obeunt functiones, ac imbecillius, quæ illius caloris minus participant. Quod in puerorum & senum corporibus facile observamus, illa namque quia plurimo innato calore valent, sua idcirco naturæ munera perfectissime præstant, seu exercent: etenim recte cibum appetunt, concoquant, retinent, atque ipso ad nutritionem utuntur, non minusque genita excrementa inutilia rejiciunt & consumunt. Ex quo maximos gravissimosque morbos pueri aliis aliarum ætatum hominibus facilius ferunt. Senum vero corpora caloris inopias
ac

* Gal. in 9. de Hip. & Plat. decr. cap. 9. Gal. in 4. aph. 37. & in 5. aph. 22. Gal. in 2. aph. 51. Gal. in 11. method. med. c. 1. In 1. aph. 14.

ac defectu omnium maxime languidissimis functionibus utuntur. Præterea in singulis quoque corporis partibus id licet observari, quo enim cerebrum, stomachus, hepar, cor, atque cetera alia membra, plus nativo illo calore valent, sive ejusce caloris plus habent, eo robustius naturalia munera obeunt, ac exercent. Quo vero minus, ad obeunda naturæ opera eo imbecillius se gerunt. Cerebrum plurimo calore utens recte concoquit, pauca excrementa gignit, ipsaque valenter digerit, resolvit, vel rejicit, in quo sensus omnes ob id purissimi exercentur. Frigidius vero debiliter concoquit, excrementa multa coacervat, ipsisque ea de causâ assidue scatet, quo sensus non recte suas edunt functiones, vel eas debiliter & imperfecte. Quod eodem modo & de aliis nostri corporis membris demonstrari potest. Ex quibus quidem natura nihil sane aliud, quam calor temperatus, congenitus, sive innatus creditur, probe (uti in brutis etiam animalibus apparet, quæ, quod plura ratione agere videantur, non omnino discursu carere quibusdam naturæ doctis persuasum est) ab auctore nostræ creationis perdocta, atque erudita. De qua Gal. in 2. lib. de dieb. decretoriis: *Naturalem esse convenit, qui hac judicet, & persuasum habere naturam prorsus sufficere; & summa quadam providentia corpori nostro prospicere: Item propriis etiam motibus ordinatis, si quid aliud, ita & ipsa uti.* Et in lib. de causis morborum cap. 2: *Rationem enim quandam, atque mentem natura tribuimus, si ita simpliciter ipsam quicquid inutile est, deponere affirmemus, ex nobilioribus partibus ad ignobites.* Ex quo Hippoc. in lib. 6. cap. 6. & idem ait: Morborum naturæ medicæ, atque ibidem Galenus Com. 5. Text. 1. Hippocratem non esse ex illorum cœtu, qui naturam arte carere arbitrantur, sed eam esse artificem, animalibusque consulere tradidit. Hæc vero triplici differentia distinguitur, una siquidem *animalis* dicitur, quod functiones ad animam, seu ratiocinatricem facultatem attinentes obeat; *naturalis* altera, quæ ad appetitricem, altricem, generatricem; atque tertia *vitalis*, quæ vitæ custodiæ maxime præest. Has Gal. in lib. . cap. 10. meth. medendi, ita expressit: *Gubernant animal* (ut in lib. de Hippoc. & Platonis dogmatis est monstra-

rum,) tres diversi generis facultates toti corpori ex suo quodam veluti fonte, quæque distributa: eas Plato animas vocat, propriam cumque substantiam inveniens. Est enim earum quædam ad nutriendum animal necessaria, ac cum stirpibus communis: quæ jecur veluti pro fonte habet: Canales vero ab hac in totum corpus sparsos, ipsas venas: hanc seu appetitivam, seu naturalem, seu altricem voces, nihil interest: veluti si anima ut facultatem. Altera est, quæ non modo, ut stirpibus aut vita præditis, sed etiam ut animalibus anima est insita: Hac sedem in corde habet, ipso quoque insiti caloris quodam seu fonte. Ab hoc fonte canales arteria sunt, vocanturque hæ multis sane nominibus: nam & facultas, sive virtus vitalis, & facultas, sive virtus animosa, & anima vitalis, & anima animosa dicitur. Tertia anima ratiocinatrix in cerebro domicilium habet: ea voluntariis actionibus vix cum sensibus præfedit. Utitur & hæc particulis quibusdam seu canalibus, nempe ipsis nervis, sensum motumque per hos in totum animal transmittens. Tres itaque hæ sunt facultates, quæ corpus a morbo defendunt, animalis, quæ cerebri, vitalis, quæ cordis, & naturalis, quæ hepatis curam habet. Hæ tribus alicujus artis præfectis, eam defendentibus comparantur, qui, cum per se soli nequeant ejus defensionem tueri, seu recte sustinere, militibus utuntur, quibus ab arce infensos hostes propellant. Sic quælibet prædictarum facultatum pro militibus functionibus quibusdam contra morbos utitur. Donatæ etiam sunt facultates nonnullis instrumentis, quæ ipsis subserviant, cum corporum sanitatem curare student. Animalis siquidem facultas, (quam in cerebro sedem habere diximus) nervos; vitalis in corde arterias; ac naturalis in hepate venas habet: per has sanguis ad omnes corporis partes nutriendas labitur, ac per nervos iisdem partibus sensus & motus, atque demum per arterias vitalis spiritus a corde communicatur. Vivunt itaque corporis partes ope vitalis spiritus, sentiunt, ac moventur animalis a cerebro per nervos in ipsas effusi atque emanantis: Nutriuntur denique a sanguine ipsis per venas a jecore accedente. Quælibet quoque pars vita non destituta a natura nervis arteriis venisque referta, continue ex sanguine, ac gemino nuper dicto

dicto spiritu, alitur, vivit, sentit, ac movetur. Hinc singulis corporis partibus adfunt ii spirituum calores, quibus functiones omnes, seu actiones, scilicet animales, vitales, naturales vitæ conservandæ causæ, obeuntur: Hosque calores, a quibus actiones eæ obeuntur, Medici merito vires appellant, quas natura singulis partibus, prout opus est, dispensat. Quo etiam facultas dispensatrix a Medicis est nuncupata. Facultates vero omnes propriis actionibus perficiuntur. Naturalis quidem tres præcipuas habet, quippe nutritionem, auctorem, atque generationem; quibus multæ aliæ destinantur, quæ sunt attractrix, retentrix, concoctrix seu alteratrix, ac expultrix: Sine his corporis partes neque generantur, neque nutriuntur, neque augentur. Non me latet his longe etiam plures, servientes huic facultati, actiones ab aliis recenseri, quas tamen omnes sub prædictis contineri haud ignoro. Attrahunt enim partes, quo nutriantur, alimentum, vel quo exonerent præcipuum, nobileque membrum, excrementum, ut vesicula bilem, lien sanguinis fœcem, & urinam vesica. Retinent partes attractum alimentum, quoad ipsum perfecte coxerint, atque excrementum, donec copia distendendo, aut qualitate infesta partes valde molestat. Coquunt non minus, quoad in substantiam partis nutriendam alimentum mutatur. Quod ut fiat, facultas pluribus utitur coctionibus, pro variis præparationibus, priusquam partes similes sanguinem recipiant, sibi que ipsis ultima coctione edita assimilent. Varie profecto in variis membris ad illud operis a naturæ destinatis concoctiones fiunt. Cibus in primis in stomacho susceptus coquitur, posteaque rursus in venas attractus coquitur, quo ad in sanguinem mutetur; qui dehinc per venas singulis partibus concessus in ipsarum substantiam, postrema perfecta coctione, mutatur. Expellunt etiam, aut quod alterari, seu coqui non potest, aut quod quantitate vel qualitate molesta ledit. Hinc omnes partes, quoad possunt, noxios humores a se propellunt, ipsosque partes aut naturæ, aut morbi alicujus ratione factæ debiles, recipiunt. Atque hæc de facultate naturali. Vitalis vero facultas, qua corporis partes vivunt, duabus tantum functionibus seu actionibus utitur,

quippe pulsatione arteriarum, atque respiratione. Hac quidem frigidus aer per asperam arteriam & pulmones ad cor vehitur, ut calor vitalis igneo temperamento donatus (qui absque ventilatione, quin resolvatur & marcescat, servari non potest) ejus frigore coercatur, neque diffluat, neque extinguatur. Pulmonum vero dilatatione (veluti eorundem compressione innati caloris fuliginis geniti evacuatur, puriorque vitalis spiritus redditur) cordis calor recreatur, fitque purior. Idem in toto corpore pulsatione arteriarum fit, quando ipsarum dilatatione (quam Græci *diastolm* vocant) calor refrigeretur, & compressione, *sistole* vocata, quod ex humorum divisione in toto animante contractum est, veluti humidum excrementum expellatur. Quod Gal. in multis locis meminit, & cap. 33. in 1. *de causis pulsuum* hisce verbis: *Quod tuende causæ caloris universi corporis creati (scilicet pulsus) sunt, quem refrigerent; & si quid sit fuliginis ex succorum adustione contractum, id excernunt e vestigio.* Etiam illo loco dictum est, ad gignendum hos referre animale spiritum. Respiratione a natura facta est caloris innati cordis causa, ut refrigeretur, & a fumosis halibus expurgetur, & pulsatio arteriarum non minus addita est, caloris in toto corpore effusi refrigerationis, ac ut purificationis gratia. Animales denique functiones plures existunt, scilicet animalis seu voluntaria, quæ nervis atque musculis est destinata, quintuplexque existit, una sensitiva, quæ in alias quinque subdividitur, quippe in videndi, odorandi, audiendi, gustandi, tangendique actionem. Secunda est motiva, qua corporis singulæ partes moventur. Tertia imaginandi, Quarta ratiocinandi, & postrema memorandi. Hæque sunt omnes facultatum actiones, quæ inculpatæ, ac robustæ in corpore cognitæ naturam robustissimam præmonstrant, plurimumque innati caloris ad ipsas facultates ipsam mittere, ac instrumenta, quibus ea obuntur; itaque primum ipsorum principium, nempe cerebrum facultatis sedem nullo vitio teneri. Infirmæ vero debiles vel vitiatæ o; positum utique denotant. Quando hæc, caloris (quem vires appellant) inopia, vel debilitate, aut vitio instrumentorum, aut ex causâ morbifica ita obeantur:

Ab actionum itaque robore & debilitate, totius naturæ potentia seu vis quanta sit conjicitur. Sed quod nos hæctenus universaliter conjecimus, nunc singillatim attingamus.

C A P. III.

De facultatum actionibus robustis cognoscendis.

Actiones, quæ in corpore perfectissimæ obeuntur, facultatis, a qua emanant, robur ideo significant, quoniam necdum facultatis, sed & illius sedis (quod primum facultatis instrumentum Gal vocat) atque aliarum partium, vel instrumentorum, primo instrumento inservientium perfectæ sanitatis certa sunt indicia, ut Galen. *in 1. cap. 2 de sympt. saussa* tradidit. Cum itaque in ægrotis, ut ab animalis facultatis actionibus incipiamus, omnes cum interni tum externi sensus, scilicet visus, olfactus, gustus, tactus, nihil a statu naturali mutati observantur, recteque, quod ad imaginationem, memoriam, rationem, atque motricem potentiam pertinet, tunc se habent, (sic robustam recteque valentem facultatem cerebrum inhabitantem significant) ut nihil omnino ipsam offensam exinde præmonstratur habuisse. Quod Hippoc. *in lib. 2. ap'torism 33.* nobis indicasse visus est, quin dixerit: *In quovis morbo mente constare & bene se habere ad ea, que offerruntur, bonum: contrarium vero malum:* Naturaliter itidem homines respirare, atque arteriarum pulsus, magnos, vehementes, æquales atque ordinatos habere facultatis vitalis seu animosæ fortitudinis nobis est indicio. Hoc Hippoc. *in 1. libr. prognosticorum text. 25.* ita expressit: *Spirationis autem facilitatem existimari oportet, perquam magnam vim habere ad salutem in omnibus morbis acutis, qui cum febre sunt, & in quadraginta diebus judicantur.* & Galen. *in commento cap. 7.* naturalem respirationem appellavit spirationis facilitatem, significantem neque thoracem, neque cor, ac pulmonem, neque præcordia doloris quandam habere affectionem, quin etiam neque partes quasdam vis admittas. Et *in lib. 1. de prasug. ex pul-*

sibus, de pulvisibus, hanc facultatem robustam denotantibus, hæc habet? *Vehemens enim pulvis a facultatis semper robore fit, ac quo fit vehementior tanto robur majus esse facultatis.* Non secus etiam de naturalis facultatis functionibus dicendum erit, ægrotos namque probe cibos appetere, atque ex ratione sitire, optimum est, exindeque robur facultatis significatur, non minus & partes ad se alimentum recte attrahere, retinere, concoquere, excrementumque per loca convenientia expellere, idem ostendet *com 2.* Ex quibus naturalis facultatis actionibus duæ sunt præcipuæ, ad hujus potentiaæ robur ac debilitatem denotandam, quippe excrementorum coctio atque excretio. de illa Hippoc. in *1. text. 45. cap. 9.* & idem ait: *Coctiones celeritatem pertendunt judicii, securitatemque salubrem.* Et Gal. in *lib. de constit. art. medica* dixit: Quibus omnibus hoc commune est, nunquam morbum solvi posse nisi prius in excrementis coctionis signa conspiciantur. Unde siue aures male habeant, siue oculi, siue fauces, & ut summatim omnia dicam, coctiones omnes celeritatem, crisin, salutisque securitatem indicant. & in *1. de crifibus cap. 8.* scribit, coctionis signa nunquam male apparere. Non minus in *libr. 3. cap. 3.* affirmavit, cum millies, dum crises fierent, interfuisset, neminem unquam vidisse intereuntem, qui præcedentibus coctionibus crisin habuisset. & in *1. aphorism.* dixit, coctiones naturam morboris causis prævalere perpetuo præmonstrare. Hanc sequitur excretio, quæ post coctionem apprensens semper facultatis robur indicat, certamque salutem prænuntiat. Natura enim perpetuo hoc ordine procedit, ut prius concoquat, mox expellat. Quo omnis excretio post coctionem apprensens optima & salutaris judicatur. Hæc vero duobus modis fit, uno modo, singulis corporis partibus propria excrementa in ipsis genita excrementibus; altero, cum multi multitudine humorum exsuperantium, vel qualitate, vel utroque modo eadem partes gravatæ excernunt. Quam excretionem præmonstrant excrementa probe concocta, atque secundum naturam excreta. Quorum absolutissimam tractationem postea quippe in ultimo libro instituemus. Hæc vero ita procedunt excrementa, perfectam,

fectam, ut docet Hippocrates, partium, a quibus procedunt, sanitatem indicant. Altera vero excretio, in qua humores quantitate aut qualitate molesti, debito tempore vacuantur, expultricem facultatem robustam, naturamque ipsam morbo prævalere, certo præmonstrant. Cujusmodi sunt criticæ sanguinis eruptiones, urinæ copiosiores, alvi dejectiones, vomitus, sputa, atque sudores. Hæ etenim omnes natura cum robustam tum causis morborum prævalentem significant. De proba sanguinis excretionem Hippoc. in 1. *epid. com. 2. text. 65.* & idem ita habet: Febris autem ardentibus, quibus rite ac largiter sanguis per nares erupit, ea de causa maxime servabantur. Quod in Cleonastide, Pericle, virgine Abdera, Heropyto, muliere morosa, Larissa virgine, Metone atque in aliis multis ab Hippocrate *aphor. 73.* fuit observatum, de quibus ait: *Sanguis autem plurimis erupit, præcipue adolescentulis, & adultis. Quorum perit maxima pars, quibus sanguis non erupit.* Et Gal. paulo post *com. 3. text. 88. de Metone* dixit. *Large de naribus eruptiones sanguinis liberant fere.* Sanc enim a sola videtur sanguinis eruptione & judicatus & servatus, quanquam non omnino tuta signa haberet. De urinarum vero probis excretionibus seu purgationibus post coctionem apparentibus. Hippoc. in 4. *aphorif. 74.* inquit: *in quibus ad articulos speratur abscessus, liberat ab abscessu urina multa, alba facta.* Qua scilicet alba, crassa, & copiosa cum multa subfidentia Nicodemum fuisse judicatum in *lib. 3. Epidem. com. 2. text. 2.* posteritati tradidit, & Charionem multis biliosis. Nonnunquam etiam nigras tunc temporis excretas multis profuisse Gal. in *lib. 3. Epid. com. 3. text. 73.* his verbis affirmavit, dicens: *Equidem quandam novi, qua talibus urinis magna copia evacuatis, auxilium percepit:* & de dejectionibus salutaribus, naturam morbo prævalentem præmonstrantibus, in *lib. 4. aphorifm. 28.* Hippocr. ita habet: *Et, quibus surditas, supervenientibus biliosis dejectionibus, cessat ac in lib. 6. aphor. 17. Lippientem ab alvi profusio corrumpi, bonum.* De Heropytoque judicato in *lib. 2. Epid. com. 2. text. Circa diem centesimum alvus fuit turbata, multis biliosis, durabantque diu multa talia.* Gal. vero clarius de hac excretio-

ne in lib. 1. aphor. 22. ita scribit: Quando igitur post morbi co-
 eltionem aliqui humor vitiosus excernitur, tunc corpus a natura ex-
 purgatur, & propter hoc atrabilis, & alius omnis humor huiusce-
 modi, ubi signa coelionis in morbi processu apparuerint, bonam si-
 gnificat evacuationem. De ea itidem, quæ per vomitum fit, Hip-
 poc in lib. 2. Prognost. aph. 15. dixit: vomitio autem utilissima est,
 quæ pituita ac bile permixta quam maxime est: & de excretionibus
 in suppuratis ait: Quicumque ex morbo laterali fuerit empyi,
 id est suppurati, si quadraginta diebus purgantur, a die qua fit
 ruptio, liberantur. & de sudoribus: Sudores autem optimi sunt
 per omnes acutos morbos, si per diem eveniunt decretorium, & in-
 tegre sedant febrem, si ex toto corpore prodeant, faciantque, ut
 æger ferat facilius morbum. Atque hæc omnes sunt excretiones
 expultricem facultatem robustam præmonstrantes, quæ sic valida
 contra morbum pugnat, ut interim sola excretionem ipsum superet.
 Quod de Metone Gal in 1. prognost. text. 25. animadvertit, de quo
 ait: Sane enim a sola videtur sanguinis eruptio, & iudicatus, &
 servatus; quamvis non omnino iusta signa haberet. Ex hac præva-
 lida excretoria facultate Hippoc. in iis, qui in secunda epide-
 mica constitutione ægrotarunt, maximam utilitatem cogno-
 vit. Nam in 1. libr. Epidem. com. 2. text. 79. huiusce potentia
 tale commodum iis fuisse dixit, ut fere omnes, qui forte hac
 excretoria vi valuerunt, evasisse animadvertit. Quæ res
 nobis ex ipsius sermone conspicua magis fit, qui est huiusmo-
 di: At vero hoc statim quatuor his præcipue signis servabantur;
 quibus enim aut ex naribus probe sanguis erupisset; aut qui per
 vesicam urinas multas, & multo bonæque præditas sedimento red-
 didissent; aut per ventrem, turbida biliosa tempestive; aut qui in
 dysenteriam incidissent. Multis vero usu venit, ut non ab uno illo-
 rum iudicarentur, sed per omnia plurimi excernerent, qui quidem
 gravius habere videbantur: Veruntamen omnes, quibus hac accesserunt,
 superstites erant. At de cognoscendis robustis naturæ
 actionibus, hæc nobis sufficient. Nunc ad debiliorem dignotionem
 declinamus.

C A P. IV.

De naturæ actionibus debilibus cognoscendis, & primo ex animalis facultatis symptomatis.

Validis seu robustis naturæ actionibus, quæ ipsam morbo prævalentem ostendunt, recte perspectis, ad debiliam notitiam descendimus. Quæ * tribus modis prælanguescunt, scilicet ubi omnino tolluntur, aut diminuuntur, aut denique vitiantur. Unde in ipsis varius debilitatis gradus nobis innotescit: etenim maximam naturæ debilitatem actiones sublatae explicant, quippe cum ipsis facultas plane destituitur. Præsertimque si hæ, resoluta aut emortua facultate, aut primo facultatis instrumeto læso, tales prodeant, seu deficient. De his Hippoc. in lib. 4. aphorism. 49. ait: *Si non videat vel non audiat, jam debili existente corpore: quicquid horum evenerit, mors proxima est.* Et in Epidemsiis: partes extremæ frigescebant, atque ad calorem amplius non redibant. Et ex naturali facultate in Hermocrate extincta; perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non fictibat. Minus malum vero portendunt, quod minorem quoque naturæ debilitatem denotent, quæ fiunt aut cum defectu, aut cum vitio, non tamen ex facultatis defectu vel vitio, neque primo ejus instrumeto læso (quando & hæ actiones imminutæ aut vitiatæ magnum periculum præmonstrent) sed læsis tantum instrumentis primo servientibus, cujusmodi sunt surditates, cæcitates, paraplegiæ, tensiones, atque aliæ actiones diminutæ aut vitiatæ, quarum ii affectus symptomata existunt, quæ læsis instrumentis primo quippe cerebro servientibus concitantur. At hanc rem accuratius attingamus & illustremus per singulas tres facultates discurrendo, ab animali exordientes; quæ cum triplicem habeat potentiam, nimirum ratiocinatricem, motricem, ac sensitivam. Nunc de prima

* Gal in 1. de sympt. caus. cap.

optimum est, quippe quod facultatem adversus morbum animalem viribus maxime valere denotet, ita sublata ratione ac discursu eandem maxime languidam, atque morbo imparem viribus comprehendimus. Ipsamque facultatem, aut primum instrumentum, nempe cerebrum, quod alias ejus sedem esse diximus, aut alia instrumenta, prima subservientia, aut denique omnia simul læsa, cognoscimus. De quibus in *Prorrheticorum text. 8* Prælanguentium desipientiæ pessimæ, ut & Trasimenti contigit, &c. i remulæ, obscuræ, blandæque, & contrectabiles desipientiæ, valde phrenitiæ, ut Didymaco obvenit. Nec non a sanguinis, dixit Hippoc. in 7 aphorism 9 profusio desipientia, aut convulsio, malum. Hæc sane symptomata sunt, quæ facultatem resolutam consequuntur. Sicuti veras omnes phrenitides (quoniam cerebrum primum facultatis instrumentum maxime læsum explicant) Galenus plerunque lethales esse, putat: quo in primo *Prognost. text. 36.* omne genus phrenitidis esse exitiosum affirmavit: & in primo *Prorrheticorum* dixit, eas, quæ in tremorem finiuntur, quod fiant facultate resoluta nervis supra modum arefactis, exitiosissimas esse. Idem fere denotare desipientias, quæ cum studio fiunt, Hippocrat. statuit, quia a flava bili cerebrum lædente oriuntur. omnium maxime lethales esse a flava bili, nimio calore ad exustam accedente, concitatas, qua amentes furiosi ferarumque modo effrenes, iracundi ferocesque homines redduntur. Continuæ itaque hæ desipientiæ cum febre continua (quod & cerebrum pessimo humore lædi, & ea læsione quam brevi facultatem extinctum iri præmonstrent) naturam viribus morbo longe infirmiozem, significant. Quare cum ratio tum imaginatio admodum læsa cerebri virtutem maxime debilem ostendit. Memoria quoque eodem modo sublata aut imminuta, aut vitata, idem fere in morbis acutis denotat: quam memoriam in ea peste, quæ Athenas devastavit, multos peste infectos ita perdidisse, ut neque consanguineos, neque amicos cognoscerent, neque (quod mirabilius est) ipsorum nomina recordarentur. Theucid. historicus narrans, istius quoque potentiæ debilitatem attingisse, visus est. De hac ipsa Hippoc. in lib. 3. *Epidem.* scripsit. Obli-

vio sub accessiones, languor, vocisque defectus, & Gal. in *Commento*. Et oblivio manifesta est, & monstrata frequenter est, de exitiis esse, & in secunda Porrheticorum. *Ignorantia cum rigore malum; malum quoque oblivio*. Ex quibus actionibus ita læsis licebit facultatis impares cum morbo vires, & maxime prælanguidas cognosci. Ceterum cum hæc recitata symptomata, nonnunquam sint signa judicatoria, quæ ante salutarem crisin conspici solent, ideo accuratius ab iis, quæ facultatem debilem denotant, erunt distinguenda. Idemque faciendum in aliis omnibus cujuslibet facultatis actionibus læsis, naturam debilem significantibus. De quibus Galenus in *primo de Crisibus* ita habet. *Qua vero veluti horum signa indicativa sunt, deliria existunt, atque vigilia, & somni graves, & dolores, & lacryma, & difficultates spirandi, & tenebra oculis oborta, & quæcunque similia, etenim hac si absque signis apparuerint, sunt pessimiarum dispositionum indicia. Hac in morborum principis, quo tempore natura nondum humores concoxit, & superavit, apparent.* De his Hippoc. in *secundo prognosticorum*, in hunc modum scripsit. *Ceterum in principis febrium sive delirium accesserit, sive alicujus membri desideratio periturum hominem, sciendum est, si non omnino aut ex optimis signis aliquod accedat, aut corporis vires adsint.* Signa vero crisin indicantia in statu morbi observari Gal. in *primo de Crisib.* statuit, ac ipsa post signa coctionis perpetuo esse salutaria. At modo ad id, ex quo digressi sumus, redeamus. Cognitaque naturæ virium ex ratiocinatricis potentia actionibus læsis debilitate, nunc symptomata quoque, quæ motricem facultatem prælanguidam ostendunt, attingamus. Partes itaque corporis motu atque sensu destitutæ facultatem animalem resolutam indicant. Quo Hippoc. *lib. 2. aphorism. 42.* dixit. *Solvere morbum, quem apoplexiam vocant, fortem impossibile, debilem vero non facile.* Quemadmodum optimum est corpora facile moveri, ita non recte moveri malum. Hippoc. in *lib. 3. prognosticor. aph. 46.* ait. *Qui dolore vexatur, facile convertitur, sitque resurgendo levis oportet, si corpus omne grave est, & item manus ac pedes, majori cum periculo est.* Sunt itidem aliquarum tantum partium resolutiones (quas paralyseos

Græci vocant) prælanguentem naturam præmonstrantes, æque præsertim, quæ læso cerebro excitantur. Cujusmodi in febribus continuis est aponia, scilicet vocis resolutio, de qua auctor *Prorrheticorum* habet. *Qua cum exsolutione fiunt & Catocha, & aponia perniciose sunt.* Fiunt vero hæ non raro etiam ob convulsiones linguæ, vocis nimirum instrumentis multo humore imbutis, aut ab igneo calore admodum exsiccatis, quo pejus malum est. At quæ læso cerebro exsoluta facultate fiunt, lethales existunt, uti in Sileno observatum est, de quo Hippocrates ait. *Septimo die obmutuit, & in Philini uxore die septimodecimo.* Sed hæ perniciosæ resolutiones apparent semper cum aliquo ex exitalibus signis, quando nonnullæ, ut nuper dictum est, aliquando fiunt, partium resolutarum læsis tantum instrumentis, ac aliquando criticæ, qualis in muliere trimestri foetu gravida apparuit, ipsa enim die tertia obmutuit, quæ quinto sudore fuit judicata. Quæ vero læso cerebro fuit, semper cum aliis pravis signis nobis innotescunt, qualis fuit, quæ in Pythione illuxit, de quo Hippoc. ait: Altero die sub meridiem extremæ partes frigebant, præter ceteras manus & caput obmutuit, brevisspirans, redit calor. Hanc aphoniam Galen. *in commento* docuit caloris refrigerationem, & maximam virium imbecillitatem prænotare. Atque sic ex sublato motu, ac diminuto partium corporis facultatem animalem debilem, viribusque morbo infirmo cognoscemus. Ex vitiatis quoque motricis potentia actionibus, quarum symptomata sunt convulsiones, singultus, tremores, rigores, & horrores, idem perquirendum est, hæc enim symptomata itidem naturam, & præsertim animalem morbo infirmo denotant. De convulsionibus Hippoc. *in lib. 4. aphorif. 66.* ita habet. *In acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes malum; & ubi sanguis multus fluxerit convulsio aut singultus superveniens, malum.* Et postea: *A vomitu singultus & o ulorum rubor, malum; & ab ileo vomitus, singultus desipientia vel convulsio, malum.* Tremores eodem modo in acutis morbis, quod hanc facultatem debilem præmonstrent, male apparent, omnium vero maxime, si a vehementi phreni-

tide appareant, lethales existunt, teste auctore *Prorrheticorum in 1. prorrh. tex. 31.* qui ait, *phrenitica in vehementer tremuntia finiuntur.* Et postea. *Mente ob melancholiam aberrantibus tremores supervenientes, maligni.* Gal. *in comm. tex.* ait. Cum igitur talem ob affectionem tremor fiat, vehementer exsiccatos ostendit nervos, atque ob id hominem lethaliter habere; & paulo post. Qui ergo ex atra bili, mente aberrantem, superveniente tremore, certo moriturum affirmat, non fallitur. Et de rigore itidem prælanguidam hanc facultatem indicante, *in 1. lib. Prorrh. tex. 24.* *Ignorantia cum rigore, malum; & a rigore refrigeratio non recalescens, malum; & post oculorum perversionem in febre laboriosa rigor superveniens, mortem fatetur.* Et Hippocrates *in lib. 4 aphorism. 46.* *Si rigor inciderit febre non intermittente agro jam imbecilli, exitialis.* Et *in 7 lib. aph. 7.* *Ex multa potatione rigor & desipientia, malum.* Rigor etiam in febre acuta, quam aut nulla evacuatio sequatur, aut non bona. facultatem maxime debilem ostendit, veluti mulieri, quæ in foro mendacium decumbebat, evenisse Hippoc. vidit, quam ait ante exitium rigorem habuisse, cum sudore frigidò, qui est pessimus, ut posterius ostendemus. idem notant horrores, de quibus Hippoc. *in lib. 3 epidem. com. 3. tex. 3.* scripsit: *Horrebant & sub mortem delirabant, ut Critoni accidit.* Vigiliæ etiam debilem facultatem ea ratione significabunt. Assiduæ enim vigiliæ vires maxime resolvunt, cerebrumque ficcant. Quo Hippoc. ait, *hominem neque noctu, neque interdum dormire pessimum esse:* hinc etiam addidit: *vigilias, quæ modum excefferint, malas.* Interdum vero vigilant ægroti non ficcato cerebro, atque extincta facultate reddita debili, sed antequam fiant crises salutares, ut Gal. *in lib. 3 cap. 5. de Crisib.* meminit, quod & *in lib. 2. aphorism. 30.* ita habet: *Vigilans enim magna ex parte & graviter se habent, ac febricitant vehementius ægri, quanto propius ad judicationem accedunt.* Sed, ut alias quoque dictum est. hæc vigiliæ, signis coctionis prægressis, excitantur, illæ facultatem debilem significantes principio morbi, quo tempore omnia cruda existunt. Assiduæ vero & diu durantes pessimæ existunt, quippe naturam partim exsolutam,

& partim exsolvi præmonstrantes. Quales in uxore Promeadaï, atque in illo, qui calescens cœnavit, Hippoc. *in 3. epi. 3. tex. 28. aph. 18.* vidit. Hic quidem a die sexta usque ad undecimam, in qua obiit, assidue vigilavit. Pessimam itidem vigiliam in acutis morbis cum convulsione esse, Hippoc. *in lib. 7. aphorif. 6.* statuit. A somno etiam hujus facultatis debilitatem cognoscere possumus. Immoderatus enim somnus malus est, & exitialis longas vigilias in acutis morbis secutus. Loquor vero de somno profundo, quem *coma* Græci vocant, & Gal. in somnum delationem sive inclinationem appellat, qua ægri quin dormiant, se continere nequeunt, atque etiam profunde sic dormiunt, ut vix expergiscantur, statimque in somnum deferuntur. Hos somnos veterinos Gal. *in 6. epidem com. 6. in tex. 8.* vocat, qui perpetuo prælanguidam facultatem denotant, omniumque maxime, ut diximus, qui calidioribus, siccioribusque succedunt, quoniam frigiditas, ex qua fiunt, est lethalis. Quod Gal. *in lib. 3. epidem.* hisce verbis expressit, dicens: *Nam insanabilia ea esse demonstratum est frigora, cum calidis & siccis morbis contingunt.* Addimus somnum esse actionem naturæ, qua humores in visceribus concoquuntur, & digeruntur. Quod inde omnis calor ab extra intus feratur, ut Gal. *in 6. epidem com. 5. tex. 37.* tradidit. *Cum vero ægri dormiant, morbusque nihil exinde minuitur, maximo eos teneri morbo, quem facultas vincere nequeat, nobis est argumento.* De quo Hippoc. *in 2. aphorism.* dixit: *Ubi somnum delirium sedat, bonum, &c.* Quibus in morbis somnus laborem facit, mortale. Si vero non juvet mortale, somnum itidem simul cum vigilia idem denotabit, quippe facultatem morbo viribus impari, atque debilem. De his Hippoc. *in 3. epid. com. 3. tex. 16.* dixit. *Comatosi rursusque insomnes erunt. Et paulo post, detinebantur aut comate perpetuo, non somnolento, aut vigiles erant cum laboribus.* At ad ea symptomata, quæ actiones sentientis facultatis debiles, quippe, aut sublatas, aut imminutas, aut vitiatas, quibus hæc lentiens potentia debilis significatur, ostendunt, descendimus. De quibus, ut a visu incipiamus, Hippoc. *in lib. 4. aphorism. 49.* habet: *Si non videat, vel non audiat,*

diat, jam debili existente corpore, quicquid horum evenerit, mors proxima est. Symptomata vero omnia, quæ visoriam potentiam prælanguidam, morboque imparem viribus, denotant; Hippocrates addidit in primo libro prognost. sic scribens: Si enim lucem effugians, aut nolentes illacryment, aut pervertantur, aut alter altero fuerit minor, aut candidum rubidum habeant, aut lividas, aut nigras venulas, aut sordes appareat circa oculos, aut sublimes, tumidive oculi, vel c. vi admodum fuerint, & obscuri, quippe sine splendore, vel totius color evaries vultus. Hac omnia mala esse atque exitiosa censendum est. Et postea: Considerari autem convenit hunc in modum suspensiones etiam oculorum per somnum, si quid enim candida partis subapparet commissi. papæbris, nec alvi fluor aut medicamentum in causa est, aut nec ita dormire consuevit, vitiosum indicium, lethaleque admodum est. Idem surditas ni fuerit critica, in morbis acutis ostendet. de qua in Coacis præsagiis tex. 2. legitur: In febre acuta aures obsurdescere furiosum esse, & in 1. Prorrheticorum tex. 32. Surditas in acutis & turbulentis, malum. Idem ex aliis sensibus, aut sublatis, aut imminutis, aut denique vitiatis in morbis acutis crudoque existente morbo, erit conjiciendum. Quotiescunque etiam ægroti morbos non sentiunt, aut delirium, aut emortuam sentiendi facultatem prænotant. Hippoc. in 2. aphorism. 6. ait: Quicumque dolentes parte aliqua corporis omnino dolorem non sentiunt, iis mens agrotat. Addimus, ni id extincta sentiente facultate fiat. Idem partes extremas corporis frigiditas sentiri, cum internæ urantur nobis præfagient. Quod Hippoc. in lib. 4. aphorism. 48. ita expressit: In febribus non intermittentibus, si partes exteriores frigida, interiores urantur, & sitim habeant, lethale. Pessimum est extrema refrigerata, non amplius recalescere. Quod de Sileno moribundo Hippoc. meminuit, dicens: Extremitates undequaque frigeant, nec jam ad calorem illa amplius redibant. Ex iis itaque omnibus actionibus, a suo naturali statu valde mutatis, quippe vel ablatis, vel diminutis, vel maxime vitiatis, facultatem animale debilem, morboque viribus imparem conjicimus. maximeque, si vel hæ omnes, vel plures eo modo læsæ, sua munera non recte obire comprehen-

hendantur. Ad quam rem accuratius dignoscendam, omnia earum actionum cum symptomata, tum instrumentorum ipsis famulantium morbi erunt attendendi. Veluti in videndi actione ablata nuper ex Hippocrate complura exempla adduximus: qui cum nobis ex illa sublata actione prælanguidissimam facultatem visoriam significare voluerit, non solum ægros acuto morbo laborantes non videre, aut diminute quidem, at simul etiam visus instrumenta varia cum symptomata, tum morbos pati docuit in 1. *Prognost. tex. 13.* Nam non solum ægroti, si lucem effugiant, aut nolentes illacrimant in acutis morbis, malum est; at longe pejus erit, oculorum altero alterum simul convelli, aut intumescere, aut inflammatum albumine rubrum videri, aut cavos admodum, vel sine splendore oculos esse, & alia hujusmodi multa in oculis observari. Quæ & cerebrum, & ei, quæ serviunt, instrumenta maxime læsa ostendunt, atque ex iis facultatem quoque unam periisse. Quæ omnia postea nos accuratius tractabimus, cum speciatim de prædictione a cujuslibet facultatis actionibus, & a partibus corporis agemus. At ex aliis aliarum cognoscendarum facultatum actionibus institutum nostrum prosequamur.

C A P. V.

*De actionibus debilibus facultatis vitalis ex ipsis
symptomatis cognoscendis.*

Ex multis symptomatis, quæ potentiam seu facultatem vitalem debilem, quippe aut sublata, aut imminutam, aut denique vitiatam ostendunt, duo præcipua sunt, respiratio nimirum, atque pulsus a suo naturali statu mutatus, ad quæ nonnulla alia accedunt, uti cordis palpitatio, syncope, & refrigeratio. A respiratione vero exordientes, dicamus, ipsa nimirum respiratione intercepta animal mori, uti in anginosis, pleuriticis, peripneumoniacis, orthopneicis, atque suppuratis observatur. Quæ itaque in morbis acutis respiratio magna est, atque rara, præsignat delirium. Cujusmodi in Sileno visa est,
de

de quo Hippoc. *in 3. epi. 3. tex. ult.* a primo hic ad finem usque spiritum magnum habuit, & raram, & de Moelibæe etiam adolescente. Sequentibus diebus spiritus rarus, & magnus per intervallum. Quæ vero rara & parva observatur, exitialis est. De qua Galenus *in 3. epidem. com. 3. in tex. 74* ita habet, *parvum esse quendam pariter & raram spiritum, qui cum refrigeratur, & emoritur, jam vitalis facultas fit.* De frigido vero, qui fere extincta facultate editur, ait: *Si frigidum e naribus, & ore expiretur, exitiale jam est admodum.* Est etiam parvus & frequens, spiritus non minus malus, cum & ipse nativum calorem, ut Galenus docet, extinctum significet. Qualem in Pythione Hippoc. brevispirum appellavit. Prævum itidem est, magnum spiritum seu respirationem in parvam & raram in frequentem mutari, quæ in Dealcis uxore fuit observata, de qua Hippocrates *in 3. epi. 3. tex. 85. Decimoquarto, spiritus rarus, magnus per intervallum, rursusque brevispirus.* Omnium maxime exitialis est etiam respiratio, quæ e solis naribus editur, & non ex ore. In qua cum thorax debilius, quam ad respirationem conveniat, moveatur, neque commode dilatetur, etiam pinnæ narium contrahi, & moveri videntur, quod Gal. *in lib. de loc. affect.* hisce verbis docuit. *Quippe, si videatur laborans inter spirandum totum movere thoracem, ut in parte quidem anteriore ad jugulum in utroque latere, ad summum humerum, in posteriori parte ad scapulas usque motus ipsius ascendat, tres ex hujusmodi spiratione affectiones significans. Una est flammea in pulmone atque corde caliditas, altera in aliquo spiritualium instrumentorum angustia, tertia est facultatis musculos thoracis moventis imbecillitas.* Inæquales itidem respirationes, & interruptæ, quæ convulsionum modo fiunt, perpetuo pessimæ existunt. Respirandi hæc itaque actiones læsæ, vitalis facultatis impotentia nobis sunt indicio. Eodem quoque modo arteriarum pulsationes, vel prorsus sublatae, vel maxime imminutæ, vel vitiatæ, seu ut unico verbo dicam, maxime a suo naturali statu mutatae, idem præmonstrabunt. Itaque cum vehementes pulsationes omnium maxime robustam facultatem significant, ut Gal. *in lib. 2. de præsig. ex pulsibus* est auctor,

ita languidam imbecillam, quam rem Gal. ita expressit, dicens. *Vehemens pulsus a facultatis semper robore fit, ac quo fit vehementior, tanto robur majus esse facultatis. Languidus ex facultatis imbecillitate, ac quo fit languidior, eo facultatem quoque imbecilliore esse demonstrat. Ceterum omnes pulsus, (ait Gal. in synopsis, de pulsibus cap 7.) qui a naturali symetria multum recedant, non boni sunt.* At certe languidissimus & tardissimus, & rarissimus, omnium est deterrimus; post hos autem minimus, & mollitissimus, & durissimus, postea frequentissimus, at non celerrimus, neque maximus; sed hi sunt modice periculosi, solus aut in extremis optimus est omnium vehementissimus. Infirmam vero denotant facultatem parvi, angusti, humiles, tardi, languidi, intermittentes, minus deficientes, vermiculantes, formicantes, atque omnes, qui ad extremum pervenerunt, exceptis vehementissimis. Quare hi omnes pulsus seu arteriarum pulsationes, debiles ac admodum a naturali statu mutatae, conspectae, facultatem vitalem morbo viribus impari ostendunt, & quae nullo modo fiunt, eam extinctam praedicant. Atque his non minus tardissime, quae obcuntur, ac rarissime, nec nunquam in pulsando saepius, & multum intermittunt. De quibus Gal. in 2. cap. 4. de prasag. ex pulsibus ita scribit. *Nam si haecenus procedat, ut unius pulsus, vel alterius videatur tempus quiescere, instar veteris est, aut apoplexia cujuscumque, aut resolutionis actionum voluntariarum, qualia enim haec in aliud principium sunt, quod sedem habet in cerebro, tale quiddam pulsuum est quies adversus principium, quod in corde situm est, & ut recte de illo est dictum, apoplexiam non posse fieri, ut propulsetur, si ingens sit: si levis sit, non sine magno negotio: ita etiam dicitur hic recte, quies pulsuum si sit diuturna, ut tollatur non fieri posse. Sin brevis sit non citra negotium. Porro diuturna est, qua excedit duorum pulsuum tempus, brevis, qua intra duorum pulsuum tempus manet. Quies vero temporum unius pulsus inter omnes intermissiones moderatissima est, multique ex ea senes pariter & pueri evaserunt, juvenum autem ne ex hac quidem ullus. De raris vero ac tardis pulsibus in lib. synopsis. de puls. cap. 33. sic ait: *Qua igitur est in ipso cordis corpore refrige-**

ratio magna, eatenus etiam pulsus languidos efficit & tardos, & parvos, quatenus & ipsa dominatur. Quæ vero ab aliquâ aliâ parte proficiscitur, raritatem plusquam aliâ prædicta genera a naturali statu amover. Ubi ergo corpus ipsum cordis refrigerationem suscipiat, mors inevitabilior est, ac raritas quidem passuum est usque adeo perniciosâ. A respiratione itaque ac pulsibus arteriarum sic nos vitalis potentia debilitatem discere quimus, tum vero ab animi deliquiis, quæ syncopes Medici appellant, tum a cordis palpitationibus, de quibus Hippocr. in secundo aphorism 41. ita meminit: Qui requeuter ac fortiter absque causâ manifesta exsolvuntur derepente moriuntur. Et Galen. in commento: Sicut & ille, cui dum exsolveretur, cor fortiter palpitabat, atque hic derepente mortuus est, non aliter quam illi, qui acutissimis cordis affectibus, quos syncopes vocant, arripuntur. Sed de symptomatibus vitalem naturam prælanguidam, morboque infirmiore denotantibus hæc sufficient. Nunc illa, quæ naturalis potentia impotentiam seu debilitatem declarant, itidem spectemus.

C A P. VI.

De debilibus actionibus facultatis naturalis ex ipsis symptomatibus cognoscendis.

Dictum est alias, unam præcipuam esse actionem, qua corporis partes omnes conservantur, scilicet nutritionem, ob hanc enim corpora diu vivunt, & sine ipsâ contabescunt. Hujus ope humidi substantifici, quod in partibus corporis consumptum, seu exhaustum est, seu resolutum, continue restauratur, atque regeneratur. Huic autem quatuor actiones famulari superius diximus, unam quippe cibum seu alimentum seu nutrimentum attrahendo, alteram retinendo, tertiam coquendo, ac quartam excremento expellendo seu excernendo. Hisque non minus actionibus roboratis existentibus, animal probe nutriri atque vivere. Nunc oppositum illi prælanguidis existentibus fieri statuimus, scilicet in corporis partibus

innutritionem fieri, *atrophiā* Græcis dictam, qua corpora siccantur & contabescunt. Stomachus autem instrumentorum naturali huic potentia servientium præcipuus, ante eas quatuor actiones, alia etiam utitur, sine qua aliarum usus haud recte consisteret. Hæcque cibi atque potus appetentia dicitur, quæ a penuriae seu carentiae pabuli sensu prodit atque innotescit. Duplexque hæc appetentia, sive appetitus, unus cibi, quem famem, alter humidi seu potus, quem sitim appellant. His si careant corpora, morbis inculcata, diu non vivunt, in morbis longis nihil cibi inappetentia est deterius. Quo dixit Hippocrates in 2. libr. aph. 7. *in morbo diuturno cibi fastidium, malum.* Et Galenus in commento. *Fastidium cibi per se ipsum prævium est signum in morbis diuturnis.* Nam in iis, qui a talibus morbis sunt evasuri, contrarius affectus solet accidere, vehemens scilicet ciborum appetentia. Quod speciatim de dysentericis Hippocr. in 3. aph. 3. clarius hisce verbis expressit. *In difficultatibus intestinorum cibi fastidium, malum, & si cum febre pejus.* In morbis vero acutis nihil est deterius, quam ægrotos cum ciborum omnium, tum potus appetitu carere, etenim duorum alterum necessario sequetur, aut eos mente motos esse, aut naturalem facultatem stomachi extinguere, ut Galen. in lib. 2. aphorism. 6. affirmavit. De quibus plura apud Hippoc. exempla habentur, quibus in morbis acutis ciborum, potusque sublatum desiderium, seu appetitus, lethalis, dignoscitur, quod in Hermocrate Euryanaltis virgine, Pario, muliereque apud frigidam aquam decumbenti, & in aliis, qui obierunt, fuit observatum. De Hermocrate Hippoc. in 3. Epidem. com. 3. text. 3. ait: *Toto tempore cibos aversabat, & pau.º post gustare quicquam non valebat;* & de virgine Euryanaltis in libro tertio in 3. epi. 3. tex. 3. *Quosvis cibos toto hoc tempore fastidivit, neque appetivit quicquam. non sitiit:* & de muliere apud frigidam aquam. *Cibum fastidiebat.* Idem de siti dicendum erit, nimirum sublatum in ardentibus febribus aut delirium, facultatis naturalis extinctionem denotare; de hac Galen. in primo Epidem. ita scribit. *Huc accessit ad cumulum aliud signum exitiosum, quod cum antea astuassent, amplius non siti-*

rent, at qui, quando, qui antea siti flagrarent, postea essent a siti liberi, horum duorum sit necesse est alterutrum, aut morbi suavitudo aut virtutis extinctio, ita ut presentia mali amplius non sentiant. Uti in Hermocrate atque in aliis moribundis visum est, de illo Hippoc. com. 2. text. 75. dixit: *lingua inaruit, non sitiebat.* Atque hæc de naturalis facultatis infirmitis, seu debilibus actionibus, ex appetitus ratione cognoscendis, nobis sufficiant. Nunc de reliquis quatuor agamus. Itaque partes corporis, improbe humores, quibus nutriuntur, attrahant, in innutritionem (quem affectum Græci *atrophiam* vocant) necessario incurrant. Idem, & quæ attractum humorem, quoad concoquatur, non retinent, denotant, facultatemque debilem esse præmonstrant. Uti in lienteria seu levitate intestinorum (quod symptoma cum perpetuo malum, tum in acutis morbis, quia sublatam retentricem significat, summe exitiosum est,) observamus. Eodem modo concoctricem, seu alteratricem sublatam, diminutam atque vitiatam (quos affectus Græci *apepsiam*, *bradipepsiam* ac *dispepsiam* vocant.) ejusdem naturalis facultatis debilitatem denotare non minus, quam expultrix itidem læsa faciat, est dicendum. Quare ex quatuor his læsis actionibus hujus facultatis imbecillitas nobis innotescet.

Quas actiones, quippe attractricem, retentricem, concoctricem, atque expultricem, læsas excrementa e corpore ex euntia maxime ostendent, nimirum, quæ ex ventre, stomacho, pectore, vesica, & ex cutis meatibus rejiciuntur, non minusque a sanguinis eruptionibus. Quibus addimus abscessus tumoresve in corpore erumpentes, qui ad excrettricis vim dignoscendam, maxime faciunt. Itaque has quatuor actiones naturalis scilicet facultatis sublatas, imminutas, atque vitiatas, primo ex malis alvi dejectionibus, postea, ex malis itidem urinis, sputis, vomitibus, sudoribus, & a sanguinis eruptionibus, ac vel etiam ab abscessibus erumpentibus. De malis vero dejectionibus actiones naturalis potentia debiles denotantibus, Hippocr. in lib. 3. epidem. com. 33. text. 40. ita habet. *Alvus his plerisque turbata erat, atque dejectiones crudas excernebant, & multas & tennes.* Et in libro quarto aphorismorum. *Qui-*

buscunq; tabe laborantibus capilli a capite defluunt, ut alvi profluvio superveniente, moriuntur. Et in libro septimo, a puris spatio *phthisis, & fluxus.* Quod Gal. in comm. aph 165. ita est interpretatus. Fluxum autem vel de capillorum defluvio, vel de humida dejectione protulit: ambo consueverunt evenire, cum tabidi ad extremum mali, perducuntur: alterum ex siccitate, altera ex potentie debilitate. Eandem facultatis debilitatem, cruentam alvi dejectionem præmonstrare Galen. in primo lib. *prorrhæ. com. 2.* docuit. Idem & urinæ profluvium, *diabete* Græcis dictum, significat, præmonstrare enim magnam retentricis & alteratricis facultatis debilitatem, ait Galen. in 1. libr. cap. 22. de *Crisibus.* *Copiosa item dejectiones in principio morborum, biliosæ, virides, lividæ, nigre, versicolors, mære, præva sunt.* Cum, Galen. autore in primo libr. cap. - de *Crisibus:* *Decernentia in melius non statim apparent, sed ubi natura humores concoxit.* Hæc retentricem debilem, aut exercetricem immaturius, multitudine aut præva qualitate humorum gravatam excernentem, ostendunt. Paucae quoque in die decretorio apparentes, quæ continuo sistantur, languorem & imbecillitatem expultricis, denotant. De his Hippoc. in primo epidem. cum. 22. text. 41. ita habet: *Ventres etsi forte humecti essent, statim maligno modo sistebantur.* Aquosas vero candidas, aut admodum croceas, aut spumantes, Hippoc. in libr. 2. *Prognost. text. 19. & 29.* damnavit; non minusque paucas glutinosas, pingues, candidas subcroceas. læves, quod colliquationis sint indicia. His esse exitiales nigras, lividas opimas, & foetidias. De nigris in libr. 4. *aphorism. 21.* Hippoc. dixit: *Dejectiones nigra, qualis est sanguis niger, sponte venientes, sive cum febre, sive sine febre, pessima.* Et paulo post: *aph. 23.* *Quibuscunq; ex morbis acutis, aut diuturnis, vel ex vulneribus, sive quovis alio modo extenuatis, nigra bilis, sive uti sanguis niger desuper exierit, perstridæ moriuntur.* Atque hæc pauca obiter de malis dejectionibus naturalem facultatem debilem, ejusdemque actiones maxime læsas præmonstrantibus, diximus. Idem nunc ex urinis malis perferutemur, quatenus actiones naturalis potentie debiles ostendunt: De his in 3. *Epidem.*

pidem. com. 3. tex. 41. Hippocrates: *Urina multa tennes, nihilque decretorii, quicquam vel boni.* In prognosticis scribit: *Urinas nigras in mulieribus & viris, & in pueris aquosas, perniciales esse.* Et in lib. 4. aphorism. 72. *Quibus urina alba & perspicua mala præsertim si in delirantibus appareant.* Has Gal. in comment. dixit, conspici in iis ægrotis, qui exitio proximi sunt. Tenuēs aquosæ in biliosis acutisque morbis pessime existunt, quod omnium maxime cruditatem humorum significant, ut Galen. cum in loco citato, tum in primo *de crisi-*
bus docuit. Eodem modo crassæ, turbidæ non residentes, quod itidem naturam prælanguidam ostendant. De his Gal. in 4. *aphorismorum* 70. cap. 4. *Quæ non resident, si vires adsuerint, longum fore morbum ostendunt, si imbecillitas adsit, agri moriem prænuntiant.* Et in quarto lib. de sanitate tuenda: *Si vero vel omnino nulla separatio, vel id, quod subsidit, malum sit, imbecillitas natura significatur.* Idem notant, quæ subsidentiam crassam, farinæ crassiori similem habent. Galen. in 4. *aph. com.* 31. enim dixit, tales urinas exitiales esse, quod in acutis morbis exitium, & in mitioribus saltem longitudinem prænuntiant, natura crudum humorem longo tempore coquente. Plurimi vero morte præripiuntur, antequam ægritudo diutius protrahatur, & quicumque ex ipsis sunt liberati, iis omnibus in longum producta est ægritudo. Nigræ etiam omnes pravæ sunt, exitialissimæ cum nigro sedimento, cujusmodi minxerunt Phyllisus & Silenus moribundi. Pingues itidem ac oleosæ, quod liquentem calorem significant, damnantur. Addimus copiosas crudas, quæ concoctricis potentia debilitatem, tum ipsam etiam excretricem læsam indicant. De quibus Hipp. in 3. *Epid. comm.* 3. tex. 61. ita meminit: *Urina multa erant, neque erant illa ex potu ingesto, sed illum excedebant, neque enim inerat crassitudo, vel concoctio, vel purgatio proba.* Idem ex malis sputis comprehenditur, scilicet naturalis facultatis actionum imbecillitas in morbis sane partium spirituosarum. Etenim in pleuriticis, ægrotos nihil exspuere, morbum crudissimum denotare, Galen. in primo *de Crisib.* in 1. *aph. com.* 12. posteritati tradidit: & sputum suppressi cum in his, tum in suppuratis exitium præ-

præmonstrare in lib. de constit. art. Medice testatum reliquit. Amplius ex Hippocratis lib. 2. Prognosticorum cap. 18. in suppuratis excretionem biliosam exitalem esse scimus, sive se-junctim bilis & pus, sive simul excernantur. Nigra quoque sputa, flava, viridia, livida & versicolora, pessima existunt. Ex sanguinis quoque eruptione potentiæ hujus infirmitas cognoscitur, ubi sane parcius, quam sit opus, erumpat, debilis expultricis non raro est nota. Hinc omnes stillæ sanguinis e naribus in febribus acutis ac inflammationibus maxime damnantur, quippe quod nobis expultricis prælanguescentis sint indicio. Quod Hippoc. in primo epidem. comm. 2. text. 17. ita annuit. *Nec sanguis de naribus nisi paucus & admodum paucus erumpit, & postea rari: 63. Nam Phylisius quidem Epamenon & Silenus, quibus parum quarto die & quinto ex naribus stillavit, mortem obierunt, & Gal. in 4. com. 67. de vi&til. rat. in acutis: Novimus enim, quod sanguinis e naribus stillationes, malum semper quippiam esse ait, propterea quod natura quidem conspiciat, quod superfluum est, excernere, sed ob propriam imbecillitatem nequeat. Et in primo Prorrh. ait: Sanguinis stillationem naturam collectam in cerebro abundantiam constantem esse, ut expelleret, sed nequivisse. In morbis siquidem, quorum proprium videtur, ut per sanguinis vacationem solvantur, ubi non eruperit, si tamen per alias vias ægrota corpora non fuerint vacuata prælanguidæ naturæ expellentis est indicium. Ex quo dixit Hippoc. in primo Epidem. comm. 2. text. 65. Sanguis autem purissimus erumpit, præcipue adolescentulis & adultis, quorum perit maxima pars, quibus sanguis non erumpit. Idem significat in febribus continuis ægrotos sine sudore, vel alia bona vacatione judicari, ut Hermocrati evenit, de quo scriptum est: quarto decimo die a febre erat liber, non sudavit: & paulo post: Iterum vigesimo die est judicatus a febre liber, non sudavit. Aut si sudores erumpant, sed tamen pauci, vel morbum non solventes. De quibus Hippoc. in quarto aphorif. ait: Febricitanti sudor superveniens, feb. e non deficiente, malum: vel clarius de prælanguidam expultricem significantibus in primo Prorrh. sic habet: Sudores quoque, qui cæperunt quidem, sed prot-*

protinus cessaverunt, pravi sunt. Et Hippoc. *com. 1. de iis, qui non solum febrem, neque ægrotos allevant in eodem libro: Qui in hypochondrio, febre refrigerata, ardores relinquuntur, tum alias, tum cum sudoribus, mali sunt, & in alio libro: inquietatio cum sudore est mala in acutis morbis & flammans quoque cum sudore facies his mala.* Aut mali sunt, qui non ex toto corpore, sed ex aliqua parte tantum erumpunt. Quos Hippoc. in *primo Epidem. com. 1. tex. 24.* ita meminit: *Sudabant semper quidem, sed non ex toto corpore.* Et auctor *prorrheticor. in 3. Prorrh. text. 34.* exiguum sudorem cum extremis refrigeratis malignum atque pravum esse voluit: & Hippoc. in *primo Prognosticorum* frigidus, & qui circa caput tantummodo eveniunt, vultum & cervicem; hosque cum acuta febre exitiales esse statuit. Mali itidem sunt, multi non juvantes, de quibus Hippoc. supra *Epidemiorum com. 2. text. 26.* *Sudores multi his tantum aberant, ut recrearent, ut etiam contra laderent.* Quare tales omnes sudores naturalem potentiam debilem, morboque viribus imparem esse ab excreticis cognita imbecillitate, præmonstrabunt. Hunc ex vomitibus quoque malis idem cognoscimus. Quorum pauci, multique non juvantes, mali existunt, de quibus in *primo Epidem. com. 2. text. 64.* Hippocrates ait: *Phreniticis convulsiones, sed & virulenta v. munt, & ex his quidem subito moriuntur.* Significant enim naturam cœpisse expellere malos humores, & non potuisse, in principio quoque morborum copiosi mali sunt, symptomaticique vocati, omnium pessimi porracei, lividi, nigri, versicolores, graviter olentes, ex Hippoc. in *lib. 2. Prognost. text. 39.* ita scribente: *Si vero vomitio fuerit porracea, livida, aut nigra, quicumque ex his fuerit color, malum esse censendum est, & si idem homo omnes vomuerit colores, exitiale a modum est.* Ex abscessibus itidem mali sunt, non juvantes etsi magni sint & plures, quia naturam omnem humorum copiam non posse deponere nobis sunt indicio. Parvi itidem non subsistentes, neque venientes ad supurationem, pravi existunt, præsertim si statim exorti dissolvantur, atque intus recurrant. De his Hippoc. in *1. Epidem. com. 2. text. 35.* dixit: *His succedebant abscessus aut majores, quam*

ut ferri possent, aut minores, quam ut prodesse quicquam. Sed statim redierunt, & deteriores evaserunt: & in lib 6 Epidem. com. 2. text. 10. Abscessus veluti bubones, signum quidem sunt germina habentium tum aliorum tum præcipue viscerum, maligni. His facultatem imbecillem esse, aut a morbi vi exsolutam, aut nobili viscere ipsius primo instrumento, in quo sedem habet, valde læso, dignoscimus. De his malis abcessibus satis accurate in Hippoc. in 1. lib. epidem. com. 2. text. 38. ita meminit: *Papu'la parva, qua non essent excernendis morbis, statimque evanescebant, aut secundum aures tumores nigricantes, qui nihil denuntiarent.* Quibus in articulos præsertim in coxendicem decumbebant, paucis decretorie cessabant, statimque superati ad priorem statum redierunt. Atque hæc obiter de actionibus omnium facultatum, quippe, animalis, vitalis atque naturalis a probo statu in malum mutatis, naturam morbo, contra quem pugnat, viribus imparem nobis præmonstrantibus, dicta sint. Transeundum vero nunc est ad morborum virium dignotionem, ut ipsis etiam cognitis, naturamque ac morbi viribus invicem comparatis, & collatis de morborum exitu, certum prognosticum assequi possimus.

C A P. VII.

De cognoscendis morborum viribus, atque in primis ex quibus ipsorum cum robur, tum imbecillitas cognoscatur.

Cognitis naturæ viribus, morborum quoque nunc sunt cognoscendæ, quæ uti naturæ vim ex actionibus, tum fortibus seu robustis, tum debilibus cognosci, diximus, sic nobis etiam ex symptomatis, quibus morbi ad varias partes corporis oppugnandas, utuntur, innotescunt. Horum quædam una cum morbo, quem sequuntur, apparent, quædam postea. Hæc morem seu modum morbi produunt, illa ideam seu speciem, atque magnitudinem. Ideam vero denotant propria morborum symptomata, quæ *Patognomon* ca Græci appellant, quæque simul cum morbo apparent, ipsumque perpetuo con-

comi-

comitantur, ut in pleuræ inflammatione, pleuritide vocata, dolor in altero laterum vel in utroque punctorius, febris continua, tussis, respiratio difficilis, pulsus inæqualis, durus, ferrinus nuncupatus, ideam seu speciem istius inflammationis denotant, & phrenitidem, febris continua, & delirium perpetuum explicant, & sic de aliis omnibus. Quilibet enim morbus propria signa seu symptomata habet, quibus ejus species seu idea detegitur, ac ab aliis distinguitur. Hæc itaque recte perspecta ac cognita non parum nobis erit adjumenti, ad cognoscendum morborum cum robur, tum imbecillitatem. Et enim omnes Medici non ignorant, pleuritidem esse morbum, naturam corporis magnis viribus oppugnantem. Quod & partem cordi visceri præcipuo vicinum inflammaverit, cujus febris assidua, dolor lateris, tussis, respiratio difficilis propria ac certa sunt symptomata. Hæc vero vel pauciora, vel parva, ac levia observata, mitem morbum minus natura corporis, cum qua pugnat fortem, declarant. Contrarium indicant plura, magna seu vehementia, quippe magnum, naturaque robustiorem. Uti sunt dolores pungentes, vehementes, assidui, utrumque vel unum latus vexantes, morbum sane magnum ac difficilem detegunt, quod partem tum respirationi servientem, tum cordi nobiliori visceri proximam maxime lædant. Viscerum vero nobilium affectus esse magnos & graves Hippocrat. in secundo Prognost. sect. 70. ita scribit: *Dolores, qui cum febre fiunt circa lumbos & infernas sedes, & præcordia attigerint, in foras relinquentes sedes, exitialis admodum sunt.* Et in libr. 4. aphorismorum. *In acutis febribus convulsiones, si circa viscera dolores fortes, malum.* Respiratio itidem in his quoque difficilis, tussis molestissima, sicca seu inanis, aut cum sputis perniciosis seu malignis, ægerrime eductis, nihil ægrotos ju antes, pulsusque duri admodumque inæquales, morbum maximum non nisi a robustissima natura superandum, præmonstrant. Crebra enim respiratio, ut Gal. docet in 1. Epidem. cum dolore gravem inflammationem supra septimum transversum significat tussis magna sicca. s. sine sput. s morbum crudissimum, non jecus ac urina aquosa in febribus ardentibus conspectu. Gal. item in 1. de crisi. au-

Etore, *overtit*, de qua in libr. etiam de constit. art. medica dixit. ex symptom ut nihil omnino exspuere perniciosum est, partim quod significet fluxionem in phlegmone quasi devinctam teneri, partim vero, quia ea universa interius contenta, corrumperetur. De quibus Hipp. in 1. Epid. com. 3. in text. 18 ait: *multi præterea infestabantur arida tussis, nisi ilque excreabant* Cum qua etiamsi pauca cruda vel præ a excernantur, malum est, magno enim ac difficillimo morbo naturam conflictari, nobis significatur. De his Gal. in lib. de totius morbi emtor. cap. 16. ita meminit: *Magnum etiam morbum ostendunt, si etiam sputum pleuri idæ & peripneumonia laborantibus, vel nigrum vel fulvum vehementer, vel spumans, vel impense fœtidum est; seque magis, quod nihil juvat, sed quod dolorem non levat.* ut Hippocrat. in lib. 2. Prognost. comm. 1. text. 12. cap. 6. text. 51. nobis tradidit. Quare ex hisce symptomatibus, pleuritidem perniciosissimam denotantibus, morbus magis veneno refertus ac propterea difficillimus, præmonstratur. Veluti ab iisdem, ut nuper dictum est, mitioribus ac levioribus, morbum natura viribus infirmiore, ac quem haud difficulter ipsa natura superabit, comprehendimus. In hac enim pleuritide neque febris magna seu vehemens apparet, neque magnus dolor, neque admodum ægri difficulter respirant, neque valida tussis vexantur, facileque & cito concoctum excrementum exspuunt, neque in pulsu multa durities & inæqualitas observatur. Atque hic est modus prædicendi salutem & mortem ex morborum idea, seu specie, qui penes propriorum signorum, quæ *Pathognomonica* appellant, magnitudinem ac vehementiam, ut recte a Galeno in 3. de Crisibus proditum est, attenditur, atque nobis ex iis innotescit. Levia & parva, morbum debilem ac levem præmonstrant, magna & vehementia, magnum & curatu difficilem. Idem nedum symptomatum vehementia, & pravitate nobis innotescet, verum etiam numero. Etenim si symptomata *Pathognomonica* s. propria, præterquam quod magna sint, etiam numero-plura extiterint, utique in morbum natura potentioribus declarabunt, & debilem pauciora. Ceterum non quæ symptomata numero plura in morbo apparent, paucioribus sym-

symptomatis ad majorem morbi vim denotandam perpetuo erunt præferenda. Quandoquidem phrenitidem, quæ cerebri est inflammatio, duobus tantum numero symptomatis simul conspectis, febre nimirum assidua continuaque, ac perpetuo delirio conspectam, nuper dicta pleuritide, quinque symptomatis nobis præscripta & indicata, morbum non minorem esse, neque debiliorem, neminem Medicorum latet. Sed in eodem morbo quo numerosiora illa prodierint, simul eo majus malum denotabunt. Veluti si una cum pleuritidis signis dolor capitis, vigilia, delirium, aut aliud symptoma illuxerit, graviorem utique morbum ostendet. Idem in phrenitici, si veternosus somnus appareat. De quibus Hippocrates in *libro tertio epidem.* ait: *Nec phreniticum valde insanivis quicquam, quod usjuvenit aliis, sed alia quadam cataphora segni gravati peribant.* In eodem itaque morbo plura conspecta symptomata, morbum reddunt graviorem & potentiorum. Demum a symptomatis in morbis postea apparentibus, quæ morem morborum, auctore Galeno, ostendunt, ipsorum cum robur tum imbecillitas cognosci poterit. Galenus in *primo de crisi bus cap. 2.* ait: *Ex supervenientibus symptomatis, si multa, si diuturna & valida atque maligna etiam existierint, morbum magnum natura potentiorum, & si pauca brevi temporis, & parva & simplicia fuerint, debilem ac mitem nobis præmonstrari.* Itaque in parvis morbis non perniciosius optima signa illucent, & prava in non salutaribus. In putridis siquidem continuis febribus ad salutem tendentibus, primo in excrementis signa coctionis apparebunt, omniumque maxime in urinis. Hæ itaque mutabuntur in bonum colorem & substantiam, habebuntque bonam hypostasim. Et sic cetera alia excrementa concocta prodibunt. De quibus posteriorius a nobis accuratius scribetur. A conspectis signis coctionis febres ac symptomata, aut resolventur, aut saltem diminuentur ægrique facilius morbum ferent. Somno enim, exempli gratia, destitutis, somnus redit, veternosus vigilia, dolores, sitis, inquietudinesque habent, & amentes ad mentem redeunt, & male antea respirantes melius respirare incipiunt. Ex oppositoque, morbis naturæ prævalentibus, signa mala post-

ca illucent. Nam præterquam quod excrementa cruda appareant, etiam prava observantur, uti in phreniticis urinæ albæ lucidæ malignitatem denotant. Ex quo Hippoc. in quarto aph. 72. ait: *Quibus urina alba ac perspicua, mala, præsertim si in delirantibus appareant.* Et in febribus ardentibus nigræ cum nigro sedimento, quod morem pessimum significant, ideo morbum natura robustiorem significant. Eodem modo ab aliis excrementis pravis conjicitur in morbis malus mos, qui malignos, ac magnos morbos denotat. At qualia sint & dicantur excrementa prava, posterius a nobis dicitur. At non solum prava excrementa in morbis postea apparentia, morbum natura potentiorem ostendunt, sed omnia itidem mala & prava symptomata. Cujusmodi sunt, exempli causa, deliria, convulsiones, tremores, ciborum abhorrentia, non sitire in morbo calidissimo, si præsertim antea non parum sitierint, lingua squalida & nigra, malus decubitus, inquietudines & similia symptomata. De quibus postea accurate agemus. Ex iis igitur tribus explicatis, quippe morborum idea, magnitudine, atque more morbos prævalidos & debiles cognoscemus.

C A P. VIII.

De morbis debilibus ex morborum Idea, magnitudine atque more cognoscendis.

Nunc speciatim quoque debiles morbos, atque a natura, ut superantur, faciles, ab ipsorum idea, magnitudine ac more intelligamus, ab idea principium facientes. Ideam vero in morbis signa indicantia sunt, ut dictum est, quæ simul cum morbo apparent, symptomata, & morem significantia, quæ postea. Itaque si pauca sint, levia, neque valde corporibus molesta, mitem sane & debilem morbum explicant, & quem natura haud difficulter superabit. Quos Hippoc. merito morbos simplicissimos, seu ut Galeno placuit placidissimos ac mitissimos vocat, quoties securitatis indicia extiterint, parvaque symptomata, parva, levique fuerint. Etenim in lib. 3. *Progn.*

Progn. tex. 3. dixit. Simplicissima enim febres ac signis firmata securissimis quarto die aut citius desinunt. Quæ signa securissima esse post expressit, dicens. Qui enim convalesciturus est, facilius spirat, sine dolore agit, nocturno dormit, & alia signa securissima habet. In pleuriticis levem ac debilem morbum conjicimus, ubi lateris dolor sit levis, non difficulter spiret, tussis sit parva, neque multum molesta, facileque ægroti sputum, quod neque malignum sit, tussi excernunt, pulsus item neque valde duri neque inæquales sint. Sic in anginosis parvam & debilem comprehendimus esse inflammationem, ubi itidem dolor in guttore aut faucibus sit debilis, exilis, facile respirant, & deglutiunt. Quæ sane signo morbum debilem, quem natura non difficulter alteret, denotantia Hippoc. in 2. Prognost. de suppuratis locutus, ita expressit. Bona vero hæc sunt facile morbum ferre, bene spirare, dolore vindicatum esse, sputum facile extussire, corpus aequaliter calidum videri ac molle, siti non detineri, urinas, dejectiones, somnos, sudores, singula intelligere bona, uti præscriptum est, succedere. Quare pauca parvaque symptomata cum in principio morborum, tum postea conspecta debilem morbum, viribusque natura impari, significant. Addeamus vero hæc parva, & levia seu placida ex ratione videri oportere, cum sæpius parva placidaque sensibus appareant, licet magna & parva (quod a morbis, causisque fortissimis procedant) sint dicenda. Complura enim in multis morbis exitiæ symptomata parva ac levia apparent, ut ex ipsis quandoque Medici non leviter eruditi decepti ipsorum maligna natura, putent ægrotos nedum gravi morbo teneri ac conflictari, sed quinimo ipsos ægrotare dubitent. Quæ tamen symptomata a fortissima, & exitiæ causa foveri dignoscuntur. Quorum non pauca apud Hippocratem exempla leguntur. De exitiæ hac nimirum ratione phreniticis in primo Prorrheticorum tex. 33. hæc habuit: Tremula, obscura, blanda & contristabiles desipientia valde phrenitica. Etsi enim hæc symptomata parva ac levia sensibus adjudicentur, tamen a maximis fortissimisque causis oriuntur; quippe, ut Galeno placuit, humore bilioso in cerebri substantia inhibito ac ipso cerebro ad hæcticam affectionem deducto.

Simile

Simile exemplum de Hermocrate moribundo in 3. epid. 1. tex. 8 legitur hisce verbis: *Quartodecimo die a febre liber: non sudavit, dormivit, omnino mente constabat, urina eadem.* Et paulo post; de eodem: *Iterum vigesimo die est judicatus a febre liber, non sudavit, perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat.* Sic quoque magna symptomata existimanda duximus, quæ a fortissimis causis foveantur, sicuti, ut jam dictum est, parva a parvis proficiunt. Sæpius enim magna vehementiave aliqua ipsorum æstimantur seu judicantur, quæ tamen non sint a Medicis timenda, quod a prærobustissimis naturæ viribus concitentur, præsertim natura corporis pravos humores deponere ac excernere volente. De qua Hippocrates in 6. Epid. com. 2. tex. 23. *Quæcunque tertianam naturam habent, his nox ante accessionem molesta est, a quibus sane accessionibus natura semper aliquam vacationem moliri est solita.* Hinc auct. 1. Prothreticorum in 2. lib. tex. 17. dixit, *pernitiosa sive signis levantia mortem indicare, & Hippocrat. in secundo aph. 27. His, quæ non ex ratione levant, non oportet fidere, neque multum formidare mala, quæ præter rationem eveniunt. Plurima enim stabilia non sunt, neque multum durare & permanere consueverunt.* Quod Galenum sæpe assecutum, ipsius verba in sexto Epidem. com. 1. in tex. 16. scripta, declarant, quæ hæc existunt: *Interdum namque in vehementissima febre adjuncta vigilia, fastidiosis, impatientia, nonnunquam & delirio omnibus agrotantis domesticis perterritis ac flentibus, quempiam licet rigorem & sudorem morbi que solutionem scienter prædicentem Æsculapium esse videri.* Parva igitur ex ratione, levique symptomata, tum simul cum morbo conspecta, tum supervenientia, seu postea in morbo apparentia, morbos debiles, quos natura facile superabit, præmonstrabunt. Omnino vero salutares, si multa aut aliqua optima signa illuxerint. Nullus enim ægrotus ad sanitatem pervenit, in quo non prius aliquod ex optimis signis. Hæc enim ex Galeno in tertio de Crisibus, bonum morem in morbis, uti mala malum denotare, nuper diximus, ex quo Medici morbos boni & mali moris appellant. Hos vero comprehendunt, uti dictum est, ex supervenientibus accidentibus seu symptomatis, scilicet,

quæ

quæ post principium apparent, vel bonis vel malis, ut meminit Galen. *in tertio de Crisibus cap. 4.* dicens: Si vero benignus aut malignus sit morbus, ex subsequen- tibus ipsum accidentibus noscitur. Quæ in ea, quæ morem ostendunt, & quæ crisin futuram, & quæ etiam crisis causæ existunt, dividuntur. Ideo morem significantia, ab aliis erunt distinguenda, aliud quidem quam præsentia. Etenim vigilia, deliria, lacrymæ involuntariæ, convulsiones, atque alia similia, si cum coctio- nis signis in morbo, crisi judicando, appareant, crisin denun- tiant. De his *in primo epidem. com. 2. tex. 55.* Hippocrates. *In ardentibus ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum gravi- tas, caligo oculorum, vel hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus sanguis erumpit.* Et paulo post, *tex. 88.* etiam clarius. *Quibus in febribus acutis, atque adco ar- dentibus spontanea effluunt lacryma, his (siquidem reliqua non sint exitialia) e naribus sanguis eruptio est expectanda. Qui incom- mode habent, his non sanguinis eruptionem, verum portendunt mor- tem.* Hactenus debiles parvi atque benigni morbi, qui sint ex ipsorum idea, magnitudine, atque more, didicimus. Nunc eosdem cognoscere ab ipsorum causis discamus.

C A P. IX.

De morbis debilibus ab ipsorum causis cognoscendis.

Ex causis quoque debilium morborum cognitionem inda- gaturi, ab externis principium faciamus. Itaque varii in primis aeris status, variæ cum annorum constitutiones tum tempora, atque etiam morborum grassantium idea; seu naturæ sunt prænoscendæ. Aer quidem nihil aut parum, quod ad ejus qualitatem & substantiam attinet, mutatus, nequa- quam magnos fevosque morbos excitat. E contrario mutatus solet maximos in corporibus morbos concitare; Quippe illo maxime a naturali & consueto temperamento recedente, mor- bos gravissimos fieri observamus. Minus vero morbosus est, minusque graves morbos, ad frigidum quam ad calidum mu-
F . tatus

tatus sive alteratus, hominibus invehit. Nam, ut scribit Hippoc. in tertio lib. aph. 17. *Quotidiana constitutiones Aquilonia corpora densent, & robusta, & bene mobilia, coloratiora, & melius audientia faciunt. Et calida Austrini corpora dissolvunt, humectant, auditum obtundunt, & vertigines faciunt. Oculis atque corporibus difficilem motum præstant.* Ex passivis etiam aeris qualitatibus vocatis, siccitatem aeris præ humiditate, salubriores morbos facere, colligimus ex Hippoc. cap. 17. ita dicente: *Ex anni constitutionibus (quod in totum dixerim,) siccitates imbribus sunt salubriores, & minas mortifera.* Atque ex anni quoque temporibus ver morbos saluberrimos, minime exitiosos parere, Hippoc. tradidit. Quandoque observantur salutares grassationes, quales Hippocrat. meminit in 1. epid. com. 2. tex. 9. ita dicens: *Ante ver ex priore cælo, quod huic subcontrarium fuerat, Aquiloniumque paucos arduentes febres corripuerunt, easque admodum stabiles, paucisque sanguis eripuit, nec ex his peribant. Tubercula vero multis secundum alterutram autem plurimis secundum utraque exstiterunt, febrei carebant, erant recti. Nonnullis parum accendebantur, sed extincta omnibus sunt citra incommodum, neminique suppurarunt cuiquam, uti solent, quæ aliis ex occasione extuberant. Erat eorum hac natura laxa, erant, magna, diffusa, citraphlegmonem, atque citra dolorem obscure omnibus evanescebant.* Venetiis, ac in aliis locis multis Italiæ, anno 1580. complures febres (quem morbum Arietis vulgus appellabat) grassatæ sunt. Quibus tamen paucissimi interierunt, & in Lyguria, quo tempore Genuæ apud Andream Auream Principem amplissimam medicinam faciebam, febres synochæ, arduentes, semitertianæ cum paucorum more epidemicæ fuere grassatæ. Æstate quoque propriam servante naturam maxima ex parte, tertianam, quæ sunt salutares, vagantur. Febres enim quocunque modo intermiserint, omnino vacare periculo tradidit Hippocr. in aphorismis. Ex proba etiam victus ratione, pauci, minimeque exitiales fiunt morbi. Qui enim optimam servant vivendi rationem, quæ præcipue qualitate proba ciborum, idoneaque quantitate absolvit, raro ægrotant, & morbis minime exitialibus capiuntur. Idem contingit illis, qui
somno,

somno, vigilia, exercitio consuetis utuntur, quique hilarem vitam sine molestiis ducunt, solitasque naturæ excretiones, nimirum quod ad alvi feces, urinas, sputa, menses, hæmorrhoidas, attinet, habent, non minus corpora humida, succique plena, si veneri temperate operam dent.

Pueri etiam, quod ad ætates spectat, minusque alii aliarum ætatum hominibus, minus morbis gravioribus laborant, quod ipsorum corpora præ multo calore innato & præ cutis raritate plurimum evacuentur, & resolvantur. Ex internis vero causis eodem modo debiles morbos perscrutabimur, incipientes a naturarum, & habituum corporum dispositionibus, de quibus Hippocrat. ita meminit in 2. lib. aph. 34. *In morbis minus periclitantur, quorum natura, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quam quibus secundum nihil istorum congruit.* Proinde calida corpora periclitantur minus a morbis calidis, quamvis tamen facilius corripiantur, contra frigida. Quo ætate febres minus sunt timendæ, quam hyeme. Eodem modo senum, quam juvenum erunt periculosiores. In quo sensu Hippoc. dixit, in morbis minus periclitari, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quam quibus secundum nihil istorum congruit. Ex variarum itidem, tum partium temperamento, tum dispositione ad morbos, morborum quoque debilium ratio nobis innotescit. Partes etenim corporis, nihil a sua natura in temperamento mutatæ, non facile magnis morbis tentari solent. Hæ namque partes recte valentes, plura gigni excrementa, & prava fieri non permittunt, eaque genita consumunt, aut excernunt, aut ad partem aliquam ignobilem transmittunt, quo ne a magnis morbis corripiantur, defendunt. Eædem partes nihil aut parum, ad morbos, quibus tentantur, habentes aptitudinis, fortes sunt, ægreque morbis gravioribus tentantur. Etenim quibus, exempli gratia ad phtysin, aptitudo non est, quanquam sæpe in capitis distillationibus vexentur, tardissime tamen ac magna difficultate phtysici evadunt, facillime vero ac citissime, habentes aptitudinem seu dispositionem, uti Hippocr. in multis, qui tabe interiire, observavit. De his in primo epidem. com.

1. *tex.* 18. dixit. *Maxime moriebantur, quibus ad phthisin natura vergebat.* Quod in 3. *epidem. com.* 2. *tex.* 4. de Euryanastis virgine, quæ tabida obiit, ita expressit. *Erst autem nativum quoddam tabidum.* Qua ratione etiam in *lib. 6. aphorif.* 33. dixit *Qui acidum eructant, non valde morbo lat. rati corripiantur.* Ab humoribus etiam exsuperantibus debiles, ac salutares morbi conjici possunt. Quorum omnium sanguis (quod qualitate sit ceteris aliis humoribus benignior, atque naturæ amior) morbos minus periculosos parit. Ex quo Hippoc. in 6. *aph.* 53. dixit: *Desipientia, qua cum risu fiunt, securiores.* Et in pleuriticis sanguinis excreationem morbum monstrare securiorem observamus. Est tamen sanguis quovis modo excreatus, malus, non ex sua natura, sed quod plerunque in pulmonibus aut thorace malum irreparabile denotet. Quod Hippoc. expressit in *aphorismis*, cum dixerit. *Sanguis qualiscunque sit per superius malum, & a sanguis spuito puris sputum, & a puris spuito phthisis.* Nos itaque loquimur hic de sanguine, tanquam causa materiali, ex qua morbi fiunt, ad differentiam aliorum humorum, & propterea dicimus, ab ipso, tanquam ab humoris qualitate benigniori, non fieri morbos magnos ac periculosos. Et si ipsius plenitudine, & copia exitialissimi non raro fiant, uti sunt anginae suffocantes, pleuritides & alii. Pituita vero sanguine minus bona existit, utraque tamen bile naturæ est humor accommodatior, quod hæc facile in sanguinem vertatur, majorem quippe coctionem adepta, proinde immoderatus fuerit copia aucta, utraque bile morbos benigniores facit. Flava bilis, majores, ac omnium periculosissimos, crocea, porracea, æruginosa atque nigra. Hic enim humor omnium est naturæ inimicissimus, difficillimus, & tardissimus, ut a natura coquatur, & superetur. Simples etiam humores quam misti benigniores morbos conestant, & graviores plures simul misti, quam simplices. Quo Hippoc. in 2. *progn. tex.* 4. dixit, *si vero idem homo omnes vomit colores, exitiale admodum est.* Atque Gal. in *lib. de humoribus*, & in 1. *epidem. com.* 3. Ubi æque redundant biliosi & pituitosi, fieri morbos acutissimos & gravissimos, docuit. Humor quoque quantitas moderata

& pauca non pariet magnos morbos, quod natura facilius paucum, quam multum alteret, & superet. Ex humorum item commotione per corpus idem dignosci solet, quandoquidem humoribus ab intro foras motis, salutaris morbus animadvertitur. Quod Hippoc. in 3. *Prognost. tex. 20.* ita expressit. *Securissimum vero est, si adema, aut rubor quam maxime foras verantur.* Idem, si ad ignobiles partes e visceribus transmittantur. Quod itidem de *abscessibus in 2. lib. tex. 67.* ita docet. *Abscessus autem, qui ad crura fiunt in pulmonis vehementibus, ac periculosis, omnes utiles sunt.* Ab humoribus quoque ignobiles partes vexari idem comprehenditur, num morbo licet aliqua ipsarum partium percat, non ob id animal perpetuo moritur, siquidem multi, quibus crura vel manus fuere mutilata, superstites vixerunt. Idem & de lingua, naso, oculis, auribus, genitalibus atque aliis partibus est dicendum. Ex quo febres intermittentes, quod fiant humoribus putrescentibus in parvis capillaribus venis a magnis remotissimis, debiles sunt, ac plerumque salutare, atque quo morbi plus intermittunt, eo benigniores existunt, cujusmodi est quartana febris, quam ob id Hippoc. in 6. *epidem.* securissimam omnium fecit. Ad dimus quoque iis, morbos ab aliis morbis concitatos sæpius in magis salutare mutari, veluti sunt exempli gratia, quæ ex continuis febribus intermittentes evadunt, & a pestilentibus malignisque, quæ benigniores fiunt; morbum quoque simplicem fieri ex multiplici convulsione, paralyfi, tremore; febrem continuam aut intermittentem supervenire ab Apoplexia, paralyfin seu paraplegiam. Ab angina lethali colli, pectorisque tumor apparens, atque ita de aliis multis. Ab iis itaque omnibus morbi debiles, natura quoque viribus infirmiores nobis innotescunt. Nunc ad eos, qui natura viribus sunt potentiores, dignoscendos descendimus.

CAP. X.

De morbis natura potentioribus ex idâ, magnitudine, atque more cognoscendis.

Ex propriis cujusque morbi symptomatis, magnis vehementibusve, morbos gravissimos ac summe periculosos comprehendimus. Cujusmodi in pleuriticis diximus esse magnam lateris dolorem, febrem acutam, tussim molestantem, siccam scilicet sine sputis, aut magna cum difficultate ægrotos expuere, quod etiam pravum sit ad respirationem admodum difficilem. His omnibus nobis magna inflammatio & perniciosa indicatur, veluti ex febre continua, acuta, & delirio perpetuo, ac vehementi, phrenitis gravissima. Ceterum, quoniam diximus, non tantum illa symptomata magna sine vehementia intelligi, quæ talia sensibus apparent, sed, quæ a fortissimis morbis, atque causis promanant. Qua ratione in continuis febribus, calor exterius mitis & obscurus, cum tamen ægroti interius urantur, magnum est symptoma, febris quippe malignæ ac perniciosa certum indicium. Has febres exterius mites seu obscuras intus turbantes Græci *typhodes* appellant. quippe quæ naturam multitudine humorum gravatam, ac fere suffocatam, incendium foras transmittere nequeuntem, significant. Hasque vulgus Medicorum appellat, foris mites, intus conturbantes; suntque eæ omnes admodum perniciosæ. Delirium itidem vehemens, aut obscurum sine ratione, in his febribus, magnæ malignitatis est indicium. De illo auctor coacorum in lib. 3. *Præag. sex. 11.* ait: Quæ feroces desipientiæ in brevi desinunt, ferinam convulsionem prænuntiant, & de hoc, quippe de obscuro delirio, auctor prorrheticorum: *Blanda, tremula, obscura desipientia valde phrenitica.* Virium enim languorem significant. Quare accidentia simul cum morbo conspecta, aut quod vehementia sint, aut parva sine tamen ratione morbum maximis viribus adversus naturam fulcitam præmonstrant. De quibus in 1. *epid.* Hippoc. scribit: *at cum febres*

febres ardentes inciperent, annuntiabant, quibus exitium impenderes Siquidem statim ab initio febris acuta eos corripiebat, a qua parum superrigebant, insomnes erant, sitibundi, fastidiosi. Dolor vehemens in pleuriticis, morbi fortissimi est indicium. Parvus vero, cum prius vehemens fuerit, absque ratione allevatus, vel etiam omnino sublatus, aut delirium, aut extingui facultatem sentientem, aut materiam morbificam alio conversam. Morbum eodem modo natura potentiolem comprehendimus, si præter symptomata propria idem denotantia, alia quoque gravia simul illuxerint. Veluti in phrenitide, si præter acutam continuamque febrem atque delirium perpetuum, quæ hujus morbi signa propria, *Patognomonica* Græcis dicta, existunt, dolor capitis acutissimus, perpetuæ vigiliæ, aut convulsio, aut tremor, aut partium extremarum frigiditas, aut aliud ex iis unum appareat, morbum magnis viribus præditum, naturæ prævalentem comprehendimus. Ex supervenientibus demum malis symptomatis, quæ morem significare dictum est, morbos perniciosos eadem ratione comprehendimus. Quæ prava signa Hippoc. in 1. epid. comm. 2. tex. 75. ita est complexus. *Paululum in fronte & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus. Multum delirabant, timores, mœstitia, extremitates subfrigida, ut summi pedes magisque manus. Accessiones diebus paribus, plurimi 4. die maxime laborabant, sudores diutissime subfrigidi. Extremitates non ad calorem redibant, sed livida erant, & subfrigida: Nec fruebant. Ad hæc erant urina his nigra, tenues, pauca, & alvi fistebantur. Nec erupit e naribus sanguis, ne his quidem, quibus hæc accidunt, sed parum stillarunt. Neque recidiva ulli horum advenit: Ceterum ad sextum diem cum sudore moriebantur.* Hactenus multa symptomata prava in multis, qui morbis exitiosis laborabant, ab Hippocrate observata, vidimus, quæ si morbis supervenerint, aut postea in morbis appareant, pravum malignumque morbum, naturæ prævalentem denotabant. Sed, ut lector hic singula legere possit, ad hoc, ut ipsa morbis supervenientia, seu postea apparentia recognoscat, & sciat morbum denotare absque dubio lethalem, utile fore duximus, omnia hic a nobis

bis adnumerari oportere. Hæc itaque sunt, Vigilæ assiduæ, profundus somnus, veternosus, delirium, oblivio, dolor acutus, ægrotos dolores non sentire, surditas, aurium tinnitus, vertigo, oculis caliginem obversari, lacrymæ involuntariæ, oculos lucem effugere, convelli, aut alterum altero majorem videri, aut si candidum rubeum appareat, aut lividas aut nigras venulas habeat, aut sordem circa oculos, aut ipsos sublimes tumidos, ut, vel cavos admodum videri, aut squalentes & obscuros, vel totius vultus color evariet, tremores, convulsiones, resolutiones, palpitationes præsertim cordis, anxietates, inquietudines, singultus, viscerum dolores fortes, extrema frigida difficulter recalescentia, livida, lingua squalida exusta, nigra, livida, crassa, cœnosa, sine siti, aut ægrotos siti ardere inexstinguibili, cibos abhorrere, eos stomacho non continere, sed vomitu rejicere. Pulsus arteriarum prælanguidi, duri, inordinati, inæquales, intermittentes, deficientes. Respiratio magna & rara, parva, densa, intermittens, inordinata, sublimis, frigida, foetida, & quæ pinnis quoque & pectore editur. Malæ excretionēs, non allevantes, in die decretorio. Sudores multi non allevantes, pauci, assidui, non ex toto corpore sed ex capite, fronte, claviculis, frigidi. Stillationes sanguinis e naribus nigræ, crassæ cum die decretorio, largæ itidem sanguinis vacuationes non juvantes: Vomitus biliōsi, flavi, virides, nigri, foetidi, virulenti, æruginosi nihil juvantes: Hypochondrium cum dolore tensum, atque cum ipso ictericus color in corpore, ante diem septimum. Si conspiciantur exanthemata, parva, pauca, numero & magnitudine augetentia, livida, nigra, intus recurrentia, atque sine ratione evanescentia, copiōsa, magna non sublevantia. Tumores quoque post aures, Græci *parotidus* appellant, in inguine, aliisque partibus, parvi, non augetentes, vel magni non venientes ad suppurationem, omniumque maxime cito, nulla prægressa vacuatione, intus recurrentes atque evanescentes. Urinæ item aquosæ, turbidæ non clarescentes, crassæ, nigræ cum suspensio nigris, albæ lucidæ in phreniticis, cum suspensio elato, lividæ, ictericæ, non juvantes, pingues oleosæ,

ſæ, cum ſedimento farinæ craſſiori ſimili. Dejectiones immodicæ, liquidæ, ſœtentes, quas colliquativas Medici appellant, pingues, cruentæ, nigræ, lividæ, bilioſæ, ſinceræ, multam non minuentes febrim ſputa ſincera, bilioſa in tabidis & ſuppuratis, cruenta ex pulmonibus, livida, nigra æruginofa, admodum viſcida & magna difficultate educæta, dolorem non ſedantia, atque penitus ſuppreſſa in viſcerum internis inflammationibus, ad reſpiratoria inſtrumenta pertinentium. Hæc itaque, atque hujusmodi generis alia, poſt morbum conſpecta, (ni propter criſin futuram fiant, quod nobis ſigna perfectæ coctionis & alia ſigna ſalutaria indicabunt) morbum natura potentioſem, ſummeque pernicioſum, nobis præmonſtrabunt.

C A P. XI.

De morbis natura potentioribus ab ipſorum cauſſis cognoscendis.

Nunc eoſdem morbos natura potentioſes ab ipſorum cauſſis indagemus, atque ab externis exordiamur. Quarum primo occurret conſideranda, quæ ex vario aeris ambientis ſtatu, a variis cum annorum conſtitutionibus, tum temporibus morbos magnos nobis indicare poteſt. Itaque aer a ſuo conſueto temperamento ad calidum maxime mutatus, cumque diu talis prævaluerit, maximos morbos animalibus invehit. Etenim immodica ipſius caliditas, plurimum nativi caloris in corporibus reſolvens, corpora cum in magnos morbos, (magno quidem a ſuo ſtatu naturali factò reſeſſu) delabi, tum valde languida, & debilia, reddi, eſt cauſſa: a qua ſane immoderata caliditate quandoque peſtilentiam gravem concitatam fuiſſe, Galen. in primo de differ. ſ. b. hiſce verbis tradidit, dixit enim: *Contingit autem quandoque precedere ambientis aeris caliditatem immodicam, quemadmodum in ea peſtilentia, qua Athenienſes invaſit, ut Thucydides inquit: Sed in tuguriis ſuffocantibus aſtatis tempore habitantium corpora corruptione laborabant, & in 3. Epidem. orum com. 3. ſex. 71. Æſtatem Eteſiis ventis carentem (qui ſunt ſeptentrionales frigidi) admodum morboſam*

esse statuit. Ex quo Hippoc. *in Epidemiis* pestilentem constitutionem describens, ait: *Æstus serena erat & calida, magnæ erant æstus.* Ex calore itaque aeris immodico corpora patiuntur insignes corruptiones, & resolutiones, cerebrumque ipsum insignes noxas a calore patitur. Caput enim incalescens a toto corpore humorum redundantiam trahit, præsertimque biliosos, qui tali tempore cum multi tum tenuissimi ac acutissimi abundant. Facillimeque ex universo corpore ad caput rapiuntur, quibus cerebrum in morbos symptomataque perniciose incurrit. Qualia Hippoc. *in 3. Epidem. cap. 4.* meminit. Ubi ergo caliditati aeris etiam humiditas conjungitur, nihil corporibus morbosius, pessimumque aeris temperamentum esse atque pestiferum. Gal. *in lib. 1. de temperatis* ita expressit: *Omni-um aeris ambientis temperamentorum pessimum id esse, quod humidum est & calidum.* Quod & paulo post ita confirmavit, dicens: *Verum hic minus, utpote uno tantum e quatuor temporibus mutato malum fuit, quod si duo triave sint mutata, aut etiam totus annus calidus humidusque fuerit, necesse est, magna pestilentia succedat.* Cujusmodi *in tertio Epidem* id est, *grassantium publice morborum*, narrat. Quid mirum. Cum humiditas in aere corpora redundare quamplurimis humiditatibus faciat, quæ facile, insigniterque a calore computrescunt. Siccitas vero humiditate minus est mala, quæ etsi acutissimos pariat, tamen humiditate ortis sunt salubriores, & minus mortiferi, teste Hippocrate *in lib. 3. aphorism. 15.* Ex præimmoderata etiam aeris frigiditate, sic nonnullæ partes corporis læduntur, ut extincto exinde calore emoriantur. Quæ mala in variis annorum observationibus, quas medici constitutiones appellant, sæpius apparent. Hæque constitutiones aut a multis anni temporibus, aut ab omnibus ad unum idemque conspirantibus temperamentum procedunt. Hippocrat. *in libris Epidem.* quatuor annorum constitutiones descripsit, quarum prima fuit austrina humida, secunda & tertia borealis, atque quarta calida, & humida, quæ perniciosos ac pestilentes morbos mortalibus intulerunt. Quippe austrina prima phthises, parotides, carbunculos, ardentis febres, pestilentes, & boreales,

les, ophtal-nias, dyfenterias, tenefmos, lienterias, diarrhæas biliofas, febres ardentes, femitertianas, erraticas, malignas, phrenitides, & alias: & quarta auſtrina calida, & humida ſine ventis, pluviola, ſacros ignes cito undique depaſcentes, oris ulcera, *aphtas* Græcis dicta, atque pudendorum, febres ardentes, phrenitides, lippitudines, tabes multas, internas inflammations, tubercula in pudendis, carbunculas, abſceſſus ad ſuppurationem, quæ erat potius corruptio, venientes, ex qua caro, oſſa, nervique integri decidebant multis, item ex maligna fluxione totum brachium, ut narrat Hippocrates, vel totus cubitus, vel femur, vel tibix, vel pedes omni carne nudabantur. *Ex inconstantibus etiam anni temporibus inconstantibus morbos, ac difficiles judicatu fieri*, Hippocrat. in 3. aph. 8. docuit. Ex propriis item temporum anni temperamentis idem comprehendit nobis in 3. aph. 9. indicavit, ita dicens. *In Autumno morbi acutiſſimi atque exitiales magna ex parte: ver vero ſaluberrimum, & minime exitiale*. Et aph. 10. *Autumnus tabidis malus*. Ab iisdem quoque anni temporibus, non ſervantibus proprium temperamentum, morbi magni ac pernicioſi fieri obſervantur Anno MDLXXXVI. Baſſani, & prope ipſum longus in Villa novarum nuncupata, pleuritides peſtilentes, contagioſæ, epidemice graſſatæ ſunt, quæ quarta vel ad plus ſeptima interimebant. Hoc itidem anno, quo hæc ſcripta revideo Venetiis, & in aliis multis Italiæ locis, complures ab epidemicis febribus, ſemitertianis, ardentibus, peſtilentibus cum morbillis malignis moriuntur. Hocque genus morbi non in pauperum corpora ex proxima annona exſiccata, ſed divitum, quæ multis cibis ſe impleverunt, ſæviit. A mala quoque victus ratione diu ſervata morbi magni, ac pernicioſi, excitantur. In graviffimos morbos ii incurrunt, qui crapulis atque ebrietatibus indulgent, quando ex multo cum cibo tum potu calore corporum fere ſuffocato inſignes putredines ſiant. Quo Gal. in libro *de cauſ. morb.* affirmavit, immodicum cibum & potum corpora refrigerare, frigidofque & fortiffimos morbos facere. Ex potatione Silenum, Charionem, Nicodumum, adoleſcentem Mælibæum in peſtilentes incidiffè febres Hippocr.

in epid. meminit. Cibos vero pravi fucci, ac potus perniciosos morbos facere Medicorum neminem latet. Gal. in *lib. de succorum bonis. & vitio.* pestem sæpius annonam secutam fuisse scriptum reliquit. Copia itaque ciborum immodica vel etiam boni fucci, & longe plus pravi, concitari magnos ac perniciosos morbos, omnes perspectum habent. Cæterum corpora nedum ipsorum ciborum copia in perniciosos morbos delabuntur, sed quin etiam inopia Gal. in *libro 8. meth. med. cap. 7.* scribit. complures in syncopes fastidiosissimas atque hecéticas febres ex jejuniis incidisse, & in *libr. 5. de loc. affectis* Grammaticum quendam præ inedia sæpius convulsam vidisse, dixit. Ex immoderato vini potu homines in summe perniciosos morbos delabi. Hippoc. in *5. aph. 5.* ita expressit. *Si ebrius quispiam repente obmuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut ubi ad horam pervenerit, qua solvuntur crapula, vocem recuperet.* Usus item aquarum palustrium jecur atque lienem durum ac scirrhosum reddere, exindeque hydropes, febresque malignas, veluti corruptarum seu foetidarum morbos pestilentes facere experientia docet, & ratio nobis suadet, hæc enim humores nostri corporis ad suscipiendam excellentem putredinem faciunt opportunos, illæ sua crassitie obstruendo, viscera debilitant, quæ variis propterea excrementis qualitate pravis abundant, a quibus prædicti affectus concitantur. Alexandriæ in Ægypto habitatores quotannis, autumno aquis ad cibum corruptis utentes, in pestilentes febres exitialissimas incidunt, quibus epidemice complures interimuntur; de qua re nos in libris nostris *de Medic. Egypt.* editis accuratius scripsimus. Ex somno item diuturno, atque immoderato, homines redduntur vertiginosi, veterinosi, obliviosi, epileptici, paralytici ac vel etiam apoplectici. Qui omnes sunt affectus perniciosi. Non raro etiam phtysici, auctis scilicet ex capite ad pulmones destillationibus. Non minus & ab immodicis vigiliis, phrenitides fiunt, amentiarum, convulsiones atque alii gravissimi affectus. De quibus nos satis in opere de prævidendis morbis scripsimus. Ab immoderatis etiam exercitationibus corpora plethorica non raro in insanabiles affectus incurrunt. Non pauci ex iis rupto vase ali-

quo cum pulmonibus aut thorace sanguis profunditur, quo ad phtysin via fit. Alii in febres, atque in viscerum internorum inflammationes incidunt, ex nimio motu accensis & putrefactis humoribus, atque motis ad viscera. Non minus passionibus vehementes animi possunt ad concitandos magnos morbos. Ex ira multos in acutissimas febres devenisse, Gal. *in lib. de sanit. tuenda*, meminit. Ab ipsa tamen subito neminem mori *in lib. 2. de sympt. caus.* testatum reliquit. Quod ab ingenti gaudio, atque timore quibusdam contigisse, plures observarunt. Timor metusque magnus sæpe quosdam interemit. Ex hoc com. lures febres acutæ & lethales invadunt, quibus omnes fere moriuntur. Ab usu veneris cum immoderato, tum ab abstinence, hominibus gravissimos sæpe morbos contingere *in lib. 6. de loc. affectis* docuit. Perpetuum tremorem quosdam incurrisse ex immodica venere *in lib. 3. epid. com. 1. in tex. 2.* posteritati tradidit. Idem interceptis naturalibus consuetisque vacationibus fit. ex facibus retentis & exsiccatis sæpe in ileon incidunt. A suppressis cum menstruis tum hæmorrhoidibus morbi gravissimi solent concitari, iisdemque immoderatus fluentibus. Quod Hippoc. *in 5. aph. 57.* meminit, dicens: *si menstrua plura fiant, accidunt morbi, & si non fiant, ex utero morbi contingunt.* Et Gal. *in commen. Quodcumque autem horum fuerit, necesse est processu temporis & ipsum uterum pars aut similem inflammationi dispositionem, aut erysipelati aut duro tumori, aut cancro, quibus denuo totum compatitur corpus.* De hæmorrhoidibus. Hippoc. *in libr. 6. aphor. 12.* *A diuturnis sanato hæmorrhoidibus, si una non servatur, periculum est, aquam intercutem, vel tabem advenire.* & Gal. *in 4. de præsig. ex pulsibus.* ex iis immodice tum fluentibus, tunc retentis, aquam intercutem fieri docuit. Et *in libr. de vena sectione cap. 9. advers. Erasim.* ab hæmorrhoidibus suppressis nonnullos melancholicos amentes factos, observasse scripsit, alios pleuriticos & alios hydropicos. Urina suppressa brevi hominem perdit, quem longo tempore consumit, dixi immoderatusque fluens, uti in Diabete. At de cognoscendis morbis natura potentioribus a causis externis hæc nobis sufficiant. Nunc eisdem ab

internis caussis perferentemur. ab ætatibusque exordiamur, quæ & ipsæ ad morbos natura potentiores cognoscendos non parum faciunt. Pueri frequenter ab austrina constitutione pluviosa in variolas atque morbillos malignos incidunt. Quo malo MDLXXXIII. Venetiis Epidemice grassante complures interierunt. *In juvenibus*, ait Hippocrat. *in 3. aph. 29. sanguinis exspuitiones, tabes, febres acutas fieri*: tabes vero ab anno decimo octavo usque ad trigessimum quintum solent concitari. Post juventutem hoc fieri quoque dixit: *quippe asthmata, morbos laterales, pulmonias, phrenides, lethargos, alvi profluvia, choleras, dysenterias*. Senectus maximos quoque morbos affert. Quos meminit Hippocrates *in 3. aph. 31. in hunc modum. Senibus spirandi difficultates, urine stillicidia, vertigines, apoplexia, hydroes, tusses*: & alia, quæ omnia in hac ætate omnino sunt lethalia. Nam ut dicit Hippoc. *in libr. 2. aph. 39. Senes juvenibus magna ex parte agrotant minus, qui vero morbi ipsis accidunt longi, maxima ex parte comitantur ad mortem*. Et postea *aph. 40. Raucedines & gravedines in valde senibus concoctionem non admittunt*. Et Gal. *in comment. ait*: Neque enim hi soli morbi senes comitantur ad mortem, sed nephritis, id est passio renum, podagra, morbis articularis coxendicis cum dolores, & quæ laxiori intestino ac spleni frigidæ insunt dispositiones, & præterea crebri anhelitus, (quos Græci *asthmata* vocant) tusses, dorsi curvationes, recurvationes & obliquationes, demum quæcunque alia morborum genera ex frigidis humoribus ortum habent, quæ in quibusdam juvenibus, nedum in senibus, difficulter coquantur. Et *in sexto libro aph. 57. Apoplectici autem fiunt maxime a quadagesimo anno usque ad sexagesimum*. Ex habitu quoque corporum non naturali graves morbi comprehenduntur. Obætos ac pinguiore, quod hæc corpora minus habeant caloris innati, magnis tentari morbis, quibus etiam ob calorem prælanguidum seu debilem plerique moriuntur. De his Hippoc. *in lib. 2. aphorif. 44. ita habet: Qui natura admodum crassi sunt, citius intereunt, quam qui graciles*. Corpora itidem calidioris & humidioris temperamenti, febribus synochis, malignis, atque internis viscerum inflammationibus sunt obno-

obnoxia, veluti calida & sicca in ardentibus febribus acutissimisque inflammationibus incurrere solent. In hisce corporibus morbi omnes frigidi, admodum graves existunt; veluti in corporibus frigidis, calidi, hocque fit ex magno ad ipsorum temperamentum recessu; & hoc est, quod Hippoc. in 2. aph. 34. dixit: *In morbis minus periclitari quorum, natura aut aetatis, aut habitus, aut tempore magis congruit morbus, quam quibus secundum nihil istorum congruit.* Ceterum etsi hoc verum sit, ex eo quod magnus recessus, qui perpetuo sunt difficiles, ut a natura ad solitum statum restituantur, in his corporibus factus denotetur; tamen verum quoque non minus erit, eos, qui ad graves aliquos morbos inclinationem habuerint, si ipsis capiantur, pessime se habere, difficulterque iis morbis resistere. De his Hippoc. in 1. Epidem. com. 1. text. 18. ait: *Et maxime moriebantur, quibus natura vergebat ad phthisin.* Calidioris etiam temperamenti homines destillationibus calidis acerbis a capite in pulmones, sunt obnoxii. Quod Hippoc. in 1. epid. com. 2. text. 19. quoque dixit: *Qui calidore erant temperamento, illos in primis laborasse ex destillationibus capitis.* Atque hinc etiam fit, quod qui calido siccoque capite sunt facile in phrenitidem incident. Humoribus etiam copia seu multitudo graves morbos parit, qui in corporibus debilibus exitiales esse solent, omniumque maxime, si ea multitudo fuerit humorum crudorum & crassorum. Ex his itaque morbi acuti concitati, nisi fuerint vires robustissimæ, erunt plane lethales. Natura enim robusta longo tempore eos concoquet & superabit. Ex quo de frigidis sudoribus in continuis febribus apparentibus, (quod significant, teste Galeno, crudorum humorum multitudinem, quæ non nisi longo tempore potest a robusta natura vinci) Hippoc. in 4. aphor. 37. scribens, ita habet. *Sudores frigidum acuta febre mortem, cum mitiori longitudinem morbi significant.* A vehementia enim morbi vires, etsi etiam validæ sint, collabuntur. Idem præfagit calidorum non minus humorum copia. Neque etiam sanguinis copia est salutaris (quanquam ceteris humoribus sit benignior) quando ex ea maxime inflammationes fiunt, veluti sunt anginae, pleuritides, atque aliæ, ut Gal.

in lib. *de rena se. 7. cap. 1. advers. Erasist. meminit. Idemque* & ex bilis multitudine erit æstimandum. Perniciosi item sunt morbi, qui fiunt, ubi in corporibus æque exsuperant crassi, viscidi, crudi, & tenues calidi, ut docuit in primo lib. *Ep dem. Humor* etiam inopia seu defectu morbi magni ac difficiles fiunt, uti sunt, tabes singultus, convulsiones, & alii hujusmodi, de quibus Hippoc. in quinto libro *aphorismor. 3. Ubi sanguis plurimus fluxerit, singultus aut convulsio superveniens, malum. Et aph. 4. A superflua purgatione eodem modo singultus atque convulsio superveniens, malum.* Ex particularibus quoque humoribus morbi magni, & graves comprehenduntur. Ex quo dixit Hipp. in 6. *aph. 53. Desipientias, quæ cum risu fiunt, esse securiores: & quæ cum studio, periculosiores.* Quod illæ ex sanguine, hæ a bile exusta oriantur, a quo humore phrenitides ac pleuritides concitatæ, lethales creduntur. Hæ sputa æruginosa, & nigra habent, illæ virulentos seu æruginosos vomitus. Quæ omnia esse lethalia signa Hippocrat. & Galenus in multis locis docuerunt. Sanguis item a pulmonibus, æroso aut fracto vase aliquo, si extuffiatur, lethalis morbi erit præfagium, atque hoc quod dixit Hippocrat. in 4. *lib. oph. 25. Sanguis quidem supra, qualiscunque fuerit, malum.* Galen. itidem in 4. *de lo. affect. cap. 8* scribit: *Omnes, qui a sanguinis sputo per tussim purulentia reddiderunt, tabidos seu phisicos obiisse.* Plurimam quoque bilem sine febre ex pulmonibus tussi rejectam, exitialis affectus nobis esse indicio, scriptum reliquit. Tres ibi narrat fuisse, qui cum plurimum flavæ bilis exspuere tussi cœperint, quin tabidi morerentur, nullo modo effugere potuisse. Omnium humorum atrabilis (quod maxime naturæ humanæ sit inimica, difficillimaque, & tardissima, ut concoquatur, & superetur) morbos exitiales parit. Hujus succi copia, si ad benignum vel reduci debeat, vel consumi, vel excerni, prævalida facultate est usus. Qua debili existente, casus est pernicialis; quod nobis Hippocrat. in 4. *aph. 23.* expressit, dicens. *Qui usuque, ex morbis acutis aut diuturnis, vel ex vulneribus, sive quovis alio modo extenuatis, nigra bilis, sive uti sanguis niger, exierit, postredie moriuntur.* Puitosos quoque cru-

dos humores difficillimos concitare morbos quotidie praxin facientes observant. Cujusmodi sunt tenebrosæ, vertigines, epilepsiæ, paralises, apoplexiæ, convulsiones, & alii hujusmodi. Malignam etiam humorum putredinem perniciosos morbos facere. Galen. *in libro quarto aphorif.* 47 scriptum reliquit: etenim humores excellenter putrefacti qualitatem pravam acquirunt, quæ nostris corporibus essent venenum. Quod Gal. in peste infectis, & in quibusdam etiam mulieribus ex corrupto semine morbis, ac symptomatis perniciosis vexatis, se vidisse ac cognovisse in libro sexto *de loc. affect.* scribit. De his Hippocrat. *in primo Epidemior. com 2. text. 54.* dixit: *Phreniticis convulsiones, & virulenta vomunt, & ex his quidem subito moriuntur.* Et *in lib. tert. Phreniticus primo die vomuit virulenta, & multa & tenuia.* Et Galen. in comment. Nam si phreniticus primo die vomuit virulenta, quod febribus adurentibus fere est consequens. Itaque ut veneno epoto lethali quidam postridie vel tertio die moriuntur, qualitate ejus, non copia mortem afferente. His addimus, humores habentes aptitudinem ad vehementer putrescendum, ex Galeno *in 3. Epidem.* exitiales morbos, pestemque concitare. Qualibus corpora in quarta constitutione pestilenti, quam in libro tertio *Epidem.* Hippoc. descripsit, scatuiffe Galen meminit Humores itidem aut suapte natura, aut ob insignem putredinem tenuissimi, atque ad motum præcipites redditi, sæpius nobile aliquod viscus occupantes morbos lethales faciunt. Quo Hippoc. continuo, ne scilicet præcipites ad aliquod viscus ferantur, purgandas in aphorismis præcepit. In libro quoque de natura humana dixit, parte aliqua principe nostri corporis laborante totum corpus ægrotare, morbosque fieri gravissimos. Et Gal. *in lib. de constit. art. Med. ca. cap. 18.* scribit: *Pravos humores in morbis acutis, si in principem partem ferantur, extremum periculum ægrotis facere.* Ex quo optimum est in morbis humores a visceribus ad exteriora converti, pessimum ab exterioribus & ignobilibus ad viscera. Qua ratione Hippoc. *in 6. aph. 25.* dixit: *Erysipelas ab exterioribus verti ad interiora, non est bonum.* Hinc constat morbos, cerebrum, stomachum, jecur, cor, pulmones, diaphragma,

gma, atque alias internas partes præcipuas conflictantes esse gravissimos atque difficillimos. A mutatione etiam morborum, idem comprehendemus quippe in peiores, quæ fit, in ipsis magnitudinem & periculum argumentari. uti cum febres intermittentes in continuas mutantur, atque hæc in malignas ac pestilentes. Simples etiam fieri compositas, phlegmonemque adjungi, malum est. Ardentibus item febribus hæcticas succedere marasmodos, phreniticis veternum, convulsiones; paralyti, & epylepsæ apoplexiam; tonsillarum inflammationi anginam; pleuritidi peripneumoniam, empyema, phthisin; hepatis, & lienis tumoribus hydropem, & alia hujusmodi in pejus fiat mutatio: atque hæc sunt, quæ morbos magnos naturaque potentiores nobis præmonstrabunt, atque hic nostræ methodi, qua cum naturam viribus morbo potentiolem, & debiliolem, tum morbum natura ipsa potentiolem, & debiliolem cognoscimus, finis esto.

C A P. XII.

De futuri morborum status seu vigoris cognitione ad prædicendi rationem.

Diximus necessariam esse futuri status præcognitionem ad naturæ & morbi victoriam nobis innotescendam. De qua Gal. in lib. 3. de Crisibus cap. 5. ita habet: *Et quidem sine horum trium exacta dignotione, nihil de salute investigari contingit, non magis quam hoc, nuncquid aliquis portando oneri sufficiat, sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine & via longitudine antea non perspecta.* Nam ægri vires portanti onus, morbus vero oneri, tempus autem, quod usque ad statum extenditur, longitudini vix respondet. Quo pacto igitur de ægrotante sciri potest, num quid sufficiat, si nulla status præcognitio habeatur? Ex omnibus itaque ratio cogit, nil tam studiose esse discendum, quam futuri status præcognitionem. Quandoquidem natura morboque æque viribus constantibus, ubi cito statum seu vigorem morbi futurum conjecerimus, naturæ victoriam,

&

& salutem ægrotis prædicemus. Contra, morbo longius, ad statum ut veniat, retardaturo, morbi victoria, atque exitium plerumque futurum nobis præmonstrabitur. Itaque de hoc morbi tempore, quod necessario ad prognostici notitiam concurrat, nunc agemus, nonnullis de morborum temporibus in memoriam primum revocatis, & num ægrotantes sanaturi omnia, aut quædam tantum morbi tempora transcant, neque minus morituri, quo morbi tempore intereant. Morborum autem tempora nihil aliud esse Medici dicunt, quam mutationes, quæ in toto morbi tempore, quippe a principio ad finem usque observantur. Hasque ætates etiam morborum appellant, quæ, perinde ac ætates animalium vitam, ita etiam totius morbi tempus in tempora seu in partes dividunt. Quæ quatuor existunt, prout tot mutationes in toto morbi tempore a principio scilicet ad finem usque spectantur, quippe principium, augmentum, status atque declinatio. Quæ omnia quatuor tempora quilibet salutaris morbus habet, ut Gal. in 3. de Crisibus, & in libro de totius morbi temporibus docuit. *Morbi exitiales sæpe prius agros perdunt, sive interimunt, quam nedum omnia ac duo tantum prima tempora absolvunt, quando eorum, qui moriuntur, quidam in principio, quidam in augmento, quidam in ipso statu seu vigore deædant.* Quandoque enim morbi usque adeo sunt vehementes ac perniciosi, ut statim in principio vel tardius in augmento homines interimant, de quibus Hippoc. in 1. Epidem. com. 3. tex. 10. ait: statim enim continua est, quibus incipiens florescit & viget. Et in 1. aphorism. 7. *Ubi quidem peracutus est morbus, statim extremos habet labores.* Hac eadem ratione natura aliquando usque adeo est debilis, ut nedum totum morbum concoquere queat, sed quinimo vix incepta concoctione morbo succumbat. Habent itaque salutare morbi quatuor tempora, & lethales unum aut duo aut tria, quando ægroti, ut postea accuratius ostendemus, aut in principio, aut in augmento, aut in statu moriuntur. Hæc vero tempora, ex Galeno in lib. de totius morbi temporibus cap. 3. a nullo alio deprehenduntur, ac cognoscuntur, quam a cruditatis & coctionis signis in excrementis inspectis ac observatis. Non de-

fuere tamen Medici alioquin doctissimi, qui præter hæc tempora a coctione seu transmutatione materię cognita, alia ab essentia morbi, aliaque a symptomatibus deprompta faciant. Etenim inflammationis cutis partem occupantis principium faciunt, quoad humor ad partem inflammatam confluit, & decumbit, eoque partim fluxu, partim fluente, augmentum seu ascensum, totoque humore affluxo quoad coquatur, statum seu vigorem, atque demum ipso concocto, cum etiam resolvitur, declinationem. Ex quo symptomatum, & materię transmutandę tempora a temporibus morbi maxime differre atque distingui affirmant. Veluti in pectoris, pulmonumque inflammationibus tempora morbi, & symptomatum simul procedere, minimeque cum iis temporibus, quę a coctione, & cruditate excrementorum attenduntur, observamus. Vigere enim sæpius illa dicunt, nulla in humoribus coctione apparente. Quod tempus principium ex materię transmutatione esse statuunt. Quod morbus tunc erit in vigore seu statu, & natura seu materia ipsa, ut concoquatur, in principio, hoc confirmant ex Gal in 1. de viſt. rat. in acutis, scribente; Hippocrat. dicente. *Si dolor fuerit assiduus, qui vomentis minime cedat, & sputum etiam non precedat, sed lentescat citra coctionem, & ptisana offeratur, interficitur agrotus, statum intelligere voluisse inflammationis, in quo non debeamus agrotos nutrire, vigentisque inflammationis signa esse dolorem assiduum, qui somentis minime cedit, atque ubi agri quicquam non exspuunt, cum tamen hoc tempore ad materia coctionem comparatum principium sit.* Amplius ubi morbus & symptomata vigent, coctionis principium esse dicunt, atque ipsis declinare incipientibus augmentum esse. Quod vel ipsis fuit persuasum, primum ex Galeno, qui in libro 3. de viſt. rat. in acut. com. 62. dixit; *Morbi vigorem interdum cum ipsa coctione existere ex quo plerumque morbi vigorem absque coctione observari colligunt:* Et postea com. 59. cum scripserit. *Nam sapius affectio ipsa, qua laborant, mitior quidem existit, sed symptomata augentur.* Et in secundo aphorismorum: *Dispositio siquidem, ex qua hæc generantur, quam & morbum nominamus, non omnino dum morbus consistit, est fortior.* Quod etiam conformant

ū dicentes in vigore coctionis morbum aliquantulum declinasse, eum humores concocti ac superati minus naturæ molesti, quam antea sint. Non semper igitur a coctione sola tempora morborum perquirenda discimus, at a symptomatibus & a morbis etiam, ut aliis visum est, essentia. Quam rem Gal. meminisse visus est in 1. lib. de Crisib. cap. 20. cum de cognoscendis morborum temporibus ex accessionibus symptomatiquè locutus, dixerit: *Ipsorum augmentum judicari non modo ex accessionibus solitum tempus anticipantibus longioribus & gravioribus, verum etiam a propriis morborum symptomatis, quæ idem morborum notant, atque a supervenientibus non minus, multis assiduis, validis ac malignis.* Hæc vero ita habet: *Ex supervenientibus vero symptomatibus si multa, si diuturna & valida, atque maligna existierint. Quæ symptomata multa, diuturna, valida, atque maligna sæpius in morbis exitialibus observantur citra ullam humorum coctionem.* A quibus tempora morbi differre a temporibus naturæ concoquentis (quam Medici tempora materiæ vocant) cuique liquido constabit. Itaque dividimus tempora morborum, quibus utemur ad prognosin, in ea, quæ ad morborum symptomata, & in ea, quæ ad naturam concoquentem, seu ad coctionem & cruditatem, (quæ ob id tempora naturæ concoquentis appellavimus) referuntur. Morbi salutare omnia cum morbi tum naturæ tempora fere pertranseunt. Quod in exitiosis non fit. Horum namque nullus est, qui statum percurrat, & ad declinationem perveriat. Horum alii (ut dictum est) in principio, alii in augmento, ac alii in vigore seu statu moriuntur. Differunt vero augmenti statusque tempora in sanandis, & moribundis observata. Illorum enim augmentum, ut docet Galen. in primo lib. de Crisibus cap. 8. *Incipiente humorum coctione, fit & status seu vigor perfectò apparente, lethalius vero morborum augmentum & status signis cruditatis ac lethaliibus innotescit.* Quod Galen. in lib. de totius morbi temporibus cap. 6. ita expressit, dicens: *Siquidem initium similiter in morbi generatione constituitur, a cœnsu non in coquendo, sicut in iis, qui superstites futuri sunt, sed in cruditate, lethaliibusque signis consistit.* Itaque sæpe contingit multa ob id tempo-

ra diversa in ægrotis eodem tempore observemus, quorum alia principium, alia summum vigorem, atque alia declinationem demonstrant. Uti pleuritici, qui nihil exspuentes, seu quicquam cum exspuere nondum cœperint, moriuntur: quod ad morbum & symptomata ipsum consequentia pertinet, in augmento aut vigore existunt, atque ad naturam nihil concoquentem, sive ad materiam, quæ omnino est cruda, in principio. Verum Medici distinguere debebunt, quod non illa tempora a solius simplicis morbi vel multorum simul complicatorum ratione fiant. Quod Galen. *in eod. lib. cap. 3.* ita meminit. *Nam uno eodemque tempore duobus tribusve morbis homo infestari potest, quorum alius jam inclinat, alius principii tempus adhuc vel augmenti primordia occupat.* Itaque morbi principium ex symptomatum ratione, tempus est, in quo ægroti parum ab iis conflictantur, & ex natura concoquente, in quo nulla in humoribus apparet concoctio, & dum accessiones, symptomataque anticipant, augentur, & diutius ægrotos affligunt, augmentum significatur. Idemque, quod ad naturæ tempora spectat, augmentum dicetur, cum humores concoqui manifeste cœperint. Sicuti illis perfecte concoctis morbum in vigore esse dicimus, atque etiam in quo accessiones symptomataque consistunt. Quibus quidem aliquo modo declinantibus, atque humoribus, & concoctis, & aliqua ex parte resolutis, morbum declinare scimus. Sed quæ de vigore seu statu morbi, diximus, forte dubia videbuntur, cum Hippoc. & Galenus, qui de hoc ipso tempore locuti sibi ipsis omnino constare non videantur. Etenim modo dicunt, vigorem seu statum esse partem totius morbi vehementissimam. Et *in 1. aphorism. 3.* Gal. dixit: *Vigorem nihil aliud esse, quam morbi, quantum ad casus attinet, maximum.* Et *in 2. lib. de crisib. cap. 8.* ut nuperrime diximus: *Circa statum omnia esse fortiora.* Et *in lib. de tot. morb. temporib. cap. 3.* docet: *Statum sive vigorem inflammationis esse, & dici, quando pars inflammata maximis doloribus cruciatur, febrisque vehementius solita affligit.* Ex opposito alii negant vigorem esse molestum ac turbantem, at potius tunc temporis ægrotos melius quiescere, neque febrem, neque symptomata, neque accessio-

cessiones auctas videri, sed hæc omnia æqualia esse & consistere. Quo ægroti minus, quam cum augmento turbantur & consistuntur. Neque immerito, cum Hippoc. in 2. aphor. 47. dixerit: *Dum pus fit, dolores ac febres accidunt magis, quam jam confecto.* Nemo tamen negat in vigore ipsum pus factum esse veluti in febribus; humores plane concoctos in statu apparere, observamus. Quod forte etiam Galen. in 2. aph. com. 29. intellexit, cum hæc scripserit. *Dispositio siquidem, ex qua hi generantur, quam & morbum nominamus, non omnino dum morbus consistit, est fortior.* Verum in his, qui salvari debent, multo melior, quam in morbi principio. Et in 3. lib. cap. 5. *Sicuti ipsas dispositiones, in quibus hæc fiunt, ubi morbi consistunt, necesse est, esse meliores in his, qui debent sanitati restitui.* Nemo etiam non factur, crisin bonam fieri in statu, veluti Gal. in lib. 3. de Crisib. affirmavit. Antequam vero ipsa fiat, necesse est vehementes turbationes, & agitationes fieri, non minusque gravia symptomata, critica vocata, crisin illam prænuntiantia; uti sunt vigilie, dolores, deliria, inquietudines, & alia. Tunc enim natura, dum concoquit humores atque eos ad excretionem parat, concitat in corpore magnam turbationem. Quod Galen. cum in 3. de Crisib. cap. 5. tum in 2. aphorism. com. 23. docet. Quare morbi status non sic in ægrotis fortior molestiorque videtur. Quid igitur his auditis erit resolvendum. An non ipsum statum esse fortiorem, vel potius debiliorem ac quietiorem. Utrum si accuratius status tempus observabimus, verum erit. Etenim morborum tempus quodlibet habet suam latitudinem, ex qua quodlibet ipsorum tria tempora percurrit, utputa principium, medium, & finem, status itaque principium est molestissimum, quia in eo tota pugna atque turbatio fit, cum natura maxime concoquat vel expellat, atque hoc est, quod dixerat Hippocr. in 2. Aphorism. 47. *Dum pus fit, dolores & febres augentur magis quam illo confecto.* Quod fit in principio status, atque in fine est confectum. Quo fit, ut ægroti summos labores ac turbationes patiantur, in primo status tempore, quoniam natura valide totam materiam humorum agitat, atque alterat. Qua sane concocta seu alterata,

quod

quod circa finem factum est, melius ægroti se habent. Quo tempore morbus omnino coctus seu superatus a natura est. Unde ipsam minus turbari & offendi, non est mirum. Dicimus itaque in ægrotis, qui incolumes futuri sunt, totum status seu vigoris tempus cum perfecta humorum coctione non esse, sed ipsius tantummodo partem ultimam seu finem, quam ex symptomatum ratione declinationem aliquo modo nominari liceret. In morituris vero status seu vigor nulla omnino coctione observatur, ob idque pessimum est in morbis vigorem absque ulla coctione observari, quod sane significat morbum esse fortissimum, qui usque ad ultimum cum natura venerit, summas ipsius vires oppugnando, atque naturam ita debilem, ut quicquam contra morbum toto illo tempore facere potuerit, nihilque humorum concoxerit, & superarit. Quæ si hætenus facere non potuit, multo minus post, ipso morbo viribus supra ipsam plurimum aucto, ipsaque debiliori reddita. Sed tempus est, ut ad prædictionem ex status observatione, descendamus.

C A P. XIII.

*De salutis ac exitii prognostico ex morborum futuri
status cognitione.*

Eum morborum statum, seu vigorem, qui humorum coctione perfecta indicatur, ad morborum prognosticum, plurimum facere, non ignoramus, circaque ejus rationem propterea accuratius versari nunc sit propositum. De altero tamen non ex naturæ, sed morbi potius ratione, ut nuper ostendimus, qui symptomatum auctorum consistentia atque vigore cognoscitur, non minus agendum duximus, licet multis ipsum statum seu vigorem appellari non libeat, at potius augmentum, quod nisi ægroti a vehementiori morbo, quem debilis ipsorum natura ferre non potest, tunc temporis interimerentur, morbus proculdubio ac symptomata multo plus auferentur. Salutis vero ac exitii præsagium nobis primo ab
illius

Illius status celeritate, tarditateque innotescit, atque etiam quod vel solus vel simul cum naturæ seu cœctionis statu in ægrotis observatur. Cito autem morborum status seu vigores apparentes, neque valde vehementes, optimi in omnibus ægrotis censentur. Siquidem natura melius morbi insultibus resistit, si brevi tempore sit dimicatura. Non latet etiam nos omnia morborum tempora, ut Gal. docuit, inter se proportionem temporis convenire; etenim breve principium breve tum augmentum, tum statum, tum declinatio sequitur, quodlibetque ipsorum æqualis temporis proportionem movetur, a brevi propterea observato principio brevi tempore augmentum atque statum, uti dictum est, expectare debemus. Contra tarde ad statum morbum venturum speramus, prioribus duobus temporibus, principio scilicet ac augmento, tarde ad ipsum statum properantibus. Hippoc. in 1. aph. 5. ait: *Ubi morbus peracutus est, statim extremos habet labores.* Facilius igitur natura morbi vehementiam cito advenientem, & cito desinentem, ferret. Attamen sæpe usque adeo morbi sunt graves, aut a maligna humorum qualitate, aut ab ipsorum multitudine, aut a principe parte corporis læsa, aut ab iis omnibus simul, ut statim in principio ægrotos interimant; uti cum ex venenoso humore, corde insigniter læso, syncope oborta statim moriuntur, & cerebro læso phrenitici: veluti phrenitico, de quo Hippoc. in 2. Epidem. com. 3. meminit, contigit, qui quarta die obiit. Idem in anginosi, pulmonis non raro observatur, quod si copia humorum paucis diebus suffocati pereant. Quare quovismodo principibus membris, aut partibus ipsis immediate servientibus, graviter læsis, ut gula, aspera arteria, pulmones, intestina, renes, vesica; aut ab aliqua inflammatione, aut humore crasso & lento obstructis, continuo homines percutunt, etsi etiam brevi tempore sic morbus ad statum festinet. In morbis vero partem vel non principem, vel ipsam leviter offendentibus, vires non longo tempore resolvuntur, in hisque quanto citius ad statum ægroti veniunt, eo citius liberantur. Qui si longo tempore ac tardissime ad vigorem seu statum veniant, nisi ægroti præ robustissima natura valeant, mori-

rientur. Ex status igitur tardius futuri præcognitione, salutis spes dubia redditur. In prælanguidioribusque corporibus bonum non est, pessimumque, si morbus valde vehemens fuerit. Quod Hippoc. forte intellexit, cum dixit: *Sudores frigidos in morbis acutis ac vehementibus, mortem: atque in mitioribus, longitudinem prænunciant.* quando, ut Gal. meminit in commento, natura corporum ægrotantium a vehementi morbo longiori tempore conflictata, priusquam ipsum, qui non nisi longiori tempore superatur, concoquat, extinguitur. Celeritati quoque ac tarditati status morborum, si conjunxerimus status naturæ, iudicium magis certum, assequemur. Namque hoc semper erit verissimum ac fidelissimum, si æque tum morbus, tum natura, quod ad sua tempora spectat, simul moventur, cito quidem, si ex aliis temporibus antegressis status, seu vigor morbi & naturæ seu coctionis seu materiæ, quo modo alii hunc statum vocant, simul futurum conjiciemus morbum sanatum iri, atque omnino salutarem prædicemus. Eodem itidem modo, ubi etiam una tarde morbi atque naturæ vigor sperabitur, salutem futuram pollicemur. Siquidem æque totum offensæ, quod corpori ægrotato morbus intulit, natura eo tempore corrigere atque emendare poterit. Et merito sane, etenim cum duo sint, qui invicem pugnant, morbus quippe ac natura, si æque ambo robusti fuerint, æque simul a principio ad finem usque se habebunt, morbus quidem oppugnando, & natura defendendo, totumque illud, quod a morbo in corpore concitatur, natura æquali robore prædita, eo tempore corriget. Nihil itaque in ægrotis melius creditur, quam tempora omnia tum morbi, tum naturæ a principio ad finem una æque procedere. Ubi vero morbus celeriori motu quam natura ipsa moveatur, malum significat; non obscurum enim est imbecillitatis naturæ indicium, atque quo magis naturæ tempora a morbi temporibus distant, eo pejus ad prædictionem esse creditur, & quo minus, eo minus malum. Quando enim morbus summum exercet vigorem, & natura adhuc etiam est in principio, utpote quod nondum morbum alterare, & concoquere cœperit. Quid spei ad salutem

tem erit? Si natura sit mitis, & morbus prærobustus, certum exitum præmonstrabitur. Sed his de statu morbi præmissis, nunc ad naturæ statum redeamus, qui si cito sit futurus, facultate valida existente, brevi salutem certo ostendet. Nam morbos habere celerem statum, nihil quidem aliud, quam brevitatem, & securitatem, teste Hippocrate, significat. Itaque in iis humorum concoctio cito incipit, & cito absolvitur, & quo citius incipit, eo citius perficitur. Optimumque est in omnibus morbis Medicos signa coctionis observare, hæc enim nunquam, ut Galeno placuit, male apparent, at perpetuo salutem significant, atque eo citius futuram, quo citius signa illa coctionis nobis illuxerint. De his Hippocrat. *in 1. Epidemior.* ait: *Coctiones celeritatem portantur iudicis, securitatemque salubrem.* Et Galen. *in lib. tertio de Crisibus cap. 8.* *Neminem vidisse intercurrentem, qui precedentibus coctionis signis crisin habuisset,* meminit. Quo citius itaque hæc apparuerint, eo securiorem morbum præmonstrabunt. Contra, quo tardius scilicet illa illuxerint, eo statum tardiorum, ac morbum difficiliorem, ostendunt; in morbo siquidem graviore, ipso crudo existente, tardissime ex longo antegresso principio ad statum veniente, periculum est, ne, priusquam morbus concoquatur, natura extingatur. Quare colligamus ex iis statum morbi ad prædictionem æstimari brevi tempore fore minus malum, quam qui longiori tempore futurus est, ni morbus sit admodum vehemens ac symptomatis naturam præternens. Majus malum quoque est, si sine statu naturæ appareat, & quanto magis tempora naturæ a temporibus morbi distabunt, eo periculosiorem morbum præmonstrabunt. Bonum itaque erit, ipsum morbi statum cito futurum prænosci, & eo melius, una cum ipso statum naturæ: Optimumque in morbis ad prognosin esse iudicabitur, si perpetuo ambo hi status quippe morbi & naturæ simul procedent, ac una moveri observabuntur. Atque hæc de ægrotantium prædicenda salute ac morte, a naturæ morbique viribus, atque a futuri status præcognitione, a nobis dicta sint. Quibus addamus, ea, quibus alii Medici Empirico quasi modo morbos salutes atque exitiales dignoscunt.

C A P . X I V .

Ex quibus morbos salutare ac exitiales nonnulli cognoscant.

Et si præter nostrum institutum videatur, non velle omnia, quæ alii Medici ad cognoscendos morbos parvos salutare, ac magnos exitiales Empirico quasi quodam modo cognoverunt, proficere; cum nobis satis ad illud assequendum ea sufficere possint, quæ nos dogmaticè ex Hippocrate, & Galeno hæcenus sumus proficere: veruntamen ne aliquid omittamus, quod possit hanc nostram prædicendi Methodum illustrare ac ampliare, ea quoque omnia, quibus scio quosdam morborum vires adversus naturam dimetiri & cognoscere, atque morbos exinde salutare & perniciosos animadvertere, accuratius quoque cognoscenda & illustranda duximus.

Dicunt itaque hujusce prædicendi modi auctores, illum morbum fortem, ac perniciosum conjici posse, a virtute sive natura profligata, a maximo dolore, calore immodico, inquietudine, morbi difficili tolerantia, mentis alienatione, siti immodica, vigiliis assiduis, magnis inflammationibus membrorum nobilium vitæ necessariorum, ex medicamentis non juvantibus, copia humorum, turgentia atque ex aliis signis causisque pravis. Et a contrariis debiles facileque naturæ cedentes æstimantur. In his quidem virtutem seu facultatem ajunt prævalidam cognoscere, ipsasque vel omnino doloribus vacare, vel saltem levissimis, vel non assiduis conflictari, neque si febricitent, vehementem calorem sentire, quietosque esse, ac facile morbum perferre, mente rectè constare, immodica siti non ardere, neque plane eos vigilare, neque somno veterioso teneri: atque si aliqua vexentur inflammatione, ea non sit magna, neque membrum nobile occupet, sed aut a visceribus remotas, aut ignobiles, neque principibus immediate servientes. Qui morbi neque ingenti humorum multitudine neque turgentia, ut illi dicunt, foveantur. Atque demum, si ex medicamentorum usu quicquam fuisse juvatos observemus.

Hæc-

Hæcque signa salutaria statuunt, a quibus salutares morbos ipsi prænoſcunt. An vero ex horum tantummodo accurate obſervatione in ægrotantibus ſalutem ac exitium præſcire recte quis queat? In morbis acutis iſtud poſſe conſequi non dubitamus: ſiquidem omnem morbum acutum, ſeu febris ſit, ſeu inflammatio, vel aliud tale genus morbi, cum virtute, ut ii dicunt, proſtrata ſeu exſoluta exitialem eſſe, quis ignorat? Et enim, ut nuper dictum eſt, virtus prælanguida, naturam cum morbo pugnantem, non modo in pugno defecturam, ſed jam defeciſſe ac occubiſſe, ſignificat.

At per virtutem omnes facultates intelligunt, quippe vitalem, quam Medici præcipue obſervant, animale, atque naturalem. De quibus alias abunde a nobis dictum eſt. Itaque ea, ſi omnes proſtigatæ obſerventur a morbo, natura devicta præmonſtratur. Reliqua vero ſigna, quæ obſervant, ſcilicet calorem, doloremque immodicum, inquietudinem, difficilem tolerantiam, ægrotos non dormire, morbum principem partem tenere, a multitudineque humorum aut turgentia eſſe concitatum, vehementem quinetiam eſſe inflammationem, aut febrim, nihilque adhibita medicamenta juverint, omnino eſſe exitioſa ſigna, putant. Quæ ſi una cum malis vacationibus ſpontaneis obſerventur, morbum plane lethalem eſſe aſſerunt, omniumque certiffime, uti nuper dictum eſt, viribus prælanguentibus, quando ab iis morbis non niſi robuſtiſſimi evadere ſolent. At ne hæc nos ſigna ad iudicandum, fallant ſingula a nobis quoque ſunt illuſtranda, ac diſtincte magis cognoscenda. Namque per virtutem proſtratam, ſeu defectum, vitalem facultatem præfertim cum his maxime debilem prælangueſcentemque intelligimus. Pernicioſi enim ac maligni morbi continuo ſolent vires proſternere. Sed præter vitalem animalis non minus atque naturalis ſedulo erunt attendendæ. Quæ quanto debiliores evaſerint, tanto morbum pernicioſiorem ſignificant. Dolor, calor, inquietudo, & reliqua ſymptomata, ſi poſtea in morbo appareant, malum morem denotabunt, & quo plura vehementioraque fuerint, eo majorem atque maligniorem morbum præmonſtrant. Sed nunc de his ſingulis nos accura-

tius. Dolores vehementes, assidue morbi fortissimi sunt symptomata, omniumque maxime viscera nobilia obsidentes, seu vexantes. Ex quo merito Hippoc. in 4. aph. 66. dixit: *Viscerum fortes dolores, malum significare.* Dolor etiam ex iis, quæ maxime vires resolvunt. Quare magni dolores in omnibus morbis, tum ut signum, tum ut causam, malum prænuntiant, iis exceptis, qui critice aliquando in aliqua partium ignobilium, & remotarum a visceribus, excitantur.

Dolentes namque pedes, vigentibus morbis, quo tempore raro dolores ægrotos invadunt, vel etiam ab ignavis mulierculis laudare solent, morbum in pedes nimirum decumbere putantibus. *Qui etiam dolores non sentiunt* (ut Hippocrates in 2. aph. 6. docet) *peffimo morbo vexantur*, ii enim, *aut delirant, vel in ipsis facultas exstinguitur.* De calore itidem vehementi magni morbi explicantur, sed quandoque a prævalida natura facti, ideo accurate distinguendum erit, an ex morbo, an ex natura, ut dictum est, forti fiat, & an in toto vel in parte aliqua corporis sit, rursumque non internam vel externam occupet partem, atque an in extremis quidem partibus, aut in visceribus sentiat. De his Hippoc. in 2. prognost. sex. 4. ita habet: *Si vero caput, manus ac pedes, frigida sint, ubi & venter & latera calida sunt, malum est.* Et in quarto aphorismorum 48. *In febribus non intermittentibus, si partes exteriores frigida, interiores urantur, & sitim habeant, lethale.* Internarum partium insignem caliditatem a magna inflammatione versus aliquod vel aliquam ex internis partibus occupantem concitari Gal. docet. Quæ vero vel etiam est vehementissima caliditas, occupans externas partes, atque a visceribus remotas, magni sane vehementisque morbi est indicium: non tamen exitialis. Quinimo in febribus continuis, si in parte exteriori ac longinqua a visceribus, veluti sunt crura, brachia, & pedes, vehemens caliditas concitetur, optimum erit signum. In toto vero corpore vehemens, assidua, diuque durans caliditas corpus colliquat. Sæpe vero Medici decipiuntur a putridarum febrium miti ac leni calore in cute observato. Etenim cum natura opprimitur ac fere humorum multitudine suffocatur, quo calor nativus alioquin

quin ardens sise exinde intus contineat, nec foras moveatur, partes corporis exteriores parum calent. Has febris aliqui fumantes magis, quam suffocantes appellant, quod in ipsis non flamma, seu ardor calorve, foras per cutis meatus moveatur. Sed fumida potius neque ita urens exhalatio, seu fumus, uti in igne lignorum viridium vel temere congelitorum copia obruto & suffocato pro flamma fumum excitari observamus, aut ubi ita natura deficit, quod nisi ex putrefactis succis calor accensus non multus sit, neque ad cutim copiose perveniat. De quo scribit Galen. in 2 epid. com. 1. tex. 10. Hermoeratis casum commendans: *Neque enim septimo decimo accessit nativi caloris ratione, sed sola putredinis succensis febriliter humoribus. Aut venenosa putredinis causa, aut ob insignem visceris inflammationem intus cum sanguine nativo calore recurrente, sive retracto, aut a morbi vehementia, vel malignitate, in externis partibus corporis & remotis resoluta externa partes parum calent.* Quod in moribundis observatur. Inquieti vero & anxii sunt ægroti, qui loco stare nequeunt, quique decubitus, ut ait Galen. in 1. de humorib. tex. 17. ferre non possunt, sed formas mutant, jactantur assidue, inæqualiter moventur, agitantur atque æstuant. Quod illis contingit, vel stomachi vitio, cum præsertim os ventris, ut docet Gal. in 2. prorrh. 24 a pravis mordetur humoribus, vel quibus in ore ventriculi propria quædam molesti humoris qualitas continetur, qui humor neque multus sit, neque in ventriculi spatio innatet, sed in ejus tunicis sit immerfus, atque etiam a longa inedia, ventre ichoribus (Galeno auctore in 7. aphor. 56.) repleto: vel a cibo intempetivo gravante, vel a corpore virtutem gravante, aut a febre stabili & æstuosâ & maligna, vel ab acrioribus virulentisque humoribus æstu turgentibus, ferventibusque circa præcordia, vel ab insigni alicujus visceris inflammatione, vel erysipelate, aut denique ab infirmitate virium. Quare quandoque ægroti inquieti evadunt, quo tempore humor aliquis caudus vel acris ad excretionem movetur, quod in iis observamus, quos crisis aliqua judicare debet. De quibus Gal. in 2. Prorrheticorum 44. hæc habet: *Nam si judicatorius rigor ex inquietatione fiat, mor-*
bum

bum solvit supervenientibus sudoribus, vel vomitibus commodis, vel alvo subducta. Itaque hæ inquietudines quæ stomacho ex aliquo humore læso fiunt, morbum minime perniciosum denotant: pessimæque sunt, ab æstuosa febre stabili & pestilenti, ab insigni visceris inflammatione, & ab humoribus virulentis æstu turgentibus ac circa præcordia fervescuntibus obortæ: atque omnium maxime, quæ propter languorem virium excitantur, hæ summe perniciosos morbos præmonstrant. De his auctor Coacarum *in 1. libro text. 2.* ait: *Qua cum refrigeratione anxietates incidunt, pessime.* Addamus diu etiam perseverantes, nulla postea illucescente evacuatione. Idem forte de morbi difficili tolerantia videtur dicendum; nam morbum non facile tolerari, inquietudinem significat, quam vel a vehementi diuque perseverante febre vel maligna, vel a virulentis succis, vel insigni inflammatione interna vel denique virium infirmitate fieri jam diximus. Ægris igitur morbum non facile ferentibus, hoc unum speciatim nobis indicari videtur, quippe naturam morbo impari viribus esse. Quod Hippocrat. *in Prognosticis text. 56.* de suppuratis ad exitum tendentibus exprelit, cum dixerit *hos non facie morbum ferre, & facile eos, qui sani futuri sunt.* Somno etiam ægros bono carere per multos dies, nobis fortissimi morbi & perniciosi erit indicium, omniumque maxime perpetuæ vigiliæ, quod hæ vires resolvant, cruditatem in humoribus augeant, in desipientiam, & phrenitidem non raro ægros deducant, atque non minus in exitiales tremores ac convulsiones. Somnus perpetuo magni momenti erit ad salutem prænoscentiam, si bonus naturalisque sit. Nam paucissimi aut nulli sunt, qui morbo vexentur pernicioso, & probe, id est naturaliter seu secundum consuetudinem, dormiant. At dormientibus etiam non omnino fidere debemus, cum ex iis non pauci sint, qui etsi sint moribundi, recte dormire videantur. Sed hic, quod una cum virium languore prodeat, a bono distinguetur, atque etiam, quod nedum non juvat, sed quinimo etiam lædit. Quod fit tanta affectione cerebrum occupante, quam neque somnus digerere, & consumere queat. Hinc Hippoc. *in 2. l. b. aphorif. 2.*
dixit:

dixit: *Quibus in morbis somnus laborem facit, mortale. Si vero juvat, non mortale.* Alii vero gravioribus somnis & longioribus utuntur, qui non inter somnos, sed soporiferos potius affectus sunt adnumerandi. At de his in sequentibus libris accurate scribemus. Magnas inflammationes appellamus, cum ex ipsarum vehementia, tum si fiant in membris principibus; cæ omnes multum sunt merito timendæ, veluti parvæ, atque in ignobili membro, parum aut nihil. Quid læsæ partis varietas ad prognosticum faciat, alias dictum est. Cui hoc unum addimus, partem affectam vel principem, vel non principem tanti momenti esse Galenum docuisse, ut in acutis morbis humores malignos in principem partem recurrentes, exitium; & in non principem ac ignobilem, salutem ægrotis inferant. Gravissimos itidem morbos esse ab humorum multitudine concitatos, omnes medici statuunt, præcipueque si multitudo humorum sit eorum, qui naturæ maxime adversantur, quos ipsa propterea difficillimè ac tardissime concoquit, corrigit, aut a partibus affectis expellit, quales sunt bilis æruginosæ, usta, atra vocata, summe putridi ac virulenti. Non tamen ob id, qui ab humoribus quantitate paucioribus excitantur, omnes periculo vacant. Sæpe enim valde exitiales observamus morbos a paucis, sed tamen virulento humore. Cujusmodi fuit phrenitis, qua ille, de quo Hippoc. scripsit *in tertio libro Epidem.* quatuor diebus interiit. Hoc Galenus *in libro sexto de locis affectis*, exemplo cum ictus scorpionis seu veneni, perquam quantitate exigui tum seminis corrupti, quibus sævissimi morbi & symptomata concitari solent, verum esse demonstravit. Ex turgentibus etiam humoribus non minus graves, & periculosi morbi concitantur. Quando hi, præterquam quod turgentes periculum invehunt, ne in partem corporis principem irruentes, morbum gravissimum faciant, id etiam habent, ut ipsorum mala qualitate morbis vim perniciosam addant. Medicamenta etiam, quicquam utilitatis seu juvamenti non afferentia, morbum usque adeo perniciosum, quem natura neque arte adjuta superare queat, præmonstrant. De quibus Hippoc. *in 3. Epidem. com. 3. tex. 56. Et oblata agre admittebant, nam pur-*

g. as. ones multos offendebant. Facta quidem tempore debito in acuto morbo sanguinis vacuatione, aut per venæ sectionem, aut per malleolorum scarificationem, aut alio modo, aut medicamentis vel lenientibus, vel purgantibus vomitoriis, aut dejectoriis purgatione, si ægroti nihil juventur, iudicium redditur difficile. Pravorum siquidem humorum crudorum, naturæ minime cedentium, multitudinem significant, unaque naturam morbo longe debiliorem redditam esse, quæ, priusquam morbum concoquere queat, succumbit. Huiusmodi vacuationes Hippoc. meminit in *lib. 4. aphorism. 56.* dicens: *Febricitanti sudor superveniens, febre non deficiente, malum.* Et in *1. Prorrheticorum text. 7.* *Qui in hypochondrio febre refrigerata ardores relinquuntur, tum alias tum in sudoribus, mali sunt.* Et in *lib. 2 text. 27.* *Inquietatio cum sudore, est mala, &c.* Flammans quoque cum sudore facies in his mala. de sputis in *lib. 2. Prognosticorum text. 51.* *Omnes autem excretiones mala sunt, qua non sedant dolorem.* Quæ itaque juvare deberent. cuiusmodi sunt medicamenta omnia, & non juvant, aut exitii aut saltem difficilis iudicii sunt indicia. Quod Gal. in *lib. 3. prorrh. text. 35.* expressit, hunc in modum scribens: *Sanguinis eruptio non iudicans, vel mortalis, vel iudicatu difficilis, ita sudor vel copia, tum urinarum, tum dejectionum, tum vomituum, vel qua per hemorrhoidas, vel uterum excernuntur, & parotidas & ceteri abscessus.* Et paulo post: *Qua namque ex iudicatoriis nihil juvant, sunt iudicatu difficilia: Qua non etiam in contrarium repant, sunt lethalia.* Alibi dixit lethalia esse, quæ cum signis lethalibus; & iudicatu difficilia, quæ non cum signis lethalibus, apparent. Itaque hoc eodem modo remedia ægrotis nihil juvamenti afferentia, difficilis erunt iudicii, & quæ nedum juvabunt, sed quinimo etiam ægrotos lædent, seu ab ipsis ægrotis in deterius mutantur, atque abeunt, exitium præmonstrabunt, quod Hippocrat. in *2. aph. 1.* de somno expressit, cum dixerit: *Quibus in morbis somnus liborem facit, mortale: si vero juvet, non mortale.* Quo ex medicis præsiidiis, quæ juvant ægrotos, salutarem sane morbum significant. Idem ex omnibus naturæ excretionibus juvantibus, (quas crises Medici vocant) iudicari solet,

solet, quæ enim juvant, salutarem itidem; & quæ non juvant, difficile iudicium reddunt; atque quæ lædunt in acutis morbis exitium prænuntiant: omniumque certissimum, ubi aliqua signa prava illuxerint, cujuscumque sunt, in ardentissimis febribus tremores, convulsiones, refrigerationes extremorum cum ardentissima siti, deliria, atque alia multa, quæ alias accurate recensuimus, atque posterius de singulis accuratius agemus. Atque hæc de ægrotantium morte ac salute a naturæ morbique viribus, atque a futuri status cognitione præfagienda dicta sint, & quod hactenus de iis universaliter scriptum est, nunc in sequentibus libris speciatim, de singulis symptomatis, quibus natura, tum robusta, tum debilis, adversus morbum dignoscitur, agendum erit, atque his nostra prædicendi methodus absolvetur.

FINIS LIBRI PRIMI.

PROSPERI ALPINI

MAROSTICENSIS,

*Philosophi & Medici in Gymnasio Patavino Medicamentorum
Simplicium Professoris Ordinarii,*

DE

PRÆSAGIENDA VITA
& MORTE ÆGROTANTIUM.

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

De quibus in toto opere sit agendum.

UM in primo libro de Ægrotantium salute, ac exitio Prognosticum a naturæ morbique cognitione pendere dixerimus, atque etiam ex quibus vires utriusque tum prævalidæ, tum debiles innotescerent, plane fuerit demonstratum. Superest modo, ut de earundem virium fortitudine, atque debilitate speciatim agamus. Ex his siquidem totum prædicendi artificium nobis innotescit, in ipsorumque accurata observatione consistit. De hoc vero agentes, ab iis, quæ naturam morbo vel imparem viribus, vel firmiorem denotant, exordiemur. Itaque de his (quæ facultatum actiones firmas, vitiatas, diminutas, ac omnino extinctas significare alias dictum est) sermonem primo faciemus, & postea de illis agemus, quæ tum morbos fortes, exitiosos, tum debiles, salutare denotant, a quibus ad particularium morborum, (illorum inquam, quæ hominibus exitium inferre possunt) varios eventus judicandos, descendemus. In his vero singulis tradendis,

dis, ut ordine non careamus, (quando nos ad dignoscendum prognosticum, singularum facultatum actionibus, uti instrumentis seu mediis, utamur) in primis circa eas actiones, vel sanas, vel vitiatas, vel diminutas, vel plane sublatas, quæ ab animali facultate, & secundo a vitali, atque demum, a naturali proficiscuntur, versabimur. Sed rem aggrediamur, ab internis sensibus principium facientes, quorum cognitio, quantum ad ipsorum morborum exitus prædicendos Medicis conducatur, ab iis, quæ posterius scribemus, liquido cuique nostrum constabit.

C A P. II.

Quid mente constare in morbis significet.

Ad indagandum morborum prognosticum exordiemur, ut nuper proposuimus ab actionibus animalis facultatis, quæ imaginatione, ratione, ac memoria perficitur; atque ab iis primo, quæ mentis seu virtutis ratiocinatricis, robur & debilitatem, significant. Hæ si fortes, firmæ, ac perfectæ, vires istius facultatis prævalidas; si vitiatæ, diminutæ, ac omnino sublatae, prælanguidas denotant. Itaque multum interest, in omnibus morbis actiones, quæ vim hanc animalem fortem seu firmam significant, atque prælanguidam, sedulo cognoscere. Hæ namque in cerebri malis, exitium, illæ salutem futuram prænuntiant. Quæ nos haud fallent, si cum ipsis facultatum aliarum actiones æque responderint, fit enim aliquando, cum recte tum vitales, tum naturales vires valuerint, ut mens in ægrotis turbetur, quæ non raro salutaris crisis fit indicium. Ea quanquam Hippoc. in 2. aphorism. 33. dixerit; *In quovis morbo mente constare, & bene se habere ad illa, quæ offeruntur, bonum.* Nihilominus in multis morbis mentis constantia licet ex bonis signis sit, nullo modo salutem prædicat, quandoquidem multi ex pleuriticis, peripneumonicis, anginosi, hepatis, lienisque, ac aliarum partium inflammationibus atque ex febricitantibus sine ul-

la mentis vacillatione moriantur. In septi vero transversi, renum, uteri, cerebri, spinalis medullæ, nervorum, partiumque nervosarum juxta cerebrum positarum, aut quibus cerebrum maxime consentit, inflammationibus ægrotos sanos mente esse, non obscurum recuperandæ salutis indicium existimatur. Nullus etenim, aliqua supradictarum partium ex præcipuis, vel multis simul inflammatis, prudens ac sapiens moritur. Ex quo in talibus morbis ægrotos mente constare optimum est, præsertimque si id cum aliis signis bonis appareat: scitu vero dignum censet ad hoc, ut distinguantur mente recte valentes ab his, qui modo aliquo vacillant, ut eos, qui mente constant intelligamus, sæpe enim fit, ut medici hac in re plurimum decipiantur, atque errent, putantes quosdam viros prudentes & sapientes esse, qui vere delirant, & aliquos vacillantes, qui recte sapiunt. Mente vero hi constare dicuntur, in quibus omnes voluntariæ actiones plane firmæ, seu illæ sæpe spectantur, ac in ipsis obeundis partium solitum decorum ad unguem servatur, nec non ubi interni sensus recte atque secundum consuetudinem valent, suæque munera obeunt. Vel mente denique constare eos dicimus, ut Galeno quoque placuit, qui loquuntur, aguntque singula rationi consentanea. Sed de his nunc satis, in sequenti enim capite istud nos accuratius scribemus.

C A P. III.

Quid sit mente non constare, qualibusque signis, cum præsens de mentis inconstantiâ, tum futura prænoscat, & de deliriorum differentiis atque causis.

Quemadmodum ægrotos in omnibus morbis mente constare, seu quod ad rectoris facultatis actiones pertinet, recte ac secundum consuetudinem se habere, bonum esse affirmavimus; sic illos quovis modo delirare, seu vacillare, seu non recte secundum consuetudinem sapere, malum fore ad salutis prognosticum signum, dicimus. Quo signo in acutis morbis

bis sæpe exitium prædicimus. Ceterum ad illustrandam prædicendi rationem, primo quid per mentis inconstantiam, & secundo qualibus signis præsens inconstantia nobis innotescat, & futura prænoscat, explicandum; atque tertio de amentiarum seu deliriorum differentiis atque causis, non minus accurate agendum, duximus. Quod itaque ad primum attinet, mente non constantibus seu deliros Galen appellat, qui loquuntur, aguntque nihil rationi consentaneum, qui tamen, non recte omnes deliros, seu mente aberrantes expressisse visus est: quando nedum eos, qui nihil agunt vel loquuntur rationi consentaneum, at omnes, qui quippiam tantum agunt, aut loquuntur præter consuetudinem, etsi in multis sapientes, videantur, amentes, seu mente aberrantes, seu delirantes vocari oportere patet, dux etenim primus Hippocrates, ex altera tantum rectoris facultatis actione læsa, delirium sæpe cognoscit, ut in libro secundo aphorism. ex dolore quem non sentiunt ægri, dixit enim. *Quicumque dolentes parte aliqua corporis, omnino dolorem non sentiunt, vis mens ægrotat.* Et in prognost. 1. text. 55. ex solo decubitu. *In ventrem autem cubare, qui non est solitus ita dormire, quo tempore sanus fuit, malum est, delirium enim, aut dolor circa ventris fides significatur.* Galenusque etiam in 1. Prorb. 6. a sola sputatione delirium dignosci tradidit. Et in primo prognost. ex manuum indecora gesticulatione, cum ægri festucas colligunt, frustra que venantur muscas, ac non minus ex sermone, & responsione ægri. Auctor enim 1. Prorbet. 6. ait: *Ferocem responsionem in homine modesto, atque in feroci modestam, delirium significare, & garrulitatem in taciturno, ac silentium in garrulo.* Hæc & quam plura alia existant exempla, quibus homines ex una tantum læsa actione deliri reputantur. Quare dicamus nos illos mente aberrantes fore profecto dicendos, in quibus aliqua ex voluntariis actionibus præter rationem vel exsuperans, vel deficiens observatur, & in ipsa solidum decorum non servatur, veluti si manus indecore moveatur, festucas frustra colligendo, aut muscas venando, vel aliquod præter consuetudinem, atque sine causa; ut etiam qui præter consuetudinem, parum, vel multum, vel inde-

indecore obscæna turpiaque loquuntur, verbaque incomposita, & non constantia; & qui tardius, quam necessitas ex postulat, respirant; aut pudenda coram altantibus denudant; vel eos deliros dicimus, in quibus sensuum defectus in animo observatur, in animo inquam non advertente sensibilibus species, quæ iis obijciuntur, vel frustra eas, quæ non ipsis sensibus obijciuntur, sentiant. Ex quibus ii profecto delirant, qui solitis sensibus, sine causa defecerunt, vel iis præter consuetudinem utuntur, aut cum ægri aliqua ex voluntariis actionibus carcant, vel abutantur. Quæ notæ, ac delirantium conditiones in Coacis præfagiis 2. *coac. præfag. sec. 1. text. 10.* periballe hisce verbis exprimi videntur. *Facere quid præter consuetudinem, velut instituere, velleque ea, quæ prius non consueveras, aut contrarium iis, quæ fuerunt consueta, malum, & proximum dementiæ.* Quævis igitur mutatio, in moribus, in gestu corporis, in voce, sermone, in sensuum judicio, hominem delirum, atque alium a seipso factum denotant. Sed nunc ad particularia magis inconstantis mentis signa accedamus, (quod est caput secundum a nobis propositum) illa in memoriam revocantes, quæ variis locis tum Hippoc. 1. *Prorr. text. 6.* cum Gal. memoriæ prodiderunt. Quæ hæc erunt. *Ferocem responsionem in homine composito & modesto, atque in feroci & incomposito modestiam, delirium significare.* Ex 2. *lib. prorrh.* ut nuperrime meminimus, & aspectum audacem, atque ferocem esse phreniticum. Idem quoque significari ab ægrotis dolorem non sentientibus, atque lingua exustis nihil sitientibus, vel exiguum potum exposcentibus. Nec non pulsu hypochondriorum cum frequenti oculorum obtuitu. Quod & oculos sublimes, atque instabiles denotare Gal. in 1. *Prognost. tradidit.* Eodem quoque modo ex decubitu in ventrem præter consuetudinem Hippoc. in eodem *lib. 1. Prognost. text. 23. 24.* delirium notari dixit. Et Gal. in *comment.* idem testari supini cubantis crura admodum reducta, distractaque & insolitum dentium stridorem, quod ibidem Hippoc. docet, nec non in summo morbi vigore ægrotos velle residere, atque nuper commemoratas manuum gesticulationes, quippe ob os manus ferri,

ferri, aut frustra ægrotos muscas venari, festucasque colligere, aut de veste pilos evellere, aut de pariete stipulas carpere, uti in Dealcis uxore, quæ in Leio decumbebat, Hippocrat. observavit. Delirantis etiam non obscurum signum erit, modestos ægrotos, omniumque maxime mulieres, assidentibus devorato pudore pudenda sine causâ nudare. Quod & respirationem magnam ex intervallis editam significare tum Hippoc. in prognostic. tum Gal. in 2. de respirat. cap. 5. tum in 3. Epidem. text. 3. 19. docuerunt. Idem notat palpitatio hypochondriorum, non minusque ægrotos non agnoscere familiares, ex Coacis præsagiis, delirium testatur. Atque in 1. coac. præsaf. sec. 1. linguas vocesque obtremiscentes, frequentem sputationem, urinasque mingi in non recordantibus, mictas prærubras esse cum sublimi. Vocem item clangosam, linguas densas, vomitus æruginosos cum surditate, tinnitus aurium in acutis febribus, dolores circa umbilicum palpitantes, atque laterum raros & coxæ occultatos, cum urinis suspensionem elatam habentibus, ipsasque urinas aquosas, albas, cum suspensio, elato, rotundo, & capitis dolore in turbulentis, vigilibusque mentis aberrationem indicare, quemquam in Hippoc. & Galen. scriptis versatum, non latet. Auctor prorrh. addit; *Ex vomitu fastidioso, vox clangosa, oculique concretum pulvisculosum habentes, insaniam ostendunt, ut Nermozigi uxori, qua vehementi insaniam acute correpta, muta obiit.* Et in sequenti textu; *Si in ardente febre aurium sonitus cum caligine fuerit, proveneritque in naribus gravitas, mente ex melancholia aberrant.* Gal. etiam in 5. de loc. affec. scribit: phreniticis delirium non subito, sed paulatim fieri, neque affatim quiescere, ipsumque præcedere solent interim vigiliæ, interim somni turbulenti, cum manifestis imaginibus, a quibus clamant nonnulli, & exiliunt. aliquando oblivio irrationalis accedit, ita ut aliqui, cum vas ad mingendum tenuerint, mingere non recordantur, aliqui cum tumultu insolito ac temeritate, ut nuper dictum est, respondeant, cum antea fuerint mansueti, ac mites. parvo item potu utuntur. respirationemque habent magnam atque raram, atque do-

let iis nonnunquam occiput. pulsus parvi sunt & duri. Cum vero propius ad phrenitium accedunt, oculi apparent vehementer squallidi, lachryma in altero oculorum acris, lippitudo, venæque oculorum sanguine plenæ cernuntur. Item sanguinis stillicidium e naribus fit, quo tempore nihil prudenter respondent, floccos evellunt, festucas carpunt, febris aridior, æqualior, sine magnis mutationibus uniformis, lingua salebrofa, & aliquando iurdaſtri, aliquando mœſti, & vix quicquam respondentes, dolorificumque non sentientes. Atque hæc ſigna ad dignoscendos mente non constantes ſeu deliros, nobis ſufficiant. Ex quibus multa deliratos ægros, ſeu mente caſuros decernent, uti vigilia, quæ sæpe delirium antecedit, ut in 2. *Prognost.* Hippoc. meminit: Ut ſumque enim quippe tum illam, tum delirium excaſſato aut exſiccato cerebro, excitari Gal. in lib. 4. de præſag. expulſibus prodidit. Somni etiam num turbati, atque tumultuoſi, conſpicuique, a quibus ægri clamant, exſiliunt, futuri delirii ſunt præſagia: de quibus in Coacis præſagiis ſec. 2. text. 8. *Turbulenta, feroceſque excitationes e ſomno delirium adferunt.* Aurium quoque tinnitum, & ſonitum inſaniam sæpe præcedere, auctor prorrheticorum meminit, non minus, & ſurditatem, ſi præſertim cum urinis appareat habentibus ſuſpenſionem elatam ac ſublimem. Oblivionem quoque sæpe ante phrenitium manifeſtari, Galenus in quinto, de loc. affectis, ut nuper etiam meminimus, prodidit. Dolor idem capitis vehemens, & aſſiduus in acutis febribus delirium portendit, præſertimque in auribus qui obſervatur, ex Hippocrate in 3. *Prognosticorum.* Nec non ſi dolor cum præcordiis revulſis appareat, de quo in Coacis præſagiis ſect. 1. text. 6. *Capitis dolor in acuto morbo, præcordia revulſa, ſiquidem ſanguis non effluet, in phrenitium procedit.* Non minus & vigilia cum aurium ſonitu vel tinnitu, vel ſurditate, in hæmorrhagiam indicaverint: Et in ſecundo *Prorrheticorum*, hæc quoque una obſervata delirium prænuntiare, ita legitur: *Quibus alvus liquida, laſſitudo, capitis dolor, ſiſis, vigilia, obſcuritas & impotentia fuerit, ubi hi mente moveantur, ſpes eſt.* Dolorem capitis aſſiduam ad prænuntiandam deſipientiam maxime facere, teſtatur auctor

auctor libri septimi Epidemiorum tex. 100. Item dolor hypochondrii non raro fit delirii nuncijs. Quod in muliere trimestri freta grvida fuit observatum, idemque significat palpitation, nec non qui circa umbilicum continuant in morbo acuto dolores. *Ex tertio Epidemiorum* idem. Dolores in ignobili parte exorti, qui occultantur fere continuo, *ex primo Prorrheticorum*: & in eodem libro scribitur: *Raro in his laterum dolores delirium ostendant*: & in secundo libro. *Si quippiam in urina sublimè petierit, occultato coxendicis dolore, delirium portendit*: & quæ circa aurium sonitus talia existunt, quod Hippoc. Larissæ calvo vidit accidisse. Cui occultato femoris dextri dolore statim delirium accidit. Lateris quoque dolor in pleuriticis, si absque ratione evanuerit, portendit delirium. Non raro, & sputa rotunda, ex Prorrheticis, frequensque sputatio sine causa idem notant, & Hippocrates in 5. aphorism. 40. ait: *Quibuscumque mulieribus ad mammas sanguis colligitur, furorem significat*. Et in quarto libro aphorism. 72. Galenus urinas albas, lucidas, idem portendere tradidit, quod & turbidæ in acutis morbis minantur, maximeque in turbulentis, & vigilibus habentes, ut alias dictum est, suspensionem allatam, *ex secundo libro Prorrheticorum* tex. 28. 31. Pulsus item in aliis atque in Hypochondriis, magnaue & rara respiratio *ex primo Prognosticorum*. Et in Prorrheticis hæc de his quoque habentur: *In acutis morbis dolorosa in faucibus gracilia, pusilla, strangulantiæ, atque cum ager hævaverit, non facile os tum cogere tum aperire, mentis alienationem portendunt*: Vomitus etiam æruginosi seu virulenti cum capitis doloribus assiduis, vigiliis, surditateque, certo delirii futuri, tum singula ipsorum per se sola, tum multo magis omnia, & ipsorum etiam quædam simul in febre acuta conspecta, sunt indicia. Atque ex his futura deliria præsentiri, ac portendi, dictum sit, nunc deliria in suas species atque differentias distincta spectemus, non minusque ipsorum causas. Quibus quidem neglectis impossibile profecto videtur, nos recte delirantium Prognosin recte assequi posse. Nomine autem non constantis mentis (ut hæc aggrediamur) nos mentis aberrationem, vacillationem, hallucinationem, amentiam,

infaniam, desipientiam, delirium, atque phrenitidem comprehendimus, non constantesque mente ægrotos hisce nominibus intelligimus. Quæ affectio symptomata maxime est ratiocinatricis imaginatricisque potentiæ. Hæc enim potentia, ut docet Gal. *in lib. de different. symptem. cap. 3.* vel est deficiens, ejusque motus est imbecillus, uti in Coma, & lethargo; vel est resoluta, ut in catalepsi, caron vocato; vel denique est vitiata, ubi ejus motus pravus erransque existit, uti in delirio & phrenitide. Eodem modo de ratiocinatrice, nam vel ipsa quoque est deficiens seu diminuta, seu aliqua in parte resoluta, quæ morosis & fatuitas dicitur; vel omnino resoluta sublataque, quæ amentia vocatur; vel denique vitiata, ubi ejus motus depravatus erransque existit, quod symptoma delirium quoque appellatur. Accedit etiam haud raro cum his duabus læsis potentiis memoria, iisdem vitii differentiis læsa. Aliquando in mente aberrantibus sola imaginatio læditur, aliis illæsis; ut Galen. *lib. de symp. diff. cap. 3.* in Theophilo observavit. Et aliquando ratio sola illæsa tum imaginatione, tum memoria, quod phrenitico contigisse in libro nuper allegato Galen. memoriæ prodidit. Plerumque vero utraque tum imaginatio tum ratio vitiata simul deprehenduntur, ut in iis, qui cum delirant, imaginantur ea, vel quæ non sunt, vel ea profecto, quæ sunt, non imaginantur, observatur; loquunturque ac agunt nihil rationi ac imaginationi consentaneum. Dividuntur vero omnes mentes non constantes in eam, quam proprie amentiam, infaniam, ecstasin, desipientiam, mentis aberrationem, vacillationem, alienationem vocamus, & in eam, quam Græci *paraphrenesin* & nostri delirium dicunt, atque tandem in phrenitidem. Quam Gal. cum Hippocrate ab aliis desipientiis, quod cum febre fiat, distinxit: De qua *in secunda de sympt. causis cap. 7.* Nominatur autem ex his, quæ quidem cum febre sunt, phrenitides, quæ sine febre sunt, infaniæ, Græce *mania*. Quæ, a deliriis perpetuitate delirationis: nam etsi deliria seu paraphreneses cum febre fiant, non tamen sunt perpetua, veluti de phrenitide dicitur. Gal. quidem multis locis affirmavit Hippocratem vocare eos phreniticos, qui perpetuo deli-

delirant, uti paraphreneses vocat deliria, quæ tantum vel in acutissimarum febrium summo vigore apparent, ipsisque declinantibus declinare observantur; quare continuitate delirii, atque ipso etiam delirio sensim ac sensim prodeunte, phrenitici a deliriis distinguuntur, iis exceptis, qui septo transverso inflammato mente moventur, hujusmodi siquidem deliria non facili a phrenitide distinguuntur, quod & ipsa cum febre fiant perpetueque existant, ex qua difficultate antiqui putarunt septo transverso inflammato homines phreniticos evadere, atque ob eam suspicionem phrenas illi appellarunt, tanquam φρονῆσις, id est, sapienti parti conferat quippiam. Distinguit vero ab his phreniticos Gal. quia phrenitici magnam edunt respirationem, atque ex longis intervallis, quæ in delirio ex septo transverso observatur, inæqualis fit ita, ut modo exigua appareat, atque frequens, modo magna & angusta, quæ respiratio in phrenitide non fit, nisi pars aliqua respiratori ferientium simul, vel inflammatione laboret, vel aliquo dolore vexetur, quam Galen. in 2. lib. de respir. accuratius docuit. Præterea in delirio ex septo transverso statim hypochondria tenduntur, quod in phrenitide posterius fit, eaque statim a principio revelli proprium est illiuscæ delirii. Demum ex omnibus accidentibus, quæ phrenitidem sequuntur, uti sunt, oculi rubentes ac inflammati, faciesque tota calore æstuans, & reliqua alias a nobis accuratius exposita, vel nulla, vel pauca, & levia in his apparent. Accedit quod delirium istud veluti repente fit, & in phreniticis delirium paulatim incipit. Phrenitidis etiam aliæ multæ differentię observantur, una siquidem est, quæ μαρὰδὲς dicitur, in qua ægri calcitrant, pedibus feriunt, mordicus impetunt, excandescunt, eos, qui ingrediuntur; hostes habentes quod ubi feroces esse incipiunt, ingentiaque mala perpetrant, vehemens dicitur, hancque Græci δεικνῶσις appellant, & nostri ferinam ac melancholicam De qua auctor Prorrheticorum 1 p.orr. 25. *Qua paucò tempore feroces fiunt despicientia, serinum est*. Altera obscura, mitis, in qua ægri obscure blandeque delirant, uti vis tales dignoscantur: Hi in Coacis præsignis 7. sect. 2. tex. 13. moti mente cum silentio vo-

cantur, de quibus in *Prorrheticis*: *Tremula, obscura, contrectabiles desipientia, valde phrenitica*. Græci has (ut alias dictum est) *αἰσφοδῆς* vocant, & nostri obscuras, quæ ne dum ab idiotis, verum etiam a doctis Medicis non raro ignorantur. Tales enim ut Gal. in 1. *Prorrh.* 33. sentit, nedum tumultuose non exclamant, non exsiliunt, sed quieti quinimo jacent, neque prorsus loquuntur neque figuram decubitus permutant, sæpiusque qui ita affecti sunt, familiaribus opinionem præbent, quod mox sint, si quod fiat silentium, dormituri. Clausis itaque fenestris conquiescunt custodes tempus in his interdum longum conterunt, dormire ægrum, quod neque loquatur, neque moveatur, arbitrati, ægro ipso non dormiente, & manus quiete mōvente, non secus quam, qui per levem contrectationem aliquid vel tangere, vel invenire volunt. Horumque alii clausis palpebris hæc agunt, & interrogati de aliquo, neque prorsus oculos aperunt, alii postquam aperuerunt, aut paulo post claudunt, aut immoti observant affectionem, Gal. hecticam appellatam. Sed videtur hæc desipientia, signis profecto cum ea, quæ ex Comate & lethargo fit, convenire. Quamobrem mutatio, distinctioque quælibet ipsarum erit dignoscenda. Etenim quæ cum Comate, vel lethargo, (quem Græcorum aliqui ut Gal. ait, *Typhomaniam* vocarunt) fit in principio morbi, perseveratque diu, asaphodis, seu obscura, seu ut Gal. placuit hectica dicta, nunquam in morbi principio, sed morbo progresso, post vehementem aliquam insaniam. Etsi veteriosa comatosoque etiam a frigido humore, atque etiam a multo sanguine, post morbi principium sæpe concitetur. Quæ aliquando vel bonam vel malam crisin antecedit, apparet, in qua languidos pulsus, duros, angustos atque parvos observamus, quales in illa desipientia non observantur. Sed jam de ipsarum causis agamus. Deliria omnia a calidis mordentibusque succis concitari Gal. in lib. 2. de *sympt. caus.* tradidit, præcipueque a flava bili, atque sæpe ex calidiori cerebri intemperie. Omnia vero deliriorum genera, vel insanix, vel phrenitides, vel paraphrenitides à cerebri læsione oriuntur. Speciatimque deliria, quæ duplicia existunt, ea inquam, quæ tantum in somno fe-

brium acutarum vigore excitantur, quæque a calidis mordentibusque vaporibus sursum in caput sublatis, ortum habent. Alia vero deliria, quæ sine febre manias seu insanias Medici appellant, quas cum febre phrenitides Gal. vocat, cum tamen veræ non sint, nisi phlegmonem in cerebro, aut ejus membranarum sanguis biliosus ex Gal. in 2. lib. de sympt. causis cap. 7. efficiat. Hæc vero raro fit, uti frequentius phrenitica illa desipientia, quæ a calidis humoribus in cerebro, vel ejus involucri delatis sine phlegmone concitatur. Quales Hippoc. in 1. Epidem. comm. 2. tex. 73. observavit. Hæcque fluunt tum a sanguine, tum a bile cerebri, locum, in quo princeps animæ pars residet, prehendente, ut Gal. 2. de symp. caus. c. ult. meminit: vel a flava tantum bile, quæ etiam febris exurentis incendio exusta, atque in nigram versa, vehementem illam desipientiam Græcis *Manrodin*, *Tiriodin*, ac nostris (ut alias dictum est) ferocem, furiosam, ferinam, melancholicamque, appellatam. Quæ fit ab exusta bile cerebro, membranisque immodice resiccatis, cum qua ægri sæpe in tremorem incurunt, atque convelluntur. In hæc sane symptomata non nisi vehementissimas ac exitiosissimas phrenitides illabi Gal. tradidit. Ex vero desipientiæ cum febre, phreniticæ quoque vocatæ, sunt nedum ab humoribus calidis, verum etiam ut Gal. in 3. Epid. docuit, a frigidis, nempe pituitosis in cerebro putrescentibus, qui putredine calorem acrimoniamque, quibus cerebro in ejusque membranarum læsis delirium concitatur, acquirunt. At hæc deliria, ab iis, quæ calidi humores concitant, somno, atque etiam sopore distinguuntur, quatenus qui ex frigido humore delirant, etiam simul dormiant, vel veternosum affectum simul habeant; & a calidis humoribus desipientes vigiliis quoque simul infestantur. Fit etiam non raro, ut tum calidi, tum frigidi simul humores permisti, mistam desipientiam ex delirio & lethargo, ut Gal. in 1. Prorbet. meminit, pariant. Hicque ambo contrarii affectus a principio ad finem usque cum continent, ægri tum vigilant, tum ad somnum inclinationem habent. Interimque magis phrenitici observantur, prout bilis pituitæ prævalet, & interim plus lethargici,

feu Comatosi , prout pituitosus humor bilioso sit copiosior. Hæque sunt omnes phreniticarum delipientiarum causæ , a quibus quoque vera phrenitis , quæ est ab illis succis in cerebro ejusque membranis orta inflammatio , ortum habet , quæ a pallida bile mitior est , a flavaque vehementior , & omnium maxima , ab eodem humore incendio febrilis caloris perassato orta , quam ferinam melancholicamque vocari nuper diximus. Ea vero delipientia obscura , asaphodis Græcis dicta , quæ cum silentio fit , pro causis prælanguentem facultatem animalem , atque hecticam quandam , ut Gal. *in Prorethetici* docet , temperiem habet. Cum enim vel inflammatio , vel flava bilis cerebrum occupat , initio quidem nondum per totum cerebri corpus permiscetur , sed in eo fervens spiritus , alterat & agitat , unde clamant ægroti , exsiliuntque ; postquam vero imhibita est , atque hecticam cerebrum quandam intemperiem acquisivit , ægroti silent , quietique manent , ut vix etiam deliri a Medicis dignoscantur. hanc superius diximus multis a veterinosa distingui , sed præcipue prælanguidis pulsibus parvis durisque. Quæ vero cum sopore prodit , vel a sanguine fit , sanguineque ac bile permistis cerebrum invadentibus , vel a pituita , bileque simul mistis , aut ab humore crudo pituitoso , putrefacto , caloremque & acrimoniam exinde adepti , vel demum a caloris nativi extinctione.

C A P. IV.

De salute a deliriis prædicenda.

Ex deliriis ea minus mala existunt , quæ non perpetuo ægrotos tenent , sed parvo tempore , atque cum signis bonis , vel non lethalibus , prodeuntia. Quibus vires quoque debent æque respondere , quippe , ut sint validæ , quando deliria quoque prævalidas vires exoptulent , quæ cum prælanguidis natura ægerrime vincit. Nullum vero ex deliriis , ut docuit Gal. 6. ap. 53. securum reputatur *Minus vero periculosa , qua cum risu fiunt : sicut temeraria , omnium sunt periculosissima.*

ſma. In medio autem ambarum deſipientiarum ſunt, quæ cum ſtudiodio ſiunt. Nullum tamen delirium, etſi unum ex maximis malis exiſtat, per ſe ſolum certum exitii indicium eſſe poterit, veluti neque mentis quoque conſtantiam ſolam in ægrotis ſalutem indicare alias meminimus. Simul vero cum bonis ſignis delirium concitatum minus eſt timendum, præcipueque ſi præterquam quod non eſt perpetuum, neque vehemens, ferroxque exiſtat, ſed quinimo magis leve, & parvum, utpote quando ægroti in paucis mente aberrant, magnum ſiquidem delirium Gal. in lib. de diff. ſymp. cap. 4. etiam vocat, ubi variæ deliriorum ſpecies in ægrotis ſimul obſervantur. Parva itaque levia in paucioribusque actionibus deliria obſervata minime omnium ſunt timenda, maximeque ſi tantum per acceſſiones ſiant. Verum neque ſatis ad mitem benignamque deliriorum naturam denotandam, ut delirium non ſit perpetuum, ſed etiam eſt opus, ut omni ferocitate careat, quando auctor *Prorrhæ. 1. text. 25.* dicat. *Qua parvo tempore feroces ſiunt deſipientia, ferinum.* De quibus Gal. dixit. *Cum videris quempiam cum ferocitate deſipientem, etſi paulo poſt ſedetur, cognoſce mentem ejus non febris ratione laſam eſſe, ſed phreniticam ſubali affectionem, qua poſt adaucta, ferina tibi videtur.* Itaque delirium intermittens non vehemens, ſed leve, ſcil. mite, parvumque, quod præſertim fiat per acceſſiones, nunquam erit exitiale. Sed cavendum, ne parvum miteque falſo creditum nos quandoque fallat, etenim multi exitio proximi ſic delirare non raro dignoſcuntur, de quibus in *Prorrhæ. Tremula, blande, obſcura, deſipientes, valde phrenitice.* Quod facile ex prælanguidis viribus, ac aliis exitioſis ſimul obſervatis ſignis, perpetuitateque ab iis diſtinguitur. In eo namque vires prævalidæ, non perpetuumque eſt, atque ſine exitioſis ſignis obſervatur, quale in *Milidia* vidit Hippoc. In hoc pulſus ſunt languidi, delirium perpetuum, cum ſignis exitioſis: quæ ſane omnia, inquam ſigna, tum cum delirio orta, tum quæ poſt ipſum illuxerunt, maximopere ſunt obſervanda. Hæc enim non raro ſalutarem criſin antecedunt. Quæ Galeno in *1. lib. ad Glau. c. 15.* docente, ſiunt ſanguine, vel bilioſo humore ad caput critice re-

currente. Apparent vero isthæc deliria, crisin portendentia, aliquando cum capitis dolore, gravitate, surditate, convulsione, atque aliis hujusmodi multis. De his Gal. in 1. Epidem. cum in Dealcis horto decumbentis historiam commentatur, scribit: *Nam qua deliraverit in vena, & dextro oculo strabo fuerit, res sunt, qua solent in judiciis evenire.* Et in Abdera virgine delirium cum surditate judicium, quod tum pedum doloribus tum sanguinis e naribus eruptione, est secutum, præcessit. Atque multo clarius id in muliere morosa, visum est, de qua Hippoc. in 3. Epidemiorum: *Tertio convulsionos conquieverunt, coma, & in somnum inclinatio, rursusque vigilia excitaverunt eam, continere se non potuit, multum deliravit, febris acuta, sub hanc noctem sudor multus toto corpore & calidus præcepit, libera febre dormivit, plana mente constitit.* Item delirium, sexta die in virgine Larissæ observatum, largam sanguinis eruptionem judicabat, quod etiam in Heropyto Abderæ visum est. Cum dolore itaque, gravitate capitis, vigilia, comate, surditate, convulsione oculorum, caligatione, splendore, lachrymis involuntariis, aurium tinnitu, ignorantia, oblivione, tremore, anxietate, inquietudine, clamore, surrectione, spirandi difficultate, urinæ suppressione, rigore vehementi, æstu multo, sitique intolerabili repente abortis, delirium sæpe judicium futurum prædicit, vel profluvium sanguinis, de quo in 5. coac. præsag. sect. 1. tex. 36. scribitur: *In quibus morbis ab anxietate delirium derepente fit, profluvium sanguinis significat, vel urina, de qua Hippocr. in 6. Epid. Urina multam subsidenciam habens, solvit deliria, qualis fuit Demxippi:* vel per sudorem, de quo Gal. in 3. de crifibus ait: *Judicat autem phrenitidem sudor bonus, & præcipue si ex capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore.* Et paulo post: *contingit autem aliquando, quod etiam per sanguinem e naribus erumpentem phrenitis judicatur.* In Coacis vero prædictionibus, per sudorem atque somnum solvi delirium docetur. Et in 7 aph. 5. Hippoc scribit: *A furere difficultas intestinorum, vel aqua inter cutem, bonum.* Delirium itaque, quod bona aliqua vacuatio subsecutura sit, salutem prænunciat, ac an quoddam signum decretorium existit. Veluti

pessimum erit, post quod mala sequetur evacuatio; quale est e naribus sanguinis stillicidium, sudores capitis frigidi, & alie hujusmodi vacuationes, de quibus posterius nos accurate agemus. Ideo distinguendum, num eae bonæ malæve sint vacuationes, quod sane ex multis signis innotescit, quippe ab excrementum quantitate, qualitate, loco, per quem fit, tempore morborum, diebus in quibus apparent, atque morbi allevatione. Bonæ siquidem sunt, si in ea copia, quæ multitudini humorum peccantium respondet, observantur, atque ubi qualia desiderantur, evacuantur, perque loca convenientia, & congruo tempore, quippe in statu, atque in aliquo dierum decretoriorum, fiant, a quibusque morborum, symptomatumque vel sequitur allevantia, vel iisdem plane ægri liberantur. Sed ad tria præcipue in omni prædictione, (quæ magni perpetuo momenti existunt) animum adhibere oportet, quippe, ad articularum pulsationes, respirationem, ac ciborum appetentiam, quæ omnia profecto si inculpata, & firma, etiam si cum exitioso aliquo signo sint, maxime ad prædicendam salutem valent. Quod Galen. in tertio Epidemiorum com. 3. tex. 89. de Heropyti agens historia, meminit. *Cum delirio namque pulsus vehementes cum inculpata tum respiratione, tum appetentia, non incerta erunt indicia, quod ipsis natura prævalida ostendatur, qua morbum sine dubio recte ferret.* Ex his itaque, quæ simul cum deliriis per modum iudicii apparent, quomodo salus interim præsentatur, hætenus vidimus. Nunc ab iis, quæ postea illucent, quæque ipsorum deliriorum veluti morem significant, etiam perquiramus. Bonæ igitur post deliria factæ vacuationes, de quibus nuper satis a nobis dictum est, quales sunt largæ eruptiones sanguinis e naribus, de quibus egit Gal. in 3. lib. de Crisib. cap. 8. Menstruæ item purgationes cum delirio, & post ipsum conspectæ, quales observavit Hippoc. in virgine Larissa. & in Morosa muliere (Galeno docente) simul cum copioso sudore apparuerunt, ex quibus ut Hippoc. meminit, febre libera, dormivit, ac plane mente constitit. Hæmorrhoides quoque delirium secutæ, salutem prænuntiant, quas in 6. aph. 21. Hippocr. meminit, hisce verbis: *Ex melancholia*

lia insanientibus si varices, aut hemorrhoides supervenerint, insanie fit solutio. Idem notant dolores vehementes, assidueque in coxis, cruribus, pedibus atque manibus, qui sentiuntur, quique humoribus ad partes ignobiles principibus relictis decurrentibus concitantur, estque indicium, quod natura per humorum transfluxionem molitur. De quibus Hippoc. de Horophonte scribens, ait: *Octavo febricitabat, lien residebat, omnia intellegebat, doluit & inguen primum, secundum lienem, deinde in utramque tibiam demigrarunt.* Qui sane dolores etiam in uxore Epicratis non minimam partem judicationis habuerunt. Et in eo, qui in Dealcis horto decumbebat, die decimoquarto plane deliro, quintodecimo genu, atque tibiæ doluerunt, ac decimoseptimo postea toto corpore sudavit, ad mentemque rediit, & die vigesimo pedum dolores in Virgine Abderæ delirium surditatemque deleverunt. Somnus in ægrotis delirantibus perpetuo magni erit momenti, maximeque si ipse delirium sequatur, ipsumque vel resolvat, vel saltem minuat, de quo *in secundo aph. 2. Ubi somnus delirium sedat, bonum.* Idque merito fit, quandoquidem cum delirio semper vigilia adsit, ab una eademque causa uterque fiat, si itaque a delirio somnus fit, signum est, causam delirii superatam esse, ac accuratius somnus a delatione in somnum, seu coma, seu cataphora, seu lethargo est distinguendus; nam quemadmodum somnus bonum signum censetur, ita quodlibet prædictorum soporiferorum affectuum, malum, excepto veterioso affectu, qui, sanguine in cerebrum iudicii futuri causa irruente, concitatur. Dormire itaque ægrotos a delirio semper bonum, præcipueque si quiete dormiant, ut in Horophonte, uxore Epicratis, in Metone, in quo a somno delirium resolutum est, Hippoc. observavit. Ex quo delirium a somno sedari semper bonum, uti contrarium malum, nam somnus laborem faciens, ut in aphorismis habetur, mortalis. Si insomnia quoque delirantibus conspicua appareant, bonum ad judicandam salutem, signum esse in Coac. prælagiis legitur, præsertimque in phreniticis, quod tamen, (quanquam in Prorrheticis scriptum sit insomnia conspicua phrenitidem ostendere) verissimum est, neque

neque error a nobis committetur, si ita distinxerimus, insomnia conspicua, non turbulenta, sed quieta, bonum in Prorrheticis significare, quod non nisi sedata in cerebro inflammatione, calore febrili, & motu humorum a vaporibus, ipsa conspicua claraque observentur, ex quo bonum semper creditur signum. Turbulenta vero conspicua, in quibus ægroti, expavescunt, exsiliunt, præter id quod ex siccitate fiant, etiam inflammationem, febrilem calorem, & spirituum motum, atque agitationem denotant, ex quo in mente moti ab his phrenitis portenditur. Sed num perpetuo deliriis sedatis, vel plane resolutis bonum sit? Illis quidem omnibus, quæ vel a somno, vel a quapiam humorum transfluxione, ad crura, pedes, aliasque ignobilium partium, vel critica evacuatione sedantur, vel resolvuntur, nobis, ad futuram salutem, eamque prædicendam fidendum erit. At nunc ad deliria, quæ exitium portendunt, transeamus.

C A P. V.

De morte a deliriis prædicenda.

Deliria, quibus exitium ægrotis minatur, ex ipsorum differentis, tempore, in quo apparent, virtute prælanguida, atque aliis signis exitiosis, vel una cum deliriis, vel postea apparentibus, dignoscemus. Phrenitica omnia deliria lethalia plerumque existunt, etsi omnes phrenitici non moriantur. Phrenitides vero omnes desipientias esse diximus, quas Græci *μανιώδεις*, *δρεμοδεις*, atque *ασαφωδεις*, & nostri feroces, tumultuosas, furiosas, ferinas, melancholicas, atque obscuras seu blandas appellant. Hæ asaphodes seu obscuræ dictæ, vel in morbi principio, vel post feroces desipientias observantur, & illæ, cum fiant, ut superius dictum est, vel a sanguine, vel a bile, vel a bile pituitaque permixtis, vel a pituita putrida, ceteris minus exitiosæ creduntur, veluti omnium sunt exitiosissimæ, quæ virium aut languore, aut hæctica cerebri temperie concitantur. Ex quo auctor *Prorrh. 1. text. 33.* has valde phre-

niticas desipientias vocavit, etsi dixerit blandas, obscuras contrectabilesque videri. Harum proprium videtur, ut cum silentio fiant. De quibus in 2. *coac. prasag. sec. 1. text. 30. In febribus insan a vehementes silente agro, sed non etiam privato voce, lethale.* Cum his vero triplex silentium observatur, unum, quod a depravata mente fit, in quo æger loqui potest, & non loquitur, vel saltem parum; secundum cum veternosæ affectu, vel extinctione caloris nativi; & demum cum aphonia, id est vocis, seu sermonis privatione, facultate animali oppressa, vel emoriente, aut vocalium instrumentis convulsis, aut interceptione vocis materix desipientia cum silentio voce integra, levi motitatione manuum, pulsu languido, oculis ut dormientibus modo clausis, modo leviter apertis, a languore facultatis concitatur. De quibus nedum in *Prorrheticis*, ut nuper meminimus, sed etiam in 3. *coac. prasag. sec. 2. tex. 13.* legitur: *Tremula, palpantes desipientia, phrenitica. Et moti mente cum silentio non quiescentes, contentis oculis, vehementer spiritum foras evocantes, perniciose.* Ac Gal. de his in *Prorrheticis* dixit. Atque ob id affectio horum, ut febrium hecticarum, prava est, quas quidem cum incipiunt constitui, vix solvi potest, exquisitè vero constitutas, absolutasque, solvi non amplius posse demonstravimus. Præsertim ubi in ipsis affectus veternosæ calidissimum lævissimumque sequantur morbum, in veternumque, refrigerato post inflammationem cerebro, ægros delabi sane est lethalissimum, nam ut in 3. *Prorrheticis* docetur, insanabilia ea frigora censentur, quæ calidis morbis contingunt. In vehementi vero seu ferino delirio, tum propter humoris malignitatem, tum propter immoderatam siccitatem non solum silent, at etiam ἀφωοι, id est, muti evadunt, ut Hermozygi uxori, quæ vehementer furens, & muta obiit, contigisse auctor *Prorrheticis* tradidit. Quod etiam Hippoc. phrenitico, & uxori Dealcis, quæ in Læio decumbebat, contigisse, meminit, & Gal. in 2. *Prorrheticis*. *Si in febre aphonia, quæ convulsivo modo fiant, desinant in eam, quæ cum silentio fit, ecstasim, perniciosam.* Quædam vero symptomata creduntur propria vehementissimarum desipientiarum scilicet tremores, convulsio-

vulsiones, sanguinis e naribus stillicidia, urinas aquosas lucidas, manuum gestulationes. & alia hujusmodi. Tremores ac convulsiones non omnes phreniticas desipientias, sed tantum vehementissimas, utpote ferinas sequuntur, uti Gal. in 1. *Prorrh. text. 9.* meminit: exitiosasque emotiones sequi solent. Phrenitici vero prius tremuli, ac postea convulsi moriuntur. De tremore scribit auctor *Prorrh. Phreniticæ* vehementer affectiones tremulæ desinunt. Tremorque ut Gal. ait, solum vehementissimas phrenitiales sequitur, nempe nervorum infirmitates. propter affectionis siccitatem phreniticis diutissime insunt. Exsoluta autem virtute, tum vigiliis, tum motionibus multis, simul vero, & nervis supramodum arefactis, tremores fiunt, indicant enim vehementer ab assata bile cerebro irrigato, siccatos nervos, atque ob id lethaliter se habere. De quibus in 1. *Prorrh. text. 14.* *Mente ob melancholiam aberrantibus tremores supervenientes maligni.* Et paulo post *text. 16.* *Phrenitici modico utentes potu, strepitum tentantes, tremorem incurrunt.* Atque etiam *text. 19.* cum dicit: *Vacillationes mentis cum voce clangosa, linguaque convulsiones cum tremore, & voces obtremiscentes, mentis indicant alienationem, duritiesque his perniciose,* & Gal. in *text. 20.* linguas obtremiscentes in his ob facultatis debilitatem apparere, mentemque ex phrenitide vacillantem significare, tradidit. Ex quo tremulas vocavit phrenitides in *Prorrheticis*, quæ extincta fere facultate oriuntur, quæque cum silentio observantur. Vi enim phrenitidis ingravescentis tria supervenire solent, silentium in ecstasi, tremor in vehementissima phrenitide, & convulsio imminente morte. At tremores lethales superveniunt febribus ardentibus, vel vehementibus ab assata bile infaniis, quas ferinas & melancholicas appellari nuper docuimus, quo fit, ut tremores, qui vel ante deliria, vel cum ipsis simul apparent, quandoque (etsi ipsorum nulli, exceptis decretoriis, boni existant) exitium non prædicent, at quinimo sæpe perinde ac convulsiones, supervenientibus febribus solvantur. Quare tremores lethales tantum observantur, qui deliriis, sive desipientiis superveniunt. Non paucique in morborum principis trementes obiter

observantur, qui tamen non moriuntur. Ut Pythioni contigisse Hipp. in 3. Epid. 1. scripsit: *Neque omnibus etiam delirius, at solum vehementibus supervenientes, exitium portendent.* Perbelleque hæc in 3. *coac prasag. sec. 2.* sic scribitur: *In vehementi phrenitide tremores mortiferi.* Meritoque Galenum in 1. *Prorrheticorum* dixisse dicimus, non omnes phreniticos in tremorem finiri, cum solas phrenitides vehementissimas tremor consequatur. Non tamen uti convulsiones phreniticorum proprii existunt, cum multis ipsorum non superveniant, sed tantum vehementissimis, ac ferocissimis, in quibus tum vigiliis, tum motionibus multas vires exsolvuntur, nervique supramodum siccantur, atque arescunt. Quo fit, ut hi raro observentur, quando raro etiam phrenitides et feroces fiant. Omnes vero phrenitici ante exitium convelluntur. Convulsionesque omnes desipientiis supervenientes, atque arefactis nervosis partibus concitatae, lethales existunt. Vereque phreniticos omnes exitiosos desinere in convulsionem, affirmamus uti in tremorem eandem finiri (quod in 1. *Prorrhetic. text. 9.* affirmatur) Galen. 1. *epid. com. 2. text. 52.* ut falsum reprehendit. Quod in multis phreniticis Hippoc. 3. *Epid. text. 3.* observavit, præfertimque in uxore Philini, atque in phrenitico, de quo ait. *Secundo die mane sine voce, febris acuta, sudavit, non intermisit, palpitationes per totum corpus, nocte convulsiones. Tertio exacerbata sunt omnia. Quarto obiit.* & de muliere Cyzici. *Decimoquarto convulsiones multae, extremitates frigida, nihil amplius, mentis compos, urina defecerunt, obiit.* Gal. quoque in *lib. 13. method. med. cap. 8.* de iisdem dixit. *Succedit maxime exitiali phrenitidi, nec sanatum quempiam ita convulsorum, aut ipse vidi, aut alium narrantem audiui.* Et in *lib. quinto Epidem.* Hippoc. tributo legitur Cononidem sexuam phreniticam, quæ obiit die quadragesimo, decem dies ante exitum aphonam, & convulsam fuisse. Est & quæpiam palpitatione convulsione cognata, quam aliqui convulsivum tremorem, alii convulsionem non veram, alii subsultationem dicunt, in qua partes quidem ad manum subsultant seu subsiliunt, non secus quam fiat in vellicatis a mordicante aut humore, aut vapore, nervis sese a mor-

mordicatione retrahentibus, seu auferentibus. Sic palpitant in arido pisces. Hæque palpitationes, etiam subsequentes vehementes desipientias, lethales existunt, non secusque tremores atque convulsiones sunt. Sed tamen distinguendum erit, quoniam tum convulsiones tum hæ palpitationes, si a mordentibus aut Succis, aut halitibus fiant, perpetuo non essent lethales, quare in iis alia signa simul vel postea conspecta consulenda erunt, ut consultius ab ipsis præfagiamus. Addimus quoque virulentas vomitiones, in quibus bilis assata, æruginea, vel nigra evomitur, ut Hippoc. meminit in primo Epidem. com. 1. text. 52. cum dixit: *Phreniticis convulsiones, sed & virulenta vomunt, & ex iis quidam subito moriuntur, ut in Philista phrenitico fuit observatum.* Exitiali quoque desipientiæ accidunt manuum gesticationes, quas Hippocrat. in 2. Progn. 23. sic docuit. *De gesticatione manuum hæc cognoscere oportet, qui in febris acuta, aut phrenitide, aut pulmonia, aut capitis dolore, manus ob os fert, aut frustra venatur muscas, aut colligit festucas, aut de veste evellit pilos, aut de pariete stipulas carpit, id omne malum exitialeque est. quod symptoma in uxore Dealcis in Laio decumbente conspectum est.* Stillicidium quoque e naribus exitiosis phreniticis supervenit. Nam Galen in 3. Prorrhet. text. 49. nedum, ut dicebat eorum librorum auctor, stillicidium e naribus cum surditate, aut ignavia, signum est malum; sed cum omnibus aliis desipientiis, plane lethale judicandum; in primo Prorrhet. text. 8. merito putat. Aquosa item urina, alba, lucidaque item, & fæccs albæ, sunt in iis perniciosissima signa, de his Hippoc. in libr. 4. aphorismor. 72. *Quibus urina lucida sunt, mala: maxime vero in phreniticis.* Quo in loco Gal. dixit. *Nullum siquidem vidi, in quo talis apparuisset urina, salvatum.* Et in primo Prorrheticorum text. 28. *Urina excretio in non admonitis perniciosa.* Et in primo Prorrheticorum text. 13. *Alba dejectio, malum.* Proprium quoque videtur pessimarum phrenitidum, etsi lingua sit torrefacta, ægrotos vel nihil sitire, vel saltem eos uti paucissimo potu, quo in 1. Prorrhet. text. 16. ita expressio utitur. *Phreniticos ex igno uti potu, malum; sed nihil sitire, perniciosum.* Sed inter deliria lethalia compre-

henduntur etiam, quæ circa actiones vitæ necessarias observantur, quod auctor 3. *coac. prasag. sec. 2. text. 23.* sic tradidit. *Deliria circa necessaria, pessima; quæ ex his exarcebantur, lethalia sunt.* Tales vero sunt ex deliris, qui cibum abhorrent, potumque, cum tamen linguam habeant incendio caloris exsuctam, ac prætorrefactam. Lethalia quoque deliria existunt, in quibus ægroti crebras insignesque habent permutationes, in 1. *Prorrh. text. 12.* *In phreniticis in principio clementer habere, sed crebro permolari, malum est.* Duplex vero est permutatio, una ex bono ad malum statum, atque altera ex uno malo symptomate in aliud malum; de hoc in 3. *coac. prasag. sec. 2.* *Ubi varii casus subinde incidunt phreniticis, prævium, & convulsionem denunciant.* Quod sane aut turgere humores denotant, aut cerebrum multiplici vexari affectu, uti quando aliqui diu mœsti, silentes, ac quieti jaceant, & post continuo garruli, ridentes, inquietique evadant, quod Hippoc. in uxore Dealcis, quæ in Leio decumbebat, observavit, de qua in 3. *Epidem. com. 3. text. 86.* dixit: *Ab initio cooperiebatur, & perpetuo tacita semper, villas stragulis captabat, vellebatque, & scalpebat, plorabat, moxque ridebat, non dormiebat:* ac in fine historię: *Perpetuo cooperiebatur, aut verba multa aut perpetuo tacita.* Desipientiæ etiam omnes prædebilitatis contingentes sic, Galeno auctore, exitiosæ visæ sunt, ut nullum ex his sanari posse in primo *Prorrhetic.* testatum reliquerit. Phreniticæ namque desipientiæ omnes virtutem robustam exostulant, quæ si languida sit, morbum ferre non poterit. Quod in 3. *coac. prasag. sec. 2. text. 25.* sic innuit. *Qui jam fractis viribus delirant, pessima habeant.* In principio etiam morbi, quæ apparent, pessima deliria creduntur, vereque phrenitidis suspecta. Quæ enim ex his sine signis coctionis apparent, (quod ad principium attingere dicitur,) Galeno in 1. *lb. de Crisibus* docente, pessimarum dispositionum sunt indicia. Sed prosequamur iudicium prognostici, a signis, vel una cum deliriis concitatis, vel ipsa subsequen-
 tibus. Mala enim signa simul cum ipsis deliriis, apparentia, mortem minari videntur; & lethalia, certum proximumque exitium. Somnus, ut præcipua mala symptomata nascentem,
 plane

plane sublatus, & qui delirium concitat, aut augeat, vel nihil allevat, signum cum delirio forte timendum ex Hippoc. Galenoque colligitur, veluti hianti ore deliri homines si dormiant, perniciosum est. Hipp. *in 1. Progn. 2. aph. 1. 2.* Sopor item, seu ad somnum summa inclinatio, delatio atque veteriosa, post vigilias assiduas, ex cerebri refrigeratione, atque ex virium languore, lethale est; de quo loquitur Hippoc. *in 3. Epidem. text. 20.* cum ait: *Nullus autem phreniticorum vehementer insanivit, ut in aliis, sed alia quadam veteriosa in somnum delatione capite gravati moriebantur.* Interdum vero, ut posterius docebimus, tales affectus judicatorie apparent, crisi aliquam significantes, qui signis propriis decretoriorum signorum cognoscuntur. Delirium etiam cum notabili oblivione, ignavia, stupiditateque apparens exitii est indicium, de quo Gal. *in 2. Prorrh. text. 30.* Quod enim non cognoscant familiares, neque factorum recordentur, ex cerebri refrigeratione nasci id constat: cerebri vero refrigerationem sequi calidam affectionem, ex qua ægroti delirant, semper esse perniciosum, superius meminimus. Si vero cum his rigeant ægri, vel frigescant, inevitabile fatum significatur ex Gal. *in 2. lib. Prorrh.* Idem denotat stupiditas, etenim, ut docet Gal. *1. Progn. text. 13.* phrenitici etiam sunt, quicumque, comatosi cum sint, non sapiunt, sed deliria loquuntur, atque a præsentibus expergefacti stupefactis similes videntur. Summe etiam exitiosum est, si desipientes non videant, ipsis profecto haud longe aberit exitium, oculi etiam lucem effugientes, involuntarieque lacrymantes, aut perversi, aut altero major alter fuerit, aut candidum rubeum habuerit, aut pleni sint sanguine, uti *in primo Prognost. text. 14. & 33.* Hippocrat. docet. Facies quoque flammans, vel quæ boni videatur coloris cum mœstitia tamen, ex *secunda prorrh.* idem significat. Capitis viscerumque dolores vehementes atque assiduos, exitium prænuntiare ex *4. libro aphorism. 66.* colligitur. Non minus quoque verendam esse totius corporis vel manuum pedumque gravitatem, item frigiditatem, atque lividitatem, Hippoc. *in 2. Prognost. text. 7. 8. & 9.* meminit. Nec non aphoniam, ægrosque taciturnos,

turnos, vocem clangosam, linguam exustam & præaridam sine siti, stridorem dentium insolitum, convulsionem, palpitationem, singultum, horrorem, rigorem, tremorem, frigiditatem extremorum, crebraque in his partibus permutationes exitium significare exinde constat. Idemque facit inquietudo, anxietas, spiritus difficultas, cibos omnes abhorreere, nullumque potum sustinere, vomitus virulenti, sudores frigidi, cervicis colli, scapularum, atque affidui in toto corpore, quas defudationes medici appellant. Item stitilicidium sanguinis, urinæ aquosæ, albæ, lucidæ, fæcesque albæ, ut nuper diximus, alvusque turbata multis crudis pituitosis, vel etiam biliosis dejectionibus, nihil delirium levantibus. Item abcessus intro recurrentes, non minusquam exanthemata, aliæque cutis pustulæ, atque efflorescentiæ præter rationem evanescentes. Dolores etiam in ignobili parte oborti, statim desinentes. Cum his igitur vel multis vel paucis una apparens, delirium lethale est, maximeque phreniticum. Non minusque etiam si istorum aliqua vel multa ipsum consequantur delirium, exitium significatur, omniumque maxime, ut nos alias meminimus, si deliria in tremores, convulsiones, singultus, vel aphonias desierint, cum urinis, ut dictum est, albis, claris, lucidisque quales quinta die Silenus minxerat; omnium vero maxime pulsus prælanguidi, respiratio mala, ciborumque appetentia extincta, ita ut quoscunque abhorreant cibos, nullam sitim sentire, etiam si lingua præarida & multo calore adusta sit post ipsam delirium observata, exitium denotant. Hæc siquidem tria postremo posita (pulsus, scilicet prælanguidi, cibos potusque abhorreere, ac mala respiratio) magni momenti sunt in quocunque morbo ad mortem prænotandam; maximeque, si cum ex prænarratis signis, simul quæpiam illuxerint, & quo plura, & principaliora erunt, eo certius citiusque exitium fiet. At ex iis omnibus, tria tantum nupperrime dicta signa, inter multa ambigua ex bonis judicata, ad exitium prædicendum maxime valent. Quemadmodum his opposita, pulsus quippe vehementes, bona respiratio, probaque tum cibi tum potus appetentia, inter perniciofa multa signa maxime ad sanitatem

prædicendam valere, Galen. in Heropyti historia fatis demonstravit. Atque hæc sunt, cum quibus, si deliria apparuerint, vel ipsa quoque sequantur deliria, exitium præcognoscemus. De quibus hic brevis quidem sermo est habitus, cum de iisdem ipsis accuratius uberiusque suis locis sit a nobis agendum.

C A P. V I.

Quid fatuitas & oblivio in morbis significet.

Fatuitatem & oblivionem principis facultatis, in cerebro sedem habentis, rationis scilicet atque memoriæ, symptomata esse, ab una eademque causa proficisci, Galen. in 1. de symptom. causis Cap 7. memoriæ prodidit. Quæ symptomata primumque simul apparent, & aliquando sola fatuitas vel oblivio, prout una cerebri pars aut altera læditur, in quibus speciatim hæc dux resident potentiæ, atque excercentur. Stultitiam vocat Gal. 3 de locis affect. c. 18 ubi simul fatuitas & oblivio apparet, quæ nota est magni in cerebro temperamenti recessus, in homine præsertim ingenii perspicacioris, atque firmæ memoriæ, quando hæc cerebrum refrigeratum denotent, cum ab ipsius frigida intemperie fiant. ut in Prorr. hisce verbis exprimit: *Quod enim non cognoscant familiares, neque factorum recordentur, ex cerebri refrigeratione id nasci constat.* Cerebri siquidem facta refrigeratio, uti Gal. 3. loc. affect. 5. docet, animales actiones torpidas efficit, atque tum ad memorandum, tum ad rationandum ineptas. Ex quo cum rerum species ægre ad imaginationem, & rationem ferantur, mirum non est, ægrotos factorum non recordari, atque exinde animalibus frigore torpidis effectis, fatuos stultosque evadere. Accedit non raro ad horum generationem, ut in libro 2. de sympt. causis cap. 7. nuperime citato Gal. meminit, humor frigidus pituitosus. Quod etiam affirmare videtur in libro artis medicinalis, cum dixerit, optimam memoriam firmam cerebri substantiam, & oblivionem fluidam indicare. Fiunt quando fatui atque obliviosi ce-

rebroy una refrigerato & exsiccato; aliquibus enim ob laborem in studiis & ob assiduas vigilias, non minus quam nonnullis ob labores etiam agricolis, cum læsa ratione oblivionem accessisse Gal. in 3. de loc. aff. Cap. 5, tradidit. Verum siccato cerebro ex laboribus cum oblivione delirium, non tamen fatuitas concitatur, hæc enim ab humiditate magis quam a siccitate, hacque homines potius ingenii perspicacioris fiunt, ut in melancholicis observamus, & auctor P.orrh. in phreniticis (quod in ipsis cerebrum siccius fiat) insomnia conspicua observari, tradidit. Fatuitas igitur atque oblivio in homine quoque non ægrotante est tinenda, tanquam futuri morbi gravissimi prænuncia; præsertimque si ambo hæc symptomata simul prodeant. In morbis vero acutis sapientes alioquin viros stultos videri, vel illorum, quos recte valentes plurimum amabant, non recordari, summe est perniciosum, si modo id non ex delirio, sed deperditatum ratione, tum memoria, seu extincta facultate fit. Quod sane tum ex prælanguidis viribus, tum & signis aliis exitiosis comprehenditur. De quibus in 1. prorr. 3. *Ignorantia cum rigore mala, mala quoque & oblivio.* Et Galen. in comment. *nam cum rigore ignorantia & oblivio videtur calorem nativum ab ea, qua symptomatica est, refrigeratione indicant.* Et de oblivione Hipp. in Epidemiis, oblivio sub accessiones, languor, vocisque defectus: quæ sane ex exitiis signis esse etiam Gal. in comment. 3. prorr. text. 37. statuit. In acutis vero morbis, quæ post æstuantem calorem refrigerato cerebro fit, semper est perniciofa, victumque, ut nuper dictum est, calorem nativum significat: Non minus quam ea, quæ a principio morbi usque ad finem perseverat, cum malis signis exitium denotat, maximeque in phreniticis, de qua mentionem Apollonii faciens, Hipp. in 3. epid. 84. ait: *Extrema partes undique subfrigide, aliquantum delirabat, omnium oblitisceretur, que locutus esset.* Verum ex delirio videntur nonnunquam ægroti obliviosi, quod sane minus periculi habet, modo delirium, cum quo una oblivio apparet, non sit lethale: quod quomodo dignoscatur, superius docuimus. Hi quidem cura minime sint obliviosi, tamen ex delirio videntur factorum non

recor-

recordari, quod etiam in nonnullis aliarum facultatum actionibus observatur; veluti cum aliqui putant se videre muscas obversari oculis, festucas adesse multas, vel alia, quæ colligere manibus student, vel respirare, cum desipientes obliviscantur & bibere, quamquam multum sitiant: nec non etiam mingere, vel alia operari huiusmodi. Sæpe etiam repente vel fatui vel obliviosi fiunt, sanguine in caput decretorie decurrente, quæ symptomata Icrisin tunc temporis futuram indicant: quod iudicii nobis ex aliis decretoriis signis innotescit, vel demum oblivio sit aliquando collecto in cerebro pituitoso humore, veluti in comatosis & lethargicis. Sunt alii, a gravissimo morbo sanati, quibus oblivio supervenit, quod multis, qui a peste superstites remanserunt accidisse, Thucydides historicus mortalium memoriæ commendavit.

C A P. VII.

De prædictione ab externis sensibus.

Quomodo ab internis sensibus animalis facultatis cum infirmitas, tum robur dignosci queat, atque ab ipsis quomodo sit præfagiendum de ægrotantium salute ac morte, hætenus satis compertum est. Nunc vero idem ab externorum quinque sensuum ratione prosequimur. Horum enim (qui sunt visus, auditus, odoratus, gustus & tactus) cognitio, atque accurata observatio apprime nobis ad morborum exitus prænoscos conductet; quandoquidem in acuto morbo hi recte valentes magni momenti ad prædicandum salutem esse soleant, neque immerito, cum ab ipsis recte ac secundum consuetudinem editis, proba cerebri atque partium aliarum sanitas indicetur, & nobis firma vis animalis exinde innotescat. Cerebro quidem atque animali facultate læsa, sensus vel omnes, vel plures, vel aliquis saltem immunis a vitio esse non potest, necesse enim est, ut æger tunc, vel non recte ac secundum consuetudinem videat, vel non audiat, vel cum vitio odoret, gustet, aut tactum læsum habeat. Non est tamen necessarium,

rium, ut, sensibus omnibus recte valentibus, semper salus sit futura, quando in multis acutis morbis a cerebro illaeso, etsi alia viscera patiantur, actiones nedum externorum sensuum, at quinimo etiam internorum recte obeantur. Sed hæc omnes in perniciosis morbis, ad exitum inclinantibus, perpetuo morbi tempore firmæ ac illaesæ non observantur. Viscere enim aliquo præcipuo perniciosè ægrotante, cerebro quoque læsio necessario communicatur, & in ipsis ante mortem sensus aliqua vitia apparent. Plane enim singulis sensibus recte valentibus, homo quidem mori posse non videtur. His tamen actiones diminutas vel deperditas, vel cum aliquo vitio edentibus cerebro ipso læso, aut facultate vitiata (exceptis actibus sensuum, ex futuræ alicujus Crisis turbatione vitiatis, quæ cum signa decretoria sint, Crisin salutarem prænunciant, bonæque ob id existunt, de quibus posterius speciatim agemus) pessimum est, veluti non ita timendum erit, cum id ratione instrumentorum sensuum, neque cerebro læso, neque facultate vitiata contingat, ut quando crasso humore oculis opticorum nervorum meatibus, ægroti non vident & meatibus auditoriis non audiunt. Ubi vero sensus non recte ex cerebro, seu facultatis vitio secundum consuetudinem obeuntur, in morbis acutis exitum prænunciant, proculdubioque, si actiones plane sublatae videantur, vel cum virium languore si apparuerint, tunc enim de salute plane erit desperandum. Sed de his nunc sigillatim etiam agamus, ut ab ipsis sensibus particulatim accuratius prædictionem perferutari possimus.

C A P. VIII.

Quid in morbis ægros non videre, tenebrosam visionem, visus obscuritatem habere, splendoresque oculis apparere, atque oculos lucem ferre non posse significet.

AÆgros non recte, ac secundum consuetudinem videre, semper est malum, etsi aliquando exinde nihil certi sciri queat, cum ægroti visu aliquando propter instrumentorum vitium

tium deficient seu vitiose videant, visoriis scilicet nervis aut obstructis, aut in oculis orta suffusione, visu vel impedito, vel vitiato. Qui visus aliquando tollitur iisdem instrumentis a causa critica læsis, vel quando crisi ægroti perturbati vel non vident, vel tenebricosam habent visionem, aut caligo seu obscuritas, seu obtenebratio, aut splendor insolitus oculis obversatur, quo interim expavescunt vel lucem ferre non possunt. De his in 1. *Coa. præ sag. sect. 2. text. 8.* *Quibus surditas cum capitis gravitate, & hypochondrii tensione, & splendore oculi profluvium sanguinis significatur.* Et Galen. in 3. *de Crisibus sect. 1. text. 18.* erupturi e naribus sanguinis, motum fulgoris oculis apparentem cum visus obscuritate, signum constituit; cum hi vero sæpe, ut Gal. voluit, involuntarie lachrymantur, præcordia tenduntur sine dolore, difficulterque respirant. De quibus in 3. *Prognost. text. 35.* quibus per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos effusis hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obvertitur, & pro ventriculi dolore circa ilia, aut læva parte, aut dextra aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione, sanguinem de naribus in his fluere pro vomitione expectandum est; magis tamen in adolescentibus sanguinis fluorem expectare oportet. At paulo post oculos rubros addidit, cum ait: *Cervicis dolores impense, oculi rubri, sanguinis eruptiones ostendunt.* Ex quibus signis Galen. ut in *lib. de præ sag. ad Posthumum cap. 13.* testatur, erupturum sanguinem in juvene coram multis Medicis prædixit. De quo, dum Medicis hac admiranda videntur, *ager e lecto se sustulit, tanquam profiliturus, interrogatusque, cur exsilire voluisset, cum nihil adesset, ob quod id facere debuisset, rubri coloris serpentem per laquearia repentem a se visum exp.uisse respondit.* Addidit Gal. ruborem in dextra nasi parte usque ad malam conspexisse. Oculus enim rubeus per se cum capitis dolore sanguinis e naribus eruptionem, ut in *Coacis prædicit. sec. 1. tex. 17.* scribitur, prænuntiat. Vertigines vero obortæ cum iis, quæ obijciuntur oculis tenebricosis, & cum agitatione labri inferioris, & multa saliva, orisque ventriculi morfu, atque capitis dolore vomitum futurum (Galeno docente) indicant. Quæ in 3. *Prog. 30.*

Hippoc. ita habet. *In febre non exitiosa tenebricosum aliquod ob oculos obversari, vomitum biliosum indicat. De quibus Gal. in 3. de Crisib. Et tenebrosa quadam oculis obversantur, & hallucinantur, & vertiginem patiuntur, & caput dolet, vaporante re aliqua ex humore bilioso, & præterea facta ex nervis compassione.* Sed hæc visus symptomata cum coctionis signis, atque cum virium robore, si ad salutem Crisis inclinaverit, apparent. Sine quibus vel non fit Crisis, vel si fit, est perniciosa. Summe vero perniciosum observatur, post Crisim aliquam ægroto non videre, vel tenebricosam habere visionem, aut caliginem seu obscuritatem, seu obtenebrationem oculis obversari, aut offundi splendores aliquos, aut illos lucem ferre non posse, præsertimque ubi mala evacuatio subsequatur, uti est sanguinis e naribus stillicidium, sudor frontis, temporum, colli frigidus, assiduus etiam ex toto corpore, vomitus virulenti, atque aliæ hujusmodi vacuationes, non minus quam si post aures, vel in aliis corporis partibus ignobilioribus humores aut exanthemata statim intro recurrunt, vel crurum dolores incepti, continuo deserint. Quod si vires etiam prælanguidæ, & præsertim vitales, quæ maxime pulsibus prælanguidis comprehenduntur, fuerint, non longe aberit exitium; de his in Coacis prælagiis. *Tumores juxta aures in morbis longis, parvis, si inde fluor sanguinis e naribus, & tenebra oculis offusa moveantur, lethale.* Non vident ægroti ante exitium, extincta animali facultate, quod ceterarum facultatum actiones fere deperditæ denotant; omnium maxime pulsus prælanguidi, mala respiratio, atque appetentia tum ciborum tum potus deperdita, quomodo si ægri non videant, cito morituri sunt, ut Hippoc. in 4 libro Aphorism 47. tradidit, quod etiam in 2. coac. prælag. sect. 1. text. 3°. sic scriptum est. *Jam labescentibus viribus, siquidem æger non videat, aut non audiat, vel a labro, oculo, nare, distorqueatur, lethale.* Sed jam ad auditum descendamus.

C A P. IX.

De surditate in morbis acutis.

Ex auditus actionibus mutatis surditas, atque in auribus sonus seu tinnitus observatus ad prodeundum ægrotantium prognosticum magni momenti esse solent; maximeque surditas, quæ etfi per seipsam nunquam bona censetur, quando caput læsum, ut Gal. in primo *Prorrh.* docuit, perpetuo denotat; vel quod pejus est, extinctam nonnunquam sensitivam facultatem. Fit vero surditas (Galen. in 1. *Prorrh.* 32. scribente) & ob humorem quendam in auditoriis meatibus impactum infarctumque, nihil quod malignum sit habens, & interdum ob extinctam facultatem, quam in acutis turbulentisque morbis contingere cernimus. Verum tametsi occlusis meatibus auditoriis surditatem obortam dicat in Gal. nihil habere malignitatis, nihilominus in acutis morbis semper mala, illa excepta, quæ ex critica perturbatione excitatur: nam hæc non secus, quam deliria, convulsiones, comata, vigiliæ, anxietates, dolores, & alia hujusmodi symptomata per se perpetuo mala, aliquando facta in corpore critica perturbatione, optimam aliquam evacuationem præmonstrant; soletque aliquando crisis esse indicium. De qua in 3. *Prorrh. text 55. Hypochondrii tenso cum capitis gravitate, & surditate, qua consequenter fatigant, sanguinis denunciants profusionem.* Sed certius surditas fit indicatoria, si assidua cum aliis signis judicatoriis fuerit, qualis in virgine Abderæ fuit observata, quæ ab octavo die usque ad decimumseptimum, in quo multum sanguinis e naribus fluxit, protecta est, neque plane etiam soluta adhuc perseverans, priorem Crisin imperfectam denotabat, aliamque pro morbo resolvendo futuram prænuñciabat, quæ reiterata sanguinis eruptione, sudore, atque ad pedes noxio humore decumbente, postea die vigesimo est subsecuta. Quibus vacuationibus neque etiam penitus illius febris causis sublatis, die vigesimoquarto rediit surditas cum aliis symptomatis, quæ Crisis abso-

lutissimæ die vigesimo septimo futuræ fuit prænuncia. Sed non erit inutile historiam istius ægrotæ hic subjungere, quam Hippoc. epid. 3. text. 78. ita scripsit. *Octavo surditas, febris acuta, in somnis fastidiosa, horrebatque, mens erat compos, urina similes, nono nihil est mutatum, nec proximis diebus, mansit stem surditas. quartodecimo mens perturbata fuit, febris remissior, septimodecimo multum fluxit ex naribus, surditas est nonnihil immixta. Sequentibus diebus eam fastidium surditasque tenebant, eratque delira, vigesimo ei pedes dolebant, surditas & delirium eam deseruerunt, aliquantum e naribus erupit, sudavit, febre fuit liberata. Quarto & vigesimo repetiit surditas, pedes assidue dolebant, mente excidit. Vigesimo septimo multum sudavit, febre caruit, surditas eam reliquit.* Aliquando post aures abscessus futuros aures obsurdescere significant, maximeque ubi morbus ex crasso frigidoque humore foveatur, ex quo recte quidem auctor 3. Prorrh. 67. dixit. *Surdus mansueti parotides sunt, tum alias, tum si fastidiosi quippiam superveneris, & comatosius magis.* In capitis dolore coma & surditas abscessum aliquem post aures eructant. Sed distinguere debemus surditatem hanc criticam bonam a symptomatica & mala, per signa concoctionis & cruditatis. Cum hac quidem nullum apparet coctionis signum: cum illa coctio in excrementis observatur, quod Gal. in virginis Abdera historia meminit. optima est omnis surditas, quæ decretorie resolvitur, optima evacuatione subsequuta, de qua Hippoc. in 4. aph. 60. meminit. *Quibus per febres aures obsurduerint, is sanguis e naribus profluens, aut perturbata alvus, solvit morbum.* vel alvi biliosa dejectione evacuatur, ut in eodem libr. aph. 28. hisce quoque verbis docuerat. *Quibus dejectiones sunt biliosa, superveniente surditate cessant; & contra, quibus surditas adest, biliosorum dejectione finitur:* aut etiam si humor ad ignobiles quasdam partes demandetur atque propellatur, in quibus decubuisse dolores aborti significat, quique propterea boni sunt, decretoriique appellantur. Cum his certo tolli surditatem abortam semper bonum erit; uti in virgine Abderæ fuit observatum. Atque hæc de illis surditatibus, quæ salutem prædicant, dicta sint. Mala vero, ut jam dixi, per se semper

per est surditas, quando, ut Gal. docet, cerebrum læsum denotat. lethalis vero, quæ sit exstincta facultate, de qua Hippoc. meminit, cum inquit. *In febre continua, si non videat vel non audiat, jam debili existente corpore, mors proxima est.* Hæc quidem cognoscitur prima ab aliarum facultatum languore, atque etiam quod necessario una cum surditate hujusmodi aliquod lethale signum illuxerit, quam ægrotis in acutis turbulentisque morbis sæpe contingere, auctor *Prorrheticorum in 1. Pror. 32.* memoria tradidit. Est illa quoque surditas lethalis, quæ a criticis malis vacationibus apparet, & merito sane, cum tales vacationes sint ex signis judicatoriis non-judicantibus lethaliibus, namque ex vacationibus, quæ juvare deberent, nedum non juvant, sed etiam lædunt, lethales existunt, ut Gal. *in Prorrh. 3. text. 35.* docuit. Cum itaque ægroti ab evacuationibus nedum non juventur, sed etiam lædantur, ita ut exinde vel cæci, vel furdi, vel vigiles, vel deliri tunc evadant, sine dubio lethaliter se habent. De his *in 3. Prorrhetic. text. 43.* *Qua ex naribus cum surditate & ignavitate parva est destillatio, difficile quippiam habet.* Sed Galen in commento, stillationem illam cum surditate nedum difficile, sed exitiosum ita habere statuit, ut propterea surditas sit lethalis cum evacuatione aliqua: itaque vel post evacuationem apparens surditas in acuta febre, plerumque est lethalis, modo non ex humorum copia fiat, qualis fuit in Horophonte, qui tamen, ut quoque Galenus annotavit, ex aliis signis in principio moriturus conjiciebatur, qui etiam præter artis spem superstes evasit. Eodem quoque modo, ut dictum est, si evacuatio subsequatur, qualem in Philista Hippoc. *in epid. 3* observavit, de quo ita scribit: *Primo die biliosa, pauca vomuit, flava illa primo, sed deinde virulenta, pluraque alvo stercora excrevit, noctem habuit molestam. Altero die surditas, acuta febris, dextrum hypochondrium est contentum, ac intro inclinabat, urine tenues, pellucide, & cetera; qui quinto obiit phreniticus.* Si vero surditas, præterquam quod sequantur vacationes, etiam una, cum illa alia signa perniciofa illuxerint, multo plus exitii judicium confirmabitur. De qua *in 1. coa. præ sag. sect. 2. text. 10.* legitur. Val-

de surdi, probando tremuli, lingua resoluti, torpidi, malum. Quæ postea clarius fere repetuntur sic: capite dolentes, surdastri, intremiscentes manibus, dolentes a cervice, meientes condensata, moventes nigra, lethaliter habent. Quæ surditas cum lethalibus signis in Philitta moribundo, ut nuper dictum est, illuxit. Omnium vero maxime exitialis est, quæ fit cum prælanguidis viribus, de qua 5. *con prælag. sect. 1. text. 27* sic scriptum est. *Jam labascentibus viribus, siquidem eger non videat, aut non audiat, lethalis.* Sunt demum quædam surditates, quæ delirii seu phrenitica signa existunt, de quibus auctor *Prorrheticorum in 1. Prorr. 10.* habet. *Qui in capitis doloribus aruginosos rcomitus habent, vigilantque cum surditate, cito rebementer insanunt.* Sed hæc surditates, cum exitiosæ phrenitidis, ut nos superius docuimus, sint præfagia, propterea sunt exitiales. De his etiam *text. 32.* *Surditas, urinaque absque residentia præubra, & sublime petentia, mentis aberrationem portendunt.* Galen quoque in eodem lib. in acutis turbulentisque morbis surditatem inter signa phrenitica reposuit, & auctor *Coac. præfagiorum in 1. prorr. 18* ait: *in iisdem acutis febribus aures absurdescere, esse furiosum.* Hæc itaque surditas delirii prænuncia eodem quidem modo judicatur, quo alias deliria fore judicanda prodidimus. Sed ad sonitum aurium in iisdem morbis observatum sermonem convertamus.

C A P. X.

De tinnitu aurium in morbis acutis.

Aurium sonitus in acutis morbis sæpe apparet, atque aliquando ægroti falso de aurium sonitu conqueruntur, utpote eo modo delirantes ipsorum læsa imaginatione scilicet, quod imaginentur sonos audire, etiam vere non audiant, hinc ipsorum aliqui tibicinas abigi contendunt. Sed de his nunc non agimus, cum satis in capite de prædictione ex delirio a nobis dictum sit. Hos vero aurium veros sonitus, pro varia editi soni forma seu figura, Medici quandoque appellant bumbos, a sono

sono quem apes edunt; aliquando tinnitus, ab illiusce soni cursu interrupto, aliquando trismos, id est, sibilos, qui fiunt ex tenui flata exiliter in aures delabente, sibilorumque modo procedunt; atque demum ichos seu strepitus, prout cum strepitu edi videntur. Galen. in primo *Prorrheticorum* docet, ex flatuoso spiritu propter cerebri inflammationem, ex humiditate, quæ in capite redundat, aut ex assidua acuta febre in biliosa materia, quæ per venas fertur, concitato, atque se in auditorios meatus insinuante, talesque in febribus tinnitus habere ortus putavit, a quibus causis etsi fiant, non tamen semper, quando etiam humoribus tenuioribus in caput elatis sese etiam ad auditorios meatus motis, ita ut hic tinnitus symptoma sit cerebri male affecti tenuiori humore, vel sanguine vel bile agitato ac commoto, exitum non habente, ex quo mirum non est, si sanguinis e naribus eruptiones non raro aurium hi sonitus vel tinnitus, vel sibi præcedant, qui a sanguine exitum non reperiente agitato, ac ad auditorios meatus commoto fit; non autem ex flatu, quid enim sonitus hi, si ex flatu fiant, ad profluvium sanguinis e naribus erumpendum? Hoc quoque Galenus videtur innuere, cum in secundo *Prorrheticorum* dixerit; *humorem ad caput ascendentem facere tum desipientiam, tum aurium sonitus*. Hujusmodi autem sonitus in auribus in acute fabricitantibus duo præcipue notare solet, delirium quippe sæpe phreniticum, ubi præsertim ab humore in caput ascendente fiant, qui sane cum signis cruditatis, neque in die decretorio apparentes, cum viribus prælanguidioribus, lethalem phrenitidem denuntiant. Atque hoc modo fortasse tales tinnitus auctor Coacorum præfag. intellexit, cum in 1. *coac. præfag. sect. 2. text. 6.* dixerit: *Bombus in acutis & sonitus aurium lethalis*. Hujusmodi vero iudicium fit de tinnitu permanente, atque non de continuo silente seu cessante, quod genus sonituum in auribus in febribus hac ratione non fore timendum Galen. in *tertio, de compos. medic. cap. 1.* secundum loca prodidit. Assidui itaque sunt timendi, utpote qui vel delirium denotant, vel sanguinis e naribus futuram eruptionem. Delirium quidem denotant in morbi principio, atque etiam morbo prægresso plane crudis

crudis existentibus humoribus, phreniticum, si cum signis phrenitidis, quæ superius prodidimus, atque gravitate aliqua in capite observata, præsertim in naribus, hoc enim humore repletum caput ii indicant, ex quo fit phrenitis, quæ plerumque, ut alias docuimus, est lethalis. De his auctor Prorrheticorum. *Si in ardente febre aurium sonitus cum caligine fuerit, proveneritque in naribus gravitas, mente ex melancholia aberrant.* In morbi tamen vigore, sæpe sonitus aurium sanguinis eruptionem significant, qui tunc temporis fit, sanguine in caput ascendente, qui, ni excernatur a natura per nares, remanat in caput, inflammationemque ac delirium phreniticum parit. Vaporibus vero in caput ascendentibus tinnitus obortus simplex delirium tantum denotat, idipsumque *paraphrenesin* Græcis appellatum, quæ affectio non est continua, sed in accessionum declinationibus cessans. Decretorii vero aurium sonitus propriis signis cognoscuntur, quippe quod fiant in die aliquo decretorio, humoribusque, vel plane, vel magna ex parte concoctis, una cum viribus constantibus. Aliquando aurium sonitus indicant cum delirium tum sanguinem e naribus fluxurum, ut in *1. coac. prasag. sect. 2. text. 7. Sonitus aurium cum hebetudine visus, & gravitate narium, mentem movet, & sanguinem e naribus brevi stillaturum esse significat.* Sed recte quoque postea auctor eorum librorum scripsit. *In ardentibus superveniens sonus aurium, cum hallucinatione oculorum, & narium gravitate ex melancholia mente aberrant, nisi sanguis effluerit.* Quod sane videtur esse verum, quando sanguine in caput ascendente, nisi foras excernatur, delirium cum inflammatione concitat.

Demum sunt, qui desipientes læsa imaginatione, tum sonitus in auribus, tum alios sonos se audire contendunt, hinc aliquo tibicinas abigi; ut Galenus observavit, jubere. Hi vero in numero delirantium reponuntur, ab ipsisque perinde, ac a deliriis judicium de futura salute fiet. In morbis vero longis, vel in iis qui adhuc non ægrotant, sonitus aurium plerumque gravem morbum minatur, magisque si cum capitis dolore, gravitate, aut vertigine, aut vocis tarditate, vel manuum torpore

pore vel appareant, vel ab ipsis hæc fuerint subsequuta. Cum quibus auctor Coac. prælag. 5. coac. prælag. sect. 1. text. 12. sæpe apoplexiam, epilepsiam vel oblivionem portendere tradidit, neque inmerito, cum frigidorum crassorumque in capite humorum multitudinem denotent. Ex qua singula prædicta mala fieri posse, nemo in arte medendi exercitatus ignorat.

C A P. XI.

Quid fœtores in morbis, quodque cibos potusque graveolentes, insipidos, vel mali saporis ægrotis videri significet.

In morbis duobus modis fœtores observamus, in ægrotis scilicet, quod spectat ad assidentes, quorum odoratus offenditur, atque in oblatiis cum cibis, tum potibus, tum pharmacis, quæ ægrotantium odoratus vitium detegunt. Assidentes vero sentiunt odores ab ægrotantium corporibus, vel in excrementis, vel in respiratione, vel in ore, vel in naribus, vel in aliis partibus. In excrementis fœtores semper mali ex Galen. in *tertio Epidemiorum*, qui fœtida semper exitiosa esse affirmavit, & Hippocrates in *Prognosticis* vomitiones omnes fœtidas maxime damnat: idque, quod, ut Galen. docet, graveolentia omnia putredinis sint indicium, quam sane cum nigro atque livido humoris colore exitium prædicere Hippocrat. in *secundo Prognosticorum* tradidit; quoniam, ut meminit Galen. extinctionem caloris nativi indicat. At scitu dignum existimo, prænoscos esse tum graveolentiæ gradus, tum humorum seu excretorum varietatem, quæ varium prædictionis iudicium reddent. Nam etsi dicat Hippoc. in excretis per vomitum omnes putres graveolentesque odores esse malos; attamen non omnes lethales existunt, sed qui impense graveolent, cuiusmodi sunt alii fluxus colliquativi vocati, quos in pestilentibus febribus observamus. In morbi vero vigore, cum signis coctionis interim summe putres & graveolentes humores critice excernuntur. Respirationes autem graveolentes maxime exitiales observantur. Sed de his hæc obiter dicta sufficiant, verum

suis locis de his accuratius, ubi præsertim de graveolentia excrementorum sermonem instituemus. Ægrotis vero omnes tum cibos tum potus, tum medicamenta oblata putrida atque graveolentia videri, malum, quod summe putridos humores intus in corporibus redundare denotet, quandoquidem odoratus non secus quam gustus vaporibus a variis humoribus putridis ad linguam & nares, seu cerebrum exhalantibus, vitiatur, intusque, quod est vel odoris vel saporis, ut philosophi dicunt, prohibet extraneum, quod offertur odoris atque saporis, quin recipiatur & dignoscatur. Ex qua re, tum naribus, tum lingua vapore a summe putridis humoribus exhalante infectis, omnia, quæ tum odorantur, tum gustantur, putrida videntur. Ægrotis quoque prorsus, ut etiam dictum est, destituito gustu, etsi malum sit, non tamen nisi extincta animali facultate id fiat, mortem præfagire poterit; quare hæc ex aliis signis, aut bonis aut malis, iudicii capient certitudinem.

Eodem modo etiam, cum ægroti omnia sibi oblata, amara, vel salsa, vel acria, esse putant, hæc enim non nisi redundantium humorum qualitates notant, nihil ad præfagium ipsorum observatione faciente. Sed jam ab actionum sensus tactus symptomatis Prognosticum persequamur.

C A P. XII.

Quid stupor seu torpor & sensus tactus deperditus significet?

In acutis morbis sæpius partes corporis torpescunt, seu stupidæ redduntur; qui affectus duplex est, scilicet vel animi vel corporis, atque hic, vel aliquarum partium, vel totius corporis; estque sensus obscurus, seu diminutus partis sentientis, qui stupor appellatur. Etenim quæ partibus sensum adimunt, stupefacientia propterea vocamus, veluti motum diminutum torporem aliqui dicunt, etsi non pauci velint, confundentes utrumque, tum stuporem, quam torporem, sensum motumque diminutum denotare, uti iis accidit, qui altero crurum compresso sedentes illud ipsum paulo post ægerrime movent,

movent, & fere sensu destitutum sentiunt. Fiunt vero, vel ut Gal. 2. *Prorrh.* 36. docuit, cerebro humefacto, vel refrigerato, vel ex humiditate atque frigiditate ipso læso (quæ cerebri frigiditas duplex est, scilicet aut intemperies frigida simplex, vel cum materia frigida, aut extinctio caloris nativi.) vel quocunque modo intercepto spiritu, ne ad partem affluat, ut si nervi obstruantur, si tamen verum sit, eos pervios esse, vel si incrassentur, aut comprimantur, veluti renibus inflammatis crura stupefcunt compressis ab inflammatione nervis. Itaque si in principio pars aliqua obstupefcant, periculum est, ne vel paralysis vel apoplexia oriatur, quod in 7. *coac. pras. sec. 2. text. 1.* sic legitur. *Torporos & sensus privationes, præter consuetudinem orta, futuras apoplexias denuntiant.* Quod sane in acutis morbis maxime erit exitiosum, ni febris magna succedat, quæ humidum tum absumat, tum frigidum cerebrum calefaciat. Unde Hippocrates in 5. *aphor. 5.* dixit: *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur.*

Verum ut certe præfagias ex stupore in aliqua parte conspecto, alia signa consulito, cum a solo stupore nihil certi ad præfagium sciri queat. Prægresso vero morbo, si a læso nervorum principio stupor fiat, semper erit timendus, nam vel extinctum calorem nativum, vel noxium humorem ad cerebrum decubuisse, erit indicium. Ex quo in *libr. 1. sect. 1. text. 14. coac. prasag.* merito dictum est: *Torporos a multis rigoribus maligni, quod hi fiant extinctione caloris nativi.* A calidissimo morbo partes refrigerari, summe esse exitiosum Gal. in 3. *Epidemiorum* docuit. Non minus perniciosum forte est, noxios humores ad cerebrum nobile viscus decumbere, ut Galen. in *lib. constit. art. med. cap. 18.* scriptum reliquit. Cognoscitur vero a cerebro læso hoc malum fieri, quod præcipue capitis partes torpeant & stupida videantur. De quibus Gal. in 7. *aph. 14.* scribit. *Stupor vero est, cum neque loquuntur, neque agunt quicquam, sed apertis oculis immoti manent, iis, qui metu & timore perculsi & attoniti, sunt similes.* Quem ituporem a vulnere aliquando fieri, atque malum quoque esse Hippoc. docuit. Mentis non minus stupor fit ab iisdem jam dictis causis cere-

bro læso, Galeno in libro quinto aphorismorum, docente. Ignaviaque est mentis stupor. Si partes vero infernæ, quibus nervi ex spinali medulla procedunt, stupore afficiantur, minus est malum, a quo nequaquam exitium, nisi una illuxerint alia lethalia signa, timendum erit. Tamen interdum cerebro, sanguine ad ipsum per modum iudicii ascendente, læso, partes aliquæ superiorum stupent, sanguinis eruptionem denotantes, & inferiorum aliquæ etiam, eodem modo natura critica noxios humores ad ipsos deponente, stupidæ affectæ, humoris metastasin, id est, transmissionem criticam præmonstrant. Distinguentur vero decretoriæ ab aliis, quæ exitiosæ sunt, signis coctionis, virium robore, facili ægrorum tolerantia, atque morbi, symptomatumque allevatione.

C A P. XII.

De prædictione ex corporis caliditate.

Quoniam ad sensum tactus spectant caliditas, frigiditas, siccitas, humiditas, mollities, asperitas atque calores, quæ omnia cum non minus quam alia nobis ad prædictionem faciant, optimum erit, de hisce quoque nos agere, quod quidem nunc faciemus, a corporis ægrotantis caliditate exordientes, ab ea enim tum salus, tum exitium, aliis non neglectis signis, præsentiri potest. Caliditas vero, quam nos ad Prognosticum observamus, aut mitis tepidave, aut vehemens & acuta existit, atque ipsa rursus vel æqualiter in toto corpore, vel in quapiam tantum parte observatur. Mitis ac placida, perpetuo bona, si præsertim cum æquali totius corporis, (ut in Prognosticorum Hippocrat. docuit) mollitie, aut quæ bene valentis calori sit similis. Alios siquidem recte valentes carnes subfrigidas, alios temperate calidas, atque alios intense calidas habere, observatur. Ex quo cum ægrotantes, si calorem similem recte valentium habuerint calori, bonum est. Hincque vehemens acutaque interdum caliditas, & aliquando moderata & subfrigida in ægrotis laudari solet, ea inquam, quæ caliditati

tati corporis antea benevalentis proxima videtur. Non secus quam urinæ, atque alia excrementa, si sanorum excrementis similia prodeant, bona existunt. Bonum igitur est ægrotantium corpora, quod ad calorem spectat, vel nihil vel parum alterata, aut mutata esse. Ex calore febrili, de quo fusius posterius loquemur, optimus est, temperatus, suavis, æqualis in omnibus corporis partibus, cum quodam humido, qui maxime nativo calori sit similis, quique ut Gal. in 2. de natur. bum meminit, non modo temperate calidus, sed etiam humidus existit, ad differentiam ignei acutique, qui a nativo maxime est differens. Ille itaque temperatus calor, optimus perpetuo erit, nisi nos morbi malignitas fallat. Nam sunt ex malignis morbis plures, calorem blandum naturali apprime similem habentes, intus nimirum concluso calore, neque foras libere diffuso, quamobrem bono illi calori corporis una totius æqualem mollitiem conjungi oportebit, de quibus Hippocrates 2. Progn. 5. ait. *Optimum vero est, si corpus omne aque calidum, molleque est, æqualis enim totius corporis mollities distinguit bonum calorem ab aliis, qui boni non sunt.* Potest enim caliditas in aliquo ægrotante temperata æqualisque videri, cum tamen a morbo malignissimo proficiatur. Hanc vero denotabit corporis inæqualis mollities, quippe quod dura hypochondria plerumque observentur, minimeque etiam caliditas ea æqualiter in universo corpore est diffusa: uti cum extremæ partes minus calidæ sint, quam ventres, qui his sunt calidiores. Itaque caliditas temperata æqualiter in toto corpore, cum æquali quoque mollitie, semper bonum signum erit, siquidem fieri non potest, quod corpus tali caliditate ac mollitie observatum exiuvose ægrotet, id enim viscera, phlegmone, obstructionibus, intensaque putredine carere, nobis certum erit indicium. Molle etiam æqualiter corpus observatum, distinguet a bona caliditate hæcticam, qua forte quod mitis placidaque sentiatur, aliqui decepti sæpe hæcticos non dignoscant. Hæcticorum caliditati non mollities, sed squaliditas potius solet conjungi. Hæctica vero febris non iis solum agnoscitur, at etiam ipsiusmet caloris inæqualitate; quando ab assumpto cibo

Hæcticæ febres, ut in 2. *Progn. text. 60.* Galen. meminit, exacerbentur. Optinius igitur erit calor temperatus, æqualiter per totum corpus diffusus, cum æquali quoque mollitie. At nedum hic, sed quin etiam intensus vehemensque calor per omnes corporis partes diffusus in ardentibus febribus, quum propriam ardentium malignarum sit (Galenus in 3. *Prorrhet. text. 61.* docente) ut ad summas partes non calefaciant, vel non malignarum, ut totum corpus, usque ad summas partes æqualiter excreant: significant enim hæc, ut Gal. scripsit in 7. *aphor sm.* viscera vehementi carere inflammatione. Partes etiam quasdam corporis purimum in acutis morbis incalescere, sæpe optimum est ad prænosendum salutem, maximeque cutaneas, ad quas sæpe natura tum caloris æstum, tum humores noxios deponit. Extremas corporis partes valde calidas, in talibus morbis sentiri optimum non minus est, veluti oppositum si observatur in his, magnum malum: Hinc pessima est extremorum frigiditas in morbis acutis, itaque harum partium caliditas bona, ut signum existit, quod denotet interna viscera neque magno phlegmone, neque inflammatione, neque intensa aliqua humorum putredine offendi, neque naturam multitudine crudorum humorum gravari, atque etiam significet calorem febrilem viscera reliquisse, partesque longinquas invaluisse, vel noxios humores ad easdem detrusos fuisse, ad pedes enim caliditas deducta morbum declinasse in multis indicat: ex quo Hippoc. dixit, in accessione febris, calore ad pedes descendente, ægrotis cibum esse offerendum. Extremarum partium caliditas quoque, cum rubore atque inflammatione, in acutis morbis, bonum. De qua Hippoc. in 3. *Progn. text. 18.* *Maxime vero juvantur, si cervix ac pectus traxerit ruborem, nec sacer ignis intro recurvat.* Et paulo post *text. 22.* *Securissimum vero est, si rubor quam maxime foras vertatur.* Sed jam, his præmissis, quomodo corporis caliditas existit, cum quo totum corpus liquatur, marcescit, atque contabescit: qualis est hæcticorum, quæ nisi antequam solida corpora colliquaverit, corrigatur ac emendetur, plane ad exitium illos ducet. Hæc verò æqualis uniformisque existit, acuta, non multum tactui sensuique mani-

manifesta, ex quo multi propterea has febres in principio non cognoscunt. Diximus vero superius Galenum hujusce caloris tale signum docuisse, quod in 2. prog. 60. ita habet. *Per febres heclicas partes ipsa corporis solidiores ignita evadunt, ob id igitur assidue febris in seipsa similis manet, calorem obtinens perinde ut calx, debilem conti gentibus.* Itaque quoties essent ac bibant, simile quiddam accidit, quod in calce evenit aqua persusa, quo fit, ut contingentes exterius ægrum multo calidiorum persentiant. Hæc vero totius corporis uniformis caliditas, quæ cum assidua febre est tepida, vel subfrigida appa-rens, suspecta erit, quod indicet totum incendium intra viscera contineri. Galen. ex Hippocrat. in secunda de ratione victus in acutis, & in primo libro Prognosticorum dixit: *Corpus in acutis febribus non admodum pro ratione febris calere, membraque frigida vel tepida nudare, perinde ac si incendio conflagrarent maligni-tatis esse signum.* Hujusmodi tepida caliditas, etsi nunquam bona, tamen præ se sola nihil certi prælagit, veluti etiam vehemens facit caliditas, quæ etsi per se mala semper fit, non tamen certi quicquam ad exitum prædicendum habet, ac quinimo non raro post rigorem corpus valde incalescere, crisis proxime nobis est indicium, proinde ex aliis signis certitudinem capiet. Vehemens vero corporis totius, vel thoracis tantum, vel ventris caliditas, perniciofa, si diu durat; resolvit enim vires, siccatur, colliquatque, a qua quidem, si corpora convellantur, exitium prædicat, quando exinde ortæ convulsiones, quod fiant siccat-
tis nervis, omnes sint lethales, ex quo Hippocrat. in septimo aphor. 13. dixit: *Ab astibus fortibus convulsio, aut tetanus, malum.* Vehemens quoque caliditas tum in facie, tum in hypochondriis, tum in thorace, pessima existit: Hæc enim visceris ali-cujus, illa autem cerebri phlegmonem indicat, quanquam non semper flammans facies phlegmonis signum existat, & quini-mo sanguinis criticæ eruptionis judicium, cui signo, signa alia deteriora respondere debebunt: Si vero hæc signo aliquo ap-paruerit pernicioso, perniciem ostendet. De qua in 2. Pror. 14. legitur. *Faciei color bonus, & mœstitia multa, malum.* Etenim, ut ait Galenus, cum florida quidem facies apparuerit, ægerque
valde

valde tristis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit. Cum sudore vero facies valde flammans, malignitatem Galen indicare prodidit: & merito exitium præmonstrabit, cum ea cerebri magnum phlegmonem denoret, qui inter lethales morbos recensetur, sicque sudor, qui nihil juvat, unum ex signis exitialibus est. De hac auctor Prorrheticorum in 2. Prorr. 33. *Æstuosi rigores quadantenus perniciosi, flammans quoque cum sudore facies in his mala.* In ventre vero atque thorace æstus seu intensa caliditas semper mala, nam ibi adesse testatur morbum sæpe magnum, ac lethalem, ut quando ex visceris magno malignoque phlegmone procedit, quod si est, extremæ partes vel tepescunt vel frigescent, de quibus in primo Prorrhetic text 7 aph. 48 *Qui in hypochondrio refrigerata febre ardores relinquuntur, tum alias, tum in sudoribus, mali sunt.* Et Hipp in 4. aph. 48. *in febris non intermittentibus, si partes exteriores frigide, interiores urantur, & sitim habeant, lethale.* Circa ventriculum vero cum cordis morlu ætuosos calores perniciosos esse Hippocr. quarto libro aph. 65 tradidit. Item æstus laterum cum dolore atque rigore, damnat auctor Prorrh. in 2. prorr. 32. *Lateris siquidem æstus* (ait Galen.) *cum dolore signum est phlegmonis, qua partem eam infestet, si vero & rigor ipsis supervenerit, suppuraturum expecta phlegmonem.* Viscerum autem phlegmonum suppuratorum rari sunt, qui sanentur: nulli, viribus jam prælanguidioribus factis. Corpora etiam cum ex aliqua prægressa evacuatione, si necdum calore febrili liberentur, at magis recalescant, malum esse tradidit auctor Prorrh. 2. prorr. 32. quum dixit. *Si ex perspiratione sudantes recalescant, malum* *Ex his quoque æstus dolorosus, & rigor superveniens, malum.* Gal enim in comm. ait: *Si in morbo quis, postquam sudaverit, frigidior quiaem protinus, quam nature conveniat, fiat, rursusque febricitet, non sine periculo afficitur.* Sicut auctor Prorrheticorum paulo post. *Si in sudoribus vigiles recalescant, malum.* Quod in 2. coac præfug. s. c. 1 text. 4. hisce verbis expressam est. *Exsudantes, vigiles, recalescentes, malum.* Sed de his nunc satis; addamus refrigerata corpora vix recalescere, summe in morbis acutis esse perniciosum: extincto enim

enim nativo calore vel resoluto, vel suffocato, id fit: non minus etiam lethale videtur, si in extremis summisque partibus observetur, quippe eas refrigeratas vix recalescere. Hinc in primo Epidemiorum Hippocrates ait: *Frigebant his multum extremitates, ac vix his calor revocari poterat.* Corpora quoque cito incalescere & frigeri, malum itidem est signum. Significat enim, ut Galen. docet, morbum summe malignum, quod si non lethalem; morbum saltem longum fore præfagit: in acuto vero morbo, qui cito vires resolvit, exitium portendit. Sed jam tempus est, ut ad prædictionem ex corporum frigiditate veniamus.

C A P. XIV.

Ex frigiditate corporum quid præfagendum.

Frigiditas corporis, quæ potius sit moderata caliditas, post aliquam bonam evacuationem, pulsu reddito meliori ac vehementiori, apparens, optima est. Sublatam enim febrem esse critice denotat. Item refrigerata seu sedata febris caliditate, cum urinis coctionem denotantibus, vel sputis, vel alvi dejectionibus (ubi morbus vel venosum genus vel partes spirituosas vel ventrem occupavit) pulsu ut jam dictum est meliori reddito optimum est, tuto enim sanitatem rediisse significat. Frigiditas vero nonnunquam critica observatur, optimam Crisin præcedens, de qua postea. Sed raro tamen contingit, ut quicquam boni, corporis frigiditate præfagiamus. Hæc vel in toto corpore, vel in extremis partibus observatur, plerumque in continuis febribus est exitialis: attamen in quibusdam corporibus robustissimis non exitium, sed longitudinem præmonstrat. In prælanguidis vero perpetuo lethalis; scilicet morbus præsertim magnus vehemensve fuerit, quæ vero sit extincta facultate, exitium proximum præfagit. Sed ab hac causâ fieri, signa alia exitiosa præmonstrabunt. Aqua inter cutem laborantes non pauci observantur, præsertim ascite & leucophlegmatia, qui corpus fere totum frigidum habent, & non minus in suppuratis, moribundis. Illi enim fere totum corpus algidum habent, quod

his contingit, plurimo innati caloris resolutio, vel uti illis ex frigido humore evenit. Verum in extremis partibus ea frigiditas nihil certi perpetuo prodit ad Prognosticum. In quibusdam enim ægrotis non acute ægrotantibus huiusmodi frigiditas non est admodum verenda. In morbis enim ait Galen. qui sunt sine febre. & hyeme, & in ætate senili partes extremas corporis, vel uti nares, aures, pedes, manus frigeferi, nihil absurdum. quippe ut ait Galen 2. *Prognost. text. 4* quæ carne vacant ex natura, longèque sunt a visceribus positæ, non tamen in acutis, mediocre est malum: per illas enim calor natus, præ debilitate nequaquam permeat ad extremas corporis partes; in morbis vero acutis propter inflammationis magnitudinem in visceribus fatigantis, parum sanguinis in omne permeat corpus. In his itaque morbis corpus algidum esse, & nedum ipsius extrema, sed totum inquam pessimum est, nisi ab accessione id fiat, ea enim vel extinctum, vel multitudine humorum fere suffocatum calorem naturalem nobis indicat, cum qua frigiditate multa alia simul lethalia aderunt signa. Frigidi quidem multi ex moribundis apparent, cum desudationibus, viriumque languore. Hi quidem vehementer tum frigidi, tum duri apparent, si ab extinctione caloris, ex quo auctor Proretheticorum dixit. *Refrigeratio cum duritie, malum.* Idem accuratius ab extremis corporis partibus frigeferentibus rursus nunc perscrutemur.

C A P. XV.

De prædictione ex frigiditate extremarum partium corporis.

Extræ corporis partes, quas Hippoc. in 2. *Prognost. text. 4* vocat *caput, manus & pedes.* Et Gal. distinctius 7 *aph. 1.* *nares, aures, pedes ac manus, in acuti morbis fr gescere solent, ex nativus caloris vel contractione vel resolutione, vel appensione seu suffocatione, aut demum extinctione.* Contrahitur intus ad viscera calor, extremaque corporis partes relinquens, mediasque quippe thoracem & ventrem calcificans, vel ob inflammationis ac erysipelatis magnitudinem in visceribus fatigantis, ut Gal meminit, caliditateque sanguinem per modum cucurbitulæ ad affectam

fectam partem attrahentis, vel propter fortem dolorem in corde, in ventriculo, in colo, in tenuibus intestinis, in utero, in renibus, aut demum in accessione, ubi natura in internis partibus copiam humorum foras extrudendam aggreditur, ex quo aliquando salutem, & aliquando exitum præscimus, prout prævalidam naturam, & prælanguidam tunc esse contingit. Resolvitur vero a maximo calore, vel ab ingenti dolore, aut ex immodica evacuatione, vel a venefico succo aliquo cor atque os ventriculi lædente, vel ab immoderata lætitia continuo oborta. Opprimitur etiam nativus calor, vel suffocatur in visceribus, ex quo ceteræ aliæ partes ab ipsis remotæ, solito calore carentes, refrigerantur, aut copia plurimi alimenti, seu ciborum ore ventriculi gravato, seu vehementer a mordentibus humoribus (Galeno in secundo text. 45. de ratione victus in acutis docente) commorso, vel a multitudine vitiosorum seu crudorum humorum in visceribus contentorum, calorem fere suffocantium, vel exinde insigniter oppresso; non secus atque fit, si supra ignem viridium lignorum magnam copiam conjeceris qua is nedum non augetur, sed suffocatur atque diminuitur, eadem etiam copia humorum in visceribus concluditur calor, quo minus ad extremas partes permeare queat, quippe venis, arteriisque exinde obstructis, per quas calor a visceribus ad illas partes diffundebatur, febresque hoc modo obortas typhias, alii asaphotes, id est, obscuras, & latentes, atque alii foris mites, intus conturbantes, appellant, quippe cum a multitudine putridorum humorum, vel a multis frigidis, crudisque, & crassis, humoribus calorem suffocantibus, vel in visceribus ab oborta phlegmone vel ex venefica putredine fiant, omnes cum partium extremarum frigiditate, vel saltem sub frigidis, vel non calidis iisdem partibus, apparent. Exstinguitur quoque, ut jam diximus, nedum per strangulationem, suffocationemve nativus calor, sed n n minus ab intensa tum frigiditate, tum venefica qualitate nobis occulta, qua vita nostra corrumpitur, quo a devoratis venenis cum frigiditate, tum ex proprietate totius substantiæ interimente observatur. Demum calore naturali in solidis partibus, qui sedem, ut Galen meminit, habet, a majori

vel flamma caliditate humidorum, quo ipse calor conservatur ac vivit, absumente, resoluta ac dissipata, ut in hecticis, vel a visceris alicujus ingenti dolore calorem naturalem visceris corrumpente ac resolvente, de quo merito scripsit Hippoc. 7. aph. 20. *In forti dolore ventris, partium extremarum frigiditas, malum.* Vel denique a quapiam immodica corporis, aut arte procurata, aut sponte facta vacuatione, ut in Syncope fit, homines refrigeratis extremis moriuntur, atque demum ex aperitis arteriis resoluta calore. Sed jam his auditis, ad frigiditatis partium corporis extremarum prognosin descendamus. Quæ si frigescant, natura Crisin cum bonis signis aggrediente, salutare erit. Verum in accessione periodica, & in morbis longis quicquam certi ad prognosin frigiditas partium extremarum non habet, neque in senibus; per hyememque extrema frigescere non est exitiale. *In acutis vero non mediocre est malum, sed valde perniciosum symptoma, utpote, quod magnis superveniat viscerum inflammationibus.* ut Gal. 7. aph. 1. tradidit. Excipitur tamen frigiditas extremorum a cibo intempestive assumpto, vel ab accessione aliqua ortum habens, in qua nedum extrema, ut Galenus *in secundo pro nost.* docuit, sed cutis quoque circum costas & ventrem posita frigida redditur. Extremorum vero frigiditas aliquando in principio una cum morbo incipit, quod symptoma in vagantibus hoc anno febribus malignis multis vidimus, quæ vel ab intensissima putredine, perinde ac a veneno viscere aliquo læso, atque exinde naturali calore, vel admodum resoluta, vel intus ea de causa retracto, vel a multitudine valde putridorum humorum fere suffocato, aut denique ex crudis pituitosisque humoribus succensa febre, veluti in amphimerinis observatur. Quare extremorum frigiditas perpetuo in febribus continuis est mala, quæ ni exitium, saltem morbi malignitatem denotet, plerumque vero exitium. Malignitatem tantum præfagit in principio una cum febre apparens, quæque non admodum vehemens sit. Symptoma propterea esse malignarum febrium pathognomicum, Medici affirmant, cum qua sæpe ægroti non multum sitiunt, neque linguam habent admodum siccatam, & ipsa interim æqualis temperata per totum

tum morbi tempus, interim inæqualis, modo parva modo ali-
quantulum auæta observatur. Quæ vero non in principio appar-
ret, sed postea in die critico cum signis decretoriis, Crisim præ-
nuntiat, aut febris continuæ mutationem intermittentem. Cum
malis vero signis, perpetuo mala, pessimaque in die decretorio
est frigiditas intensa, diu durans. Itaque extrema refrigerata,
vix recalescere, lethale est. De quibus Hipp in 1. lib. *Epidem-
iorum com. 2. tex. 28. Frigebant his multum extremitates, ac vix
calor his revocari poterat; atque in 3. lib. com. 3. tex. 38. Extre-
ma pedum ac manuum his frigidiora erant, & multo maxime circa
accessiones, quibus calor pedetentim, nec probe redibat.* Et de tabi-
dis ad exitium inclinantibus. *Multum vero frigus erat, & vix
eis calor revocari poterat.* Et in 2. *Prorrhetic. tex. 66. Ex rigore
refrigerationes, qua non recalescunt, ma'a.* Quod in Philisio Hip-
poc. *epid. 3. tex. 18. observavit, de quo ait Extremitates unde-
quaque frigebant, nec jam ad calorem ista amplius redibant.* Quod,
& Sileno & aliis evenisse ante exitium Hippoc. in epidemiis
memoriæ prodidit. Frigiditas vero in proxime moribundis non
secus quam in marmoreo lapide observatur, atque non raro cum
duricie & livore. Durities siquidem cum vehementi frigore in
corporibus ex lethalibus signis habetur, ut in 2. *Prorrh. docetur,
de qua Gal. in comm. 2. text. 5. Refrigeratio autem si ita violenta
fuerit, ut tota omnino refrigerentur corpora, indurescantque, extin-
ctionis signum existit.* Non minus cum ea frigiditate extrema li-
vida spectari, exitiosum est; etenim hoc symptoma omnium
esse exitiosissimum, alias demonstrabimus, atque in foribus mor-
tem denotare. Significat autem in his lividus color extinc-
tionem caloris nativi, ut Gal. docuit, qui in 3. *Epidem. text. 8.
extremarum partium frigiditatem, una cum lividitate, in febrim
acutis, mortis apertum esse signum affirmavit* De quibus
Hippocr. in 2. *Prognost. tex. 9. Si corpus adeo grave est, ut unguis
ac digiti lividi sint, expectanda continuo mors.* Et postea, *Si di-
giti ac pedes omnino nigrescant, minus pestiferi sunt, quam si live-
ant.* Idque non immerito, nam lividitas in his partibus semper
ab extinctione caloris nativi fit, nigredo non semper, quan-
doque enim a nigro humore ad illas partes decumbente. Quare

cum extremarum partium refrigeratione lividitas quoque si accesserit, signum erit maxime lethale, pauloque post exitium futurum, præmonstrabit. Quod Hippoc. in Philisco, Sileno, muliere anginosa apud Bitonem decumbente, Erasino, Filia Euryanactis, Adolescentulo, in foro mendacium, moribundis observavit. Sitis quoque intensa cum calore vehementi in thorace, vel in ventre, extremis quidem partibus algentibus, maxime perniciofa judicatur, quod in visceribus vehementiam inflammationis, ut ait Galenus, significet, qui in 7. aphorism. hujusmodi symptomata accidere magnis viscerum inflammationibus scribit. Quam rem Hippoc. prodidit in 2. pro. n. 4 dicens. *Si caput ac pedes frigidi sunt, ventre costis, ne calentibus, malum.* Et Galenus in c. memento ait, *nedum malum hoc esse, sed lethale.* Quod Cornelius Celsus ad unguem sic expressit *Cui febre aque non quiesce te exterior pars friget, interior sic calet, ut etiam sitim faciat, lethale.* Ex perniciosioribus quoque signis cum refrigeratione extremorum quam plura alia existunt, partim a nobis alias dicta, & partim inferioribus suis locis dicenda, cujusmodi sunt, capitis aut viscerum dolor vehemens & assiduus vigilia, coma, delirium ferinum vel obscurum, amentia, oblivio, surditas, cæcitas, convulsio, tremor, aponia, singultus, inquietudo, anxietas, respiratio difficilis atque frigida, ex ore præsertim, atque e naribus, urinæ turbidæ non clarescentes, nigræ, cum nigro suspensio, albæ, aquosæ, lucidæ, interceptæque, stillæ sanguinis e naribus, vomitus virulenti, dejectiones malæ ac copiosæ, nihil conferentes, & hujusmodi alia. Hæc singula cum extremorum frigiditate conspecta exitium nobis portendent, & quo plura simul, eo certius ac citius. De his in Sileno Hippocrates 1. epid. 3. *Sexto caput parum exsudavit, extremitates algebant, livescabant, multum sese jactavit, a'vus nihil excrevit, urina resistenterunt, febris acuta:* Et de Pythione in Thaso mortuo decem diebus: *altero die sub meridiem extrema partes frigeabant, præter ceteras manus & caput, obmutuit voce, defectus est, diu brevis spirans, rediit calor, sitiit; nocte quievit, circa caput modicum sudavit.* Ex omnibus vero his signis diximus perpetuitatem refrigerationis, magnitudinem seu vehementiam, duritiem,

hviditatem signa esse longe omnium maxime perniciosissima, extinctionemque caloris nativi denotare. A symptomatis etiam, quæ præcesserunt, exitii prognosticum indagatur, ut quando a rigore frigidescunt cæ partes, minime recalciscentes, de quibus, ut dictum est, *in secun^o Prorhetic* *Ex r gore refrigerationes, qua non r calefcunt, r ale* Ex malis vacationibus extrema admodum algere, est perniciosum: præsertimque si cæ quoque fuerint lethales, quales sunt stillæ sanguinis e naribus, sudores frigidi, in capite desudationes, urinæ aquosæ, lividæ, ictericæ, turbidæ non residentes, lividæ, nigræ cum nigro suspenso, & plane suppressæ, dejectiones pingues, liquidæ, valde foetide, assiduas, vel in immodica copia exeuntes, sputa nigra, livida, viscida, maxima difficultate educta atque plane intercepta. Similiter ab omnibus malis symptomatis, quæ nuper dum mala symptomata recensuimus, prodidimus, refrigeratio in extremis est perniciosa. Quod sane nedum ab his signis malis, quæ præcesserunt, at simul etiam cum refrigeratione concitatis, non minus, & ab his, quæ extrema refrigerata sequuntur, cognoscitur. At extremorum refrigerationem multa symptomata exitium cum ipsa significantia subsequi solent. Et quod ad refrigerationem: primum est, ut si frigiditas ea primum moderata, mox admodum vehemens atque intensa reddatur, quod, ut ex Gal. meminimus, signum prælanguidæ facultatis existit, secundum quod illa frigiditas nunquam amplius aut parum recalciscat. De quo in Philisco moribundo Hippocrat. in 1. epid. 3. tex 18. *Extremitates undequaque frigebant, nec jam ad calorem amplius redibant.* Et in Sileno. *Septimo obmutuit, extreme partes non amplius reâierunt ad calorem.* Demum pars vehementer refrigerata livescit, atque aliquando indurescit, quod si fiat, diuque permaneat, in foribus, ut dictum quoque est, scito esse exitium. Idem prædicat subsequuta & coma, amentia, oblivio, surditas, cæcitas, convulsio, tremor, aponia, sudores frigidi præsertim in iisdem extremis partibus refrigeratis, qui sane solius syncopes ac mortis proprii videntur. Vacationes non bonæ, ægros non sublevantes, vel interceptæ, respiratio difficilis, atque alia hujusmodi, quorum multa in Sileno mori-

bundo Hippoc. post extremorum refrigerationem observavit, quæ hisce verbis expressit. *Sexto caput parum exsudavit, extremitates algebant, livescebant, multum sese jactavit, alvus nihil excrevit, urina restiterunt, febris acuta. Septimo die obmutuit, extrema partes non amplius redierunt ad calorem, nihil mixxit. Octavo frigidus toto corpore sudor, papula cum sudore rubentes, rotundæ. parvæ, vasis similes permanebant, nec abscessum efficiebant, alvus parvo irritamento stercore tenuia, veluti incocta multa, cum labore reddidit; urinas reddebat cum dolore mordaces; extrema parum recalescebant; somni tenues; comatosi; obmutiscebant; urina tenues, perlucide; obiit undecimo.* Quare si extremorum refrigerationem perniciofa hujusmodi symptomata, vel præcedant, vel simul illuceant, vel subsequantur, sine dubio exitum prædicendum erit.

C A P. XVI.

De caloris ad frigus, & frigoris ad calorem in corporibus acute agrotantibus mutatione.

SÆpe in acutis morbis fit, ut interim totum corpus a calido ad frigidum, & a frigido ad calidum mutetur, atque hoc aliquando sensim, & aliquando repente. Repente mutari ad frigidum corpora, nisi accessione id fiat, semper malum, aut enim, ut nuper dictum est, calorem nativum resolutum, aut multitudine crudorum humorum suffocatum, vel impeditum, quo minus, vasis obstructis foras expandatur, vel denique maligni humoris viscus nobile lacessentis, vel vehementis inflammationis ratione intus sese totum collectum esse significat. Resolutum conjicimus, si prius resolutionis aliqua causâ præcesserit, uti febris vehemens, assidua, vigilæ item assiduæ, dolores ingentes immodicæque vacuationes cum sanguinis, tum humorum. Suffocari plenitudo indicabit, crudorum humorum multitudine venas arteriaque obstruente, foras non expandi, notæ omnes hanc humorum multitudinem significantes Intus vero acri vel maligno humore os ventriculi, cor, vel aliquod aliud membrum nobile affligente, retrahi, dolores juxta afflictæ partis

partis regionem, febrilia, angores, nausæ, vomitus virulenti, biliosi, animi defectiones, anxietates, vigiliæ, pulsus summe inæquales, prælanguidique, contracti, ac hujusmodi alia præmonstrant, uti in iis, quibus a vermibus vel acri succo os ventriculi mordetur, observari potest, ubi retractionis caloris causa est inflammatio quæpiam interna, ex calore partium internarum, atque a propriis signis cognoscemus, quod Hippoc. in aphorismis ut superius diximus, expressit, cum dixerit. *Extremarum refrigerationem internis partibus sic caloris incendio æstuantibus, ut ægroti sitiant, esse lethalem.* Hæc namque refrigeratio inflammationem internam, & eam quidem maximam pro causa habet. Quocumque vero modo, ut diximus corpus refrigeretur, nunquam bonum, sed sæpius summe exitiosum erit existimandum, omniumque maxime, si diutius frigus persistat, intensiusque, & tandem cum duritie, vel lividitate, uti dictum est, prodeat. Nam tunc in foribus esse exitium denotabit. Continuo etiam seu repente partes calidas refrigerari, semper malum, illa excepta extremorum refrigeratione, quæ natura critice humores ad excretionem invadente prodit, sæpe enim ante Crisim futuram, maligno humore ad viscus nobile irruente, atque defluxo, refrigerantur extrema, qui exinde a natura aliunde ad ignobiliorem partem compellatur, fere nunquam ea tollitur, in extremis refrigeratio aut tarde, & parum quidem partes ex refrigeratæ recalescunt. Contra refrigerata corpora æque sensim ad calidum mutari, optimum est: nam neque intus lacessere malignum, vel acrem humorem nobile viscus neque aliquam adesse inflammationem, & nihil intus fieri impedimento calori, quin ad quamcunque partem corporis æque defluat. Inæqualiter vero corporis partes calefieri, nunquam bonum, & sæpe pessimum symptoma creditur. Repente etiam sæpius extremæ corporis partes, crebriusque modo ad calidum, modo ad frigidum, & contra modo ad frigidum, modo ad calidum permutari, in malignis morbis pessimum esse, Hippoc. statuit, veluti etiam non minus malum existimatur, in aliis symptomatis etiam consimiles fieri mutationes. De his auctor *Prorrhæ.* ita habet. *Summa corporis partes si celeriter in utramque conditio-*

nem permulentur, malum. Sitis quoque hujusmodi mala est. Et Gal in *commento* ait. In morbis autem summe malignis, permutatio harum hora una ad contraria efficitur, interdum quidem, ut hyeme frigescent, interdum vero tanquam æstate calefcant. Id autem contingit cum propriam caliditatem non habuerint, atque a febrili calefcant, quæ a corporis medio incipiens, flammæque similis corpus totum depascens, extrema concalefcit, quæ & cum transpiraverit, statim ea refrigescent, extincta scilicet naturali caliditate. Hujusmodi vero corporis celeres caloris frigorisque mutationes, item coloris, ac cujuslibet alterius symptomatis, sæpe multiplices affectus in corpore collectos præmonstrant, quos devincere natura quum non nisi longo tempore queat, ideo morbi longitudinem ostendunt, quod in *4. lib. aphor. 40.* ab Hippocr hunc in modum scriptum est. *Et ubi in toto corpore, mutationes, & scilicet corpus refrigeretur, vel rursus calefciat, longitudinem morbi significat.* In morbo vero acutissimo ac vehementi naturæ cito a vehementia morbi extinctæ tempus subtrahitur, ita ut prius ipsa morbo extinguatur, quam morbum vincere possit. Et hinc est quod in morbo summe maligno hujusmodi mutationes Gal. in *Prorrhæ.* dixit esse lethales, easque extinctiones naturalis caliditatis fieri. Aliorum etiam symptomatum mutationes observari, uti existire non sentire, & contra: ex quietudine in inquietudinem & contra ex vigilantia in somnum, & contra, sapientes ægrotos in deliros, & e deliris sapientes fieri. Mutari etiam symptomata, ita ut modo capitis adsit dolor, modo ventris, modo crurum, modo dolor desinat, & delirium accedat, & hoc cessante, aliud symptoma appareat. Horum symptomatum permutatio causa generalis est μεταπίωσις, id est, humorum transfluxus, vicissim namque facta migratio modo in hanc corporis partem, modo in illam, quasi humoris turgentiam hanc μεταπίωσιν dicas, quæ per se sola, nullum aliud, quam turgens humor faciat, prognosticum denotat Verenda vero semper quælibet humoris turgentia, quod principis alicujus partis læsionem minatur, ex quo Hippoc. atque cum eo Galen. & omnes alii Medici turgentes humores, ne uruant in partem principem, continuo vel etiam in principio

morborum, quo tempore omnia cruda existunt, medicamentis purgari oportere, in *aphorismis* præceperunt. Cum signis vero coctionis illa permutatio caloris, frigoris, coloris, & aliorum etiam symptomatum, criticam humorum perturbationem ostendit, atque in hunc sensum forte in *Coacis præfagiis*, illud erit intelligendum, quod sic scriptum est. *Color, qui sæpe cum calore variat, utilis.* In malignis morbis hæc mutationes solent esse utiles, si in melius fiant, quod Hippocrat. in *Epidemiis* ita dixit. *In morbis, qui παθηθεν, id est, dolosi sunt, mutationes juvare.*

C A P. XVII.

De prædictione ex humiditate corporis, & siccitate.

Ex humiditate totius corporis, atque partis, sæpius in acutis morbis eventus præscimus. In purulentis phthysicisque, sæpe ante exitium multa humiditatis copia aliquando totum corpus, & aliquando crura, ventremque repleri observamus, ex quo aquam inter cutem, quod ex magno oriatur caloris languore in acutis, vel ex acutis morbis lethalem esse, Hipp. docuit. *Aqua enim inter cutem, (ait in Prognosticis tex. 1. comm. 2.) omnis, si ex acuto morbo existit, mala est, non enim sedat febrem sed dolorem admodum infert, ac mortem.* Eodem modo siccitatem, ariditatem, duritiemque totius vel alicujus partis corporis sæpe infelicem morbi præfagit eventum. Siccitatem siquidem totius, & gracilitatem ab ardente febre longa secutam, corporis hecticum habitum, ac ab eo postea exitium præfagire, nemo est in medicina versatus, qui ignoret. Ex fronte, lingua & aliis partibus admodum siccatis, non raro nobis exitium præmonstratur, ut Hippoc. in Mœlibææ adolescente moribundo observavit, in quibus ante mortem cutis frontis, præarida, ac tensa visa est. Sed de his accuratius nos posterius suis locis, præsertimque ubi de prædictione ex partium corporis observatione sermonem instituemus.

CAP. XVIII.

De prædictione ex doloribus, qui in acutis morbis observantur.

Dolorem, quod voluptati opponatur, tristem molestumque esse sensum, Galen. in 1. de Elementis docuit. Hic vero multiplex observatur, alius enim cum pulsu, alius cum ponderis incumbentis sensu, alius cum tensione, alius cum erosione, incisione, punctione, perforatione (quæ differentiarum sub acuti doloris nomine comprehenduntur) alius denique cum torpore affligit. Primum Medici appellant pulsativum, qui ut Gal. in 2. lib. de loc. affect. cap. 3 scribit, sequitur inflammatorios affectus notatu dignos, idque semper in ipsis arteriis, atque in partibus ipsas continentibus, quas & ob angustiam premunt, & cum attolluntur, modo pars affecta sentire nata sit, veluti percutiunt. Nonnunquamque in abscessibus ad suppurationem venientibus dolores cum pulsu observantur. Secundum gravem vocant, quod veluti cujusdam ponderis loco incumbentis sensum invehat, atque carnosæ substantiæ, renum, hepatisque, inflammationem. (Galen. in 6. aphor. aph. 5. docente.) Talemque dolorem renum esse proprium Hippoc. in com. 1. text. 1. nobis prodidit, & Gal. in 2. de loc. affect. c. 4. hos dolores in renibus, in hepate, in splene, in cute, in adenibus & in pulmonibus fieri meminit, & siquidem partes (ut ipse docuit) vexantur eo dolore a distensione, quoniam membrana viscera illa circumvolvens gravata, & distenta dolet. Tensivum vero dolorem dicunt, (quem distendentem Archigenes vocat) ubi partes (quæ vel sunt nervosæ, vel musculosæ, vel membranosæ) distenduntur, convellunturve. Quod ipsis, vel ex humore, vel ex flatulento spiritu, vel phlegmone accidit. Quartum, qui acutus vocatur, comprehendit illum qui fit exesione, punctione, perforationeque. Quæ nimis aut acria, aut salsa, abstergunt, abraduntque, ex quo acutus oritur dolor, quem patiuntur dysenterici atque alii, quibus exeduntur aliquæ partes. Punctorii proprii membranarum existunt, ab acuta bile vexatarum, quales in pleuriticis observamus, pleura quippe vocata mem-
brana

brana in his a bile inflammata. His similes videntur, quum vitreo humore partes incidente seu perforante, intestina concitantur. Cum torpore demum prodientes, seu torporem inducentes, vel ab ipsorum vehementia, resoluta partis calore, aut phlegmone arterias nervosque maxime comprimente, ex quo calor ad partes prosilire nequit aut paucus, uti in renum dolore ex inflammatione orto, crura sæpius stupefcunt. Sunt præterea dolores alii fixi, alii mobiles, atque vagantes, quales non raro turgentibus humoribus observamus, alii perpetui, alii intermittentes, alii vehementes, atque alii parvi existunt: rursumque nonnulli in principio morbi, atque alii postea apparent, aliquando in die decretorio, & aliquando non: quorum etiam aliqui occupant externas partes, aliqui internas, aliquique nobiles, atque demum ignobiles aliqui. Has omnes dolorum differentias ad Prognosticum ægrotorum plurimum facere, Gal in lib. 6. aph. 5. meminit. Dolores vero omnes fieri ex qualibet re parti noxam inferente, non opus est, ut demonstretur. Galen. qui accuratius omnes dolorum causas cognovit, pluribus in locis ab altera duarum eos concitari tradidit, quippe aut a subita partis alteratione, seu a temperamento continuo parti illato, aut ab unitatis dissolutione. Alii unam tantum causam faciunt, scilicet unitatis solutionem, quando neque caliditas, neque frigiditas dolorem concitat, ni solvat continuum, atque omnes immodicas qualitates ni ex Galeno continuum solvere, affirmant. Ipse sæpius fatetur ac docet qualitates has solvere continuum, præsertimque in 4. de simpl. meden. facult. cap. 2. in 3. de fract. in tex. 34. & in libro de inæquali intemp. cap. 6. Ex quo mirum non est, si Hippocratem laudaverit, omnem morbum ulcus dicentem. Quare dolorum causam erit, continuitatis partium solutio, aut ab immodico temperamento confertim parti illato, aut ab incisione, aut ab exesione, aut a fractione aut denique a tensione, facta. Partes vero internæ dolent interim propter febris vehementiam, nervosas partes siccando convellendoque, aut propter inflammationem, aut erisipelas, aut fortem obstructionem, aut abscessum in visceribus, aut propter flatulentum spiritum. Cum vero ab istis causis dolores fiant, merito necdum

cum aliis morbis, at soli quoque mali sunt, omnes siquidem; vires resolvunt, cruditates fovent, humorumque coctiones impediunt; pessimi, in visceribus partibusque nobilibus concitati; longeque omnium perniciosissimi existunt, vehementer viscera vexantes, perpetuo longoque tempore durantes, a quibus viscerum nativus calor destruitur, seu resolvitur, quo adempto viscere quis de aliquo bene sperare potest? minus mali censentur, parvi, mobiles, brevi tempore durantes, quique neque a viscerum quopiam læso prodeunt, sed ab ignobili potius parte quopiam. Quandoque vero in acutis morbis dolores, etsi suapte natura semper mali, bonum prædicant, non parumque ad salutis prædictionem conferunt, veluti, qui in aliquo dierum judicatoriorum cum signis coctionis, aliquam ignobilem partem, uti crura, pedes ac alia hujusmodi pervadunt. At de bonis ac malis doloribus, quatenus in acutis morbis bene ac male de ægrotis sperandum, significant, nunc accuratius agamus.

C A P. XIX.

De doloribus salutem prædicentibus.

Dolores aut in principio morborum, vel postea apparent, qui in principio, plerumque patognomonicorum signorum rationem habent, viscusque phlegmone obsessum notant, uti quando dolor cum febre, tumore vel tensione partem quampiam exercent, inflammatoriique hi vocantur dolores. Optimum crit, si neque admodum vehementes, neque assidui dolores sint, brevique tempore, vel tollantur, vel saltem remittantur, atque simul cum ipsis aliud exitiosum signum non illuxerit. Qui vero horum fidelius, seu cum ratione tolluntur, seu finiuntur, aut remittuntur, optimi sunt. Cum ratione vero sublato dicimus, ubi ipsis ex optima aut natura, aut ab arte facta evacuatione, evacuaverint, aut plane finierint, ut cum vel ab emissio per venam sectam sanguine, vel sponte erumpente e naribus, vel a sudore, vel ab alvi dejectione, vel a sputis dolor remittitur, atque etiam si febris eos subsecuta, suo calore, ipfos

ipsos resolverit, de quibus Hippoc. in 6. aph. 40. *Quibus dolor circa hypochondria fit a' s'que inflammacione, his febris superveniens morbum solvit.* Et postea 7. aph. 52. *Quicumque hepar circumdolent, his febris superveniens solvit dolorem.* De iis vero, qui ex aliqua vacuatione tolluntur in 3. *Prorrheticorum text. 60.* sic ait: *Quibus capitis dolores, cervicis labor, atque totius corporis cum tremore infirmitas, hamorrhagica solvant.* Ceterum & tempore ita solvuntur, & in 2. *Prognost text. 25.* Dolorem, qui in illos affligat, ac tuberculum si recens fuerit, nec cum inflammatione, solvit murmur incidens circa ilia, sed potissimum ubi cum itercore, & urina excernatur; & in 2. *coac. prasag. sec. 1. text. 32.* *Quibus in febris dolores lateris fiunt, iis, alvo multa aquosabile permista dejiciente, remissio est.* Postea in 5. *coac. pras. sec. 1. text. 23.* *Capitis dolorem solvit pus per nares effluens, spuma crassa, & sine odore, solvit quoque ulcerum eruptio aliquando & somnus, & alvi profluvium.* Ac in 2. *epid. text. 54.* *Quibus capitis dolor gravis cum calore inest, e naribus interim humidum, ex auribus, atque ex faucibus, cum utilitate effluere, veluti Echeerati contigit.* De quo in 7. *lib. text. 55.* sic scribit: *Echeerati caco capitis dolor gravis precipue in posteriori par e, & cervicis, ubi connexio, & in verticem procedebat, progrediente autem tempore, & ad aurem sinistram, & dimidium capitis dolebat. Mucosa semper p odibat, leniter combusta, & calor cum tenuis, & cibum capere non poterat, interdum facilius, noctu vero dolebat, postquam autem pus per aurem erupit, cessaverunt omnia, erupit vero per hymen.* Hinc Hippoc. in 2. *Prognost. text. 51.* damnavit excretiones omnes, morbum non tollentes aut non minuentes, præsertimque illas, quæ dolorem non sedant, veluti sedantes dolorem laudat. Quare dolores, qui cum ratione, scilicet ex quibusdam optimis vacuationibus, abeunt, optimam salutis spem nobis pollicentur. Qui vero non tolluntur, sed diu persistunt, sæpius abscessus prænuntiant, qui autem boni existant, posterius, cum de ipsis præsertim agemus, dicemus, hoc unum in præsentia dicam, quippe illos bonos fore a nobis putandos, qui in ignobilibus partibus fiunt, dummodo etiam alia signa id non negaverint. Eorum

rum vero dolorum, qui morbo prægresso ostenduntur, illos optimos esse dico, quos judicatorios seu decretorios Medici appellant, utpote quod partim ut signum & partim ut causa Crisin optimam denuntiant, ut signum, veluti dolores sanguinis eruptionem, vomitum vel aliquam aliam vacationem indicantes. De quibus Gal. in 1. epid. comm. 2. text. 55. *In ardentibus autem, ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, & hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus sanguis erumpit. At vero quibus totius capitis gravitas, tum autem cordis dolores, & fastidia sunt, biliosa post ac pituitosa vomunt.* Et Hippoc. in 3. Prognost. text. 13. *Si vero sine talibus (scilicet malis) inditiis fatigans dolor vigesimum transeat diem, & febris detineat, expectari oportet sanguinis eruptionem e naribus, aut suppurationem, si dolor alioqui circa tempora ac frontem affligat.* Et in 3. Prorrhet. text. 45. *Cervicis dolores, impenso rubri oculi sanguinis eruptionem ostendunt.* Et text. 50. *Quibus ex rigore febres laboriosa fuerint, muliebria his decurrunt, cervix autem in his dolens sanguinis indicat eruptionem.* Ac etiam post text. 55 *Hypochondrii tensio cum capitis gravitate, & surditate, & qua consequenter fatigant, sanguinis pronuntiant profusivem.* Et in 4. cor. præf. sec. 1. text. 30. *Quibus febricitantibus rubores in facie, & capitis vehementis dolor, venarumque pressus, ut plurimum signor sit sanguinis.* Hique sunt dolores, qui optimam Crisin denotantes maxime faciunt ad salutis Prognosticum. Longe omnium vero optimi existunt, qui (hos enim decretorios medici, ut causa vocant) ignobiles partes, atque a visceribus remotas pervadunt, atque diu exercent, idque maxime (quod de aliis quoque intelligi volumus) apparentibus signis coctionis, qui in decretorio die coeperint. Ab his quidem doloribus certam salutem præfagimus, si modo, ut dictum est coctionis signa una illuxerint, nullumque ex lethali- bus signis illuxerit. Naturam enim præcipua membra exonerasse, atque noxios humores procul a se protulisse, nobis sane non obscurum erit indicium. Quo enim longius a principe membro natura propellit noxios humores, eo citius salus speranda, maximum quod nature robur denotet, exinde sæpius tumo-

tumores ipsi accersunt, qui, ut inferius docebimus, optimi existunt. De his Hippoc. *in 1. progn. text. 67. Abs. effus autem, qui ad crura fiunt in pulmonis veementibus ac periculosiss, omnes utiles sunt.* De quibus Galen. *in com.* ait eos optimos esse, si maxime deorsum & quam longissime ab ægrotatione absistant. Et in 4. *coac. præf. sect. 2. tex. 4. in longis febribus vel tubercula, vel in articulis labores fiunt, & si fiant, non inutiles.* Ex quo pedum, crurum, genuum, coxendicum, inguinum dolores diu durantes, optimi erunt, atque non minus etiam in brachiis, manibus, atque post aures critice observati. Sæpe fit in febribus acutis, ut natura parte humorum, quos ad aliquam supradictarum ignobilium partium expulit, exonerata fortior supra residuum facta aliquam vacationem aggrediatur, ex qua postea atque doloribus ipsis trahentibus, continue ad ignobilem partem, perfecte a febre judicat. Plerumque vero fit, ut hi, qui doloribus judicantur, in recidivam recidant, quod neutiquam materia illa ad crura vel ad aliam quampiam ignobilem protrusa, totam causam morbificam adimat, si vero illis copiose copulentur vacationes, iudicium totum perficietur, oportet vero partes illas, si debeant ad febrem juvare, vehementer atque diu dolere, si quidem tales dolores plurimum humoris noxii attrahentes, magnam quidem causæ partem revellendo adimunt, ut in Heropyto observatum est, de quo in 3. *epid. tex. 80 Hipp. Circa diem sexagesimum e naribus quidem subsisterunt eruptiones, sed dextra coxendix admodum dolebat, febresque increverunt, haud multo post partes inferiores omnes dolebant, fiebat autem, ut vel febres majores essent, majorque surditas, vel ha quidem remitterentur allevarenturque, verum partes inferiores ad coxendicis sita vehementius dolerent. Jam vero circa diem octuagesimum cuncta remissa sunt, nihil tamen destitit, etenim urine boni caloris, & copiosiores subsidentias habentes, exstiterunt, delirique imminuta sunt.* Et uxori Epicratis crura decima die laboriose doluerunt, quem dolorem altera die optima vacuatio per sudorem secuta, febrem allevavit. Hoc unum in iis doloribus notandum, quod nuper quoque diximus, dolores raro recte judicare morbos per seipos, nisi ipsis aliæ humorum va-

suationes opem ferant, atque hinc eos, qui doloribus judican-
 tur, recidivare, qui dolores ii totam noxiam materiam nequeant
 a visceribus avellere, sed tantum partem, ex quo reiterari
 pugnam a natura, si totum morbum expugnare debeat. necesse
 est. Hinc multæ recidivæ, uti in uxore Epicratis Claonectide,
 Abdera Virgine. Hippoc. 3. *epid. text. 79.* accurate observavit,
 de qua præsertim dixit. *Vigesimo ei pedes dolebant, surditas &
 delirium eam deseruerunt, aliquantum e naribus erupit, sudavit,
 febre fuit liberata. Quarto & vigesimo repetit, redit surditas,
 pedes assidue dolebant, mente excidit. Vigesimo septimo malum
 sudavit, febre caruit, surditas eam reliquit. Restabat pe-
 ctus dolor, cetera fuit exacte judicata.* Hypochondrium etiam sinistrum,
 atque lien in acuto morbo dolere, non inutile esse Galen.
in 3. Epid. com. 1. text. 19. meminit. In ventre vero inferiori
 acrioribus humoribus intestinis commorsis dolores concitati,
 sæpe iudicium per alvum futurum significant, post aures etiam
 oborti dolores diu perseverantes cum virium robore criticum
 tumorem futurum (quem parotidem vocant) denotant. Optimi
 vero non minus ii erunt dolores, qui supernas sedes derelinquen-
 tes, inferius descendunt, ad inferasve delabuntur. Morbum enim
 quocunque modo longe a principibus partibus recedere, opti-
 mum est. De quo Hipp. *in 2. Epidem. sect. 5. text. 10.* *Si caput
 doleat, in pectus descendit, deinde in hypochondrium, deinde in co-
 xam, omnia autem non possunt dolere.* Et *in 3. Prorrh. text. 22.*
Dolores, si ad infernas delabuntur partes, facile ab his feruntur. Ut
 in Horophonte fuit observatum, de quo Hipp. *in 1. Epid. Octa-
 vo febricitavit, Lien residebat, omnia intelligebat, doluit ei inguen
 primum secundum lienem, deinde in utramque tibiã dolores. Ho-
 stem facilem habuit, urina erant melioris coloris, & residebant in
 iis pauca. Die nono sudavit, iudicatus est, intermisit. Die quinto
 rediit, simulque splen intumuit, febris acuta, surditus iterum, post
 recidivam die tertio, residebat lien, imminuebatur surditas, crura
 dolebant, recte sudavit, iudicatus est die decimosextimo.* Atque
 hæc de bonis doloribus, de quibus ut boni sint dicendi, hæc
 observari debent, primo eos in aliquo decreteriorum dierum
 incipere cum signis coctionis, ipsosque vel sequi, vel antecede-
 re

dere optimam evacuationem, vel per sanguinem, vel per vomitum, vel per ventrem, vel per urinam, vel sudorem, vel sputum demum: si boni sint, ab ipsis vel statim vel paulo post ægrotos melius se haberi, vel ex toto sanari, est necessarium. Adde quod hi omnes, non parvi, at quidem magni ac laboriosi existunt, neque paululo momento temporis cessant, ac tolluntur, sed quinimo diu vigere debent. Sed jam ad illos, ex quibus præscitur exitium, descendamus.

C A P. XX.

De doloribus exitium prædicentibus.

Mali omnes sunt dolores nobilem partem corporis exercentes, tamen qui una cum morbo prodeunt, quique pathognomonica signa existunt, tum qui postea apparent, si enim cum aliis signis pathognomonicis seu propriis prognosticum indicant, veluti in phrenitide capitis dolor vehemens atque assiduus, cum aliis phrenitidis signis propriis exitiosis, lethalis est, sed de his alias accuratius, quando de singulorum inflammationum prognostico sermonem habebimus. Sunt vero ex his aliqui ex partis præstantia, quæ plerumque exitium inferre solent, utpote qui cor invadunt, os ventriculi, fauces strangulantes, caput, aures, pectus, ac vesicam. Semper enim in hisce membris dolores sunt perniciosi, maximeque cum febre assidua atque aliis sævis symptomatibus, ex quibus phlegmone illarum partium significatur, qui plerumque lethalis existit. De quo Hippocr. in 4. aph. 65. dixit: *In febribus circa ventriculum, & fortis astus, & oris ventriculi dolor, malum. Et aph 66. in acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum.* Ac de faucibus in 1. Prorr. text. 54. *Fauces dolentes absque tumore cum implacitate, strangulantesque supra modum, perniciose.* Et 3. prog. text. 11. Hipp ait hujusmodi dolorem cum orthopnæa sine apparente in faucibus vel collo tumore, summe exitiosum: ex tali siquidem dolore gutturis internam atque magnam inflammationem, ut alias quoque dicemus, significari, Galen in comment. docuit, quæ sine dubio lethalis est. Capitis item assidui,

vehementesque cum febre continua ac magna admodum sunt timendi, hi siquidem vires resolvunt, vigilasque & deliria inducunt, atque demum convulsionem lethalem. De quibus Hipp. in *Prognost. text. 36. Capitis dolor vehemens, & continuus cum febre, si quod ex indicibus extiterit exitiosus, lethalis admodum est*: quales Hipp. in Philita, polyphante, atque Eualcidae famula phreniticis observavit. De aurium vero dolore in eod. *lib. text. 36. Aurium dolor acutus cum febre continua, ac vehementi difficultis est, periculum enim delirii abolitionisque imminet*. Et de ventre in *Concis praedicti subus. A dolore ventris laborioso febris ardens, lethale*. Et de pectore in *1. Prorrh. Dolor pectoris firmatus, & agre sufferibilibus cum torpore, malus, super febricitantes hi si acute ardent, moriuntur*. Et de vesica in *2. prognost. Si vesica dura est, & dolore vexatur difficultis omnium & exitialis est: exitiosissima vero est, quaecumque cum febre continua affligit, qui enim ex ipsa vesica fatigat dolor, interimere hominem sufficit*. Quare dolores partium nobilium, si magni sint, in principio morborum acutorum admodum sunt periculosi, & cum malis signis lethales. Qui vero non in principio acutorum, viscerum ac partium nobilium dolores, sed posterius morbo progressu manifestantur, si magni, assidueque sunt, perniciosissimi judicari debent; nam hi magnam phlegmonem praeter febrem de novo nobile viscus accessisse ostendunt, quae non nisi a robustissima natura vinci poterit, ex quo merito hos dolores saevissima sequi solent symptomata, quippe extremorum frigiditas non nisi fortem dolorem sequi solet, Hippocrat. in *aph. 26. expressit. In dolore forti ventris partium extremarum frigiditas, malum*. Deliria sequuntur dolores capitis, phrenitides lethales vomitus virulenti, convulsionem abscessus & suppurationes. De iis in *1. Prorrh. text. 10. Qui in capitis doloribus eruginosos vomitus habent, vigilantque cum surditate, cito hi vehementer insaniant*; In his etiam vomitus virulenti sunt lethaliissimi, ut ait Hipp. in *3. epid. 2. text. 54. Sed & virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur*. Quod & in *1. coa. praef. sec. 1. text. 30. & 76. legitur. Convulsionem quoque vel exsiccatis partibus nervosis, vel attracto multo ad dolentem partem humore, non raro visuntur, de quibus*

in 3. *Prorrh.* ait; *In capitis dolore Coma & surditas abscessum aliquem post aurem eruat, suppurationem vero indicat continui, ut Hipp meminit in 7. apher. 22. A ventris dolore diuturno, suppuratio* Et in *prœgnosticis*, dolores, qui circa Thoracis ac pulmonis sedes diu consistunt, quique neque sputorum purgationibus, neque ventris dejectionibus, neque venæ sectionibus, neque medicamentis ac victus ratione delinunt, suppurationem significare, dummodo nullum ex exitiosis signis adfuerit, nobis Galen. prodidit; ut in Egisipolis puero tabido ab Hipp. in 7 *epid. text. 48.* fuit observatum. Quare hoc modo dolores viscerum seu partium nobilium judicandos fore putamus, quibus si aliquid lethale signum simul accesserit, vel eos dolores sequatur, exitium præmonstrabitur, atque non minus, si vel alii fuerint dolores nobiles partes affligentes, vel alia gravia diversi generis simul illuxerint symptomata; hæc enim (quum plures simul affectus graves ostendant) simul cum gravi dolore, vel multis doloribus si illuceant, perniciem prædicant: vix unum quidem simplicem morbum magnum natura expugnat, quid cum multis? certe succumbet, nisi robustissima fuerit. De his in 2. *Prorrh.* inquit: *Quibus alvus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, vigilia, obscuritas & impotentia fuerit, ut hi mente moveantur spes est.* Et in 2. *Prorrh. text. 40.* *Quibus manus tremula, capitis, cervicisque dolores, subsurdique fiunt, & nigra densataque mejunt, his ventura expectare nigra perniciosum.* Et de pluribus simul nobiles partes eodem tempore occupantibus doloribus in *lib. 2. Stomachi do'or cum hypochondria contento, dolorque capitis, malignum.* Sed jam ad dolores partium ignobilium, accedamus, quos superius diximus sæpe bonos esse, modo fiant cum humorum quapiam concoctione, diuque partes illas affligant, neque brevi tollantur, atque ab ipsis febris ac alia gravia symptomata vel plane tollantur, vel quod plerumque fit, miciora reddantur, atque ab ipsis ægroti melius se habeant. Tales vero in diebus decretoriis incipere diximus, nullaque ab ipsis symptomata gravia fieri, neque augeri. Malis vero in ignobilibus partibus in principio morbi, quo tempore omnia cruda existunt, incipientes, a quibus nedum sympto-

mra gravia membrorum nobilium tolluntur, vel mitiora evadunt, at quinimo magis, nova sævissimaque tales dolores sequuntur, obortaque sæviora redduntur. Pessimi vero ii sunt, quos in longinqua ignobilique parte obortos, uti in pedibus, cruribus, genu, coxendicibus, inguinibus, atque in aliis hujusmodi partibus, febris continua sequitur, graviaque non minus ac sæva symptomata, a quibus ægroti in deterius labuntur. De quibus *in Coacis præfagiis*. Convulsio in febre, manuumque dolor, maligna sunt: malignus quoque doloris impetus e femore. Sed nec genuum doloribus, ac etiam surarum dolor malignus est, & mentem emovet, tum alias, tum si urinæ sublimamentum elevent. Quales fuere prorsus in Critone, & Larissa Calvo, qui eo morbo interiere. De Critone enim Hippocrat. *in 1. lib. epid. com. 3. text. 26.* ait, *Critone in Thaso recto ambulanti pes dolere ex podice cepit: decubuit eodem die horrescens, fastidiosus parum calens, nocte desipuit altero die tumor toto pede, & ad talem iuvrbens cum contentione, pustula nigra, febris acuta, valde insaniens, fuerunt, postridieque quam agrotare ceperat, perit.* Et de Larissa Calvo. *Dextrum femur doluit repente, nihil ex iis, qua offerebantur, juvabat. Primo de febris acuta ardens paulatim, neque comitabantur dolores, febris non increvit, implacidiior erat, non dormiebat, extrema partes frigida, multa urina neque ea bona reddebatur. Tertio femur desit dolere, mentis alienatio, & turbatio, multumque sese jactavit, quarto ad meridiem perit.* In ambobus his ægrotis dolores pedis, atque coxendicis pessimi extiterunt, tum quia primo in principio (quo tempore Galen. *in 1. de crisiibus cap. 8.* omnes dolores apparentes pessimos vocat) apparuerunt, a quibus febris acuta, delirium, anxietas, vigilia & alia gravia symptomata prodire, quæ multitudinem humorum præmonstrabant, quæ varias lædebat partes, varia symptomata ac morbos faciebat, idemque in eo, qui calefcunt, conavit, qui post sævum tum morbum tum symptomata, decimo die crura doluerunt, a quo omnia evacuata sunt, & paulo post obiit. In muliere vero apud frigidam aquam die 27. coxendix diu doluit, a qua febris accessit, & in deterius mulier abiit. Sunt vero non minus mali ignobilium partium dolores, tum qui cito

evanescent atque occultantur; tum qui primo a longinqua parte incipientes postea ad viscera ascendunt, indicio sunt humorum ad nobilia membra delabentium. De his auctor *Prorrh.* in 2. *prorr.* 78. *dolores absque judicatione soluti, inutiles: quibus Galenus in comment. addidit, occultati, de quibus ipse sic ait. Repente vero occultari dolorificas affectiones absque hoc, quod in alia quadam, qua manifesta sit, abscessus fiat, transmigracionem contristantium sulcorum ad viscera ipsa factam, ostendit.* Hi quoque, qui cum inceperint, statim evanuerunt, sed aut qui cum magni fuerint, diminuuntur, pessimi existunt; nobisque sunt vel naturæ prælanguidæ, quæ totam noxiam materiam a se propellere nequeat, vel multitudinis humorum, quam pars dolens nequeat in seipsam capere, indicia; ut de Critone Gal. prodidit. De iis in 1. *Prorrhetic. text. 1. Sura dolores absque ratione de repente occultati, desipientiam in ipsis parere.* Et in 2. *lib. Si quippiam in urina sublime petierit, occultato coxa dolore, delirium portendit.* Atque in tertio: *Lateris dolor ex sputis biliosis, si abque ratione evanuerit, in furorem aguntur.* Quod neque, ut Galen. monuit, semper neque sæpius fit, possunt tamen nedum deliria, sed alia sæviora quoque symptomata prænunciare, ex humore quippe sursum in cerebrum ascendente. Quare pessimi existunt dolores in partibus ignobilibus facti, cito vel repente occultati. Quibus non minus, ut dictum est, timendi sunt, qui in remota a visceribus seu longinqua parte concitati ad supernas partes ascendunt. Quos expressit Hippoc. in 3. *lib. Progn. text. 70. dicens: Dolores, qui cum febre fiunt circa lumbos, & inferas sedes, si præcordia attingerint, inferas relinquentes sedes, exitiales admodum sunt.* Itaque consideranda alia signa. Nam si quod & horum pravum existiterit, desperandum de ægro est. Si vero, ascendente in præcordia morbo, alia signa prava non existiterint, talem fore purulentum admodum expectabis. Ex quo semper humoris ad supernas partes ab ignobilibus e longinquis recursio, mala, uti in 2. *prorrh. text. 51. ait, ex lumborum recursione, oculi perversio, mala.* Et postea *text. 58. Ex lumborum dolore ad os ventriculi recursiones febriales cum horrore, aquosa, tenuia, & multa revomentes, mente aberrantes, voce privata, nigra*

vomentes, moriuntur. Et in 3. libr. *Quibus lumborum tenues & diuturni dolores ad hypochondria euntes, & libera aversio cum febre, dolor his valens contentusque ad caput perveniens, cito cum quadam convulsione perimit.* Et in 2. coac. *praf. com. 1. sec. 5. text. 30. Qui dolores acuti paulisper in claviculas, & in superiores partes transeunt, lethales.* Quamobrem dolores partes longinquas excernentes, tam qui occultantur, quam qui ad superiores sedes recurrunt, pessimi existunt, ac cum signo pravo, lethales. Demum dolores etiam quamcumque partem occupantes, ac affligentes, qui ab ægrotis non sentiuntur, perniciosi existunt, quod vel delirium, vel sentientis facultatis extinctionem denotent. De his Hippoc. in 2. *aphorism 6. Quicumque dolentes parte aliqua corporis, dolorem non sentiunt, his mens ægrotat.*

C A P. XXI.

De prædictione ex lassitudinibus.

Ex lassitudinibus homines sæpius in morbos acutos incidere, neminem in Medicina veritatum latet, quod Sileno contigisse Hippocrat. meminit. De spontaneis itaque lassitudinibus, quas non simpliciter lassitudines vocari Gal. voluit, sed spontaneas, interius causas habentibus, tantum agendum est. Harum autem lassitudinum triplex est differentia, una quæ ulceris, altera, quæ tensionis, tertia ex ambabus composita, quæ inflammationis sensum præ se ferat, prima ex Cacoehymia, altera ex plenitudine, tertia ex utraque una coeuntibus habet originem. Hæ vero plerumque universum corpus, quippe omne genus musculosum, & cutem ipsam occupant, aliquando dorsum ipsum, quod multis acute ægrotantibus accidisse quisque nostrum sæpius in praxi vidit, aliquando caput, aliquando, ut docet Galen. in libro de curandi rat. per sang. missionem. Jecur, aliquando lienem, quandoque ventrem, interim costas, septum transversum vel os ventriculi, vel aliud ex internis membris occupat. Aliquando etiam hæ lassitudines in brachiis, aliquando in coxendicibus, cruribus, vel pedibus observentur, quædam

dam etiam ipsarum in principiis ortæ diu durant, & aliquæ in augmento vel statu, atque demum aliæ morbo declinante sentiuntur. Bonæ vero ad prædicendam salutem æstimantur, quæ in brachiis cruribusque apparent, cum signis coctionis, forte enim decumbentis ac propulsi humoris a præcipuis membris ad longinquas ignobilesque partes: perinde ac dolores etiam indicant, quæ nedum in hisce partibus, si una cum signis coctionis at quinimo etiam in universo corpore, præsertimque in dorso, observentur, bonæ sunt judicandæ; sæpe enim metastasin seu transmutationem humorum ab internis membris ad externa, quippe ad musculos & ad cutem factam, sequuntur; ignaræ etiam mulierculæ id scire putant, cum audierint ægrotos lamentari de corporis gravitate tensiva ac phlegmonosa, morbo jam aliqua ex parte declinante, (quod lassitudinis genus frequentius tunc temporis sentitur) eos solantur, dicentes optimum signum esse, atque ex iis nobis significari morbum foras exire; sæpius enim ægroti, qui prius a vehementia morbi vexati, cutaneas illas partes lassatas non sentiebant, lassitudine fracti, observantur, vel id, ut jam dictum est, quod vere morbus internas sedes deserat, ad externas exire, una quidem omnium est conspiratio partium, atque confluxus, sæpeque noxii humores quocunque modo a natura concocti, e magnis vasis ad parva delabentes, sese in musculos tandem atque vel etiam in cutem recipiunt, lassitudinem efficientes. Hæc enim aliquando abscessus præcedunt, de quibus Galen. in lib. 4 aph. 31. scripsit. *Quoquomodo in febris facta sit lassitudo, ad articulos, & maxime circa maxillas fiunt abscessus: hoc vero ideo usus venit, quia a calore febrili sublata in caput est humorum copia, quam inde postea ruentem maxillarum adenes suscipiunt, quomodo fit, quum in alas, & inguina a superioribus partibus aliquid pervenerit.* Optime quoque existunt, quæ aliqua vacatione vel arte procurata, vel sponte præstita evanescent, optimam quidem vacationem ac criticam denotant, qua ægroti juvabantur, de qua in *Coacis prædictionibus. Qui comate pressi, & lassitudine fracti, obscuraverunt, erumpente alvo rubra desiciunt circa Crisin, idque juvat. Que vero vel in toto corpore vel in dorso, vel*

in aliqua alia parte. humoribus nihil concretis, omnes male sunt iudicande, omniumque maxime cum malis signis prodeuntes, atque si uni multa alia sævaque fuerint symptomata. Non minus etiam eæ erunt suspectæ, quas nulla vel arte vel a natura facta vacuatio levat, de quibus forte auctor Prorrheticorum in 2. Prorrh. text. 3. Quibus alvus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, vigilia, obscuritas, & impotentia fuerit, ut hi mente moveantur, spes est. Et in 1. coac. presag. sect. 1. text. 36. & 37. Delassati, caliginosi, pervigiles, in somnum inclinati, desudantes, recalescentes, malum: Et 2. Coac. pres. sect. 1. text. 7. lassitudine fracti cum horrore, cum exsuderint iudicii modo, & recaluerint celeriter, malum, tum alias, tum si eo tempore sanguis e naribus stillaverit. Ubi vero multa simul adsint symptomata, cum his pessimum est, multitudine enim humorum naturam undique gravatam, ac oneratam significant. De quibus in 3. coac. pres. sect. 1. text. 34. Lassati, singultuosi, stupore occupati, malum. Et postea: Ab oculorum perversione cum lassitudine, & febre rigor, lethalis: coma quoque in his accidere, malum. Cum multis itaque symptomatibus lassitudines, malæ, lethalesque si morbo plane crudo sentiantur, & cum aliquo signo pernicioso, sed de his fati, atque de prædictione a vigilia, somno, comate, ac aliis soporolis affectibus, nunc agamus.

C A P. XXII.

De vigilia, quidque ipsa morbis presagiat.

Tamet si vigilia, & somnus ad primum ac communem sensum, ut Galen. meminit, pertineant, de cuius symptomatibus superius partim egimus, atque nunc agere putamus. Nobis vero placuit, absoluto de sensibus particularibus profuso sermone, de vigilia & somno, soporiferisque affectibus, quatenus ad Prognostici cognitionem faciant, hic agere, priusquam a motricis facultatis symptomatis Prognosticum indagaremus. Vigiliam autem ac somnum hic primo naturalem statum non excedentes consideramus, quando hi nihilo tum alterati, tum mutati, quippiam etiam nobis ad morborum prædictionem affe-

afferant. Uterque enim bonus est, optimumque ad prælagiendum erit, si ægroti vigilant, tum dormiant, ut antea, cum recte valerent, consueverant. Impossibile siquidem videtur, hominem ex morbo aliquo mori, vigilia somnoque inculpatis utens, seu his non aliquo modo mutatis, de his Hippocrat. *in Prognosticis 2. prorr. text. 11. De somnis autem quemadmodum & ex natura in consuetudine vobis est. Si vero hoc fuerit transmutatum, pejus est.* Et in aphorismis. *Ubi somnus delirium sedat, bonum.* Sed jam ad vigiliam, de qua sejunctim nunc agendum duximus. Ipsa quidem est, ut Gal. docet, animæ extensio in principio ad omnes partes corporis, quam contingit aliquando multam aliquando paucam esse, quod diutius ac multum quandoque a suo principio extendatur, ac quandoque brevius atque parcius. Quare vigilia exinde fit multa ac pauca: Hanc sub sermone de somno posterius absolvendo comprehendimus. De illa vero nunc agimus, quæ est multa innaturalisque animæ extensio, ac effusio a suo principio ad singulas partes corporis, quam cerebro exsiccato fieri, a calidis mordentibusque succis, vel halitibus Galen. multis in locis tradidit. ut *in 3. de loc. affect. in 4. de rat. vi< in acn. text. 4.* Propriumque esse vigiliæ, ait *in 1. Prognost. cap. 8.* Et *in 4. de prælag. expulsibus cap. 5. in 1. pro. 5. ac in 3. de loc. affectis* atque alibi ut a siccitate fiat, veluti somni ab humiditate, uti proprium est caloris desipientiam deliriumve movere, ita siccitatem vigiliam facere, ex quo eos quo cerebro nedum calfactum at simul siccatum habent, cum vigilia etiam delirare, Gal. *in 4. de prælag. expulsibus cap 8* nobis prodidit, atque senes ex siccitate vigiles fieri *in 3. lib aph. 31.* Sed ex his nunc vigiliarum prognosticum intelligamus, ac imprimis illarum quidem quæ salutem prælagiant. Sunt enim aliquæ, etsi omnes malæ sint, optimum significantes, utpote quæ antecedunt bonas crises, quas præcedunt in ægrotis nedum vigiliæ ipsæ, at inquietudines, anxietates, deliria, convulsiones, dolores ac alia, ut docuit Gal. *in lib. 3. de Crisib.* Tales vero vigiliæ apparent in augmento vel in vigore morbi, quo tempore præsertim ægrotos magna ex parte vigilare, graviter se habere, & vehementius febricitare, quo propius ad indica-

tionem accedunt, Gal. in 4. aphor. 70. docuit. At quiniuo Gal. quoque in 3. lib. de Crisib. statuit in morbis acutis vigiliam cum signis coctionis Crisin significare De his in 3. Prorrhēt. text. 40. 43. 44. *Qui compositi perturbantur, pervigilant, naribus stillant, sexto die levantur, & capitis affecti gravitate, & sincipite dolentes, pervigilesque sanguinem profundunt, & qui pervigilaverint, repente cum inquietatione quadam sanguinem profundunt, tum alias, tum si quippiam antea fluxerit, atque etiam text. 57. cum dicit. Qui in horrore simul iudicatorie sudant, postridie vero ubi inhorruerint, præter rationem vigiliant, hos sanguinis eruptionem incursum, puto. Et in Coacis prædictionibus. Quæ statim turbulentum agrum vigilemque reddunt, & a vis excrementa nigra & compacta, sanguinis eruptionem e naribus quibusdam adferunt. Hæ igitur ex vigiliis salutis spem ægrotis promittunt, non alia ratione, quam faciunt dolores, convulsionem, deliria, anxietates, Crisin prædicentes. Hisque exceptis omnes quocumque modo fiant, ac prodeant, malæ, siquidem vigilia siccatur universum corpus, atque, ut Gal. in 7. met. med. cap. 6. docuit, iis est infestissima, qui ex siccitate laborant, quos ipsa si diu duret, ad convulsionem consumptionemque deducit. Ex quo mirum non est, si in ardentibus febribus assidue vigiliæ convulsionem lethales averfant, quod immodice talia corpora inflamment, ut in quibus dum febres concitare solent, maximeque ut Gal. in 1. de sanit. tuenda, animadvertit in infantibus. Refrigerant etiam interna viscera, ipsorum calorem resolvendo, quod expressit Hippoc. in epidemiis dicens. *Evidenter vigilans calidior exterius, interius autem frigidior.* Ibi quoque corpora etiam digerere, ac resolvere vigiliam, docuit, ex quo vires illis diu perseverantibus valde dejici, ac exsolvi, Galen. in lib. 2. met. med. cap. 8. prodidit. Addamus quoque vigiliam cruditates humorum ex Galen. in 1. de vic. rat. in acutis, fovere atque augere. Quamobrem hisce de causis vigiliæ in acutis morbis omnes malæ judicari debent, omniumque perniciosissimæ perpetuæque, cum omnia prædicta mala ægrotis inferant, quis exitium ab ipsis non prænoscat. Hæ sane familiarius convulsionem averfant, atque delirium, quæ bifariam ab*

his fiunt. uno modo exsiccato, ac inflammato cerebro, atque altero humore calido oppleto; quatenus vigilia quævis, ut nuper docuimus, cerebri aut vacuitatem seu exsiccationem, aut humorum calidorum repletionem, seu phlegmonem adesse denotat, ex hac quidam causa cum vigilia deliria & convulsiones concitantur, non omnino lethales; quando interdum vacuato, ac resoluto aut ad aliam partem propulso calido humore, resolvantur, de qua in 2. *con. præfag. sect. 1. text. 36.* *Pueris acuta febris, alvi suppressio cum vigilia, ad hæc exaltatio, & coloris mutatio, multus rabor, convulsiones significat.* Timendæ tamen cum his maxime sunt, etsi perpetuo non sint lethales, ex quo probe Hippoc. de his in 7. *aphor. 18.* dixit. *In vigilia convulsio, & desipientia, malum.* Ex illa vero cum vigilia aut post ipsam convulsiones, aut deliria plane lethalia existunt. Non secus atque convulsiones ardentibus febribus supervenientes, de quibus posterius dicemus, irreparabile exitium prædicant. Qualia in phrenitico tribus diebus mortuo Hippocrat observasse, *intertio Epidem. com. 3. text. 75.* meminit. Has vero cum aliis signis, quippe cum vomitibus cruginosis, capitisque dolore delirium ferinum, ac lethale præfagiunt. De quibus auctor Prorrh. in 1. *prorr. 10* dixit: *Qui in capitis doloribus aruginosos vomitus habent, vigilantque cum surditate, cito hi vehementer insanunt, ut phrenitico nuperrime dicto accidit.* Assiduæ itaque vigiliæ ac perpetuæ plane in acuto morbo lethales existunt, quales in phrenitico, in uxore Oroneadæ, quæ a prima die ad septimum usque insomnis. Insomnes multos ardentibus febribus ægrotos obiisse Hippocrat in primo *Epidem. com. 2. text. 29.* prodidit. Ex quo merito in 2. *progn. text. 12.* dixit. *Pessimum vero est, si neque interdum, neque noctu dormiat:* Dolor enim ac labor, vel desipientia ab eo indicio significatur. Cum vigilia vero si aliquod ex exitiosis signis etiam illuxerit, plane exitiosum erit. Considerandæ vero sedulo sunt vacationes, simul cum vigilia non desinente observatæ, quæ omnes malæ sunt, quod vel symptomaticam naturæ excretionem, inutilemque, vel pravam præmonstrent, certum exitium denotabunt. malæ

make sunt, si sudor capitis, frigidus, atque copiosus, assiduus. De quo *in 2 coa. prasag. sect. 1. text 4. Exsudantes, vigilias, recalescentes, malum. Excretioneseque alia nihilo sublevantes cum signis cruditatis, pessima. Stille narium, vomitus virulenti, existunt.* Sequuntur vigilias aliquando vacationes, quæ cum nihil juvant, pessimæ judicantur, sæpiusque ægros offendunt, morbum adaugent, quod in omnibus tum vacationibus, tum symptomatis, ægros juvare debentibus, perniciosum esse Galen. *in Prorrheticis* atque alibi docuit, ex eo, quod in morbis acutis excretiones & alia quæ juvare solent, ni juvant, malæ dicuntur; atque si, præterquam quod non juvant, etiam lædant, omnino lethalia dici debent. Sæpe vero, quemadmodum assiduas vigilias in illis morbis diximus sequi convulsiones perniciosas, phrenitides ferinas, ac tremores, ita aliquando comata lethalia subsequuntur, si etenim, ut superius meminimus, a vigilia somnus longus, qui tamen ægros meliusculos faciat, sequatur, optimum: qui vero nihil nedum juverit, sed quinimo ægrum oblæderit, lethalis erit, de illoque *in 2 aphor 1.* Hippocrat. dixit: *Somnus delirium sedans, bonum* Et de hoc: *In quo morbo somnus laborem facit, mortale.* Si vero somnus juvat, non mortale: Comata vero assiduas vigilias secuta, plerumque exitiosa existunt. Quia resoluta, ac refrigerato nativo calore fiunt. Quod summe exitiosum esse Gal. *in 4 lib. aphor. 67.* scriptum reliquit. insanabilia enim esse frigora, quæ calidis siccisque succedunt affectibus, ibi docuit. Accidunt vero vigiliis aliquando comata, aut resoluta bile & sicca evaporatione, quæ vigiliarum causa fuerat, remanente pituitoso humore, qui cerebrum humectet ac diluit. Hæc cum signis coctionis viribus valde consistentibus haud perniciosè apparent. De his (cum de vigiliis abunde scripsimus) nunc accuratiorem sermonem instituimus.

C A P. XXII.

Quid somni in morbis prasagiant.

Somnos veterinosos appellamus omnes, a quibus ægri aut non sexpergiscuntur, aut non minima difficultate, habentes ad somnum

somnum maximam propensionem, quod quidem observamus in comate seu cataphora, caro, catoche seu catalepsi, atque in veterno seu lethargo. ut vero ex his somnis ac vel etiam ex naturalibus scite Prognosticum indagemus, quædam ad horum soporiferorum, ut ita vocemus, affectuum notitiam in primis sunt a nobis cognoscenda; & primo diviso somno in naturalem atque non naturalem: de naturali loquimur, qui nihil aliud est, Galeno auctore *in primo Prognost. comm.* 12. quam animæ delatio secundum naturam a finibus ad principium, vel est quies vacatioque ab animalis actionibus. In hoc enim calor natus labore fessus, ac per vigilias exsiccatus, copioso humido indigens in viscera & ventrem convertitur, istisque existente humido recreatus foras erumpit, atque vigilias inducit. Hinc Hippocrat. *in 6. epidem. comm.* 4. *text.* 14. ait: *Evidenter vigilans calidior exterius, interius autem frigidior, dormiens e contrario:* quod in ejusdem libri *comm.* quinto scripserit: sanguinem in somno ad interiora magis refugere, ex quo Galen. *in comm.* *text.* 30. scribit. *vigilanti exteriora magis calent, interiora magis frigent, & contra;* ex eo quod, ut paulo post Hippocratis sententiam confirmans scripsi, in somnis sanguinem & cum eo naturale calidum interius abdi, & in vigiliis ad extrema profundi. Fit vero calore nativo intus retracto, ut exterioribus refrigeratis omnes sensuum actiones atque opera sileant, ex frigiditate hac obstructis meatibus nervorum, per quos calor & facultas exterius profunditur, animalia cessant, ut ait Galen. ab omnibus animæ actionibus; atque hic est somnus naturalis, qui fit, ut dictum est, calore per vigilias exsiccato in viscera ac ventrem recurrente, ut recreatur, hinc ab assumptis cibis somnus solet familiaris fieri, atque etiam, quæ particularis somni quoque erit causa, quod tunc temporis plures vapores humidi & crassi petentes caput cerebri meatus obstruant, & quibus obstructis calor intus clausus, quousque vapores ii non fuerint extenuati ab ipso & excussi foras, ad vigiliam conciliandam profundi nequit. Quare colligamus somnum fieri, aut ubi calore per vigilias exsiccatus, humido indigens ad viscera, ut recreetur, convertitur, aut a vaporibus ciborum cerebri meatus

obstruentibus, sed hic somnus ad innaturalium somnorum naturam accedere aliquibus pervidetur, atque ille plane est naturalis, & eo magis, ubi vapores ii copiosiores sunt, quales in ebriis observantur, qui cerebro vini epoti vaporibus oppleto profunde diuque dormiunt. Quod Hippoc. *in 5. aphor. 5.* ita meminit, *si ebrius quisspiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi eum febris arripiat, aut ad eam perveniens horam, qua crapula solvuntur, vocem proferat.* Namque hi, nisi a calore vinum ejusque vapores digerantur & discutiantur, suffocantur, hinc merito ait, hos superveniente febre juvari, quod calor febrilis longe naturali efficacior digerat vapores vini, atque hic unus est ex somnis non naturalibus, quem Medici ex causarum diversitate variis nominibus appellant, licet hos omnes veterinosos vocent. Hic vero affectus foras progredi non potest, sed intus detinetur aut ob multam humiditatem cerebrum occupantem, aut ob solum frigus, aut ab utrumque, aut ob virium languorem. Somnus is veterinosus proprie dicitur, qui in lethargo concitatur, veluti qui caros, in affectu *caro* Græcis & Arabibus *subeth* dicto, & qui in catoche seu catalepsi, aut, ut vulgo Medicis placet, congelatione, atque non minus qui coma cataphora dicitur. Hi omnes sunt somni præter naturam, quorum quoque non minus cognitio est illustranda. Cum hæc ad prælagiendum ex somnis magni momenti sit. Primo hoc supponemus, quippe omnes, qui innaturaliter dormiunt, comatosos & veterinosos vocari. Vocat enim comatosos Galenus *in tertio Epidem. com. 1. text. 7* qui habent in somnum delationem ac propensionem. Vocat vero in somnum propensionem cum ægri vigilare nequeunt, non apertos habentes oculos, sed coniventes. *in secundo vero aphorif. 3.* Hippocrat. Coma vocat somnum longum, qui habet difficilem expergefactionem, qua quidem difficili expergefactione a somno longo naturali distinguitur, uti Galen. prius in hoc eodem *libro 2. aph. 1.* ita docuerat: Sed falsos esse quamplures, quod veterinosos incipientes affectus longum sibi persuaserint somnum esse. Verum ii a nobis edocti, veterinum (*κμα* Græcis appellatum) prius dici non posse, quam in expergefaciendo difficultatem habeat conjunctam,

nobis somnum recte longum appellari concedunt, qui tempore quidem naturalem superet moderationem, sed nondum ad expergefaciendum difficultatem habeat. Quare lethargicos ac veter-nosos somnos appellamus, qui habent difficultatem ad expergefaciendum, quippe ubi ægri in somnum ita inclinant, ut oculos apertos non habeant, sed conniventes, palpebras claudere cupientes, simul dormire sperantes. Distinguuntur vero somni veter-nosi species ex eo, quod quidam somni nullum aliud, quam ad somnum propensionem præ se ferunt, cujusmodi vere coma, cataphora & marcorem dicimus; alii vero nedum habent in somnum delationem, sed marcorem & inexpugnabilem pene dormiendi necessitatem, qualis in lethargo observatur; & alii una congelationem seu deprehensionem omnium corporis partium ostendunt, cujusmodi sunt in congelatis, qui affectus Græcis *Catoche* & *Catalepsis* dicitur; alii denique una cum somno vel difficili, aut fere inexpugnabili dormiendi necessitate, una motu omni ac sensu destituuntur, mensque non minus vitatur, quales *Caros* Græcis, & *Subet* Arabibus affectus, ostendit. Differunt etiam hi veter-nosi somni, quæ ipsorum alii simplices ac tales exquisite sunt, & alii vigiliis misti. Proinde coma distinguitur in coma simpliciter, & in vigile appellatum, quod Græcis coma *ἀγρυπνον*, hoc est, absque somno, nec dicitur, veluti alterum coma hypnoticum, hoc est, somniculosum. Veluti Typhomaniam affectionem appellamus ex lethargo ac phrenitide mistam, in qua dormiunt, vigilant, delirantque. De qua Hippocrat. in *Epidemiis*: *Nec phreniticorum ullus valde insanivit, sed alia quadam cataphora segni graviter interibant.* Sed jam causas veter-nosi somni differentiarum his præmissis prodamus. Comatis seu Cataphoræ Galen. in *tertio Epidem. com. 1. text. 7.* quatuor esse causas statuit, quippe primam ubi multum humecta pars sit, quæ est sensus fons. In qua vel etiam Aristo. fieri somnum recte demonstravit ut nonnullis ebriis usu venit. Secundam ait esse solum frigus, ut fit ex narcoticorum usu. Sed frigus aut principio obledit; aut postea ab immodico calore flammeo naturali fere consumto, quod mortiferum esse, postea intelligemus. Tertiam esse tum

frigus, tum humiditatem simul, quinimo his duabus concurrentibus causis fit somnus comatosus. Quatam esse virium infirmitatem, quod genus comatis fit in moribundis, ut ibid. Galen. habet, propter infirmitatem virium, apertas palpebras fervare non valentibus, ac ita affecti hoc habent, ut postquam oculi conniverint, aut nihil profus aut parum dormiant, sed vigilent, nec attollere tamen palpebras queant. In *lib. 2. aph. 2. ac in 3. de locis affect. cap. 3. & in 4. de prasag. expulsi. cap. 8.* & in multis aliis locis docet, siccitatis propria signa esse vigiliam, & humiditatis profundum somnum, & frigiditatis fatuitatem itidem cum somno profundo, ut ex usu narcoticorum apparet, cum humiditatis tum refrigerationis cerebri lethargicum somnum, veluti frigiditatis, & siccitatis catalepsi, id est, deprehensionem seu congelationem, ex quo affectu non sunt comatosi, sed sublatis oculis intuentur inconniverter. Atque tot sunt ex Galeno causæ soporiferorum affectuum exquisitorum. Ubi vero misti sunt affectus ita, ut comatosi vigilent, ac vel etiam delirent, mistas quoque habere causas necesse est, diximus coma observari somniculosum, & vigiliam, cujus audistis causas, hæc vero fit Galen. auctore in *1 aph. 1. & in eodem libro quarto de prasag. ex pulsibus, cap. 8* ubi cerebrum cum humiditas tum caliditas occupaverit, eodem quoque modo ubi humores calidi & pituitosi fuerint in cerebro, ex quibus mistis humoribus fit mista illa affectio ex phrenitide ac lethargo, quam Græci *typhomaniam* appellant. In quo quidem ægroti perpetuo dormiunt & vigilent, de quibus Hippocrates in *3. epid. comm. 3. text. 16.* *Nec phreniticorum ullus valde insanivit, sed alia quadam cataphora segni graviter interibant, & comatosi diu rursusque insomnes erant.* Galenus in commentariis ait, fieri coma vigilia, ubi etiam humores frigidi in cerebro putrescunt, ab humiditate enim comatosi, & ab acrimonia ex putredine concitata vigiles atque deliri evadunt. Atque tot hi affectus habent causas, quibus præmissis reliquum est ut ad somnorum prognosticum descendamus, a naturali facto principio. Nam quemadmodum innaturalis omnis malus, ita naturalis omnis bonus, hic enim humores concoquit, ut Galenus docuit in *quarto libro*

aphorismor. Hippoc. in 6. *epidem com* 4 text 20 a calido interiora petente; per somnum enim aucto interiori calore, ut ait Gal. in 3 *de caus pul. cap.* 9. In Ven. in venis arteriisque ac in toto animali meliores fiunt concoctiones, ob quam causam in principio internarum inflammationum sunt fugiendi, quod materiam ad profundum & ad viscera trahant, eodem Gal docente, in eodem 4 *aph.* 67. in quibus affectibus Gal. dicit, somnos esse plane perpetuo fugiendos propter allatam causam, nisi coctionis ratione plus afferat utilitatis, utiles sunt in morbi declinatione, quo tempore, si lædat sunt perniciosi ex Gal. in 2. *aphor* 2. Cognoscuntur vero boni ac utiles ex eo, quod vel inflammationem, vel febrem, vel dolorem, vel delirium sedant, quod faciunt, ubi materiam noxiam concoquunt, & digerunt. De quibus Hippoc. in 2. *aphor.* 1. ait: *In quo morbo somnus laborem facit, mortale, si vero somnus juvat non mortale, sed utilis est & bonus, in phlegmonum, dolorum & februm declinatione si juvat, est salutaris:* ac ut uno verbo dicam, perpetuo ille somnus dicere bonus qui juvabit, ex eo quod significat calorem humores concoquere ac digerere, quo sensu dixit Hippoc. in eodem libro *aphorismor.* *Ubi somnus delirium sedat, bonum.* & Gal. in *comm.* somnum commendat, ubi inflammationem, vel febrem, vel dolorem, vel delirium sedat. Cognoscitur vero bonus vel ex eo, quod, ut in 5. *coac. presag.* 1. habetur, sit profundus neque turbulentus, hi enim habent firmum iudicium. Optimus est somnus, qui plures vigiliis sequitur, ubi ægroti suavius dormiunt, etiamsi diu perseveraverit. Gal. siquidem in 1. *prorrh.* narrat quosdam, qui cum tribus quatuorve diebus vigilassent, per diem noctemque dormiisse magno iuvamento: omnium maxime pueris auxilio esse solent, atque in ipsis laudantur. Atque hæc de somni naturalis iudicio, nunc de iis, qui præter naturam sunt, dicamus. De quibus in *Coacis presagiis* legitur: *Sopor ubique malus.* Nam etsi in ebriis, ut aliqui dicunt, somnus neque plane commendetur, neque damnetur, tamen plures ipsorum cum diem sopore profundo duxissent, itidemque & noctem, nunquam amplius revixerunt. Proinde divine quidem Hipp. de his ita habet in *aphorism.* *Si ebrius quispiam*

de repente obmutescat, convulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut qua hora crapula solvitur, vocem recuperet. Sed utrum ex comatosi somni quicquam boni possit significari? Certe quidem, quando non raro Crises, quæ sanguinis e naribus aut parotidum eruptione fiunt, præcedant, sanguine quippe in caput sublato: sed huiusmodi iudicium coctionis signa in excrementis, & alia critica signa confirmabunt. De quibus *in 3. Prorrhet.* legitur. *In capitis dolore Coma & surditas abscessum aliquem post aures eructant: & postea: Hypochondrii contentio cum Comate fastidioso & capitis dolore parotidas effluere faciunt, sed ad malos somnos, qui omnes sales consentur, ubi modum natura excefferint: & Hippocrat. in 2. aphor. 3.* ita scribente: *Somnus atque vigilia utraque si natura modum excefferint, malum.* Sed maxime dormiendi spectanda erit consuetudo, cum sit altera natura. Mali præterea omnes haberi debent, qui nihil juvant, & omnium maxime qui lædunt. Hippo. de his *in 2. aphor. 1.* ait: *In quo morbo somnus laborem facit, mortale: & Gal. in comm. ait: quemadmodum somnus in accessionum declinatione est utilis, si juvet ægrotum, ita si ipsum lædat, esse lethalem.* Docet vero ibi Gal. somnos lædentes esse in febribus, a quibus vel febres, vel symptomata non diminuuntur, sed augentur vel exacerbantur, aut nova fiunt, uti cum dolores concitantur, vel deliria, vel ibi ante somnum ægroti deliria loquuntur, expergefacti etiam perseverant in delirio, aut si ex somno Coma evadit, quippe ubi post somnum difficulter vel non excitantur. Huiusmodi omnia fieri propter humorum malignitatem, qui cum calore naturali non concoquantur, ad viscera recurrunt, eaque aggravant, ut Gal. ibidem nobis prodidit. Comata vero in principis morborum, utpote quod soleant fieri a multa humiditate, cerebrum diluente, non nisi gravis ac periculosi morbi erunt indicia, cum tantum humorum multitudinem significant, atque ea cerebrum lædi coepisse, quæ clarius iudicabuntur ab iis, quæ postea illucent. Nam si lethale signum illuxerit, perniciosum est; sicuti in uxore Olympiadæ, ut ex *7. epid. text. 36.* constat, fuit observatum. Hæc enim quinta die facta Comatosa excitantes non sensit, voxque quæ ei defecerat, non solvebatur, nec

quic

quicquam allevabatur, spiritusque aderat sublimis, qui per nares trahebatur, a quibus, Coma fuisse perniciosum, præostendebatur. Coma itidem, quæ non in principio, sed in vigore post calidissimum sævissimumque morbum, apparet, est exitiale non minus quam ex virium languore concitatum, quale in Hermocrate fuit observatum, de quo Gal. in 3. epid. ita habet: *Reliquum ergo est, per refrigerationem insignem cerebri, aut facultatis imbecillitatem Hermocrati Coma induxisse die undecimo. Utrum autem sit horum, extreme est perniciosum.* Nam insanabilia ea esse demonstratum est frigora, cum calidis morbis ac siccis succedant. Sed quod virium imbecillitas facit, exitium proximum notat. Diximus aut cognosci hoc genus comatis ex Gal. in 3. epid. Com. 1. text. 7. ex eo, quod ita affecti postquam oculi conniverint, aut nihil prorsus aut parum dormiunt, sed vigilent, nec attollere tamen palpebras possunt. Demum exitiosum non minus esse coma illud constat, in quo, ut Galen. in 3. Progn. text. 11. Comatosi sublatis oculis intuentur inconniverter. Cujusmodi in congelatis seu deprehensis observatur, de quo ibi Gal. ait: Considerari autem convenit hunc in modum suspensiones etiam oculorum per somnum: Si quid enim candidæ partis subapparet commissis palpebris, nec alvi fluor aut medium in causa est, nec ita dormire consuevit, vitiosum indicium, lethaleque admodum est. Quod facultatis moventis palpebras extinctionem significet. Quod in uxore Theodori, ut ex 7. epid. text. 26. apparet, fuit observatum. De qua Hipp. ait: *Similiter oculi demissi ad infernam palpebram magis inclinantes rigide ac stupide intuentes, alba oculorum partes pallida & mortales.* Hoc modo spectant congelati, qui affectus Græcis *catochi* & *catalepsis* dicitur, seu *catocho* vexati, ut Gal. in 2. Prorrhet. de quibus auctor ille in 3. lib. scribit, cum exsolutione cum *catochas* tum *aphonias* esse perniciosas. Ceterum ex Comate licebit indicium facere non tantum ex ipsius causarum varietate, sed etiam ab iis, quæ præcesserunt, & una cum comate illucent, atque ab iis non minus quæ postea apparent. Veluti a prægressis signis, ubi a longa vigilia, exempli gratia, ex calidissima siccissimaque causa oborta, coma postea fiat; hoc enim esse lethale-

signum, alias a nobis dictum est, quando nuper fuerit demonstratum, lethalia esse frigora, quæ succedant calidis siccisque morbis. Hinc Medici omnes colligunt veternum a phrenitide esse exitiosissimum morbum. Quare & Coma vigilias secutum, nisi criticum sit, perniciem ostendit. Eodem modo ex signis, quæ simul cum ipso comate bonis & malis, bonum malumque fiet iudicium. Nam cum simul alia gravia symptomata illuxerint, graves affectus, simul & iudicium erit difficile, ut quando Comatosi sunt, simul etiam vigilant, qui affectus solet denotare haud parvam malignitatem. Ubi enim Comatosi vigilantes quoque & deliria loquuntur, quod iudicium notasse Hipp. in 3. epid. dicemus. Cum vero cum Comate etiam gravia symptomata illuxerint, grave redditur iudicium. Nam auctor Prorrh. in 2. prorr. text. 57. ait: *Coma cum oculorum perversione, malum: & in lib. 1. comment. 5. text. 32 & 33. Coacorum presagior. Qui comate oppressi, ab initio exsudarunt leviter, urinis coctis ardentes circa iudicium refrigescentes, brevibus intervallis ardore redeunte, torpidi, oppressi Comate, concussione subinde capti, perniciose habent.* Neque mirum, cum concursum notet multorum lethaliu signorum: & in sequenti ait. *Somni similes iis, qui Comate laborant, & perfrigerationes lethales.* Sed hoc erit in feбри ardente intelligendum, in qua ægri intus uruntur, exterius algent, in quibus Coma semper perniciosum erit: ab iis vero, qui postea sequuntur, probe quoque sciri potest, quid ipsum Coma mali portendat. Aliquando enim criticum esse ostenditur, cum ipsum bona aliqua evacuatio sequatur, aut aliqua excretio. Proprium vero Comatum esse videtur, ut Critice parotides futuras soleant portendere, de quibus in lib. 5. com. 1. text. 25. *Coacorum presag. Comate pressi, fastidiosi, ab Hypochondrio dolentes, pauca vomentes, in aures abscessus habent. Prius autem tumores circa faciem cum Comate, aliquando vero purgationem per alvum.* De qua etiam in eodem libro legitur: *Qui Comate pressi, labore & lassitudine fracti, obsurduerunt, erumpente alvo, rubra deiciunt circa Crisin:* idque juvat auctor Prorrh. lib. 6. coa. pres. com. 1. text. 33. & lib. 1. text. 1. dicens, *stillas sanguinis in Comatosi esse lethales:* idemque significant ceteræ aliæ omnes

omnes malæ evacuationes, & omnia mala symptomata, si enim talia post Coma illuxerint, judicium erit periculofum, veluti si in Comatofis fuccedant convulfiones. Deliria, Aphoniæ, anxietates, dolores vifcerum fortes, atque alia, quæ nedum non bona, fed quinimo a prime perniciofa exiftunt; atque his claudatur fermo de prognofico a fomnis judicando fufceptus.

FINIS SECUNDI LIBRI.

PROSPERI ALPINI
DE
PRÆSAGIENDA VITA
& MORTE ÆGROTANTIUM.
LIBER TERTIUS.

CAP. I.

*Quantum ad prædictionem cognitio motricis facultatis
Medicis conducatur?*

robo cognita firmitate, ac imbecillitate facultatis ratiocinatricis, atque ab ea quoque modo, quo prædicendum fit in ægrotis, perfpecto, reftat, ut tantundem quoque in motrice laboremus. Cujus quidem facultatis cognitio ceteris ad prognofin non minus eft utilis. Hanc vero recte valere, & robore non carere, denotant partes corporis, ubi recte ac fecundum naturam moventur; & impotentiam feu imbecillitatem actiones diminutæ aut vitatæ, aut prorfus sublatae declarant. Eft vero motricis actio læfa, qua imbecillitas facultatis dignofcitur, triplex quippe aut imminuta, aut sublata, aut denique

vicio quoque affecta. Diminuta hæc facultatis actio in senibus maxime observatur, qui sane caloris innati defectu ægre partes corporis movent, sæpiusque in his partes ob eam causam tremunt. In resolutis & congelatis prorsus tollitur, vitiaturque in convulsis & epilepticis. Partibus itaque corporis secundum naturam admodum se habentibus, facultatem recte valere roboreque non carere scimus, quod in morbis perpetuo bonum sit, licet ex hoc solum non debeamus iudicium de morborum eventu facere: sed tempus exoptulat, his præmissis, ut sigillatim præsagium ex singulis hujusce motricis facultatis symptomatis persequamur, a decubitu ægrotantium exordientes, cum ex ipso motricis facultatis robur atque infirmitas maxime nobis innotescat.

C A P. II.

De prædictione ex decubitu, & primo de optimo, qui salutem præsagit futuram.

Decubitum in ægrotis motricis facultatis potentiam ac infirmitatem seu debilitatem omnium maxime ostendere, neminem Medicorum latet; & merito sane ex ipso decubitu possumus, quanta ea sit facultas, conjicere. Motus enim, qui in decubitu fit, a duobus quidem pendet, a facultate quidem membra movente, atque ab ipso quidem corpore, ejusque membris per se motis. Hoc in cadaveribus spectatur, & moribundis, qui ex gravitate deorsum moventur, illud in recte valentibus, & in ægrotis ad sanitatem inclinantibus. Recte sane Diocles dicebat animalium corpora ἐκ τῆς φέροντες ἔξ τῆς φερομένης, id est ex ferente, & ex quo fertur, constare. Nam anima quidem seu virtus ipsa est, quæ fert, corpus vero id quod fertur, hoc naturaliter deorsum movetur a gravitate, illa sursum deorsum, ante vero in lusus movet ad arbitrium, aut quasi suspensa in aere membra continet, dum musculos contrahit, tendit, sistit, ne proprio & elementari motu deorsum delabatur. Ubi itaque corpora vix moventur, convertuntur, eriguntur, sed præ gravitate facilius deorsum delabuntur, nobis significant
facul-

facultatem animale[m] majori ex parte esse extinctam ac resolutam. Hac enim integra existente, nihiloque diminuta, corpora facile quomodo libet ab ægrotis moventur, convertuntur, eriguntur, brachia, manus, caput in aere sustinentur, atque hoc est vivere, seu vita quæ catenus est, quatenus anima ipsa corpori firmiter copulata manet, qua disjuncta a corpore mors succedit seu interitus. Ubi itaque plurimum ipsa anima in corpore valet, optimos decubitus spectamus, eaque prælanguente, pessimos. Sed age de bonis modo agamus, & quomodo in acutis morbis ab ipsis liceat præfagii rationem habere. In 7. *coac. præf. sec. 2. text. 27.* scriptum est, optimum esse decubitum, veluti quis sanus solitus fuit decumbere. Neque mirum, cum ii, qui gravi morbo laborant, non possint eo modo decumbere, ut antea per sanitatem solebant. Fracti viribus supino decubitu oblectantur, distentis cruribus, ac brachiis jacent, inquieti ac anxii in uno decubitu consistere nequeunt, nullamque formam decubitus servant, delirantes seipsos foras e lectulo projiciunt, pedes ac etiam pudenda nudant, aliquando profiliunt. Moribundi præ facultatis impotentia ad pedes deorsum delabuntur. Quare decubitus, qualis fuit per sanitatis tempus, seu qui sanorum fit similis, merito optimus erit, significat ægrotos non vexari maligno, aut periculoso morbo. Quem Hipp. quoque in *primo Prognost. text. 16.* laudavit, cum ita dixerit: *At ita cubare ut sani solent, saluberrimum est. Optimum vero est, ubi corpus quod laborat, facile convertatur, in assurgendoque alacre sit, decumbas, stet, membra sustineat.* Hæc enim actio prompta ac expedita nervorum robur, spirituum copiam, & facultatis animalis integritatem denunciat. Atque hoc est, quod aut & *præfag. coac. lib. 7. sec. 1. text. 20.* ita habet: *Converſi autem facile agrum oportet, alacremque esse, dum se attollit, expurgatque* Hipp. vero in *primo Progn. text. 16.* de optimo locutus, ita habet. *Cubantem offendi agrum a Medico oportet in latus dextrum aut sinistrum, ac manus, cervicem & trura paululum reducta habentem & omne corpus molliter positum, ita enim plerique bene valentium cubant. At ita cubare, ut sani solent, saluberrimum est.* Ex quibus colligitur tria ad optimum decubitum expeti,

primum ut ægroti in alterutrum latus cubent, quod sane, ut Gal. docet *in commento*, robor talis decubitus indicet facultatis per musculos firmantis corpus, veluti debilitatem ostendit, ubi in latus æger cubare nequit. Secundum ut manus, cervicem, & crura paulum reducta habeat, hoc enim consuetum plerisque benevolentium est. Tertium ut corpus molliter positum jaceat. Galen. vero *in primo libro de humoribus text. 24.* ait, *ut totum corpus non siccum, sed humidum sit.* Non ut putant aliqui, quod corpus omne æque calidum molleque esse debeat, sed ut recte Galenus docuit *in primo prognosticorum* loco citato, quod secundum declaret, quippe corpus ægri debere manus, cervicem, cruraque paulum reducta, minimeque immoderatus aut reducta aut extensa, & quod intensa sicca omnia videantur; propterea laudavit corpus molliter positum. Id est, ut non siccum, sed humidum.

Quod Galenus *in comment.* ita expressit. *Igitur immodici habitus extentis admodum nervis efficiunt, quomodo libro de motu muscul. jam definitum est.* Qui vero inter habitus immodicos incidit, nequaquam intentus est, quo circa talem vocavit mollem, quia corpora molliora intendi non soleant. Quam rem clarius quoque declaravit *in lib. 1. de humoribus com. 24.* Quocirca oportet, ut ipse consulit brachia, & crura parum reducta esse, ut totum corpus jaceat extra figuras extremas; extremas autem figuras intelligo, in quibus longa extensio aut flexus, sive artuum sive spinæ sint, quæ nervis supra modum extentis fiunt. Atque hi sunt optimi decubitus, qui cum aliis bonis signis salutem prænunciant. Nunc ad significantes contrarium declinemus.

C A P. III.

De malo decubitu in acutis morbis, exitium denotante.

Malum omnem esse decubitum, qui recte valentium non est similis, ex præmissis cognoscitur. Quemadmodum etiam dictum est, optimum esse, si quis ægrotus alacriter assurgat, aut in lectulo convertatur, quid vigore facultatem animalem

malem motricem appellatum judicat, ita si cum labore, & gravitate moveatur, prælanguidam ostendit. Ex quo in *Coacis præsa-* *gis 7. lib. sect. 2. text. 21.* legitur. *At gravitas totius corporis & manuum ac pedum mala est, præsertimque non oppressis musculis plenitudine, nec subita aliqua vacatione aut occasione manifeste prægressa:* Cum gravitate vero hac, (quæ motricem facultatem lætam denotat) si digiti (addit auctor *Coac. præsigiorum in text. 22*) lividi sint, & ungues, mors est in propinquo, quod gravitas corporis animalem defecisse facultatem, & lividitas digitorum, & unguium coloris conspicuam, qui a corde manant, extinctionem significet. Damnatur quoque decubitus propterea supinus ab Hippocrate, qui extremas figuras ostendit, quod in *primo prognosticorum text. 17.* ita expressit. *Supinum vero cubare manibus & cruribus extensis, minus bonum est: sed in Coacis rectius scriptum est, bonum non est.* Et Galen. in *comment.* dixit, talem habitum, jacentibus omnino bonum non esse, idque vel etiam ita esse ex Hippocrate demonstrat, cum ipse dixerit ibidem, si vero proclivior fuerit, & subinde ad pedes delabatur, majori cum periculo est, & tanquam enim prædictus habitus cum periculo sit. Hunc vero decubitus, Galeno visum est, usque ad sanitatem neque ad mortem prædicendam vim insignem habere.

Ceterum non desunt, qui cum putent supinum decubitus esse bonum, & primo, quod ingenti labore fatigati eo decubitu maxime recreentur, quoniam omnes musculi (Thoracis exceptis) quiescunt, atque etiam, quod supino corpore in partem imam ac gravissimam ceu navis carinam homines procumbant, non minus etiam quod resolutæ vires animales non alio decubitu magis tueri possint, ac etiam ad excludendos calculos e renibus, e vesica, hic jacentis habitus conducatur. At si hæc ratione bonus decubitus vocetur, quis dubitabit etiam malum esse? Cum musculi Thoracis ascendentes inter inspirandum Supino homine magis laborent, quam ipso erecto, aut alio modo decumbente. Hic etiam decubitus, si diu servetur, multos morbos vel etiam gravissimos parit, ut epilepsiam, incubum, paralytin, atque apoplexiam. In supino enim decubitu humo-

res, vaporesque ad postremum cerebri ventriculum omnium dignissimum, destillationesque facilius ad thoracem, atque ad renes deducuntur. At hoc modo nos non consideramus, quatenus nimirum causa vel boni vel mali ad corpus esse possit, sed ut signum sit ad prognosin faciens. Qua ratione perpetuo dicimus significare facultatis debilitatem, omnes enim, qui supine jacent, nisi sane ita consueverint jacere, debiles sunt. Hic vero decubitus quippe supinus aliquando est, arbitror, & fit præ molliæ quadam & languore animi, vel præ mœrore: ita aliquando decumbunt ægroti, aut præ accessionis vehementia, aut denique ex insigni vacuatione. In his quicquam certi supinus decubitus ad præsagium non habet. Ubi vero ab his non fit, sed supine jacent manibus cruribusque extensis, malum est; malumque itidem est, teste Hippocrat. in *text. 21. primo prognosticorum*, si crura cubentis supini admodum reducta distractaque fiant: Delirium enim significare Galenus docuit. Si vero, ait Hippocrat. proclivior est, ac deorsum delabitur subinde ad pedes, majori cum periculo est. Nos vero dicamus, hunc esse exitialem decubitum. pessimum vero erit, ubi etiam corpus supine decumbit, quasi projectum cadaver, ita ut omnia membra prostrata sint, caputque in pulvinar erectum reflectatur, aut sublato mento, quicquid est anterioris colli emineat, aut mentum claviculis contiguum sit. Proximæ enim mortis est argumentum. Soluta enim animæ potestate grave corpus in dorsum jacet, projectis cruribus & manibus ad pedes devolvitur, vel exstante mento & guttore caput in posteriorem partem recidit, vel quasi annuens claviculis incumbit. Quo sane decubitus in foribus exitium esse significatur. De quo Galenus in *primo libro de humoribus text. 24* ita habet. *Sisto igitur nunc dejectionem appellari, cum quis modo hominis viventis decumbere non potest, sed tanquam mortuum inanimumque corpus deorsum fertur.* Cum enim quis jacens ad pedes sublabitur, ut Hippocrat. sensit, signum est virium ad extremam imbecillitatem prædictarum; non posse aut stare, vel sedere, vel exsurgere, est certe minus grave. Sed dejectum esse modo inanimi corporis, cum robur universum est ex omni parte extolulum, & perditum Erriphte, scilicet dejectum. Idem

Idem in *sexto Epidemiorum corr. 1. text 30. cap. 4.* docuit. Quem decubitem ad pedes, Galen. demonstrat in *libro tertio de motu musculorum*, exemplo cadaverum, esse exitialissimum; quod si corpus hominis mortuum sic inclinaveris, non enim ne minimo quidem tempore manebit, sed supinum aut pronum statim fiet, quocumque gravitate verget.

His addamus eos non minus perniciosè se habere, qui hianti ore dormiunt, teste Hippocrate in *primo Prognosticorum text. 20.* qui dixit: *Si vero hians dormiat ore, exitiosum est.* Quod præfagium diverso modo expressit auctor *Coacorum præfagiorum 7. lib. sec. 7. text. 30.* cum dixerit: *lethale autem est, & hiare & dormire semper & crura supina jacentis valde incurvata esse ac complicata.* Oris hiatus fit vel propter facultatis maxillam inferiorem moventis imbecillitatem, vel propter ingens cordis incendium, aut ex utraque hac causa, vel propter particularem resolutionem musculorum, qui maxillam inferiorem cum superiori committunt. Galen. in *7. lib. text. 29.* vero ait: multo majorem noxam significare oris hiatus citra somnum: & in *secundo, de motu muscal capis quarto*, scribit: supinum jacere & hiare, stertoris, aut exsolutionis, aut ebrietatis, aut ignaviæ signa esse. Ceterum non minus perniciosum est, alios in delirio, alios extra manifestum delirium, quod ex oratione ne intelligatur provolvere se ad margines lecti, ac primum pedes excludere, deinde quasi defurgere, corpus erigere, ac nisi cohibeatur, vel excidere vel surgere. Ex quo obscuro delirio, ex hoc signo edito, Hollerius in *Coacis præfagiis* testatur se, qui convalescit, vidisse neminem. Addimus nos. Ex Hippocrate in *eodem primo Prognosticorum text. 25.* Erectum ægrotum velle sedere, in acutis, malum esse, pessimum autem in peripneumoniacis & pleuriticis. Hoc vero Hippocrates hisce verbis expressit: *Si vero velis residere ager in ipso morbi vigore, in omni morbo asuto, malum, pessimum vero in pulmonia est.* Qui pulmonia infestantur (ait Galenus in *comment.*) ii dicunt sentire magnam in thorace angustiam, dum supini cubant; residentes vero fieri spirantiores; decumbit enim ad spinam per supinum jacendi habitum, pars in pectore thoracis, a qua pulmo arctatur, nec

idoneum accipit aerem inspirando per alios vero morbos : quoties vigent (id enim maxime considerandum est tanquam non sit temere additum.) Exitiosissimum est, velle ægrum residere in ipso consistendi vigore. Amant enim tantisper maxime perpessi immoti cubare, & si quis eos excitat, conflictantur. Itaque arbitrare propter vehementem spirandi difficultatem, aut inquietationem, aut delirium residere ægrum aggredi per consistendi vigorem ægrotationis. Huic similis videtur decubitus, quem Hippoc. *in eodem libro text. 9.* ita tradidit : *Si vero nudos habeat pedes nec admodum calidos, ac manus, collam & crura despergat insqualiter, malum est. Significat enim inquietationem.* In iis vero, qui animo molles sunt & delicato, quicquam certi non habet, cum hi vel etiam ex levissima febre ita decumbant.

At in aliis scito fieri vel vitio oris ventriculi, vel propter virium imbecillitatem. Hoc idem *in Coacis presagiis lib. 7. sec. 2. text. 72.* ita legitur : *At pedes nudos habere & manus, si quis non vehementer calidus sit, & crura disiecta, malum est; anxietatem enim significat.* Sed de hac anxietate in sequenti capite nos accuratius. Demum in ventrem quoque ægros nequaquara solitos ita dormire, malum esse, scripsit Hippoc. deliriumque aut dolorem circa ventris sedes significare: atque hæc de prædictione ex decubitu malo dicta sint. Nunc de anxietate & inquietudine, quæ decubitus est species, accurate agemus.

C A P. IV.

Quid inquietatio & anxietas, seu jactatio in acutis morbis significet?

Cum inquietatio sit jactatio quædam, quæ ad motricem facultatem videtur pertinere, quatenus est motus depravatus seu vitiatus, idcirco de hoc quoque symptomate ad præfagium nos accurate agemus, etsi de hoc etiam in capite præcedente quædam ætigimus, non inutilia tamen ad prædicendi nostram methodum hæc quoque erunt. Ceterum in primis quid per inquietationem Medici intelligant, quidque ipsa existat, atque a quibus fiat causis, nos cognoscimus. Quatuor vero

vero nomina synonyma, cum in *Prognosticis* tum in *Prorrheticis*, in aliisque omnibus libris Hippoc ad præfagii rationem facientibus, leguntur, quippe anxietas, inquietatio, implaciditas atque jactatio. Idemque hæc singula significant; tametsi anxietudinem ad respirationem læsam, quippe ad frequentem ac inordinatam attinere quidam voluerint, tamen ad decubiti figuram vitiatam vere pertinere ex Galeno facile deprehendimus, cum ipse in *libro de humoribus text. 17.* ita scripserit: Anxietatem autem vocavit, quanquam plerique tædium sui nominant, ajunt enim eos ægrotos anxios esse, qui decubitum ferre non possunt, sed formas mutant, quia præsens eis semper molesta est. Et in *secundo libro aphorismorum.* Eodem modo & ægros illos anxios esse, qui accubitum non ferentes jacendi figura evarient, quia semper præsens aggravat eos. Nihil aliud vero his nominibus intelligimus, quam decubitum vitiatum, quippe cum morbi malignitate, aut vehementia in varias figuras decubitus æger transformatur, nec ullo consistit loco, sed varie se jactat, movet, rapit, modo sese attollens, modo se deturbans, modo in latus alterum, modo in ventrem, modo in dorsum sese provolvens, nec ullum locum, nec ullam figuram decubitus nanciscens: Anxii vero seu inquieti fiunt ægroti, vel stomacho male eodem a copia ciborum aggresso, cum nausea, aut magno alicujus interni visceris phlegmone, vel virium imbecillitate, quæ non sustinet morbum, aut occulta malignitate cor, uti in pestilente febre, obsidente, aut materia in venis, quæ sunt circa præcordia turgentes, huc & illuc agitata, aut denique Critica vehementique perturbatione seu humore ad excretionem turgente. Stomachi vero vitio redduntur anxii, aut ipso ab intemptivo cibo gravato, Hippoc. atque Galen in *lib. 2. de vitius ratione in acut.* docentibus; veluti quando ægri post longam inediam, morborum non transacto vigore, copiosius nutriuntur, aut ubi in ore ventriculi, ut Galen. in *2. aphorism.* & in *1. lib. de humoribus*, propria quædam molesti humoris qualitas continetur, qui humor neque multus sit, neque in ventriculi spatio innatet, sed in ipsius sit tunicis inversus; aut demum, quod forte idem est, quando

ut ex Gal. in 2. *Prorrh. text.* 42 habetur, os ventris a pravis mordetur humoribus. Cognoscuntur anxii ex stomacho affecto, quod, ut Gal. ibid. affirmavit, sint nauseabundi. Morbi etiam vi anxii redduntur homines ardentibus ætuoſisque febris vexati, præcipueque in vigore, quo tempore ex maximo caloris æſtu anxii fiunt. atque etiam (quod non levis malignitatis est ſignum) tales efficiuntur a maligna humoris biliôſi corruptione, in magnis venis turgente, atque æſtuante. Quæ anxietas præſertim apparet, ubi viſcerum aliquod magna phlegmone, aut eryſipelate vexatur: Hi non admodum in extimis ac extremis partibus calent, cum interius tamen urantur. Ex virium quoque infirmitate, ut in 2. *illo Prorrh. comm.* 17. Gal. docet, cum virtus a corpore gravatur, veluti ubi immodicæ vacuationes præceſſerint, aut quod virtus morbi malignitate exſtinguatur. Demum humoribus ad excretionem titillantibus ſeu commotis, anxii & inquieti fiunt ægroti. Ex quo merito Hippoc. in 2. *lib. aphor.* 13 dixit: *Quibuſcunque iudicatio fit, iis nox gravis ante acceſſionem.* Ubi enim natura vult humores excernere, fit in toto corpore commotio, ac perturbatio, a qua anxietas & inquietatio. Addamus ſuppuratos quoque sæpius inquietari, aut opreſſis viribus & natura fatiſcente, aut ſublato uſu reſpirationis, aut ex æſtuante thorace, aut acrimonia puris ſenſilibus partibus comorſis, aut deſtillatione acri ex capite ad os ventris ſcendente. Atque ab his cauſis huiusmodi ſymptoma proficiſcitur. Quibus auditis ad præſagium deſcendimus. Dicimus itaque omnem inquietationem cum auctore *Prorrheticorum* perpetuo malam eſſe, (critica excepta) quæ Criſin optimam antecedit. Verum ex inquietudinibus quædam huiusmodi ſunt, quæ quicquam certi ad præſagium non habeant. Cuiusmodi ſunt, quæ vitio ſtomachi fiunt, hæc quidem etſi malæ ſint, tamen nunquam per ſe ſolæ quicquam certi ſignificant de morte ac vita ægrotantium præſagienda, has vero quippe ſtomacho affecto excitatas ab aliis diſtingui nauſea vel vomitu, Gal. in 2. *Prorrh. com.* 42. tradidit, propterea quod ea cauſa inquieti nauſcabundi ſint, & vomant. Ex quo auctor *Coacorum præſagiorum* merito dixit: anxietatem cum ſallidio & nauſca

nausea ventriculum læsum significare; in febribus vero intermittentibus & in aliis morbis multis, cum nausea & fastidio inquietationes haud sunt malignæ, cum sæpe abortu vomitu inquietatio tollatur. Quod Hippoc. in Theotimi uxore vidit, de qua ipse in *lib. 7. Epidemiorum text. 85. Uxor Theotimi in semitertiana anxietas & vomitus & horror simul cum febris inciperet & sitis. Procedente vero cum febris inciperet, & calor ingens, cum melicratum potasset & vomisset, horror & anxietas sedata sunt.* Quare anxietas & inquietatio cum nausea & fastidio non est admodum timenda, omniumque minime, quæ ex vomitu, natura arteque procurato, sedatur. Veluti, quæ a vomitu augetur, malignitatis non expers esse solet. Eodem modo etiam in febrium ardentium vigore, calore æstuante, inquieti ægroti timere non debent, & quando illud ejusmodi febrium symptoma proprium sit. Bonæ etiam non raro apparent, ante Crisim futuram optimamque, nam ut alias est demonstratum, antequam Crisis principium appareat, ægri anxii, inquieti, turbulenti fiunt, & merito quidem, cum universum corpus commoveatur, acturbetur, natura humoris morbifici excretionem tentante. At hæc inquietationes Criticæ Criticis etiam signis ab aliis distinguuntur, maximeque cognoscuntur, ubi rigor anxii supervenerit, ac ab ipsoque copiosorem sudorem ægroti sudent, aut plurimum vomant, aut alvus multa dejiciat, aut sanguis critiche fluat copiosius. De quibus in *1. conc. præf. com. 1. text. 19.* legitur: *Inhorrescentes, anxii, lassitudine pressi, lumbis dolentes, in profuvium alvi incidunt:* & in *lib. quarto com. 2. text. 40.* *Qui e pervigiliis anxietate repente capiuntur, sanguinem profundunt e naribus.* Anxii quoque non raro ægri fiunt, natura ad cutim putridos malignosque humores movente, ut in exanthematum apparitione, quibus erumpentibus cessat in ipsis anxietas. Et hæc sunt inquietationes in morbis non timendæ. Contra vero, veluti dictum est, non malas esse cum ardentibus febribus inquietationes, omniumque maxime in vigore, quo tempore omnes fere calore nimis æstuante anxii redduntur; malignæ ex his dicuntur, in febre, quæ exterius non admodum sit calida, cum tamen intus uri ægroti observemus. Hoc

enim malignarum febrium proprium videtur, cum hæc exterius placidæ ac mitēs apparent, interius maxime turbantes. Quod uti dictum est, aut propter visceris alicujus insignem inflammationem, aut erysipelas, aut ob summe putridos humores in venis circa præcordia æstuantes, aut propter virium infirmitatem, aut etiam propter insignem crudorum humorum copiam, qua obrui natura videtur. Hi enim anxii sese jactant in febre, quæ exterius est parum calida, quod non levis malignitatis nobis est indicium. Omnium vero pessimæ existunt inquietationes, ut in primo Coacorum præsigiorum comm. 1. text. 2. legitur, *Qua cum refrigeratione anxietudines incidunt, partium præsertim extremarum, scilicet, pedum, manuum, ac aurium.* De quibus Hipp. in 1. lib. Progn. text. 10. ait: *Si vero nudos habeas pedes nec admodum calidos, ac manus, collum, & crura dispergat inæqualiter, malum est. Significat enim inquietudinem.* Quæ vero extremis partibus corporis perfrigeratis non recalescentibus fiunt, maxime exitiales habentur, quæ in foribus exitium esse commoveant. Quales in Sileno, & in muliere decumbente in foro mendacium Hippoc. vidit. Non minus etiam exitiales habentur, quæ cum sudore malo die decretorio apparent. Mali sudores sunt ex Hippocrate, ut posterius docebimus, frigidi omnes in febre continua superiorum corporis partium, quippe capitis, colli, clavicularum. De quibus in 1. Prorethet text 26 scriptum est: *Qua cum refrigeratione non sine febre superioribus sudans partibus fiunt implacitates, inquietationesque, phrenitica existunt, & perniciose, ut Aristagora: & Hippocr. in primo Epidem. comm. 3. text. 19. de Sileno moribundo: Sexto caput parum exsudavit, extremitates algebant, licet escabant, multum sese jactavit, & de muliere in mendacium foro decumbente ait: Septimo superviguit, febris acuta, sitis ingens, se jactavit sub vesperum per totum corpus sudavit frigidum, frigus partium extremarum, nec redibat nisi calor.* Quare inquietudines in refrigeratis cum malis sudoribus sunt exitiales. Quod etiam est, ac si dixerimus; cum malis signis malas & cum perniciosas esse perniciosas & lethales. Sudores vero capitis, & frigidæ, extremorumque refrigerationes esse ex signis perniciosis, docuit Hippocr.

poer. Inquietationes quoque in diebus Criticis apparentes certius habent iudicium, pessimæque existunt, quæ Criticis diebus nulla optima subsecuta evacuatione, aut sanguinis, per nares, aut per alvum aut per vomitum aut per urinam aut omnium maxime sudoris, de quibus in 2. lib. Prorrh. text. 27. scriptum est: *Quæ in iudicatoriis diebus cum projecto & inquietatione, & absque sudore persfrictiones fiunt, mala existunt.* De his vero, quam cum malis dejectionibus, Hippoc. in 3. de vict. in acut. text. 14. ita habet: *Dejectiones autem huiusmodi habent, quidem & alias magnas offensas, neque hypochondriorum extinguunt ardorem, sed excitant inquietationem & jactationem membrorum faciunt: & Gal. in comm. ait: Hæc esse flammantis in hypochondriis ipsis affectionis symptomata, & de his quæ cum vomitibus apparent, auctor Prorrh. text. 28. dixit. Vomitiones sincerae ac ne implacida mala.* Quæ non ab immodicis evacuationibus jam exinde natura prælangente ac viribus fere collapsis, prorsus perniciales existunt. Hæque in moribundis multis apparent. De his Hippoc. in lib. 7. Epid. text. 11. in historia Chartidis ait: *Anxietates autem circa cor & sudor exiguus per totum fere corpus, & febricula frigescere videbatur, & primam quidem mente constabat, procedente autem die & anxietas major & inquietudo, & spiritus paulo densior & confidentius & benignius, quam pro tempore alloquebatur, & excipiebat, & quaedam animi deliquia videbantur supervenire, offerentibus autem quibusdam succo, & ex farina aqua non solvebantur, sed spiritus ad vespertinum valde erat multus, & jactatio multa & in dextra ac sinistra convertens, sese nullo tempore quiescere poterat.* In morbis quoque acutis, si cessante dolore aliquo partem aliquam ignobilium tenente, anxii homines fiant, malum significatur. Quod de Larissa calvo Hippoc. in 3. lib. Epidem. com. 3. text. 76. ita habet: *Tertio semper desistit dolore mentis alienatio & turbatio, multumque sese jactavit. Quarto ad meridiem perit.* E vulnere quoque ac percussione homines anxios reddi, malum esse Hippocrates, ut ex 5. lib. Epid. text. 55. constat, in illo observavit, cui caput lapide percussum fuit, & in illo, cui hepar jaculo fuit percussum. In phreneticis quoque exitalibus inquietatione-

nes non raro spectari auctor Prorrh. in 1. lib. text. 12. ita habet: *In phreniticis in principio simpliciter & clementer habere, sed crebro permutari, malum.* Ex his ergo colligamus omnes inquietationes seu anxietates malas esse, nis exceptis, quæ optimas crises antecedere solent; & quæ ex stomacho affecto fiunt, cum signis non perniciosis, aut ante, aut simul conspectis, aut subsecutis. Quales fuere observatæ in Sileno, muliere in foro mendacium decumbente, Larissa calvo, atque in cathartide.

CAP. V.

De prædictione ex tremoribus.

De Prognostico a tremoribus acturi, primo quod hæc sit affectio, & a quibus causis prodeat, cognoscendum est. Gal. in 3. Epid. com. 1. text. 2. tremorem speciem affectionis facit motionis non secundum naturam, sed secundum arbitrium diminutæ, quod symptoma est ejusdem facultatis, moventis partes corporis læsas, in quo partes contrario motu moventur, quando facultas conatur partem movere, quæ præ imbecillitate aut pondere gravata, motionem facit ex motu contrario mistam. Cujusmodi affectio differt a motu convulsivo, quem plures cum acutis febribus pro tremore accipiunt, ex quo Hipp. in multis ægrotis tremorem pro motu convulsivo accepisse quibusdam fuit suatum, qualis fuit, qui in virgine illa pulchra Nerci, ut 5. epid. text. 47. colligitur, apparuit, quomodo forte ex Medicis antiquis Sabinus atque Metrodorus dixerunt, tremorem esse parvam convulsionem; quasi affectionem mistam ex tremore & convulsione intelligere voluerint, quem tremorem motum convulsivum atque convulsionem ex materia non proportionata vulgus Medicorum etiam appellat. Alii etiam putant Hipp. aliquando tremorem pro rigore accepisse. Veluti cum in 4. Epid. dicat de adolescente peregrino sexta die judicatum: *Septima rediit & dimisit cum tremore.* id est, ut ii volunt, cum rigore, quod tamen verum esse non videtur, quando vere ibi Hipp. tremorem minimeque rigorem intellexisse nobis vel

ex eo persuadetur, quod in eo Crisis sexta die facta perfecta non fuerit, sed partim excretionē & partim transmissione materiæ morbificæ pituitosæ, quæ musculos nervosque gravans tremorem faciebat. Sed de his fatis, atque ad tremoris generationem nunc declinemus, de qua Gal. *in lib. de tremore, rigor. palp. & convuls.* agens, scribit tremorem fieri a virium infirmitate seu ab motricis facultatis imbecillitate, quæ aliquando per se, & propria ratione est imbecilla, ut in senibus, qui jam viribus defecerunt, & aliquando propter alias causas, quatenus contingit ex ipsis ut motiva hæc facultas dissolvatur. Proinde Gal. dixit hujus facultatis imbecillitatem fieri aut alimenti inopia, ut in cholera, valido alvi profluvio, largo sanguinis fluxu, atque in magno jejunio, a quibus alimentum absumitur & exinde facultas evadit imbecilla, aut vitali robore soluta, ut fit in stomachicis, cardiacis, animo defectis, frigore violento, aut denique plenitudine pondere gravante musculos, nervosque. Idem vero *in 3. epid. com. 1. text. 2.* nobis prodidisse vitus est, cum tremoris causam fecerit musculorum virtutis imbecillitatem, eamque aut propria ratione fieri, aut ob copiam humorum gravantem, aut ob famem, lassitudinem, vigiliam, curas, immoderatum venærem dixerit, quæ omnia calorem nativum seu vires resolvunt. Verum consultius erit ipsum Gal. clarius adhuc tremoris causas & generationem in hoc loco tradentem audire, qui ita habet: *Fit igitur tremor non solum ex laborantibus tum musculis tum nervis; verum quoque & valentibus, ubi supra vires quis grave aliquid aggreditur, vel manibus portans cernitur.* Itaque adolescentes quidam validissimi dum prægrave quippiam gestant, cruribus obtremiscescere, & præsertim ubi schalæ ascendere tentaverunt, quod illis & ex gravissimo pondere; senibus non atque aliter imbecillis ex minore accidit, nempe & hoc imbecillis grave: & paulo post: ita causas omnes tremoris complectitur, dicens: *jure igitur optimo in com. de trem. convul. & rig. tremorem ex virium infirmitate perpetuo fieri demonstravimus.* At quoniam interdum quidem virtus ipsa per se imbecilla est, interdum ob an-

ne affecta ex gravi pondere hoc patiatur : tres itaque causarum differentie tremores existunt, instrumentorum scilicet arbitrio deputatorum intemperies, passiones animi, & grave onus. Intemperies vero cum calida, tum frigida, tum humida, tum sicca poterit musculos ita reddere imbecillos, ut exinde partes obtemiscant; caliditas quidem resolvens seu dissipans partis nativum robur, aut frigiditas violenta extinguens calorem nativum, aut humiditas musculos imbibendo gravantes; aut siccitas demum humidum absumens, quo calor servatur, & alitur; hinc plures lethalium phrenitidum in tremores nervorum principio nervisque ipsis immoderatus siccatis delinere observantur. Animi vero passio veluti timor, tristitia, immoderatum gaudium & alii affectus animi, qui vires dissolvunt, aut denique grave onus, quo muscoli gravati nequeunt secundum voluntatem recte moveri, sed his præmissis ad prognosin descendamus. Itaque dicimus quosdam tremores in principis morborum apparere, & quosdam postea; nunc de iis, qui observantur in principis. Hi enim ut docuit Gal *in 3 Epid. com. 1. text. 2.* nunquam in morbi principio citra validum morbum, vel famem, vel lassitudines, vel vigiliam, vel immoderatam venerem, aut ob humorum copiam gravantem. Quare cum ea tremoris causæ non præcesserint, humorum multitudinem tantum significant, nihilque certi ad Prognosticum per se soli, tametsi morbos graves significant, ex eo quod omnis humorum multitudo difficilem reddat morbum. De hujusmodi tremore Hipp. ait *in Epid. Pythion*, qui prope telluris sacrum habitabat, cœpit primo die tremor a manibus, febris acuta, delirus: qualis etiam tremor fuit observatus in Charione tertia die, ut Hipp. *in 3. Epid. text. 2.* Ceterum etsi in morborum principis tremores copiam humorum musculos aut nervos gravantem, nisi aut propter vigiliam, aut nimium jejunium aut lassitudines aut vigiliam, aut immoderatam venerem, aut animi curam venerint, significant, tamen ægroti periculo non vacabunt, si gravi ac maligno morbo, vel etiam longo vexentur, quando nendum hi sed vel etiam omnis morbus sit timendus in homine quacunque de causa debilitato. Dixi illos copiam humorum per se

se solos, quicquam & certi de salute ac morte aegrotantium minime præmonstrare, verum si una alia symptomata gravia illuxerint, reddetur iudicium difficile: cujusmodi in uxore Eimyrrihis ab Hippoc. suere observata, de quibus *in 4. lib. Epid. text. 125. uxor Eimyrrihis modo non morboſa videbatur sine febre, ſaina eſſe, deinde in tremorem venit totius corporis & liquationem, & ſuſtidium & ſitum, & frigida erat.* Quod præſagium quoque illuxit in ſene illo, de quo Hippoc. *in eod. libro Epid. ſcripſit, poſt recidivam tremulum fuiſſe in initiis, in labiis & voce, quo tempore cutis corporis eſt obſervata circumtentio, frigida extrema fuerunt, quique merito obiit, tamenſi huiusmodi tremorem is forte a vermibus, ut aliis quoque viſum eſt, paſſus fuerit.* Atque hoc præſagiunt tremores in morborum principiis. Quandoque vero ſine alio morbo apparent, ſeu morbis ſtatim incipientibus, ubi neque ebrietas neque aliqua externorum nuper dictarum cauſarum præceſſerit, apoplexiæ ſignum eſſe ſolent. Quod præſagium indicavit Hipp. *in eod. 4. Epid. text. 102. hiſce proteſto verbis, dicens. Incipientibus veluti ſubtremiti, & digiti & labia cum loquerentur, iidemque alia partes: & proterve lingua citiori ac volutiore prædiſ. Rubor in facie præcipue hiſ erat. Hi vinum bibebant, aut vomitu commode uſi intumeſcebant.* Idque tremores in morborum principiis præſagiunt. Ex iis vero, qui poſtea apparent, quidam criticam humorum tranſmutationem, natura a viſceribus ad muſculos propellente humorum moleſtorum partem, qui optimi ſunt, modo una cum coctionis ſignis apparuerint. Cuiusmodi fuit tremor in adoleſcente peregrino ſexta die iudicato, ut *4. lib. Epid. text. 24.* apud Hippoc. habetur, quem febris ſeptima die cum tremore dimiſit, quippe noxiis humoribus a principiis partibus ad muſculos critice tranſmiſſis. Sæpe vero fit, ut inſtante criſi per vomitum tremor labrum inferius teneat, quem tremorem Gal. inter ſigna futurorum in morbis vomituum *in lib. 3. de Criſibus cap. ult.* recensuit. Atque hi ſunt tremores in morbis poſt principium obſervati, minime timendi. Sunt vero alii omnes in febribus ardentibus & in cerebri inflammatione exſiccatis nervis, aut quovis modo læſo principio nervorum, quippe cerebro oborti, lethales; a

siccatis quidem nervis in phreniticis tremores sunt mortales, proprii enim videntur tremores exitiosarum phrenitidum. Ex quo merito auctor *Prorrh.* dixit. Phreniticæ affectiones vehementer tremulæ desinunt. lethales non sequuntur phrenitides. Gal. enim in *com.* ait: *Tremorem sequi vehementissimas phrenitides, nervorum enim infirmitates propter affectionis siccitatem phreniticis diutissime insunt, exsolutaque virtute tum vigiliis, tum motionibus multis, simulque nervis supra modum arefactis tremores fiunt.* Quare in phrenitide tremores perpetuo lethales existunt; multoque magis, si una cum convulsis partibus appareant, quæ omnia sequi solent vehementes phrenitides. In principio vero phrenitides lethales non sunt. Tremores enim linguæ, & voces obtremiscentes deliriorum tantummodo futurorum esse signa auctor *Prorrh. lib. 1. text. 9.* docuit. In *obscuris & blandis phreniticis exsoluta virtute animali, solent etiam tremores observari, qui quidem omnes sunt exitiosi.* De quibus in *1. prorrh. text. 11. & 20.* scribitur: *Tremula, obscura, blandaque & contestabiles desipientia valde phrenitica, ut Didymarcho in eo evenit.* Hæ enim exsoluta virtute sunt, ut nos superius, ubi de phreniticis egimus, ostendimus. Ex gravi quoque cerebri læsione, eadem ratione reddita, infirma vi motrice fiunt tremores lethalissimi, quales fuerunt in virgine illa pulchra Nerei, ab Hippocrate observati in *5. epid. text. 47.*

C A P. VI.

De palpitationibus, quidque in morbis presagiant.

Palpitationem proprie dictam Galen. ac alii Græci Medici intelligunt, quendam motum depravatum, ut Galen. docuit in *2. lib. de symp. causis, cap. 2.* non autem arteriarum pulsus, quomomodo quosdam antiquorum palpitationem intellexisse Galen. in *3. Prorrh. text. 52.* nobis memoriæ prodidit, ipsamque esse particulæ alicujus præter naturam dilationem, ac distensionem ibidem tradidit, veluti in *lib. de trem. convuls. & palp. cap. 5.* scripsit palpitationem esse distensionem quandam atque subsidentiam, quæ aut in toto corpore fit, qualis

lis in phrenitico ab Hipp. fuit observata, aut in una parte, aut in multis simul; in una parte veluti ventris, hypochondrii, cordis & aliarum partium. Generantur seu concitantur palpitationes, ut nobis Gal. est auctor *in nuper citato lib.* in omnibus corporis partibus, quæ dilatari possunt, maximeque in cute sive loco, qui inter cutem, & carnem subjacet. atque in musculis facilius hic affectus etiam concitatur, quod meatus satis magnos habeant, in quos commode flatus crassus palpitationum causas recipiunt. Hos affectus vero concitari ex vapore crasso, cui non sit transitus Gal. in loco nuperrime citato ita docet. *Palpitationum causam esse pronuncio spiritum crassum, & vaporosum, cui non sit transitus, hunc autem colligi oportere dico in cavitate quadam non admodum exigua, si pars distentionem sensibilem habitura sit: Quod in primo prorrh. text. 29. confirmavit, dicens palpitationem a flatuoso spiritu proficisci. Qui sane flatus a crassioribus crudisque humoribus fieri, non minusque hos flatus atque humores propter frigiditatem congeri, ibidem prodidit. Ex biliosorum vero ac summe putridorum humorum morfu, nec non a vaporibus venenosis, os ventriculi, & omnium maxime cor infestantibus, cor & ventriculum non raro palpitare. In lib. de trem. palp. convuls. nupercitato Gal. docuit, quem affectum Cardiagliam & Cardiacam passionem quidam faciunt, cumque palpitatione confundunt, cum tamen vera non sit. Sed his præmissis ad Prognosticum descendamus, & primo hoc sciamus, quippe an in morbis acutis quædam observetur palpitatio, ex qua salus ægrotis indicetur. Certe res maxime videtur dubia, quando leves quarundam partium palpitationes per se quicquam certi non prædicent; ceterum solent aliquando critice concitari eo modo, quo vertigines, dolores, anxietates & hujusmodi alia critica, antequam fiat in corpore perturbatio, concitari solent. Proinde quandoque palpitationes Critice apparere solent, quæ facile ex futuræ Crisis signis ab aliis interstinguuntur. De quibus in 1. prorrh. text. 35. legitur. *Circum umbilicum dolores palpitanes, quod mentis permutationem ostendat, quippiam habens, circa judicationem vero his spiritus universus cum vehemensi cupiditate penetrat. Et post-**

ea in 3 prorr. text. 52. *Ventris quoque palpitationes cum hypochondrii tensione sublonga & tumente sanguinis indicant eruptionem, inhorrescunt autem hi.* Ex quibus colligamus dari quasdam palpitationes criticas salutaris. His itaque exceptis omnes palpitationes in morbis sunt malæ, ac non solum in morbis acutis, sed vel etiam absque alio morbo huiusmodi affectus sunt timendi, præsertimque, quæ in corde ac ventriculo observantur, & omnium maxime in cordis passione ex venenosis cum humoribus tum vaporibus oborta, quæ in syncopen desinunt de quibus forte Hipp. in 2. aphor. 41. *Qui frequenter ac fortiter absque causa manifesta exsolventur, derepente moriuntur.* Et Galen ait: *Sicut & ille, cui dum exsolveretur cor, fortiter palpitabat.* Atque, ut uno verbo dicam, omnes palpitationes fortes cor invadentes sæpius cum alvi sine causa manifesta exsolutione, ad mortem breviter homines deducunt, ut auctor est Gal. in lib. 5 de loc. affect. cap. 2. neque hi, qui hoc symptomate vexantur, multos annos vivere possunt. Sed age dicemus in morbis quidem acutis omnes palpitationes (criticis exceptis) esse malas, omniumque maxime perpetuas, totumque corpus aut nobile viscus infestantes, aut plures partes simul. Idque quod nobis refrigerationem caloris naturalis indicent, quando propter refrigerationem, ut Gal. affirmavit in 1. prorrh. text. 29. omnem vero refrigerationem calidis suisque morbis maxime esse, timendam alias a nobis est demonstratum. Ex qua causa comatosos lethargicosque affectus phreniticis supervenientes lethales esse, superiori libro a nobis fuit demonstratum. Cujusmodi Hipp. ut ex Epidemias constat, in multis moribundis observavit. De Sileno autem qui obiit, scripsit. A primo hic ad finem usque spiritum magnum habuit, & rarum, Hypochondrii perpetuam palpitationem. Quæ vero in toto corpore fiunt, sunt pessimæ, quod maximam caloris nativi diminutionem testentur, de quibus in 1. prorrh. scribitur: *Palpitationes per totum an roce destituti moriantur:* & Gal. in comment. ait: *Cum igitur corpus totum palpitaverit, fieri potest, ut qui ita affectus sit, propter frigiditatem roce destitutus pereat, non amplius moventibus gutturi musculis, aut iis, qui in eos prorumpunt, nervis suo fungi munere nequeuntibus.* De qua palpi-

palpitatione forte Hipp. 1. *Epid. comm.* 3. *text.* 21. cum de Philini uxore loqueretur, dixit. *Circa diem decimum quartum, palpitationes, totum corpus dolebat*, (quasi dixerit per totum corpus palpitantes dolores) *multum loquebatur, aliquantisper mente constitit, brevi rursus de puit, circa diem decimum septimum obtutescebat, vigesimo obiit*: & de phrenitico adhuc clarius *text.* 25. *Postridie m.a.e. vocem amisit, febris acuta, sudavit, non intermisit, palpitationes per totum corpus, nocte convulsiones. Tertio curata exacerbata sunt, defunctus est.* Quare pessimæ & lethales omnes in morbis acutis sunt palpitationes, quæ diu, & maxime totum corpus vexant, ex iis vero, quæ partes quasdam tantum occupant, exitiosæ non minus sunt, quæ in cordis regione eo modo observantur. Cum in eo calidissimo morbo refrigerationem factam esse signant, quæ perpetuo in acutis morbis, quasi caloris extinctionem testatur, qualis forte fuit, quam in Adolescente Mælibæ Hipp. vidit, de quo ait: *Cordis palpitatione ad finem usque perpetua, miuxit oleosum.* Ex quibus colligamus palpitationes omnes (criticis exceptis) in acutis morbis malas esse, perniciosasque esse maxime, quæ diu totum corpus vexant, aut nobile viscus. Has vero perpetuo malas esse confirmabunt signa alia mala, & cruditatis, & exitii. Quibus malis signis judicari poterant lethales, quæ in Sileno, in uxore Philini, in phrenitico, atque in Mælibæ adolescente ab Hipp. fuere observatæ, cum omnes una cum aliis signis perniciosis ac morbo plane crudo illuxerint.

C A P. VII.

De convulsionibus, quidque in morbis præfagiant.

Sed age de convulsionum etiam præfagio agamus, eæ namque cum solæ tum una cum aliis morbis, etsi perpetuo malum, raro salutem, sæpius exitium Medicis indicant. Quales esse videntur, quæ in febribus, resiccatis nervis, concitantur. Quæ vero repentinæ ac in principio morbi fiunt, quicquam certi ad prognosticum non habent, non paucae etiam in febribus apparent, & sibi ipsis præter multitudinem humorum, ni-

hil certi ad salutem (Criticis exceptis) præmonstrantes. Sed de omnibus nunc accuratius, postquam quid convulsiones sint, ipsarum differentias atque causas noverimus, agendum erit. Convulsio, *spasmus* Græcis dicta, est, ut Galen. auctor est *in libr. 2. de symptom. caus. cap. 2.* ubi nervi musculi præter voluntatem tenduntur, in eumque veniunt affectum, quem in motibus secundum arbitrium factis assumerunt. In libro etiam *definit. medic.* scribit, convulsionem esse affectum, qui nervis ac musculis accidit, cum modo corpus totum, modo pars voluntatis injussu trahitur, ex quo merito tentio & distentio, hoc genus a multis appellatum est, sed quidam convulsionem seu spasmus a distentione distinguunt, ex Hippoc. *in 4 aphorism. 57.* ita scribente. *Si cui convulsione, aut distentione nervorum de- zento febris successerit, morbum solvit.* Sed hoc Gal *in comm.* probe explicavit, quippe cum ex tribus convulsionum differentiis, Græce *tetanos* dicta, proprie magis distentio, & non convulsio vel ex eo dicatur, quod in ipsa non appareant partes convulsæ, quoniam æqualiter ante & retro tenduntur, atque ideo præcipuum illi nomen est datum distentio. Duplex vero est convulsio, una permanens perpetua ac sine motu conspicuo, cujus triplex est differentia, una quidem distentio latinis, *tetanos* Græcis, Celso rigor appellata, quippe ubi cervix una cum reliquo corpore immobilis manet, & in neutram partem inflectitur, sed juxta utramque recta intenditur, cui proprie magis nomen est datum ab Hippocrat, distentio, quasi a convulsione differat, quod in ipsa, ut ex Gal. dictum est, partes convulsæ non apparant. Altera *emprosthotonos* dicitur, quæ fit, cum caput, cervix reliquumque corpus in pectus contrahitur, quæ ob id dicitur etiam tentio ad anteriora. Tertia *opisthotonos*, ideo dicta a Græcis, & a nostris tentio ad posteriora, quando caput in scapulas flectatur. Has vero Gal *in libr. medicarum definitionum* his verbis complexus est. *Nam & ii, quos in itinere usque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripuntur, quales Græci Emprosthotonos, opisthotonos ac tetanos appellant, quoniam modo in anteriorem, modo in posteriorem, modo in nullam flectitur partem, sed rectum atque immobile*

corpus intenditur. Altera vero cum crebro motu & interrupto. Has vero medici appellant motus convulsivos, ac vel etiam convulsiones ex materia non proportionata cum a moriū, & vellicatione nervosarum partium, aut violenta contentione ac labore, qualis est *epilepsia* Græcis dicta, atque illa, quæ per consensum ab ore ventriculi demorso, aut cerebro primo læso venit. Hanc postremam convulsionis speciem minime exquisite, & per se convulsionem dicimus, sed potius motum convulsivum, cujus quædam universalis, ubi cerebrum primario affectu læsum est, & quædam particularis, prout particularis nervus aut musculus vellicatur, non secus quam etiam permanens, & sine motu; ubi totum corpus læso cerebro occupat, universalis dicatur, atque illa particularis, quæ est partis cujuscumque convulsæ. Qua ratione quidam spasmum cynicum appellant, oris torturam, aut melius, ubi oris partes convelluntur. De partibus vero, quæ convelli & distendi possunt, ac de loco in convullis affecto Galen. in 3. de loc. affect. cap. 6. ait omnes corporis partes convelli posse, quæ aptæ sunt moveri: etenim partes in corpore, quæ moventur, ope nervorum ac musculorum moventur. Quibus convullis motio vitatur, veluti dentium invita concussio *trismus* Græcis dicta, musculorum mandibularum est convulsio, ut Galen. in 2. de loc. affect. cap. 2. docuit. Ex convullis vero partibus, an spinalis medulla, an cerebrum, an nervi, & quales læsi sint, in lib. 3. de loc. affectis ita docuit. *Convulsio enim universo corpore, omnes quidem autumant affici talem quampiam partem, quæ, ut in arbore caudex ramorum, sic ipsa sit omnium nervorum communis velut caudex, non paucorum in una parte, quemadmodum ramus, veluti, quando vel crus, vel altera manus forte fortuna convellitur, totius membri convulsio, nervorum, qui ad ipsum perveniunt, originem affectam fuisse, declarat, rami cujuscumque in arbore exemplo.* Quando autem universum corpus afficitur, communem originem omnium infra faciem nervorum, quæ arboris caudici proportionem respondet, affectum esse putandum est, quæ sunt primæ spinalis medullæ; verum etiam cerebrum ipsum putamus. Etenim labra quoque sæpenumero convulsa videmus, item

oculos, frontis cutem, totas mandibulas, similiter & linguæ radicem, at, quia omnes jam dictas partes a musculis ex cerebro nervos fulcipientibus moveri, ex anatomie didicimus, cerebrum, ipsis sic laborantibus, credimus esse affectum: ubi vero ipsis illæsis ceteras partes convelli viderimus, dorsalis medullæ initium affectum esse fatemur. Sed cognitis læsis partibus ex convulsis partibus, nunc causas, a quibus partes convelluntur, proponamus; atque primo convulsionis perpetuæ, & permanentis sine manifesto motu, de quo Hipp. *in lib. 6. aphor. 39.* ita scripsit. *Convulsio fit vel ex repletione vel inanitione.* Idem Gal. *in 2. & 3. de loc. affect. in 4. & 6. aphorif. in lib. de trem. palp. convuls.* ac ferme innumeris aliis locis idem confirmavit, sed præsertim *in 2. lib. de sympt. causis* ita dicens. *At convulsio in eandem dispositionem nervos musculosque ducit, in quam cum pro natura lege se habebant ab animali virtute ducebantur. Sive igitur ad principium tensis sive flatus influxu impletis musculis voluntarii motus erant, hæc eandem in convulsione accidunt, tum spir. vit. flatuso in musculis gigni potente, tum multis, qui tensiorem creent, (e quorum numero phlegmon est) affectibus.* Quorum caput (sicut Hippoc. dixit) duplex est, impletio, vacuatioque in phlegmonarum generis vitus, impletio. In ardentissimis, siccissimisque febribus vacuatio. Porro, quod impletis vacuatique plus justo nervosis corporibus omnia tendantur, docent, quæ in instrumentis musicis intentæ sunt chordæ, quippe, quæ sive in humidam, humectamve, sive in siccam & squalentem domum repositæ, disrumpantur, ideoque eas artifices, priusquam reponant, relaxant. Quam convulsionum generationem Gal. *in 3. de loc. affect. cap. 6.* hisce verbis illustravit, dicens: *Etenim si videris nervosa corpora, vel chordas ob ambientis aeris immodicam intemperiem, adeo vehementer, ut rumpantur, intentas, haud difficulter intelliges idem in animantium quoque nervis posse contingere.* Sed quomodo affecto aëre tenduntur chordæ, ut rumpantur. Si vel nimis aridus vel admodum humidus fiet, nempe humor madefacit ipsas, ut in tumorem præter naturam attollantur, qui mox eas tendit, ac velut sol tergora arefaciens, contrahit, ita siccitas chordas, & tradit, & tendit, sic lora quoque

que, quum ad ignem siccantur, contrahi tendique videntur. Gal. his duabus convulsionum causis, tertiam addidit in *lib. 3. aphor. 25* quippe nervosarum partium infirmitatem, qua ratione facile puerulos convulsionibus tentari, tum propter crudum, quo exsuperant, alimentum, tum quod nervosas partes nondum validas habeant, nobis prodidit. Replentur vero nervosæ partes humore sæpius crudo, a quo convelluntur, ut ex Gal. in *2. de syr.p. causis. cap. 2.* habetur, velut in pueris fit, qui cum exsuperent crudo alimento, & habeant nervosas partes non usque adeo validas, facile distensionibus tentantur, ut Hippoc. in *lib. 3. aphorism. 25.* docuit hincque in *2. Epidem. comm. 5. text. 8.* scripsit: *Si pueris spasmus fiat, ignem fac, qua ratione ipsorum convulsiones, vel etiam in febris facta, non sunt perpetuo periculosa:* ad quam causam reducuntur convulsiones tum ex humido aere, qua ratione, ut Gal. nobis est auctor, in *1. Epid. com. 2. text. 24* in humida & frigida aeris constitutione Hippoc. scribit, multos & maxime pueros convulsionibus laborasse, tum ex immodico vino factis. Aliquando etiam sanguine ac biliosis excrementis nervosæ partes imbutæ tenduntur ac convelluntur, aliquando flatu, atque non raro phlegmone aliquo ut primo genio, aut consensu proximarum partium. Quales sunt hypochondriorum tentiones propter aut septi transversi, aut pleuræ membranæ aut hepatis ingentes inflammationes. Ad quod genus pertinere videntur convulsiones ex vulnere factæ cum phlegmone. Siccantur vero partes seu, ut Hippocrat. verbis utar, inaniuntur evacuantur tum propter caloris incendium, tum propter immoderatum frigus. De his Hippoc. in *5. aphorif. 17.* ait: *Frigidim autem convulsiones, distentiones.* Et paulo post: *ulceribus frigidum mordax, cutim obdurat, dolorem insuperabilem facit, denigrat, rigores febriles facit, item convulsiones & distentiones:* & Gal. in comment. ait: *immodicum scilicet frigus has facit convulsiones, & distentiones & nervorum refrigerationem, sicuti enim non oportet ipsorum substantiam ab immodico calore dissolvi, sic neque ultra modum convenientem refrigerari, & in unum cogi ac cohiberi.* Frigus enim in excessu invadens nervos ac musculos, tendines, ligamenta,

menta, primo in cute parit inæqualitatem, repulso introrsum humido ac calore. deinde siccatur exprimendo, quod tenue est, cogit, densatur, indurat, cogendo sinus interiores ceteros prohibet distensionem, & effluviū atque alimenti receptionem, sic rigidæ manent partes duræ & distentæ: de quibus in *Coacis prasagiis: Rigor convulsionem in posteriora inferens, interficit: & Gal. in libr. definitionum medicarum ait: Nam & ii, quos in itinere usque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripuntur, quales Græci emprosthotos, opisthotonos, ac tetanos appellant. Idem, & multo efficacius immodicus calor, seu caloris incendium agit, omnem enim musculorum nervosarumque aliarum partium humidam substantiam resolvendo, eæ enim caloris incendio maxime resiccantur, ardescunt, ac propterea distenduntur, ac convelluntur. Quomodo ardentes febres veluti ignis nervos siccantes eos distendunt, ac convellunt, atque ut Gal. in 4. aphor. 66. docet, perniciosas afferunt convulsiones. Eodem item modo phrenitides exitiosæ substantiam nervorum immodico calore dissolventes in convulsiones desinere solent. Atque magni æstus eadem prorsus ratione idem, Gal. in 7. aphorism. 13. docente, siccando faciunt, non minus, & assiduæ vigiliæ, atque omnes insignes seu immodicæ cum vacuationum purgationes, ut ex Gal. in lib. quinto aph. 3. & 4. sexto, atque in septimo aph. 9. colligitur. Ipse vero has omnes siccarum, ut ita loquar, convulsionum causas in 3. de loc. affect. cap. 5. hisce verbis est complexus, dicens. *Quippe quam convulsio fit vel a labore, vel vigiliis, vel fame, vel solitudine, vel arida æstuantisque febre, qualem in phreniticis videre est, causam ejus ariditatem vaccinationemque recte putaveris.* Quare tot causas habent convulsiones, perpetuæ ac permanentes, quippe aut nervosarum partium repletionem, aut siccationem, evacuationem seu inanitionem. Quæ vero cum manifesto motu fiunt, quales sunt epilepticæ, ac quas motus convulsivos vocant, alias causas habent. Aut enim ab humore crasso ac viscido ventriculos cerebri obstruente, quo modo universalem convulsionem, quam Græci epilepsiam, alii morbum comitalem vocant, Gal. in lib. 3. de loc. affectis cap. 7. ita scripsit. *Atque mor-**

bus quoque comitialis convulsio est omnium corporis partium non perpetua, ut in emprosthotono atque tetano videre est, sed qua ex temporum accidit intervallis, atque hac convulsio cerebro primario, & per se læsa fit, veluti per consensum ipso quoque læso corpora sæpius pati convulsiones observamus cum universales tum particulares. Galen. enim ore ventriculi læso nedum convulsiones fieri, cerebro nervorum in principio læsione communicata, sed vel etiam gravissimos alios affectus demonstravit in lib. 5. de locis affect. cap. 6. Grammaticum enim narrat juvenem, qui quoties vel nimis vehementer doceret aut cogitaret, aut inediam sustineret, aut irasceretur, comitali morbo corripiebatur, quippe ex bilioso acrique succo os ventriculi mordente. In lib. vero 5. aphorif. 1. Gal. narrat, quendam adolescentem ab humore æruginoso os ventriculi mordente sæpius universali convulsione fuisse tentatum, eamque ipsum non reliquisse, quoad per vomitum æruginem excerneret, & in libr. de vene sect. adversus Erasist. Diodorum Grammaticum, cum diu jejunos mansisset, convulsionibus ob eam causam fuisse tentatum. Ex contentione quoque ac labore, qui fit cum ventriculus aliquod infestum expellere conetur, convulsio fit, non secusque fiat vera epilepsia, dum expultrix in cerebro conatur a ventriculis expellere succum crassum ac viscidum, ipsos obstruentem, ac viam spiritibus animalibus prohibentem. Qua ratione recte quidem dixit Hipp. ab elleboro albo, ex ejus infestissima qualitate os ventriculi mordente, fieri convulsionem, quam nos Patavii, ubi Medicinæ operam daremus, vidimus in quodam juvene, cui album veratrum seu elleborus a fatuo quodam pharmacopœo, nigri loco exhibitus est, in aliis multis, quorum ore ventriculi aut a biliosis aut ab æruginosis humoribus, aut ab aliquo venenorum erodentium læso. Quare per consensum etiam ex ore ventriculi læso læditur cerebrum, & homines convelluntur, ac nedum ubi hujusmodi membrum læditur, sed maxime etiam uterus læsus convulsionem concitat, cerebro ab ipso communicata læsione, ex quo merito plures ex hysteriis mulieribus convulsionibus non raro tentari solent. Galen. scribit in 6. libr. de loc. affect. cap. 5. Viduam quendam mulierem ex semine re-

tento, utero luto convulsione fuisse tentatam, excretoque femine crasso, foetido, fuisse liberatam. Hinc auctor Prorrheticorum in 3. Prorrh. 27. ait; convulsiones in hysteriis mulieribus esse faciles, quales Dorcadi contigisse meminit. At & ab hoc membro quippe ab utero atque ab aliis partibus venefica ne maxime infecta aura ad cerebrum ascendente aliam epilepsiæ speciem Gal in duobus pueris ut ex 3. libr. de loc. affe. cap. 7. colligitur) observavit, atque ab his causis concitari convulsiones non permanentes, sed cum motu quæ fiunt, nobis esto persuasum, omnium vero cum convulsionum tum motuum convulsivorum causas omnes Gal in lib. 12. methodi med. cap. ult. has esse perstrinxit, quippe has fieri aut a siccitate, a repletionem, a magna phlegmone, a mordente humore atque ab ingenti frigore. Sed satis accurate cognitis causis convulsionum, modo signa, a quibus possunt futuræ præcognosci, de quibus in lib. 5. coac. presag. text. 5. hæc leguntur. *Leviter feroces insania ferina sunt, & convulsionem signant:* Et paulo post text. 13. *Qui capite dolent firmiter, delirantes, alvo suppressa, feroci aspectu, rubore in facie efflorescente, in posteriorem partem convelluntur.* Has sequi cerebri exitiosas inflammationes rationi quadrat, cum illa signa phreniticorum lethalium sint, propriumque, ut a Galeno in primo Prorrheticor. habetur, ipsorum sit antequam moriantur, convelli, convulsosque mori. Auctor vero Prorrhetic. in 1 libr. text. 22. ait: *In phreniticis frequentes permutationes convulsionem indicant.* In eodem vero 5. libr. Coac. presag. text. 9. scribitur. *In acutis doloribus capitis, iisdemque turbidis cum gravitate, convulsiones fieri solent:* Et paulo post text. 22. *Capite dolentes & exsudantes, intercepta alvo, in convulsionem incidunt.* Atque hæc de notis convulsionum futurarum; quarum dolores tantum capitis vehementes, & vehementia seu ferina deliria certe possunt prædicere convulsiones; reliquæ vero notæ incertius ac infidelius, sed Hipp. in 3. Prognost. text. 34. de puerorum futuris prævidendis convulsionibus ita scripsit. *Pueris autem convulsiones accidunt, si febris acuta fuerit, nec alvus dejiciat, ac si vigilent, parum luceant, colorem mutant, & viridem, aut lividum, aut rabidum trahunt.* Hæc igitur nuperri-

me æditis pueris promptissime accidunt ad septimum usque annum. Adultiores vero pueri, virique non item in febribusprehenduntur convulsionibus, nisi aliquod iudicium exititit validissimum ac deterrimum, qualia per phrenitidem accidunt. Sed de his satis, nunc ad prognosticum ex convulsionibus sumendum declinemus, & primum de iis, quæ citra febrem affligunt, pauca attingamus. Convulsionum itaque earum, quæ fiunt repletis humore crudo nervosis partibus, minus periculi afferunt ægrotis, quam quæ siccatis arefactisque nervis muscularisque concitantur: cognoscuntur vero a repletionem factæ, eo quod repente fiant. Ceterum ex tribus convulsionum differentiis, *tetanus* vocata, affectus est acutissimus; sæpiusque cito interficiens, quippe tribus aut quatuor diebus, cum convulsis musculis cum mandibularum tum gulæ non possint deglutire neque nutriri cibis, neque medicamentis devorandis juvari, sed ubi morbus in dies protrahitur, de salute sperandum est. Quod Hippoc. in 5. lib. aphor. 6. ita expressit. *Quicumque a distensione corripuntur, in quatuor diebus pereunt, si vero has offugerint, sani fiunt.* Hippoc. omnes solent quam maxime a febribus, si supervenerint, juvari, quod absumat calor febrilis humores nervosas partes replentes, de quibus Galen. in 2. aphor. 26. ita scripsit. *Quum ergo secunda valetudine quempiam de repente convelli accidas, talem a plenitudine proficisci convulsionem necesse est, ita enim infarciuntur, viscidis & frigidis humoribus, quibus etiam alantur, ut spasmus patientur, cui superveniens febris, frigidus illos calfacere, & lentos tenuare humores, & discutere solet.* Hocque est, quod Hippoc. in 4. aphor. 57. dixit: *Qui a convulsionem aut distensione nervorum tenetur, febre superveniente, liberantur.* Ex quo merito ipse quoque in 2. lib. aphor. 26. dixerat. *Febrem convulsionem supervenire melius est, quam febre convulsionem.* Hinc recte ab ipso in 2. Epid. com. 5. text 8. sancitum est, quod si pueris spasmus fiat, ignem exerceamus seu inuramus, quod crudos crassosque humores calefaciat, extenuet, & discutiat. Quo itaque convulsis succedens febris vehementior erit, & vehementiore rigore eo efficacius eos sanabit, qualis esse solet quartana, quæ cum frigus intensum habere solet, tunc ca-

lorem efficacissimum merito ipsa liberat a magno morbo, & Hippocrati atque experientiae credimus, & merito sane, cum ipsa calorem habeat ceteris aliis febribus efficacior, quod ipse in terrena crassiori ac densiori materia fundetur, atque hoc est, quod nobis Hippoc. innuit *in lib. 5. aphor. 70.* hisce verbis. *A quartana capti non admodum a convulsionibus capiuntur, si vero prius capiantur & quartana supervenerit, liberantur.* Hocque nedum ob calorem, qui efficacissime repletionem nervorum partium discutit, sed quin etiam ob frigus cum incensum tum diu quatiens corpora a nervosis partibus humores dissipat; quare convulsis superveniens febris, bonum, quatenus repletionem discutendo tollit. Quod de convulsis ab ebrietate Hippoc. ita confirmavit, *in 5. aphor. 25.* dicens; *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur.* Atque hæc sunt convulsionem, in quibus de salute sperandum erit, ac multo plus, si in pueris fiant, qui quo facilius adultis, cum ob crudum alimentum, quo abundant, tum quia partes nervosas infirmas, (ut Gal. *in 3. lib. aph. 5.* est auctor) habent, convelluntur, eo minoris periculi malum decernunt, at multo facilius hos superveniens febris juvabit. Ex quo neque convulsionem in febribus hos capientes ita sunt detestanda, in adultis vero solent esse perniciosæ, quatenus fiunt plerumque resiccatis atque arefactis a febrili calore nervosis partibus, quo nihil perniciosius, ut Gal. visum est, qui de ipsis *in lib. 12. meth. med. cap. 8.* ita scripsit. *Scire namque licet ejusmodi affectum, si modo curabitur, humectationem poscere. Ceterum curatu perdifficilem esse, vel potius, qua curari omnino non possit, si febris occasione est contractus, succedit maxime exitiali phrenitidi. Nec sanatum quempiam ita convulsorum aut ipse vidi, aut alium narrantem audivi.* In pueris vero febricitantibus non sunt ita malæ detestanda, ut paulo post clarius ex Hippoc. *in 2. Epid. com. 2.* demonstrabimus. Ceterum in aliis omnibus ætatibus a siccitate factæ convulsionem sunt perniciosæ. Hinc timenda esse videantur convulsionem, quæ in febribus fiunt, ex quo merito Hippoc. dixit, melius esse si convulsionibus febres succedant, quam convulsionem febribus, quæ a purgatione, vacua-

tione

rione insigni, quod omnes hæc siccent, pessimæ sunt, de quibus auctor Prorrh *in lib. 3.* ita scribit: *Quibus ex naribus copiosa violenta, & multa fluunt, ad convulsiones trahi interdum deducuntur: & in 5. aphor. Hipp. Ubi sanguis multus fluxerit, singultus aut convulsio, malum: & paulo post quippe in aphorif. 56. ait: Ex fluxu muliebri si convulsio & animi defectus advennerit, malum, quod repetit in lib. 7. aph. 9. cum dixerit. A sanguinis profluvio convulsio, malum: quam rem clarius egit in lib. 6. aphorif. Galen. cum dixerit, convulsionem ab evacuatione esse acutissimam & perniciosissimam, eadem ratione in lib. 7. aphorif 13. Hippoc. scripsit, ab æstibus fortibus convulsionem, aut distentionem, malum: & paulo post aph. 18. in vigilia convulsio, malum. quod cum fortes æstus, vel febres ardentes vel inustiones tum vigiliæ immoderatæ substantiam humidam dissolvant, evacuentque. Eodem itidem modo immoderatæ purgationes siccando convulsiones perniciosas pariunt, quod Hipp. in 5. lib. aphor. 4. affirmavit, cum scripserit. *Ex immodica purgatione convulsio aut singultus, malum: Et in 7. aphor. 25. Ex medicamenti potione convulsio, lethale: Et in 5. aph. Convulsio ab elleboro, lethale.* Atque hæc de Prognostico convulsionum perpetuarum. Nunc pauca de iis, quæ aut contentione, aut morfu fiunt, dum natura conatur ventriculis cerebri excutere humorem viscidum & crassum, attingamus, cum hæc cumulatius sint posterius a nobis tractanda; *Egypticos* vocamus illos. Gal. *in lib. 5. aph.* scribit, Epylepsiam neque acutissimum, neque periculosissimum esse affectum: & merito quidem, cum quod chronicus morbus sit, tum quod plures ab ipso evadunt; uti pueri, quos Hippocrat. *in 2. aphorif. 45.* sanari ita scripsit: *Quicumque juvenes morbo comitiali laborent, mutatione maxime ætatis & temporum & locorum & victuum quoque liberantur.* Expressit vero, sanari possunt & non possunt *in quinto aphorism. 7.* dicens: *Quicumque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt. Quibus vero accidunt viginti quinque annis natis, hi plerumque moriuntur.* Gal. scribit *in lib. de puero epylectico,* se plures pueros sanavisse, atque *in lib. de purg. med. faculi.* plures vel etiam ex iis, qui non sanantur, in vere purgatos, atque sanguinis mis-*

sione præcavisse: ceteræ vero aliæ convulsiones, quæ aut per consensum ab aliquo acri humore aut veneno, aut vapore venenoso, & maligno concitantur, curantur. Cujusmodi fuit, quam patiebatur Grammaticus ob amaram bilem, & adolescens, ab ærugine os ventriculi mordente, qui excreta per vomitum ærugine, liberatus fuit. Itemque & alia a malignis corporibus; sed hæc sufficient nobis ad judicandos eventus convulsionum sine febre concitatarum: nunc de iis, quæ in febribus acutis fiunt, agamus.

C A P. VIII.

Quid convulsiones in febribus acutis significant.

Convulsiones & omnes, qui in principiis morborum acutorum fiunt, multitudinem humorum significant, qua partes nervosæ repletæ contenduntur seu convelluntur. Hæc quicquam certi in morbis non judicant, gravissimum tamen morbum testantur, neque prorsus periculo vacantem, quando omnes morbi ad multitudinem crudorum humorum graves sint, nec periculo careant. Quales fuere, quæ Hippoc. ut *ex libro Epid.* constat, in multis, qui sanitati fuere restituti, fuere conspectæ. Quippe in muliere trimestri fætu gravida in littore decumbente; in Pythione, qui prope telluris ædem habitabat; in eo qui in horto Dealcis ægrotabat; in Charione, qui apud Demetum, atque in morosa muliere, quam prima die quasi repente convulsio invasit. Materię enim omnes (iis exceptis quæ in eo, qui in horto Dealcis ægrotabat) conspectæ sunt, quæ Crisin futuram indicabant, multitudinem humorum signabant, nec quicquam certi ad salutis exitiique præfagium. Ceterum in Pythione ac Charione, quod una cum urinis aliquam coctionem præ se ferentibus apparuerint, non ita erant timendæ. Criticæ fuere in illo, quæ in horto Dealcis conspectæ sunt: quod Galen *in 2 Epid. text. 39.* hisce verbis expressit dicens: *Nam & qua deliraverit in nona, & dextro oculo strabo fuerit, res sunt quæ solent in judicis evenire.* Quæ etiam in febribus ex ore ven-

ventriculi per consensum cerebro læso fiunt, non sunt timendæ, quum vomitione facta tolluntur. Qualis ab Hippoc. in filio Herophiti fuit observata, de quo in lib. 5. Epid. text. 27. ita scripsit: *Herophili filius ægrotavit undecim dies, febris autem tenebat ipsum, & non descendebant cibi, & primum quædam deliravit, nocte vero cessavit, se venti autem die sine voce jaciebat, stertens, distortos habens oculos, febricitans: Penna vero immixta vomuit bilem atram & clistere immixto sterco multum subist.* Eodem quoque modo in utero sanati sunt faciliores: quare in lib. 3. Proretheticorum ita legitur *Convulsiones in hysteris mulieribus faciles sunt, ut etiam Dorcadi contigit: In febribus etiam, quæ pueros invadunt, quod non magni recessus, a sano ipsorum statu propter multum crudum alimentum quo abundant, & nervosi generis infirmitatem, nobis indicio sint, non admodum sunt periculosæ. Quod Gal. in 1. Epid. comm. 2. text. 24. expressit, dicens. Pueri autem propter nervosi generis infirmitatem convulsionibus sunt opportunissimi. Quo facilius etiam parvis de occasionibus hoc eis mali accidit, minusque est periculosum, ex quo mirum non est, si vel etiam, cum in febribus pueri convelluntur, non sit usque adeo, uti in aliis ætatibus, timendum. Quod Hippoc. in pueris observasse in 2. lib. Epid. comm. 2. text. 24. hisce verbis prodidit: *Multos convulsiones & maxime pueros ab initio tentabant, & febricitabant febribusque convulsiones succedebant.* Erant hæc plerisque diuturniora & innocua, præter eos quibus etiam alia cuncta pernicialia essent, quod in 4. Coac. præf. sect. 2. text. 31 ita fuit confirmatum: *Convulsio in febre, lethalis, minime vero pueris: quibus etiam convulsionibus succedit febris, aut si est, fiat vehementior, bonum est, quoad convulsionem, modo ex nervosarum partium repletione profecta sit. Hinc in Coac. præfag. lib. 4. sect. 2. text. 10. legitur, convulsionibus remedio esse acutam febrem supervenientem, quæ prius non fuit, aut quidem prius exstitit, jam invalescentem magis. Nec non juvare urinam multum vitream, & genituræ similem, atque etiam alvi fluxum. Convulsiones quoque in febrium principiis factæ, si febres augeantur, ægroti rigere minus solent, cujusmodi fuit, quæ in uxore**

uxore Eraclitis visa est, de qua in 7. Epid. text. 108. ita scripsit: *Philistidi Eraclidis uxori incepit febris acuta, rubor faciei sine ulla causa manifesta, paulo post ead m die riguit, non recalescebat, convulsio facta est in digitis manuum, & pedum, paulo vero post hac invaluit, 2. supervixit, paulo plus incaluit, & rubor minor, & convulsiones supervenerunt moderatores.* Demum addamus quasdam convulsiones in febribus, aliquando febres ipsas diminuere & sanare, quæ criticæ dici debebunt, quæ fiant per materiæ transmissionem a venis ad nervos musculosque, quæ si febrem in primis diebus solvant criticæ, & bonæ erunt. quod in 5. libr. Coac. prasag. ita scriptum est. *Convulsio in febre mota, febrem solvit eadem die, aut altera, vel certo tertia, quod si tempus transgrediatur, quo ab initio tenebat, nec acquiescat, malum.* Hoc vero fit, ut etiam dictum est transmissa materia morbifica a venis ad partes nervosas, quæ transmissio materiæ potest quidem febrem minuere, vel etiam prorsus tollere, humoribus a venis excretis, non amplius in ipsis putrescentibus. Sed hæc de iis convulsionibus, quæ etsi non bonæ (cum perpetuo per se omnes malæ sint) tamen aliquando salutem indicare, contingit: quibus perspectis ad malas perniciosasque convulsiones descendamus. De quibus in febribus observatis Hipp. in 2. lib. Prognost. text. 10. scribit: *Si autem testes, & pudenda revelluntur, dolor vehemens, vel mors.* Perpetuo in adultis in febribus acutis convulsiones sunt malæ, omniumque maxime in ardentibus, ut Gal. in 4. lib. aph. 66. restatum reliquit, quod hæc ardentes febres veluti ignis nervos siccent ac perniciosas convulsiones faciant. Dictum est omnes convulsiones a siccatis partibus nervosis profectas, esse sanatun edum difficiles, sed impossibiles, itaque in febribus acutis eæ omnes erunt perniciosæ, quippe, quæ ab igneo calore febris humido consumto, siccatis nervis fiunt. De his Gal. in 4. lib. aphor. 35. ait: *Si vero ex febribus adurentibus totum corpus efficcetur, & nervi deinde ex siccitate convulsio accidat, maximum est malum, & pene insanabile, quoniam longum quidem tempus exigitur ad siccitatem nervorum removendam, vehementia autem morbi tempus non concedit natura, sed cito vires dissolvens exitium*

affert. Ex quo Hippoc. merito in 4. aphor. 66. dixit: in acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum. Quæ si cum virium debilitate fiant, in foribus exitium prædicant. Quod Hippoc. perbelle in aphor. 49. expressit, ita scribens: In febre non intermittente, silabrum vel palpebra, vel supercilium, vel oculus, vel nasus pervertatur, vel non videat, vel non audiat, jam debili existente corpore, quicquid horum evenerit, mors proxima est. Quod observavit Hippoc. in uxore Dromedai, quæ post convulsiones a capite inceptas subito obiit. Quæ etiam in mente capitis fiunt, maxime suspectæ erunt, sed omnium perniciosissimæ, quæ in phreniticis fiunt, proximum enim exitium significant. Nec itorum convulsorum quempiam sanatum vidit Gal. neque alium narrantem audivisse, in lib. 12. meth. med. cap. ult. mortalium memoriæ commendavit. Hipp. in illa epidemica constitutione, quam in 1. Epid. comm. 2. text. 53. descripsit, plures phreniticorum meminit, qui convulsi subito moriebantur. De quibus ait: Phreniticis convulsiones, sed & virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur. Quod accuratius observavit in phrenitico, de quo apud ipsum lib. 3. Epid. scribitur: Postridie mane vocem amisit, febris acuta, sudavit, non intermisit palpitationes per totum corpus, nocte convulsiones, tertio die cuncta exacerbata sunt: defunctus est. Proprium esse exitialium phrenitidum, ut in convulsiones desinant, alias a nobis ex Hipp. atque Gal. demonstratum est. Veræ enim phrenitides id habent, quod paulo ante mortem convulsiones faciant, quippe ab inflammatione cerebri siccatis nervis; in ipsis vero, ubi hæ apparent, in foribus exitium denotant, quod Hipp. in Cononis Sexua phrenitica, ut apud ipsum in 5. Epid. text. 81. legitur, observavit, quæ quidem cum diebus quadraginta mortua esset, per aliquot dies ante voce destituta, & convulsa est. Tremores in convulsiones delinentes, seu ex tremoribus convulsiones, lethalissimas esse, Gal. in 3. Prorrh. 9 affirmavit. A doloribus quoque & assiduis vigiliis, perniciosæ sunt, nec non in febribus acutis, quæ observantur convulsiones, ut Hipp. in 7 aph. 18 nos docuit. Ab immoderatis vacationibus & purgationibus eodem modo

malas esse convulsiones in aphorismis nobis significavit, veluti cum ait 5. *aph.* 4. *Ex superflua purgatione convulsio aut singultus superveniens, malum.* Et postea *aph.* 56. *Ex fluxu in febri si convulsio et animi defectus advenerit, malum.* Ita ut omnes cum evacuationes tum purgationes immoderatae, a quibus ægroti convelluntur, siccent universum corpus, atque convulsiones siccatis nervis efficere alias dictum est. Hinc Gal. in 7. *aph.* 70. *comm.* dixit. *Ab evacuatione convulsio: em a. utissimam et perniciosissimam esse.* Ab ilei inflammatione convulsiones esse perniciosas Hipp. quoque in *lib. 7. aphorif* 10. tradidit. in vulneratis etiam convulsiones plerumque lethales esse consueverunt, etsi non necessario in omnibus ex vulnere convulsis mors succedat, ut Gal. in 5. *aphor.* 68. etsi Hipp. in *aph* 2 dixerit e vulnere convulsionem lethalem. Plerumque vero lethales sunt, quod vel etiam ipse Hipp. ut apud ipsum in *Epid.* libris legitur, in multis observavit, quippe in Scamandro a sectione, in eo, qui ex jaculo fauciatus convulsus est, in illa Nerei virgine pulcra ex percussione, in Governatore navis ex fracto digito, atque in alio ex luxato digito, qui omnes convulsi obierunt. De Scamandro vero in 5. *libr. Epid. text.* 15. ita habet *Scamandrus in lussia et in coxa marcorem habuit, et os dicitur luxatum. Hic sectus est sectione magna, etiam ad os ipsum, et deinde ustus est, et tunc die duodecima post sectionem spasmus cepit, et obtinuit multum: contrahabatur autem crus hoc usque ad costas, transliebat autem et in alteram partem convulsio. contrahabatur autem crus, et extendebatur: et alia membra movebat, et maxilla compacta riguerunt. Hic mortuus est, convulsus octava post invasionem convulsionis.* Et de illo, qui a jaculo percussus est, postea *text.* 44. *Qui jaculo acuto percussus est, posterus paulo infra cervicem vulnus accepit, aspectu quidem non dignum mentione, non enim in alto fiebat, non autem multo tempore post extratto telo, posteriora tractus, ut opisthotonici, et maxilla ligata sunt, atque si quid humidum in os acciperet, et id conaretur bibere, rursus relidebatur ad nares, et reliqua statim pejora fiebant, et die 2. mortuus est.* Sed audiamus casum virginis illius Nerei pulcre a percussione convulsæ, de qua *text.* 47. ita habet:

Virgo

Virgo illa pulchra Nerei, qua quidem erat viginti annorum, a muliercula amica ludente, lata manu percussa est secundum sinciput, & tunc quidem vertigine tenebrosa correpta est, & responsione tenuit & doluit caput, & rubra circa faciem erat. Cum autem septima jam esses dies per aurem dextram pus exiit fetidum, subrubrum plus cyatho & videbatur melius habere, & sublevata est. Rursus intendebatur febris, & deserebatur in somnum, & loqui non poterat & dextra faciei pars traheretur, & respirationem habebat difficilem, & convulsionem, & tremebat lingua, oculus stupidus: nona mortua est. Et postea text. 70. adjunxit calum satis spectandum, cum ait. Magna navis gubernatori ancora digitum indicem, & os infernum confregit dextra manus, inflammatio successit, & sphacelus, & febris, subpurgatus est moderate, caleres mites & dolores. Digni quoddam decidit, post septem dies exibat sanies moderata: post hac dixit se non posse omnia longa enunciare. Prædictum est forte opisthotonicum, conferebant in hoc bucca conferta deinde in cervicem. Tertia die totus convellebat in posteriora cum sudore. Sexta die a prædictio.e mortuus. Eodem modo de Harpali filio ex magui digiti convulsionem 3. die mortuo, ita scripsit. Filius Harpali, qui ex Telephane liberta luxationem infra magni digiti accepit: inflammatus est, & cum colore: & ubi repositus est, profectus est in agrum, rediens lumbus doluit, lavit: maxilla ad noctem conferebantur, & opisthotonus aderat. Spumosa saliva vix per dentes extra exibat. Tertia die mortuus est. Eodem modo & Tychon in obsidione circa Datum percussus in pectus a catapultâ 3. die convulsus subito obiisse in cod. lib. 5. text. 92. nobis prodidit. Ex horum itaque historia apparet plerumque convulsionem ex vulneribus esse lethales. A medicamentis quoque cum prævalide purgantibus tum venenosis, convulsionem permanentes sunt lethales, unde Hipp dixit in 5. lib. aphorism. 1. ab elleboro convulsionem esse lethalem. Et in lib. 7. aph. 25. convulsionem ex medicamentorum potione eodem modo esse lethalem, in quam, sane lethalem convulsionem, puellam quandam a medicamento factum corruptorio incidisse Hipp. in 5. Epid. text. 50. vidit, de qua ita scribit. *Ei, quæ vigesimum ætatis annum agebat, & pharmacum corruptorium bibe-*

rat, accidit labor, vomitus biliosorum, multorum pallidorum & porraceorum. Cum bibisset, convulsio tenebat, linguam mandebat, cum ad quartam veniret & ipsa lingua erat magna, nigra, oculorum autem alba rubra: insomnis. quarta die, ad noctem mortua est. Hipp scribit, in eod. lib. 5. Epid. text. 82 juvenem ex devorato serpente quoque convulsam periisse. Cujus historiam ita expressit. *Adolescens quidam, cum multum meracum bibisset, supinus dormivit in umbraculo quodam. Huic serpens Arges in os ingressus est, atque cum sensit, non valens loqui, stridit dentibus & serpentem devoravit, & dolore magno tenebatur, & manus offerebat, ut qui strangularetur: & jactabat seipsum: & convulsus mortuus est. In libro vero 7. text. 19.* Anginosam mulierem die 7. convulsam interiisse. Atque hæ sunt lethales convulsiones in acutis morbis observatæ, quæ, ut jam diximus, in acutis ardentibusque febribus sunt perniciosissimæ, omniumque maxime, quæ phreniticis succedunt, multum quoque a vulneribus convulsiones esse timendas, prædictorum ex Hipp. narratæ historiarum satis vos docent. Sed dicetis illas, quæ cum fiant in principiis acutorum morborum, ex repletis nervosis partibus ipsas concitent necesse est, atque aliæ, quæ quovis modo ab eadem causa in iisdem acutis morbis concitantur, quæ ratione vel salubres vel lethales esse cognoscemus. Ex signis aliis tum, quæ processerunt, tum una quæ illuxerunt, aut postea sequuntur. Omniumque maxime coctionis & cruditatis signa erunt attendenda apparentibus enim convulsionibus, morbo plane crudo existente, semper nobis malum minatur. eodem modo non perniciosæ nunquam solum, sed aliis cum signis perniciem indicantibus apparere solet. Qua ratione convulsiones, quas in uxore Philini primo, & postea in uxore Dromedai, in Philista, in phrenitico, in muliere Cyzichi, atque in muliere apud frigidam aquam decumbente Hipp. vidit, lethales omnes fuerunt. In muliere enim Philini, ut ex 1. Epid. comm. 3. text. 21. habetur, multæ convulsiones dolorificæ, cum magno delirio die 8. apparuerunt, quæ & diebus nono & undecimo eadem manentes, cum urinis crassis albis turbidis, multo tempore non residens, mortales absque dubio fuerunt.

runt judicandæ. Non minus, & quæ in uxore Dromedai. De qua Hippoc. *in epid. 2 text. 1. Sexto die mane superriguit, cito percaluit, toto corpore sudavit, extrema frigida, deliravit, spiritus magnus, & rarus, paulo post convulsiones a capite cæperunt. Urinis o'cosis apparentibus paucis, & cum stillis sanguinis, qua præcesserunt. Quæ omnia simul certum exitum indicabant. Idem judicium ex hypochondrii tensione in Philista, 5. obiit supra die, cum ex septi transversa magna inflammatione facta esset, simul cum pessimis signis.* In phrenitico etiam (præterquam ut nuper a nobis ex Galeno est demonstratum, quod omnes convulsiones in phreniticis exitiales) etiam id convulsiones ipsius habuerunt, ut lethalia signa simul cum convulsionibus tunc illuxerint, quando virulenta vomuerit, febris esset horrida, sudor copiosus prima die, assiduus toto corpore, multum delirium, secunda die aponia, febris acuta, sudavit, non intermisit, quo tempore exitialissimæ factæ sunt convulsiones, quæ in febribus exitium certe prædicebant. Eodem itidem modo, & quæ in muliere Cyzichi die decimoquarto, cum extremorum frigiditate, delirio, crudoque plane existente morbo: atque hæc sunt, quæ de prædictione a convulsionibus fuerant dicenda, sub quorum genere cum & singultus comprehendantur, de ipsis agendum non videretur, tamen cum singulares stomachi sint singultus convulsiones, de illis quoque sigillatim agendum merito duximus, atque eo magis, quod Hippocrates de ipsis distincte quidem a convulsionibus scripserit.

C A P. IX.

Quid singultus in morbis prædicent?

A singultu quoque eventus morborum venemur, tamen si idem sit ipsius iudicium, atque convulsionis, siquidem & ipse quædam convulsio stomachi est, ut Gal. docuit *in 5. aphorism. 3. in lib. vero 4. de vi&et. rat. in morb. acutis* singultus appellat motus convulsorios: de qua clare satis *in comment. sexti aphorism.* ita habet. *Singultus vero concedatur convulsio stomachi*

mac'i nominari, quando aliud fuerit sermonis propositum, ut singultus substantiam cognoscemus, melius fortassis fuerit non convulsionem ipsum nominare, sed quendam motum eisdem quidem generis, cuius vomitus, intentum autem & illo vehementiorem. Nam stomachus appetens eorum aliquid, quæ in ipso continentur, expellere, ad duos movetur casus, vehementiorem quidem in singulis, mediocriorem illo in vomitibus, Equidem in vomitibus appetit ea tantum, quæ in ventriculi spatio latiori continentur, expellere, in singulis autem ea, quæ sunt in ipso ventriculi ore penitiora. Ex quibus apparet singultum esse motum expultricis stomachi, aliquod noxium expellentis. Veramque stomachi convulsionem singultum dicimus, sed cum, quæ cum motu fit, qualis in epilepticis læso cerebro observatur: aut melius dicamus, singultus, ut Gal. in 4. de vict. rat. in acut. text. 60. nobis tradidit, esse quosdam motus convulsivos. Concitantur vero ex Hippocr. in 6. aphorif. 39. vel ex repletionem, vel inanitionem, scilicet partium nervosarum, particulatimque oris ventriculi. Replent vero cibi multi, potus humores, phlegmones flatus. Siccant calor igneus, immoderatæ omnes vacuationes, purgationes, vigilæ, jejunia, atque alia huiusmodi. Ceterum singultum fieri ab his causis, uti verè convulsionem concitantur, præcepit Hippoc. de vera stomachi convulsionem locutus, quæ ab altera harum causarum fit. Quod vero sæpius fiant singultus propter mordicationem oris ventriculi, qui motus sunt similes convulsionibus, quos convulsivos motus, multi merito appellent, minimeque convulsionem, proinde mirum non est, si ab aliis causis fiant, ab illis quippe omnibus, qui vel copia gravantes stomachum, vel molesta quapiam qualitate ipsum lædentes. Nam cum ventriculus copia humorum, ciborum vel parum opprimitur aut acrimonia mordetur, aut distenditur flatu, aut calore aut frigore aliave qualitate irritatur, aut resiccatur, vel revellitur eo motu convulsionem haud absimili, noxam nititur expellere. Quæ Gal. videtur in lib. 8. de comp. med. cap 8. attigisse, cum ait. Similiter, & singultus stomacho interdum ob frigiditatem, aut repletionem accedit, interdum ob mordacitatem humorum acrum, & medicamentaria qualitate præ-

dicto-

distorum: & paulo post. *Singultum autem sine his fieri video, acris humoribus aut serosis & medicamentis stomachum mordentibus, quos ubi vomitu rejecerint, statim singultu liberantur.* Quia & multis devorato pharmaco ex tribus piperis generibus constante, si statim vinum superbant, omnino singultiunt, ex quorum numero etiam ego sum. Amplius autem & cibo in mordacem qualitatem corrupto aliqui singultiunt, & quod a vomitu statim liberantur, omnibus notum est. Quidam etiam ex rigore oris ventris singultiunt. Verum pueros maxime singultire contingit, tum ob corruptionem alimenti in ventre, tum ob partis frigiditatem, atque ab iis causis singultus fiunt. Verum in febribus singultiunt homines quandoque propter perniciosam aut stomachi, aut cerebri, aut intestini tenuis aut hepatis, inflammationem, aut presso ore ventris, a cava hepatis parte in tumorem elata, aut propter hepatis fervoris communicationem, aut acri humore e parte inflammata in os ventriculi defluente, & ipsum mordente, itemque acris exhalatio irritans stomachum, sed hæc satis sint de causis, quibus singultiunt. Hinc illis cognitis ad prognosticum declinemus, dicamusque ex singultibus eos tantum non esse timendos, qui citra febrem ac alium morbum, ex vino aut cibis fiunt, aut etiam ab humoribus acrioribus, vel frigidis, vel calidis, vel corruptis. At in febribus quemadmodum & convulsiones perpetuo timendi sunt, omniumque maxime febres supervenientes. Quædam febres dicuntur etiam singultuosæ, ex eo quod in ipsis homines fere perpetuo singultiant, augeanturque aucta febre & remittantur eadem remissa, quas febres Græci *lygodes* appellant. Quarum quidem Hippoc. meminit in 4 lib. de rat. vict. in acut. text. 69. Et Gal. in comm. dixit, febrem singultuosam appellari, in quo singultus per mane, ac per totum morbum simul cum febre exercebatur, ut plurimum vero eæ non parum suspectæ haberi debeant, quod fiant inflammato aut stomacho, aut tenui intestino aut hepate. Cornel. Celsus scribit, frequentem singultum præter consuetudinem continuum secus inflammatum significare; non tamen simpliciter hepate inflammato singultiunt ægri, sed quando hepar

ad maximam attollitur inflammationem, ex Gal. *in 5. lib. aphorism 3.* licet Hippoc. ibidem dixerit simpliciter. Hepati inflammationem patienti singultus advenit. Quare in hepatis inflammatione singultus exitialis esse solet. Non minusque fit cerebro ac ventriculo inflammato, omniumque maxime, si a vomitu fiat, de quo Hipp. *in 7. lib. aphorism 3.* scribit. *A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum.* Gal. de ipso ita sentit: Qualis passio est convulsio musculis, talis est singultus stomacho, qui humoribus infestantur, convenit nonnunquam totum ventriculum, nonnunquam os ejus & gulam. Quas per vomitiones abjiciens statim a singultu liberatur, qui si neque per istas cessaverit, duorum alterum ostendit, vel cerebrum nervorum principium, vel ventriculum pati non mediocrem inflammationem, quare a vomitu plerumque perniciem ostendit. concitatus singultus, omniumque maxime in ilci affectu, ex quo Hippoc. *in 7. aph. 10.* dixit: *Ab ileo vomitus, singultus, convulsio, malum.* Et Galen. *in comment.* dixit: non semper in iis vomitum adesse, sed quando exitiales sunt, & si vehementius distorqueantur, stercus eis ascendit, atque singultiunt. Quare in acutis febribus a vomitu & præsertim malo singultus ascendens, mortalis erit judicandus; qualis fuit observatus ab Hippoc. *in 3. epidem. com 2. text. 9.* in muliere ægrotante in mendacium foro, de qua ait: *Duodecimo vomuit multa, nigra, fœtida, singultus multus, sitis laboriosa: qua postridie obiit.* In quacunque vero febre acuta singultus frequentior & molestior, futuri exitii nobis erit indicium, omniumque maxime, si a vomitu malo, dico vomitum malum ex humoribus aut fœtidis, nigris virulentis aut synceris, qui evacuantur. Ex quo merito in 4 *Coac. pref. sec. 3. text. 15.* in vomitionibus synceris damnatur singultus. Ab immoderata etiam cum evacuatione tum purgatione singultus solet esse exitialis, quod resciscatis nervolis partibus stomachus convellatur. De quibus Hippoc. *in 5. aph. 3.* *Ubi sanguis multus fluxerit, singultus aut convulsio, malum:* Et in sequenti aphorism. *Ex superflua purgatione convulsio aut singultus superveniens, malum.* Omniumque exitialissimi sunt singultus, qui immodice purgatis corporibus,

ac vel etiam suapte natura debilibus. De quibus Hippoc. forte in lib. 7. aphorism. 41. dixit: *Si sensoribus supramodum purgatis singultus supervenerit, non bonum.* Similiter solent singultus in ictericis ex tumore aut inflammatione hepatis concitari. De quibus in Coacis præfagiis lib 7. sect. 2. comm. 1. text 17. hæc habentur: *Qui sædatis morbo regio non adeo acriter sentiunt, siquidem singultiunt, alvi eis exturbantur, fortasse supprimuntur atque si valde fluxescunt. Non singultiunt hi, quovis modo affecto hepate, sed ita pleno aut inflammato, ut vel præ copia exundantis bilis totus ventriculus aut stomachus gravetur, aut mordeatur, vel præ magnitudine inflammationis ac fervore opprimatur, quod tum demum evenire solet, cum affectus maximus est.* Verum, ut lethaliū seu exitialiū singultuum judicium confirmetur, signa alia pernicioſa, cum quæ præceſſerunt, tum quæ una illuxerunt, tum quæ poſtea, quando ſingultus exitiales nunquam ſoli erunt, ſed alia ejuſdem pernicioſæ naturæ aut ante aut ſimul conſpecta habebunt ſigna. Quæ auctor Prorrheticorum in 1. libr. expreſſit, dicens: *aphonia cum ſingultu, peſſime.* Et in Coacis præfagiis: *Laffati, ſingultientes, ſtupore detenti, mali.* Peſſima ſigna erunt, ſudores frigidi, extrema frigida non recalcſcentia in febre ardentiffima, non ſitire, cibum abhorrere, ſudare copioſius, & febrem non intermittere, ſtilla ſanguinis e naribus, & alia hujusmodi multa, quæ quiſque videre poterit, in hiftoria illius mulieris, quæ in mendacium foro decumbebat, de qua, ut dictum eſt Hippocr. in libr. 3. Epidem.

C A P. X.

De rigoribus, atque quid in morbis ſignificent.

DE rigoribus quoque in præſentia quatenus ad prognosticum judicandum maxime faciunt, acturi, in primis ipſorum cognitionem, juxta noſtrum ordinem promittemus, neque inutiliter, cum non poſſit, eis non probe cognitis, de morbis judicium certum ex rigoribus haberi. Rigor itaque eſt naturalis caloris ſubita ac violenta, ſive, ut ait Gal. in lib de

*tum. palp. convuls. & rigore. Dolorifica perfrictio cum quadam inæquali totius corporis concussione, agitationeque ab expultrice facultate partium sensibilium, conantibus foras expellere humores noxios, oborta. Distinguitur a tremore, quod tremor sit unius tantum membri vibratio, rigor totius corporis. Ab horrore, quia hic sit totius cutis & rigor totius corporis. Ceterum dicemus hoc paulo post accuratius. Rigor quandoque fit citra ullam febrem, plerumque cum febre una: absque febre rigorem concitari docuit Gal. in lib. nuper citato cap. 7. & in 2. de caus. symptomat. cap. 5. atque in libr. de inæquali intemperie cap. 8. qui contra antiquos fieri absque febre rigores demonstravit. Viditque ipse Alexandriae juvenem citra febrem ex dactylorum immaturorum usu, quippe ex humore crasso venas obstruente, riguisse. Antiquis vero cognitum haud fuit, citra febrem corpora rigere. Non tamen Hippocrati, cum in primo libro Epidemior. comm. 3. text. 22. de uxore Epicratis hoc aperte scripserit, dicens: *Epicratis uxor, quæ egrotabat apud Archegetem instante jam partu, rigore correpta est, non incaluit, ut ferebant, postridie eadem erant.* Datur itaque rigor citra febrem, qui a Galen. in 6. con. m. 3. text. 9. rigor non potens calefieri & a Græcis *anechtermeton* nuncupatur, veluti ille, qui potest calefieri, quippe quem febris subsequitur, validus concutiensque ac morbidus dicitur. Sed quomodo cum a frigore, tum ab horrore rigor distinguatur. Galen. in libr. nuper citato de trem. palp. convuls. & rig. cap. 6. his verbis expressit, dicens: *In agrotantibus sane non idem videtur cum eo, quod est horrere, aut frigere.* Dicimus igitur subinde accessionis insultum, huic sane cum rigore, alteri cum horrore, alii cum frigiditate sola oboriri, & in omnium Medicorum commentariis idem usus verborum existit. Ita cum quis cum nulla concussione corporis & agitatione perfrigescit, non hic riget, verum si affectus rigor appellari debeat, inæqualem & præter voluntatem motum ei accidere oportet, quod si hoc accidat, siue cutem quidem inæqualiter commoveat, perfrictionem nominant: si autem hanc quidem perturbet, quatiatque per quosdam insultus, corpus autem totum non commoveat, horrorem nominant.*

minant, ut hic cutis solius affectus talis existat, qualis totius corporis rigor. Causiæ rigorum sunt primo immoderata cum caliditas tum frigiditas. A calore immodico & frigore conferuntur corpus alterari horrore & rigore, ii, qui balneum nimis aut calidum aut frigidum ingrediuntur, probe sciunt, & a Galen. *in lib. secundo de caus. sympt. cap. 5.* demonstratum est. Ex quo merito ab Hippocrate scriptum est: *Ulceribus frigidum quidem mordax cutem obdurat, dolorem insuperabilem facit, & rigores febriles.* Quidam etiam ex vehementi timore horrent. Veluti alii tremunt ab ulceribus & abscessibus suppurantibus, nec non rigere corpora aliquando ab inuisione & sectione Galen. *in 6. Epid. com. 3. text. 19.* nobis prodidit: cum dicit. *Sed ab his causis rigent, tanquam ab aliquo acri sensibilem carnem ladente.* Ex quo merito præcipuas rigorum causas, biliosas, acres humores Galen. statuit. Hi enim admodum sensibiles partes mordicantes, sunt in causa, ut calor naturalis ad ipsos quidem foras eijciendos, magno impetu exurgens, motum illum inæqualem concussivumque in toto corpore efficit, quod Gal. *in 2. de sympt. caus. cap. 5.* docuit. Hujusmodi rigores clare apparent in febribus biliosis, omniumque maxime in iis, quæ intermittunt. In quibus idem, quando humores biliosi tenues admodum mordaces extra venas expulsi ab omnibus sensibilibus particulis continuatim expellantur, quippe ab hac in aliam partem, atque ab illa in aliam, quousque humores, vel ad cutim ferantur, per ejusque poros, scilicet per sudorem vacuantur, aut ad stomachum pervenerint, ex quo vomitu rejiciuntur, aut ad alvum, per quem foras demittuntur. Hinc rigores biliosæ vacationes sequi solent. Quod a Gal. *in lib. 6. Epid. com. 2. in text. 6.* hisce verbis scriptum est: *In sermonibus de rigore ostensum est amaram bilem, qua cum impetu per sensibilia corpora ad excretionem fertur, consequi rigorem.* Rigor vero hujus est generatio. Acres enim ac infesti humores a venarum expultricibus pelluntur extra ad partes, a quibus non minus ii expelluntur, cum has ipsorum acrimonia infestet, & excitet expultricem, vicissim in alias, hæque in alias, quousque aut, ut nuper dictum est, ad cutim, aut ad

stomachum, aut ad ventrem venerint, & dum conantur partes læsæ humorem expellere, calor naturalis ad eas, ut opem ferat, evocatur. Ex quo extremæ partes algent eo destitutæ. Finitaque humorum expulsionem, quod est ubi ad cutim, aut ad alium locum extimum, per quem excerni possint, deventum sit, rursus calor foras effertur. Quo tempore extrema denuo incallescunt, & multo magis si calor naturalis robustus fuerit. Quo prælanguido existente tarde eo parum incallescunt. In hac itaque humorum expulsionem fit illa corporis totius inæqualis concussio ac vibratio, quæ rigor est. Dumque fit hæc, extrema calore intus recurso frigescent. Hinc dum rigent corpora, una etiam frigeant. Quare rigores ab acris humoribus concitantur. Quandoque vero fiunt ab humore crasso venis obstruente. Cujusmodi fuit ille, quem Gal. Alexandriæ in juvene observavit, de cujus sane rigoris generatione, in nuper citato lib. cap. 6. Galen. ita habet: *Nunc autem naturalis caloris vi impedita rigor occurrit, cupit enim tanquam nec substantia nec robore oblesus tum expandi, tum in omnes partes corporis distribui. Prohibitus autem & vi in altum repulsus ad proprium principium refugit: Cum autem ibidem manere nequeat (nam substantia semper mobili loco consistere mors est.) sese colligens ac veluti in unum congregans, aequaliter sane non intro libero motu protenditur. Sed vehementi latrone utens, & veluti a carcere exsiliens nonnunquam insurgit motu adversus ea, quæ transitum ipsius occupant; illa sane impetuosa cohibetur, totum autem corpus cum incidit, perturbat. Nam præter alia etiam vaporosus nunc redditus, dum illiditur in ea, quæ obsistunt, intro rursus resilit, seu ictu repercussus ac iterum ad principium revertitur. Inde rursus erumpens incidit violentius, iterumque resilit etiam in hoc illapsu, idque frequenter per successionem fit, quamdiu noxa perseverat. Incipiunt vero rigores a dorso & lumbis, quod Hippoc. in 5. aphorif. 69. ita habet: *Rigores incipiunt mulieribus quidem ex lumbis magis, & per dorsum ad caput, sed & viris parte corporis posteriore magis quam anteriore. velut ex cubitis ac femoribus. Sed & cutis viris rara. Hoc quidem pilus indicat.* Sed hæc satis pro rigorum illustranda notitia, nunc ad ipso-*

ipsorum prædictionem, quam sane primum a bonis rigoribus venemur. Boni itaque rigores sunt eorum, qui in febribus observantur, periodici, febriumque propria qui sunt symptomata. Periodici, qui aut quotidie aut alternis diebus aut ternis, omnes salubres, febresque intermittentes antecedunt, quæ omnes periculo vacare Hipp. *in lib. 4. aph. 43.* tradidit, coque magis, quo major est intermissio, & quo minus est molestiarum tempus. De his enim *in aph. 63.* ait: *Quibus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvuntur.* Cum enim, ut Gal. docet in commento, per omnem corporis habitum mota rigores accidant, atque ideo singulis accessionibus expurgetur, atque evacuetur, non absque ratione ad infabricitationem pervenit talium febrium intermissio. Hoc igitur est, quod nunc dictum est ab eo, quotidie rigores fiunt, quotidie etiam febres cessant, sic videlicet si & per tertium diem vel etiam per quartum. Quod scilicet fieri videtur & in tertianis, & in quartanis circuitibus, in quibus febres solvuntur, & rursus redeunt, quarum proprium est, ut cum rigore redeant. Omnium vero optimi sunt rigores judicatorii optimi. Cujusmodi sunt, qui febribus superveniunt continuis in aliquo dierum judicatoriorum, cum signis concessionis, a quibus aut sudores optimi copiosi, aut vomitiones, aut alvi dejectiones aut sanguinis e naribus eruptiones succedunt, atque ex ipsis febres aut profusus tolluntur, aut maxime minuuntur. De quibus Hipp. *in quarto aph. 58.* ait: *A febre ardente habito, rigore superveniente, fit solutio.* Duo vero optimi rigoris videntur esse propria, primum, ut corpora a rigore maxime incalescant, idque fieri triplicem ob causam, ut Galen *in libr. de tr. m. palp. rigore cap. ult.* docuit, primo quia calor naturalis ab ambiente repressus in altum colligitur, ut particulis conantibus noxios humores pellere, opem ferat, atque deinde, ut *in 3. lib. de temp.* docuit, humore intus existente enutritus & auctus, totus vehementer foras expanditur. Secundo quod calor ob violentam illam ad partes corporis permeationem, motionemque non parum accendatur, veluti lapides ferrumque ex mutuo contritu atque assiduo motu valde incalescunt. Demum calor dum ex alto re-

dit, ferventis aliquid humoris secum ducit, quo incalescit corpus. Quo vero corporis nativus calor fuerit robustior, eo corpus a rigore calidius fiet, & quo minus fortis eo minus est calidum. Hinc corpora probe calefieri a rigoribus, bonum est, qui naturam firmam ac viribus potentem significet, veluti e contrario, ut paulo post videbimus, quum nihil aut parum incalescunt, ex rigoribus pessime eos se habere naturamque prælanguidam testatur. Quare a rigore corpora maxime calefieri, quocunque fiat modo, optimum erit. Quod in omnibus a quibus cum optimæ vacationes, tum purgationes fiunt, observatur. Alterum est optimorum rigorum proprium, quippe quod optima aut evacuatio aut purgatio succedat. Addamus quoque, quæ aut febrem prorsus tollat, aut saltem diminuat. Quales sane in multis ægrotis Hippec. observavit, quippe in uxore Epicratis, quæ apud Archegetem decumbebat, in Charione, in Larissæ Virgine, in sorore apud Timencum decumbente, Philistide, De Epicratis uxore in primo Epidem. comm. 8. text. 22. ait: *Die decimo quarto superriguit, febris acuta. Quintodecimo vomuit biliosa, flava, sub.rebra, sudavit, libera febre, sub noctem non febris acuta, urina crassa cum candido sedimento.* Et de Charione in lib. 3. Epidem. com. 2. text. 2. septimo superriguit, febris acuta, per totum corpus sudavit, judicatus est, & eodem modo postea in recidiva, septimo decimo superriguit, febris acuta, sudavit, febre est decretorie liberatus: & de Virgine larissæ epid. 3. Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidum, sine febre est judicata. In libr. vero quarto Epidemior. text. 83. meminit sororem, quæ erat apud Temencum cum rigore judicatam: & in 7. quoque libro text. 66. Philistidem Eraclidis uxorem eodem modo cum rigore judicatam. Aliquando in sanguinis profluvio rigor est bonus. De quo in 3. Propher. text. 168 legitur: *Quibus in principio largitus sanguinis profluvium, rigor fluxionem sistit.* Neque immerito aliquando ex immodica vacantium calore toto una cum sanguine intus recurrente. Nihilominus in morbis hujusmodi rigores longitudinem prænantiant, nam ut Gal. ait in comment. *Ubi morbum*

non sedaverit sanguinis eruptio, exceperitque eam rigor, utrumque longum redditur ex eo, quod corpus difficulter calefiat: Aliquando etiam decretorie per tremores iudicium declarant, ut in *Coacis præsignis* 1. libr. *comm.* 1. *text.* 27. habetur, atque hi boni censentur rigores in morbis. Mali vero e contrario sunt, a quibus primo corpora minime incalescunt aut parum, quod naturam prælanguidam significant, de quibus in 1. *Prorr.* scriptum est. *Argore refrigeratis non recalescens, malum.* Idemque in *secundo libro* habetur, quod, ut Gal. scribit in *commen.* caloris extinctionem significat, quod in muliere in foro mendacium decumbente Hipp. observavit. Sunt etiam perniciosi, quos aut nulla sequitur vacuatio bona, aut mala, meritoque dicuntur Critici, sed mali, qui non iudicant. De iis Gal. in 2. *prorrh.* scribit: *Nam qui universaliter de rigore intellexerunt, perpetuo eos meminisse oportet, quod si vel tertio vel quarto die fuerit, salium febrium peculiare est symptoma. In morbis vero postea apprens, si iudicationem non intulerint, deterrimum existit.* Deterrimi sunt, qui cum mala aliqua excretionem apparent, quod sint ex iudicatoriis non iudicantibus, qui aut mortalia, ut Gal. affirmavit, aut iudicii difficilis esse solent. De quibus in 1. *Prorr.* 31. *Si ex perscriptione sudantes recalescant, malum; ex his quinque laterum ætus, cum dolor & rigor superveniens, malus.* Sudores vero malos esse cum frigidis omnes, tum maxime partium superiorum, tum copiosos minime febrem tollentes. De his Hippoc. in *primo Epid.* *Com.* 3. *Text.* 28. de uxore Dromedai scribens, ait: *Tertio die circa meridiem superriguit. Febris acuta. Urina eadem: hypochondrii dolor, fastidiosa ac nauseabunda, nox molesta, non dormiit. Sudavit per totum subfrigida.* Et mulier quæ in foro mendacium decumbat, itidem sæpius ante mortem riguit, & cum sudore frigido. Copiosus quoque etli non frigidus, crudo existente morbo, neque febrem neque symptomata tollens, lethalis est; præcipueque si aut die sexto aut octavo conspiciatur. Cuiusmodi observatus fuit ab Hippocr. in eo, qui incalescens cœnavit. De quo in *primo Epidem. Com.* 3. *Tex.* 79. Hippocr. *Octavo riguit, febris acuta, sudavit multum, febre care-*

re visus est, non multum dormivit, a somno frixit. Qui die undecimo obiit: Et in Coac prasagiis legitur: Qui subinde exsulant & rigent, lethale est. Quare rigores omnes mali sunt, quos aut nulla vacuatio, aut mala subsequitur. Quod ad febrem vero spectat, deterrimi sunt, febrem non tollentes, aut non minucentes. Quod apud Hippocr. legitur in 4 lib. aphorism. 56 hisce verbis. Febricitanti rigor superveniens, febre non deficiente, malum. Omnium vero maxime ex aliqua copiosa vacuatione si id fiat, ut Galen. in quarto libr. aph. 46. meminit, ita dicens: Nam si aliqua evacuatio rigorem subsequatur, qua nullam febris facit intermissionem, utriusque ratione hominem frangi, resolvique par est, quia vis imbecilla ferre non potest rigoris agitationem, & quia ab evacuatione dissolvitur. Quod si vires praelanguidæ fuerint ex morbo, hujusmodi rigorem lethalem esse, Hippoc. in eo lib. 4. aphorism. ita scripsit: Si rigor incidat febre non deficiente, agro jam debili, lethale est. Omnes enim rigores quicumque fuerint praelanguentibus viribus, sunt perniciosi, quoniam extinctionem nativi caloris nobis indicant. Cujusmodi intellexit auctor Prorrh. in 1. Prorrh. text. 57. cum dixit: Refrigeratio cum rigore non recalescens, malum. Et in 2. lib. post oculorum perversiorem in febre laboriosa rigor superveniens mortem fatetur. Forte & de his Hippoc. cum in lib. 7. aph. 7. ait: Ex multa potatione rigor & desipientia, malum. Rigent enim auctore Galeno, ubi calor multitudine extinguitur. Cognoscuntur etiam rigores deterrimi, qui sunt ex aliis malis signis vel ante ipsos, aut una cum ipsis apparentibus, aut quæ postea apparent. Cum malis enim in febribus continuis perpetuo timendi sunt. De quibus Hippoc. in 1. Epid. scribit. At, cum febres ardentes inciperent, annunciabant, qui exitum impenderent, siquidem statim ab initio febris acuta eos corripiebat, a qua superrigebant, insomnes erant, graviter angebantur, sitibundi, justidiosi. In phreniticis, in quibus albæ urine aut fæces apparent rigores sunt perniciosi, ut in 1. Prorrh. text. 13 scriptum est. Scribitur etiam in 2. lib. text. 29. cum rigore non agnoscere familiares. seu ignorantiam, malum esse: itaque & oblivionem. Gal. in commento, ex insigni retri-

refrigeratione & victum esse calorem judicandum: & postea scribatur: *Æstuosi rigores quadantenus perniciosi, flammans quoque cum sudore facies in his, mala.* Et postea *tex. 56.* etiam de hujusmodi rigorib. scribit: *In oculorum perversione cum febre & lassitudine rigor perniciosus.* Comatosi in his male habent; & in primo *Coacorum præsagiorum: Rigores, quibus multa in somnum inclinatio inventa est, utcumque lethales, quod si cum eis facies flamma in modum exardescit cum sudore, malignum est.* Et postea malignos esse rigores scribit, torporem inferentes. Quod extinctionem caloris denotent. Et postea: *E rigore cum capitis dolore exsolutiones, lethales sunt.* Quod significant cerebrum insigni phlegmone teneri. Quare ex aliis symptomatibus malis augetur malorum rigorum judicium. Quemadmodum quoque intellexit auctor *Coacorum præsagiorum,* cum ait: *Quibus rigor in noctem incidit, tumque afficiantur magis & sine somno agunt, multum exestuant.* Aut quod in *3. lib. Prorr. tex. 27.* sic clarius legitur: *Supervenientes rigores & nocte magis quodammodo exacerbantes cum vigiliis & venarum agitationibus in somnis, atque urina præter arbitrium excernentes, in comatosas aliquando finiunt convulsiones.* Sed dicamus nos lethales esse hujusmodi rigores cum eis malis signis conspectis. Quare in acuta febre rigores cum signis malis, judicium exitii augent. Sunt etiam pravi ex *Coacis præsagiis* rigores continui, aut frequentes: Qui aut interni visceris supurationem indicant, aut frustra tentatam Crisin, aut denique nativum calorem extinguunt. Cujusmodi fuere in muliere in foro mendacium decumbente, cujus historia illustre satis nobis erit exemplum ad illustranda ea, quæ de exitialibus rigoribus hætenus diximus. Cum hæc sæpe in eo morbo riguerit, atque semper cum signis perniciosis. Quam quidem Hippocrat. in libro tertio *Epidemiorum text. 9.* hisce verbis est complexus: *Mulierem, qua decumbebat in mendacium foro, primum enixam cum dolore masculum, corripuit febris. Initio statim sitibunda cor illi aolebat, fastidiosa, lingua arida, venter turbatus tenuibus paucisque, non dormivit.* Altero die aliquantulum ri-

guit, febris acuta, modicum secundum caput & frigidus sudor. Tertio cum dolore deiecit alvus cruda, multa, tenuis. Quarto subriguit, omnia irrita sunt in somnis. Quintum diem laboriose transegit. Sexto eadem erant, alvus reddidit humida, copiosa. Septimo superriguit, febris acuta, sitis ingens, se jactavit, sub vesperum per totum corpus sudavit frigidum: frigus partium extremarum, nec redibat illis calor. Iterumque nocte superriguit, extremitates calorem non recipiebant, non dormivit, non nihil de iravit, statimque ad mentem rediit. Octavo circa meridiem rediit calor, sitibunda, comatosa, fastidiosa: Vomuit biliosa, pauca subflava. Nocte graviter se habuit, nihil quievit, multum affatim minxit in cisa. Nono omnia fuerunt remissa. Sub vesperam comatosa, aliquantulum superriguit, vomuit amara, biliosa. Decimo rigor, febris exacerbata est, nihil dormivit: Mane multam, in qua nihil subsideret, reddidit urinam, extrema partes receperunt calorem. Undecimo virulenta biliosa vomuit, non multo post riguit, rursusque extrema partes frigescebant. Sub vesperam rigor, sudor frigidus, multum vomuit, nox gravis fuit. Duodecimo vomuit multa, nigra, foetida: singultus multus, sitis laboriosa. Tertiodecimo nigra virulenta vomuit, rigor: Circa meridiem muta. Quartodecimo die sanguis de naribus. Defuncta est. Huc perpetuo venter erat lubricus, ho. rebat. Sed tempus est, ut quaedam etiam de praedictione ab horroribus subjiciamus.

C A P. XI.

De horroribus, & ipsorum praedictione.

Horrorem affectum esse pravorum humorum per cutim discurrentium. Gal. in 1. lib. de humoribus text. 17. docuit. Hic vero affectus motus inaequalis sive concussio totius cutis est, veluti rigor totius corporis. Ab horroreque ex hoc distinguitur, atque etiam quia horror est motus parvus, vohemensque, ac magnus rigor. Ex quo merito horrorem parvum rigorem plures fecere: & Gal. in lib. 2. de diff. feb. dixit medium exsequitur rigorem a frigeactione. Fiunt horrores ab omnibus causis
 rigo-

rigorum, quippe observamus in balneis horrores cum a calido tum a frigido, ab humoribusque commordentibus ad cutim motis. Ex Gal. in 7. aphor. Omnes enim mali succi plenos, cum vehementer calefiunt, horrore vexari Gal. in 6. Epidem. comm. 3. text. 67. tradidit. Calefiunt enim cum in febribus ex febrili quidem calore, tum in phlegmone. Hinc ex interna phlegmone vel etiam hos concitari in lib. 2. Prorheticor. text. 42. scribit, præsertim ii, qui celeriter transmutantur, uti ægri etiam implacidi sint, sed nedum a febribus, sed quovis modo humores commoti horrores concitare, Gal. in 2. de caus. sympt. cap. 5. ita scripsit: *Ac mihi quidem sic videtur. Eundemque hominem sicuti quiescentem quidem solam inæqualitatem sentire, ita motum horrore & exercitatum rigore concutiente urgeri.* Et paulo post: *Jan aliquos, qui cruditate laborarunt, scimus, cum quævisessent, nullo affectos dolore: Cum balneum fuissent ingressi, aut in sole steterint, excrementa, qua prius quieverunt, calefaciendo, attenuando, ac in spiritum vertendo, ad motum excitant, quemadmodum ex animi affectibus ira.* Ubi vero excrementa, ut pituitosa aut biliosa acria sint, cujusmodi ex præexcellenti putredine fieri solent, ad cutim mota atque discurrentia horrorem ægrotis sunt in causa. Sed his præmissis ad Prognosticum. Horrores primo statuamus nunquam bonos, continuis febribus succedentes, iis exceptis, a quibus continuæ febres intermittere cœperunt, boni enim hi sunt, veluti si etiam in ardentibus febribus, qua hora fiebat exacerbatio, frigus, horror aut rigor appareant, indicio enim sunt, naturam prævalidam esse, pravosque humores expellere a venis foras. Optimi quoque sunt judicatorii boni, qui concocto quadante-nus morbo apparent, ubi bona quæpiam vacuatio aut purgatio successerit. Quod in Larillæ virgine Hipp. vidit, de qua in lib. 3. Epid. comm. 3. text. 83. ita scripsit: *Sexto die ex naribus multum fluxit, inhorruit & mox sudavit in toto corpore multum, & calidum, sine febre est judicata.* Apparentibus itaque coctionis signis, simulque & aliis judicatoriis signis, si horreant ægri, bonum; Critices enim vacationes atque purgationes præcedere solent: De quibus in 1. cor. præf. comm. text. 19. *Inhorrescentes,*

anxii, lassitudine pressi, lumbis dolentes, in profusivum alvi incidunt. Non particulatim, ut nos putamus, sanguinis eruptionem denotant, sed generatim criticam perturbationem, veluti & auctor Prorrheticorum ait: *Qui ab horrore simul critici sudarunt, postdicit vero ubi inhorruerunt, prater rationem vigent, eos sanguinis eruptionem incursumos, puto.* Quod quicquam certi non habere Gal. *in com.* affirmavit. Quare boni tantum horrores sunt, a quibus continuæ febres intermittere incipiunt atque judicatorii boni. Mali vero sunt primo, qui purulentos ac tabidos explicant, judicatorii mali, atque ubi in principio pestiferorum morborum fiunt. Qui cum propter maximam humorum pravitatem, atque ob naturæ infirmitatem fiunt, tentantem movere humores, at nequeuntem. Quod clarius explicare videntur, ubi ab horroribus parum incaluerint. De quibus Hippoc. *in 3. lib. Epid. com. 3. text. 69.* scribit: plures eorum, qui febribus pestilentibus laborarunt, horruisse: ait enim; *Horrebant, & sub mortem delirabant.* Quod in Critone, qui tertio die ex tumore pestilenti interiit, observatum est, de quo Hipp. *in 1. epid. 3. text. 26.* ait: *Decubuit eodem die horrescens, fastidiosus, parum calens:* Eodem quoque modo scripsit *in lib. 7. Epid. text. 39.* Aristocratem, qui die tertio ex carbunculo pestilenti est defunctus, principio horruisse. Ex judicatoriis malis, qui ex Gal. aut difficilis sunt judicii aut lethales. Cujusmodi est ut *in 7. aphor. 4.* Hipp. ait: *a sudore horror, non bonum:* Et auctor Prorrh. *in 2. lib. text. 30.* *Ex lumborum dolore ad os ventriculi recursiones febriles cum horrore, aquosa tenuia & multa removeutes, mente aberrantes, voce privata, nigra vomentes, moriuntur.* Et *in 2. coac. pras. com. 1. text. 8.* *Qui frequentibus e dorso levibusque horroribus desudant, difficili morbo laborant.* Ex quibus colligitur horrores, qui vomitus malos & exitiosos sequuntur, esse judicatorios malos, qui ut dictum est a Gal. *in 7. aph. 4.* aut sunt difficilis judicii, scilicet ubi non adsunt signa lethalia; aut lethales, ubi unum aliquod lethale illuxerit signum, ut in ea adducta oratione apparet, in qua delirium, vocis defectio, & nigra excrementa vomitu excreta. In *Coacis vero prasagiis* difficiles esse illos horrores,

rores, qui sæpius fiunt, id est, crebro, seu frequentes, quique etiam celeriter permutantur. Quod in *Pror. lib. 2. text. 42.* ita expressum est: *Ex dorso frequentes horrores, celeriter in alium transcentes conditionem, implacidique urina interceptionem cum dolore judicant.* Quod recto magis in *Coaco* nuper citato præfatio declaratur, cum legatur ibi: *difficiles sunt.* Etenim urinae suppressionem & laboriosum morbum significant, atque iis tenuis sudor obortus, pessimus. Sed de lethalibus hæc horribus Hippoc. in *3 lib. Epidem. comm. 3. text. 65.* ita scribit: *Omnes hæc cum multa turbatione erant conjunctæ.* Ventres enim plerisque turbati, horrores, sudores non decretorii, cum urinis multis supra potum, nullam concoctionem & crassitudinem habentibus. Quales Hipp. vidit in muliere apud frigidam aquam in Thaso decumbente; atque tales sunt horrores decretorii mali, qui cum signis lethalibus perpetuo exitium portendunt. Deinum sunt horrores quoque mali, qui nedum febre non tolluntur, sed cum pessimis apparent vacationibus, de quibus in *1. Coac. præf. comm. 1. text. 37.* scribitur: *Lassitudine fracti cum horrore, cum exsudaverint judici. modo & recaluerint celeriter, malum, tum alias tum si eo tempore sanguis e naribus stilletaverit, tabisque indicia:* Quos in maxima & gravissima illa tabe, quæ plurimos peremit, crebros apparuisse. Hippoc. in *3. Epid. comm. 3. text. 66.* scripsit, de quibus ait: *Horrebant & sub mortem delirabant.* Sed non satis sunt crebri horrores ad suppurationem & tabem exinde denotandam, sed alia quoque signa desiderantur, nimirum anhelitus difficultas, febris assidua, quæ noctu augetur, cum sudoribus & tussendi cupiditate, dolore, atque aliis signis, quibus Hipp. in *2. lib. Prognost. text. 60.* purulentos cognosci docuit. Sed tamen in febre continua aut cum phlegmone interno, vel materia in pulmonibus putrescente, perpetuo indicabunt suppurationem seu purulentiam horrores multi, frequentes, inordinati cum dolore & respiratione difficili. Quod in *Coaci. præfatiis* scriptum videtur, cum legatur. *Frequens horror & difficultas spiritus in doloribus, tabis indicia sunt, quatenus indicant pus, & ab eo tabem futuram.* In sputis enim sanguinis

malignis, aut ubi humores in pulmonibus, aut inflammatio in suppurationem vertitur, horrores inordinati, & frustes sunt. Qui membranis pulmonum aut thoracis a putri humore acri reddito commotis fiunt.

C A P. XII.

De prædictione a torporibus ac paraplegiis.

Per torporem affectum quidem alias intelligendum diximus facultatis animalis cum sensus motusque difficultate, & aliquando quendam obtusum sensum & motum partis alicujus. Hujus causa est, ut docuit Gal. in 1. de caus. symptom. cap. 5. obstructio, seu incrassatio, seu obscuratio nervorum, quibus Causis spiritus impeditur, perinde enim nervi a frigidis crassisque humoribus solent obscurari, ut luto aqua & nubibus obsecuratur, aut qualitas frigida aut exterior aut interior. In febribus vero has quoque habet causas, a quibus torpescere partes solent, quippe phlegmonem, scirrhum, luxatas intro vertebrae, quibus nervis compressis obstruuntur seu angustiores ad meatus redduntur. Illius vero, quippe animalis facultatis affectus cum motus & sensus difficultate, causæ existunt cerebri refrigeratio tum positiva, ut ajunt, tum per extinctionem caloris nativi. Sed torporum causis perspectis, quid in morbis portendant, videamus, quando in sanis apoplexiam prænunciant: de quibus in *Concis præfagiis* ita scriptum est: *Torpores & sensus privationes præter consuetudinem ortæ futuræ apoplexias denunciant.* Et paulo post, ait: *Apoplecticis perfrictionibus & torpores, prævium indicare.* Ceterum in febribus continuis perpetuo torporem malum; omniumque maxime mentis, quem ignaviam appellant. Hi enim in acuta quidem febre plane sunt perniciales, cum ex cerebri refrigeratione, aut caloris nativi extinctione proveniant, utrumque enim perniciosum est. A rigoribus torpores malignos dici voluit auctor *Coa. præfag. lib. 1. text. 14.* cum dixerit: *Rigores multi torporem inducentes, maligni.* Item in *lib. 3. text. 16.* torpores animi seu ignaviam in phreni-

ticis esse exitialem prodidit; neque immerito, cum aut refrigerato cerebro in phrenitide, quod perniciosissimum esse signum alias ostendimus, aut extinctione caloris nativi fiat. Eodem modo in *lib. 1.* damnat torporem cum surditate, a qua prodeant stillæ sanguinis e naribus. Quod nos nedum difficile quippiam, sed prorsus exitiosum affirmamus. Nec minus in aliqua phlegmone interna, ignavia mentis perniciose esse videtur, quæ tantum a flammeo calore, discusso nativo calore, fiat. De qua forte etiam in *lib. 3. Coac. præ sag.* ait: *Dolor in pectus firmatus cum torpore, malus in febre.* Ex inflammatione etiam interna, neque resoluta, neque suppurata, neque per expuitionem solum, perniciosum est, torpentes ægros videre. De qua forte in *lib. 7. Coac. præ sag. sect. 2. text. 13.* ita scriptum est: *Ex angina extra iudicium hypochondrii dolor, cum impotentia & torpore, insidiosè occidit, etsi valde modeste habere videantur.* Quare mentis ignavia seu animæ torpor in acutis morbis perpetuo lethalis erit. Alicujus vero partis corporis sensum, & motum obtusum reddi, qui affectus torpor est partis cuiuspiam corporis, nunquam bonum, nisi Critice aliquando appareat, morboque concocto. Non enim impossibile est, Critice humorem a venis ad nervos transmissum, torporem iis partibus inducere, ut hisce nervis utar, veluti & tremorem aliquando videri Criticum superius fuit demonstratum. Sed hoc raro contingit. Et ex signis Criticis facile cognoscitur. Eodem modo paralytin, seu paraplexiam, seu particularem apoplexiam iudicabimus. Quas in morbis quandoque utiliter concitari, humore a venis protuso, aut ad spinalem medullam aut ad partium particularium nervos, quibus obstructis paralytis fit, sed ubi cerebri vitio fit in acutis morbis, id plane est perniciosum, propterea in vulneribus nuper illatis, ubi partes aliquæ resolvuntur, haud procul abesse exitium prædicant. Minus periculosum post apoplexiam aliquas partes motu privari, quas proprie Hipp. paraplexias vocare solet. Fit vero aliquando, ut materia paraplexias faciens, prout ab una ruit ad aliam partem, eas resolvere paraplectico modo, & has mutari in convulsiones. Quas mutationes auctor Porrheticorum *lib. 3. pror. text. 26.*

vidisse his verbis, meminit: *Qua ex lumbis ad col'um, caputque redundant, resolvuntque paraplectico modo convulsiva & mentis vacillationem patientia, an & talia convulsione solvunt? Ex his varie agrotant per ea profecti.* Hocque ex vario humorum motu fieri affirmandum est. Quod & Gal. fatetur se vidisse hifce verbis; *Iterapa & semel ego ita affectum quendam, permutationemque varie sese mutuo excipientium symptomatum habentem vidi. Fiebant autem & illi hac progressis lumborum collique, & capitis doloribus, manus tota ab his agre tum sentiebatur, tum movebatur, sicuti & in dictione dictum est paraplectico modo, quum non esset exacta paraplegia, mox superveniens convulsio sensiliorem eam atque ad motiones expeditiorem fecit, placata autem convulsione sensim rursus deterior reddebatur.* Deinde rursus tum lumborum, tum colli, tum capitis dolore correptus, universam subitamque habebat paraplegia in manu adauentionem, atque rursus postea non parum convellebatur. Quæ etsi verissima sint, tamen quicquam certi non docent, neque enim convulsio paralyfi superveniens, affectum solvit, neque contra. Quocunque modo ægroti ex acutis febribus paraplectici evadunt, perpetuo malum. Omnium vero maxime apoplexia, & in ægrotis & in sanis timenda erit, de qua Hipp. in 6. aphorif 41. ait. *Quicumque sani dolore capitis repente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris eos apprehenderit.* Sed de his affectibus, cum posterius scorsum acturi fusius simus, sermonem hunc claudemus, & quoniam linguæ resolutio seu defectio solet esse magni momenti ad venandum prognosticum in acutis morbis, propterea de hoc symptomate sigillatim quoque agendum duximus.

C A P. XIII.

De prædictione ex aphonia, id est, vocis interceptione, nec non ex aliis vocis differentis.

Cum ex omnibus partibus corporis resolutis ac torpescentibus, linguæ resolutio, quam teste Gal. in 1. Pror. text. 23. Græci

Græci aphoniam appellant, non parvi sit momenti ad asse-
quendum in morbis prædictionem, ideo de ipsa in præsentia
agendum quoque duximus. Ceterum, quia aphoniam vocis pri-
vationem seu interceptionem denotat, veluti vox tremula,
clangosa, acuta, querula seu prolabunda in vitium. Id-
circo, clarioris hujus symptomatis notitiæ causa, de voce pau-
ca præmittemus. Hæc enim aut prorsus tollitur, aut minuitur,
aut vitiat. Vitiatam vocem dicimus raucam, clangosam, acu-
tam, stridulam, interruptam, quam prolabundam vocant,
querulam, lugubrem, tremulam, quæ omnes sunt vitiatæ
vocis differentiæ, veluti obscura, balba seu balbutiens, tarda,
imminuta sunt symptomata. Prorsus vero ubi ægri loqui non
possunt, silentium sed proprie magis linguæ privationem, in-
terceptionemque dicimus. Silentii vero nemini nedum subla-
tam vocem, atque ægros voce defectos seu mutos intelli-
gimus, sed eos quoque, qui cum nullo vocis vitio teneantur,
loqui tamen non volunt. Proinde silentium ac taciturnitatem,
quod cum affectum melancholicum declarat, merito in *pror-
rhetics* insaniam signum in multiloquis habetur, mutos vero a
voce defectos dicimus, qui loqui non possunt. Rauca vox &
balbutiens, acuta, tarda, tremula, nulli est non cognita. Non
ulque adeo nobis notum est, quæ clangosa, stridula, interrupta,
seu effracta, seu contracta, prælabunda, querula, lugubrisque
dicatur. Per clangosam enim stridulam, querulam, prolabun-
dam, ejusdem generis, cum acuta esse videntur, quando teste
Gal. in lib. 2. Prorrh. text. 12. cum siccatione vociferorum or-
ganorum, meatu angustiore effecto in acutum maxime vox
effertur: nam acuta in morbis fit, maxime organis siccatis,
aut siccatione asperæ arteriæ communicata, quæ cum magis
acuta fit, clangosa dicitur, & adhuc magis querula prolabun-
da, stridula. Arteria enim humiditate irrigata rauca vox editur,
siccitate exarescens, primum quidem clara, deinde acuta red-
ditur, quia in angustum coguntur vocalia instrumenta, hinc
si magis adhuc intendatur siccitas, *κλασγώδης* clangosa, ac stri-
dula exauditur, qualis est gruum, aut qualis a gravi tono in-
choata in acutam desinit. Alii intercisam, inæqualem & obscu-

ram appellant, eique similem faciunt, quam temulenti edunt: Postremo aucta adhuc siccitate evadit lugubris, aut sibilis, aut querula, ac prolabunda, aut suspiriosa, cujusmodi flentibus pueris editur, quæ voces fiunt, ut nobis auctor est Gal *lib. 6. aphor. 49.* eo modo quo luctuosæ, intercisæ, atque offensantes fiunt respirationes, quas Hipp. luctuosa suspiria vocat. Quippe aut potentia ipsa fatigata, aut duricie instrumentorum, quæ causâ est præcipua, aut ambabus causis concurrentibus, aut propter aliquam musculorum voci servientium similem convulsioni dispositionem. Effractas quoque ejusmodi esse conditionis vocant, ubi videntur fauces in vocibus contractæ cliso quodammodo spiritu. Quomodo & in follibus qui musica organa spiritu implent, si imbecillior is est, qui folles movet sonus, interrumpitur. Ceterum jam satis circa hæcæ vocis differentias. Nunc priusquam ad aphoniam descendamus, brevi oratione prognosticum perstringamus. Omnes enim hæc voces vitiatæ in continuis acutisque febribus malæ sunt, omniumque maxime in phreniticis & in febribus ardentibus. In quibus summum vitæ discrimen minantur, cum maximam siccationem vocalium instrumentorum sequantur, & aliquando prælanguidam potentiam, aut dispositionem convulsioni similem, quæ cum a siccitate fiat, perniciosa erit. Proinde auctor *Pror. in lib. 2. text. 22.* ait: *Vox acuta, clangosa, mala est.* Galenusque *in commento* tanto priorem esse clangosam & plorabundam, quanto majorem indicant siccitatis affectionem. Antea de acuta *in text. 10.* dixerat: *Quibus vox acuta est, his hypochondria introtracta sunt.* Galenusque ait, *plerisque qui in morbis vocem mittunt acutam, ad infernam sedem trahit hypochondria, septi transversi aut propter inflammationem, aut cum propter igneam caliditatem arefcit, aut cum a pleura membrana inflammata, aut siccatione indurata trahitur.* Ex quibus colligito in morbis cum voce acuta, ubi intro hypochondria tracta sunt, esse perniciosum, quasi cum lethali aliquo alio signo fuerit, periculi judicium quoque una augeri necesse est. Utpote legitur *in 1. Prorrhæ. text. 17.* *Ex vomitu gravi, fastidiosoque vox clangosa, oculique concretum pulvisculosum habent-*

tes, insaniam ostendunt, ut hermozysi uxori, qua vehementer furens muta obiit. Neque mirum, ut posterius declarabitur, ab acuta clangosaque voce, postea morbo in pejus abeunte, mutos fieri, quippe aut a siccitate induratis, convulsisque vocalibus musculis Meritoque hinc auctor *Coac. prasag.* scripsit: *Acuta vox & lugubris, & oculorum obscuratio, convulsiones accersunt.* Quod indicent hæ voces maximam siccationem, a qua convelluntur partes nervosæ. Clangosam vero vocem, cum linguæ convulsione, vehementi insaniam, cum tremore, & duritie prorsus esse perniciosam in *libr. 3. Coac. prasagiorum* memoriæ proditum est. De tremula vero voce in *lib. 2. coac. pras. sec. 2. text. 31.* scribit: *Cum voce tremula alvi præter rationem solutio in iis longiore tempore corpus male habentibus, lethale.* Sed jam satis de prædictione ex voce vitiata ac imminuta. Nunc de iis scribamus, qui prorsus voce deficiunt; Græci *aphoniam*, & nostri vocis privationem, seu interceptionem appellant. Galen. in *primo Prorrh. text. 23. & in 24.* scribit: vocis privationes fieri, & propter voci asservientium instrumentorum læsionem, & propter principium nervorum affectum. Principium nervorum cerebrum est atque principium spinalis medullæ. Quo affecto mutescere ægrotos cognoscimus, vel ex eo, quod cum voce aliæ simul functiones lædantur, quippe sensus, motusque, idque fit cerebro oppresso, ut in apoplexia & in comitiali morbo, aut quia venæ crasso sanguine interceptantur, ac organa valde resiccata sunt, aut ipso cerebro resoluta. Voci partes servientes, quarum læsione vox læditur, atque interceptur, est larynx, ejus musculi, atque thoracis, nec non pulmones, nervi recurrentes. Quibus convulsorio modo læsis, vox interceptur aut læditur, manentibus aliis functionibus integris. Addunt alii, vitalis spiritus resolutionem, ut in iis, qui nimio gaudio afficiuntur, qui resoluta calore loqui non possunt, aut suffocatione, ut in hecetericis affectibus, aut contractione, ut in metu, ex quo multi tremuli & aphoni evadunt, aut demum ipsius refrigeratione, aut extinctione, eodem itidem modo & animalibus spiritibus ita affectis. Quibus quidem ita præmissis reliquum est, ut quid particulatim aphonia in morbis portendat,

dat, explicemus. An vero aponia quicquam boni aliquando significet? non per se, cum omnis aponia mala sit, sed aliquando quidem salutem prænuntiat. Critica quæ est, a qua optima vacuatio fit, qualem meminit Hippoc. *in lib. 7. Epidemiorum text. 25.* in Teoclis cognata, qua sudor non paulo post judicatorius erupit. Auctor vero Coac. præfag. *in lib. 1. coa. præf. text. 27.* scribit quandoque tremores solvere aphonias ex rigore concitatas. Quæ etiam brevi tolluntur, non ita malæ censerī debent, neque eæ, quas sequantur urinæ copiosæ. De quibus *in quarto libro Coac. præfag. sec. 2. text. 35.* scriptum est: *In convulsionibus aponia diutius durans, malum: quæ durat brevius, vel lingua resolutionem vel brachii, & partium dextrarum significat.* Solvitur autem derepente prodeuntibus urinīs multis affatim. In iis etiam qui suffocantur aponia, a qua postea recte loquantur, non lethalis esse solet. De qua Hippocrat. *in quinto aphorism. 5.* ait: *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi eum febris corripiat, aut ad eam horam veniens, qua solent solvi crapula, loquatur.* Quæ etiam in principiiis fiunt morborum, tamen nunquam bonæ, tamen aliquando solam multitudinem humorum testantur. Cujusmodi in muliere, quæ trimestri fœtu gravida in littore habitabat, conspecta est. Nonnunquam solent aponi reddi ægroti ventriculo ab aliquo humore læso, quo aut sponte, aut arte vomitu rejecto, liberantur, de qua Hippoc. *in libr. 5. Epidem. text. 39.* scribit: *Hermophili filius agrotavit undecim dies, febris autem tenebat ipsum, & non descendebant cibi, & primum quidem deliravit, nocte vero cessavit, sequenti die sine voce, jaciebat stertens, distortos habens oculos, febricitans. Penna vero immissa vomuit bilem atram & clystere immisso, stercus multum subit.* Quomodo etiam plures a vermibus aphonias observavi sine periculo. Non perpetuo etiam ex vulneribus aphonix sunt perniciales, eæque præsertim, quæ parum durant, & a quibus vox probe restituitur ægrotis, qualem vidit Hippocrat. (ut *in lib. quinto Epidemiorum text. 51.* legitur,) in puella quæ a rupe ceciderat voce statim privata. Indicat tamen læsum cerebrum cum vomitu & sanguinis fluxu. Non tamen ita affecti

per-

perpetuo aphonix malæ existunt, ut auctor *Coacorum præsigiorum* docet in lib. primo sec. 2. text. 27. 28. & 29. Pessimæ vero sunt, quæ sunt ex judicatoriis non judicantibus, perniciosissimæ, quæ cum lethaliis signis apparent, juxta illam universalem *Prorrheticorum* propositionem, quod judicatoriorum non judicantium quedam lethalia, & quedam difficilis judicii. Quare aphonix judicatorix non judicantes pessimæ sunt. De quibus in septimo *Coac præsigiorum* text. 51. *Quibus vix in febre intercepta sine judicatione, cum tremore moriuntur. Subinde rigentibus mutitates lethales sunt, his vero moderati: capitis dolor est: & in sequenti textu. Mutitates in febre acuta cum exsultatione non sudanti quidem lethales, minus autem exsudanti, diuturnitatem significant: & in secundo Prorrheticorum text. 58. Ex lumborum dolore ad cor recursiones febriles cum horrore, aëruosa tenuia, multa revomentes, mente aberrantes, voce privata, nigra vomentes, moriuntur: hæc est aponia ex non judicatoriis lethaliis, quod vomitiones nigrae, deliria & exitium portendentia, simul illuxerint, & postea text. 59. In febribus ad hypochondrium dolores sine voce, sudore si solvantur, maligni, his ad coxas dolores cum ardente febre, & si alvus eruperit, perniciosum: & postea. Quibus voces cum febre deficiunt, post judicationem, hi trementes & Comatosi pereunt: & Gal. in comm. clarius ait: Quibus apparente solum febre aponia fit, & post judicationem, hi trementes & Comatosi pereunt. Febribus scilicet, non sine signis, sed cum mala judicatione, visis: & in libro 3. Prorrheticorum. Ex Galeno: Si ex capitis dolore aponia fiat, febriente agro cum sudore absque arbitrio superflua excernant, & si repetitio quedam symptomatum pari modo fiat in longius excidunt ejusmodi morbi tempus. Cum signis perniciosis prorsus lethales. Qualia sunt sudores capitis in febre vehementi, sudores frigidi, & livida cum intus urunt, vehementia deliria, comata, cathochi, convulsionones, tremores, difficilis spiritus, frigidus, sublimis & alia hujusmodi multa. De quibus Hippoc. in phylisci historia ait: Extremitates undequaque frigeant, nec jam ad calorem ille amplius redibant, minxit nigra, aliquantum dormivit. Sub die obmutuit, frigida sudavit. *Extrema partes livescerant.**

bant. Cum vehementi delirio, aut in delirium vehemens desinens, aut a vehementi delirio, aphonix sunt lethales. De quibus in 2. lib. *Prorrheticorum*, ex Galeno legitur: *Si in febre aphonix, qua convulsivo modo fiunt, desinunt in eam, que cum sentio fit, ecstasin, perniciosum.* Auctor vero *Coacorum prasag.* in 2. *coac. pras.* sec. 2. text. 27. insanias vehementes, cum vocis interceptione, lethales esse scribit. Cujusmodi fuere, quæ in phrenitico Hippoc. observavit, atque in Hippia sorore phrenitica ante mortem, ut in *Epidemius* legitur. Quem affectum, scilicet aphoniam cum vehementi delirio conjunctam, & ab exsoluta facultate animali provenire e mortuis aut languentibus instrumentis, quæ vocem edunt, affirmamus, veluti in phrenitide, tremore, palpitatione spectatur. De quibus auctor *Prorrheticor.* in primo lib. text. 24. ait: *Qua cum exsolutione fiunt aphonix, pessima.* Sed hic videtur de vitalis facultatis resolutione loqui. Sunt non minus lethales, quæ una cum spiritu sublimi phenomeno quoque, id est, apparente, de quo Galen. in primo *Prorrheticor.* dixit: *Videntur autem omnes, qui talem inspirant inspirationem, scapulas movere totas, ita, ut per vestimenta motio conspicue appareat, tanquam valide ipsi superioribus Thoracis partibus operentur.* De quo etiam auctor *Coac. prasag.* in lib. 2. sec. 2. text. 25. scripsit: *In vocis interceptione spiritus veluti iis, qui suffocantur, commotis, sursum scapulis redditus, malus.* Qui ita respirant, sublimes thoracis partes ad omoplotas usque movere videntur. Nam cum inspirando diaphragma satis esse non potest, Thoracis muscoli superiores, qui e collo in Thoracem protenduntur. Etiam cum brevi spiritu vocis interceptio est lethalis, cujusmodi fuit, quæ altera die in Pythione visa est. Ex convulsionibus etiam quæ rescicatis nervis fiunt, aphonix lethales sunt. In quo sensu auctor *Prorrhetic.* in primo text. 23. habet: *aphonias cum singultu esse pessimas.* Quæ etiam ex humorum multitudine fiunt convulsionibus, si aphonici fiant anginosi, lethalissimum est. Cujusmodi fuisse anginosam, de qua Hippocrat. in quinto *Epidem.* text. 101. scriptum reliquit. *Quarta die convulsus, sine voce, stertor, dentium contritio, maxillarem rubor, mortua est quinta die.*

Cete-

Ceterum aphonix, quæ una convulsis partibus ex copia humorum fiunt, perpetuo lethales non sunt, veluti & tremores, convulsiones & alia hujusmodi symptomata a copia humorum in morborum principiis facta. Cujusmodi fuere observata ab Hippocrat. in muliere trimetris foetu gravida, in litore decumbente, quæ tamen cum signis aliis exitiosis præter artis, ut Galen. visum est, expectationem evasit. Sed perpetuo in exitiosis morbis virium robur attendere oportet, bonam respirationem & recte ægrotum se habere ad omnia, quæ ei offerunt. Nam his apparentibus, ut Galen. testatur in Heropyti historix commento, vel etiam in moribundis, prorsus non est desperandum, indicant enim robustissimam naturam.

Quæ vero fiunt resoluta facultate animali, ac vitali vel maxime languente, exitium in foribus prænuntiant, cujusmodi fuere, quæ in Phylini uxore, in phrenitico, in muliere apud frigidam aquam decumbente, in phrenitica muliere ante mortem observatæ sunt. Cum catoche quoque sunt perniciosæ, ut docet auctor *Prorrh. in lib. 3. text. 4.* Cum comate non minus frequentes, quæ in unico morbo fiunt, ut in *2. lib. Coac. præsaf. sec. 2. text. 33.* scriptum est. Ex capitis quoque dolore perniciosæ, nam phlegmonem in cerebro factum testantur, de quibus in *2. Prorrh. text. 20.* scriptum est: *Quibus ex dolore aponia, moriuntur: & in 2. Coac. præsaf. ait: Qui ex dolore muti fiunt ægri, moriuntur.* Iis etiam aphonix, quibus caput percussum est (quod cerebri insignem læsionem denotant) exitium prænuntiant. Cognoscuntur vero cerebri insigni offensa aphonix, ex aliis functionibus sublati. Quod Hippoc. in *quinto Epidem.* ita expressit. *Cui caput lapide percussum est a macedone cecidit, tertia sine voce erat, anxietas, febris tenuis, nihil audiebat, neque capiebat, non sine tremore.* Chyrurgi ad cognoscendum cerebrum vulneratum, vocis interceptionem, sanguinem ex ore aut ex auribus, vomitum observant. Ut vero ex his colligam, aponia lethalis, perpetuo cum malis exitiosisque signis, observabitur, aut ipsam aphoniam præcedent,

aut

animalis in partibus, quæ vivunt; actio vero omnis prodit à propria ejus facultate, idcirco vitæ actio a propria venit facultate, quæ vitalis appellatur. Facultas autem omnis, veluti actione indiget, ut innotescat, ita & actio instrumento: actionis vero vitalis primum instrumentum est spiritus vitalis qui cum a corde ad omnes corporis particulas confluat, ut cum illis communicetur, aliis quoque opus habuit instrumentis, scilicet arteriis, per quas ipse ad quasvis corporis partes ducitur. At quoniam vitalis hic spiritus calidam maxime effervescentemque naturam habuit, ideo, ut conservaretur, aliqua ipse opus habebat refrigeratione, alioquin seipsum ocyus consumpsisset, vitæque privasset animal. Siquidem corpus aliquod actu calidum sine aliqua eventatione, & refrigeratione diu manere incorruptum non potest. Itaque & vitalis spiritus a natura, ut diu conservaretur, pluries ventillandus, ac refrigerandus erat. Hinc natura (quæ nunquam in necessariis defecit alia instrumenta animali concessit, quippe asperam arteriam, & pulmones, qui cum dilatarentur, intus aerem frigidiorum exciperent, cordique per arterias communicarent, quo cordis caliditas, atque igneus spiritus refrigeretur, compesceretur, & cum comprimerentur, ipsum quoque calorem eventarent; expellunt enim compressione vapores, seu fumos fuliginosos a corde, purioremque reddunt vitalem spiritum. Erant igitur necessaria omnia hæc instrumenta facultati vitali. Quæ quidem a quolibet vel etiam illorum vitiato læditur, & infirma redditur. Quod sane a pulsum accurata observatione nobis maxime innotescit, non minusque & a respirationibus. Nulla vero operatio spectatur, quæ robur & infirmitatem hujus facultatis vitalis præclare magis manifestat, quam pulsus & ipsa respiratio. De quibus in hoc libro, ut una cum ex aliis superius illustratis, prognosticum in ægrotis venari possimus, accurate a nobis est agendum.

C A P. II.

*Quid sit pulsus, atque quot generibus pulsus omnes
comprehendantur?*

Vt ex pulsibus prognosticum in ægrotis venari possimus, hæc primo nos novisse oportet, scilicet quid pulsus dicatur, atque pulsuum differentias, & causas. Pulsus vero nihil quidem aliud est, quam sensibilis cordis & arteriarum motus, quo hæc attolluntur & submittuntur. Dividitur pulsus primus in motu dilatationis, quem *dilatorem sistentes* Græci dicunt. Ab hisque duobus motibus cordis, arteriarumque nativus calor generatur, ac conservatur. Diastolis enim motu aer frigidus ad cor attrahitur, qui vitale robur, unde spiritus quoque vitalis generatur, excitat, ac recreat. Systolis vero motu summi dum excrescentium, quod ex humorum destitione generatur, expellitur. Quamobrem ex dilatatione cordis & arteriarum perpetuo quantum caloris cor habeat, facile deprehenditur, atque non minus, quibus excrescentis fuliginosis exsuperet, ex motu contractionis nobis innotescit. Comprehenduntur vero omnes pulsus ex Galeni doctrina, in primo de pulsuum *differentiis*, decem generibus. Quorum primum ex motus quantitate accipitur, tresque habet differentias, utpote quoniam ipsorum alius est magnus, parvus, atque demum alius medio-cris, quippe neque magnus omnino, neque parvus, sed medio modo se habens. Dividitur vero quilibet ipsorum rursus in satum, longum, profundum, angustum, brevem, humilem. Magnus dicitur longitudine, latitudine, ac profunditate, vel omnibus his una junctis. Veluti parvus dicitur, angustia, brevitate, humilitate, vel omnibus his una copulatis. Medio-cris vero dicitur, qui neque parvus, neque magnus, quod ad latitudinem, longitudinem, profunditatem, angustiam, brevem, vitarem atque humilitatem attinet, existit, sed qui medio se habet modo. Secundum genus in motionis tempore vel ut

Gal. ait in motus qualitate consistit, cujus tres sunt differentiae, quod alii ipsorum sint celeres, alii tardi & alii medio se habeant modo. Celeres quidem fiunt pulsus, quando arteria modico tempore moveretur, atque e contrario, cum longiori moveretur tempore, tardi evadunt, mediocris vero cum medio modo se habet arteria ad temporis motum. Tertium ex ictus qualitate, vel melius a virtutis potentia accipitur, cujus etiam tres observantur differentiae, utpote vehementia, languiditas, seu infirmitas, seu humilitas, & quae ad has medio modo se habet, scilicet pulsus vehemens, languidus, seu remissus seu humilis, atque mediocris: vehemens autem est, qui tangentis, manum valide percutit, & pulsat, & ex opposito languidus humilisque sive remissus, qui perdebiliter tactum ferit: mediocris, qui mediam servat ad utrumque proportionem. Quartum vero genus ex tunicae arteriae qualitate spectatur, quippe aut prima aut secunda; prima quando ex temperamento arteriarum alii calidi, scilicet a calida arteria, alii frigidi ex frigida, alii humidi ex humida, sicci ex sicca, sentiantur. Ex qualitate secunda, alii duri ob arteriam induratum, alii molles ex arteria molli, aliique medii inter utrumque ex arteria duritie, & mollietate temperata duri pulsus dicuntur, qui tactui valide resistunt, & e contrario plurimum laedentes humiles. Hi a vehementibus distinguuntur, quod duri valide tactu pressi humillimi reddantur, & vehementes perpetuo digiti pressa arteria valide percutiunt, & pulsant. Quintum pulsuum genus a tempore quietis accipitur. Tresque itidem habet differentias; quippe una crebritatis seu frequentiae, altera raritatis, & tertia mediae conditionis: pulsus ereber dicitur, qui breve habet tempus quietis, contra rarus, qui longum. Sextum genus spectatur penes arteriarum, qui digiti tanguntur, plenitudinem atque vacuitatem. Ex qua pulsus alii vacui appellantur, ex eo quod ii plenam & isti vacuam arteriam denotent. Septimum genus a rythmi ratione accipitur, qui quidem spectatur comparato ictus tempore cum tempore quietis, quae proportio, ut Gal. *in 1. de differ. puls.* docuit, temporis est ictus ad tempus quietis. Alii rythmum in pulsibus ordi-

nem dixerunt, alii convenientiam durum esse temporum inter se, ictus & intervalli. Hujus generis duæ spectantur differentiæ, quippe quæ *Eurythmus* dicitur, & *Arythmus*. Idem ac si dixerimus consonum & dissonum, seu ordinem servantem. atque ordine turbatam. *Eurythmus* pulsus appellatur, qui secundum vel ætatem, vel tempus anni, vel regionem temporis proportionem servat, veluti, qui temporis proportioni respondet, *Arythmus* dicitur, cujus tres spectantur differentiæ, prout tribus sine modis in ipso rythmum vitari contingit. Primus scilicet qui mediocrem *Eurythmi* digressionem habet, *pararythmus*que ob id appellatur, & qui multum a rythmo recessit, *heterorythmus* vocant, veluti *Echrythmum* vocat Gal. qui plane omnem rythmum seu consonantiam corrumpit. Octavum genus pulsum spectatur penes ipsorum æqualitatem & inæqualitatem, hujusque duplex est differentia, scilicet æqualitas & inæqualitas. *Æqualis* pulsus dicitur, ubi multorum vel unius tantum pulsus differentiæ ad se invicem pares ac æquales existunt, & contra inæqualis. Pulsum vero inæqualitas duplex observatur, quippe, una in uno tantum pulsu, atque altera, quæ in multis pulsum generibus spectatur. Rursus inæqualitas in uno pulsu, aut in una parte arteriæ, aut in multis fit. His propositis, de iis modo agamus pulsibus, qui in uno pulsu & in una tantum arteriæ parte sentiuntur: qui duobus modis considerantur, uno mox penes arteriæ motæ situm spectantur, uti quando arteria sursum, deorsum, antrorsum, retrorsum, sinistrorsum, ac dextrorsum deducta. Atque altero, in motu, cum aliter inceperit, & aliter finierit moveri, juxta unum digitum citatior, & desinens tardior, aut e contra incipiens tardior, & desinens citatior. Hocque fit tribus modis, quippe aut cum motus continuus apparet, vel cum intercidit, vel cum recurrit, atque veluti bis ferit, si itaque manens continuus, & non interpollatus, a celeritate ad tarditatem transierit, aut a tarditate ad celeritatem fit pulsus a nostris *imparcitus* dictus. Quemadmodum si quiete intercisus systole ac dyastole citatior seu velocior appareat, capras salientes imitatur, quæ cito ad aliquem arborem

faliunt, inibique morantes, mox cito deorsum præcipitantur, ex qua merito similitudine pulsus caprizans a præcis Medicis fuit appellatus. Est & alius hujusce generis pulsus *aicrotus* atque bis feriens dictus, quod digitos arteriam comprimentes aliquando bis feriat, & pulset. Qui aliquando a robusta facultate fit, arteria tamen vitiata, utpote immodice indurata. Nunc de ea pulsuum inæqualitate agamus, quæ etsi in unico pulsu fiat, tamen in multis arteriæ partibus etiam spectatur. Hæc vero bisariam fit, uno modo quum motus manet continuus, & arteria juxta aliquos digitos moveatur, & juxta aliquos tardius. Secundo quum motus intercidit ita, ut aliqui digiti motum sentiant, & aliqui non. Juxta autem dyastolis quantitatem in pluribus quidem arteriæ partibus inæqualitas est manifesta. Ex quo genere plane sunt myuri sive decurati in una dyastole, atque illi quoque, qui innuentes sive circumnuentes appellantur, veluti ejusdem generis quoque sunt pulsus, hi quippe undosus, vermiculans, formicans, hecticus, convulsivus, vibratus, sive turbulentus & ferratus. Sunt vero myuri sive decurati hi, qui magnitudine in una dyastole diminuuntur, & decurantur, ut si primum manu magnum latitudine quis tetigerit, paulo post angustiorum illum evasisse, viderit, ac perinde myurum illum vocavit, quod caudæ modo imminuatur. Circumnuentes vero significant dyastolis brevitatem cum extremorum utrorumque veluti mutatione. Undosus pulsus, a quibusdam fluctuosus appellatus, fit, quando non simul universa arteria dilatatur, attolliturve, sed per se ejus prima, deinde secunda, mox tertia, ab hac quarta, motu continuo manente, in modum undarum sese elevantium, sic quidem, ut altera unda semper priorem excipiat. Undosus vero, si totus in parvitatem desinat, ac minuatur, vermis gressui fit similis, ex quo vermicularis & vermiculans vocatur. Formicans quoque dictus fit, cum motibus multis amissis in unum prorsus exiguum deficiat, estque omnium pulsuum languidissimus, & creberrimus. Hecticus etiam habita ad febrem hecticam similitudine est appellatus, quoniam veluti hectica febris nullam magnam habet mutationem, ita &

Hic pulsus hæcticus dicitur, quod perpetuo sibi similis constet, sed duret. Convulsivus, qui convulsionis modo retractus videtur, aut ubi arteria retracta sit. Vibratus motui jaculorum maxime comparatur, atque digiti ab arteriis quasi jaculorum modo feriuntur. Serratus quoque dicitur, quando alia pars arteriæ magis & alia minus præ duritie dilatatur, qualis in pleuriticis observatur. Sed his pulsibus cognitis, tempus est, ut ad illos inæquales declinemus, quorum inæqualitas non in uno genere pulsuum fit, sed in multis, quæ æqualitas a nostris collectiva, & a Græcis *ὀριζομένη* dicitur. Hoc vero genere comprehenduntur pulsus, deficientes, intercidentes, decurati, Græcis *μυρί* dicti. Hi tamen differunt a myuris, quos nuper explicavimus, quod hi in uno tantum pulsuum genere fiant, atque isti in multis. Deficientes autem pulsus fiunt, ubi non solum in uno aut etiam in multis magnis unus minor apparet, & aliquando totus motus ab arteria aufertur. Hos Galen. proprie magis in 1. lib. de differ. puls. intermittentes appellat. Tollitur vero motus arteriæ quandoque totus ita, ut per duas & plures pulsationes arteria maneat immobilis. His contrarii seu oppositi sunt intercidentes, quippe cum expectata quiete in medio tanquam superfluo quæpiam intercidat percussio. Myurus autem, sive minutus, sive decuratus pulsus vocetur, ille quidem est, ubi primo secundus pulsus paulo minor fit, & tertius secundo, & tertio quartus, & ita usque ad plures pulsus magnitudine ac vehementia fit minutio. Horum alii ad arteriæ immobilitatem perveniunt, ipsique myuri deficientes appellantur. Alii post arteriæ immobilitatem denuo pulsare incipiunt, qui ob eam causam deficientes recurrentes nuncupantur, & alii non ad absolutam immobilitatem veniunt, sed ubi valde imbecilli & obscuri, languidissimi que evasere, postea rursus paululum augeri incipiunt, hique myuri recurrentes vocantur. Demum ad postremum pulsuum genus accedamus, cujus quidem generis sunt, ordinati & inordinati. Ordinatus dicitur, qui ordinem pulsando aliquem servat, etiamsi fuerit inæqualis. Neque obstat, esse inæqualem pulsuum, & ordinem posse servare, contra inordi-

natus est cujusvis ordinis expertus, tametsi etiam ex æqualium sit numero. Et hæc sunt, quæ breviter hic de pulsibus perstringenda duximus, ex Galen. *libr. 1. de differen. puls.* de prompta. Qui de ipsis plura desiderant, legant libros Galen. quos *de differ. puls.* scripsit, accuratius, sed his pulsuum differentiis præmissis, atque sedulo perspectis ipsorum modo causas consideramus, ut nihil ad pulsuum notitiam desideretur.

C A P. III.

De causis pulsuum, & quales robustam facultatem, & quales imbecillam indicent?

Præcipuæ causæ pulsuum tres numero, ex Galen. *in 1. de caus. pulsuum* existunt, quippe pulsandi necessitas una, secunda facultas ipsa vitalis, & tertia instrumentum facultati ferviens. Necessitas pulsandi, sive usus animalis caloris insiti tuendi gratia est factus, ut scilicet ab eo refrigeretur, etsi quid halituum fuliginosorum ex humorum ustione contractum sit, excernat, ad gignendum enim vitalem spiritum, ut calor cordis perfrigeretur, animalis caliditas, quæ ignea est, desiderat, quod dyastole sive dilatione facile fit, perinde ac systole sive contractione fuliginosum excrementum expellitur. Ex caloris autem spirituosi seu vitalis varia quantitate, varia quoque in pulsibus sit dilatatio, veluti cum maxime igneus est spiritus, frequenter, maximeque ac celeriter dilatantur, pulsusque fiunt celeres, veluti calore a frigiditate commoderato atque imminuto oppositus pulsus efficitur, quippe rarus, tardus, parvus. Similietiam modo facultas pulsationem efficiens, si multa sit, & robusta, magnum pulsuum ac vehementem efficit, & exilis, imbecillave languidum & parvum. Instrumentum quoque vitiatum pulsus evariat, etenim dura arteria duram, mollis mollem, plena plenum, & vacua vacuum pulsuum reddit. Possunt vero hæc causæ pulsuum cum a multis causis extrinsecis, tum intrinsecis impediri, atque exinde & pulsus mutari. Extrinsecas intelligimus causas, quas vulgus

gus Medicorum res non naturales & Gal *in lib. arti. medicinalis* conservatrices appellat, a quibus omnibus causæ pulsuum & pulsus ipsi possunt mutari: & intrinsicus vero sunt ætates corporum, temperamenta, humores qualitate aut quantitate aut putredine viscera gravantes, lædentesque, & omnes morbi ac symptomata, quæ pulsus permutant. Sed age singularium pulsuum causas nunc spectemus. Quas qui accuratius scire desiderant, legant libros Galeni *de pulsuum causis cap. 2.* Nos circa has pauca quidem scribemus, eaque solum, quorum cognitio ad prognosin ex pulsibus indagandam nobis visa est opportuna. Sed rem ipsam aggrediamur, a pulsu magno incipientes. Magnus itaque pulsus fit ex vitalis facultatis magno robore seu firmitate, ex multo calore in corde exsuperante, sive ex usu multo, accedente quoque arteria facile dilatabili, seu quæ facile dilatari, & comprimi possit. Veluti parvum contrariis a causis fieri, Gal *in 1. lib. de præ sag. pulsib.* prodidit, quippe ubi aut facultas infirmior aut imbecillior evaserit, aut propter arterias induratas, vel denique propter paucum usum, id est, paucum calorem in corde exsuperantem. Mediocris cum medio ad hæc omnia se habet modo, atque ita de aliis omnibus, quæ mediocres appellantur, utpote quorum natura, & causæ mediæ sunt inter extremas. Pulsus longus fit ob corporis seu arteriæ gracilitatem, & virtutis firmitatem, atque ob caliditatem etiam colliquantem, ut Galen. *in 2. lib. de præ sag. ex p. lsis* docuit. Ab oppositis vero causis, scilicet a crassitie arteriarum, facultatis imbecillitate ac a refrigeratione pulsus brevis efficitur. Angustus prodit nobis ex angustia circumpositarum regionum arteriæ, facultatis imbecillitate, atque ab instrumenti duritie, atque cutis rugositate & crassitie, veluti latus ab oppositis fit, sed potissimum propter exsuperantem humiditatem, & secundum naturam, vel ab externis causis. Altus ob auctam facultatem, & ob arteriarum mollietatem. Humilis a diminuta & infirma facultate, & ab instrumenti duritie. Celeres, & propter facultatis robur, & propter usum multum, id est, plurimum calorem. Tardus e contrario propter facultatis infirmitatem, diminutum calorem, præsertim-

que ob frigiditatem. Dicebat enim Galen. *in eodem super citate lib. cap. 2.* Celeriozem pulsum calidum ostendere temperamentum, veluti tardiozem frigidius. Frequentes vero fiunt ob multum usum, id est, multam caliditatem, & rari ob pa cum usum. Vehemens pulsus a facultatis robore semper fit, cuius & languidi causas, Gal. *in eodem 2 lib. de prasag. ex pulsibus cap. 7.* hisce præsertim verbis expressit, dicens: *Vehemens pulsus a facultatis semper robore fit, ac quo fit vehementior, tanto robur maius esse facultatis; languidus ex facultatis imbecillitate, ac quo fit languidior, hoc facultatem quoque imbecilliozem esse demonstrat.* Durus vero, uti Gal. nobis auctor est *in libello de pulsibus*, fit ob arteriæ corpus ab immoderato frigore congelatum, vel ab excedente siccitate, vel ab alicujus visceris scirrho, vel a magna phlegmone, vel denique a convulsiva aliqua passione, in nervosa aliqua parte facta. Mollis ab humectato instrumento quippe arteria. Quæ sæpius fit arteria ab intrinseca aliqua causa humectata, veluti ab usu dulcium balnearum, ab otio & somno multo, & ab humida victus ratione: veluti & ab intrinsecis causis, omnes cum morbum symptomata, ab humiditate concitata, arterias humectare possunt, qualia sunt comata, lethargi, hydropes aquosæ, ac alii humidi affectus. Pulsus plenus proficiscitur, aut ab humorum copia, aut a vini potatione, aut denique a maxima ciborum repletione. Veluti a fame, inedia, evacuationeque pulsus inanis seu vacuus fit. Rithmum habentes in motu, & in quiete æqualem probamque corporis adesse temperiem testantur, veluti qui dyastolen systole habent celeriozem, calorem ostendunt corpori prævalere. Sed ad inæqualium generationem declinamus. Fiunt omnes inæquales pulsus, ut Gal. docuit *in 2. de prasag. ex pulsibus cap. 4.* ab obstructionibus, aut ex compressione instrumentorum, aut humorum abundantia ad facultatem quidem collata, aut demum ex cordis inæquali intemperie. De causis vero intermittentium, quos etiam alii deficientes vocant, Gal. *ibid.* hisce verbis scripsit: *humorum copia creat impedita, quominus motum debito tempore auferretur, vel per crassitudinem, vel per copiam humorum, qua obstruat, aut oscilla.*

oscilla cordi vicinarum arteriarum, qua attrahit materiam, rursusque emitit, aut ex oscillis quadantenus universam vasorum capedinem, sepe etiam foris illis, quasi vinculum sit, copia ejusmodi effunditur, nonnunquam instar oneris gravat, interdum etiam spacia, in quibus distenduntur, occupat. Intercidentes quoque pulsus ab iisdem causis proficiuntur, minori tamen cum noxa fiunt, quam intermittentes. Recurrentes ex facultate quadam imbecilla, sed renuente ac resistente tamen, oriuntur. Myurorum causa Gal in nuper citato libello de puls. ad tyrones cap. 5. ita complexus est: Constat autem omnes tales pulsus fieri ob imbecillitatem facultatis, que interdum quidem ipsa sola ex propria ratione infirma fit, interdum vero & ob aliquam multitudinem, vel compressionem, vel obstructionem & arteriarum cordi vicinarum, ita, ut mixta efficiatur affectio. Et intercurrentium causas in 2. de pres. ex pulsib. prodidit, dicens: nam intercurrentes ex crebritate fit in equali, quod functionem cor obire minus plenam, ac postularet usus. Jam id ipsum fit, ubi a copia humorum overatum cor sit, aut instrumenta obstructa, aut in artum coarcta. Caprizans pulsus ex inequalibus interdum cordis intemperiebus efficitur: & Dicrotus, sive bisferiens ex instrumenti duritie, atque a virtute valida nascitur, & nonnunquam etiam ob inaequalem cordis temperiem. Undosi pulsus & ipsi fiunt arteria qui'em humectata, & facultate aliquando frisi, seu robusta. Ex qua solent non raro ejusmodi pulsus undosi sudorem fluxurum prænunciare. Aliquando etiam a prælanguida facultate fiunt, qui facile in vermiculantes transeunt, utpote quando facultas magis ac magis est diminuta; ob id Gal in libello de pulsib cap. 22 ait: vermiculantes fieri pulsus prælanguente facultate, que si in pejus labatur, nulloque modo restauretur, & vivificetur, facillime in formicantes mutari, qui omnium sunt exitiosissimi, quod ad extremum facultatem venisse denotent. Convulsi excitantur principio nervosam inflammationem aliquam sustinentes, & turbulenti, quia usus pulsandi magnam sublationem requirit, & vitale robur sua functione uti potest. Vibrosi ex facultate, robore, atque caloris copia ortum ducunt. Et ferrati a nervosarum partium aliqua oborta inflammatione, hinc pleuriticorum

proprium esse pulsuum, non paucis visum est quoniam pleuris dicta membrana costas subcingens inflammatur. Atque hæc de pulsuum causis sufficient. Quibus præmissis facile agnosce-
 mus, qualis pulsus facultatem robustam, & quales præimbecillam significant. Firmissimam & robustam facultatem, quæ in corde quidem sedem habet, judicant hi pulsus, quippe magnus, longus, latus, celer, vehemens, dirotus, vibrosus, undosus, atque major, altior, longior, vehementior. Ex extremis vero solum vehementissimus robore valere facultatem demonstrat. Horum pulsuum primo vehemens, vehementior, vehementissimusque & secundo loco magnus, tertio altus, quarto vibrosus, quinto undosus atque omnium postremo bis feriens robur in facultate denotant. Vehemens enim pulsus, Gal. *in 1. de præf. ex pulsib. cap. 7.* docente, a facultatis robore semper fit, ac quo fit vehementior, tanto robur majus esse facultatis: & paulo post ait: at robustissima cum vehementissimum, tum etiam majorem excitat pulsuum, simulque, si nihil variet usus, rariorem. *in libello de pulsibus* scribit Galen. vibrosuum pulsuum, quoniam robur facultatis significat, calorisque copiam, idcirco optimam aliquando Crisim prænuntiare. Horum vero pulsuum majores, & auctiores majorem quoque virium firmitatem denotant, & ad extremum deducti, excepto vehementissimo, qui omnium maxime robur perpetuo testatur, infirmam facultatem significant. Pulsus prælanguidam facultatem denotantes hi profecto existunt, scilicet, parvi, angusti, humiles, languidive, intercurrentes, myri omnes, vermiculantes, formicantes, atque ad extremum qui pervenerunt, vehementissimo excepto. Istorum quoque vim imbecillam declarantes, alii diminutam, alii humorum multitudine, aut vitio gravatam ac oneratam esse discernunt, & alii cum per se infirmitatem, tum ab humoribus, ut dictum est, auctam, denotant, uti Gal. demonstravit *in libello de pulsibus nuper citato cap. 34.* Ex se ipsa imbecillam facultatem ostendunt pulsus, nullam habentes inæqualitatem, veluti ab inæqualibus gravatam coarctatamque aut ab humoribus, aut ab aliquo morbo facile dignoscitur. Horum vero

omnium

omnium inæqualium vermiculantes, formicantes, intermittentes, & myuri deficientes, & ex æqualibus, languidi, parvi, submissi, maxime sunt exitiosi, virtutemque maxime languere decernunt. omniumque maxime languidissimi, minimi, tardissimi humillimi. Quare si omnes prælanguidam facultatem ostendunt, alii ipsorum magnam, alii majorem, atque alii maximam, cujusmodi sunt formicantes, & languidissimi.

C A P. IV.

De pulsibus salutem & exitium indicantibus.

Pulsus optimi, qui salutem in ægrotis pollicentur, hi profecto existunt, quippe parum aut nihilo a statu bene valentium mutati, atque æquales, ordinati, magni, vehementes, & languidi, parvi, inæquales, ac inordinati, si minus languidi, majores, æqualiores, atque ordinatiores evadant, quod ipsi virtutem languentem augeri atque instaurari significant, veluti exitiales habentur, magni, vehementes, æquales, ordinati, qui minuuntur, & languidi evadunt, inæquales atque inordinati. De quibus Galen *in lb 2. de crisi bus cap. 9.* ita scripsit: *Sed manifestissime ex pulsibus cognoscuntur, neque enim parvo interstitio differunt, qui mortis ratione citius, quam sperabatur ad quandam falsam declinationem perveniunt, ac iis, qui vere declinant.* In utrisque enim febrilis calor dissolvitur, fit vero hoc ex causis maxime contrariis, siquidem naturæ robori, maxime contraria est imbecillitas. Vehementior igitur fit continue magis pulsus & æqualior atque ordinatiores in bona declinatione, expellit enim natura fortis omnem subito febrilem calorem. Debilior vero atque inordinatiores & inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus. Languidi itaque, inæquales, inordinati, qui continuo subito fortiores, æqualiores, atque ordinatiores evadunt, si modo in melius ipsorum mutatio constans sit, salutem non obscure promittunt. Sed illorum sermonem prosequamur, qui non ex accedenti salutem prædicere videntur, sed per se, cujusmodi sunt primo adnumerandi

magnus atque vehemens pulsus, qui facultatis roboris nobis indicio sunt, omniumque maxime, si probam in ipsorum differentiis servaverint æqualitatem. Ad hoc quoque genus attinere videntur hi omnes, quippe altus, longus, latus, celer, major, longior, altior, latior, celerior, vehementior, non tamen ad extremitatem in sua specie aucti, vehementissimo excepto, qui omnium certissime salutem præfagit futuram. Salutares quoque judicantur, vibrosus, undosus, & dirotus, de Undoso Gal. in libel. de puls. ad tyr. cap. 35. ita scribit: *Hic enim pulsus undosus, inquam, sudorem ut plurimum nuntiat, ac tanto magis, quanto mollior quidem fuerit, non tamen tenoris vacuus, si vero ipsi intercurrat altus, firmissimum habebis sudoris signum, semper enim hic aliquam excretionem significat. Cum undoso quidem vel absolute magno, non tamen duro, criticorum sudorum: cum vibroso autem vel absolute duro, menstruorum pituitis, vel eruptionis sanguinis e naribus, vel per h. morrhoidas, vel a'vo exturbata. Ceterum cum dictum a nobis sit, pulsus omnes, sanorum pulsibus similes, bonum prænuntiare, distinguendum erit, in quo morbo fiant, siquidem in quibusdam utque adeo malignissimis febribus perquam sanis similes apparent, atque quando exitio quoque proximi existunt. Sed de iis posterius accurate. Nunc de illis, qui exitium præfagiunt, sermonem habeamus. Sed id memoriæ prius mandandum, ut nunquam ex solis pulsibus malis iudicium feramus. Sed aliis signis una conspectis, ac simul collatis. Nam pulsus parvi, humiles, tardi, atque alii facultatem impotentem significantes, si una alia mala signa illuxerint, exitiosi iudicabuntur. Cauti quoque esse debemus, ne ii ex aliqua extrinsecarum causarum tales prodierint, ne iudicium fallax reddatur. Hinc rogatos velim Medicos medicinam factitantes, ne pulsus ægrotorum tangant, ni prius causas procatarcticas seu prægressas intellexerint, atque cognoverint, quales ex iis pulsus fieri debeant, atque ut si corpus ægrotum, omni prorsus alteratione animi vacuum. Hinc prudentes Medici perdocti, antequam pulsus in ægrotis tangant, non parum temporis conterunt, ut prius jucundas historias vel aliqua jucunda referant, ad sedandum alteratum*

in ægrotis animum. Quique postea pulsus tangunt, neque subito ex eo pulsu judicant, sed ad minimum, ubi quindecim aut plures pulsationes observant, cum plerisque ægrotorum principio pulsus a Medico contactus, vel a timore, vel aliqua alia alteratione appareat alteratus, proinde non nisi plurimis observatis pulsibus de salute aut de morte erit judicandum. Sed ad propositum redeamus. Pulsus itaque nuper scripti, si una cum signis malis observantur, exitium certum portendent. Ad extremitatem quoque omnes deducti, excepto vehementissimo, qui perpetuo salutarior, lethales sunt. Minimi vero languidissimi, tardissimique omnium exitiosissimi habentur. De quibus Gal. *in libello de pulsib. cap. 22.* ita scribens, ea, quæ a nobis sunt dicta confirmavit. *Sed omnes pulsus, qui a naturæ symetria multum recedunt, non boni sunt, at ce. to. languidissimus & tardissimus & rarissimus omnium est deterrimus; pulsus autem minimus, & mollissimus, & durissimus, postea frequentissimus, at non celerrimus, neque maximus, sed hi sunt modice periculosi, solus autem in extremis optimus est omnium vehementissimus.* Sunt vero alii ex inæqualibus valde exitiosi, scilicet formicantes, vermiculantes, intermittentes, intercurrentes, rari & myuri. Formicantes enim omnium sunt exitiosissimi, quoniam, ut Gal. nobis *in eodem citato lib. cap. 4.* est auctor, ad extremum naturam venisse denotant. Atque si ipsi postea augeantur, in foribus exitium significant. Pulsuum vero intermittentium alii prorsus lethales, atque alii ad exitiosos proxime accedunt, horum etiam alii in uno tantum pulsu intermittunt, ac alii in multis & alii intervallo unius pulsationis, atque demum alii multarum. Qui in uno tantum pulsu intermittunt, maxime timeri debent, præsertimque si subsequens ipsorum motus anteriori sit minor, quemadmodum qui motum subsequenter habent majorem anteriori, minori cum periculo observantur, eoque etiam minus periculi portendunt, si quies intervallum unius pulsationis non superaverit. Namque Gal. *in 2. de præsup. ex pulsib.* multos cum iis pulsibus ovalisse mortalium memoriæ prodidit. Ex hisque pulsibus maxime senes atque pueri evadunt, nam in juvenibus plane sunt

sunt exitiosi, ut Gal. ibidem tradidit, dicens. *Quies vero tempore unius pulsus inter omnes intermissiones moderatissima est, multique ex ea senes pariter & pueri evaserunt. Juvenum autem ne ex hac quidem, ullus. Qui vero duorum aut plurium pulsuum remissus arteriam quiescentem habuerunt certum semper exitium indicant.* Ex pulsu vero unius pulsationis intervallum intermittente plures evaserunt, puerique & senes facilius Cæri in Ægypto dominicum a rege pharnacopolam quinquagenarium vidi, qui ex mala victus ratione cum copiam vitiosorum humorum coacervasset, sine febre in tantam corporis debilitatem incidit, ut vix moveri, ac vel etiam loqui posset. In ipso pulsu intermittens per plures dies fuit observatus, qui eo usque perseveravit, quoad probe medicamentis purgatus atque vacuatus sanguine vires recuperavit, quo tempore cessavit intermissio. Quare senes atque pueri ex hoc pulsu non ita pessime se habent, ut juvenes, in quibus plane exitiosus esse hos pulsus intermittentes voluit Gal. Tamen, etsi plerumque hoc verum experiatur, Bassani juvenem annos natam supra viginti, pleuriticam ab hinc multos annos apud Hermetem Furcaturam Jurisconsultum clarissimum vidi, in qua usque ad diem quintam pulsu ita intermittebat, ut prima die singulis septem aut decem pulsibus intermitteret spatium unius pulsationis & secunda singulis sex aut quatuor, & tertia singulis tribus, & quarta (qua die morituram quisque merito judicasset) cum delira prorsus esset, nihil exspueret, difficillima respiratio, inquietissima, & cum pulsu singulis pulsatis duabus pulsationibus ita intermiserit, ut immobilis multo intervallo arteria maneret, pulsusque subsequentes languidi exilesque essent. Nilominus præter omnium spem simul cum urina multa materia crassa pituitosa excreta, nulla alia observata vacatione aut judicio a natura facta. Sed hujusmodi casus raro fiunt, suntque in arte medendi veluti monstra. Sunt vero plerisque juvenum ejusmodi pulsu intermittentes exitiales, quod in juvenibus maximum recessum a statu salubri declarent, idque propterea, quod juvenes ob validum virium robur non nisi a fortissima causa in tales afflictus incidunt, indicio enim nobis sunt

sunt, naturam magna humorum multitudine aggravari, quos curatione sanari maxime est difficile, cum fortissima causa morbifica ægerrime tolli possit, veluti levis causa facili negotio tollitur, a qua senes ob invalidum facultatis robur facilius juvenibus in morbum labuntur, qui etiam ob id facilius (quod facilius locus, quam fortis causa adimatur) sanantur. Ex intermittentibus etiam, qui subsequentes motus sive pulsus anteriori habent debiliores, apprime sunt perniciales, tametsi arteria in ipsis minus, quam sit unius pulsus intervallum, conquiescat. Ex ipsis facultatem magis ac magis debilitari nobis indicatur. Hicque pulsibus myuri maxime comparantur, quod ipsi semper magis ac magis diminuuntur, ex quo & ipsi creduntur perniciales, ipsorumque maxime myuri deficientes, sive intermittentes, quippe qui eo usque decrescunt, quoad immobilis arteria remaneat, veluti qui ad imperfectam venerunt immobilitatem, quippe myuri deficientes appellati, & qui ab arteria reddita immobili denuo pulsare incipiunt, minus sunt timendi, modo signa alia meliora una illuceant. Quidam etiam observantur, qui ex natura hos pulsus vel etiam recte valentes habeant, ex quo caute Medici ad judicandum agere debent, ne decipiantur: exitiosissimi quoque sunt, languidissimi, minimi, tardissimi, atque rarissimi, de quibus Galen. *in lib. 2. de prasag. ex pulsibus*, ita scripsit. *Est autem eorum pulsuum ingens frigiditas causa generandorum, qua occupet vel corpus cordis, vel spiritum, vel sanguinem, quem continet ejus sinus, vel partem aliquam vicinam. Atque si corpus ipsum cordis teneat ingens frigiditas, ita languidissimos reddit pulsus, & tardissimos, & minimos, ut maxime hac viget. Qua vero proficiscetur ex parte alia, raritatem longius, quam cetera, qua diximus genera a natura avertit.* Itaque quidam in illis sunt, cum pulsus habeant non longe minores justo, ut tardiores, languidioresque tamen e vestigio pereunt. Mors autem tum minus potest declinari, cum teneat frigiditas corpus ipsum cordis. Repentina porro, & in altera differentia fit. At moriuntur priores illi inter dormiendum potius, ut jam non amplius expergiscantur, alteri hi cum illo modo, tum etiam inter loquendum nonnulli, eorum, ut imperitis

commode videantur habere, subito, ut qui animo deficiuntur, exspirant. Quorum quibusdam simul prorupit sudor, ali- quibus non prorupit. Quamobrem ex iis apparet, raros pul- sus, multoque magis rariore, simulque minores, languidio- resque, exitiales utique esse. Sed age dicamus, cur pulsus sæpius in moribundis sanis similes appareant. Ex quibus Medici pla- ne decipiantur, necesse est.

C A P. V.

Cur pulsus in quibusdam febribus exitiosis appareant: aliquando recte valentium similes?

Sæpius fit, ut in ægrotis, malignis morbis laborantibus, pul- sus ita sanorum similes observentur, ut non raro vel etiam doctissimi medici decipiantur; non minusque urinæ, cum bo- ni coloris tum substantiæ, tum etiam in quibus laudabilia con- tenta resideant, in exitiosis morbis apparent: quæ artis medicæ ignaris mira, seu monstra in natura, videntur, cum tamen hæc docti medici, quibus rerum causæ non sunt ignotæ, non ad- mirentur. Nunc de pulsibus agemus, & quomodo, etsi bene valentium similes ac optimi appareant, futurum exitium si- gnificent, dicemus. De urinis vero, cum hic de his loquendi non sit locus, postea suis locis agemus. Sed modo rem ipsam de pulsibus dicamus. Hujusmodi pulsuum observatio non in omnibus morbis fieri solet, sed in malignissimis tantum, & præsertim in febribus pestilentibus, neque in omnibus: Gal. in lib. 3. de præf. ex pulsib. cap. 3. ait, hujusmodi pulsus in pesti- feris febribus observari, quas hæcticas pestilentes medici vo- cant, quod æquales, exterius obscuræ, sine ulla alteratione, ca- lore quidem exili appareant, ex quo ægrotantes se febre ve- xari neque putent. Distinguuntur etiam pestiferæ febres in ephemeræ, putridas atque hæcticas. Ephemeræ vocant, quæ ephemerarum modo invadunt, atque cordis spiritibus corru- ptis generantur; putridæ quoque putrefactis humoribus cor- dis fiunt, ab ephemeris maxime distinguuntur, ex eo quod
putri-

putridæ putredinis signis non careant, nam in ipsis, urinæ crudæ, tenues, turbidæ, subjugales, cum contentis aliquando crassis malis apparent: in ipsis quoque aliquando exanthemata apparent, aliquando tumores. In ephemeris vero, quæ spatio unius diei interimunt, aut saltem tribus ad plus, nullum putredinis in humoribus signum apparet. Gal. itaque vult in hæcticis cum pulsus tum urinas bonas videri, propterea quod aut arteriæ sint corde frigidiores, aut quod temperamentorum in corde sit pugnantia, de illa ita scribit. Quocirca contingit aliquando, ut arteria, quæ frigida est, sed a corde calefit, nec parvum pulsum, qui frigidus est, edat, nec magnum, qui calidus, sed inter utrumque medium, qui moderatus est, & naturalis. Et celeritate etiam moderata pulsus erit horum affectuum itemque & vehementia moderata. Pugnantia vero temperamenti in corde hos facere posse non est mirum, siquidem, ut ait Galen. aliquando cordis corpus æquo sit frigidius, & humores seu substantia contenta in ventriculis calidior, quod forte fit in pestiferis febribus, ubi ingens putredo cordis corpus affecit, ex quo calore fere extincto redditur corpus cordis frigidius, cum humores tamen contenti inflammati sint, aut aliquando contra, quippe ubi humores æquo sint frigidiores, & cordis corpus calidius, quovis horum modorum contingit fieri pulsus moderatos & fere naturales, de quibus Gal. ita scripsit. *Qui sane affectus, vel optimos Medicos fallunt, quod nunc quoque in maxima pestilentia accidit. Quidam inde ab initio ad finem usque, alii per totum morbum, probum pulsum habebant, qui perparum deflexisset de natura, qui quidem præter ceteros perierunt.* Animadvertimusque eos primis statim diebus & pestilentia laborare, & pessime affectos esse ex acredine caloris, atque ipsa caloris specie, denique quod pulsus, parum præter naturam immutati, iis in eo statu perpetuo maneat, nam in speciem præcipue hæcticarum, quos vocant, febrium incidunt hujusmodi pulsus. Si qui essent inter ægrotos, qui se negarent febricitare, his febris occupato ipso cordis corpore, plane erat confirmata, & ut dicam, in habitu. Demum tertiam causam pulsum moderatum in

pestiferis quibusdam & exitiosis morbis, ita expressit. Quod vero in sermone præterivimus, ubi aer, quem spirando attrahimus, infectus putredine sit, ac putredo corpus cordis attigerit, illi pulsus fiunt. Nec jam quicquam habet admirationis, si eos pulsus, quos memoravimus, tali affecti peste, nec si pestilentem respirationem, nec si omnino morituri sint, atque propter hæc causas in febribus, vel etiam lethiferi pulsus recte valentium similes observari solent.

C A P. VI.

De prædictione ex respiratione, quidque primo ipsa siti, atque quot ipsius differentia observentur?

Variarum in ægrotis respirationum observationem ad prædictionem nedum utilem esse, sed quinimo multum necessariam, neminem latere, certe scio, sed ex ipsa firmiorem quoque quam ex pulsibus haberi in morbis prædictionem, non paucis visum est, ac vel etiam esse certiore, quod pulsus facile a qualibet etiam causa extrinseca mutantur, hinc medici, si alterationes extrinsecus pulsibus illatas incaute perspectas habuerint, sæpe decipiantur. Hinc Hippoc. nulla vel saltem pauca de pulsibus scripsisse non paucis est persuasum. De respiratione vero, quod ab ipsa certiore ad prognosin notitiam medici assequi possint, satis accurate multa nobis tradidisse, & varias non minus in multis ægrotis (ut apud ipsum in Epidemiis legitur) spirationum differentias ad prognosin iudicium adnotasse. Quare de hac quoque ad prædicendi rationem accurate nobis in præsentia est agendum. Sed antequam de prædictione a respirationibus agamus, primo quid ipsa sit respiratio, quæque ipsius sint differentia, atque causæ, cognoscemus. Quid vero sit non æque omnes sentiunt. Asclepiades respirationem esse animæ generationem affirmavit. Praxagoræ vero animæ dici corroborationem placuit. Sed Philistion, & Diocles caloris innati esse ventilationem, & refrigerationem voluerunt. Ex Hippocrat. rectius caloris nutritionem atque refrigerationem.

nem Porro hi, cujus tantum gratia respiratio fiat, enarrant. Nos vero dicemus respirationem nihil quidem aliud esse, quam pulmonum pectorisque sensibilem motum, quo pulmones dilatantur, ac comprimuntur. Ex quo duplex apparet primo respiratio quippe & exspiratio: Atque his duabus respirationibus duplex quies, sive ut Galeno placuit, duæ cessationes æque respondent, una scilicet, quæ est ante dilatationem, at post ipsam altera, quæ ante quoque compressionem est. Dilatatione enim frigidus aer inspiratur, quo sane innati caloris (si Galeno *in libro de causis respirat.* credimus) symetria conservatur, animalisque spiritus substantia nutritur. Galenus scripsit *in primo libro de respirat. differ. cap. 3.* respirationem calori, qui circa cor est, esse utilem, ac pulsus calori, qui per totum animal est dispersus, hic quidem a pulsibus refrigeratur, veluti cordis calor a respiratione. Expiratione vero fumosum halituosumve excrementum a corde expellitur. Ceterum, ut recte fiat respiratio, cerebrum recte valere est necesse, utpote, quod septum transversum, thoracem, ac omnes musculos respirationi servientes facultate moveat, itemque cor, pulmonesque. Quibus quidem membris seu partibus læsis, respirationem vitari, est necesse. Ex quibus medicinæ scriptores triplicem respirationis causam faciunt, unam quidem animalem facultatem, moventem musculos, septum transversum, pectus, pulmones, & quæ in cerebro sedem habet; alteramque instrumenta respirationi servientia, prænarata; atque tertium usum, qui est innati caloris refrigeratio, spiritus naturalis nutritio, atque genitarum fuliginum purgatio. Sed his præmissis ad respirationis notitiam pertinentibus, respirationis quoque differentias in medium afferamus. Primo itaque per respirationem tum inspirationem, qua frigidum acrem attrahimus, tum expirationem, qua fuligines excernimus, intelligimus. Cujus quidem respirationis duæ in primis apparent differentiæ, quippe quædam motum respicientes, & quædam quietem ad motum attinentes penes magnitudinem, parvitatem, velocitatem, tarditatem, spectantur, quatuorque numero existunt, quippe magna, parva, velox & tarda: ad quietem

vero, quæ referuntur, sunt frequentia respirandi, atque rari-
 tas. Ex quibus colligamus respirationis differentias esse, ma-
 gnitudinem, parvitatem, celeritatem, tarditatem, frequentiam,
 & raritatem, quas Galen. in 1. de different. respirat. complexus
 est. Sunt vero hæc omnes aut in tempore motus, uti est velox
 & tarda respiratio, aut in quantitate distentionis, veluti ma-
 gna, & parva, aut in quantitate contractionis, veluti est
 etiam magna, & parva, aut denique in quiete respirationis,
 quæ est frequentia atque raritas, atque hæc simplices sunt re-
 spirationis differentiæ: ex quibus varie complicatis octo com-
 positæ differentiæ depromuntur, quippe magna velox, ma-
 gna tarda, parva velox, parva tarda: Frequens magna,
 frequens parva, rara magna, & rara parva. Magnam il-
 lam dicimus respirationem, in qua magnam copiam aeris
 attrahimus, atque magnam fuliginum copiam exspiramus,
 sive expellimus, atque e contrario parvam, in qua exiguum
 aeris inspiratur, & parum fuliginum genitarum exspiratur
 seu expellitur. Celer vero est, in qua parvo quidem tem-
 pore pulmones moventur, & tarda, quæ longo tempore
 fit. Frequens etiam seu densa appellatur, cui breve est
 tempus quietis, contra cui longum est, rara. Addamus alias
 respirationis differentias, quarum una penes æqualitatem at-
 que inæqualitatem accipitur, & altera penes ordinem, prout
 respirationum aliæ servant ordinem, & aliæ non, atque tertia
 penes caliditatem & frigiditatem, quod quædam calida sit, &
 quædam frigida. Æquales respirationes illas dicimus, in qui-
 bus multarum quidem respirationum vel unius tantum pares
 differentiæ, mutuoque æquales existunt. Inæqualesque, ubi
 inæquales respirationes observamus. Ordinatæ quoque hæc sunt,
 quæ aliquem ordinem servant, atque contra, inordinatæ. Et
 calidæ item dicuntur respirationes, ut posterius accurate intel-
 ligemus, in quibus halituosus calidusque spiritus expellitur; &
 frigidæ, ubi frigidus. Sunt demum aliæ quoque rythmæ, &
 arhythmæ, id est, quæ rythmum servant, & quæ non. Ex
 proportionatam habent respirationem, tempori, annis, locis,
 regioni, ætati atque temperici, & ex opposito arhythmæ. Ex
 quibus

quibus omnes vidimus respiraciones differentias, quas Hippoc. cum *in libr. 1. tum in 6. Epidemior. comm. 3. text. 11.* ita perstrinxit, dicens. *Dens spiritus, parvi, magni, rari, exit extra magnus, intro parvus, hic quidem tardans, ille festinans, duplex intro revocatio velut super inspirantibus, calidus, frigidus.*

C A P. VII.

De causis respirationis.

Nunc causas respirationis attingamus, quæ duplicis sunt differentię, quippe quædam communes, & quædam particularium respirationum, quæ particulares existunt, de communibus primo agamus, quæ ex Galeno in libro de causis respiratio, sunt facultas voluntaria motiva, quæ organa movet respiratoria, instrumenta voluntati ac respirationi servientia, atque demum usus seu utilitas, in cuius gratia respiratio fit. Ab his quidem causis omnis fit respiratio, ac optima ipsis nihilo a naturali statu mutatis, & vitata vel omnibus vel aliquibus ex ipsis a naturali statu mutatis. Ex voluntarię quidem motive facultatis observatione, naturę cum robur tum imbecillitas nobis innotescit, non minusque ab instrumentorum respirationis, & utilitatis, seu usus notitia. Sed quomodo fiat respiratio, quibusque instrumentis ad ipsam agendam facultas utetur, ac respirationis utilitatem. Galen. *in 1. lib. de differ. respiratio cap. 4.* ita docuit: *facultas quaedam animalis movet thoracem, cum hoc simul pulmō movetur, ad huius vero motus ubi distenditur, sequitur inspiratio, ubi contrahitur, expiratio.* Demonstratum etiam ibidem est, maximam & principalissimam respirationis utilitatem, esse insitę caliditatis conservationem, jam vero & animalis spiritus nutritionem, his itaque sic habentibus, siquidem facultas, & utilitas, & unumquodque organum recte ac prospere habuerint juxta naturę legem, animal respirat. Si vero quid ex eis vitiatum fuerit, juxta illud etiam respirationem impediri necesse est, & hæc de causis respirationis in communi. Quibus præmissis ad singularium respirationum

tionum causas attingendas declinemus, sine quibus ex respiratione quicquam certi ad prædictionem habere non possumus. Exordiamur vero a simplicissimis respirationum differentiis, & primo a magna parvaque respiratione. Magna vero respiratio, ut Galen. *in eodem libro* docuit, ab urgente fit utilitate, & parva ab utilitate exsoluta, aut ab aliquo dolore partis, moventis thoracem. Ceterum cavendum est, ne decipiamur, temporum ut magnam illam esse respirationem credamus, in qua plurimum pectus dilatatur, sed in qua plurimus spiritus attrahitur, nam quibus vel tumor, vel angustia sine flammeo calore, spiritalibus membris insidet, in his thoracis quidem dilatatio maxima est, id vero quod inspiratur, parum est. Aliquando etiam maxime usu urgente, sed facultate extincta fere fit maxime Thoracis dilatatio, in qua aliquando moventur scapulæ, nares, quam spirationem sublimem, & phœnomenam, id est apparentem Medici appellant. Quare prudenter se gerere debent Medici, per magnam quidem respirationem ut non magnam Thoracis dilatationem intelligant, sed in qua plurimus spiritus attrahitur, & contra parvam, in qua parum spiritus suspiratur, tametsi Thorax maxime dilatetur ac distendatur. Velox vero respiratio fit & ipsa ab urgente utilitate, seu a magno calore, ac facultate ei servire potente, id est, robusta atque nullo organorum reluctantæ. Tarda a contrariis fit causis, utpote a diminuta utilitate, ac virtutis imbecillitate. Frequentem vero respirationem, aut dolorem, aut inflammationem supra septum transversum Gal. *cum in 1. Epidem. comm. 3. text. 18. tum in tertio libro com. 3. text. 74.* tum alibi testatum reliquit, quod ab Hippocrat. accepit, qui *in primo libro prognostic.* de frequenti respiratione ita habet: *Spiritus autem, qui crebrior est, signat dolorem aut inflammationem in regionibus, que supra præcordia sunt, que fit a dolore frequens seu densa, ex dolore in parte affecta, nobis innotescit ab inflammatione simplici, phlogosi Græcis dicta, perinde si dixerimus a flammeo calore, cognoscitur ex eo, quo spiritus præterquam, quod densus est, etiam vel ex eo apparet.* Addamus nos densum seu frequentem reddi spiritum propter vel aliquam plegmonem,

aut

aut humorem aut tumorem, naturam gravantem, & angustiam inducentem, quæ quidem respiratio solet una cum stercore observari. Quæ vero longo intervallo fit, rara dicta. aut cordis refrigerationem, aut delirium significat; atque hæc sunt primarum simplicium respirationum differentiarum causæ, quibus tamen quicquam certi ad prognosticum Medicis non ostendi, Galen. *in primo de different. respirat. cap. 22.* nobis prodidit, quo loco docet iudicium fieri tantum oportere a compositis, ut possimus certum de salute ac morte ægrotantium ferre iudicium. De compositarum vero respirationum causis ibi ita scripsit. *Itaque ad solas illas compositas respirandi difficultates animum intercedere nos oportet, in quibus simplices quidem communes sunt plurimum affectionum, & ob id nihil certi indicant, conjugata vero aliis quibusdam ad certum ac minime fallax discrimen veniant.* Magnitudo enim respirationis ipsa per se respirandi difficultas quædam est simplex, verum nullius certæ cognitionis est signum, siquidem & urgente utilitate, & læsa mente fieri solet. At vero si cum densitate consistat, ingentem utilitatem, si cum raritate, delirium indicat. Similiter autem & parvitas, ipsa quidem per seipsum, aut dolore afflictam aliquam particulam, aut utilitatem exsolutam ostendit. Itaque neque ipsa aliquid certi indicat. Quando vero componitur, cum densitate quidem dolorem, cum raritate vero, utilitatis exsolutionem portendit. Quinetiam si ipsam densitatem per se solam aut raritatem in manus sumas, ipsarum neutram per se inveneris, quicquam certi significantem, nisi hoc discrimen accedat, ut videlicet cum altera quapiam respirandi difficultatis specie copuletur. Densa enim simulque magna utilitatis augmentum indicat. Densa vero simulque parva organi alicujus, quod cum respirationibus commoveretur, dolorem, ipsa etiam rara, quæ ad deliria, & perfrigerationes consequitur, si quidem cum magnitudine fuerit copulata, prius ex prædictis. Si vero cum parvitate posterius indicat, & ob id sane omnium compositarum respirandi difficultatum huiusmodi conjugationes utilissimæ sunt, utpote & manifeste & constanter unamque affectionem indicantes. Densitas quidem cum parvitate,

tate, dolorem, cum magnitudine vero, utilitatis augmentum. Raritas autem cum magnitudine, delirium, cum parvitate, utilitatis exsolutionem: hæctenus Gal. de simplicium compo-
 sitarumque respirationum causis. Nunc ad æquales ordinatas, & inæquales, & inordinatas descendamus, ipsarumque causas spectemus. Æquales enim, & ordinatæ respirationes fiunt a facultate vitali recte valente, nulloque instrumentorum servientium respirationi vitiato, aut quovismodo læso. Veluti inæquales inordinatæque contrariis a causis efficiuntur. Non secus quam & pulsus inæquales inordinatosque fieri diximus. Quorum quidam respirationum eadem est generatio, ut Gal. in eod. lib. de differ. respir. cap. 17. hisce verbis tradidit. *Visum est autem aliquando, raro tamen, non alteram tantum, sed ambas totius respirationis partes in uno & eodem homine ita habere, & maxime hoc fieri, cum humorum copia in asperis arteriis coacervata hominem suffocet ex pleuritide pernicioosa, aut peripneumonia non expurgata, aut suppuratione istic consistente, ita ut in hac parte respiratio cum pulsibus conveniat. Monstratum est, & in illis propter obturationes organorum, compressionesque, & omnino coarctationes inequalitatem fieri.* Hoc idem etiam clarius scripsit cap. 19. ita dicens. *Quare omnium inequalitatum, tum qua secundum unam actionem, tum qua circa plures ex ordine consistunt, aut asperarum arteriarum coarctatio, aut thoracis musculorum aberrans motus, aut facultatis ipsam efficientis debilitas, causa fiet.* Ab iisdem ipsis causis & inordinatæ respirationes, sed ab aliis etiam quippe convulsis musculis moventibus thoracem. Cujusmodi esse videntur luctuosæ suppurationes appellatæ, Gal. in 6. aph. 54. docente. Rythmum etiam respirationes, quæ servant probam, continuitatem naturalis caloris significant, veluti rythmum non servantes fiunt a caloris corrupta seu vitiata symmetria. Calidæ omnes respirationes a calore maxime aucto oriuntur, veluti a spiritu frigido exspirato illum admodum defecisse, exilemque effectum esse declarant, quippe frigidæ respirationes. De his Hipp. in Prognost. sect. 24. *Qui vero frigidus de naso, & ore exspiratur, admodum exstialis jam est, quod emortuam facultatem seu calorem exstinctum denotens.* Sed
 caute

caute est agendum, ne per respirationem frigidam intelligamus parvam & raram, cum & ipsa insiti caloris refrigerationem significet, sed expirationem frigidam atque ita de calida, ubi ex ore & nare calidum expiratur, & non, quæ magna & frequens est, tametsi calida & ipsa, quod magnum calorem denotet, dici possit, non tamen actu calida est, de qua Hipp. & Gal. intelligunt, sed jam satis circa respirationum causas versati sumus, nunc de prædictione ab ipsis petenda scribamus.

C A P. VIII.

Quid bene, & male spirare in morbis significet?

Bene ac recte secundum naturam ægrotos spirare ad salutem prædicendam perpetuo magni momenti esse, neminem latere arbitror, Hippoc. in 1. *Prognost. text. 25.* ita de hoc scripsit: *Spirationis autem facilitatem existimari oportet perquam magnam vim habere ad salutem in omnibus morbis acutis, qui in quadraginta diebus judicantur.* Neque immerito quidem, cum, Galen. ita in *comment. docente, bona respiratio Thoracem, cor, pulmones, septum transversum, pleuram membranam, & denique omnes partes servientes respirationi recte valere demonstrat, neque enim fieri potest, aliquo ipsorum membrorum respirationi servientium laeso, ut ægroti naturaliter respirent.* Ex quo merito quoque Gal. bonam respirationem in *lib. 1. de Crisib.* inter bona signa recensuit. Ceterum, ut a respiratione bona quicquam certi judicemus, duo alia quoque signa attendere debebimus, quippe pulsus prævalidos, atque ægrotos recte se habere ad omnia, quæ illis offeruntur. Hæc enim tria signa, simul observata, quippe ægrotos recte ac secundum naturam respirare, bene se habere ad ea, quæ illis offeruntur, atque demum ubi pulsius satis robusti apparent, magni momenti esse ad salutem prædicendam. Gal. in 3 *lib. Epidem.* memoriæ prodidit. Hosque hæc signa vel etiam in moribundis salutis spem indicasse non raro vidimus. Quare recte spirare in omnibus acutis mor-

bis, bonum est, atque contra, malum quod necessario significatur aliquod organum respiratori destitutum non recte valere, non tamen exitium hoc solum signum exprimeri potest, sed una cum aliis exitiis, omniumque certissimum exitium præfagit, si una ægrotus cibum abhorreat, non sitiat, tametsi lingua præarida maximæque exusta sit, cum pessimis excrementis, pulsusque prælanguescant, satis tuto ex his mors præfagiri poterit. Quare respiratio mala, semper mala est, tametsi non semper in acutis morbis lethalis; pessima vero, ubi cum pessimo aliquo signo appareat, & multo plus si cum multis. De quibus Hippoc. in 4. lib. aphorism. ait: *In febre non int remittenti, si spiritus difficultas acciderit, & desipientia, lethale est.* Ceterum dicet lector, quales male respiraciones existunt. Cui has esse respondebimus, quippe magnam raram, parvam frequentem, quam in moribundis Hippoc. consuevit dicere brevissimam, spiritum exilem, spiritum imminutum: pessimæ quoque sunt, quæ cum strepitu thoracis spectantur, veluti quomodo hi respirant, qui ex submersione spirant, hæque obscuræ, stertorosæ, interruptæque dicuntur, de quibus Hippoc. in eod. lib. aphor. 50. scribit: *In febribus spiritus offendens, malum; convulsionem enim significat.* Per quem spiritum offendentem Gal. auctore in ejus aphor. comm. intelligit spiritum, qui medio sui inter raptus substitit; luctuosæ itidem respiraciones pessimæ haberi debent, quod Hippoc. in 6. lib. aphor. 54. nos docuit: Omnium pessimas, quæque in moribundis observantur, & frigiditas, quippe cum ex naribus ac ore frigidum expiratur, dum sublimis, obscuras, urgentes, quem spiritum in lib. 2. conc. præfag. sect. 7. text. 39. ita expressit, dicens: *Pessimus autem moris propinquus, extenuans, urgens, & obscurus:* quibus verbis intelligit, primo spiritum sublimem & phænomenon, seu apparentem appellatum, in quo pectus maxime distenditur, atque aliquando scapulae, & pinnae narium nasi moventur, quod vero inspiratur, ita parum est, ut vix sensu percipiatur, densissimum tamen est propter urgentissimam caliditatem, atque hæc sunt malæ respiraciones, de quarum quidem Prognostico sigillatim a nobis erit agendum, ut accura-

cius ab ipsis singulis prædictionem assequi quisque studiosus possit.

C A P. IX.

Quid respiratio magna velox, magna tarda, parva velox, parva tarda, & magna freuens, magna rara, in morbis significet?

Magna & velox respiratio, quanquam in corporibus, ut al. scribit *in lib. 1. de difficult. resp. cap. 20.* plurimum fuliginosorum excrementorum adesse declarat, facultatem tamen integram esse, viribusque potentem, nullumque organum ex respiratoriis vitiatum denotat, siquidem magna simulque velox fit, si utilitas urget, & organa sint prompta, & facultas integram sanitatem seruet, similiter autem, & magnam simulque tardam in delirantibus fieri, nuper ostendimus, sic & parvam ac velocem, quibus est congregatum fumosum recrementum, & dolet simul aliqua particula, quæ circa respirationem movetur, aut quæpiam ut inflammatio Hippocrat. 1. *Prognostic. text. 24.* & Galen. *in 3. Epidem. comm. 3. text. 74.* de Pythione. qui super Herculis sanum, docent. Parvam tunc mulque tardam, iis fieri, quibus nullum fumosum recrementum est coacervatum, cum dolore, ut dictum est, alicujus organi ex respiratoriis aut inflammatione: hæ duæ differentiæ respirationis cum malis signis plus duabus prioribus sunt timendæ, quod facultatem prælanguidam, aut exsolutam, aut denique partem quampiam thoracem moventem dolere denotent. Magna & velox respiratio plurimum fuliginum, & incendii, sed cum facultate integra, & forti significat. Quæ vero simul & tarda melior est, cum ipsa ad recte valentem plus accedat, integramque & fortem facultatem, sine calore multo & absque fumosis excrementis. Hæ omnes cum aliis signis erunt a Medicis spectandæ, & ex ipsis simulque cum aliis, quæ illuxerint, iudicium deliberari. Sed ad magnas simul frequentes respirationes. & ad magnas simul & raras declinamus, cum ab ipsis præfagendi ratio magis illuceat. Magna respi-

respiratio, & simul frequens ea est, in qua plurimus spiritus trahitur, & calidus, & fervens ex ore & naribus efflatur. Quæque fit aut, uti docet Hippocrat. *in 1. Prognostic. text. 24.* quod aliqua pars ex respiratoris seu thoracis inflammationem aut dolorem patitur. Cujusmodi sunt cor, septum transversum, pulmones, aut pleura membrana, aut muscoli etiam thoracis: nam hæc partes dolentes, ac inflammatae, quod non ut opus est, dilatentur, spiritum frequentem seu densum fieri necesse est. Signant vero ex magnitudine cum facultatis robore hæc fieri. In quo non levis salutis sit spes. Quæ vero cum magnitudine etiam raro fit nobis in acutis morbis, delirium subesse declarat. De quibus quidem Hippocrat. *in primo Prognosticorum text. 24.* ita scripsit. *Qui vero spiratur magnus multusque interposito tempore, delirium indicat.* Sed quomodo magnum spiritum intelligemus? an ubi magna thoracis fit dilatatio? nequaquam magna thoracis dilatatione magnam fieri respirationem observamus, nam, ut unquam dictum est, quibus vel tumor, vel angustia sine flammeo calore spiritalibus membris insidet, in his thoracis quædam dilatatio maxima est, id vero quod inspiratur parum est. Ex quo magnam dicimus respirationem magni inspirati aeris atque expiratarum fuliginum multarum ratione. Quod vel ipse Hippoc. expressisse videtur, cum dixerit, qui vero spiratur magnus, quæ de spiritu qui effertur, magnitudinem intelligendam denotant, minimeque de thoracis dilatatione. Addamus in differentiis respirationum sublimem ac phænomenam vocatam respirationem, in qua maxime thorax dilatatur, parvam atque exilem esse, ex Gal constare. Quare dicatis spiritum magnum & rarum delirii nobis esse signum, Gal. *in lib. 2 de difficul. respir.* uberiori sermone demonstravit hoc verum esse, quippe hujuscemodi respirationem delirium significare. Verum non exinde necessarium, ut omnes, qui delirant eo modo respirent, fore dicemus, quando hæc fieri simul possint, quippe delirantes, ut simul angustiam thoracis, vel dolorem sentiant, vel virium languorem. Quæ omnia in ipsis quidem deliris parvum atque rarum spiritum efficiunt. Omnes vero, in quibus magnus & rarus fit spiritus, deli-

delirare non erit dubitandum. Cujusmodi in Philisco. Sileno, uxore Dromedai atque in aliis ab Hippocr. fuit observatum. At quid ad prognosticum hac respirazione? magni semper ad id erit momenti, idque præfagiet, quod delirium, perpetuo mala est, non tamen semper exitialis, sed solummodo ubi una alia signa prava, & lethalia illuxerint. Quæ cum respirazione in Philisco, Sileno, uxore Dromedai, adolescente Acelibææ, phrenitico, illuxerunt. De Philisco Hippoc. in 1. Epid. 3. text. 18. ita habet; *Spiritus hic erat perpetuo quasi revocato, rursus & magnus. Lien in tumorem rotundum elatus erat: sudores perpetuo frigidi, accessiones diebus paribus. In hoc sudores frigidi, ut suis locis demonstrabimus fuerunt, ex signis exitialibus.* Et de Sileno text. 19. *A primo hic ad finem usque spiritum magnum habuit & rarus. Hypochondrii perpetuam palpitationem, qua in processu fuere lethalia, quippe primo inter initia urina nigra cum nigro scæmento, delirium, dejectiones pingues, sudor capitis, exto die, extrema frigida lividaque atque alia, qua cum illa respirazione magna ac rara, miserum Silenum nedum delirum esse, sed certe moribundum, proculdubio denotabant: & de uxore Dromedai: Sexto mane riguit, cito percaluit toto corpore, sudavit, extrema membra frigida, deliravit, spiritus magnus & rarus. Pau. post convulsiones a capite cæperunt, subito obiit.* De adolescente vero Moelibææ in lib. 3. Epid. comm. 3. text. ult. *Spiritus rarus & magnus per intervallum. Hypochondrii contentio submollis extrisque oblonga, perpetua cordis palpitatio reddidit urinam oleosam.* Sed age de aliis respirationum differentiis agamus, præfertimque de parvis.

CAP. X.

Quid respiratio parva frequens, parva rara significet?

Parvum spiritum Gal. in 3. Epidem. comm. 3. text. 74. appellat exilem, atque imminutum, atque etiam obscurum, vix enim respirare ægrotos videmus. Hujusmodi respiratio perpetuo mala est, ut quod propter caloris nativi leu naturæ exso-

exsolutionem fiat: quæ si etiam frequens sit, ut Galen. docet eodem in loco dolorem signat, vel inflammationem supra septum transversum. Sed auctor Coacorum præfag *in lib 2. sect. 2. text. 34.* ait: spiritum frequentem inflammationem & dolorem in locis principibus significare. Hujusmodi respiratio in acuto morbo maxime est timenda, & plus ea etiam si post magnam quidem respirationem fiat. Nobis sane denotat, aut naturam resolutam esse, ut dictum est, principem aliquam partem maxime lædi aut dolore aut inflammatione, aut utrisque simul; vexari iudicium vero ex sola hac respiratione certum non erit, nisi fuerit aliis signis confirmatum. Plures enim fuere ita in acuto morbo respirantes, qui incolumes evasere. Sed ubi alia signa illuxerint prava, proculdubio ex ipsa exitium erit timendum, omniumque maxime, si e frequenti rara evaserit. Qualis postremo in tabidis solet observari; frequens itaque & parva cum pravis signis, lethalis est. Qualis ab Hipp. in sorore Hymenæ fuit observatus. In qua die decima septima spiritus gracilis factus est & densus, & mortua est. Sed age de parva & rara agamus. Quæ omnium fortasse est pessima, quod naturam viribus exsolutam morbo succumbere nobis declaret. Ex quo hunc spiritum Medici frigidum merito appellent, quia fumum frigus & naturæ extinctionem ostendit, quod Galen *in 3. Epidemiorum comm 3. text. 74.* ita meminit: Parvum esse quendam pariter & rarum spiritum, qui cum refrigeratur, emoritur jam vitalis facultas, & hoc symptoma esse quoddam admodum lethale, hisce verbis expressit: *Si frigidum e naribus expiretur, exitiale jam est admodum.* Cujusmodi fuit observatum in Pythione moribundo, atque in aliis ab Hippocrate. Sed his perspectis respirationum judiciis, breviter eas omnes perstringamus respirationes, quæ in moribundis soleant observari.

C A P. XI.

De respirationibus exitialibus, quæ in Moribundis fiunt.

DE respiratione, rara & magna, magna & frequenti, parva, frequenti & rara, quomodo aliquando exitium portendant, satis dictum est: nunc reliquas exitiales adnumeremus, cujusmodi est, frigida, sublimis seu Phænomena appellata, stertorosa, quæ cum strepitu fit, & aliquando lucuosa & interrupta. De frigida omnium exitialissima, quæ non, nisi in proxime moribundis attenditur, Hippocr. in lib. 6. Epidemiorum, comm. 4. text. 36. ita habet: *Signa mortifera per cutem, nares, calidus vapor.* Prius nares frigidum spiritum reddunt, quæ melius Galen. hisce verbis expressit. *Maxime signa mortifera, per cutem calidus vapor exiens post frigidum spiritum, prius expiratione egressum. Sed calido vapore exspirato per nares & per cutim, non in omnibus mors erit prædicanda.* De quo quidem Galen. ibidem ita scripsit; *Illis enim solis id evenire comperies, quorum mortem calidissima febris antecessit, quæ corpus ipsum totum torruit, atque ideo postremo ipsum refrigeravit.* Vitali ergo tenore, moriente jam corde, evanescente, in aliis quidem sudores syncopen inferentes proveniunt, multis scilicet humoribus pleno corpore illis autem, qui ex præfervida febre antea exaruerunt, pro sudoribus calidus vapor tangenti tibi diffari videbitur, hinc in Coacis præfagiis merito scribitur: lethalis autem est & febrilis & fuliginosus verum minus quam frigidus, ex quo Medici tria mortifera solent hæc vocare, quippe febrem urentem, frigidam expirationem cum raritate, atque tertio vaporem in cute calidum, aliquando sudorem seu madorem, qui in fortibus mortem prænuntiat. Obscuram quoque respirationem, ut quando vix respirare ægroti dignoscuntur, perinde atque frigidam esse exitialem, de qua quidem, ubi de parva & rara egimus, satis dictum est. Ceterum per obscuram respirationem intelligimus

cam, quæ fit, ubi vix aliquis spiritus ex ore & naribus exspiratur. Nam fieri potest, ut obscurissima sit, & tamen manifestissima omnibus appareat, ubi scapulæ, thorax, nariumque pinnæ ad spirationem moveantur, quam respirationem sublimem & phænomenam, id est, apparentem Medici merito appellant, tametsi paucissimus spiritus exspiretur & hac ratione fit obscurissima. De qua in 2. Coa. præfag. sect. 2. text. 39. scriptum est: *Pessima autem & morte propinqua, extendens,urgens, & obscura.* Sed jam de stertoroso, & qui cum strepitu fit, intelligimus autem stertorosum spiritum, quando inter respirandum sentitur in guttore quædam veluti ebullitio, aut strepitus, nimirum, stertor, hoc est, cujusmodi fit in stertentibus. Hic strepitus, seu sonus seu ebullitio latinis Hipp. vero *ῥάγη* & *ῥέγξις*, & alias *κέρχν* dicitur. In acutis morbis perpetuo ante exitium per diem & parum plus hic fervor gutturis in multis auditur. Indicat enim plane facultatem extinctam, ut neque valeat a faucibus excrementa expellere; In aliis vero, pectoris morbis laborantibus, uti in pleuriticis, peripneumonicis, fit stertor ille propter angustiam, aut sputi retentionem, cum & spiratio est parva, & non raro orthopnoica, id est, maxime difficilis. Proprium est fere omnium morientium, ut ante exitium cum fervorem seu stertorem patiantur, sed omnium maxime, pleuriticorum & peripneumonicorum suppurationumque. Quibus omnibus fervor seu stertor ille, antequam moriantur, fit: est itaque unum ex lethalibus signis. Sed accurate tamen distinguendum, quo tempore incipiat, aut in morbi principio, aut postea ingravescente morbo, hoc modo exitiosum est, nunquam apparet priusquam alia illuxerint signa exitialia. Cujusmodi visum fuit in antiphonis filio pleurítico, atque in Menone pleurítico. De Menone enim plurítico Hipp. in lib. 6. Epid. text. 34. habet: *Die decimasexta, spiritus iam stertorosus, sudor circa frontem & cervicem, raro ad pectus, extrema & frons moderate perseverabant, frigida saltatio vero venarum circa tempora desinebat.* Somni comatosi & nocte & die postremis temporibus. Quare stertorosus spiritus in morbis acutis plerunque est pernicia-

nicialis, omniumque certissimum, ubi signa lethalia simul aut antea illuxerint, cujusmodi ab Hippoc. In Menone pleurítico fuit observatum; in quo præter alia signa, sudor circa frontem & cervicem apparuit, quem Hippoc. in Prognost. lethalem in acutis morbis esse affirmavit, & extremorum perseverans frigiditas, quo nihil perniciosius. In principio vero pleuritidis & peripneumonix, & febris (ut vocant) catharralis, quæ catharrum sequitur, vel una cum ipso fit, aliquando ob excrementorum multitudinem, seu (ut dicunt) ob catharri defluentis ad fauces atque ad pectus copiam, non lethaliter stertunt, non secus quam asthmatici & orthopnoici multi, qui postea humore aut excreto aut resoluta, liberantur. Ceterum in his stertorem non lethalem a lethali distinguemus, quod hic nedum incipiat, sed indies magis morbo quippe augete augeatur, & magis sentiat. Hic enim prorsus lethalis est, neque aliquo lethaliu signorum carebit. Ille vero, cum in principio stertere incipiunt, & paulo post augete augeatur morbo, aut humore multo per tussim excreto, aut ab igneo calore febris consumto, stertor amplius non accenditur, ut fit ex multitudine humorum, neque admodum timendus stertor ille est, præsertim ubi ex ratione desierit. Verum ille, qui in principio licet, ex multitudine catarrhi factus, non cessat, sed indies magis augetur, pernicialis utique est, quod naturam multitudine humorum gravatam, & oppressam ita esse, ut nequeat excernere excrementa, & quasi exinde suffocari, nobis certo significet. - Cujusmodi in uxore Polemarchi Hipp. ut, *ex lib. 5. Epid.* colligitur, vidit, de qua ait: *Circa quintam genu dolor, tumor sinistri, & circa cor videbatur aliquid esse colligi, & respirabat, ut qui ex submersione respirant & ex pectore substrepebat. Qua obiit die septima.* Antiphonis itidem filium suppuratum Hipp. *in 7. Epid. text. 27.* scripsit, cum stertore obiisse. Cui addamus, quod Hippoc. *in 1. Prorrh. 24. text. 38.* scripsit. *Spiritusque in aphonia veluti his, qui strangulantur, promtus.* Atque hæc de sterterosâ respiratione, quam *regmon* & *cerchnon* quoque aliqui appellant. Nunc de sublimi, atque phænomena seu apparente

appellata, quæ non nisi in moribundis quoque apparet. Vocant hunc spiritum alii sublimem, alii phænomenon, scilicet apparentem, alii promptum, aliique perperam magnam respirationem dicunt, quod thoracem maxime dilatari & moveri observemus. De qua Gal. in 1. *Prorrheth.* ita habet: *Strangulantur jure optimo, quoniam aeris copia non sit; estque ipsi consuetudo, ut talem spiritum Phænomenum, id est, apparentem dicat.* Videntur autem omnes talem inspirationem scapulas movere totas, ita, ut per vestimenta motio conspicue appareat, tanquam valide ipsi superioribus thoracis partibus operentur; *μετεώφου* itaque, apparentem, at sublimem spiritum vocavit, quoniam, qui ita respirant, altiores sublimioresque thoracis partes movere videantur. addidit hujus respirationis causas, ita dicens: Potest sane respiratio hujusmodi fieri & propter respirationi delegatorum instrumentorum angustiam, & ob affectum nervorum principium. Quod si læsum fuerit, magnam efficere respirationem, recte Hippocratem existimare, ostendimus; rectius dixisset, non magnam respirationem, sed magnam thoracis dilatationem, ex quo decepti quidam hanc falso magnam respirationem appellant, etsi in hac parum exspiretur. Addamus nedum hanc Galenum, & Hippocratem dicere sublimem respirationem, sed vel etiam, quando, & pinnæ, seu alæ narium musculique circa scapulas manifeste moventur, quæ respiratio fit in acutis morbis propter virium absolutam infirmitatem aut prostrationem. De qua respiratione Galen. in lib. 3. *Epidem. text. 24.* ait dicens: *Equidem illas eum respirare, puto significare summis naribus, qui respirando narium pinnas movent, siquidem multos nos agros sic vidimus spirare, ut eas in exspirando contraherent, inspirando vero dilarent.* Quod quidem incidit iis, qui ab angina suffocantur, vel a peripneumonia vel suppuratione, præterea iis, qui infirma sunt facultate, idque fiebat, quod ex arteriæ inflammatione præclusum esset viæ spatium, nec jam spiritus attractio posset in pulmonem fieri & propterea compelluntur, ut qui ita suspirant, ut continue omnique thorace peragant respirationem, contenduntque etiam qui suffocantur exurgere, &

toto

toto thorace externum aerem magna vi attrahere, ex quo forte etiam Hipp. spiritum sublimem vocavit, quod sublime ægri velint se erigere, atque hæc sublimis respiratio imaginosis, pneumonicis, suppuratis; atque has habet causas. In aliis vero morbis acutis, in quibus ægri non suffocantur propter angustiam instrumentorum, respirationi destinatorum, summis naribus respirare aliam causam habet, quam Gal. in 1. de diffic. respir. cap. 23. sic habet: *Quod si quis ipsius respiratoria facultatis egrotantis, atque in communi, omnis facultatis animalis propria signa habere velit, & maxime perfrigeratum is alarum nasi motum habebit, & omnium musculorum circa scapulas actionem & coacervatam thoracis collapsionem.* Quando enim hæc debilius, quam convenit, movetur, circa inspirationem quidem spiritus ductum juvant alæ nasi, externum aerem etiam ipsum simul attrahentes eodem modo, quo per os aliquid attrahere volentes, labia contrahimus, rursus vero circa expirationes coacervata fit thoracis collapsio, non paulatim demissio. Quare ex iis statuamus respirationem sublimem, quomodocunque fit, perpetuo lethalem esse, aut quod summam instrumentorum respiratoriorum angustiam, ex qua natura suffocetur, aut virium seu naturæ absolutissimam infirmitatem ac extinctionem denotet. Ex quo non nisi in moribundis apparent. Verum exitialia alia signa, antea aut simul, ut postea apparentia maxime confirmantur, cum ea respiratio nunquam sine aliquo signorum exitialium appareat. Hanc intelligens, etiam auctor 2. Coac. pres. sect. 2. text. 39. dixit: *Pessima autem & morte propinqua, extendens, urgens, obscura.* Diximus tamen, etsi solum hoc signum mortem certam significet, perpetuo ipsum alia exitialia concomitari. Uti in uxore Olympiadis Hipp. vidit, de qua in lib. 7. Epid. text. 36. ita habet: *Oculi tristes, spiritus sublimis per nares trahebatur, color prævus, sudor circa pedes & crura, cum jam circa mortem esset.* Non minus & in Aristocrate mortibundo hæc visa sunt, de quo Hipp. 7. Epid. 39. paulo post sic scripsit: *Ad noctem spiritus sublimis est factus, sudor exiguus circa frontem, inferna partes frigide, anxius.* Addamus respirationem luctuosam,

sed parvam & raram, quæ ex exitialibus quoque est respirationibus, ut ex Hippoc. in 6. aph. 54. ita legitur: *In acutis passionibus, quæ cum febre sunt, luctuosa suspiria, malum: eodem modo & interrupta, exitialis est*: quæ forte eodem est cum luctuosa. Quod & Gal. nuper propositi aphorismi commentario affirmare videatur, cum dicat: *Infantes sæpe videntur, quo plorant, tempore inspirantes, inspiratione interrupta, stante interim thorace, deinde rursus id quod desit, adjiciente*: accidit hoc nonnunquam, ut ait Gal., potentia fatigata, nonnunquam ex duritie instrumentorum, nonnunquam vero ambabus causis simul convenientibus, sed & aliquando propter aliquam musculorum pectoris similem convulsioni dispositionem. Quæ vero in febre acuta fit, luctuosa & interrupta respiratio, alias causas habet, ut Galen. placuit, quippe aut duritiem instrumentorum, vel virium imbecillitatem, vel convulsioni similem dispositionem; quicquid vero horum in causa sit, prævum est, si in morbo acuto contingat, maxime perniciosum, si cum virium languore ægri ita spirant. Sed hujusmodi respiratio etiam una exilis est, & duritiem quoque aut dispositionem convulsioni similem habet in acutis ardentibusque febribus, & perpetuum prava dicitur. Non minus quam convulsiones, siccatis partibus nervosis ad eam causam, exitialis merito esse antea monstraverimus. De qua spiratione Hippoc. in lib. 4. aph. 68. dixit: *In febribus spiritus offendens, malum. Convulsionem enim significat*. Quæ a siccitatibus in calidissimis morbis concitata, curabiles non sunt. Ex quo etiam lethales esse in morbis acutis superius nobis fuit demonstratum. Ut vero ex ipsis recte de futuro morborum exitu prædicere queamus, alia signa cum antea, tum simul postquam conspecta, erunt consulenda, ipsorum nec una si prava erit. Ad perniciem judicium pendebit. Atque hæc sunt, quæ ex vitalis facultatis actionibus, ad morborum prognosin de promptu conducunt. Nunc idem ex naturalis facultatis actionibus eodem modo perscrutabimur.

C A P. XII.

Qua a naturalis facultatis cognitione ad intelligendam præfagii rationem, sit utilitas?

AD naturalis facultatis robur, impotentiamque cognoscendam nunc etiam declinemus, Cum ipsa ceteris aliis ad prædicendi rationem non minus sit utilis. Aliæ quidem facultates, animalis quippe ac vitalis, a naturali videntur procedere. Cum ipsa materiam cordi cerebroque subministret, a qua vitales in corde, animales in cerebro vocati spiritus generantur. Præterea excrementorum in ægrotis corporibus, plurimum ad præfagii rationem facientium, causâ ad naturalem facultatem maxime attinet: itaque de hac ipsa quidem facultate, nostro quippe ordine servato, accuratius in præsentia est agendum. Quod ut probe fiat, videndum primo est istius facultatis robur ac impotentia, ex quibus nobis innotescat. Scimus vero ipsius vim a variis facultatum operibus, quæ propriis actionibus obeuntur, cognosci. Tres sunt actiones præcipuæ facultatis naturalis, ut Galeno visum est *in libro naturalium facult.* quippe *generativa, augmentativa* & denique *nutritiva*. De hac magni interest, ut ad prædictionem assequendam agamus; de aliis vero duabus nequaquam, cum ad institutum nostrum parum, aut nihil faciant. Ad nutritionem itaque corporum, partiumque ipsam agendam omnium quatuor naturalium actionum, quippe *attractivis, retenticis, concoctivis* seu *alteratricis*, atque demum *expultricis*, opera requiritur, seu istarum omnium operatione nutritio omnis in corpore perficitur. Proinde ex ipsarum operatione apparet, seu cognoscitur, quanta in ipsis sit vis, aut impotentia, aut extinctio, vel denique vitium. Ex quo naturalem facultatem, aut viribus potentem, aut vitiatam aut aliquo pacto deficientem, aut denique profus collapsam & extinctam cognoscimus. Quæ cognitio, quantum ad prædictionem salutis & exiti in morbis, Medicis conducatur, ex iis, quæ superioribus libris

bris dicta sunt, liquido cuique nostrum constabit. Sed age, rem ipsam aggrediamur, ab appetentia ciborum & potus in ægrotis principium facientes.

C A P. XIII.

De appetentia symptomatis ad predicendi rationem.

NA T U R A, ut docuit Gal. *in primo lib. de symptom. caus. Cap. 7.* animalibus alimenti penurix sensum est impartita, ut ipso ad cibum potumque proritata in tempore expleantur; vocaturque ejusmodi implendi desiderium, *appetentia*, quæ a penurix sensu ortum habet, cum scilicet venæ ab ipso ventriculo veluti emulgentes sugentesque aliquid trahunt, non ferens autem eum succum ventriculus, sed veluti offensæ medelam cibum comparat, quippe venæ hoc pacto ad objectos cibos convertuntur, atque ex his nutrimentum trahunt. Fitque post cibi consumptionem, ut venæ simul ad cibos se convertant, & ventriculus ex iis, quantum prius in venis collectum est, in seipsum trahat. Duplex vero dicitur appetentia, quippe cibi una, quæ fames appellatur, altera potus, sitis & ipsa vocata. Cibi vero appetentia alimenti, & sitis humoris fit inopia. Dividitur quoque appetentia utraque in eam, quæ est naturalis, ac in non naturalem. Illa perpetuo ex alimenti penurix sensu excitatur, innaturalis vero est, quæ præter naturæ fit desiderium. Cujus quidem symptomata auctor Gal. *in lib. de different. symptom. Cap. 4.* vel in affectionibus non obitis vel male obitis consistunt, in non obitis aut cum prorsus non appetunt, aut parum & pauca quidem. In male obitis sunt immoderatae appetentia, & ubi quicquam vitiosum appetunt. Ex quibus fit, ut quidam nedum nullos cibos appetant, sed quinimo, ut quosvis cibos ita abhorreant, & odio habeant, ut mori malint, quam cibum aliquem assumere, quod Gal. *in lib. 3. Epidem. Com. 3. in text. 58.* multis contigisse, tradidit. Aliquando non ex toto appetitu privantur, quod detegit aliquis cibus, quem ipsi non abhorrent.

Ni-

Nihil vero appetentiæ adesse, vel ex eo scimus, cum ægri profus omni careant appetitu, quicquamque nequeunt imaginari, quo appetitus excitetur. de quibus Hippoc. *in eodem lib. Epidemior.* de virgine Euryanactis filia moribunda scripsit. *Quosvis cibos toto hoc tempore fastidivit, neque appetivit quicquam. Non sitiit, & nihil effatu dignum bibebat.* In similem vero inappetentiam veniunt ægroti, aut; ut Galen. docuit *in 3. Epidem. com. 1. text. 11.* quando os ventriculi ab aliqua humorum aliena qualitate afficitur, aut propter insignem plethoram seu plenitudinem, ex qua nulla in ventriculo fit consumtio, neque sensus suctus ullius in ipso sentitur, aut denique, quod in acutis morbis plerumque evenit, propter ipsius facultatis extinctionem, cujus erat in secunda valetudine munus, indigentiam alimenti sentire. Ceterum nos interstinguere debemus veram extinctionem facultatis, quæ sæpe in delirantibus quibusdam observatur, qui quosvis cibos etsi abhorrentes videantur, tamen id ex delirio, non ex facultate diminuta fit. Quemadmodum ii, qui etsi intensissimum calorem sentiant, quo maxime sitiunt, tamen potum non postulant. Quam rem Galen. *in eodem tertio Epidem. Com. 1. text. 11.* ita expressit, dicens: *Nam, quoniam sitiunt, nec potum appetant quidem in morbis vel propter delirium non sentiunt, qua patiuntur, aut propter extinctionem naturalis in ventriculo facultatis, si id citra delirium habeant, facultatem relinquetur eorum naturalem extinguere.* Vitiatur vero appetentia cibi & potus cum in quantitate tum in qualitate. In quantitate vitium appetentiæ inesse cognoscitur, cum ægroti plus quam ipsis conveniat appetunt, quippe qui copiosius, quam ferat ventriculi facultas, cupiunt, atque devorant, idque aut ex humore frigido, aut ex frigiditate ventriculi fieri, Galen. *in libr. 6. Epidem.* nobis tradidit, qua ratione frigus appetentiam augere dixit. Ex quo frigidiorum ventriculorum proprium esse, Galen. *in libr. artis medicin.* docuit, ut plus appetant, quam concoquere possint, idem & de potu, cum immoderatus potui indulget præ multo febrili incendio, aut ex humore falso aut bilioso os ventriculi occupante. In qualitate etiam ciborum & potuum vitia-

tam habere appetentiam dicuntur, qui alienam cum in cibo tum in potu qualitatem desiderant, & appetunt, ut quædam uterum gerentes mulieres propterea sunt, quæ carbones, aliæ terram, aliæ calcem & aliæ lunæ flores avidissime appetant & esitent. Quidam vinum ardentius, quod in multis pleuriticis observari solet: ex quo vini desiderio plures, vel etiam mulierculæ, ægroti pleuritici esse suspicantur, alii libentius aquam, quidam omnia calida, alii actu frigida exposcant. De harum vero vitiatarum appetentiarum causis Gal. in primo libr. de sympt. caus. perbelle ita scripsit: *Vitiosa appetentia, qua in quantitate modum excedunt, vocanturque a quibusdam canina, tum existunt, vel cum acidus quispiam vitiosus succus ventriculum mordet, vel totum corpus immodico digestu inops alimenti, redditur vitiosum, namque succus, qui frigidus est, similem suctui morsum infert, appetentiam vero proritat naturalis affectus similitudine, alimenti aut non potus desiderium excitat propter frigus, at vitioso succo, qui salsus & biliosus sit, ventrem mordente, potio magis quam cibus appetitur.* Hinc merito Hipp. quoque in 6. Epidem. Com. 4. text. 20. dixit: *Aqua edax, quasi canina appetentia frigiditatem pro una causarum indicavit.* Et in libr. 2. aphorif. Aph. 21. dixit: *Famem thorexis solvit:* hoc Galeno docente, vini potio, quasi illius appetentiæ medelam esse expresserit. Sitis quoque augetur, aut ex calore immoderato, cujusmodi fit in ardentibus febribus, aut ex siccitate, quæ præcipua sitis est causa, ex quo ubi corpora plurimum exsiccantur, plurimum sitiunt, qualem Galen. in primo de symptom. caus. quibusdam epota aqua marina contigisse vidit. Sed age ad optimæ appetentiæ in morbis jam prognosticum veniamus.

C A P. XIV.

Quid cibi & potus optima appetentia in morbis significet?

PRIUS consideremus, quid optima appetentia in morbis ostendat, & mox de non obita & vitata agemus. Maxime

me utile nobis erit supponi, ægrotos rectius agere, cum actiones omnes utriusque facultatis recte, perinde ac in optima valetudine esse soleant, obeant. Scimus enim, urinas, dejectionesque optimas esse, si fuerint similes iis, quæ antea per sanitatem exercebantur. Eodem quoque modo bona erit in ægrotis illa cum cibi tum potus appetentia, quæ bene valentium appetentiam accedit, eique maxime est similis. Ægrotos vero bene se habere ad ea, quæ ipsis offeruntur, perpetuo bonum, recte enim facultatem naturalem exinde valere, non minusque & ventriculum. Itaque ægrotos integram habere appetentiam, bonum est, omniumque maxime in morbis diuturnis, ut docuit Gal. *in lib. 7. aphorism.* a quibus qui sunt evasuri, vehementem appetentiam solent habere. Ceterum distincte cognoscenda erit optima appetentia, cum sæpius in ipsa judicanda plures decipiantur, vitiatam ac exitialem bonam putantes. Bona autem est, quæ naturalis est, quæque fit a causâ naturali, quippe a penuriæ sensu quandoque ægroti videntur bene appetere, ipsorumque creditur appetentia optima, propterea quod cibum avide appetant, & assumant, quæ tamen in multis moribundis sæpius observatur; aut propter vitiosum humorem, quod minus malum est, ad os ventriculi defluxum, quippe frigidum & acidum, aut, quod summe est perniciosum, ubi natura a morbo maxime est resoluta a nimia substantiæ corporis digestionem. Hinc plures, priusquam moriantur, cibum avide postulant, ac assumunt, potus vero appetitus & si bonus censetur, qui benevolenti est similis, & moderatus seu temperatus, nihilominus in quibusdam optima erit censenda sitis, nimirum in æstuosis ardentibusque morbis, in quibus non sitire, ut posterius dicemus, perpetuo malum, & quandoque mortale, ubi scilicet linguam ægroti habuerint præaridam, squalidam, & nigram, in his melius est, ut multum sitiant, sicut etiam optimum est, ut febris exterius appareat, inprimis cum urinæ colorationes spectentur. Veluti in iisdem morbis excrementa discolorationes spectari, & ægros non sitire, summe est exitiosum, quod aut ex delirio fit, aut quia naturalis facultas extinguitur. Non sitire ve-

ro in iis perpetuo malum, sed hujus signi perniciem alia exitialia signa tunc conspecta declarabunt. Intensissimam tamen sitim nunquam utilem fore ægrotis, addimus, quæ viscera interna ardentissimo incendio uri declarat, aut maximam siccitatem, aut ex utraque simul, de qua Galen. *in primo, de caus. sympt.* ait: *Inexplebili vero novimus cruciari siti, ex qua etiam tum eum, qui vipram comederat (erat autem fortasse dipsas) tum messorum, qui vetus vinum usque ad ebrietatem, non minus eum, qui pertinaciter sustinere sitim sibi imperaverat.* Ad hæc alii in navigio, cum deficeret eis aqua dulcis, quorum qui ausi sunt marinam bibere, cupi immodice supra ceteros sitirent, & alvi fluxum haberent, nec id sine morfu vehementi & celerius quam alii perierunt. Sed age agamus de abolita cum cibi tum potus appetentia.

C A P. X V.

Quid in morbis ciborum appetentia prorsus sublata significet?

CIBORUM sublatam appetentiam perpetuo malam, omniumque pessimam esse, quæ prorsus perit. Hæc in iis, qui recte valent, gravissimum morbum minatur, quod aut ab insigni plethora aut cacochimia fiat, quippe natura multitudinem excrementorum aggravata. In iis qui ægrotant, lethalis primo in morbis longis, quod significet naturam a morbo consumtam iri, priusquam morbum superare queat: de qua inappetentia Galen. *in libr. 6. aphorismorum. Aph. 6.* ait: *Fastidium cibi per seipsum prævium est signum in morbis diuturnis, nam in iis, qui a talibus morbis sunt evasuri, contrarius affectus solet accidere, vehemens scilicet ciborum appetentia.* Idem fere Hippocrates scripsit *in sexto aphorismorum, Aph. 3.* dicens: *In difficultatibus intestinorum cibi fastidium, malum, & cum febre pejus; in longis difficultatibus intestinorum cum hic casus, ait Galen. evenerit, mortificationem quandam ipsi jam advenisse ventriculo compatiendi ratione significat, ex qua omnino interit appetentia, opus ad vitam necessarium.* In morbis quoque

que acutis cibi fastidium, perpetuo malum, omniumque maxime cum prorsus appetentia fuerit exstincta. De qua Hippocr. de Euryanactis filia in *tertio Epidemiorum*, ait: *Quosvis cibos toto hoc tempore fastidivis, neque appetivis quicquam.* Hujusmodi fieri inappetentiam, docuit Gal. in *3. Epidemior. Com. 3. text. 11.* aut ore ventriculi, ab aliqua humorum qualitate affecto, aut ab ipsius facultatis exstinctione, cujus erant in secunda valetudine munera indigentiam sentire, & quæ sunt se curatura appetere. De hæc Hippocr. in *1. Epidem. comment. primo, text. 30.* de tabidis in Epidemica constitutione mortuis, ait: *cibos quosvis perpetuo fastidiebant, non sitiebant.*

Hanc inappetentiam notant alia signa lethalia, & quod perpetua sit, quando & si quidam quosvis cibos fastidiant, tamen non semper, addamus inappetentiam summe exitialem, ubi ægroti maxime oderint quosvis cibos. narrat Gal. in *3. Epid. Com. 3. in text. 58.* se quosdam vidisse in quadam pestilenti constitutione, qui quam cibum aliquem assumere. Quidam tamen, ut Galen. ait, fortiores quippe, qui vim sibi ipsis offerentes cibum oblatum assumerunt, superstites fuerunt. Sed præterquam quod ciborum fastidium & odium in acutis morbis perpetuo sit per se solum satis efficax signum ad exitium prædicendum, tamen simul alia signa perniciofa, aut una ante aut postea conspecta aderunt. De quibus in *Corticis præsagiis* legitur. *Quibus vero fastidia cibi accedunt, & sudores cum bono faciei colore, & liquida alvo, aut dolore cordis, hi perisphenonnicorum aut pulmonariorum more intereunt, posteaquam longius agrotaverint.* Et in *3. Epid. Com. 3. text. 5.* de Hermocrate moribundo ait: *Vigesimo perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non sitiebat, obdormiscebat aliquantisper, comatosus periit vigesimo septimo.* Idem fere visum est, & in Euryanactis filia virgine, quæ quicquam gustare non sustinebat, de qua ait: *Quosvis cibos toto hoc tempore fastidivis, neque appetivis quicquam: neque sitiis, etsi acri & calida destillatione vexaretur.* quibus Gal. auctore in *lib. 1. de symptom. causis*, siticulosos fieri ægrotos, observatur. Idem in Pario observasse scripsit, at-

que non minus in muliere, quæ apud frigidam aquam decumbebat. De qua: *Tertio a partu die, febre correpta est acuta, horrida, multo tamen ante partum febriculosa decubuerat, cibumque fastidierat. Quarto cibum fastidiebat: Et paulo post: Sexto, sed ad cibos averſo animo se habuit: Et demum ait: Huic perpetuo cibum fastidierat, animo linquebat, qua & ipsa obiit.* Ex quibus ægrotantium exemplis confirmamus, quæ diximus, quippe ægrotos quosvis cibos in acutis fastidire & abhorre, exitiale esse signum, cujus quidem perniciosam naturam confirmare solent prava alia signa, quæ aut ante, aut una cum illa inappetentia, aut quæ postea illuxerant, cujusmodi sunt, alvus fluida, sudores mali, vomitus virulenti, eruginosi, nigri, urinæ nigræ, turbidæ non clarescentes, claræ, albæ, perspicuæ, deliria, vigilie, lethargicæ passiones atque alia hujusmodi omnia, quæ nunquam bona sed plerumque lethalia existunt, atque ita ex inappetentia ciborum in morbis prognosticum judicabimus. Nunc quid potus quoque sublatum, & extinctum desiderium ægrotis portendat, consideremus, præmissis inprimis sermone de intensa siti.

C A P. XVI.

Quid sitis intensa in acutis morbis significet?

CUM dixerimus superius, ægrotos in acutis ardentibusque febribus sitire, ratione fieri, qui morbis quippe calidioribus atque siccis conflitentur. Quando multo pejus, uti paulo post dicemus, sic hos ægrotos siti carere, non secusque esse, quam urinis discoloratoribus, ardente febre homines vexari. Quare bonum est (quod omnia præstet ex ratione fieri) ut calidis morbis affecti sitiant. Immoderatus vero eisdem sitire nunquam bonum, quod interna viscera incendio intensissimo flagrare denotat, sed plerumque malum est & periculosum, quod morbi vim prævalidam expugnatuque difficillimam nobis denotet, cui facile natura languidior facta succumbat. Ex quo tuto proferre istud possumus, quippe im-

moderatam sitim, quod maximum morbum significat, perpetuo esse timendam in acutis morbis: sed pessimam & exitialem illam, quæ aut sequitur signa pessima, aut una cum ipsa appareant, vel denique postea. Certum enim exitium proculdubio portendet. Ex sola vero siti nedum in acutis, sed vel etiam in aliis licebit iudicium præfagii desumi, cum ipsa non nisi morbi maxima sit nota. De qua Hipp. in 1. libr. Epid. Com. 2. text. 75. ita scripsit: *At cum febres inciperent, annuntiabant, quibus exitium impenderet. Siquidem statim ab initio febris acuta invadebat, a qua parum superrigebant, insomnes erant, graviter angebantur, sitibundi, fastidiosi.* Qualis fuit observata in Philisco, de quo Hippocr. ait: *Tertio mane ad meridiem usque febre usus est liber, sub crepusculum autem acuta febris invasit una cum sudore, sitibundus, lingua inaruit, nigras urinas reddidit, qua sitis cum nigris urinis atque aliis morbum exitialem, quippe, quam natura minime posse vinci, denotabat.* Similem quoque sitim Hippocrat. in Pythione, qui supra Herculis fanum decumbebat, observavit, de quo 1. epidem. com. 3. text. 18. ait: *Magnus cepit rigor, febris acuta, lingua inaruit, sitibundus erat, & biliosus, non dormivit, urina nigra, suspensio sublimis non subsidebat, quam sitim usque ad diem quintam habuit, additis aliis signis perniciosiss, quippe frigore partium extremarum, aponia, seu mutitione.* Quare sitim intensam, una cum aliis pravis signis, pessimam esse dicimus. Cujusmodi forte fuit, quam uxor Ermoptolemi passa fuit, de qua Hipp. in lib. 6. Epid. com. 3. text. 74. habet: *Tremores autem in manibus fiebant, & caput concutiebatur, & oculorum intuitus pravi, & sitis fortis, & cum potasset, rursus petebat, & rapiebat, ac largiter bibebat, vellere autem non poterat, lingua sicca & manus ambas in os ferens manducabat, cum esset tremula.* Non dissimilis fuit, quæ in Aristocrate, qui ex pestifero carbone quatuor diebus obiit siticulosus. Quare colligamus sitim in acutis morbis immoderatam nunquam bonam, sæpe malam, & cum signis aliis malis pessimam & exitialem.

CAP. XVII.

Quid sitis sublata, seu non sitire in morbis, significet?

QUID sitis in morbis significet, dictum est. Nunc contrario modo se habentes ægrotos, quippe non sitientes, absque sitive esse, quid in morbis prænuntiet, cognoscendum est; perpetuo in morbis ægrotos moderate sitire, bonum erit, atque ex ratione sitire & multum & parum, prout natura morbi aut calidioris aut minus calidi postulat. Nunquam tamen, ut dictum est, in morbis intensa siti assiduæque ægros vexari, bonum erit; veluti pessimum est ac summe exitiale, eosdem, si calido & sicco morbo conflitentur, prorsus potus desiderii esse expertes, sitique omnino carere, & præsertim, qui antea sitiebant, si absque ratione sitis illa tollatur. De qua Auctor Prorrheticorum in 2. lib. text. 22. hoc expressit, dicens: *Sitis, qua non ex ratione in acutis morbis solvitur, mala est.* Galen. in comment. hujus rei rationem docens ita scripsit. *Cum igitur neque per vomitum, neque per sudorem, neque per dejectionem, neque etiam per abscessum judicatorium solvi sitim contingat, non quod affectio sedata fuerit, sed quod sensus elanguerit, id si fiat, signum bonum non est, quod etsi, & lingua sicca manente, urinisque crudis existentibus, sitis tollatur, certius adhuc malitiam affectionis dignoveris, atque adhuc si Medicus nihil tum refrigerantium, tum humectantium exterius adhibuerit, quandoquidem talia in acutis morbis magis sitim non tollere, sed mitigare nata sint, prorsus autem in acutis morbis malum, si sitis perfecte tollatur.* Ex quibus Galeni verbis, liquido satis cuique constabit, in morbis acutis pessimum esse, si sitis non ex ratione, quod est, ubi nulla optima præcesserit vacuatio aut purgatio, crudoque morbo existente, tollitur: omnium vero maxime exitiosum erit non sitire, si exitialia symptomata una apparuerint. De qua quidem extincta siti, Gal. in primo lib. Epidem. Com. 2. text. 75. hæc addidit. *Huc accessit ad cumulum aliud signum exitiosum, quod cum antea astuassent, amplius non sitirent,*

atque quando, qui antea siti flagrarent, postea essent a siti liberi, horum duorum sit necesse est, aliterutrum, aut morbi solutio, aut virtutis extinctio, ita ut presentia mala amplius non sentiant. At non contingit a morbis his vindicari, siquidem exitialia erant symptomata. Non sitiunt vero ægroti in morbis acutis, aut propter humorem frigidum & humidum, ad ventriculum ex capite distillantem, ex quo merito Hipp. dicebat, qui tussunt, non esse admodum siticulosos, quod in his pituita ex capite ad ventriculum destillans sitim tollat; quod carentia sitis in nonnullis pleuriticis & peripneumonicis observatur. In quibus ab hoc signo quicquam certi ad prognosticum habere nequimus. Sed hos ab ea causa non sitientes ab aliis distinguet lingua non sicca & arida, sed humecta, & mollis ex pituita humectante ipsam. Secundo non sitiunt in morbis calidissimis, vel etiam æstuantibus ægroti, aut propterea quod delirantes, quæ patiantur, ut Gal. in 3. Epid. com. 3. text. 44. docet, non intelligant, aut quod facultas stomachi appetitrix extinguatur, aut propter utramque causam. De phreniticis auctor prorrh. in 1. lib. ait: *Phrenitici modico usentes potu strepitum tentantes tremorem incurrunt.* Et Gal. de his in comm. *Prorsus item ἐσχόπολοι sunt phrenitici, id est, bibendi desiderium his exiguum est, quanquam affectionem habeant calidam & siccam, ita ut & linguam præ multa siccitate asperam habeant.* Sed docuit nos Hippoc. mentem his ægrotare in eo aphorismo, qui ita habet: *Quicumque parte aliqua corporis doleant, atque ut plurimum dolorem non sentiunt, his mens ægrotat.* Ex quo merito de phreniticis in 3. Epid. dixit: *Sane hi nihil sitiebant.* Cujusmodi fuisse ait Mælibœe adolescentem phreniticum in eod. lib. prodidit. In his vero non sitire, grave est, & si cum signis pravis, exitiale; tamen ab hoc tantum signo quicquam certi non haberi potest, nisi alia, ut dixi, adjunxerimus symptomata prava. Nam plures sunt, qui, etiam delirant, potum non petant, tamen sanantur. Hi que sunt quorum neque delirium ita primum est, neque alia exitialia affuerint symptomata, atque multo facilius, si lingua neque arida sit. In quibus vero nedum præarida, sed maxime

nigra & squalida, summe exitiosum erit non sitire, maximum enim morbum adesse denotat, quo ægri laborent, naturamque ferme insuperabilem. Quibus fere absque delirio in morbo calidissimo, linguaque præarida & adusta existente, adest hæc carentia sitis, proculdubio exitium portenditur, quibus exinde facultatem exstingui ac esse extinctam nobis demonstratur; omniumque maxime, cum prius sitierint, absque ratione siti carere incipiunt, exstingui enim facultatem certo significatur. Neque abs re hoc dicimus, quando naturam exstingui a morbo fieri non possit, ut plura alia exitialia non etiam spectentur. Uti Erasino contigit, de quo Hipp. in 1. lib. Epid. comm. 3. text. 25. hæc habet: *Habebat hic febrem perpetuo cum sudore, hypochondria sublimia contenta cum dolore, urina nigra, suspensiones continebant rotundas, non subsidebant. Urine primo rubra crasse deposita non consistebant: lingua præarida, non valde erat sitibundus: & de Hermocrate in 2. Epid. com. 1. text. 5. Lingua initio adusta fuit, statim obsurdit, somnum non habuit, sitibundus non admodum: Et paulo post: Vigesimo perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non sitiebat, obdormiscebat aliquantisper comatosus. Idemque & in Euryanactis filia virgine observavit. Ex quibus colligamus, perpetuo non sitire ægrotos in acutis morbis, malum esse, modo sine ratione sitis in ipsis tollatur. Ex ratione vero sitis sublata, minime mala, sed optima est, qualis fuit visa in eo, qui in Dealcis hortu decumbebat, sanato, qui cum pluries in eo morbo fuerit sitibundus & delirans, postea ex ratione sublato morbo amplius non sitiit, de quo Hippoc. in 3. Epid. com. 1. text. 14. ita habet: *Vigesimo dormivit, plane mente constabat, sudavit, labor erat a febre, non sitiebat. Hic plures crises habuit, quæ antequam fierent, sitiebat, lingua inarescebat, delirabat, & postea allevabatur, sitisque diminuebatur, & hoc est sitim ex ratione minui, & tolli. Cum signis vero aliis pravis, pessimum & mortiferum est non sitire. Quæ nobis sufficiant de prædictione ex non sitire in morbis acutis.**

FINIS QUARTI LIBRI.

PRO-

P R O S P E R I A L P I N I

MAROSTICENSIS,

*Philosophi & Medici in Gymnasio Patavino Medicamentorum
simplicium Professoris ordinarii,*

D E

P R Æ S A G I E N D A V I T A
& M O R T E Æ G R O T A N T I U M .

L I B E R Q U I N T U S .

C A P . I .

*De partibus corporis, quarum observatio facit ad predicendi
rationem.*

DE partibus corporis, quarum observatio facit ad prædicendi rationem, cum ex appetentia docuerimus, quomodo de morborum exitu sit præfagiendum, nunc ex nutritione idem faciendum, quam maxime enim istud nobis indicabit cum totius corporis, tum singularum partium accurata inspectio ac observatio. Habitum etenim, temperamentum, atque colorem eæ partes ex nutritiva facultate, aut recte, aut male dispositum habent. Ex quo, ut dictum est, cum totius, tum partium singularum varii habitus, temperamenta, colores, figuræ, atque alia, quæ ad prædictionem a Medicis observantur, ad naturalem quidem facultatem pertinebunt, quatenus ex ipsa aut sana, aut male affecta prodeant, aut quatenus hujus facultatis, sed potissimum nutritivæ, robur ac debilitatem nobis ipsa denotare possunt. Quare ab inspectione externa-

rum corporis partium salutis, exitiique futuri iudicium nunc quoque indagabimus. At priusquam hoc agamus, cognoscendæ sunt pars eæ, quarum inspectio ad prædictionem maxime facit. Primum universi corporis inspectio, an scilicet ipsum naturalem cum habitum tum colorem, tum calorem habeat; an gracilius, aut crassius, aut felle suffusum: post corpus, faciem spectabimus, mox sigillatim oculos, maxillas, nasum, os, labia, dentes, fauces, linguam, pectus, dorsum, hypochondria, jecur, lienem, testes, adenes extrema, atque partes, in quibus tumores ac abscessus fiunt. Caput enim universum in ardentibus febribus, in phtysicis suppurationis, gracillimum spectatur; in iis vero, quibus calor naturalis in hepate maxime resolvitur, corpora intumescere observamus, ut in cachecticis atque hydropicis. Facies vero, oculi, tempora, maxillæ, nasus, os, lingua, dentes, aures, in acutis morbis plurimum lucis addunt, ad vitam aut exitium prævidendum, veluti fauces, cervix, collum, pectus, in anginosi, pleuriticis, peripneumonicisque utilissime spectari solent. Hypochondria itidem, ac denique extrema, maxime possunt futuri prælagii rationem illustrare. Sed age, hæc jam aggrediamur.

C A P. II.

Quid corpus benevalenti simile, & dissimile in morbis prænuunciet?

CORPUS ægotum simile naturali seu recte valenti habitu; colore, caloreque, optimum est, atque eo laudabilius, quo similis, quod in morbis necesse sit corpora pati, aut quidem extenuari, gracilescere, contabescereque a morbo consumente & corrumpente partes corporis carnosas, aut, ut scripsit Gal. calore nativo debilitato, qui non extendi ad extremas corporis partes queat, sed in visceribus solis exiguus observetur. Ex quo tantum sanguinis aut spiritus non affluat, quantum antea affluebat. Hinc cessare seu minui nutritionem. Quamobrem in omnibus morbis, sed præsertim in acutis, bonum est, corpora.

pora habitu, colore, caloreque recte valentibus spectari similia. Verum ex hoc tantum signo prognostici iudicium non erit attendendum, sed si una alia omnia conspecta cum symptomata, tum signa idem confirmarint. Optimum tamen est, non parumque ad spem sanitatis concipiendam faciens, ut dictum est, corpora habitu, colore, atque calore recte valentibus esse prorsus similia. Quemadmodum dissimilia spectari, etsi magnum malum sit, quod omnes, qui ægrotant, necessario habitu, colore, caloreque mutantur, tamen nunquam bonum. Pessimumque in principio acutorum morborum est, corpus extenuatum ac maxime contabescens videri, vultusque præsertim seu facies, quod facilius ipsa aliis partibus mutetur. Ceterum, ut ordinatim in prædictione hac ex habitu corporis, colore, atque calore cognoscenda procedamus, primo videndum erit quid squalidus, siccus, excarnis, ac tabidus in morbis præfagiat. Mox ex mutato ipsius cum colore, tum calore idem perscrutabimur.

C A P. III.

Quid in morbis corporis emaciatio seu extenuatio, & quid ejusdem partes tumescere significet?

IN morbis quandoque corpora extenuari, gracilescere, atque in tumorem attolli observamus, quæ habitus cognitio ad prædictionem magni momenti, atque usus est. Proinde primo quid corporum habitus gracilis, squalidus, tabescensque significet in morbis, dicemus, & mox de opposito quippe tumescens, corpora vero gracilescere & contabescere, ob innutritionem, quam Græci *atrophiam* vocant, cuique liquido constat, ex quo hunc affectum Græci *atrophiam* etiam nostri innutritionem merito appellarunt. In qua teste Galen. *in libro quarto, cap. 13. de sanit. tuenda: corpora ex alimento fructum non sentiunt.* Quod fit alteratricis virtutis imbecillitate, attra-hente vi infirma, aut excretice immoderatus mota. De hac Hippocr. *in secundo aphorismorum, aph. 8. ait: Si quis a morbo*

cibum assumens non corroboretur, pluri alimento corpus uti significat: quod si non assumente cibum hoc accidat, scire oportet, quod indigeat evacuatione. Et postea cum dixit: *Ejus qui ex ægritudine bene cibatur nihil proficere corpus, malum, atque hæc est atrophia, seu innutritio, quæ potius in corporibus spectatur, quæ aut non febricitant, aut febre leni, sed diutina teneantur.* Quamobrem in morbis longis & diutinis, & si proprium sit corpora emaciata, atque excarnea videri, tamen si morbo declinante, nihil, etsi cibum assumant, reficiantur, malum est, quod plerumque humorum plenitudinem atque exinde recidivam prædicit. Sed in hecticis, phtysicis, peripneumoniacis, corpora nunquam carne repleri & restitui, pessimum est: a sputo sanguinis, ubi orta febre leni, sed assidua, corpora contabescunt, nunquamque habitum carnosum recipiunt, exitiale est. Hocque est, quod in suspectis ad phtysin omnes Medici suspectum quam maxime habent, quippe febre continua laborare, ipsorumque gracilitatem ac extenuationem non emendari, atque mutari. Qui etiam febribus ardentibus diu vexati maxime emaciantur, ad marasmodos febres accedentes, insanabiles redduntur. Quare tabescentiam in corporibus, seu gracilitatem seu extenuationem in pleuriticis, peripneumoniacis non recte purgatis per sputa tussi ejecta, nunquam emendari, lethale est; phtysicosque evasisse nobis sunt indicio. Sed age, agamus de extenuatione in acutis morbis, & per initia in corporibus observata. Quæ sane ad prædictionem magni momenti esse solet. De qua Hippocrat. in 2. lib. aphorismorum, 28. ita habet: *Febricitantium non omnino leviter permanere corpus, & nihil minui, vel etiam plusquam ratio postulat contabescere, malum. Hoc siquidem virium imbecillitatem, illud morbi diurnitatem significat.* Hippocrates, & Galenus in commento voluit, eam, quæ est cum ratione, extenuationem, signum esse imbecillitatis.

Cum ratione vero est, ut febres magnæ & intensæ citius corpora extenuent, sicut & morbi diuturni idem faciunt, omniumque facillime puerorum, atque decrepitarum. Hæc enim teste Gal. propter potentiæ imbecillitatem, illa propter tem-

peramentum calidum & humidum, quo multum defluunt, & cito extenuantur. Addamus & regiones ac anni tempora calida & sicca. Quare cum ratione hæc extenuantur: Non minusque etiam, si præcesserit multum sanguinis profluvium, aut sudores multi, urinæ copiosæ, vomitus aut alvi profluvium, aut longa inedia, vigiliæ, animi curæ, addit Galen. corporis raritatem, humorumque tenuitatem, causam esse, cur cito & multum corpora dissidentur & extenuentur. Hæc itaque omnia corpora consumunt, atque extenuant, quorum extenuatio quicquam certi non ostendit ad futuram prædictionem. Sed in initiis morborum, nulla illarum externarum causarum præcedente in corporibus frigidis, sic eis in hyeme, frigidaque cæli constitutione, in ætate vigente, atque in corporibus crassiorum humorum, densioris cutis, pessimum est subito extenuari corpora. Quam rem Gal. in commento hujus aphorismi ita ex Hippocrat. expressit, hujus rei causam reddens: *habet enim: Febricitantium non omnino leviter permanere corpus, & nihil imminui, vel plusquam ratio postulat, contabescere, malum.* Nam permanere ex cutis spissitudine accidit, & crassitudine humorum, & propterea longitudo morbi significatur; ceterum ex omnibus corporis partibus prima est facies, quæ extenuetur in morbis acutis, quoniam calor acris instar flammæ sursum ascendens, absomit parvas carunculas cartilaginibus, & ossibus incumbentes, atque in facie evidentius ea macies apparet, quod ipsa minus carnis habeat. Quam Hippoc. in 4. prog. ita expressit. *Fuerit autem hujusmodi nasus acutus, cavi oculi, tempora adstricta, aures frigida, contractaque & fibra eorum versa, & item cutis circa frontem dura, intenta, arida. Color totius viridis aut niger. Hac in heëticis & phytisicis maxime extenuatis apparet.* Hanc vero faciem intra biduum aut triduum ita extenuatam, quam vulgus medicorum Hippocratica vocare solet, pessimam esse, si nulla extrinseca causa præcesserit, quippe nulla insignis vacuatio aut sanguinis, aut per sudores, aut per alvum, aut denique per urinas; nulla etiam vigilia, nulla inedia, nullaque animi cura, non in pueris & senibus decrepitis, qui facile vel etiam levi causa resolvantur,

sed

sed in corporibus adultis spissi habitus, omniumque maxime in frigidis & siccis, in hyeme constitutione frigida & humida & simili cœlo. In his itaque faciem ita extenuatam spectari, summe est perniciosum. Gal. enim ait *in commento*, fieri hujusmodi affectiones ob aliquam causam consumentem, & corrumpentem partes animalium carnosas, aut ob debilitatem nativi caloris, qui non insuper extendi in extremas corporis partes queat, sed in visceribus solis exiguus observetur, ex quo tantum sanguinis, aut spiritus ad extremas corporis partes non affluat, quantum antea affluebat. Quare ex morbo humidum nativum statim aut calore præintenso resolvente, aut præ malignitate corrumpente, nativoque calore a morbi vi statim languescente, aut reddito imbecillo, fit hæc in facie extenuatio: si itaque non ex ratione, quippe ubi nulla inedia, nulla vigilia, nullaque animi cura præcesserit hujusmodi facies ita conspecta, exitialis erit, quod Hippocr. *text. 8.* expressit hisce verbis: *Si igitur per initia morbi talis fuerit vultus, nec dum scrutari aliis signis possibile sit, interrogare oportet, num vigilaverit homo, an alvus resoluta admodum fuerit, an fame affecta, & si quid horum comprobet, minori cum periculo est: judicantur vero talia per diem & noctem, si ob has causas talis fuerit vultus, si vero nullum horum dixerit, neque prædicto tempore destiterit, exitiosum est.* Quo pacto vero quis possit cognoscere absque eo, qui interroget ægrotum, num homo vigilarit, num fame affectus sit, aut aliquam immodicam vacationem purgationemque passus sit, hisce profecto verbis *in comm.* docuit, dicens. *Quapropter licebit statim aspicienti hominem definire vehementem existisse insomniam: Etenim videbis oculos ejus admodum squalidos.* Qui vero propter evidentes & immodicas vacationes, perinde ac propter insomniam, tales redduntur, porro videbis palpebras resurgere difficulter, & item talem habere formulam in connivendo, atque etiam & instabiles haberi, quales per somnum ob stupidum, (ita enim coma interpretor) existunt, quin etiam ubi nunc primum tibi appareat, æger autem vero nullo pacto cum inspexeris, talia signa atque ea, quæ ex pulsu percipiuntur, aliquam indicabunt dijudica-

dicationem, per immodicas enim excretiones servabit aliquod adhuc (quanquam exiguum fit) indicium formulæ significans eas per insomniam vero chordulæ extentæ speciem referet. Atque propter inopiam duntaxat in talem vultus venerit affectionem, ex dictis indiciis neutra adsunt, neque insomniæ, neque excretiones, & ob eam rem potius ex accidentibus quam ex propriis signis in illis præfagire conveniet, propter inopiam alimenti deductum esse cum in talem affectionem, & adhuc magis, quoties febris proprietatem caloris discutientis, exquisita ratione consideranti tibi nequaquam importet. Ex quibus quisque perdoctus poterit cognoscere, quibus vultus fuerit aut propter vigiliam, aut incediam, aut propter evidentem & immodicam evacuationem, extenuatus. Quare in acutis morbis per initia absque aliqua causarum extrinsecarum faciem extenuatam spectari, exitiale est. In Chronicis vero aliquibus veluti in hecticis, id est, consumtis, phtysicisque, nedum facies ossæa fere redditur, sed universum corpus excarne squalidum & siccum redditur. Sed age etiam, quid corpora tumida in morbis fieri significet, consideremus. Inflari enim ac tumescere corpus, nunquam bonum: in morbis enim acutis tumescit facies, aut propter sanguinem in vasis, qui venas distendit, sanguinisque plenitudinem, ac vapores, unde etiam totius corporis gravitas existit, ut in synochis febribus; vel propter inflammationem cum humoris affluxu, ut in parotidibus, denique propter cruditatem vaporosam, refrigerato hepate, ac vitata sanguificatione, ut in pituitosis febribus, & leucophlegmatia seu anasarca hydrope. Ex primis duabus causis tumesceri non usque adeo malum est, neque ex hac quicquam certi ad prædictionem habetur, veluti ex postrema, causâ quippe a crasso vapore, hepate cum refrigerato, tum vitata sanguificatione, cutim distendente, non raro exitium prænosciuntur. Qua ratione ait auctor Coacorum præfagiorum in 4. *Coa. pras. com. 2. text. 25.* lethargicos esse subtumidos, ipsisque genas inflari. Non minus etiam hac eadem causâ, refrigerato hepate in morbo calidissimo, ejus visceris calorem innatum dissolvente, in acutis morbis hypochondria, venter, pedes,

des, coxendix, faciesque vitata non sine magno ipforum vitæ discrimine. Cujusmodi sunt, qui in hydropem incidunt. De qua Hipp. in 2. prog. text. 1. 2. *Aqua inter cutem omnis, si ex acuto morbo existit, malum est: non enim sedat febrem, sed dolorem admodum infert ac mortem; fereque incipit ex parte inani, ac lumbis, jecoreque.* Quid de Empyis seu suppuratis, phthysicis, in quibus moribundis multis pedes, crura, faciesque tumida, & cadaverosa spectatur. Quod non aliunde evenit, quam ex calore hepatis prælanguente, vitata sanguificatione. Plures ex iis cognovi propius ad mortem accessisse, cum corporis universi molem inflatam ac tumidam habuerint. Ex quibus colligo in morbis acutis corpora inflari, nunquam bonum, in Empyis sive suppuratis atque in phthysicis, maxime exitiale. Sed tamen, neque in acutis, neque multo minus in diuturnis morbis, tumidas partes spectari, perpetuo malum: in his quidem multis, longe quippe morbo debilitato calore, pedes intumescunt, qui calore postea invalescente rursus discussis vaporibus, vel humoribus siccatis, pristino habitui restituntur. In illis vero sæpius natura humores decretorie ad crura pedesque demittere solet. Aliquando etiam in iisdem acutis morbis facies tumet, vapore, ut dictum est, febrili calore concitato, neque discussio, quo cito postea discussa inflatione laborant. Proinde caute ex his prædicendum erit in morbis, & non nisi ceteris aliis signis probe conspectis, & consideratis; atque hæc erant, a nobis cognoscenda ad prædictionem ex corporibus, ipforumque partibus extenuatis, contabescentibus, atque in tumorem elatis. Nunc ex colore mutato idem perscrutemur, quæ forte cognitio non erit minoris usus ac momenti, ad præfagiendi rationem assequendam.

C A P. IV.

De prædictione ex coloribus corporis aegroti.

CUM ex habitu corporis, quomodo sit prædicendum, dixerimus, nunc idem ex variis coloribus indagemus. De qui-

quibus acturi, primo a coloris mutatione incipiemus, quidque hæc coloris mutatio in morbis præfagiat, docebimus: mox stabiles, ac permanentes colores considerabimus. Corpora colore mutari dicimus, cum vel crebrius, aut rarius ex proprio nativo colore in alium mutantur, ut cum color floridus, in pallidum, aut album, aut flavum, aut æruginosum, aut viridem, aut plumbeum, aut denique nigrum mutatur. Hæc vero coloris mutatio, quandoque ex ratione fit, quandoque citra rationem, quæ est pessima; nunquamque bona, nisi criticum signum fuerit. Tunc enim corpora morbo oppugnata cum in suo robore persistunt, morboque pugnx non succumbunt, nativum ac proprium colorem habent, sanguincique propterea rubram faciem, biliosi pallentem; cum vero morbo fere oppugnantur, ex florido colore pallidum, aut flavum, aut alium colorem recipiunt. De quibus, quid potissimum singuli significant, postea dicemus. Cognoscitur critica hæc coloris mutatio ex signis aliis criticis, ac signis coctionis, quando, si Galeno credendum sit, nulla crisis bona appareat, cruditatis signis conspectis, quod necesse sit, crises coctiones præcessisse. Galen. *in lib. de præsaq.* ad Posthumum, in juvene quodam Romano, ex facie prærubra, præsertim erupturam critique sanguinem e naribus præscivit. Ex ratione vero color corporis quandoque mutatur. variatis quidem morbi accessionum temporibus, ut cum in principio rigentibus, aut horrentibus, aut refrigescentibus, pallidum, aliquando album ac fuscum colorem contrahunt, ex quo augefcente accessione ad pristinum redeunt, & mox vigente colorationes redduntur, ac denique ad solitum restituantur colorem. Mutari itaque colorem ex ratione caloris, bonum: mutari itidem sæpius ratione bonæ crisis futuræ, bonum: quæ etiam aliis signis produntur, sed præsertim, ut dictum est, coctionis ac aliis bonis signis simul, aut antea conspectis. Melior quoque crit coloris mutatio, si ex colore malo in bonum fiat, uti cum partes nigrescentes aut livescentes, vel flavæ, vel virides in pallidum, aut floridum nativum quippe restituantur. Contra vero omnes mutationes nulla ratione aut caloris aut crisis

factæ, erunt damnandæ, omniumque maxime cum malis signis, speciatimque cruditate explicantibus, conspectæ, & quæ bono colore in deteriorem fiunt. Sed age explicemus, quid colores modo in corporibus significant, a rubro exordientes. Qui color ab uno humore fit, quippe a multo sanguine, cutim afficiente seu tingente, ex quo merito Gal. *in 4. libro, de sanit. tuen.* tradidit, rubrum colorem sanguinis abundantiam significare. Ex quo rubram faciem, vel inflammationem restari in caput illatam, aut Crisin sanguinis e naribus fluxuri, cujusmodi diximus Galenum, in juvene illo Romano coram aliis Medicis prædixisse. Sed hoc non fiet, ni prius coctionis signa quædam & bona illuxerint. Ceterum crudo morbo existente, si facies rubeat, timenda erit inflammatio capitis, atque præsertim phreniticis, cum demonstretur sanguinem sursum in caput agi, ipsumque inflammare, de qua re auctor Prorrheticor. *in 2. libro, text. 74. & in 1. de hum. com. 1.* scripsit, *Faciem rubram cum mœstitia, malum.* Propterea quod calidæ affectionis sit signum, Galeno docente, qui ita de hac scribit. Cum itaque florida quidem apparuerit facies, æger autem valde tristis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit, eaque causâ bilem atram, ut demonstratum est, gignit. Plerumque absque signis coctionis, & cum malis signis phrenitidem præmonstrat, neque immerito, cum sanguinem ferri in caput, ipsumque inflammare rubra facies significet. Quod signum erit satis manifestum, ubi per alvum, aut per menses, aut per hæmorrhoides sanguis profluxerit, manente tamen eodem rubro colore in facie. Quod perbelle in Coacis præfagus *com. 2. text. 16.* ita scriptum est. *Dysenterica rubra, limosa, larga excrementa alvi, in flammis valde rubicundis coloribus salutis & insania timorem inducunt.* Aliquando significat convulsionem, ut in pueris, de quibus in *libr. 3. Coac. præfag. com. 1. text. 35.* hæc leguntur: *Pueris acuta febris, alvi suppressio cum vigilia, ad hæc excalcitratio & coloris mutatio, multus rubor convulsionem significat.* Solet vero rubor faciei, ut dictum est, si signum coctionis fuerit conspectum,

denotare crisin futuram per sanguinem e naribus; aliquando post aures judicatoriorum abcessuum est signum, ut Galen. *in eodem 2. libr. prorrhēt. text. 14.* scripsit: de quo signo in *Coacis præfagius*. Rubores, qui ad aures ex priori dolore fiunt, in febribus signum quidem sacri ignis, qui existit in facie. Sed & convulsiones ex iis incidunt cum privatione vocis & virium extolunt. Sed hæc esset admodum improbanda, nimirum si ei prædicta symptomata copularentur. Rubor etiam in faucibus, cervice ac pectore, in anginosi solet esse admodum salutaris, si cum tumore multus appareat, de quo Hippocrat. *in lib. 7. aphor. 49.* habet: *Ei, qui ab angina corripitur, si tumor & rubor in pectore supervenerit, bonum; extra enim vertitur aegritudo.* Et *in lib. 3. prognostic.* *Si quibus vero fauces rubent, & cervix simul, hæc angina disturniores sunt, & maxime ex eis servantur, si & cervix, & pectus traxit ruborem, nec sacer ignis intro recurrat.* In anginosa tamen, quæ ab Hippocr. *in lib. 3. Epid.* describitur, etsi lingua & collum & pectus una cum rubore intumuerit, nihilominus, quoniam tota inflammatio extra non fuit visa, mortua est. Addamus in acutis morbis, si rubores in brachiis ac cruribus fiant erysipelatodes, bonum erit; quippe quod naturam fortem esse, ac longius ad ignobiles scilicet partes noxios humores propellat. In febribus ardentibus, synochis malignis, non raro maculis rubris dorsum ac aliarum partes corporis infectæ spectantur, quæ quo copiosiores eo peiores, ni morbum minuant. Ceterum de his posterius nos accurate, ubi ad prædictionem abcessus, tumores & exanthemata considerabimus. Colorem vero flavum fieri a bile flava, cutim afficiente, non est dubitandum. Ceterum solet esse aliquando bonus, ubi critice ad cutim flava bilis pellitur, cujusmodi fit in ictericis, de quibus in sequenti capite agemus; aliquando malus & perpetuo, ubi non critice, unaque aliis malis signis apparentibus. De quo Hippocrat. *in 1. Prognost. text. 10.* de facie exitiosa loquutus, scripsit, *& color totius vultus viridis aut niger.* & Galen. minus malum esse, vultum chlorum seu viridem videri quam nigrum. In venenatis solent virides colores spectari, cum a summa humorum fiant corruptione. Ex

quo Galen. *in libr. 5. de loc. affect. cap. 7.* quempiam meminit vipera demorsum, cujus corpus peracri calore infectum se vidisse testatur. Album vero & pallidum fieri, aut calore intus recurrente, aut quod corpora sanguine frigido & pituoso abundant, sed in acutis morbis corpora expalescere solent, nedum calore intus recurrente, sanguinisque inopia, aut ipso calore extincto, qui color propter hanc causam mortuis solet esse familiaris. Auctor Coac. præfag. ait, vultum pallidum esse exitialem. Sed hoc erit cum aliis signis confirmandum. Pallor vero extincto calore qui fit, & pauco sanguine, vel ex eo cognoscitur, quod postea in lividum, & tandem nigrum mutetur, quod in emortuis corporibus facile spectari poterit, quæ primo putrescunt, mox livescunt & nigrescunt; qualis ab Hippocrat. *in quinto Epidem. cap. 5. text. 57.* in eo cui hepar jaculo percussus est, fuit observatus, de quo ait, statim color, qualis mortuorum, diffusus est, qui statim obiit. De livido colore, & nigro, quid dicemus? pessimos esse colores in morbis acutis atque exitiales, qui non nisi a summo humorum putredine nascuntur, aut calore nativo extincto. Sciunt Medici omnes praxin facientes, in acutis morbis in dorso, lumbis, pudendis, naribus atque aliis partibus, maculas cum lividas tum nigras sævum ac veluti pestilentem putredinem humorum testari.

In posteaque affectis has esse ita familiares, ut ex ipsis tantum merito pestilens natura comprehendatur, quod inspectis lividis aut nigris in iisce partibus corporis, sed potissimum in pudendis (quod signum ex Hippocr. *in 1. coac. præfag. sec. 2. text. 29.* Thucydide, & Galeno pestis proprium esse, quo inspecto in emortuis corporibus, pestem grassari sit dicendum, ut Franciscus Stabilis in particulari quodam discursu de hac re habito, doctissime demonstravit) pestiferam denotet corruptionem, summeque venenosam. Hæc eadem signa in venenatis solent spectari, quod & Gal. *in lib. 6. de loc. affect.* nobis tradidit. Cum scripserit *corpora, a venenis emortua, maculis lividis, nigricantibusque infecta spectari.* Quare dicamus lividum colorem & nigrum, esse fere perpetuo malum, etsi quandoque

critice apparent hæ maculæ, quibus plures quoque servati fuerint, tamen hoc raro contingit, & illis non videndum prorsus, ut coctionis signa apparuerint, viresque maxime constituerint; in aliis vero morbis, quippe non pestilentibus, colores lividi calorem nativum suffocari denotant, atque etiam nigricantes. De quibus auctor Coacorum prælag. com. 10. ait: *Quod si vellabrum vel palpebra, vel nasus liveat, in propinquo est mors.* Quidam in morituris multis genas lividas observant. Extrema frigida, & livida in acutis morbis propter eandem causam esse exitialia; posterius, ubi de prædictione extremarum partium agemus, accurate demonstrabimus, quod hæ partes non nisi extincto colore liveant. Non minoris sed majoris periculi erit color niger conspectus, qui fiat a majori quoque nativi caloris extinctione, de quo Galen. in 1. Prognost. com. 9. ait: *At vero coloris mutatio pessima est, quoties ad nigrum existat, utpote sanguine refrigerato, quemadmodum ubi foras effusus sanguis conglobatur.* Demum dicemus: Nigrum lividumque colorem non solum corruptela humorum, aut a caloris nativi extinctione (quod omnium est pessimum, quibus ita conspectis mors sit inevitabilis, sed conspecti hi colores a venenosa putredine, aliquando, ubi natura critice propellit, spem salutis nobis videntur polliceri) aut humore melancholico atro ad cutem transmissio, quæ transmissio si critica fuerit, bonum prænuntiabit; quo tempore necesse est, coctionis in humoribus signa illuxisse, & quæpiam item bona signa. Quod si ita non fiat, magnum quoque malum minatur in acutis morbis. Sed quo pacto quis dignoscere queat, nigrum calorem ex humoris decubitu factum, ab eo, qui emoriente calore fit Gal. in 2. prognost. ita docet: *Nam interdum pars nigrescit, quia materia eo decumbit, interdum, quoniam moritur, sed quoniam modo aliquis internoscit, eam rem perspicue judicabit, si enim facile ferre malum appareat, id est, facile se habeat eger, & uem aliquod aliud salutare adfuerit signum, materia decubitus est, sin contrarium, mortificatio.* Atque hæc sunt de coloribus, deque ipsorum judicio. Nunc unum restat, quod frequentissime accidit, intelligendum, quippe quid ægrotos felle suffundi in acutis præfagiat.

Quid morbus regius in morbis prænuntiet?

QUOD ex ictericia in morbis plurimum veritatis capiatur ad futuram prædictionem, ideo sigillatim de hac agendum duximus. Hunc vero affectum morbum regium aliqui appellant, quod in Aulis regum molliter curetur ludis lasciviaque, per quæ mens exhilaretur, alii arcuatam a colore, teste Celso, arcus cœlestis æmulo, icterumque a volucris galbula concolore alii, & auriginem a colore bilis auro concolore. Symptoma est in cutis colore vitiatum, quod fit bile utraque ad cutem effusa, hinc ex colore duplex ictericia spectatur, quippe flava & nigra, a flava quidem ac nigra bile, qua cutis suffunditur; cutis vero corporis eo humore, aut una cum sanguine non excreto neque purgato accedente, aut sola natura e visceribus ad cutim protruso. Quod Galen. in 4. libr. aphorism. Aph. 62. ita docuit: *Morbus regius fit aliquando Criticus, id est, judicatorie, natura in totum corpus, & præcipue ad cutem flavam bilem deponente. Fit autem & hujusmodi casus, hepate male se habente. Atque ejus affectiones male, ex quibus morbus regius solet advenire, tres sunt, tumor durus, inflammatio & obstructio. Aph. 64. Quomodo vero hic affectus generetur paulo post ita expressit, dicens. Expurgatio enim in ipso sanguine, & bile translata ex ipsius venis ad meatus bilem recipientes à Græcis cholodochos appellatos, sive obstructio fuerit in locis, ad qua transferretur, sive inflammatio aliqua vel durus tumor, necessarium omnino, non expurgari sanguinem, sed una cum ipso bilem per totum corpus differri, hinc morbum regium generari. Ex qua quidem perspecta generatione apparet, ictericiam in morbis neque omnem bonam neque malam esse, atque ex ipso affectu quandoque salutem, quandoque mortem præsciri posse: exitium, ubi apparet, crudo plane morbo existente, cumque signis aliis malis; salutemque, eodem affectu conspecto, signis coctionis antegressis, atque cum bonis signis. sed cum isthæc cognitio ad judicium prognostici magni sit momenti, merito accuratius quan-*

quando, & salutem, & quando exitium prænuntiat, dicendum. Primo bonam esse ictericam in febribus dicimus, quæ fit, natura biliosum humorem ad cutem critice propellente, quod hic motus fit criticus, & ex recte juvantibus judicantibusque. Hunc motum antecedunt signa coctionis, a ceterisque ictericis non a natura critice excernente bilem crassiorem: sed aut vesiculæ fellis attractricis facultatis imbecillitate, aut ejusdem meatuum attrahentium sive pellentium obstructione, aut demum hepate læso vel ab obstructione, vel ab inflammatione, vel denique a scirrho, factis distinguitur. Primo quod in critica ictericia, urinæ neque sunt ictericorum modo coloratæ, neque croceo colore tingentes, & fæces minimæ candidæ apparent. Ictericorum signorum alterutro pathomonico. Secundo, hypochondria, sed potissimum dextrum, profus tumore & colore vacant. Tertio, coctionis signa præcessisse. Quarto, ubi auriginosus ille color in aliqua dierum decreteriorum illuxerit, atque demum æger recte perulerit morbum id est febrem, aut ex toto solverit, aut saltem aliquatenus. Quare Criticus motus hic est, qui die critica & antegressis coctionis signis incidit, sine hypochondrii duritie, cum excrementis & urinis secundum naturam se habentibus a translatione bilis crassioris in cutem, quæ ad discutendum contumacior est, siquidem tenuior abit in sudorem, & per insensibilem transpirationem expurgatur, atque hoc est, quod Hippocrat *in libr. 4. aphorism. 64.* scripsit. *Quibus in febribus morbus regius septimo, vel nono vel undecimo, vel, decimoquarto supervenerit, bonum, nisi dextrum Hypochondrium induruerit, alioqui, non bonum.* Hippocrat. itidem superius *aph. 62.* dixit. *Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum.* Quare regulam præscripsit, ut bonus sit ictericus color post diem septimam & ante nequaquam. Galenus in comment. binos eos jungens aphorismos talem judicii regulam fecit, dicens. *Ante septimum quidem diem morbum accidere regium, malum omnino, post septimum vero, optimum, nisi dextrum ilium obduraverit, id est, nisi aliquis malus affectus ex his, quos antea diximus, visceri seu hepatis acciderit.*

Quare ex Hippocrate morbus regius bonus erit non ante septimum, sed post septimum, neque id perpetuo, nisi illum dextrum tumore prorsus caruerit. Significat enim huiusmodi color ictericus naturam critice ad cutim crassiorem bilem deponere, minimeque id fieri propter aliquem hepatis vel vesicæ fellis, vel denique meatuum affectu. Diocles non voluit ictericiam a septimo ex toto prodesse. Averrhoes *in libr. 4. collig. cap. 12.* scripsit: se in locis calidioribus vel etiam die quinta criticam bonam ictericiam vidisse: Idem & Celsus, ac vel etiam Plinius historicus naturalis ausus est ab Hippocrate dissentire, cum *in lib. 26. hist. natural.* ita scripserit. *Hippocr. ante septimum diem in febre mortiferum signum esse docuit. Hos scimus vixisse aliquos etiam ab hac disparatione.* Sed Plin. est falsus contra Hipp. non mortiferum esse, sed malum ante septimum in febre morbum regium conspici, dixerit. Sed ratio quidem videtur, cum non Hippocrati favere, cum idem sit, dicere ictericiam post septimum diem videri in febribus, bonum, & ante hunc diem, malum, perinde ac si dixerimus bilem crassiorem in febribus bonam esse post septimum ad cutem critice demandari, & ante hunc diem, malum. At aliquis dicet bilem hanc posse ante diem septimum, & concoqui a natura, & propelli ad cutem, ex quo ante hunc diem ictericia non erit mala. Resolvemus exilantes hos medicinæ proceres, quod fieri quandoque potest aut ratione loci calidioris, aut temporis, corporis humorem biliosum ante septimum concoqui, & decretorie expelli ad cutem, veluti idem humor per id tempus concoctum solet non raro per ventrem decretorie expelli, aut evomi, aut per sudorem. Hippocrat. tamen regulam constituit, quod ictericia post septimum, seu septimo & non ante optima sit, quod plerumque eo modo recte fiat, atque etiam quod biliosus hic humor crassior, quod ad cutem deponitur raro ante septimum probe coquatur, & cum crudo humore existente non possit critice & utiliter expelli, idcirco prudenter statuit bonæ ictericiæ terminum esse a septima die. Neque ignoravit Hippocrat. quosdam auriginosos ante hunc diem conspectos sanitati fuisse restitutos.

At

At non scripsit quosdam sexto die auriginosos, sed tamen alia purgatione adjutos evasisse. De quibus in primo Epidemior. com. 2. text. 65. ita habet. *Erant qui sexto die morbo regio afficerentur, sed his purgatio profuit per vesicam vel turbata alvus, vel larga sanguinis eruptio, ut Heraclides, qui apud Aristoclidem decumbebat, cui per nares sanguis erupit, alvusque fuit turbata, & per vesicam est purgatus, vigesimo autem die judicatus, longe aliter ac Phanagoreon servus, qui cum ipsi horum eveniret nihil, perit.* quod in quarto de ration. vict. in acutis text. 8. confirmavit, cum dixerit: *Cum rigore in biliosa febre ante septimum morbum regium solvere, forte & ii, quos Averrhoes, Celsus, Plinius & alii ante septimum sanatos viderant, alias evacuationes habuerant, illisque adjutos evasisse credendum est.* Galen. vero regulam non in die constituit, sed in concoctione humorum, siquidem ait, regulam bonam excretionum cognoscendarum, ut dictum est, esse concoctionem, quæ si citius appareat, etiam ante septimam diem si conspiciatur in regio morbo, bonum erit: sed quia crassior bilis, cujusmodi est, quæ icterum facit, raro aut nunquam in nostro hoc cælo (quod forte in calidioribus locis nihil prohibet aliquando fieri posse) minus quam septem dierum spatio excoquitur. Quare criticus morbus regius salutem ostendit, si diebus septimo, aut nono, aut undecimo, aut decimoquarto apparuerit, dextro hypochondrio minime indurato. Hippoc. etiam (ut nuper meminimus) in lib. 4. de vict. ratione in acut. text. 8. hæc habet: *In biliosa febre, morbus regius cum rigore ante septimum diem enatus, morbum solvit, si vero absque rigore præter temporis occasionem supervenerit, perniciosum: quod idem a nobis prædictum, & declaratum, ostenditur, quando in febribus biliosis, ut alias a nobis demonstratum est, rigores judicatorii appareant, testantur bonam aliquam vacuationem futuram, aut expulsionem, aut depositionem humoris ad cutem, aut ad aliam partem ignobilem, de quo Hippocrat. merito in 4. aph. 58. scripsit: si febre ardente laboranti rigor superveniat, febris solvitur.* Bona quandoque est etiam sexta vel alia die, ubi una aliqua alia vel plures excretiones biliosæ apparuerint. Cujusmodi

Hippocr. in 1. lib. Epid. com. 2. text. 65. ut dictum est, observavit. Addamus, nos debere iudicium ex ictericia bonum cum aliis bonis signis confirmare. Sed age dicamus, quando ictericia mala & exitialis sit. Plerumque, ait Hippoc. text. 18. ante septimum visa est mala, non tamen dixit esse mortiferam ut quibusdam visum est. Sed cum non bonis signis nullaque alia copiosa vacuatione exitialis erit, si ante septimum appareat. Cujusmodi fuit in Bali filio, teste Hippocrat. in libr. 7. Epidem. text. 63. & in Marito locho, qui prope Sitodochi ædes habitabat. Perpetuo vero, morbo crudo existente, ictericia incipiens, ait, non parum damnanda. Quod Galen. in libr. 3. Epid. com. 1. text. 5. ita expressit: *Nullum abscessum nedum auriginosum ante concoctionem proficere, is enim impeditam significat bilem, quo minus ex viscere expurgetur, & evacuetur per ventrem, vel propter oppilationem ejus, vel inflammationem, morbo autem concocto decretorie interim natura ad cutem excrémentum reponit, cum quorundam aliorum humorum tum flava bilis.* Quare crudo morbo existente, mala est, & hinc sexto die, quod tunc non concoctus sit morbus, malam esse dicimus, cumque signis cruditatis, verendam & cum malis aliis signis inspectum, prorsus exitialem. Cujusmodi fuit, quæ Hermodrates habuit, qui obiit eo morbo. De quo Hipp. in 3. ep. 1. text. 5. *Quinto die reddidit tennes urinas, suspensionem habebant, nec subsidebant, sub noctem deliravit. Die sexto auriginosus evasit, omnia exacerbata sunt, mente non constabat.* Addidit Hippocrat. malas nedum esse ante septimum diem, sed post ipsam etiam, ubi dextrum Ilium obduruerit, ictericias, statuit, lib. 4. aphor. 64. qui ita habet: *Quibus in febribus morbus regius septimo vel nono vel undecimo, vel decimoquarto supervenerit, bonum: nisi dextrum ilium obduruerit: alioqui non bonum.* Cum hypochondria tensa, & dura sint, adhuc etiam, si una dolent, sine dubio morbum regium fieri non a natura excernente humorem ad cutem, sed propter affectum illud viscus, aut inflammato scilicet jecore, aut obstructo, aut in tumorem schirrosus elato. Qui affectus perpetuo malum denotat, atque una cum malis signis, exitium. Nam ictericia ex hac causa

sine febre quoque periculosa admodum est, ex Hippocrat. *in sexto aphorismorum* 42. ita scribente: *Morbo regio laborantibus, si fiat hepar durum, malum.* Multoque magis augebitur mali iudicium, in febribus apparente ictero, quando febris calore digerat, & discutiat plurimum illius humoris cutem defœdantis; qui cum perseveret, causam sane a natura minime vincibilem, adesse denotat. Cujusmodi Hippoc. observavit in Marito locho, de quo *in libr. 7. Epidem.* ita scripsit. *Maritus lochus, qui prope Sitodochi ades ictericus, ad quem septimo die veni, octava moriebatur, neque urinam, neque dejectionem amittens, hypochondria magna & dura & spiritus densus.* Verum in omnibus auriginosis attendendum erit, num præcesserint signa coctionis, an quæpiam signa mala illuxerint, hoc enim & crudo morbo existente, si aurigo fiat, exitiale est; veluti cum antegressis coctionis signis, atque cum bonis signis, nullo tumore in illis conspecto, perpetuo, quovis etiam die ictericia apparuerint, salutem prænuntiat: sed hisce notis, quod ante septimum appareat raro, merito Hippoc. affirmavit, ante septimum regium morbum malum esse. Superesset, absoluto sermone de prædictione ex colore corporis mutato, agendum de ejusdem corporis calore quoque mutato, de quo cum accuratius *in lib. 2. text. 63.* scripserimus nihil sane aliud dicemus. Ex quo ad singulas partes corporis spectandas descendamus, cum satis cum a toto corpore, tum a toto facie præsagium perscrutati fuerimus.

C A P. VI.

De prædictione ex faciei mutatione in morbis.

Ute singulis quoque partibus præsagium venemur, a facie exordimur, de qua etsi nuper plura scripserimus, nunc pauca quoque, quasi ex dictis quædam præcipua ad prædictionem colligentes, addemus. De qua primo Hippocrat. *in libro primo Prognost. text. 8.* scribit: *Considerari convenit hunc in modum per morbos acutos principio vultum ægroti, sit ne similis bene*

valentium potissimum sui : Ita enim optimus erit : si vero quam maxime contrarius simili sit , exitiosissimus est. Gal. in com. ait ; *Conferendas esse partes affectus cum bene Valentibus , qua si similes appareant , bonum , veluti contrarium ex dissimilibus praedicitur.* At breviter dicamus : Ex facie salutem sperari , quæ in acutis prorsus similis bene valentium appareat. Significat enim morbum neque vehementem , neque malignum admodum esse : Ex mutata vero facie , quod ad habitum ipsum spectat , extenuata in morborum non principiis , sed ubi indies magis progressus sit , quicquam certi non habetur , neque etiam , ut Hippocra. in eodem libro meminit , si talis non ex morbo , aut ex alia externa quapiam causâ mutata apparuerit , scilicet ex immoderata animi passione , vigilia , aut alvi deiectione , aut fame sine inedia aut animi passione , qua antea fuerit usus , a quibus sane causis sæpius facies extenuatur. Proinde quicquam certi ad prædictionem isthæc faciei ab istis causis facta extenuatio non habebit. Ex colore vero facies coloratio , quandoque bona erit , utpote cum nobis criticam sanguinis excretionem e naribus futuram prænuntiat , quod quidem firmius denotare sperabimus , si notæ fluxuræ e naribus sanguinis aderunt. De quibus in quarto libro *Coac. præfagat. text. 30.* scriptum est : *Quibus febricitantibus rubores in facie , & capitis , vehementens dolor , venarumque pulsus , iis ut plurimum fluor sit sanguinis.*

Sed aliæ omnes erunt attendendæ simul , cujusmodi esse solent , splendores & fulgores , caliginisque oculis obversari , cum facie rubra , capitis non raro dolor tensivus , & gravans , hypochondria tensa sine dolore , difficilis respiratio. Quod præfagium olim Galen. in juvene Romano coram Romanis multis Medicis habuit , de quo in libr. de præfagat. text. 13. ad Posthumum hæc habet : *Dum Medicis hæc admiranda videntur ager lecto se sustulit tanquam profiliturnus interrogatusque , cur exsilere voluisset , cum nihil adesset , ob quod id facere debuisset , rubri coloris serpentem , per laquearia repentem a se visum expavisse respondit , ne si aliquo modo aberrasset , supra se ferretur atque idcirca e lectulo aufugere velle , reliquis nihil ad futurum sanguinis*
flu-

fluxum conferre visum est: mihi vero cum alia singula perpendenti tum ruborem, qui prius in dextra nasi parte ad malum usque obscurus fuerat, auctum valde inveni, sanguinis paulo post e dextra nare fluxuri, manifestum id attulit indicium. Ceterum, ut jam dictum est, cetera alia signa fluxuri sanguinis cum rubra facie erunt attendenda, omniumque maxime signa coctionis. Nam in crudo morbo raro recte sanguis erumpit, & plerumque stillatim, quæ vacuatio in ardentibus febribus, omniumque maxime in phreniticis, est suspecta. Addamus rubram faciem abscessum aliquando post aures, scilicet parotides significare, de quibus Hippoc. intellexisse in 6. Epid. 2. 18. text. 60. Gal. voluit, cum dixerit. *Ita vero se habent ex his plurimi & valde rubentes, & naturalem alboris modi, neque de naribus sanguis erumpit, aut paucus erumpit: & Gal. in com. ait: Istis valde rubentem faciem habentibus, cum salubris agritudo perdurat per abscessus judicationem fore sperandam est, nisi de naribus sanguinis profusum redundantem sanguinem evacuatione prævertat, quod in aliquem articulum impetum facturum erat.* De hac itidem auctor Prorrh. in lib. 3. text. 73. hæc habet. *Quibus comatosa fastidiosa, hypochondria dolentia, & cruenta, ex qua in iis parotides exciuntur, antea autem faciei signa: & Galen. in comment. ait: Ante parotidum generationem faciei signa considerare oportet, sunt hæc, rubor, tumor, præter naturam, oculorum humiditas caliginosa visio, & quæcunque talia.* Colligamus itaque faciem rubram non raro bonam ex accedenti esse, criticumque signum dici, ubi nimirum e naribus sanguis est fluxurus. Plerumque vero apparet hæc facies in accessionum vigore, præsertimque in synocho, & ardente febre, aut ubi pulmonum adest inflammatio, in qua maxillæ (teste Hipp. in 2. lib. Prognost.) ruborem contrahunt. At ab hac sola facie nihil certi ad prædictionem habetur, nisi ejus indicium aliis, vel bonis, vel malis signis fuerit confirmatum. Atque hæc de bona facie. Nunc de mala, quod ex eadem mutata præfagiri potest.

Primo ait Hippocrates in primo Prognosticor. cam, quæ nulla externa causa concurrente, principio morbi, dissimilis a recte valenti, evasit, mali esse indicium, atque maxime contrariam

riam esse, perniciosam, in acutisque morbis exitium portendere. Cujusmodi est, in qua (ait Hippo.) *nasus est compressus, cavi oculi, adstricta tempora, aures frigida contractaque, & fibra earum versa, & item cutis circa frontem dura, intenta, arida, & color totius vultus viridis, aut niger.* Hanc enim faciem cadaverosam merito Medici appellant, quæ si in principio morborum acutorum, quippe intra triduum appareat, perniciosa erat.

Tumidam quoque eandem visam in morbis quibusdam longis hepate refrigerato vitiatæque sanguificatione observamus, non minusque in phthisicis, & suppuratis, quando in ipsis fere moribundis conspici solet. De rubra vero facie, quæ mala est, auctor Prorrheticorum *in libro secundo: text. 14. Facies bona cum mœstitia multa, malum: & Galen. ait in commento: significare calidam affectionem exurentem sanguinem, ex quo facies illa florida, quibusdam credatur propria melancholici affectus.* Sed in rubra facie attendenda erunt alia signa, quæ si mala fuerint, perniciosa erit. Nam cum malis signis rubram faciem, aliquando phrenitidem ostendit, & exitiosum, quæ in convulsiones desinat. Nam si una cum rubore faciei adsit intuitus ferox, delirium, aut aliquod phreniticum signum, lethale est. De qua *in Coacis prasagiis. Qui capite dolent firmiter, delirantes, alvo suppressa, feroci aspectu, rubore in facie efflorescente, in posteriorem partem convelluntur.* Sed alias *text. 7.* demonstratum est has convulsiones esse lethales. Cum vero præter calorem etiam colorem flammeum habet, pejor adhuc erit, cum malis signis. De his enim auctor Coac. *prasag. 1. text. 33.* libro scribit. *Rigores quibus multa in somnum inclinatio inventa est, utcumque lethales sunt, quod si in iis facies flamma modo exardescit cum sudore, malignum est.* Sed melius hoc expressum est *in 2. libro Prorrheticorum* hisce verbis: *Æstuosi rigores quadantenus perniciosi, inflammans quoque cum sudore facies in his mala, & Galen. in commento text. 60. ait: Neque ignoramus flammantem sine rigore, & cum sudore faciem malum esse signum, quoniam & unum ex judicatoriis sudor sit, cum igitur non judicaverit malignitatem morbi ostendit.* Quare
cum

cum signo aliquo iudicatorio, veluti cum sudore aut vomitu, aut alvi fluxu, aut sanguinis vacuatione, facies flammea, signum erit malignitatis, & plerumque lethale: sed age addamus faciem rubram apparere in pulmonariis, sed ruborem in iis maxillæ contrahunt, ex quo in febribus signo merito suspicatur aut peripneumonicos fieri, aut suppurari. Hippocrat. enim *in secundo prognost.* ait: purulentos habere maxillas rubras: idemque & in pulmonia spectari docuit Galen. *in 1. lib. prognost. com. 3.* *Indicat enim fuliginem sanguinis in pulmone ferventis, qua eo conscendit propter rectum situm, recipiturque in laxitate, & raritate & tenuissima maxillarum cute; seu per vitrum oculis representante ruborem.* Qui quidem color in iis si una cum malis signis, & præfertim iudicatoriis malis, id est, non iudicantibus, appareat, mortem præfagiat. De quo auctor Coa. præf. *in 2. lib. text. 33.* scripsit. Quibus vero fastidia cibi accedunt, & sudores cum bono faciei colore, & liquida alvo ac dolore cordis, hi peripneumonicorum aut pulmonariorum more intereunt, postquam longius ægrotaverint, veluti uxori Policratis evenit, de qua *in lib. 7. Epidem.* scriptum est. *Tussis, & excretio statim ab initio similis purulentis, intus circa arteriam, & fauces sibilus erat. Facies boni coloris, in genis rubor non abunde coloratus, sed moderate floridus. Hac fuit prior peripneumonica, post suppurata, atque demum obiit tabida.* Maxillarum itaque rubor assiduus in longis lentisque febribus, aut pulmonis inflammationis, aut suppurationis ac demum ad tabem proficiscentium erit signum, modo tussis vel etiam levisissima & inanis adfuerit, adde modo hæc febris habeat inæqualis caloris exacerbationes nunquam tamen inermes.

C A P. VII.

De prædictione ex oculis.

Ex oculis quoque iudicium prognostici venemur, idque accuratius, quod in prædicendis eventibus morborum inter

partes corporis primatum obtineant. Juxta illud Divini Hippoc. præceptum oculi, ut valent ita & corpus, & color in deterius aut melius labitur. Si quidem oculi recte valentes, & robusti, corpus quoque recte valere indicabunt. Nam teste Galeno in commento, si bene colorati oculi sint, totum corpus salubriter se habere significant. Ceterum, ut nos totum quicquid ad morborum salutis, & mortis prognosticum facit, ordine scribamus, primo oculos salutem pollicentes, & postea exitium accurate considerabimus.

Primo itaque dicemus, oculos bonos videri, & spem salutis non exiguam polliceri, qui recte valentium magnitudine, figura, situ, colore, motu, visione, & splendore sunt similes, siquidem optimi, & robusti perpetuo boni sunt indicii; hique sunt, qui florido colore (teste Galeno in nuper citato comment.) spectantur, pleniori mole, & splendidum humorem habent. Hos robustos ac optimos vocat Galen. propterea quod istud fiat, ex plurimo animali spiritu luminoso, qui e cerebro in oculos proficiscitur, ac e contrario infirmi ex morbis corpora non sic pati, nobis indicant, neque exinde multum periculi præmonstrari. Quare boni sunt similes recte valentibus, & floridi coloris, pleni, splendidi, eminus, & ante, & in acre sine molestia luminosum videntes, palpebras recte aperientes, & claudentes nullo rubore, livore, aut nigrore infecti, sine lachrymis, atque sine excrementis, quæ *lemis* appellant, ipsorum angulis adhærentibus. Hi enim perpetuo boni existunt, cum caput speciatim, tum reliquum corpus recte se habere indicantes: sed ut securius ex ipsis judicetur, alia signa conspecta simul erunt consulenda, quæ si bona sint, proculdubio salutem prædicemus. Soli autem oculi non valent judicium præmonstrare, neque quicquam certi, cui tantum ad prognosticum sit fidendum, habent. Cum in aliquibus febribus continuis aliquando boni oculi appareant, cum tamen febris ad exitium inclinet. Hoc tamen raro accidit, quippe oculus recte se habere ægro ad exitium tendente. Proinde ex bonis oculis plerumque non levis futuræ salutis spes habetur. At non modo hi boni crediti, sed etiam aliquan-

quando mali, possunt ex accidenti tamen salutis nobis argumento esse futuræ. Utque lucem refugientes, eamque ferre nequeunt, lachrymantes, intense rubri, splendidi, caliginosi, obtusi, hebetes, distorti, tumidi, cavi, clausi, si ita ex crisi futura fiant. Ab his excipio, qui ita non ex morbo redduntur, sed extrinsecus fiunt, a quibus quicquam certi habere nequimus, quos ex eo cognoscimus ita esse mutatos, quia tales statim in principio mutari appareant, qui per id temporis minime possunt critice mutari, ex quo Hippoc. ait triduo aut quadriduo ex morbi vi oculos malos fieri ac conspici. Externæ quoque causæ facile ab ægrotis intelliguntur. De his Gal. in 1. prognost. comm. 2. text. 80. ita habet. *Igitur ex multa vini potione, nonnunquam, & vomitione vehementi inter initia morbi cutem refugiunt, itidem lachrymant, & pervertuntur oculi, aut sublimes fiunt, aut tument, aut venulas habent rubras.* Ubi vero crisis est futura, natura quippe ac morbo invicem colluctantibus in oculis male isthæc concitantur symptomata, lachrymant enim exempli gratia ipsorum alii aliquando sanguine critice e naribus fluxuro, de quo Hippoc. in lib. 6. Epid. ita habet: *Quibus in febribus acutis atque adeo ardentibus spontanea effluunt lachryma his (siquidem reliqua non sint exititalia) e naribus sanguinis eruptio expectanda. Si etiam alia perniciose non habeant; nam his, qui incommode habent, non sanguinis eruptionem, verum portendunt mortem.* Sed distinguamus lachrymas in voluntarias atque in non voluntarias, quas & spontaneas vocat, hæc cum signis criticis criticam sanguinis eruptionem indicant, & illæ quippe voluntariæ nunquam quicquam certi ad Prognosticum præmonstrant, quod Hippoc. nobis expressit in 4. libro aphorismor. 52. ita scribens. *Quicunque in febribus vel in aliis morbis sponte lachrymantur, nihil absurdum: quod vero non sponte, absurdus, aut absurdum,* uti Galeno in commento visum fuit: Sed ne Hippoc. sententia obscuretur, quod in hoc aphorismo dixerit, sponte lachrymantes nihil absurdum, quod vero non sponte, absurdus: & superius in loco citato, spontaneas effluentes lachrymas, ubi non Crisin, mortem significare, & in 6. Epid. lachrymæ in acutis male habent-

tibus spontaneæ, quidem bonæ, involuntarie defluentes, malæ; difficultati occurremus, dicentes spontaneas bifariam lachrymas intelligi, uno modo, ubi nullo intercedente ægrotantium desiderio defluunt, & hoc est, quod Hippoc. sponte & spontaneas appellat, quæ invitis ægrotis effluunt sponte, id est, absque ægroti voluntate; altero modo sponte effluere dicimus, ubi ægrotis ita volentibus effluunt. Gal. vero in 1. Epidem. comm. 1. text. 131. Hippoc. lib. comm. non dixit spontaneas, sed involuntarias, quo clarius, & verius sententia & veritas explicatur. Sed sponte aliquando ad ægrotum, & aliquando ad morbum refertur. Sed uno verbo, distinguamus lachrymas in voluntarias, & in involuntarias, quas quandoque spontaneas dixit Hippoc. comm. 2. in text. 80. quod sponte, ut dictum est, nullo ægroti intercedente desiderio effluant, & illas non spontaneas, quæ ex ægrotis utpote fiant. Sed de his satis. Ad propositum reversi dicamus, voluntarias lachrymas quicquam momenti non habere ad futurum Prægnosticum, atque ita in morbis acutis ægrotos lachrymare, ait in 4. aphorismorum Hippoc. nihil absurdum, nullumque malum significare, & merito quidem, cum non ex morbo, sed ita volentibus ægrotis effluant.

Involuntariæ vero, quæ invitis ægrotis exeunt, perpetuo malæ, nisi crisin portendant ac antecedant. Atque hoc est, quod Hippocr. in 1. epid. text. 85. de his ita scripsit, Galeno sic in commentario scribente. *Quibuscumque in acutis febribus, magis autem ardentibus, involuntaria lachryma cadunt, his de naribus sanguinis profluvium expectandum est, nisi alia perniciose habeant: in male autem habentibus non sanguinis profluvium, sed mortem significant.* Sed ut lachrymæ criticæ judicentur, necesse erit, ad hoc, ut optima sit, coctionis signa fuisse antegressa; atque hæc sunt criticæ nullo modo in morbis damandæ.

Idem sæpius demonstrant fulgoris motus oculis apparentes, obtusiones, ac rubores in oculis, quæ oculorum signa, itemque lacrymas Galen. in lib. 3. de Crisibus cap. 11. inter notas sanguinis fluxuri recensuit, ita dicens: *Propria vero signa proflu-*

vis sanguinis, quidam fulgoris motus oculis apparentes, quoniam humor est flavus, obfisiones autem, quoniam multus, & totus simul elatus ad superiora spiritus meatus obserat, ita ut & oculi lachrymentur, ob fluxus multitudinem, quod etiam accidit in inflammationibus oculorum. Eodem modo rubidi aliquando videntur, cum malis nonnunquam & naribus. Hebetudines itidem oculorum solent aliquando eruptionem sanguinis e naribus denotare, si modo etiam caput doluerit, quod Hippocr. in 1. Prognost. text. 32. ita habet: *Accidit his in prima circumsione e naribus fluor, atque admodum juvat, sed requirendum est, num doceat caput, an hebetudines subeant oculorum, si quid horum fuerit, eo veniet.* Non minus etiam ex perturbatione ad splendorem oculorum, una cum surditate capitis, gravitate atque hypochondrii tensione, profluvium sanguinis significari in Coacis. præfagiis habetur. Oculos vero rubentes illud idem significare, docuit primo auctor Prorrh. in lib. 3. dicens. *Cervicis dolores impense rubri oculi sanguinis eruptionem ostendunt.* De quibus etiam in Coac. præfag. sect. 2. text. 8. ita scriptum est. *Quibus caput dolet, stupore detentis, dolorosis, prærubro oculo sanguinem profundunt e naribus.* Sed hoc perpetuo verum erit antegressis signis coctionis, quoniam in principio, crudo quidem existente morbo, oculi rubri nunquam bonum prænunciant, sed de hoc paulo post accuratius. Aliquando etiam pervertuntur, & distorquentur ex futura crisi oculi, veluti contigit ei, qui in Dealcis horto decumbebat, de quo Hippocr. *Nono superviguit, febris acuta, sudavit, infrixit, deliravit, dexter oculus distortus erat, lingua arida, sitibundus erat, insomnis.* & Galen. in comm. *Nam quod deliraverit, in nona & dextro oculo, strabo fuerit, res sunt, quæ solent in judiciis evenire.* Clausi etiam oculi, subinde conniventes, aliquando sanguinis eruptionem significare in lib. 3. Coac. præfag. text. 2. in hunc modum legitur. *Qui in febre continua muti jacent, clausis oculis, subinde conniventibus, siquidem e naribus sanguis effluerit, & vomuerint, atque ex eo coquantur, & ad seipsos redeant, servantur: quod si nihil horum evenierit, in difficilem spiritum redacti, in brevi moriantur.* Siquidem hæc plurimum humorum in caput sublaturum,

demonstrant, atque ubi sequitur insignis purgatio, critice servantur: natura quippe excretionem copiosam ab ea humorum multitudine sublevata. Quare oculi non raro vel etiam dissimiles eo mutati, vitiumque patientes, crisin solent antecedere, non esseque propterea hæc oculorum symptomata mala, sed critica bona denotare, quorum iudicium confirmabitur, si nullo una malum signum illuxerit, atque antea fuerint conspecta coctionis signa, quæ omnia si una fuerint visa, nedum mala, sed plerumque perniciem significantia, signa ostendunt: tria vero criticis bonis signis observantur, primum signa coctionis antegressa, alterum mala alia signa non illuxisse, ac tertium, ægros ab aliquibus subsecutis vacationibus fuisse non parum iuvatos, & hoc est, quod Hippocrat. in 1. Epidem. text. 85. de lachrymarum præfatio locutus, dixit: *lachrymas involuntarias in acutis morbis sanguinis eruptionem significare, nisi alia perniciose habeant. In male autem habitantibus, non crisin, sed mortem.* Sed age tempus est, ut ex oculis quoque exitium præfagiamus, cum de oculorum signis salutaribus satis scripserimus. Malum itaque & exitiosum est in acutis morbis malos oculos spectari, cuiusmodi sunt lucem refugientes, lachrymantes, rubri seu inflammati, quorum in albo venulæ intensæ rubeant, liveant, aut nigricent, feroces seu fixi, seu torvide spectantes, hebetes, delassati, debiles, seu non robusti, cavi, tumidi, prominentes, consumti, emarcescentes, squalidi, pulvisculosi, clausi, semiclausi sive suspicientes palpebris non conniventibus, sublimes, instabiles, concreti, stupidi, minus, nimis splendentes, obscurati, seu obtenebrati, splendore carentes, & in quibus pituitosum excrementum spectatur. Hos enim oculos perpetuo malos, nunquam per se bonos, si aliquando quatenus accidit. Critice natura & morbo colluctantibus hos ita fieri, Crisin prænunciant, inter criticaque signa recensentur, quæ quomodo distincte cognoscantur nuper a nobis monstratum est.

Hæc omnia oculorum signa itaque suspectum acutorum morborum iudicium reddunt. Quorum quædam plane sunt exitialia, utpote venulas in albo oculi lividas & nigras videri, ægro-

ægrotos non videre & non audire, oculos omni splendore esse destitutos. Omnia nuper dicta cum exitiali aliquo signo, omniumque maxime in die iudicatoria conspecta cum signis iudicatoriis non iudicantibus. Sed præstabit, ut de singulis oculorum hisce signis agamus, & primo prodamus signa oculorum præcipua ad exitium prædicendum, quæ in 1. libro Prognostic. text. 35. Hippocr. ita est complexus, dicens: *Si enim lucem effugiant, aut nolentes illachrymentur, aut pervertantur, aut aliter altero fiat minor, aut candidum rubidum habeant, aut lividas aut nigras venulas, aut pituita appareat circa obtutum, aut sublimes, tumidive oculi, vel cavi admodum fuerint, aut obtutus, squalidus, & sine splendore, vel totius vultus color evariet. Hæc omnia mala esse & exitiosa, censendum est.* Addamus si non ab aliqua causâ externa hæc fuerint, utpote, neque a vigilia, neque inedia, neque immodico alvi profluvio, neque ebrietate, neque ab aliqua alia simili causâ. Sed, ut dictum est, singula propriis capitibus contenta accuratius consideremus, a visione ac visu ipso incipientes. Quandoque in acutis morbis fit, ut lucem refugiant, minimeque aërem lucidum oculi intueri possint, quod signum olim in peste Patavina multis fuit familiare, paucique peste infectorum, in quibus hoc signum fuerit observatum, fuerunt, qui superstites evaserunt. Quod signum Hippocr. inter exitiosa recensuisse nuper vidimus. Neque immerito cum ex Gal. oculi lucem refugiant propter debilitatem visoriæ facultatis, quæ nonnunquam affectione laborat opificiorum, veluti per lippitudines, & interdum ipsa facultas visoria affecta est, quod exitiale quoque est: hæc vero ab illa causâ ex eo distinguitur, quod oculorum opificia minime affecta conspiciantur. Ægrotos vero in acutis morbis non videre, exitiosum est: omniumque maxime, si debili jam existente corpore id eveniat, ut Hipp. in lib. 4. aphor. 49. hisce verbis expressit. *In febre non intermittente, si vel non audiat, vel non videat, jam debili existente corpore, mors proxima est.* Galen. in oculo totius lucis impedimentum, quod amaurosis dicitur, signum imbecille facultatis esse in tertio Prorrheticor. scriptum reliquit. Obscurationes quoque oculo-

rum malas esse, ex cod. Hippoc. *in lib. 6. Epidem.* constat, in acutis enim morbis ait Galen. in commen. obscurari oculorum aciem, infirmitatem & interitum visorix potentix significare, nisi critice id fiat, quod indicabunt coctionis signa, cæteraque alia signa, crisin significantia. Ubi vero mala alia illuxerint, ac speciatim cum iudicatorio aliquo non iudicante, cuiusmodi sunt omnes vacuationes nihil conferentes, aut has vacuationes obscuratio hæc oculorum fuerit secuta, exitiale est, de qua forte auctor Coac. præfagiorum ita habet: *Tumores juxta aures in morbis longis pravi, si inde fluor sanguinis e naribus & tenebra oculos effusa moveantur, lethale.* Ipsos vero oculos hebetes videri extrinsecus quippe spectantibus, oculos acie hebetes apparere, interioresque mortuorum oculis similes, lethalissimum esse, Galen. in 2. *Prorrhetic. com. 2. text. 16.* tradidit. & hoc forte est, quod Hippoc. in 2. *Epidem.* dicit. *Quorum oculi non sunt robusti mors in proximo.* Veluti uxori Theodori contigit, teste Hippoc. in *lib. 7. Epidem.* eodem quoque modo carentes splendore, perniciales, esse in primo *Prognostic.* docuit. Excæcatos videri in morbo mortali, proximum exitium demonstrari, Antiphonis filii suppurati exemplum docet, de quo in *lib. 7. Epidem. text. 26. & 27.* scriptum est. *Oculus sinister excacatus est cum tumore sine dolore, non multo autem post etiam dexter, & pupilla valde alba & sicca fiebant, & mortuus est post cecitatem.* Moribundis altantes morituros cito ægrotos, & oculis splendorem amittentibus animadvertunt, cum quo & visus prorsus perit, & hoc est quod Hippoc. in 1. *Prognostic.* dixit: *aut obtusus, squalidus, & sine splendore.* His opponuntur, oculi feroces, horridi, audaces Hipp. in 6. *Epid. text. 15.* Hosque proprios esse delirantium ac phreniticorum, plerumque convulsionem accersentes, aut mortem cum alijs malis signis. Hippoc. in loco citato expressit, dicens. *Oculi audacia, delirii signum est: & dejectio, & fractio, malum.* Et in 2. *Prorrheticor. com. 1. text. 31.* Hos in phreniticis conspectos oculos convulsionem denotare scriptum est, atque exinde mortem, cum phreniticis convulsiones succedere, esse perniciosum alias demonstraverimus, atque exitiales phre-

phrenitides in hisce finiri convulsiones. Propterea hos ægrotos auctor Prorrh. in lib. 3. *Progn. text. 56.* magis naturâ quam medicamentis, si Galen. credendum est, esse tractandos, statuit cum dicat. *Nigra vomentes, cibos fastidientes, deliros, quibus oculus ferox, claususque, purgare non oportet, perniciosum enim.* Quo exemplo plures Medicorum egregie perdocti sibi proposuerunt, ut in moribundis prorsus a similibus medicamentis abstinerent, ne ars Medica ab ipsis infamaretur. Sed ex magnitudine quoque oculorum, quæ in morbis quandoque alter altero, aut minor, aut major appareat, exitium prænoscutur. Inter perniciosâ signa Hippoc. notat, oculorum altero fieri minorem, & Galen. in comm. indicare nobis extinguui facultatem regentem statuit. Non minus malum est, si majores appareant, in morbo pernicioso, qui & multitudine humorum caput gravari, & facultatem extinctam, quod nimirum quicquam non repugnet humori ad oculos fluenti, quod signum in puero Nicolai, Hippocrat. in 1. *Epid. text. 85.* moribundo vidit, cujus sexta die dexter oculus major dum conspiceretur, septima mortuus est; quodque etiam in Ermoptolemi uxore moribunda notavit. Sed prominentes seu tumidos quoque oculos, in acutis morbis, Hippoc. inter signa oculorum lethalia statuit. Cujusmodi apparere solent in validis capitis doloribus inflammatoriis, qui commoto multo spiritu, & calore ex inflammatione repleti intumescunt. Sed de cavis quoque dicamus, qui nisi ab externa causâ per triduum, aut quatrimum, si in acutis appareant, perniciem notare Hippoc. est auctor in 1. *Prognosticorum text. 15.* Quos ita cavis fieri Galen. in comm. docuit, propter virium quidem imbecillitatem, non omnem, at vehementem, quæ nec minimum quid alimenti oculorum abunde concoquere potest, quod explicat morbum usque adeo sævum, cui naturam succumbere sit necesse: cum oculi vero emarcescant prorsus, quasi alimento destituti, caloris nativi imbecillitate, qui in solis internis partibus exiguus manet, nec ad extimas usque diffundi possit, ut possit ad alimentum oculorum concoquere, quo ipsi nutriantur, addo & spiritus eadem ratione, qui paucissimi cum sint

in corde ac in aliis internis membris manentes, ad ipsos quidem oculos ideo non defluere, & merito inde oculos contabescere, sicari, cavosque conspici est necessarium: ex eo enim, quod hepar percussum sit, statim oculos cavos evasisse Hippoc. vidit.

Observatum est in multis ante exitium, quandoque dextrum, & quandoque sinistrum oculum emarcescere. Ex motu quoque oculorum elucent in acutis morbis signa lethalia: oculos enim sublimes, ex signis perniciosis Hipp. esse statuit *in eodem primo progn. text. 15.* quæ sunt teste Galeno, in comm. instabiles, & subinde commoti, delirium aut tremorem portendentes, alterutrumque etsi exitiosum, sed perpetuo, ut medici firmum iudicium exinde colligant, debent alia quoque signa, quæ illuxerunt, attentius cognoscere, quando oculis instabilibus exitiose conspexit, necesse sit aliquod aliud lethale signum una illuxisse. Clarius vero Galen. in 2. Prorr. com. 11. explicat oculos instabiles, dicens esse non secus, quam, qui equum instabilem habent, nunquam conquiescentes, contraque concretos & stabiles nunquam moveri, & esse immobiles. Ex quo merito de his *in Coac. presag. sect. 2. text. 38.* legitur, oculos assidue nictare, esse perniciosum, non minus quam fixos, quos concretos, firmos, stabiles, immobiles vocant. Hos perpetuo esse malos auctor Prorrh. *in lib. 2.* hisce verbis: *Hebetatus oculus vitiatusque & concretus immobilisque & tenebrosus si fuerit, malum.* Sed rectius dixisset, exitiosum, quod perpetuo fere lethales sint in morbis acutis, ni ex Critica aliqua causa tales evaserint. Gal. in comment. scribit, concretos oculos fieri propter moventium oculos musculorum immobilitatem, immobilitatemque eam propter omnium ipsius musculorum, vel resolutionem, in neutram partem, vel aliquam, vel quæ in neutram partem vergit, ob tensionem proficiscitur, vel propter exactam moventis musculi potentia imbecillitatem, quod sane admodum est exitiosum, si propter virium languorem hoc fiat, ac etiam convulsis musculis læso principio nervorum in morbo acutissimo, in quo convelli partes perniciosum esse alias demonstratum est, Galen. *in 6. Epid. comm. 2.*

text. 2. scribit concretos oculos, quos Hippocr. in textu maxime damnavit, hoc est immobiles, perfectissimam ejus potentiae extinctionem significare, a qua muscoli cum naturaliter affecti erant, movebantur. Hippoc. *in 5. Epidem. text. 47.* de Virgine illa pulchra Nerci, quæ a muliercula lata manu percussa obiit, scripsit ante mortem oculum stupidum habuisse. Ex situ quoque oculorum, perversiones admodum sunt lethales, ni Critice appareant, cujusmodi fuit oculus nono die in eo, qui in Dealcis horto strabo & distortus. Hipp. *1. Prognost. text. 15.* enim inter perniciofa oculorum signa perversionem recensuit. Sed tamen hoc distinctione opus habet, quod aliquando oculi (teste Galeno, *in 1. Prognostic.*) pervertantur, musculis ipsos moventibus convulsis; & sæpius fit in febribus propter humorum multitudinem, quam cum hæc perversio oculorum tantum denotet, quicquam certi ex oculorum perversione simili non poterit assequi. Plerumque vero pervertuntur oculi in acutis morbis, non ex hac causa, sed affecto principio nervorum quippe cerebro, estque summe exitiosum. In febribus itaque acutis oculorum perversiones perpetuo male sunt, cum aut humorum plenitudine seu multitudine, quod minus malum est, aut siccatis musculis oculos moventibus, quod si ardentibus febribus, aut phreniticis eveniat, prorsus exitiosum est; omnium vero erit exitialissimum, has ita perversiones videri cum facultatis extinctionis signis, quæ languorem virium nobis fieri innotescant, aut aliquem sensum diminutum aut sublatum.

De quibus Hippoc. perbelle *in libro quarto aphorismorum 46.* dixit. *In febre non intermittente, si labrum, vel palpebra, vel supercilium, vel oculus, vel nasus pervertatur, vel non videat, vel non audiat, jam debili existente, quicquid horum evenerit, mors proxima est.* Quæ clarius *in 1. progn. text. 15.* ita habentur: *Si pervertitur, aut livida palpebra est, aut labrum, aut nasus cum aliquo signo, mortem prope esse, sciendum est.* Quare perpetuo malum, ni critice ut dictum est appareant oculorum perversiones, significat, non tamen necessario lethale, quod videns divinus Hippocr. *in 6. Epid. com. text. 22.* ita scribit: *Quibus*

palpebra circumtenditur, malum est. Fiet vero certum iudicium ex signis antegressis, & una conspectis, & longe melius ex iis, quæ postea apparent. Sunt etiam malæ oculorum perversiones, si morbo infernas ac debiles opprimente partes fiant, quod denotent humorem ad partem nobilem quippe cerebrum ferri; quam rem forte auctor Prorrh. text. 49. ita expressit: *Ex lumborum reversione oculi perversio, mala. Cum malus vero signis, lethales iudicabuntur.* De quibus in eodem lib. Prorrh. ita habet: *In ardentibus febribus cum aliquantula perfrictione, dejectionibusque aquosa bilis, multisque oculorum perversio, signum malum, tum alias tum si catochi fiant.* Sed rectius exitiosum dixisset, cum perfrictiones in ardentibus febribus, cum evacuationibus non juvantibus, sed lædentibus, sive ex quibus ægroti in pejus delabuntur, quæ profecto sunt signa iudicatoria, non indicantia, lethalia, juxta illud Hippoc. & Galen. *si qua juvare debent, nedum non juvant, sed ægroti ab ipsis in pejus abeunt, lethale est.* Suntque ex indicatoriis non indicantibus lethalibus, quare si cum his appareant oculorum perversiones nedum malum signum, sed perniciose erit dicendum. De iisdem paulo post Prorrh. auctor ita quoque habet. *In oculorum perversione, cum febre & lassitudine rigor, perniciosus, Comatosique in his male habeant.* Quare oculorum perversiones cum malis signis, & præsertim iudicatoriis malis lethales merito iudicantur. Cum lethalibus vero proximum exitium adesse significant. Cujusmodi fuit oculus distortus in altera Oecitai uxore ab Hippocr. observato. De quo in lib. 3. Epidem. text. 57. ita habet: *Quarto deliravit, metus, mæstitia, dexter oculus erat distortus, sudor secundum caput, paucus, frigidus, extremitates frigida, quæ in acutis morbis lethalia sunt signa.* Sed ex clausione quoque oculorum signa prava & exitialia perscrutemur. Cum enim oculi in acutis clausi maneant, neque aperire queant, aut propter quandam humorum multitudinem, convellentem musculos oculorum & palpebrarum, aut siccatis, aut resolutis virium infirmitate musculis: quæ sane clausio palpebrarum, perpetuo in acuto morbo lethalis, & si aliquando, uti critica, non exitiosa sit, ubi ipsam sequatur insi-

gnis aliqua vacuatio, & bona, quod ni fiat, plane erit exitialis. Quod in 2. libro Coac. præſag. text. 2. perbelle ita docetur: *Qui in febre continua muti jacent, clauſis oculis ſubinde conuulſionibus, ſiquidem e naribus ſanguis effluſerit & vomuerint, atque ex eo loquantur, & ad ſeipſos redeant, ſervantur, quod ſi nihil horum acciderit, in difficilem ſpiritum redacti breui moriuntur.* Raro vero fit, ut cum illis ſignis, clauſi oculi Critice appareant, & non niſi in robuſtiſſima facultate, proinde majori ex parte lethale eſt ſignum. Cum ſignis vero malis clauſos oculos videri, perpetuo lethale, ut auctor prorrhetic. meminit, qui ait: *nigra vomentes, cibos faſtidientes, deliros, quibus oculus ferox clauſuſque, purgare non oportere, id eſt medicamentis opus non habere, & prognostico ſolo propterea eſſe relinquendos.* In his enim claudi oculorum palpebras contingit, ut Galen. in comm. expreſſit, vel propter claudentium oculos muſculorum tenſionem, vel propter aperientium imbecillitatem. Verumque in iis eſt pernicioſum. Sed age addamus quoque oculorum ſuſpectiones, pravum ac ſumme exitioſum ſignum in acutis morbis eſſe. De quibus Hipp. in 1. prog. text. 14. ita habet: *Conſiderari convenit hunc in modum ſuſpectiones etiam oculorum per ſomnum, ſi quid enim candida partis ſubapparet commiſſis palpebris, nec alvi fluoꝝ, aut medicamentum in cauſſa eſt, aut nec ita dormire conſuevit, vitioſum iudicium exitialeque admodum eſt.* Hoc ſignum viſum fuit in Guadagnina olim cariſſima mea uxore, antequam moreretur, quod fuit exitioſum, tametſi per ſanitatſ tempus conſueverit aliquando ita dormire, ſed una alia ſigna exitialia fuere, quippe Comata, extremorum frigiditates, inquietudines, carentia ſitis cum lingua ſcabra & nigra. Quare in morbis acutis perpetuo erit timenda, quod & auctor Coac. præſag. text. 28. ita indicavit: *Et extremitatum palpebrarum curvitas, & oculi fixi & aſſidue niſtare, & colores permutare, & palpebras inter dormiendum non committere, pernicioſum eſt.* Ex colore quoque oculorum mala ſigna crunt. Album oculi rubrum ſpectari, ni Critice ſanguinis eruptionis fit ſignum, quod ſuperiori capite, quibus notis diſtinguatur, dictum eſt, exitiale eſt. Ubi

itaque minime criticum est signum, in acutis oculos rubros videri, perpetuo malum. Quod signum Hippoc. in Prognosticis recensuit inter signa pernicioſa, quoniam vel ex copia sanguinis fiat, quæ in cerebro & in membranulis ſtagnet, ut Gal. in com. docet, aut inflammationem inſignem cerebri & membranarum, quæ in continuis febribus perpetuo ſunt pernicioſa non minuique, ſi una cum malis ſignis, in diebus iudicatoriis, aut quomodocumque appareant, omniumque maxime in phreniticis ſævis. De quo ſigno auctor *Coac. præſag.* ita habet: *Qui morbi ſucceſſionem aut pulſationem inferunt capiti, & prærubros oculos habent, deliriumque movent manifeſtum.* A ſingultu quoque & vomitu, timendum eſſe hoc ſignum in libro 7. *aphoriſ. Aph.* 3. ſtatuit, quod, teſte Galeno, rubor oculorum vel cerebrum vel ventriculum pati non mediocrem inflammationem, explicet. Utrumque in febribus continuis exitioſum apertiffime Gal. in 3. lib. *Prorr.* ſcribit; *In febribus continuis oculorum ruborem accedentem aut copiam ſanguinis oſtendere in capite, ex qua oculi rubefcunt, veluti in lippitudinibus, qua ex eo diſcernitur, quod cerebro inflammato venula tantum, qua in albo oculi ſunt, rubra apparent. Et ventriculo una quoque ſingultus aut vomitus appareat.* Ex quo merito Hippoc. in primo *Prognost. text.* 15. non dixit ſimpliciter ruborem oculorum, ſed venulas in candido oculi rubras apparentes, perniciem demonſtrare. Omnium vero maxime erit pernicioſum ſignum, ut ſcribit Hippoc. in loco citato venulas has aut lividas aut nigras ſpectari. nam, Gal. ita interpretante, lividæ apparent, & nigreſcunt venulæ oculorum refrigeratæ: refrigerantur exſtincto calore nativo. Addamus, ut finem præſenti capiti imponamus, ex iis etiam, quæ in oculis apparent excrementis, poſſe exitium iudicari. In acutis lachrymas involuntarias inter exitioſa ſigna recenset Hipp., quarum quidem cauſam Gal. refert, aut ad aliquam lippitudinem aut fluxionem ex capite in oculos, ſed in acutis febribus hoc fieri propter facultatis reſtoricæ debilitatem, quod ſumme eſt pernicioſum. Ubi itaque involuntarie profluunt lachrymæ in acutis morbis, neque ſigna criſis futuræ per ſanguinem, præſertim excretionem e naribus,

ribus, mortem certo expectandam Hipp. in 1. Epid. tradidit. Pituitam quoque in oculis inspectam notat inter signa pernicioſa. Gal. vero in comm. text. 2. 80. tamenſi aliquando hic humor ſeu excrementum in oculis ſpectetur ex aliqua fluxione, ut aliquando in lippitudinibus fit, tamen in acutis morbis propter imbecillitatem regentis oculum facultatis naturalis, quæ impos oculorum concoquere alimentum nequit. Aliquando in oculis apparet quoddam ſimile excrementum ſiccum arefactumque, quod auctor Prorrhetic. in 1. Prorr. text. 17. ſcripſit ſignum eſſe phrenitidis. Galenusque in comm. docet, conſpici quandoque in tabeſcentibus, quod ex calore nimio colliquetur id omne carnoſum, quod cum in facie, tum in temporibus factis una & cavis admodum oculis; in phreniticis vero huiusmodi reſiccatum & pulviſcuſoſum abſque cavitate videri. Ex qua re merito Hipp. in 6. Epidem. mala oculorum ſigna recensens, ait: *Malum eſt autem & increſcens veluti ſpuma*, quod, Galen. comm. 1. text. 23. interprete, fit in morbis acutis, cum ſumme aridi ſunt, & vires imbecillæ præexiguis lachrymulis ab oculis excidentibus. deinde ubi in areſcentibus imbecillitate retentricis lachrymulæ in oculos excidentes, ab intenſo calore cerebri inflammati reſiccata in pulviſcuſoſa excrementa, quæ *Lemas* Græci appellant, hiſce de cauſis ſigna exitialia mutantur. Sed tempus eſt, ut relictis acutis ad alias partes ſpectandas declinemus.

C A P. VIII.

De prædictione ex genis, auribus, naſo, labiis atque dentibus.

CUM genarum, aurium, naſi, labiorum, atque dentium obſervatio, quandoque non parum in ægrotis præſagium illuſtret, merito paucis quoque de iſtis agendum duxi. At quoniam hæ partes non, niſi a ſuo ſtatu naturali mutatæ nobis ad prædictionem uſu veniunt, idcirco has mutatas conſiderabimus. Quanquam non negandum ſit, has nullo modo a ſuo ſtatu mutatæ, bonum quippiam ſignificare, tamen nunquam cer-

certi quicquam ad præſagium habebunt ; multi enim moriuntur, hiſce partibus parum mutatis a naturali ſuo ſtatu. Mutatæ vero multum faciunt ad illuſtrandum præſagium in ægrotis. Mutantur vero aut colore, aut figura, aut denique magnitudine ; colore inquam, ubi hæ partes aut rubræ, aut lividæ, aut nigræ apparent, rubras videri quandoque capitis inflammationem, quandoque Criticam fluxionem, quod iudicium diſtinguent propria utriuſque ſigna. Livereſcere partes has, atque nigreſcere, perpetuo malum, quod caloris aut extinctionem, aut ſuffocationem, aut ſummam putredinem nobis denotent. Mutatæ vero figura, magnitudine, quippe cum maxime aut extenuantur, convelluntur, plurimum ad prædictionem faciunt. Sed de ſingulis nunc accuratius agamus a maxillis exordientes. Diximus maxillas ſeu genas, plerumque rubras videri, aliquando liventes & nigreſcentes. Rubræ ſignificant aut inflammationem internam vel capitis vel pulmonum, vel pleuræ coſtas cingentis membranæ ; aut Criſin futuram, aut pus fieri in pulmonibus, quæ capitis inflammationem oſtendunt (quarum iudicium cetera alia ſigna patognomica aperient) ſolæ non ſunt, ita non ſolum genæ rubræ, ſed aliæ faciei partes una rubore ſuffundantur : additis propria capitis inflammati ſigna aſeſſe, quippe dolor, calor, & reliqua, uti in anginoſa, quæ apud Metonem. De qua in 7. Epid. text. 19. ſcripſit : *Quarta convulſa ſine voce, ſtridor dentium, contritio, maxillarum rubor, mortua eſt quinta die.* Peripneumonicorum vero, & pleuriticorum maxillas rubras proprium eſſe ſignum ex Galeno colligitur, qui in libr. 2. progn. text. 6. dixit : *has & propter calorem in pulmone & propter tuſſim acrem rubereſcere, hæc enim ambo calefaciunt vultum, & totum caput, quia ex deſluxione in pulmones decumbente vapores in ipſum ferantur.* Quare neque hæ quicquam certi ad prædictionem aſſerre poſſunt. Non minusque & quæ in ſuppuratis apparent, plerumque enim fit, ut in pulmonis ſuppurationem futuram decernant, cujus iudicium pendebit a propriis ſignis, ſed quoniam pauci ſunt ſuppuratorum, qui ſerventur, plures enim phthiſici pereunt, ideo maxillæ hæc de cauſâ minantur

ſup-

suppurationem, phtisin & exitium. Sed ipsarum colorem exinde fieri distinguunt suppuratorum propria signa, quæ, ut Hippoc. docet *in 2. Prognost. text. 61.* sunt, si principio febris non demittat, sed interdium tenuior, noctu vehementior sit; si copia sudoris eliciatur, ac tussendi adsit cupiditas, nec quicquam tamen dignum commendatione exspuant; si oculi cavi reddantur, maxillæ vero ruborem contrahunt, ungues manuum curvantur, digiti vero potissimum summi incalescunt, atque in pedibus tumores consistunt, neque cibum appetunt, & pultulæ circa corpus erumpunt. Cujusmodi fuisse uxorem Polychratis primum peripneumonicam, & Mitonem pleuriticum, scripsit Hippoc. *in libr. 7. Epidem.* de quo ita habet: *Apprehendebant autem quandoque illum calores tenues exiguum tempus, sudores exigui siebant ad noctem, spiritus in febre densus, maxillarum rubor, circa latus gravitas, & sibilus, & ad humores, tusses tenebant.* Eos vero suppuratorum, qui servantur, ait Hippocrat. *in 2. Prognosticor.* a febre subito liberari, puris optimi, non bile permixti multam copiam neque difficulter exspuere, cibumque appetere & rectius spirare, & reliqua: postremo diximus maxillas rubras reddi, non raro sanguine e naribus critice erupturo, qui color non tantum maxillas, sed totam fere faciem nasumque præsertim, occupabit; cujusmodi colorem Galen. vidit in juvene Romano, febricitante paululum, antequam sanguis e naribus erumperet, ut ex libro, de præf. ad posthum. constat. Ubi vero futura sit Crisis vel per sanguinem, vel per sudorem, alia quoque Critica signa apparebant, quorum præcipua signa sunt in excrementis, concoctio apparens, morbi tempus, quod statum & rigorem vocant febris, aucta graviæque symptomata, vel de novo oborta, vel plurimum aucta. Cujusmodi fuerunt observata in Teoclis cognata, de qua Hippoc. *in eodem lib. 7. Epidem. text. 25.* ita habet: *Teoclis cognata que superius habitabat sub pleiadis febris acuta: sexta videbatur cessasse: lavit veluti sedata febre. Septima mane maxilla valde rubicunda, utra non memini. Vespero febris venit multa: Lypothymia & aponia erat: non longe vero postea sudor, & quies cessante morbo septima die.* Maxillæ itidem apparent aliquando

lividæ & nonnunquam nigrescentes, quæ si cum malis signis illuxerint morbo, mortem prænunciat, nam hæ caloris extinctionem denotant. Sed de his coloribus superius satis accurate egimus. Nunc de auribus agamus, quæ & ipsæ aut colore livido in morbis exitiosis apparent, aut contractæ, aut frigidæ, aut cum pure, aut dolore acuto, aut tinnitu, quæ itidem multum ad prædictionem faciunt. Lividæ & nigre spectantur in acutis morbis, calore nativo extincto aut suffocato: frigidæ & contractæ in acutis sunt lethales, Hippoc. *in primo prognosticorum, text. 7.* scribente. Dolores in auribus acutos non carere periculo docuit Hippocrates, *in tertio Prognosticorum*, dicens: *Aurium dolor acutus cum febre continua ac vehementi difficilis est, periculum enim delirii abolitionisque imminet.* Sed tametsi hujusmodi dolores perpetuo observatum sit difficillimos morbos præmonstrasse, ut pauci sint, qui ab ipsis evadant: perpetuo cum febre continua & acuta perniciosi esse solent: ob inflammationem ratione visceris nobilioris malignam: plures vidi ita affectos periisse, & speciatim Guadagninam meam dilectissimam uxorem. In ipsa enim ardente febre maligna vexata, principio hujusmodi dolor acutissimus apparuit: sed ad rem nostram. Dolor itaque cum Hippoc. aurium acutis in acuto morbo perpetuo difficilem morbum ostendet. Sed tamen non raro fit, ut aures suppurentur, ab ipsisque decretorie effluat pus, atque ægroti dolore liberentur. Cujusmodi fuit Emyris filius, ut scribit Hippocr. *in 4. libro Epidemiorum*, qui critice pure erumpente septima die fuit judicatus. Sonus quoque aurium in iisdem morbis magni momenti esse solet ad præsagium indagandum, sed cum de hoc symptomate alias scripserimus, pauca attingemus: Hocque præfertim, scilicet in acutis febribus, principio tinnitum ægrotos sentire, pravum signum esse, quod aut cerebri inflammationem, aut futurum delirium ostendat, vel bilem, quæ per venas fertur in ipsis exæstuarè, ex qua concitati spiritus ad caput transmittuntur. In statu vero conspectis signis coctionis, critice sæpe hujusmodi symptoma apparere solet. De quo signo legitur *in lib. 4. conc. presag. text. 18.* *In ardentibus superveniens sonus aurium cum hallucinatione*

tionem oculorum & narium gravitate, hi insaniunt, nisi sanguis e naribus fluxerit. De palpebris, naso, labris Hippoc. in 1. prognost. text. 15. ita habet. *Si pervertitur, aut livida palpebra est, aut labrum, aut nasus cum aliquo alio signo mortem prope esse sciendum est.* Et merito sane dixit cum aliquo alio signo, utpote pernicioso, cujusmodi est, quod alibi expressit, ut non videant, aut audiant ægroti, jam scimus exitium in foribus esse. Hoc idem Hipp. in 4. aphor. 49. ita expressit: *in febre non intermittente, si labium, vel oculus, vel nasus, vel supercilium pervertatur, si non videat, vel non audiat, jam debili existente corpore, quicquid horum fiat, mors proxima est.* Quandoque labrum tremulum criticum præcedere crisin per vomitum Galen. in 3. de Crisib. cap. 1. docuit. Veluti in Charione fuit observatum, & Hippoc. in 6. Epid. com. 8. text. 36. ex Valesii divisione, scripsit: labia in tertianis febribus critiche ulcerari, quod signum Criticum omnibus vel etiam ignaris mulierculis notum est. Neque Avicenna, neque alii Arabes ignorarunt. Sæpe vero fit, ut critiche hæ partes convellantur, quippe crisi proxime futura, quod Critica signa prope præmonstrabunt. Dentium vero convulsionem exitialem esse cum Hippocrat. tradidit in *Prorrheticis*, tum ego sæpius in praxi vidi: Hippocr. in primo *Prognost. text. 21.* de his ita habet: *Si quis strideat dentibus, non consuetus a pueritia ita efficere, insania significatur, ac mors, sed in utrisque futurum prædicere periculum, necesse est.* Si vero mente commotus ita efficiat, admodum exitiosum jam est, & Galeno in comment. Stridere dentibus, quibus ab initio non erat consuetum, futuri delirii accidens est: si vero abeundo interdum ægrum offendas, utrumque perpeti, delirare & stridere dentibus, hunc jam esse prope mortem arbitrare. Idem fere in libro secundo *Prorrheticorum*, text. 13. ait itaque enim: *Dentium stridorem, quibus non est sanitatis tempore assuetus, experiri, perniciosum.* Cujusmodi vidit in anginosa, quæ apud Metronem habitabat, quæ per diem antequam moriretur (ut refert Hippocr.) dentium habuit contritionem, & cum exitialibus signis. Itaque dentium stridores perpetuo in acutis morbis exitiales sunt, quod fiant læso nervorum prin-

cipio, aut temporum maxillarum musculis ab igneo calore immoderate ficcatis, ac exinde convulsis, quas convulsiones esse insanabiles alias a nobis fuit demonstratum; sed aliquando contractum labiorum alvi biliosam eruptionem significare in 2. *Coac. præfag.* legitur, & *Galen. in tertio, de crisiibus*: tremulum inferius crisin per vomitum: sed nunc ad linguam descendamus, quæ in morbis acutis ad præfagium assequendum utilissime a Medicis observatur.

C A P. IX.

De prædictione ex lingua observatione.

LINGUÆ inspectio in acutis morbis ita utiliter observatur, ut non parvam in quibusdam ægrotis partem præfagii habeat. Hippocr. in 6. *Epidem. comm. 5. text. 14.* scribit: linguam variis coloribus varios humores exsuperantes ostendere. Quod hisce verbis explicavit: *lingua lotium signat. Lingua virides biliosa: Biliosa autem a pingui, rubra vero a sanguine, nigra ab atra bile, arida a fuliginosa exustione, & ab uterino membro, alba vero a pituita.* Ex quibus sane facile est, humores noxios prævalentes dignosci, quippe quod quisque color, quo lingua infecta conspicitur, humorem denotet particularem. Sed distinguendum erit, an lingua hujusmodi mutationem ex vapore aut humore obtinuerit, aut ex potu, aut cibo, aut medicamento, aut ex destillatione e capite, cum ipsa totis iis causis immutatur, idcirco necesse erit, ut dignoscatur a nulla prædictarum causarum, sed tantum a vapore aut humore e venis, arteriis in linguam sublatis, facilius enim ipsa iis tingitur, quod habeat substantiam flaccidam, laxam, mollem cum amplitudine venarum. De qua re Galen. in nuper citato ita habet: *Et enim grandioribus venis prædita lingua & inani substantia spongiam referens, aliis duris densisque particulis paratior est, ut serosos intra se humores admittat, ab illisque colores instar linarum suscipiat.* Sed his præmissis linguæ præfagium attingamus. In omnibus acutis morbis lingua, bene valenti similis, opti-

optima est, dummodo non ex aliqua externarum causarum quippe a potu, cibo, medicamento, aut ex defluxione ex capite, fiat. Hæc in temperatis corporibus erit, quæ colore subrubra, mollis, proportionata magnitudine, quæque nullo, & ad gustum, & ad loquelam, vitio tenetur. In acutis itaque morbis, ac maxime in febribus ardentibus, & synochis linguam ita videri, est bonum, color enim ipsius subruber, si apparet, significat humorem noxium ac morbificum, neque plurimum esse, neque admodum putridum ac accensum, quo ita affecto, lingua necessario fit aut flava, aut crocea, aut nigra, aut admodum rubra; quando, ut ex Hippocrate dictum est, necesse sit, humorum in corpore exsuperantium bilioforum aut austerorum, aut pituitosorum linguam ipsorum vaporibus infici, ac tingi. Mollis itidem non ex cibo, potu, aut medicamento, aut destillatione capitis conspecta, interius viscera multum calorem non occupare denotat, ut propterea ægroti propter hanc causam, neque multum sitiant. Ex pituitosa vero e capite ad fauces destillatione cognoscitur ac distinguitur propriis signis, quorum est præcipuum, si ægroti plurimum dormiant, plurimumque interius sentiant calorem. Hæc enim destillatio irrigans, fauces & linguam facit, ut nedum lingua minime exareseat, sed vel etiam sitim ipsius demulceat. Hinc Hippoc. dicebat tussientes non valde sitire, ac propter hanc causam expeditam quoque ægroti loquuntur. Atque hæc est lingua non mala in acutis morbis. Aliquando mutata a suo statu naturali solet etiam boni iudicii esse indicium, nimirum critice, ubi in periculosis anginis, humore ad fauces & ad ipsam linguam transmissio, admodum inflammata, & mole aucta apparet, itidem quandoque convulsa & tremula, hoc modo apparet; sed ea est propriis signis criticis iudicanda, quæ præcessisse est necesse: atque hæc de bona lingua, nunc de mala. Quæ est, quovis modo mutata ac vitiata, aut colore, aut magnitudine, aut substantia, colore quidem mala in acutis morbis, est alba, crassa, canosa, quam vidi in quadam febrium Epidemicarum olim Genuæ in Lyguria grassatarum constitutione, quæ nobis fue-

rat argumento, in his corporibus multitudinem pituitosorum crassorumque humorum prævaluisse, atque magnum quoque viscerum calorem adfuisse: Sed tamen hæc in iis quicquam certi de salute & interitu non denotabat. Quare hæc tametsi bona non sit, quod morbos ex multa copia pituitosorum & crassorum humorum biliosis mistorum, & putridorum tantum foveri explicet, tamen ex hac ipsa, nisi conjunxerimus alia prava symptomata, minime mortem prædicemus. Sequitur flava, quam viridem Hippoc. vocat. Hæc multitudinem bilis, ac ab hoc ipso humore putrefacto morbum profectum significat, illumque periculosiorem. Hæc nigra est periculosior, quæ adusti sanguinis copiam, ceteris humoribus, ut a natura corrigatur, difficiliorem præmonstret. Hæc ignearum seu ardentium febrium cum fummo squalore est propria, perpetuoque non parum timenda, omniumque maxime, si una adfuerint signa alia perniciofa. Solet itidem ardentes pestilentem detegere. Ex quo, ut dictum est, propria acutorum morborum esse merito videtur, quod perbelle in *Coacis præfagiis sec. 2. text. 20.* ita habetur: *Qua vero valde nigrescit, judicium fieri in quatuordecim diebus.* Subdidit periculosissimam esse nigram & pallidam, forte eam, quæ ex pallida nigrescat, & merito sane, cum in jecore incendium augeri nobis sit indicium; quippe, cum prius bilis sanguinis loco progenita esset, ex qua ad flavum lingua tangebatur, postea aucta inflammatione, aduri sanguinem, atrumque evadere, qui est omnium deterrimus. Tertio nigram quoque cum tremore seu tremulam, ut postea quoque docebimus, damnat auctor Prorrheticorum, ita dicens: *Tremula lingua quibusdam alvum liquidam reddunt. Nigro vero in iis facto colore, mortem denunciant.* Lividi coloris lingua omnium maxime est lethalis, quod fiat in ipsa lividus color, vel ex mutatioue a flavo aut rubro in nigrum propter ingentem visceris alicujus inflammationem, & caloris extranei abundantiam cum defectu innati, vel extinctione caloris nativi. Hanc declarent reliqua signa, facultatem extinguere demonstrantia, quæ alias scripsimus. Rubram quoque sæpius in anginosi affectibus & peripneumonici pessimam

mam esse Medici observant. Sed hujus malitiam augent & confirmant pernicialia alia signa. Cujusmodi fuisse linguam illius anginosæ, quæ apud Britonem agebat, quæ quinta die obiit, ut meminit Hippoc. *in libro 3. Epidem. text. 18.* & filii Balis, de quo itidem ipse *in libro septimo* scripsit, qui obiit die nona. Mole aucta lingua in anginis aliquando ita visa est, ut vix ore possit contineri, sed plures recte curati sanitati succe-
 restituti, non pauci suffocati. E contrario multis usque adeo imminutæ linguæ præ nimio calore humido omni fere hausto, quod est signum intensissimi caloris, morbique maxime timendi, apparent, sed ad rectum judicium faciendum alia signa erunt consulenda: sed magna & nigra lethalis est, quod extinctum iri innatum calorem significet; qualem habuit juvenis, qui secundum ætatis annum agebat, Et, ut refert Hippocr. *in lib. 7. Epidem. text. 73.* quarto die periit. Quod ad substantiam linguæ attinet, quædam admodum molles sunt, combibita multa humiditate, quædam admodum sic-
 cæ, asperæ, inæquales, horridæ, scissæ, ulceratæ, quædam cum parvis tumoribus, quædam harum calidæ, quædam frigidæ tactui apparent, quædam cum proportione siti respondente, quædam sine siti. Siccantur & arescunt linguæ in omnibus febribus, sed omnium maxime in ardentibus, ac non minus phreniticis, propria videt sicca & aspera ardentium febrium, ut Galen. *in 1. Prorrheticorum text. 3.* monuit: quæ fiunt calore febris vehementer siccata, immoderataque, caloris est nota: hæ linguæ primum sicca, & arida fiunt, mox inæquales, duræ & horridæ, & demum immoderata siccitate scinduntur & ulcerantur, non secus quam terra, nimis siccata a sole rimis ac fissuris, sæpius scindatur immoderata siccitate; duræ & aridæ pessimæ sunt, phreniticorumque proprie, cum propter proximam inflammationem lingua maxime sicceat. Hinc auctor Prorrheticorum linguas densas, seu duras & aridas, phreniticas appellavit. De his *in Coacis præsagiis* ita legitur: *lingua, quæ in principio quidem inhorruit, in colore vero permanet, progressu autem temporis exasperat, lvescit & rumpitur, lethalis est.* Ceterum ex aridis linguis quicquam

quam recte, nisi aliorum quoque signorum iudicium adju-
 xerimus, de præfagio non habent, cum cæ non sit sufficiens
 signum ad mortem prædicendam; plures enim, qui tales lin-
 guas habuerunt, gravi morbo etsi confictati, convaluerunt.
 Cujusmodi fuit, quam in muliere trimestri foetu gravida, in
 littore habitante, & in virgine Larissæ, & in aliis Hippocrat.
 vidit. Hæ si nigræ quoque sint, perniciales magis, sed ut di-
 ctum est, debemus quoque ex iis, ut exitium prænoscat,ur,
 alia pernicialia signa una observare, quæ in uxore Dromea-
 dai, & in illo, qui calefcens cœnavit & potavit largius, Her-
 mocrate & in aliis multis Hippocrat. una cum lingua nigra
 vidit. In anginis quoque ita præficatæ, pessimæ sunt, quod
 inflammationem internam maximam denotent, qua omnes suf-
 focantur: qualem vidit Hippocrates in illa anginosa, quæ ap-
 pud Britonem agebat, quinta die mortua. Hæ quoque fissæ
 atque ulceratæ apparentes argumento sunt, malignioris inflam-
 mationis, ac efficacioris. Ego in multis malignis febribus
 vexatis, squalore obsitas, scissasque, ac pustulis refertas vidi lin-
 guas, qui non omnes perierunt. Rhasis *in libro decimo cap.*
31. ad Regem Almans, scribit nihilominus: Cum lingua ap-
paruerint pustula, ciceribus magnitudine aequales, fueritque febris
vehemens & acuta, ager in principio sequentis diei morietur. Qua-
re aridæ, duræ, adustæque, & maxime nigræ, si cum aliis
signis malis appareant, exitium præfagiunt, omniumque cer-
tissime, ubi linguis ita arefcntibus, asperisque existentibus,
ægroti non sitiunt. Hoc enim in ardentibus febribus esse si-
gnum perniciosissimum, in superiori libro satis a nobis est ex-
plicatum. hoc quidem apparens signum, nota est aut delirii,
aut extinctæ facultatis, ut Galenus in primo Epidemiorum
tradidit. Ubi itaque lingua adusta & sicca sine siti apparuerit,
proculdubio aut delirium aut mortem prædicemus: mortem,
si una alia fuerint pernicialia signa, qualia in eo, qui calefcens
cœnavit, & in Hermocrate moribundis Hippocrat. vidit. De
illo quidem in primo Epidem. com. 3. text. 29. ita habet. Qui-
dam calefcens cœnavit & potavit largius, vomuit cuncta noctu:
febris acuta. hypochondrii dextri dolor. submollis in partibus in-
ternis

ternis inflammatio: noctem moleste transegit, urina ab initio rubra, crasse, deposita non subsidebant, lingua prae arida: non valde erat sitibundus. Et de Hermocrate, cum primum dixisset, habuisse initio linguam adultam, fuisse surdum, vigilem, non admodum sitibundum, cum urinis crassis & turbidis, postea addidit: Die 20. est judicatus a febre liber, non sudavit, perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non sitiebat, obdormiscebat aliquantisper comatosus. Circa diem vigesimum quintum incaluit, alvus lubrica, cum fluxione tenui & multa, proximis diebus acuta febris, lingua combusta est, vigesimo septimo defuncta. Hujus ægroti linguam adultam sive siti, unum fuisse ex iis, quæ extinguere facultatem judicant, multa una visa symptoma certo affirmarunt, quippe non sitire, a cibo perpetuo abhorruisse: Et reliqua. Quare lingua adulta absque siti in acuto morbo, uti dictum est, vel delirans, vel moribundum corpus præfagit. Sed caute tamen ex his duobus signis erit præfagiendum, quando, ut in principio hujus capituli docuimus, sæpe lingua exarescat ac adulta videatur, ægrotique non sitiunt, atque neque hos delirare, neque extinguere facultatem observamus. Hoc fit ex humoris pituitosi e capite destillatione irrigante fauces, sitimque compescente. At hoc cognoscimus ex hac causa fieri, vel eo quod tota lingua in his non arescat, nam ubi in ardente febre destillat humor pituitosus, linguæ non tota substantia arescit, sed pars juxta radicem tantum, atque cito humore abluta lingua emollefcit. Addatis hos non vigiles esse, sed somno uti convenienti, quod partes corporis superiores plurimum humiditatis habeant. In quibusdam vero apertissime destillatio ad fauces dignoscitur ex crebra, qua coguntur, uti excreatione, humore multo descendente e capite. Quare ubi, non destillante e capite humore, lingua in ardente febre, sicca, aspera, atque adusta sine siti appareat, aut delirium, aut extinguere facultatem, prædicendum erit. Addamus aridam linguam quandoque calidam, quandoque tactui frigidam apparere, hanc exitialem esse, quod non nisi in magnis inflammationibus, contracto intus calido innato atque humido propter penuriam

& extinctionem nativi. Calida tactui asperaque apparens, non ita est periculosa, sed in principio periculosior, qualis in Hermocrate in principio fuit ab Hippocrat. observata. Tremulæ seu trementes quoque in acutis morbis apparent, quæ, si intensissimam siccitatem secutæ sint, prorsus exitiales erunt: nam ea ratione, quippe propter siccam ex igneo affecto intemperiem, animali facultate debilitata, linguas tremulas reddi, Galen. *in primo Prorrheticorum* docuit. In phreniticisque exitiosis hoc symptoma apparere solet: Hinc auctor Prorrheticorum *in 1. lib.* dixit: *linguas obtremescentes, signum esse non constantis mentis.* Ex phrenitide, quippe cerebro patiente, calidaque exsistente affectione, lingua quiescere non potest. Eadem ratione convelluntur linguæ, ex quo ægroti balbutiunt, neque recte loqui possunt sæpe ante mortem: & hæc duo symptomata, linguam scilicet tremulam & convulsam, in perniciali phrenitide Medici deprehendunt familiarius. De quibus Galen: *in primo Prorrheticorum text. 19.* ita habet: *Tremor igitur lingua accidit, debilitata propter siccam prædictæ affectionis intemperiem animi facultate.* Convulsiones vero siccitatem musculorum ipsius una cum capite affectorum, consequuntur, sicut & vox obtremescit propter infirmitatem, quæ ab humorum contracta est intemperie; prædicta autem hæc omnia symptomata, quæ ab siccitate capitis intensa fiunt, mentis motionem fieri quoque indicant. Universis autem musculis induratis, linguam tremulam & balbutientem fieri, est perniciosius, quippe propter immoderatam eam, quæ in cerebro facta est, siccitatem. At ne nostrum nos fallat præsagium, distinguendæ sunt causiæ linguæ trementis & convulsæ, siquidem veluti dictum est, si fiant immoderatæ siccitatis musculis, ipsorumque capitibus ac nervis, exitiale profecto erit, & si in iisdem nervosis partibus, humore aliquo repletis, lingua tremat, & convellatur non exitiosum, ex qua causâ tremunt, & convelluntur, non raro linguæ in principiis morborum, propter humorum multitudinem, ut Pithioni contigisse scripsit Hippoc. & quando crisis aliqua sit futura. Qui tremores & convulsiones inter judicatoria signa merito recenseri de-

debebunt. Sed de his alias, cum de prædictione a tremoribus & convulsionibus egerimus. Distinguamus itaque de iis ad præfagium, linguarum symptomata a siccitate profecta, quæ perpetuo erunt exitialia, ab iis, quæ repletionem fiunt: hæc vel in principiis morborum fiunt, aut una cum signis decretoriis aliis; illæ vero non nisi calidissimum siccissimumque morbum consequuntur.

C A P. X.

De prædictione ex faucibus, & dorso.

FAUCES in gutturis inflammationibus, quos affectus Medici *anginas* appellant, solent non raro magni momenti esse ad præfagium, cum in iis affectibus optimum sit fauces tumidas re inflammatas spectari, quod morbum foras verti significant. De quo Hippoc. *in lib. 3. Prognosticorum*, ait: *Securissimum vero est, si rubor quam maxime foras vertatur.* At non semper, in acutissimis periculosisque anginis, satis est ad salutem præfagiendam, fauces rubentes ac inflammatas spectari, cum sæpius etiam in exitialibus appareant, ex magna sane inflammatione necdum internas gutturis partes, sed quoque externas fauces opprimente. Proinde optimum erit una cum faucibus, pectus, cervix, aut collum rubrum ac maxime inflammatum spectari. Quam rem Hippoc. *in eodem lib. text. 20.* ita expressit: *Quibuscumque simul fauces rubent, & cervix, sunt hæc angina disuturniores, maxime vero ex ipsis servantur, si & cervix & pectus traxit ruborem, nec sacer ignis intro recurrat.* Exitialissimas vero anginas esse, ac celerissime interimentes ait, quæcumque nec in cervice nec in faucibus conspicuum aliquid efficiunt. Plurimum & doloris ac spirationis difficultatem inferunt. De his doloribus auctor Coac. prælag. *lib. 2. sect. 2. text. 43.* ait: *Faucium dolores sive tumore suffocantes:* & Hippoc. *in 4. aphor. 34.* *Si a febre detento, tumore non existente in faucibus, strangulatio repente supervenerit, lethale.* Sed de his satis. Nunc ad dorsum descendamus,

damus, cujus quidem inspectio & ad naturam malignarum febrium cognoscendam, & non minus ad præfagium, Medicis omnibus est satis familiaris, & præsertim in febribus acutis.

Certum est dorsum in iis aliquando pustulis parvis, milio similibus, & aliquando maculis parvis, pulicum moribus persimilibus, aliquando magnis latisque refertum, conspici. Quod spectari, aliquando bonum, ubi natura præsertim critice excernit humores summe putridos; quandoque malum & exitiosum. Bonæ solent esse, cum pustulæ tum maculæ ipsæ, si una cum signis coctionis appareant, quas nomino, si sequitur morbi allevatio. Ægroti enim ab ipsis erumpentibus maxime juvantur. Ex colore rubra exanthemata meliora censentur, quæ sanguinis copiam, neque ipsum igneo calore exustum denotant. Bonæ itaque sunt criticæ, quæ cum signis coctionis apparent, & quæ, cum inceperint, numero atque magnitudine augeantur. De quibus legitur in *Coacis præfagiis: Quibus in febre continua pustula toto corpore excitantur, lethale, nisi superveniat purulentus abscessus.* Galen. scripsit in *lib. 5. meth. med.* In quadam pestilentia illos evasisse, quibus exanthemata nigra toto corpore multa confertim apparuerunt. Raro tamen quicquam certi ad salutem prædicendam, ex iis habetur. Ubi plerumque exitialia signa sunt, sunt vero perpetuo mala, cum malignissimam naturam morbi significant, pestiferorum enim morborum sunt indicia, quod & Thucydides non ignoravit, cum in ea sævissima pestilentia, quæ Athenas devastaverat, observavit corpora eo malo infecta scatuisset his exanthematibus. Colore deteriores sunt livida & nigra. Has enim maculas insignem humorum putredinem, & caloris extinctionem denotare, nos alias ostendimus, cum ad copiam parva intus recurrentia, & evanescentia exanthemata pejora existant, quod naturam coepisse humores excernere, præ imbecillitateque non potuisse, denotet. De quibus Hippoc. in *1. Epidem.* dixit: *Exanthemata parva, & non pro dignitate excretionis morborum, & cito rursus evanescentia, mala.* Addamus pustulas, ac exanthemata, mala quoque esse parva, nec augescantia & pauca, quæ meminit. Hippoc. in

Epidem. de Sileno, dicens: Frigidus toto corpore sudor, papulae cum sudore rubentes, rotundae, parvae, varis similes permanebant, nec abscessum efficiebant. Demum perniciofa sunt, quæ una cum perniciosis signis erumpunt. Qualia in Sileno atque in Critone moribundis apparuerunt.

C A P. XI.

De prædictione ex hypochondriis, & primo de iis, quæ salutem significant.

Ex hypochondriis præfagium venaturi, primo quid nomine hypochondrii intelligendum sit, dicamus. Siquidem Gal. in 2. lib. aphor. 35. scribit: epigastrium, id est, abdomen dividi in hypochondrium, præcordium, atque ventrem inferiorem ἤτρον Græcis dictum; per hypochondrium vero eam partem intelligit, quæ a costis spuriiis ad umbilicum usque pervenit, & clarius in lib. 2. Prorrh. scripsit, partes supra umbilicum utrimque ad latera, spuriiis dictis costis subjectas, hypochondria proprie dici. Ex quibus dicamus & nos quoque, hypochondria sive præcordia ex partibus externis abdominis eas proprie dici, quæ nothis costis & iliabus; hæc vero in imo ventre inter costam & pubem (Capari Gal. vocat) posita sunt, continentur supra umbilicum, & in latus utrumque, aut partes cartilagineas supra loca inania sitas, quæ occupantur ab hepate dextra, ab splene vero sinistra. Latius vero sumpta voce, interiora omnia sub hac regione comprehenduntur, quippe ventriculus, hepar, Lien, septum transversum, quæ nomine hypochondrii intellexit auctor Prorrh. cum in loco nuperime citato, scripserit. *Febres ex hypochondriorum doloribus maligna.* Et hæc quod ad hypochondrii cognitionem spectat. Itaque per hypochondria dextram sinistramque abdominis partem, supra umbilicum costæ spaciis subjacentem, intelligamus. Hæc primo sunt recte valentium familia, quæque optima existunt, secundo etiam, quæ non bona & dissimilia, quippe ipsorum tensiones, dolores, tumores atque.

suppurationes. De iis Hipp. in 1. Progn. ita habet: *Hypochondria autem optima sunt, si dolore vacant, si mollia & aequalia sunt dextra ac sinistra parte.* Et merito sane, cum ipsis ita se habentibus, nullam partem in ipsorum regione contentam, quippe neque ventriculum, neque septum transversum, quæ hypochondriis continentur, læsam esse cognoscimus, quum in febribus acutis has partes recte se habere, non leve est optimi præfagii argumentum, impossibileque est aliquam partium illarum læsam esse, & hypochondria mollia esse, & absque dolore. Quare in acutis morbis optimum erit ad salutem prædicendam, hypochondria, ut dictum est, optime observari, quippe mollia, æqualia, dextra sinistraque parte esse, & dolore vacare. Ex crassis vero, & gracilibus. Hippoc. in 2. libro aphorism. 35. crassitudinem habentia commendavit ita dicens. *In quovis morbo partes ad umbilicum & imum ventrem attinentes, crassitudinem habere, melius est. Malum vero extenuari; ac contabescere, prævum.* Quare & hæc hypochondria crassitudinem habentia erunt bona. At optimum erit, prius in ægrotis nos perspecta habuisse hypochondria, qualiacunque sint, siquidem sæpius in recte valentibus & inæqualia, & non æque mollia observentur. Quare necdum ea, quæ optima sunt, salutem præfagient, sed quandoque inæqualia, tensa (modo recte valentium sint similia) idem ostendent, attamen non æque bonum erit tensa, & inæqualia (etsi recte valentium similia sint) spectari, veluti mollia, æqualia, & doloris expertia. Illa vero, quippe tensa, inæqualia, in tumorem elata, atque dolentia, perpetuo mala sunt, ni talia critice apparuerint; sæpius enim fit, ut, priusquam aliqua crisis fiat, hypochondria vel tendantur, vel in tumorem eleventur, aut doleant. De criticis tensionibus hypochondriorum auctor Prorrheticorum in libro tertio text. 55. ita scripsit: *Ventris quoque palpitationes cum hypochondrii tensione sublonga, & tumente sanguinis indicant eruptionem.* Et paulo post: *Hypochondrii tensio cum capitis gravitate & surditate, & qua splendores perturbant, sanguinis denunciant profusionem.* In tertio vero de crisi- bus cap. 12. Galen. ait: proprium signum fluxuri sanguinis e-

naribus esse præcordiorum tensionem sine dolore; & cum dolore, non fluxurum sanguinem, sed inflammationem testari.

Ex quibus colligimus tensionem hypochondriorum sine dolore, & aliquando etiam præ multa tensione ex copia sanguinis, dolores vel hebetudines oculorum subire, vel splendores oculis obversari, aut caput grave esse, aut surdos fieri ægrotos, & denique faciem rubram seu coloratiorem obtinere, ut Galen. *in tertio de Crisibus text. 20.* & *in libro de præfag. ad posthumum* scripsit; & auctor *Prorrhetic. in tertio libro text. 27.* Criticam esse, & particulatim sanguinem e naribus fluxurum significare. Parotidem vero tensionem cum æstu anxioso atque capitis dolore significare, notavit auctor *Coac. præfagiorum in libro 3. text. 66.* Hippoc. vero *in lib. 1. Prognostic. de futuris criticis abcessibus ab hypochondriorum tensionibus judicandis*, ait: *Abcessus consistant hi in locis infernis, quibus circa ilia inflammatio fatiget; illi in supernis, in quibus ilia molliora & sine dolore persistunt.* Ex quibus liquido nobis constat, hypochondria, vel etiam tensa aliquando, optima esse, quatenus criticæ evacuationis nobis futuræ sunt indicium. Eodem modo & de ipsorum tumoribus dicendum, quanquam raro tamen tumores quicquam boni ad prædictionem habere videantur. Nihilominus de iis Hippocrat. *in 1. Prognost.* ait: *Si vero mollior tumor est, nec dolet, & pressus digitis cedit, diuturniorem efficit judicationem, ac minori cum periculo est.* Quod clarius. Atqui tumores molles & indolentes tardius judicantur, & minus periculi denuntiant, & Hipp. *in 1. Prognost. Tumor, qui in ventre fatigat, minus facit abcessum, quam qui in iliis.* Sanguinis non fluorem maxime de supernis sedibus expectare oportet, & rursus *in coacis præfagis* ait. *Ab hypochondriorum tumore biliosis spiritus magnus ac febris acuta parotides emanant, quod in iis biliosi humores ferantur sursum.* Dolores itidem hypochondriorum critice fiunt, sanguine sursum copiosius hypochondria distendente. Signa sunt, ut dictum est, febris acuta, capitis gravitas, aut surditas, aut oculorum hebetudo, facies rubra. Addamus dolores quoque hypochondriorum, non malos esse, si postea

febris supervenerit. De quo dolore *in lib. 6. aphor. 40.* Hippocr. ita habet: *Quibus dolor circa hypochondria fit, absque inflammatione, his febris superveniens dolorem solvit.* Et in Coacis præfagiis ita habet: *Ceterum præcordiorum dolores ac tumores, si fuerint recentes, & non cum inflammatione, solvit murmur in præcordio abortum, & maxime si pertransierit cum stercore, & urina ac flatu.* Itidem ex abscessibus suppurati boni sunt, qui foras erumpunt, & si quam minimum (ut placuit Coac. præfag. auctor. *in eod. lib.*) loci occupent, & si in acutissimum cornu colligantur. Qui de iisdem suppurationibus postea ait: *At in iis, quæ rapiuntur intro, optima sunt, siquidem nihil tumoris, doloris & caloris alieni foras edant in superficiem. Quæ vero supputationes his contraria sunt, pessima.* Atque hæc de bonis hypochondriis. Nunc de malis agamus, quæque exitium in ægrotis prædicent.

C A P. XII.

De malis hypochondriis, quæ mortem in acutis morbis præmonstrant.

HYPOCHONDRIA in acutis morbis tensa, dura, dolentia, inæqualiaque mala esse tradidit Hippocrat. *in 1. libro prognost. text. 30.* non minus & ipsa extenuari, malum esse & contabescere pravum, *in libro secundo aphorism. 31.* Ceterum, ut clarius rationis, tensorum hypochondriorum, durorum, & ipsorum dolorum, abscessuum, supputationum (quæ omnia malum portendunt, modo mala alia signa conjungantur) notitiam assequamur, de his omnibus sigillatim, deque causis ipsorum agendum, antequam præfagium ex iis indagemus, merito duximus. Horum siquidem assecutis tum causis ignoratis utique de præfagio rectum iudicium facere nequimus. Hanc rem itaque declarabimus ab hypochondriorum tensionibus inchoantes. Tenduntur itaque hypochondria, aliquando cum tumore ac duritie, ita, ut tactui dura appareant, aliquando citra tumorem, ita, ut etsi tensa videantur, tamen vacua existant, quæ tensiones Gal. vacuas submolles citra tu-

tumorem vocat. Hippoc. vero de his tensionibus aliquando ait: veluti in Hermocrate hypochondria molliter contendebantur: aliquando tensiones submolles vocat, & nonnunquam hæc hypochondria sublimia appellat, uti in Erasimo fecit. Hæc hypochondria habent quidem tensiones sed vacuas, atque citra ullum tumorem durum. Quod ad figuram etiam attinet, tensiones aliquando oblongæ, quales musculorum rectorum abdominis, aliquando latæ, aliquando rotundæ ad lunæ figuram, quales hepatis tumores repræsentant. Cum duritie vero seu tumore duro hypochondria tenduntur, ab inflammatis aut musculis aut hepatis connexa seu gibba parte, aut liene, aut ventriculo ipso, a flatulento autem spiritu, vel a copioso sanguine musculis repletis. Hæc sine duritie etiam tensio sine dolore est, uti in multis, quibus per nares sanguis copiosius erupit, observatur; a flatu tensio est sine duritie, & sine gravitate; a copioso vero sanguine neque sine duritie, neque sine gravitate est. Ab inflammatione demum, ut dictum est, tensio est cum tumore, modo inflammatio musculos exterius occupet, aut hepatis convexam partem aut lienem, aut denique ventriculum, atque hæc est tensionum ratio. Sed age, hanc rem declaremus propterea, quod dictum est ab inflammatis his visceribus tendi hypochondria cum duritie, ex quo perpetuo videtur hanc tensionem ab ea causâ proficisci. Hoc etsi verum sit, quippe per omnem tensionem cum tumore seu duritie atque dolore indicare viscerum inflammationem, tamen hoc quoque ex Galen. doctrina verum erit, plures tensiones non duras, sed molles, id est, ut Galeno videtur, vacuas, inanes, sublimesque viscerum inflammationes fieri: de quibus quidem tensionibus utile erit paulisper accuratius agere. Tensiones itaque molles, seu vacuas, seu inanes, seu citra tumorem, quæ nomina idem explicant, fieri aut viscerum internorum inflammatione, aut siccitate principii nervorum ad septum transversum venientium; hoc modo hypochondria sursum trahuntur, meritoque Hippoc. aliquando hæc sublimia vocat. Illo modo tenduntur quidem, sed cum intus visceris inflammatio nos lateat, nullus

tumor vel durities existit. Galen. *in 3. Epidem. com. 2. text. 1.* scribit : hypochondriorum mollem renitentiam significare aliquod viscus esse inflammatum , quippe aut jecur aut septum transversum , aut lienem. Et *in primo Epidemiorum*, de Sileni tensione in hypochondriis agens , scribit : septi transversi inflammatione hypochondrium per continuitatem sursum trahi , contendique absque tumore. De hac tensione *in libr. 3. Epidemiorum*, ita habet : Ac si ita diceret dextrum hypochondrium intendebatur , sed citra tumorem , vel quia non magna fuerit jecoris inflammatio , vel infimis partibus duntaxat , quibus ventrem complectitur , cum gibba nondum una cum infimis in tumorem essent elata. Quod Hermocrati contigit. Ex quibus constat fieri in hypochondriis tensionem mollem , id est citra tumorem ex inflammatione septi transversi , jecoris atque lienis , sed jecore inflammato non toto , neque magna inflammatione affecto , sed aut parva , aut tantum infima ejus parte inflammata. Ex quo tractu primo accurrens gibba nondum inflammata , apparet tensio citra tumorem & mollis. Sed hæc tensio nunquam toto jecore inflammato apparebit , vel magna affecto inflammatione. Diximus hanc ipsam tensionem fieri quoque non raro ab inflammatis visceribus , sed a magna quidem exsiccatione. Quas causas Galen. *in primo Prognost. text. 30.* ita complexus est. *Quandoque enim intenduntur ilia sine inflammatione proprie nominata , aut propter vehementem siccitatem non solum in illa parte , sed etiam in septo transverso , costis , membrana , præcordiis ; aut propter inflammationem cum tumore ipsorum in iliis musculorum consistentem sine inflammatione proprie vocata.* Sed has tensionis mollis causas , vel etiam clarius *in libr. 3. Epidemiorum com. 3. text. 1.* Galen. ita expressit : *Hypochondrium tenditur , ubi a septo transverso vicine partes trahuntur.* At ipsum tenditur septum transversum interim in pleuritide ob inflammationis magnitudinem succingentis membranæ costas. Interim ob originem nervorum ad se nervos , qui ad septum transversum pertinent , attrahentem. Interim vero per suam ipsius inflammationem. Atque hæc erant de tensorum hypochondriorum causis præmit-

mittenda, quibus perspectis nunc ad prædictionem descendimus. Hippocr. itaque in 1. lib. Prog. text. 39. Ait: *tumorem durum, & dolentem in utroque hypochondrio, aut in dextro esse pessimum.* Talem quoque significare affirmavit: ab initio mortem brevi fore Galen. vero in comm. intelligit per tumorem, inflammationem, jecur, aut ventriculum, aut lienem obfidentem. Ex qua plures cum cito intereunt, præsertim ubi magna est, sed prælagii judicium alia signa perniciofa confirmabunt, sed ubi tumor ex musculis inflammatis sit, raro mortalis æstimatur. Sed Hippocrates priorem sententiam, in qua ait, ab initio tumorem durum cum dolore brevi mortem prenuntiare, paulo post ita limitasse visus est, quod non nisi magnus, & non quivis mortem prælagiat, neque semper. Quod ita habet: text. 40. *Quicumque ergo tumor dolens, durus & magnus est, periculum mortis brevi fore significat.* Quasi dixerit hujusmodi tumores, id est viscerum inflammationes, si interimere ægrotos debeant, cito id facere, nam diu cum durant suppurationem potius, quam mortem denotant futuram, quod paulo antea Hippocrates tradiderat, hisce verbis, *si febris trigesimum transcendit diem, & febris detinet, & tumor non desistit, in suppurationem verti contingit.* Quare tumores cum colore in hypochondriis, qui non ex inflammatis musculis, sed aut jecore aut ventriculo sunt periculosi, præsertim si magna sit inflammatio.

At hujusce prælagii judicium confirmabunt signa illarum inflammationum patognomonica, tum morem significantia, quæ postea apparent, perniciofa enim exitium prædicant, qualia Hippocrates vidit in Apollonio: De quo in libro tertio Epidemiorum, comm. 3. text. 84. ita habet: *Somni non aderant, inflatio mala, magna sitis, Comatosus erat, hypochondrii dextri elevatio cum tumore, extrema partes undique subfrigida, aliquantulum delirabat, omnium obliviscebatur, qua locutus est, mente movebatur.* Non minus perniciosæ sunt hypochondriorum tensiones submolles citra quippe tumorem, quum ostenderit aut nobilium viscerum inflammationem, aut maximam siccitatem principii, vel nervorum ad septum transversum

descendentium, aut membranæ costas succingentes, pleuræ vocatæ, significare. Ceterum hæ tensiones per se solum, tametsi perpetuo malæ sint, nunquam exitium prædicent, nisi alia prava una illuxerint signa. Quando non omnes inflammato jecore, aut ventriculo, aut septo transverso, moriantur. Quare necesse erit, ut reliqua signa consulamus, quæ si mala fuerint, ac ex lethalibus proculdubio mortem poterimus prædicare. Quales tensiones fuere observatæ in Sileno, Hermocrate, Philitta, adolescente Melibœæ, & adolescentulo, qui in mendacium foro decumbebat, quibus cum submolliter hypochondria tensa essent, una quoque signa mala & lethalia affuerunt.

Eodem modo hypochondriorum dolores cum tensione prædicta, & malis signis, lethales esse solent, veluti Uxori Drocadai contigit, in qua tertia die hypochondrium cum doluerit, habebat urinas crassas, turbidas, non residentes, & sudores frigidos, quæ omnia lethalia existunt. De eo vero, qui calefcens cœnavit, ita habet Hippocrates. *Quidam calefcens cœnavit & potavit largius, vomuit cuncta. De nocte febris acuta, præcordiorum dextrorum dolor, submollis in partibus externis inflammatio, noctem molestant duxit. Urina primo rubra, crassa, quæ deposita non residerebant, lingua præarida, non admodum sitibundus.* Quæ in ipso signa fuerunt perniciosissimæ ac lethalissimæ inflammationis, qua cito extinctus est. Auctor vero Prorrheticorum, in libro secundo, text. 2. scribit: *Febres ex hypochondriorum doloribus, malignæ, sed Galen. ait: non omnes, sed cæ tantum, quæ inflammato aliquo viscere suscitantur: sed neque omnes esse malignas, sed acutas malignas esse, alia signa prava demonstrabunt.* Addamus hujusmodi cum tensiones tum dolores esse pravos ac lethales, si ab aliqua fatis copiosa evacuatione adhuc perduraverint. De quibus in Coacis præfag. legitur. Dolores, qui in hypochondriis incidunt, tum alias pravi sunt, tum si inde alvus perfluit. Quod in nuper creatis ægrotis videre est, namque in Sileno tum tensiones hypochondriorum fuerant dejectiones tenues subnigræ, & Erasimus cum sudore habito tensa hypochondria; atque hæc est tota ratio prædicendi ex tensionibus malis hypochondriorum. Malæ quoque sunt
sup-

suppurationes hypochondriorum, in quibus alvi copiosa dejectiones, cum magnis fastidiis, syncope, vomitibus, atque omnium maxime febre nihilo diminuta, minimeque ægris exinde juvatis. Diximus eos tumores suppurari, qui diutius duraverint cum febre ex Hippocr. qui in 1. progn. text. 35. ita habet: *Si vero viginti dies transgrediatur tum febris detinens, tum tumor non confidens, ad suppurationem convertitur.* Et paulo post ait: *Si vero transgrediatur sexaginta dies febris & tumor non confidat, suppuratum fore significat & hunc, & eum qui in reliquo ventre est eodem modo.* De horum prognostico agit auctor Coac. præfag. in lib. 3. sec. 2. text. 9. & 10. ita dicens: *Inter abscessus lethales sunt, e quibus introrsum erumpunt, reliquorum vero suppurationes ex eis, qua foras erumpunt, maxime laudabiles, si quam minimum loci occupent, & si in acutissimum conum colligantur. At in his, qua repunt intro, optima sunt, siquidem nihil tumoris, doloris & caloris alieni foras edant in superficie. Quæ vero suppurationes his contrariæ sunt, pessimæ.* Quare ex his adde, ad cognoscendas malas suppurationes, in hypochondriis tumorem, vel dolorem, vel calorem sentire indicium esse latentis non sublatae inflammationis. Si itaque a suppuratione tensa adhuc maneant hypochondria, minimeque laxentur, adhuc magis, si dolcant etiam & caleant, pravum est, ac lethale: omniumque maxime exitium prædicendum erit, si nedum copiosa puris excreti vacuatio ægro invenitur; atque exitiosissimum, si ipsi in pejus labantur. Hæc enim vacuatio erit ex judicatoriis, non judicantibus, lethalis, eoque magis si virium languor, aut aliud signum pravum una illuxerit, & hoc est præfagium suppuratorum hypochondriorum. Sed unum dicamus, quo cognito finem huic capiti imponemus, quippe Hippocr. in primo libro prognosticorum, text. 31. & 32. scripsit: *Si vero pulsus in hypochondriis insit, perturbationem significat, aut delirium.* Verum oculos talium conspirari oportet, si enim crebro obtutus movetur, expectanda insania est. Quod in Coacis præfagiis ita confirmatur: *Pulsus in hypochondriis, cum perturbatione delirium portendit, & magis si oculi crebrius moveantur.* Atque hoc fit verisimile, aut propter sep-

tum transversum inflammatum, aut propter humorem effervescentem, ex quo flatus multi suscitantur, qui copiosius in caput ascendentes ac membranas cerebri calefacientes & mordentes delirium faciunt. Hujusmodi vero pulsus plerumque malus, etsi aliquando bonus, ubi crisis antecedit, qui criticis signis a malo distinguitur. Cum vero una cum ipso alia prava adfuerint signa, mortale esse id affirmandum, de quo in 3. *Co.æ. præsa. sec. 2. text. 14. Oris ventriculi dolor cum hypochondrii pulsatione, refrigerata febre, malum, tum alias, tum si tenuis sequatur tumor.* Atque hæc de malis hypochondriis dicta sufficiant. Superesset quoque agendum de prædictione ex hepate atque liene, sed quoniam ea, quæ in ipsis exterius ad prognosticum considerantur, fere omnia nunc dicta sunt, idcirco nihil aliud de his scribemus.

C A P. XIII.

De prædictione ex ignobilibus corporis partibus.

PARTIUM corporis cum nobilium tum ignobilium observatio in acutis morbis plurimum ad prædictionem juvat, & merito sane, ut Galen. placet, cum nobilia membra diu graves morbos ferre nequeant: ipsis enim gravi morbo vexatis facultates omnes diminui, & tolli, cuique nostrum est manifestum; in acutis morbis humoribus putridis ad nobilia membra motis, & ipsis obsidentibus, mors sequi solet, iisdemque a nobilibus ad ignobiles compulsis, salus. Hinc Hipp. dixit acutorum morborum non omnino certas esse prædictiones salutis & mortis, quod incerti simus, ad quam partem corporis vel nobilem, vel ignobilem præsumma putredine cum tenuissimi tum turgentes, moveri debeant. Hoc unum certum est, si transmittantur ad principem partem, magnum vitæ periculum parare, & plerumque mortem: & si ad ignobilem, a principibusque remotam, salutem. Ex quo omnium harum partium in acutis morbis observatio Medicis ad præsa. faciendum, nedum utilis, sed quinimo necessaria erit.

crit. Per partes vero principes communiter has intelligimus, quippe cerebrum, hepar, cor, ventriculum, gulam, asperam arteriam, pulmones, septum transversum, intestina tenuia, pleuram, membranam costas pectoris succingentem. Has postremo principes atque nobiles fecimus, quod aut principibus proxime ferviant, aut quod sint proximæ, aut quod propter colligentiam partium cum principibus magnam habent convenientiam. Non principes & ignobiles sunt cutis partes extimæ, extremæque post aures, sub alis, & inguine. In iis itaque omnibus utile est, in acutis morbis quicquam videre, quod ad ipsas morbum decubuisse nobis significet. Hujusmodi denotant, dolores, diu durantes critici, de quibus accurate in 2. libr. egimus, & quomodo aliquando in partibus ignobilibus salutem critice demonstrant, tumores itidem in cute oborti diu persistentes, & in cruribus, pedibus ac in aliis partibus a principibus remotis optimi sunt, modo critice apparuerint, quippe conspectis coctionis signis. De quibus Hipp. in 2. libr. progn. text. 67. ait: *Abscessus si in cruribus erumpit in pulmonia vehementi ac periculosa, omnis utilis est*: & Galen. In Pulmonia vehementi abscessum erumpere in cruribus, prorsus bonum censetur, siquidem maxime vera sententia Hippoc. est 2. libr. de morbis vulgaribus inscripta, de bonis abscessibus, ut optimi sint, si deorsum quam longissime a morbo absistant, sed potissimum, si coctione pariter erumpant. Hac eadem ratione commendantur tumores in cruribus, in inguine, testibus, sub axillis, atque post aures critice apparentes, de quibus nos posterius singulis accuratius. Commendantur etiam, ut dictum est, pustulæ, exanthemata, variolæ, morbilli, pruritus scabiesque si modo, ut dictum est, signa coctionis in excrementis præcesserint. Veluti hæc non critice, sed symptomatice conspecta, in quibusvis partibus ignobilibus mala sunt. Quod vi morbi non naturæ prodeant. Sed de iis singulis accurate agemus, ubi de prædictione ex tumoribus omnibus sermonem instituerimus. Nunc sufficiat dixisse in acutis morbis sæpius glandulas post aures inflammari, & intumescere, quos *parotides* Medici appellant, aliquando sub axillis, & non raro

in inguinibus, atque etiam testes exinde intumescere. Qui tumores aut principio febris apparentes, aut ipsos si febris sequatur, pravum est, morbumque malignum ostendunt; si vero cum humorum coctione erumpant, minus malum, & plerumque salutare significant: nimirum quod naturam nobilia viscera exonerasse protrudendo noxios humores ad has ignobiles partes, sint indicio: Optimi vero sunt, qui diu durant, rectitudinem servant, augentur, sed qui tamen ad nimiam non venerint magnitudinem, neque minores sint, quam debeant. Hi enim pessimi existunt, non minus & qui paulo post intus recurrerint, atque evanuerint: sed de his, ut dictum, alias uberius loquemur. Hinc extremas corporis partes ad prædictionem consideremus.

C A P. XIV.

De prædictione in acutis morbis ab extremis partibus.

PARTES extremas vocat Galen. *in com. 4. libr. 2. Progn.* Hippoc. aures, nares, manus atque pedes. Hæ partes solent in acutis morbis sæpius magnam partem præsigni habere. Quando nunquam mori hominibus contingat, his partibus nihilo a naturali statu mutatis, necesse est enim in moribundis, ut hæ partes refrigerentur, & colore liveant & nigrescant, atque etiam in multis manus pedesque indecore moventur. Ex quo extremorum caliditas in acutis morbis nunquam mala, veluti frigiditas perpetuo mala, pessimaque ubi interiora calent, & maxime sitiant. Quod Celsus ab Hippocrate depromptum ita expressit. *Cui, febre aque non quiescente, exterior pars friget, interior sic calet, ut etiam sitim faciant, lethale.* Hoc signum cum aliis malis esse lethale, *in 2. libro*: In quo de extremorum caliditate & frigiditate accuratissime egimus, ostendimus. Summe exitiosum vero erit (quamvis perpetuo extremarum frigiditas in continuis febribus sit timenda) frigus extremorum, vix decallescens aut nunquam; omniumque maxime, si una partes liveant, & nigræ appareant.

De quibus Hippocr. in 1. Epidem. comm. 2. text. 28. *Frigebant his multum extremitates, ac vix calor his revocari poterat, & paulo post: Multum vero frigus erat, & vix eis calor revocari poterat.* Quod in Philisco moribundo fuit observatum, de quo Hipp. in 1. Epid. *Extremitates undequaque frigebant, nec jam ad calorem illa amplius redibant.* Sed hæc satis de frigiditate partium extremarum, qui hanc rem perfecte habere cupiunt, vid. cap. 15. lib. 2., in quo de hac re nos fusius. Eodem modo de colore dicendum, optimus enim color, recte valentium similis erit. Nonnunquam rubeus ac inflammatus, si critice sanguine ad extremas partes decumbente fiat. Optimum pessimus ac exitialis est lividus atque niger, de quibus quoque superius in hoc libro abunde dictum est. In acutis itaque morbis extremas partes nigras aut lividas spectari exitiale est, cum aut caloris extinctionem, aut summam humorum putredinem denotet, ut alias a nobis demonstratum. Hos colores in extremis vidit Hippocr. in Philisio Sileno moribundis. De illo dixit: *Frigida sudavit, extremitates livida,* & de Sileno: *Sextio circa caput parum sudavit, extremitates frigida, livida, multa jaectatio.* Manus etiam atque pedes indecore moti, & agitati damnantur ab Hipp. de illis in libr. Progn. scripsit: *Qui in febre acuta, aut delirio, aut pulmonia, aut capitis dolore, manus subinde ob os fert, aut colligit festucas, aut de veste evellit pilos, aut de pariete stipulas carpit, id omne malum, exitialeque est.* Non minusque pedes non calidos nudos habere, de quo signo in eodem libr. dixerat. *Si vero nudos habeat pedes nec admodum calidos ac manus, collum & crura dispergat inaequaliter, malum est; significat enim inquietationem.* Quando etiam homines modesti, ac præfertim mulieres pudenda coram astantibus denudant, pessimum est, aut enim delirium, aut extinctionem facultatis denotabit. Atque hæc obiter de prædictione ab extremis partibus, de qua re in secundo libr. nos accuratius egimus.

FINIS QUINTI LIBRI.

P R O S P E R I A L P I N I

M A R O S T I C E N S I S ,

*Philosophi & Medici in Gymnasio Patavino Medicamentorum
simplicium Professoris ordinarii,*

D E

P R Æ S A G I E N D A V I T A
& M O R T E Æ G R O T A N T I U M .

L I B E R S E X T U S .

C A P . I .

*De quibus sit agendum in hoc libro, ac primo de prædictione,
ex coctione atque cruditate excrementorum.*

UM potentia naturalis a quatuor, ut etiam dictum est, functionibus, robur ac infirmitas innotescat, omniumque maxime ex alteratrice seu concoctrice, atque excretrice, quæ ad has referuntur coctiones omnes excrementorum, & excretiones, quas Medici crises appellant, atque ipsa non minus excrementa, quorum quidem omnium observatio magnam præfagii partem nobis perspectam ac cognitam reddit. Itaque in hoc libro, ut jam captam prædicendi methodum ex naturali facultate prosequeremur, de coctionibus, cruditatibus, excretionibus, diebus criticis atque crisi- bus sigillatim a singulis cum excrementis, tum ipsorum excretionibus, Prognosticum indagandum duximus. Exordiemurque a prædictione ex coctione atque cruditate excrementorum, quæ ita ad prædicendi rationem faciunt, ut sine ipsorum cognitione nemo possit quicquam certi de ægrotantium

tium salute vel morte assequi. Quod, ut probe cognoscatur, in primis quid coctio sit, & quid cruditas, quotupliciter accipiat a Medicis, atque quomodo fiat, intelligendum est. Galen. in lib. 1. *Epidem. de coctione* ita habet. *Concoctio enim quadam eorum, quæ præter naturam sunt, est ipsa maturatio morbi. At ipsa coctio in coquentis substantiam deductio, quadam est ejus quæ coquitur.* Hanc clarius Galen. in 3. *de natura hum.* in text. 4. & in lib. *de sympt. diff. cap. 4.* expressit, quid sit, nimirum dicens; esse ciborum alterationem in propriam & convenientem qualitatem ejus, quod nutritur, quam Græci πείψιν vocant. Hanc veram Medici ac propriam coctionem vocant, quam ad prædictionem Medici ita non considerant, veluti alteram, quæ penes excrementa biliosa, & summe putrida attenditur, quæ est alteratio non ciborum sed noxiorum humorum, in qua paucum est, quod in alimentum mutetur, vel nihil quam Medici in morbis acutis maxime ad prædictionem spectant. Qua dicimus morbum habere excrementa concocta & cruda. De qua Galen. in 2. *de vict. rat. in acutis* in hunc modum: Nempe biliosa cruda ita appellavit, quoniam & excrementorum coctionem appellat, quanquam mutata nutrire non possunt, ut bilis utraque, & qui Græci λῶρες dicuntur. Veruntamen, quoniam & talia evincit natura, cocta quidem vocare consuevit Hippocr. excrementa hujusmodi, quæ a natura ipsa evicta sunt, cruda vero, quæ non sunt evicta. Galen. in 6. *Epidem. comm. 2. text. 9.* concoctionem biliosorum humorum vocat, mutationem in optimam qualitatem, & mediocre quoddam temperamentum, & in 2. *de vict. rat. in acut. text. 14.* scribit concoctum omne dici, vel quod a calore naturali mutatum nutrit, vel si non nutriat, quod a natura devictum sit mutatumque in suum naturalem statum, ut bilis, quæ in homine sano erat pallida, parumque acris, flava & summe acris facta & multum foetida; concocta dicitur ubi minus acris, minus colorata & foetida reddita est. Fiunt vero hæc concoctiones biliosorum putridorumque humorum natura, atque cruditates morbo prævalente naturæ, ut Galen. in libro, *de constit. art. med.* docuit, Sed nunc ex ipsis prælagium in

morbis perscrutemur. Cum itaque dictum sit coctiones in excrementis naturam prævalentem demonstrare, inde affirmabimus nihil magis salutem nobis significare, quam excrementa videri concocta. Proinde Galen. *in libr. art. medicinalis, cap. 83.* coctionem esse ex salubribus signis statuit, propterea etiam *in primo lib. aphorism.* dixit: *Signa coctionis perpetuo bona & nunquam mala,* & Hippocrat. *in Epidem. text. 45.* ait: *Maturationes excrementorum omnes, undique tempestive aut bonæ,* & postea: *Coctiones celeritatem portendunt judicii, securitatemque salubrem.* & Galen. *in 1. libro de crisib. cap. 18.* dixit: coctionis signa nunquam male apparere, tantique hoc signum est ad prædicendam salutem momenti, ut Galen. *in lib. de constit. art. med.* nuper citato affirmaverit, hoc omnibus commune esse, nunquam morbum solvi posse nisi prius in excrementis coctionis signa conspiciantur. In morbis venerem occupantibus oportet concocta alvi excrementa videri, de quibus Hippocr. *in 2. Prognost. alvi excrementum optimum est, quod molle atque conjunctum est, quodque ea hora exierit, qua tempore sanitatis consueverat, quantitate vero, qua sit pro ratione cibi assumpti; tali enim existente dejectione, inferior venter sanus est.* Galen. addidit, subruffumque debere spectari nec admodum grave olens. Eodem modo in acutis febribus, inflammationibus hepatis, ventriculi, diaphragmatis, lienis, urinæ concoctæ spectabuntur, si ad salutem tendat morbus, de qua etiam in Prognosticis: *Urina optima est, si candidum sedimentum fuerit, luceque & æquale per omne tempus dum morbus judicetur.* Securitatem enim ac morbum fore brevem significat. In morbis vero pectoris & pulmonum sputa concocta excerni debeant, de quibus Hippocrat. *in eodem 2. Prognost. text. 43.* ita habet: *Sputum vero in omnibus doloribus, qui sint circa pulmonem & costas, cito prompteque expui convenit, & flavum sputo valde permixtum apparere.* & Galen. *in 1. lib. aphorismor:* dixit, sputum concoctum esse album, leve, æquale, non admodum vel tenue, vel crassum, quodque facile exspuitur, atque hæ notæ sufficerent pro cognoscenda coctione in urinis, dejectionibus, atque sputis. De his posteriorius

sterius & de omnibus quoque excrementis nos accuratius. Col-
ligamus itaque coctiones excrementorum nunquam malas, sed
perpetuo bonas esse. Addimus concoctionem usque adeo ad
salutem prædicendam facere, ut omnia necdum bona signa, una
cum ipsa coctione conspecta, salutarem morbum demonstrent,
at quinimo etiam mala cum signis coctionis non sint timenda.
Vigiliæ enim, deliria, vertigines, comata, dolores, convul-
siones, tremores, anxietudines, respirationes difficiles, atque
alia, quæ per se mala existunt, cum signis coctionis salutaris
futuræ crisis solent non raro esse indicia. Omnes itidem ex-
coctiones post coctionem apparentes, salutare existunt a na-
turaque prævalente fiunt, ut Galen. *in primo Epidem. com. 2.
text. 45.* ita docet: Quando igitur post morbi coctionem ali-
quis humor vitiosus excernitur, tunc corpus a natura expur-
gatur. Et paulo post: Et propter hoc atra bilis & alius om-
nis hujuscemodi humor, ubi signa coctionis in morbi proces-
su apparuerint, bonam significant evacuationem, ex quo me-
rito Hippocr. *in quarto, de vict. rat. in acut. text. 10.* dixit:
*Et si e naribus fluxerit sanguis, solvitur agritudo, atque si sudores
supervenerint judicatorii legitimi, cum urinis albis, crassisque &
lavibus subsidentis.* Sed dicet aliquis, quo tempore morborum
conspiciuntur coctionis signa? Non principio, cum hoc tem-
pore morbi plane crudi existant, non etiam augmento, quod
tunc imperfectæ conspiciantur coctiones, restat, ut in statu
quo tempore natura humores coxit. Ex Galen. *in primo a-
phorism. 22.* scribente: *coctionis signa nunquam in morbi princi-
pio conspici.* Hæc vero, ut Galen. *in lib. de constit. art. med.
cap. 18.* scripsit: *agnoscuntur ex propriis excrementis, si enim
morbi, qui in ventriculo, & parte cava jecoris, mesenterioque
sunt, concocta alvi dejectiones salutare denotant, & urina illos
qui in toto venoso genere in renibus atque vesica, fundantur, at-
que excrementa tussi rejecta concocta, qui in thorace ac pulmoni-
bus sunt, non minus quam in vomitibus coctiones, affectus ven-
tris superioris ac stomachi, & excrementorum quæ per palatum, au-
res atque nares descendunt cerebri affectus.* Atque hæc sint dicta
de prædictione in morbis ex coctione. Nunc ex cruditate idem

persequemur. Ex qua nunquam quicquam boni præſagitur, ſed perpetuo malum, adeo ut & ſi aliquando, ut docebimus, naturæ judicia & morborum ſolutiones fiant, hoc eſt tamen raram, atque infidele fatiſ, ad certam de ſalute prædictionem aſſequendam. De quo ſigno Hipp. *in primo Epidem. Cruda vero & incocta, atque in malos abſceſſus converſa, aut acresſas, (id eſt iudicationiſ carenteſ) aut doloreſ, aut morbi longitudineſ, aut morteſ aut morbi recidivam ſignificant.* Tantum ad malum præſagium poſſunt ſigna cruditateſ, in uriniſ, alvi dejectionibuſ, atque aliis excrementiſ, ut cum ipſiſ quicquam boni unquam elucere nequeat. Mala enim ſigna, cujuſmodi ſunt vigilæ, deliria, anxietudineſ, reſpirationeſ, pulſuſ mali, & alia multa, durante cruditate, in acutiſ morbiſ morteſ ſignificant: bona, quum viſa ſigna, cujuſmodi eſt morbi allevatio, ſudoreſ vel etiam boni, eruptioneſ ſanguiniſ, vomituſ, dejectioneſ, uriniæ copioſæ, nihil boni ſignificant, neque hiſ eſſe fidendum, quod non ex ratione fiant, nobiſ perſuadetur, juxta illud Hipp. *Hiſ, quæ ſine ratione ſunt, parum eſt credendum, cum cruditate itaque neque boniſ ſignis fideſo debebimus.* Quoniam ex ipſiſ nullum fidele iudiciuſ habetur. Hinc dixit: Galen. *in lib. 1. de criſib.* Decretoria ſive iudicatoria ſigna non ſtatim apparere, quod tunc omnia ſint crudeliſſima, & *in 4. lib. aphor. 22.* quando aliquiſ incipit morbuſ, nullam vacuationem eſſe, & in primo aphor. iudicatio cum cruditate aut perniciem, aut longum morbum ſignificat. Idque fit, quod nunquam principio, morbi reſolvantur, ſed iſſidem declinantibuſ aut in vigore cum aliqua criſi, quæ omnia inquam cruda ſint. In acutiſ itaque morbiſ, præſertim febribuſ atque inflammationibuſ attendenda erit coctio & cruditateſ, quæ in uriniſ, & alvi dejectionibuſ, & ſi una pulmoneſ vel thoraciſ parſ lædatur etiam in ſputiſ. Urina cruda variiſ modiſ cognoscitur, quippe ipſarum ſubſtantiaſ, contentiſque mutatiſ, eodem modo dejectioneſ mutatiæ item & ſputa. Sed de horum coctione & cruditate cognoscenda poſteriuſ ſigillatiſ ſcribetur. Nunc ſufficiet hæc dixiſſe, quod cruda excrementa dicuntur ea, quæ & ſubſtantia & contentiſ mutata ab iſiſ, quæ tempore ſanitatiſ fiebant, obſervantur,

atque

atque quæ notis coctionis, quas antea recensuimus, careant, sed non in urinis tantum, sed in omnibus aliis excrementis hoc erit sedulo cognoscendum. Sed jam tempus est, ut de prædictione, ab excretionibus secundum communem viam, quippe universaliter (quando posterius de iisdem sigillatim & accuratius sit a nobis agendum) agamus.

C A P. II.

De prædictione ab excretionibus.

DE prædictione ab excretionibus & abscessibus in præsentia acturi, primo de bonis agemus, quæ in morbis salutem præfagiunt, & postea de malis exitalibusque. De bonis hoc in primis affirmamus, optimas esse, quæ post manifestam & optimam concoctionem apparent. Juxta illud Hipp. præceptum, coctiones quippe, quod in primo Epidem. statuit, celerem morbum atque salutarem denotare. Atque hujusmodi excretio naturæ lege fit, auctore Galen. *in lib. 4. aphorism. & in 4. de præfag. ex pulsib.* quoniam natura prius concoquit, postea separat, atque mox excernit, proinde his progressis optimæ sunt excretiones, non minusque abscessus. De quibus locutus Galen. *in eodem 4. aph. 22.* scripsit: *Nobis a natura expurgari, exinde significari statutum est.* Et in primo aphor. 12. de iis excretionibus judicatoriis scribens, dixit: *Siquidem morbo jam cocto supervenerint, futuram statim sanitatem denunciant.* Quod de Milidia Hippocrates ita habuit: *In urinis subsedit, album, laeve, sudavit, judicata est absolute undecimo.* Ex quibus colligamus, excretiones omnes una cum signis coctionis conspectas esse bonas, optimasque, si plene concoctus fuerit morbus. In febribus vero acutis urinarum concoctio erit attendenda, cum eæ statum venosi generis affectuum demonstrant. Hinc Hippocr. merito *in libro 4. de vict. rat. in acut. text. 10.* scripsit: *Et si e naribus fluxerit sanguis, solvitur agritudo, etiam si sudores supervenerint judicatorii legitimi cum urinis albis crassisque & lavibus subsidentiis.* At ne nos turbet, quod nonnunquam

quam intereant aliqui cum urinis salutaribus, atque quod in aliquibus moribundis appareant signa coctionis, veluti in Philisco morti proximo urinæ melioris coloris apparuerunt. Hoc vero coctionem non demonstrare posterius, ubi de urinis agemus, demonstrabimus. Sed nunc nobis sufficiet, urinas colore ac substantia, contentisque recte valentium similes, in perniciosissimis morbis aliquando conspici, in quibus præsertim natura profus morbo succubuit, ac ne propterea minima, vel etiam inter ipsam & morbum fiat pugna, & corporis agitatio. Si vero dicent, nobisque objicient hunc textum prorrheticorum, qui ita legitur: *Qui principio sudant, urinis coctis, decreanturque & absque judicatione refrigerantur, & celeriter peruruntur, torpidi item comatosique & convulsi, perniciose habent.* Quasi ex hoc, perniciose symptomata cum urinis coctis stare possint, aut enim legendum erit, non urinis coctis, sed laboriosis, ut Galen. in comment. placuit, aut forsan auctor Prorrh. coctas urinas albas, & crassas vocavit, quoniam subsidentiam hujusmodi, & in vere coctis urinis vidit. His itaque non obstantibus, perpetuo bonæ erunt urinæ coctæ in febribus, omnesque excretiones cum urinis coctis, erunt optimæ. Galen. in lib. 4. aphor. 47. optimarum excretionum coctionem inter præcipuas notas recensuit, veluti etiam bonam ægri tolerantiam. Quod ex Hippoc. 2. aphor. lib. 1. accepit, in quo scriptum est: *In perturbationibus alvi & vomitibus, quæ sponte fiunt, si qualiter oportet purgentur, confert, & facile ferant.*

Ex quo aphorismo tertiam notam bonæ excretionis addimus, quæ est, ut excretioncs conferant ægrotis. Juxta illud Medicum præceptum, quod est, si ea quæ juvare debent, juvant, bonum: atque hæc sunt bonorum, & salutarium excretionum præcipuarum notæ; addantur aliæ, quod in diebus decretoriis appareant, & loci rectitudinem servent, ita ut læso hepate sanguis e dextra nare, ac ex sinistra liene, demum quod nullum signum perniciosum simul illuxerit, una cum quibus esse non possent, ut dictum est, urinarum coctio vera, aliquando vero in pernicioso morbo, ut nuper dictum est, urinæ etsi appareant sanorum similes concoctæ non sunt.

Sed

Sed de his inferius nos accurate. Atque de criticis bonisque excretionibus satis, nunc ad malas, quas symptomáticas Medici (quod symptomatis ratione fieri dicantur) appellant. Atque hæc sunt, quæ, ut summi Medici voluerunt, quovis modo ante morbi coctionem apparent, utpote cum urinis ceterisque aliis excrementis crudis. De his Galen. *in libro quarto aphor.* 22. ait: *Quandiu enim a causis morbum facientibus natura gravatur, & humorum adest cruditas, tunc, ut aliquid recte evacuetur, est impossibile. Pravarum enim excretionum cruditatem esse causam, Galenus etiam in Epidem. epist. 2. text. 38. ita habet: Omnium, quæ tunc inciderent, incommodorum erat caput, incoctio humorum, quod signum prævum natura ad aliquos eorum excernendos aggressa esse, nihil proficiebant, imo vero ab iis superata, aut in profundum recurrere permisit, aut propter paucitatem excretionum abscessum moliebatur, & propterea Hippocr. in quinto Epidem. com. 2. text. 46. scripsit: Ante coctionem excretiones, vel nullam crisin, vel dolores, vel longitudo- nem, vel mortem vel recidivas. Et in 1. Epidem. com. 2. text. 37. de his quoque ita scripsit: Qui procedunt morbi a coctionis difficultate & copia crudorum humorum, nullum ab excretionibus consequuntur emolumentum.* Dixit quidem multas & violentas confestim opprimere vires, verum tales nihil juvant. Quæ cum etiam duplices sint, nihil proficient, quæ concoctionem non habent adjunctam, quandoquidem etiam- si multæ sint excretiones, nihil tamen conferunt, si absque coctionibus eveniant. Hinc est, quod in principio morbi, quod tunc omnia cruda sint (hoc enim primum morborum tempus cruditate ab aliis, quod quicquam cocti non ostenda- tur in eo interstingui. Galen. *in lib. 1. de crisi- bus* testatum reliquit) aliquid bene evacuari impossibile esse, scripsit: *in 4. aphor.* non minusque tunc temporis quicquam excerni a natu- ra, atque excretos humores esse symptomata, dispositionum præternaturalium in corporibus, nullamque propterea exinde bonam crisin posse sperari, *ibid.* scripsit: atque *in 1. libr. de crisi- bus. cap. 8.* Hinc etiam *in lib. Epidem. & in eod. 1. de crisi- bus. Judicatoria non statim, id est, in morborum principiis apparere.*

Ex quibus certo certius apparet excretiones malas & perniciosas esse, quæ cum signis cruditatis apparent. Hasque significare futuram nullam vel crisin, vel dolores, vel labores, vel recidivas, vel longitudinem, vel mortem, ut dictum est, Galen. affirmavit; quare malæ sunt omnes excretiones, quæ ante coctionem apparent, idque, quod dictum est, præfugiunt, sed intelligamus has ita ante coctionem inspectas, ut nulla coctionis signa apparuerint, quæ in principio morbi apparent, quo tempore nulla coctionis signa cœperunt, quoniam ex, quæ (in sequenti capite declarabimus) aliqua etsi obscura coctione factæ apparent, minus malæ sunt, & quandoque imperfectas crises significant; pessimæ sunt, quæ necdum non juvant, sed quinimo lædunt. De quibus Galen. in 3. *Prorrh. commen.* 35. ait: *Quæcumque ex judicatoriis nihil juvant, sunt judicatu difficilia: Quæ vero etiam in contrarium rapiunt, sunt lethalia.* De quippe Hipp. in 1. *Epidem.* 2. text. 26. *Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra laderent, & postea text. 54. Sed & virulenta vomunt, & ex his quidem subito moriuntur.* Pessimæ item sunt, immodicæ & maxime, itemque paucæ, quod de abscessibus Hippoc. in eodem primo *Epidem. comment.* 2. text. 35. expressit dicens: *His succedebant abscessus aut majores, quam ut ferri possent, aut minores, quam ut prodesse quicquam, sed statim redierunt.* Atque hæc de malis excretionibus dicta sint. Nunc restat ad certiorum de prædictione ab excretionibus habendam cognitionem, ut quandam tractemus difficultatem, quæ est, an natura ante coctionem probas habere soleat excretiones.

C A P. III.

An ante concoctionem excretiones sint bonæ atque utiles.

AT summi Medici fuere, qui plures vel etiam excretiones ante coctionem, in morbis bonas elucere, ac non raro observari affirmarunt, quorum auctor fuit Victor Trincavellius, Medicus sua tempestate admirandus, qui in *Tractatu de*
pe-

pestilenti febre, atque in 1. & 2. libr. *Epist.* voluit, dari excretionem ante coctionem, quæ nedum malæ sint, sed utiles, & propterea fovendæ, ac adjuvandæ. pro qua re distinguit excretionem in criticas, symptomaticas, atque in medias, quæ mediam inter symptomaticas atque criticas naturam obtineant, atque hoc itidem modo distingui abscessus statuit. Primam differentiam esse ait illarum excretionum, quæ natura morbum evincente fiunt, quæ tempore omnia, & evicta, & concocta sunt, hæcque omnino criticas appellat, & judicatorias, quod ægrotos perfecte judicent atque liberent. Cujusmodi sunt post manifestam coctionem sudores optimi, sanguinis eruptiones, alvi dejectiones, nec non in morbis Thoracis etiam sputa copiosa, & concocta. Alteram differentiam facit earum excretionum, quæ naturam morbo evincente apparent; Has plane symptomaticas vocat, quod symptomaticis tantum ratione fiant. Cujusmodi sunt in acutis morbis sudores frigidi circa frontem & collum, immoderate vires dissolventes, quæ plane crudo morbo observantur. Tertiam earum excretionum, quæ mediam obtinent naturam inter criticas & symptomaticas, quas potius bonas quam malas, potius utiles quam inutiles esse affirmavit. Probavit vero dari has tres excretionum differentias puris exemplo in ulceribus ex Galen. in lib. de diff. feb. cap. 6. & 4. aphor. Hic enim Galen. de symptomaticis excretionibus ita est locutus: *Mala vacuationes sunt pravarum signa dispositionum, prodeuntque sapius eodem modo, quo in ulceribus putridis, a quibus ichores, hoc est liquores saniores desinunt, nihilque dispositioni conferentes, nonnunquam vero ita sicut pus, ex abscessu disrupto bene expurgantes partem patientem.* Clarius in primo illo de diff. feb. dixit enim in ulceribus aliquando pus effluere, omnino probum, & laudabile, nempe album, leve & æquale citra ullum odorem gravem, quippe natura partis ulceratæ affectum evincente, quam excretionem criticis excretionibus quisque facile potest comparare, nam quemadmodum excretio critica & proba sanitatem statim prænuntiat futuram, ita hujusmodi pus ulcus ipsum sanatum iri. Aliquando vero pus ex ulceribus omnino putridum, foetidum, & pravo colore

lore infectum naturali partis ulceratæ calore ex toto ab extraneo extincto, ut in gangrenis, quod plane symptomaticam excretionem demonstrare videtur. Demum aliquando manat pus medio modo se habens, non ex alterius absoluta victoria, sed ex utriusque veluti pugna, & neutro alterum plane superante, in quo pure apparent utriusque indicia, nempe quæ & actionem nativi & externi caloris ostendunt. Nam huiusmodi pus, si album erit, non erit leve, & si leve, non æquale, male olens. Ex prænarratis excretionibus, eas, quæ plane symptomaticæ sunt, perniciosas esse, & prorsus criticas, plane laudabiles, medias vero laudabiles quidem atque magis bonas, quam malas videri, proinde ab ipsis non raro Medicos salutem præfagire posse. Quod hæc mediæ excretiones bonæ sint, atque etiam fovendæ & adjuvandæ, etsi ante coctionem fiant, quod erit demonstrare excretionem & abscessum ante coctionem, & in principis morborum inspectos, contra multorum præclarorum Medicorum opinionem, bonos esse atque utiles; quæ veritas hisce argumentis nobis demonstrari est visa, quippe primo humoribus turgentibus, quos utiliter educi, vel etiam in principio morborum, quo tempore crudi sunt, ex Hippoc. constat, nimirum dicente in 1. aphor. 22. *Concocta medicari atque movere, non cruda, neque in principio, nisi materia turgeat, plurima vero non surgent.* Itaque si tales humores in principio crudi existentes possint educi, ergo etiam ipsorum spontanæ excretionem erunt fovendæ adjuvandæque: idque forte fit, quod propter tenuitatem, caliditatem, atque facilitatem ad motum, non incommodè arte educi, & natura excerni queant. Secundo apparet in peste, papulas, ulcera, abscessus omnes, parotides, exanthemata, variolas, vel etiam ante coctionem erumpentes, magis utiles quam inutiles ab omnibus Medicis fateri. Hinc omnes a repellentibus, & has prohibentibus excretionem Medicos abstinere, omniaque facere, ut leviter ipsorum motus foveatur, & adjuvetur, cucurbitulis, frictionibus calidis, inunctionibus, balneis, atque aliis multis. De quibus Gal. in 1. lib. de succorum bonis. & vitio. cap. 1. ita scripsit. *Atque hæc quidem*

facere ea, quæ per cutim efflorescentia placidissime vitiosum succum e visceribus profundoque corporis evacuant. Quis in pectore vel in pettiferis febribus unquam ausus fuit, parotides, tumores in adenis obortos, carbunculos, repellere? quis exanthemata, quis variolas, quis etiam alvi biliosas & putridas dejectiones, quis sudores & eruptiones sanguinis? Denuo demonstrant naturam vel etiam crudos humores non raro neque inutiliter excernere, de qua re Galen. in lib. 3. de dieb. decret. cap. 8. ita habet: Nam perturbationis violentia, naturam ea, quæ molestant etiam ante tempus, propulsare compellit, quippe virtus ipsa est alienorum expultrix. Atque clarius in lib. 4. de præfag. cx pullibus cap. 12. Semper porro omnis excretio natura lege perfecta sequitur coctionem, etenim in ventre conspicitur natura excrementum a concoctione excernere. Ceteras omnes excretiones, quæ antequam cibus coctus fuerit, fiunt, nunc quod vellicetur ab illis, quæ continet, nunc quia degravetur ante tempus coctionis, cogitur moliri, haud aliter totius corporis facultas, posteaquam satis familiarem succum concoxerit singularium partium, tum demum excrementum excernitur, nisi quid eam, ut diximus, irriter ante tempus. Ex quibus liquido constat naturam excernere ante tempus, neque omnes excretiones & abscessus ante coctionem conspectos esse symptomaticos, sed quosdam a natura esse, neque inutiles. Quarto, excretiones humorum calidorum tenuiorumque esse faciendas, quod hi ni turgent, admodum facilitate, & calore futuri turgentibus dici queant. Ex quo merito a Galeno scriptum est in libr. 3. prognost. com. 23. humores corporis calidiores, tenuioresque paratissimos esse ad excretionem. Hinc Averrhoi ac multis, hos, ut purgentur, coctione non egere visum est, quod facilius ad excretionem sint: & postea ait: abscessibus retrocedentibus motionem quandam inesse necessario, quo nobis persuadetur humores ipsorum proxime ad surgentium naturam accedere. Demum probant hujusmodi excretiones esse utiles & adjuvandas, etiamsi omnia cruda sint, Sileni exemplo, de quo Galen. ait: Cum igitur urinum robore septimum diem, ut dixi, potuerit superare, octavo papulas cum sudore habuit rubentes, ro-

*tundus, parvas, nam ejus morbo repugnante & humorum superfluitatem malorum ad cutem propellente, illud fuit caussa, cur die nono non fit mortuus, sed undecimo. Ex quo colligunt papularum eam excretionem fuisse utilem, etiam morbo plane crudo; atque ita de aliis dicendum. Quam veritatem multorum ægrotantium historiarum, in Epidemias nobis ab Hippocr. memoriarum traditarum, confirmabunt, & præsertim Nerophontis, Metonis, Sileni, uxoris Epicratis, Clazomenii, Melidiæ, Charionis, atque aliorum multorum. De Nerophonte scribit Hippoc. Quinta die cum urinis nigris tenuibus lienem intumuisse, & octava doluisse inguen primum secundum lienis rectitudinem, deinde dolores in tibiam utramque transisse, urinasque tunc melioris fuisse coloris, parvam habuisse subdidentiam. Ex quibus adhuc paululum crudum esse morbum conjiciebatur, proinde neque lienis tibiærumque abscessus, neque sudor nona die secutus inter symptomaticos erat ponendus, cum ab ipsis judicatus sit, licet non integre. Quid de Metone? an non eruptione sanguinis e naribus judicatus est, cum urinis nigris & crudis? an non Hippocr. eo tempore, quo crudus erat morbus lotionem capitis est usus, ad augendam & fovendam sanguinis illam symptomaticam eruptionem. Quod commendavit Gal. etiam in 1. Epid. text. 3. com. 25. dicens: *Hujus te præsentissimum remedium docuit, capitis lotionem.* Dixit enim in libro de ratione victus in morbis acutis, caput non lavandum esse iis, quibus de naribus crumpit sanguis, nisi minus justo fluat, nunc vero erat justum minus, liquidem perpetuabant vigilias & deliria. Eodem itidem modo Uxor Epicratis sudores habuit, vomitusque biliosos subcrebros, quibus etiam crudo adhuc morbo exsistente fuit judicata. Idem Clazomenino, de quo Hippoc. *Dejectiones ab initio ad diem usque decimum quartum multæ tenues aquei coloris, urina perpetuo tenues ceterum boni coloris, & multum habebant suspensionum diversarum.* Idem quoque in Melidia, quæ die septimo critice sudavit & febris intermisit & rursus dejectiones habuit tenues, biliosas, mordaces, paucas, nigras, licet urinae tenues & crudæ essent. Hoc & in Charione est visum, cum*

uri-

urinae tenues, licet boni coloris, die secunda sudaverit per totum corpus, & fuerit judicatus. Hoc idem in longe pluribus fuit observatum, quippe ante coctionem excretiones multas conspectas fuisse judicatorias atque bonas. Quid igitur dicendum, an non Hippocrates artis medicæ dogmata verissima ac certissima scripsit? an non hæc ipsa Galen. plane confirmavit? Certe quidem; neque ad contrarium demonstrandum rationes adductæ, & veritatem hanc obscurare poterunt, si, ut Alexander Mallaria, Medicus hujus ætatis eximius, nobis hac ætate in hoc gymnasio concessus, ut Hippocr. Galenique veterem medendi artem, a multis Medicis variis temporibus observatam, ac maxime vitiatam pristino candori restituat, ac illustret. Quam Medici ingenui ac innocentes, veteris Medicinæ studiosi summis laudibus merito perpetuo extollunt, ipsiusque de hac ipsa medendi arte clara posteris ab ipso relicta monumenta maxime suspiciunt, admirantur; non indigna, ut antiquorum Medicorum illorum, qui olim supra omnes claruerunt, scriptis comparentur, in disputatione de purgatione morborum principio instituenda respondebimus. Tametsi excretiones sine coctione, vel sua sponte, vel ex arte factæ videantur, nonnunquam utiles esse, illas tamen non esse dignas imitatione, cum maxime ex parte noxiæ & periculosæ esse solcant. Nam etsi quis contendat, ægros interdum istiusmodi importunis vacationibus liberari, non propterea statuendum eas commodas fuisse, & quas Medicus debet imitari, licet enim mortem non afferant, alia incommoda inveniant, quæ profecto non invcherent, si cum signis bonæ coctionis factæ fuissent. Hujusmodi autem incommoda præclare describuntur ab Hippocrate: quippe excretiones ante coctionem vel nullam afferunt Crisin, vel malam, vel dolores & labores (quorum nomine mala omnia symptomata comprehendendi possunt) aut morbi diuturnitatem, aut mortem, aut recidivas. Istud facile demonstrant ægri, quorum superius facta est mentio, in Metone. Crisis intempestiva, etiam si non fuerit perniciofa, gravia tamen symptomata intulit, vigilias ac delirium, intulissetque adhuc recidivam, testimonio Hipp. & Gal.

Gal. nisi crebro sanguis post iudicium profluxisset. Nerophon in tot periculosa incurrit symptomata, ut Galen. scribat præter expectationem cum superstitem fuisse, præterquam quod die quarta decima recidivam non potuit evitare. Qui in Decalcis horto decumbebat, omnia subiit incommoda & pericula præter interitum, ex quo etiam evasit, teste Galeno, propterea, quia maximas habuit vires, quæ tot & tanta mala sustinere potuerunt. Hactenus Massaria. Qua hora ejus mors audita est magno cum omnium medicinæ studiosorum dolore. Hæc omnia hic recitare placuit. Quod hæc omnia nostram de hac difficultate sententiam maxime confirmant. Quibus addimus, ut ad objecta respondeamus, nos quidem fateri turgentium humorum excretiones, vel etiam in principio morborum utiles, fovendas atque adjuvandas esse. Proinde & exanthematum, pustularum, abscessuumque omnium ad ignobiles partes talibus humoribus, quales sunt calidissimi, tenuissimi, summe putridi & venenosi ad turgentium naturam accedentes, vacuationes esse potius fovendas, & adjuvandas quam cohibendas, nihilominus, bonas quidem per se non dicemus, crudo prorsus morbo existente, cum plures his conspectis interiisse, & Hipp. in Epidemiis, & Galen. itidem in commentariis & præsertim in libro de succorum bonis & vitio, cap. 1. nobis affirmarint. Quis enim in parotidibus, quis carbunculis, quis exanthematis, atque aliis abscessibus, tametsi bonum sit, humorem illum alicubi foras effluere, fidere poterit? Cum & causas & morbos perniciosos denotent, quibus plures pereunt, & non nisi robustissimi servari solent.

De eruptione vero sanguinis non negandum, vel etiam multis has profuisse ægrotis, ut Hippocrat. in 1. Epidemiorum se vidisse hisce verbis expressit: *Febribus autem ardentibus hæc accidebant, quibus rite, & largiter sanguis per nares erupit, eadem causis maxime servabuntur. Nec ullum novi, si recte ei erupisset sanguis in hoc statu, mortuum. Nam Philiscus quidem Epamenon & Silenus, quibus parum quarto die & quinto e naribus stillavit, mortem obierunt.* Hoc

in Cleonastide Mutone, in eo qui in Dealcis horto decumberat Pericle, Abderæ virgine, & Larissæ virgine atque in aliis Hippocr. observavit. Galen. de Rectione ait: Largæ de naribus eruptiones sanguinis liberant fere, sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & judicatus & servatus, quamvis non omnino tota signa haberet. Ex quibus apparet, excretiones sanguinis majori ex parte salubres esse, vel etiam si in principio morborum apparuerint, neque mirum, cum vel etiam in principiis, non expectata coctione, multitudinem minuunt, plurimum venosum genus refrigerent, caloremque transpirare faciant, putredinibus, ne fiant, occurrant, qua ratione Medici omnes in magnis morbis statim secta vena sanguinem copiosius mittunt. Hæc etsi vera sint, nihilominus si ex excretionibus, seu eruptionibus morbo concoctæ fiant, fidelius salutem prænantiant, infidelius vero, quæ cum cruditatis signis conspiciuntur, quod etiam Galen. in primo libro de Crisibus visus est voluisse, cum ibi vel etiam sanguis e naribus profluit, crudo morbo non judicare affirmarit, & Hippocr. in quarto, de victus rat. in acutis dixerit: *si e naribus fluxerit sanguis cum urinis albis, crassisque & levibus subsidentis, solvi agritudinem: & Galen. in primo de crisisibus cap. 8. ita habet: Sanguinis autem profusiva & sudores & tumores, qui juxta aures fiunt & reliqui decubitus, si in tempore quidem fiant, opportune prodesse possunt; imtemporiva autem nihil juvant.* Hippocr. scribit: in 3. Epid. cap. 7. Mulierem, in mendacium foro decumbentem, habuisse de naribus sanguinis eruptionem, quæ tamen postea interiit. Quod Larissimæ hyposteni evenisse etiam Hippocr. in lib. 5. Epidemiorum text. 14. tradidit. Quod certe ego in multis vidi, sed proxima æstate in quadam juvene, quæ ex abortu febre ardenti duobus mensibus laborasset, eoque tempore habuerit crebas largas de naribus eruptiones sanguinis, ipsisque aliquantisper videretur juvari, tamen, quod perpetuo urinas, alvique dejectiones crudas habuerit, ideo labores, dolores, longitudinemque passa est, ac denique mortem obiit. Non tacebo me Venetiis, quendam Bononiensem vidisse ardentem febre conflictatum, in quo a prima die usque ad decimum

quartum, qua die perfecte est judicatus sanguis e naribus, die nocteque una cum copioso & assiduo profluvio ventris bilioso virulento effluxit, qui tamen etsi dolores, deliria, vigilias & vere mortem sustulerit, quia maximas vires habuerit, præter expectationem servatus est. Quibus tamen symptomaticis excretionibus non est fidendum. Sed quid ad excretiones, quæ absque signis coctionis in Epicratis uxore, Clazomenio, Melidia, Charione & in eo, qui in Dealcis horto decumbebat, & in aliis servatis, apparuerunt? Dixerim eas excretiones non fuisse ex iis, quas Galen. cum Hippocr. symptomaticas vocat, sed potius criticas, cum non absque aliqua coctione, tametsi non perfecta illuxerint. Intelligimus ex Galeno, Hippocrateque, symptomaticas esse, quæ nullis coctionis signis visis, sed omnino crudo morbo existente, apparent: Propterea dixisse has morborum in principio esse malas, neque in principio posse quicquam bene evacuari ut Galen. docuit *libro 4. aph. 22.* hisce verbis: *Quare cum morbi in initio sint semper indicia cruditatis, omnino ut tum mala non sit huiusmodi humorum vacuatio, fieri prorsus non potest.* Et Hippocrates in *secundo Epidemiorum* dixit: *Judicatoria signa non statim apparere; in principio vero morborum omnia esse cruda, vel ex eo cognoscimus, quod Galen. primo de Crisibus principium fecerit primum morborum tempus, in quo morbus omnino crudus existit, habereque terminum, ad principium coctionis, quæ ubi incipit, apparere augmentum dicitur, eaque perfecta & absoluta status, quibus duobus temporibus fieri crises omnes Medici noverunt. Quare prædictorum ægrotorum excretiones non fuere ex Hippocratis Galenique sententia symptomaticæ, sed criticæ cum coctionis quædam rudimenta adfuerint.* Namque in Nerophonte die octava urinæ fuerunt melioris coloris & residebant in iis pauca, a quibus die nono sudore fuit judicatus, quod vero urinæ non omnino essent concoctæ, ideo recidivam illa excretio minabatur, quando bonarum cricum, ut postea dicemus, duplex sit differentia; quædam enim perfectæ sunt, quibus omnino ægri judicantur, & quædam imperfectæ; hæc aliquo signo coctionis conspecto, id est in augmento fiunt, illæ omni-

mnino coctione perfecta, in statu. In Epicratis uxore die undecimo urinæ coloratiores cum multo sedimento fuerunt, & de Acetone Hipp. die quinto e dextra nare affatim profluxit sanguis merus, sudavit, iudicatus est a iudicio, urinæ tenues subingræ meliores erant, quum antea nigra essent cum nigro sedimento, quæ solent esse omnino lethales. In Clazomenio item urinæ perpetuo, ut scripsit Hippocr. tenues fuerunt, sed boni tamen coloris & multum habebant suspensionum dispersarum. Atque itidem in Melidia & Charione tenues, & boni coloris, quas ex colore aliquam coctionem habuisse, notavit Galen. Ex hisque esto nobis demonstratum, posse quidem naturam excernere humores, vel etiam crudas, sed hæ excretiones raro bonæ nunquamque per se, quæ aliquando salutem, cum exitiales plerumque sint, non nisi magnis incommodis pollicentur. Nunquamque ita bonas esse, ut illis nos fidere debeamus. Quibus una si signum aliquod illuxerit perniciosum, omnino exitiales erunt. Itaque colligamus flammantem coctionem sanguinem sæpius critice, id est, utiliter excernere, sed neque huic excretioni perpetuo esse fidendum, atque hæc obiter a nobis de hac difficultate dicta sint. Nolui enim ita sicco, ut ajunt, pede lectores ad prædictionem ex particularium humorum singulis excretionibus, de quibus nos postea accuratius, his non præmissis ac cognitis descendere.

C A P. IV.

De diebus decretoriis ad prædictionem facientibus.

CUM ad singulas humorum excretionem pro salutis ac mortis prædictione descendere minime possimus, ni prius & de diebus decretoriis & iudicatoriis vocatis atque de crisi- bus, non minus accurate scripserimus. Horum etenim cognitio videtur necessaria ad rectam omnium excretionum rationem ad prognosin assequendam. Idcirco in primis de iis sermonem præmittemus. Dicimus itaque diebus, in quibus morbi finiuntur, has inesse differentias, nam quidam sunt, in quibus

observatum est, morbos aut simpliciter resolvi, aut cum aliqua excretionem, aut cum abscessu, aut ægros in iisdem quovis modo interire. De quibus Hippocr. in 3. lib. prognostic. ait: *Febres autem judicantur iisdem numero diebus, & ex quibus supersunt homines, & ex quibus interimunt, simplicissima enim febres ac signis firmata securissimis, quarto die, aut citius desinunt. Deterrima vero, ac signis affligentes difficillimis, quarto die aut citius interimunt.* Ex quibus Galen. in comment. ait, *dies decretorios* nominari, in quibus morborum fiunt mutationes, aut quod in ipsis ægroti statim liberantur, aut quod in melius mutantur, aut quod moriantur, aut quod in deterius labuntur. Hæc vero mutationes, (quas judicationes etiam vocant) fiunt cum quadam accidenti vacuatione excretionemve aut abscessu. Itaque ex iis dicimus dies, quos decretorios, judicatorios, atque criticos Medici vocant, illos esse, in quibus naturæ pugna cum morbo, vel alterius ipsorum victoria apparet, aut in quibus morbos solutos iri quovismodo nobis indicatur, aut in quibus ægri moriuntur. Pro decretoriis vero complures ac fere innumeri passim apud Hipp. in libris *Epidemiorum, Prognosticorum, & Aphorismorum* leguntur ac observantur, ex quo multis visum est, quod in omni die possit solvi morbus, omnesque fere dies posse decretorios dici. Hippoc. in 1. *Epidemiorum, com. 3. text. 14.* hoc expressit. *Est autem primus decretorius circuituum, qui diebus paribus judicant, quartus, sextus, octavus, decimus quartus, vigesimus octavus, trigessimus, quadragesimus octavus, sexagesimus, octuagesimus, centesimus. Et circuituum, qui judicant imparibus diebus, est primus, tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, decimus septimus, vigesimus primus, vigesimus septimus, trigessimus primus. Et in libro quarto aphorism. 36. eisdem expressit: dicens: Sudores febricitanti si inceperint boni, & tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & undecimo & decimoquarto, & decimoseptimo, & vigesimo, & vigesimo septimo, & vigesimo quarto, qui vero vomitu fiunt laborem significant, & morbi longitudinem & recidivam.* Non desunt, qui omnes ad vigesimum usque ad decretorios fecerint. Diocles,

ut Gal. in 1. lib. de diebus decret. cap. 9. scribit, primum & secundum diem non raro decernere affirmavit, forte, quod primo die febres varie resolvantur, atque etiam quod ex Galeno in lib. 1. de crisib. cap. 17. aliquis morbus ad statum pervenire etiam prima die possit; non raroque contingit, ut una die moriantur homines, uti sunt apoplectici, & qui repente suffocentur, sed tamen raro crises atque judicia prima & secunda die fieri possunt, quando humores longiori spatio ad maturitatem perveniunt, tamen non negandum erit, non raro spectari excretiones prima & secunda die, sed hæ omnes pravæ existunt, ut superiori capite satis est demonstratum. De tertio vero, quarto, & quinto nulli dubitant, hosque dies esse, in quibus non raro, judicia animadvertantur. Sextum quoque esse decretorium Gal. in 3. de dieb. decret. concessit, sed plerumque in ipso difficile ac incertum fieri iudicium. In quo die Larissam virginem fuisse integre iudicatam Hippoc. epid. 1. sect. 4. ita tradidit: *Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidum sine febre est iudicata.* Septimum non solum esse decretorium, sed omnium validissimum esse, omnes fatentur. Octavum ex paribus decretoriis fecisse Hipp. nuper vidimus. Et in libr. 4. Epid. plures ægrotos ea die iudicatos meminit. De nono ab aliquo non dubitatur. Decimum quoque iudicatorium fecisse aliquando visus est Hipp. cum dixerit: *Decimo sudavit, sputa sub costa, iudicatus est;* & in 6. Epidem. mulierem, quam in Eranone curavit, decima die sudores, ut Galeno placuit, bonos habuisse, scriptum reliquerit. Gal. in comment. historię Pythonis plane e numero decretoriarum dierum detrahendum decimum diem affirmavit, idem de duodecimo & tertio decimo dicunt, cum tamen raro aut nunquam, & neque recte hi dies iudicent. Decimum quartum post septimum præcipuum obtinere locum Gal. docuit. De decimo quinto, & decimo sexto & de modo inter decretorios vere recenseri non debeant, dicunt, quod in ipsis & in singulis aliis aliquando morbi resolvuntur. Ceterum etsi aliquando iis omnibus morbus aliquis possit iudicari, tamen non

hos omnes judicatorios merito Gal. & alii Medicinæ auctores fecerunt, sed eos tantum, in quibus frequentes & multum judicationes morborumque mutationes spectantur. At ut vere judicatorii cognoscantur Hippocratis regulæ erunt observandæ. Quando non omnes dies, sed eos tantum, qui quaternis septenisque circuitibus dierum fiunt, esse decretorios Galen. *in primo Epidemiorum*, hisce verbis expressit. *Ostendimus vero in lucubratione de diebus decretoriis, omnium esse decretoriorum validissimos, qui quaterno, vel septeno circuitu fiunt.* Sed de horum cognoscendorum regula Hippocratem nunc audiamus, qui *in libr. 3. prognosticorum* ita habet: *Itaque primus impetus hunc in modum finitur, secundus vero ad septimum producitur, tertius ad undecimum, quartus ad decimum quartum, quintus ad decimum septimum, sextus ad vigesimum.* Hi ergo ex morbis acutissimis per quatuor ad viginti ex additione terminantur. Et *in secundo libro aphorismorum 24. Septenorum quartus est index, alterius septimana octavus principium.* Est autem & undecimus contemplabilis, ipse enim quartus est secundæ septimanæ. Rursum vero & decimus septimus contemplabilis, ipse siquidem quartus est, a decimo quarto, septimus vero ab undecimo. Ex quibus supra viginti si addamus quatuor, vigesimum quartum decretorium faciemus, & ab ipso addentes secundum quaternarium, cujus principium est vigesimus quartus, faciemus vigesimum septimum, & hoc ordine, trigessimus primus, trigessimus quartus, trigessimus septimus, quadragesimus, quadragesimus quartus, quadragesimus septimus, quinquagesimus primus, quinquagesimus quartus, quinquagesimus septimus, sexagesimus, sexagesimus quartus, sexagesimus septimus, septuagesimus primus, septuagesimus quartus, septuagesimus septimus, octuagesimus, octuagesimus quartus, octuagesimus septimus, nonagesimus primus, nonagesimus quartus, nonagesimus septimus atque centesimus. Quare tot erunt dies decretorii vocati, in quibus sæpissime morborum fiunt mutationes & judicia, & solutiones; addunt quoque Hippoc. & Galen. tertium, quintum &

nonum, ut ex libro quarto aphorismorum apparet. Non minus & sextum. Hippoc. vero hos omnes divisit in decretorios atque in judicatorios. Hos esse quartum septimi, undecimum decimi quarti & decimum septimum vigesimi, & vigesimum quartum vigesimi septimi, & trigessimum primum trigesimi quarti & trigessimum septimum quadragesimi, & sic de aliis omnibus, primus quaternarius indicat, quod in altero est futurum, & tertius quod in quarto, & quintus quod in sexto & ita de aliis. Et hoc est, quo Hippoc. in aphorismis septenorum quartus est index.

De quo Hippocr. in 4. aphor. 71. ita habet: *Quibus septima judicantur, his nubeculam habet quarta die urina rubram, & alia ex ratione.* & Galen. in comment. ait: *Nam cum quarta dies sit index, quemadmodum ipse edocuit, & qualis sit futura septima pramonstret, omne quod in ipsa dignum effatu signum coctionis apparuerit, futuram septima die judicationem ostendit, adeo quod non solum rubra aliqua nubes in urina apparens antea non visa judicationem significat: sed & alba multo plus ipsa, adhuc autem magis encorema, (latine crassamentum quoddam suspensum, & velut conglobata nubecula media urina pensilis dici potest) equale atque consistens, sibi que ipsi coharens crism fore prænuntiant. Si vero velociter admodum morbus moveatur, & mutatio coloris & consistentia, sunt sufficientia signa futura judicationis, tenuis itaque urina, si mediocriter crassa efficiatur, & si alba rubra fiat, in tali morbo judicationem significat.* Ex quibus apparet, quod coctionis signis non tantum in urinis, sed in aliis quoque excrementis, quarto die vel aliquo alio die contemplabili, vel indice apparebit septimo, futura bona judicatio nobis indicabitur; & sic mala, eodem die cruditatis & malignitatis signis conspectis. Quam rem maxime a Galeno in commento illustratam habemus. Charion vigesimo judicatus, decimosextimo, quæ est vigesimi index, habuit urinas melioris coloris cum subsidentia. Quare contemplabiles indicesque dies ideo sunt appellati, quod perpetuo indicent judicationes in altero quaternario futuras; & decretorii, quo ipsi judicent: sed aliquando confunditur hic ordo, ut quandoque indices fiant decretorii, & decretorii

indices. Quare tot sunt dies vere decretorii & indices, quot in febribus continuis ad prædictionem considerantur, & ipsorum loco accessionum circuitus & numerus in febribus intermittentibus: nam, ut Hippocr. habet tertiana febris septenis circuitibus terminatur, atque quarta accessio erit index septimæ, ex ipsa poterimus ferre iudicium de septimæ exitu. De qua re Galen. in lib. 3. Prognost. ita scripsit: Ut enim per febres continuas numeramus omnes deinceps dies in præsentionem futuræ indicationis, ita per intermittentes annotationes, ut, quod per continuas septimus dies valet, id per intermittentes septima circuitio præstat, ob id igitur exquisita tertiana septem circuitibus, non diebus septem iudicari natura solet, quin etiam, quod quartus dies a principio numeranti adversus septimum est, id quarta circuitio adversus septimam circuitioem. Quartus enim dies septimi index est, & item quarta circuitio septimæ index. Itaque in intermittentibus febribus accessiones, atque in continuis, dies observamus, qui ut dixi sunt partim iudicatorii, quod in ipsis fiant in morbis mutationes & iudicationes, partim indicatorii, quod indicent in altero quaternario mutationes & iudicia. Adduntur alii, qui vocantur intercalares atque intercidentes, cujuscumodi sunt, tertius, quintus, sextus, nonus, vigesimus primus, in quibus quandoque fiunt iudicationes, sed tamen raro, & quæ neque bonæ, neque certæ sunt; quia nimirum fiant a natura morbo irritata ac provocata, ex quo aliquibus etiam provocatorii fuere nominati. Ceteri alii omnes dicuntur non decretorii, uti, est primus, octavus, decimus, duodecimus, tertiodecimus, decimus quintus, & decimus sextus, decimus octavus, & decimus nonus, atque alii item plures omnes, quippe qui ultra decretorios indices, atque intercidentes sunt, atque tot sunt dies decretorii & ipsorum præcipue differentiarum, de quibus qui plura desiderant, legant libros Galen. de diebus decretoriis, & quorundam recentiorum medicorum, qui de his satis accurate scripserunt. Nunc unum, priusquam de prædictione ab ipsis diebus agamus superfuisse nobis attingendum, certe scimus, quod a multis sane, quo scitu difficilius, eo a-

vidius

vidius desideratur, quippe de causis dierum criticorum, de quibus sane quædam attingam, etsi meum non sit de hac accuratius agere, jam sciunt omnes, plures causas a viris eruditis afferri. Pythagoreorum plures ad vim numerorum retulisse dies decretorios dicitur, quod Deus naturaque certis numeris gaudeat; Astrologi ad varios aspectus stellarum errantium & fixarum; alii ipsorum, ut Galen. ad lunæ aspectus; Alii ad solis lunæque speciatim aspectus, eo modo, quo quidam viri eruditissimi studuerunt probare maris fluxum & refluxum, augmentum & decretionem exinde concitari. Amatus Lusitanus Medicus Hebræus ad harmonicam consonantiam, Ludovicus Lemosius, qui de prædictione doctissime scripsit, ad naturam fecit Crisum, criticorumque dierum, auctorem, præsertimque expultricem, humoris copiam, accessiones, morbos ipsos, atque ambientis naturam, Hieronymus Fracastorius, Philosophus & Medicus præclarus, ad motum proprium humoris melancholici omnem dierum criticorum causam retulit. Nos vero non hujus solum humoris motum, sed bilis atque pituitæ, ita ut ex propriis motibus humorum exuberantium mutationes judiciumque in quibusdam terminatis diebus fiant. Humores enim biliosos & acutos scimus nos alternis diebus moveri, quaternos crassos melancholicos, atque istos quotidie pituitosos. Hinc Hippocr. in 4. lib. aphor. 61. scripsit: *Febricitanti, nisi diebus in imparibus febris reliquerit, solet reverti*: quasi febres, omniumque maxime ardentes, diebus imparibus, ex acutorum humorum, a quibus excitantur, natura apta moveri de tertio in tertium judicari, optimum sit. Quod Galen. in libello dogmatum Hippocr. confirmat, dicens: *acutos morbos magna ex parte diebus imparibus judicari*. Qui etiam in 2. Epid. scriptum reliquit, easdem febres solitas esse accedere diebus imparibus; proinde rarissimum esse notat, quod Hippocr. in illo libro dixerat, quippe plerisque ægrotos in ea constitutione habuisse accessiones diebus paribus. Quod egregie Hippocr. in 1. Epidem. ita expressit: *Qua diebus paribus accedunt, paribus judicantur, quorum vero sunt in imparibus accessiones, imparibus judicantur*. Ex quo Hippocr. dies criti-

cos coincidere cum accessionum motibus affirmat. Quam rem Galen. in com. perbelle notavit hisce verbis : *Sapius fieri in accessionibus indicia , tum quod in iis humores vehementer moveantur , & veluti ebullientes erumpant sanguinis eruptione , vel sudoribus , vel vomitibus , vel dejectionibus , vel hemorrhoidibus , vel menstruo mulieribus ; tum propterea , quod id temporis ad excernenda illa impellatur natura , simul quod gravata & afflicta ad excernendum irritetur , simul quod illis magis fusis & discretio noxiorum humorum promptior & judicium fiat proclivius .* Quare ab una eademque causa & accessiones & dies judicatorios fieri , est necessarium. Hinc Hippocr. ex accessionum varietate , id est , ab ipsis partibus accedentibus pares dies criticos constituit , & impares ab accessionibus imparibus. Quos ipse in 1. Epid. com. 3. text. 14. ita expressit , dicens : *Est autem primus decretorius circuituum , qui diebus paribus judicant , quartus , sextus , octavus , decimus , vigesimus octavus , trigesimus , quadragesimus octavus , sexagesimus , octuagesimus & centesimus . Circuituum vero , qui judicant imparibus diebus , primus , tertius , quintus , septimus , nonus , undecimus , decimus septimus , vigesimus primus , vigesimus septimus , trigesimus primus .* Quoniam vero fit , quod raro exluperent humores puri & simplices , sed mixti , biliosis fere perpetuo melancholicorum ulstorum portio aliqua permiscetur , & non raro pituitosorum , ideo non simplices biliosorum aut melancholicorum , aut pituitosorum motus apparent , quare ab eadem causa fient dies judicatorii , ex qua accessiones. Sed dicit lector , a quibus naturam accessiones , a motu proprio humorum , & si rursus proprii humorum motus , a quo fiant , petierit , dicam nondum vere cognitum esse , neque ad nos pertinere quaestionis istius resolutionem. Humoribus itaque motui addimus quoque naturam ac excretricem facultatem , hæc excernit , quod concoctrix debito tempore concoquit , proinde servat certos dies ad excretionem faciendam , qui sunt , ut dictum est , dies vere decretorii , quos divisimus in decretorios , indices atque intercidentes seu provocatorios , in quibus & in aliis quoque , quos non decretorios vocavimus , aliquan-

do natura ante tempus excernens, irritata aut provocata humorum aut qualitate acri venenosa, aut copia humorum, mutationes morborum atque judicium facit. Atque hæc obiter a nobis de hac re dicta sufficiant.

C A P. V.

De prædictione a diebus decretoriis.

Ex diebus criticis seu decretoriis & salutem & mortem Medici prænoscent, quatenus in ipsis, signa coctionis & alia bona apparent, ex quibus quarta die observavit, aut crisin futuram septima, aut morbi quovismodo solutionem merito omnes sperant; in morbis spirituosus sputa, in febribus urinas, atque in ventris affectibus dejectiones Medici debent observare. Quæ omnia in signo aliquo decretorio, aut indice bona conspecta, sanitatem futuram denotant; & quæ cruditatem, ut dictum est, longitudinem, laborem, dolorem, recidivam, aut demum mortem ipsam. Una vero cum signis exitiosis crudæ urinæ in febribus, aut sputa in morbis spirituosus, & in ventris affectibus sputa, mortem proculdubio in proximo altero decretorio; quod uxori Dromæadæ contigit, cum quarta die (quæ obiit sexta) comatosa, stillas sanguinis ex naribus habuerit cum urinis paucis oleosis, quæ sunt perniciofa signa in quarta die, quippe signa decretoria. Signa vero coctionis & bona, etsi conspiciantur in intercidentibus diebus, quicquam certi ad prædictionem non significant, sed potius mala esse suspicandum erit, tametsi non negandum quoque sit, quosdam servatos sexta die, sed rarissime & non sine recidivis. Observant quoque optimum esse, si imparibus diebus morbi acuti, febresque præsertim ardentes, signa bona habuerint, certumque præsagium facere dicunt incertum, non bonum, & cui non sit fidendum, si paribus diebus in prædictis acutis morbis, vel signa coctionis vel mutationes conspiciantur, ex quo Hippocr. ut dictum est in 4. lib. aphor. 61. dixit. *Febricitanti, nisi in diebus imparibus febris reliquerit, solet*

reverti : quod tamen falsum esse Galen. *in comment.* clare demonstravit, ac etiam Hippocrat. *in 3. Epidem. 3. tit.* confirmavit, cum dixerit : *Accessiones plerisque diebus paribus habent.* Quod tamen rarum fieri Galen. *in comment.* docuit. Cum proprium sit omnium ardentium febrium & peracutorum morborum, imparibus duobus ut resolvantur. Malasque propterea, non fideles judicationes esse, quæ eveniant diebus paribus, Galen. *in 3. Epidem.* ita docuit : ei accessiones, diebus paribus fiunt, a principio statim ad sextum diem, pessimum indicium fore prænunciant. *Interim in longum producendum morbum. At si quidem admodum moveantur, quarto die pravam habentem accessionem ad diem sextum de vi decedere.* Ad hoc plerumque veritatem habet, quoniam non pauci fuerunt recte sexta quoque die judicati, cujusmodi fuit virgo Larissæ, de qua Hippocr. ita habet : *Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidum, sine febre est judicata,* & Galen. ait : *in 6. Epidem.* mulierem, quam Hippocr. in Cranone curavit decima die habuisse bonos sudores statuit. Colligamus itaque quod morbi accedentes diebus imparibus, iisdem judicari debent, & ubi paribus hi judicentur & resolvantur, quicquam boni ac certi non habere. Contra quoque diebus imparibus longi, ut Galen. *in lib. 3. de diebus decret.* tradidit, morbos, judicari, qui paribus moveri deberent, bonum non erit, imparibus scilicet moveri & judicari. Indiciumque neque bonum majori ex parte fieri. Atque hæc sunt de prædictione a diebus decretoriis, a quibus potius tempus futurorum judiciorum in morbis, & resolutionum prænoscutur, quam vere quicquam certi ad salutem haberi queat. Nam signa coctionis, etsi in diebus decretoriis bona esse constant, tamen eadem erunt, & idem significabunt, in omnibus diebus conspectu, etsi negandum tamen non sit, salutis signa, in diebus decretoriis conspecta, longe certius & fidelius salutem prædicere, & mortem cruditatis signa, eaque prava. Ad damus regulam aliam ad prædictionem a decretoriis diebus, quam Hippocr. *in lib. 3. prognost. 33.* ita expressit : *Si qui-*
bus

bus horum cœpit dolor primo die, quarto premuntur magis, septimo vindicantur. Plerique eorum incipiunt dolore vexari tertio die, quarto fluctuant, magis deinde vindicantur nono aut undecimo. Quod si quinto die incipiunt dolore vexari, & alia quoque secundum rationem ipsis ex prioribus accedant, quartodecimo morbus finietur. Sed his præmissis potius in gratiam cresium cognoscendarum, ad ipsas modo declinemus.

C A P. VII.

Quod Crisis sit, quotuplexque, & quomodo fiat.

PRÆMISIMUS accuratam criticorum dierum tractationem, ut cresium quoque cognoscendarum cognitio illustraretur, cum diversarum cresium ratio possit commode in dierum criticorum causas referri, quod propterea tunc temporis ad excretionem natura moveatur, illisque statutis diebus humores noxios excernat. Sed hæc inferius accuratius cognoscantur, si modo quædam, etiam scitu necessaria, præmiserimus, nimirum in primis quid ipsa crisis dicatur, quotque habeat differentias atque causas. Quod ad primum attinet, per crisin omnes fere intelligunt naturæ & morbi conflictum, seu melius indicium, unde dies critici, id est, judiciales dicti sunt anxina, quod est certo, aut anxinio, id est iudicio, quod in ipsis de naturæ morbique exitu fiat iudicium. Neque hoc nomen a Medicis inventum putat Galen. at a quopiam vulgari potius, qui cum istis adesset, ipsa re cogente ita pronuntiavit, quo iudicium tunc de vita ægrotantis ageretur: neque enim Medicorum aliquis, ut ait Galen. primus invenit id nomen, sed omnino necessarium fuit, ut qui præsens esset, conturbaretur, atque ideo exclamaret, & crisin, id est, iudicium rem ipsam nominaret, aut *ἀπὸ τῆς κρίσεως*, id est, secerno, quo in optima veraque crisi humores noxii secernantur, & postea excernantur, ut Galen. *in lib. 2. aphorif.* docet. Per crisin vero plures plura intelligi voluerunt. Nam teste Galen. *in primo lib. de crifib. cap. 1. & 2.* quippe aut subitam in mor-

bo mutationem, aut ad meliorem statum inclinationem, sive solam agitationem, quæ antecessit, vel omnem morbi solutionem, aut illam tantum, quæ bona sit. Ceterum Galen. *in libro tertio, de crisibus, cap. 1. & 2.* dixit: Crisin esse subitam præcipitemque in morbo mutationem, vel ad sanitatem, vel ad exitium factam. Idem *in libr. 2. aphorism. 13.* ita expressit. *Crisis, (id est judicatio) est subita in morbo, vel ad sanitatem, vel ad mortem mutatio. Est aut natura separante a bonis mala, & ad excernendum preparante.* Hujuscemodique permutationes, quando repente in morbo fiunt, Hipp. crises, judicationes vocare solet, in quibus nonnunquam integra sanitas restituitur, aut moritur æger; nunquam vero magna sit ad salutem, vel ad mortem permutatio, ut Galen. in eod. lib. aphor. affirmavit. De qua etiam *in libr. 3. de crisibus* dixit: Sola igitur subita ad sanitatem conversio simpliciter crisis nominatur, & quidem omnino fit per manifestas quidam excretiones, aut effatu dignos abscessus. Quicumque enim aliter quieverint, malignius retrocedunt: antecedit aut hujusmodi excretiones & abscessus non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis. Quare ex Galeno Crisis, uti dictum est, subita præceptque in morbo mutatio est, vel ad sanitatem, vel ad mortem. Hanc malam & istam bonam Crisin vocat Galenus *in libro tertio de Crisibus.* Verum Galen. tamen, ut dictum est, *in primo libro, de Crisibus cap. 1.* scripserit subitam in morbo mutationem, inclinationem ad meliorem statum, solam agitationem, quæ eas antecedit, omnemque morbi solutionem, aut quæ bona tantum est, crisis appellari posse, tamen *in libr. 3. de Crisibus cap. 1. & in 2. aphor.* apertius Crisin distinxit a morbi solutione, quæ fit aut morbo emarcescente, aut ægroti viribus paulatim dissolutis, mutationemque subitam in morbo, vel ad sanitatem, vel ad mortem Crisin esse voluit, proptereaque hujusmodi permutationes, quando nimirum repente in morbo fiunt, & in quibus nonnunquam integra sanitas restituitur, aut moritur æger, nonnunquam vero magna sit ad salutem, vel ad mortem permutatio, Crises seu judicationes Hippocratem vocasse, dixit. Quas Criseos in morbis mutationes

tiones Hippocr. breviter fane, sed divine hinc verbis *in primo Epidem.* est complexus. Ad salutem aut mortem, vel inclinatio ad melius, aut ad pejus, quod omnes in morbis, ut Galen. ait, mutationes sint vel statim ad salutem, ut optimæ crises, aut ad mortem, ut pessimæ, aut ad melius inclinare aut ad pejus, has imperfectas & malas crises vocant, illas bonas & perfectas. Sed Galen. in lib. 3. *de Crisibus cap. 1.* sex ait esse omnes numero mutationes, quæ in morbis observantur; primas duas esse ad salutem atque interitum subitas mutationes, quas bonas & malas crises vocat; duas alias, quæ paulatim, non confertim & subito fiunt, aut morbo quidem marcescente, aut viribus ægroti dissolutis; alias duas mistas ex his atque ex primis, quippe ex iis mutationibus, quæ paulatim & confertim fiunt, quando nimirum subita quidem aliqua in morbo ad melius vel ad pejus mutatio facta fuerit, & deinceps usque ad omnimodam solutionem, vel mortem reliquum totum emarcuerit, ita ut exempli gratia, si quis septima die aut excretionem, aut abscessum, aut decubitu fuerit non perfecte judicatus, postea nulla amplius facta mutatione sensim, ac sensim reliquum morbi consumatur, aut sensim viribus dissolutis ægri intereant. Addamus duas alias, non dixerim mutationes, sed potius solutiones morborum ad sanitatem, aut virium ad exitium, atque tot sunt in morbis mutationes, quas etsi non proprie dici crises posse asserimus. Ceterum veræ crises quatuor tantum sunt, quippe subitæ mutationes ad sanitatem & ad mortem, aut ad melius, aut ad pejus. Ex quibus has primo colligimus esse Crisium primas differentias, quippe primam subitam mutationem ad sanitatem, quæ est perfecta ac optima Crisis, quod omnino ægrotum a morbo liberet; & alteram ad mortem, quæ perfecta, & pessima, cum continuo ægrotum interimat; tertiam ad melius, quæ est bona sed imperfecta, propterea, quod non profus hominem sanet; atque quartam ad pejus, quæ & ipsa pessima est ac imperfecta, quod & ipsa non continuo hominem perdat sed paulo post. Longe plures differentias alii fecerunt Crisium, quippe quod ipsarum quædam bonæ, quædam malæ

læ sint, quædam perfectæ, quædam imperfectæ, quædam fideles & certæ, quædam non, quædam manifestæ, quædam obscuræ, quædam periculosæ, & quædam citra periculum, & demum quædam per dies indicatorios significatæ, & quædam absque ulla indicatione prærumptentes. At quod cæ omnes differentiæ bonis ac malis comprehendantur, propterea de bonis tantum & malis agemus. Quandoquidem quæ bonæ sunt certe fideles perfectæ aut imperfectæ, manifestæ aut obscuræ, diebusque indicibus significatæ, citraquæ periculum existunt. Contra malæ quippe infideles, non die decretorio significatæ, obscuræ, imperfectæ, periculosæque. Sed priusquam de iis agamus, videamus prius, a qua causâ crises fiant, quam rem Galen. in lib. 2. aphorism. de veris crisisibus, ita expressit: *Fit aut natura separante a bonis mala & ad excernendum præparante.* Non temere igitur in tali turbatione graviter se habent. Ex quibus patet naturam ipsam esse, quæ, humores dum studet bonos a malis segregare, malosque excernere, crises faciat. At alias a nobis demonstratum est, naturam ipsam ad crises faciendas moveri, aut ab humoribus noxiis plane secretis a bonis, aut ab iisdem etiam nondum separatis a bonis, qualitate, vel copia expultricem internorum viscerum molestantibus. Ex quo & naturam & humores crisisium causas esse, liquido constabit. At has crises ab aliis in morbo factis mutationibus distinguunt, excretiones aut abscessus subsequuti. Propterea crises perfectas optimasque dicimus, in quibus humores noxii omnino fuerint excreti, posteaquam ipsos a bonis natura separaverit, quod concoquendo agit. Aliarum vero mutationum in morbis vere non criticarum, quas verius solutiones appellant, aliæ quidem causæ existunt, quippe vincente natura, aut humores crudi, crassi ac lenti, ad motum difficiles, sed coctione primo extenuandi, & absumendi, quo morbus paulatim marcescit, usque ad omnimodam sanitatem, aut morbo ipso vincente, eique natura succumbente, virium prostrator quæ natura paulatim a morbo consumitur; atque hoc est, quod Galen. in 3. lib. crisisibus cap. 10. ita habet: *Est autem primum & maximum in morbis mor-*

mortalibus signum, quod sine crisi mors sit subsequutura, virium imbecillitas. Nam virtus ita prostrata ad pugnam contra morbum non excitatur. Atque hæc de criseum causis in communi, quas accuratius etiam postea de singulis criseum differentiis acturi explicabimus. Nunc videamus, quinam morbi criseum terminentur seu judicentur, & qui non.

C A P. VII.

De morbis, qui per Crisim terminantur, & de iis, qui absque Crisi finiuntur.

ACUTOS tantum magnosque sive vehementes morbos criseum terminari, vel ex eo cognoscetur, quod nunquam in parvis crises fieri observentur. De veris autem loquimur, quæ teste Galen. *in lib. 3. de criseum cap. 4.* omnino fiunt per manifestas quasdam excretiones, aut effatu dignos abscessus. Demonstratum quidem est has crises naturam movere, irritatam vehementer a magnitudine seu vehementia morbi, quod idem est ac si dixerimus a quantitate accidentium, quibus magnitudo sive vehementia morbi, ut docuit Galenus *in eodem libro de criseum*: Necessarium enim est, ut ipse quoque *in secundo lib. aphor.* ait: *ob morborum magnitudinem, ac casum vehementiam vel cito vires prosterni, adeo ut homo moriatur, vel ad noxiorum humorum excretionem excitatus, si modo, quos invaserint, exsuperent, bonam sequi indicationem, sin autem exsuperentur, malam.* Ex quibus constat magnum vehementemve, quod idem esse ex Galeno in nuper citato *lib. 3. de criseum* constat, morbum criseum tantum judicari ac terminari, a parvo enim natura non irritatur ad excretionem. Hinc Hippocr. *in libro secundo aphorismor. 13.* ait: *Quibuscunque judicatio sit, his nox gravis ante accessionem est.* Natura enim, ut in comm. docet Galen. separante a bonis mala & ad excernendum præparante, non temere in tali turbatione graviter ægroti se habent. Hinc præcedunt accidentia multa & magna, quæ & valde turbant exagitantque ægrotos, tum etiam quæ timorem

insipientibus, ut ait: Galen. *in 3. de crisib. cap. 2.* inducant, & deceat medicum generosum neque turbari, neque futurum eventum ex ipsis symptomatis ignorare. Quam rem probe expressit Galen. *in 3. de crisib. cap. 10.* hisce verbis: *Futuram autem praeognitionem ex eo, quod urgeatur, ac vehementer irretetur natura a morbo, atque ex subita prae rationem circa corpus facta perturbatione: omnino enim sit aliqua novitas, quando crisis futura est, vel circa respirationem, vel circa mentem, vel auditum, vel visum, vel ferendi facilitatem, vel circa aliquod eorum, qua saepe diximus, qua uno nomine summatim iudicialia accidentia, & signa appellamus.* Quare etiam, quod ab Hippocrate *in aphorismis* dicitur, quibuscumque crisis fit, his nox molestia, qua antecedit accessionem, est ipsum, quod nunc nos dicimus. Addimus quod crises, cum fiunt in morborum accessionibus (concurrere enim in idem tempus crises, cum morbi accessione Galen. docuit) etiam in morbis, habentibus accessiones, manifestius fiunt, qui omnes magni vehementesque sunt. Quare colligamus morbos magnos ac vehementes per crises terminari, nequaquam vero parvos & exiles, a quorum parvitate (quando parvi dicantur, *in 3. de crisib. cap. 24.* ex Galeno, qui multis magnisque symptomatibus carent) cum natura ad excretionem irritari nequeat. Hinc Galen. *in secundo libro aphorismorum*, dixit, acutos inagnosque morbos in parvo tempore magnas facere mutationes, quarum quae repente fiunt, crises Hippocratem appellare. Magni itaque morbi sunt, qui per crises judicantur, & parvi citra crises, quod, ut dictum est, ab ipsis natura non irretetur ad humorum excretionem. Sed hoc tamen accuratius erit cognoscendum, cum, ut Galen. monuit, debiles quidem & parvae febres quandoque valde malignae sint. Saepe enim Medici decipiuntur, cum febres exterius debiles & parvas observent, putantes vere parvas & debiles esse, cum tamen valde magnas esse reipsa comprehendatur; cum praesertim (etsi calore vehementi carere exterius videantur) multa saevaque accidentia habeant, a quibus magnae & non parvae sunt, veluti sunt vigiliae, deliria, difficiles respirationes, inquietudines & alia hu-

jusmodi, quæ magnam esse morbum testantur. Hinc Hippoc. phrenitides quasdam debiles, imbecilles, & obscuras vocavit in *prorrheticis* valde phrenitides. Quare hi morbi (quos merito Medici malignos appellant) crisi bus solent terminari, quod & ipsi habeant accidentia multa & magna, quibus natura ad excretionem humorum noxiorum potest irritari, & excitari. Sed jam doceamus, quibus signis futuræ crises possint prænosci.

C A P. VIII.

De signis crises futuras significantibus.

CUM cognitum a nobis sit, morbos magnos vehementesque tantum per crisin terminari seu judicari. Nunc videndum est, quibusnam signis crises futuræ prænoscantur; sed de perfectis cognoscendis sermonem faciemus, cum eæ certa ratione, teste Galeno, in *tertio de crisisibus, capite quarto*, præsciri possint, veluti imperfectæ non certa ratione, sed conjectura potius possunt prænosci; qua notitia Medici (quod maximum in medicina est) possunt præcognoscere, & prædicere futuras crises, & quo tempore fient, & etiam, ut paulo post docebimus, qualibus nam crisi bus seu excretionibus sive abscessibus, sint futuræ. Itaque vere quidem a nobis scriptum est, non nisi morbos magnos vehementesque per crisin terminari, atque hos etiam non terminari per crisin, ni virtus satis in corporibus robusta & firma fuerit: si modo verum est, crisin fieri morbo natura que invicem colluctantibus, quo pacto enim natura prælanguida pugnam audebit tentare cum morbo gravissimo? Ob morborum enim magnitudinem ac casuum vehementiam Galen. dixit, vires vel cito prosterni & nullam fieri crisin, vel ad noxiorum humorum excretionem excitatas, moliri evacuationem. Quare in magnis vehementibusque morbis, & in corporibus robustis certo poterimus crises prædicere, & quo majores vires, una robustiores erunt, eo certius & citius poterit crisis prædicti. Ceterum cum nobis non satis

fit, hoc cognovisse, quippe in magnis morbis, viribus existentibus firmis, futuras crises certo prædicere nos posse, sed opus esse, ut etiam instantes crises animadvertamus & possimus assidentibus, ac etiam ægrotis, si salutares futuræ sint, eas præfigere, ideo omnia illa signa, quibus crises instantes innotescunt, nunc describemus. Quæ ex Hippocrate, atque Galeno sunt Ægrotantium corporum turbationes vehementes, morbi idea, magnitudo, natura, motus, mos, coctiones, cruditates, rigores, anni tempus, regio, præsens constitutio, ægrotantis natura, ætas, victus, antea acta, & alia hujusmodi similia. Ex his enim Galen. *lib. 1. de crisib. cap. 8.* & *in secundo libro aphorismorum* instantes, ac futuras crises prænosci tradidit. Ceterum horum quædam particulatim videntur facere ad crises has futuras, quædam ad bonas atque malas cognoscendas, & quædam ad tempus, quo sint expectandæ, quod interstinguendum. Hoc enim denotare videntur dies judicatorii, in quibus aliquod criticum signum illuxerit, sive in humoribus concoctio, sive cruditas, sive aliud signum. De quibus Hippocrat. *in libro quarto, aphor. 71.* ait: *Quibus die septimo futura est crisis, iis urina rubram die quarto nubeculam habet, ceseraque pro ratione.* Ex motu vero morbi aut celeri, aut tardo ita cognosci Hippocr. *in libro primo aphor. 12.* sic indicavit. *Exacerbationes vero & constitutiones morborum indicabunt tum morbi ipsi, tum tempora anni, tum periodorum proportionis inter se observatio, sive ea quotidie, sive alternis, sive majori intervallo fiant: sed ex iis, que postea apparent, indicia sumuntur; veluti in pleuritide sputum, si statim initio appareat, breve fore denunciat, si vero posterius conspiciatur, longum.* Ad bonas vero atque malas crises denotandas coctiones & cruditates facere videntur. Idem fere & morbi idea quippe videtur notare, utrum evacuatio ei proportionem respondeat, & an sit bona; &, teste Galeno, ex signis supervenientibus, quæ ad bonam vel malam crisin dignoscendam faciunt, illa quoque denotatur. Hæc omnia signa privatim ad bonas malasque crises cognoscendas faciunt, de quibus posterius nos accuratius. Reliqua vero faciunt ad judicandas crises

simpliciter futuras, quippe quæ sunt, turbationes ante crisin, & simul omnia signa, quæ critica dicuntur, magnitudo morbi, vitium robur, naturæ morborum, & humorum morbos facientium, non minusque ægrotantium corporum victus, antacta ætas, anni temperies, regio, status præsens atque similita. Lex his tamcn omnibus tria videntur sufficere ad prænoscedendam crisin, quippe acutos magnosque morbos, magnas turbationes, atque vitium robur. His quidem vitis necessitates hiet crisis. Hicnem virtus a vehementi acutoque morbo maxime turbata necessario aut extinguetur, aut ad pugnam vehementer irritata ad excrctiones noxiorum humorum inclinabit: Si enim prælanguida circa crisin succumbet morbo, ac extinguetur, robusta vero non poterit, nisi factu conflictu superetur, sed in eo conflictu necesse est aliquam humorem crumpere excrctionem, aut bonam aut malam; bonam naturam morbum superante; malam a morbo superatam. Alia vero, crisi non præcipue crisin indicent, tamen maxime adjuvant futurarum crisium cognitionem, quæ inquam sunt, morbi idea seu species, ea ratione, qua signa apparent, proportionatæ excrctiones futuræ ad eam speciem morbi, ut si-gna sanguinis erumpentes in febribus ardentibus, coctiones, & cruditates. Morus quoque morbi celer vel tardus, quando tardi motus morbi raro aut nunquam crisi indicentur: morborum item naturæ, ætas, natura, victus, antacta ægrotantis, tempus anni, præsens constituto, & regio, quæ iudicium. Sed agge singula hæc signa consideramus accuratius, & primo ex Hippocr. qui in lib. 2. aphorism. 13. ita scripsit: *Quibus crisis fit, is nox gravis ante accessionem, qua vero subsequitur magna ex parte, levior existit.* De signis his, ægrotos ante crisin turbantibus, Hippocrat. in 1. Epidem. comm. 2. text. 25. usque ad 56. ait: *capitis, colli dolores, & gravitates cum febris, & sine febris phreniticis convulsionibus, sed & virulentia vomunt, & ex his quidam subito moriuntur.* In ardentibus autem ceterisque febris, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii contentio, neque cum dolore corri-

pit, his e naribus sanguis erumpit. At vero quibus totius capitis gravitates, tum autem cordis dolores & fastidia sunt, biliosa post aut pituitosa vomunt. De quibus clarius Galen. in lib. 2. Epidem. & in lib. 3. de crisib. cap. ita scripsit: Sola igitur subita ad sanitatem simpliciter crisis nominatur, & quidem omnino fit per manifestas quasdam excretiones aut effatu dignos abscessus. Quicumque enim aliter quieverint, malignius retrocedunt. Antecedit autem hujusmodi excretiones & abscessus non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis. Nam & difficiles tolerantia & vigiliae, & deliria, & graves somni & difficiles anheliatus, & vertigines tenebricosæ, & difficiles sensus, dolores capitis, colli, & stomachi & multorum aliorum membrorum, nonnullis vero aurium sonitus, & vani ante oculos apparent splendores, & lachrymæ involuntariæ effluant, & urina retinetur, & labrum agitur, aut aliquid aliud tremulum fit, oblivio & præsentium ignorantia & vehemens accidit rigor, & plurimum accessio consuetam anticipat horam, & multus æstus, sitisque intolerabilis sequitur, clamant & saliant sicut furentes, neque possunt in eodem situ recumbere, deinde repente multus sudor erumpit, aut vomitus aliquis non paucus insequitur, aut venter subito solvitur, aut abundans fit fluxus sanguinis, aut hæc omnia simul contingunt, unde non parvus invadit timor inspicientes. Addamus ex Galeno in tertio, de crisib. cap. 10. pulsus inæqualem in pluribus crisibus fieri & præcipue, cum non fiunt sine pugna & periculo; multo magis cum biliosi humores ad ventriculum confluunt, apparentibus etiam aliis vomitus signis, quæ Hippocrat. scripsit: sed Hippocrat. signa ex pulsibus sumpta, vel quia non moveret, ait Galen. vel quia non moventi existimavit idcirco non est secutus. Atque hæc sunt signa omnia critica, quibus ante crisis fit turbatio vehemens, præfagians in acuto magnoque morbo, viribusque robustis, aut non languentibus, crisis bonam: si fiant, ut alias dicemus, in statu morbi, concocto jam morbo, malam in principio, natura morbo succumbente. Rigores quoque privatim in febribus ardentibus aliisque acutis morbis solent crisis præire. De quo Hippocrat. in libro quarto

aphor. 29. habet. *Quibus in febribus sexto die rigores fiunt, difficilis sunt iudicii &, si rigor incidit, febre deficiente jam imbecillo, lethale: & postea aphor. 58. Et, qui ardente febre laborat, si rigor supervenerit, morbi fit solutio. Et postea. aphor. 63. Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvantur.* Inter signa enim decretoria seu critica non minimum rigor locum habet, ad crisin quippe aut bonam aut malam prænuntiandam. Motus quoque morbi color maxime facit cum critico aliquo conspecto signo ad prænuntiandum crisin: Namque color motus crisin futuram & tardus acrisiam significare solet. Celerem vero motum ostendunt brevia morborum tempora, siquidem qui morbus breve principium habuit, breve quoque augmentum, statum, atque declinationem habebit. Ex brevioribus quoque accessionibus idem ostenditur. Galen. *in tertio de crisib. cap. 3. dixit: Febrim, quæ quatuor tempora accessionum omnia breviter percurrit, properare ad crisin: & in primo lib. Epidem. ita habet: Quare fac memineris, ubi quartus perinde ac tertius gravia habeat symptomata & signa in morbo acuto, brevi expectandum esse iudicium.* Ex specie vero seu idea morbi, quod morborum singulis speciebus constitutæ quædam proprietates, ut ad crises veniant, cujusmodi teste Galeno *in 3. lib. de crisib. ardentium febrium proprium esse videtur, ut sanguinis eruptione ex naribus, aut ex alia corporis parte, aut post vehementem rigorem sudore multo & calido erumpente ex toto corpore, aut per vomitum biliosorum humorum excretionem judicentur.* Proinde in his signa omnia, quæ aliquam prædictarum excretionem prænuntiant, & significant, conspecta, crisin nedum futuram, sed quoque speciem crisis, ac vel etiam aut bonam aut malam ostendent. De quibus Hippocr. *in aphor. 58. ait: Et, qui ardente febre laborat, si rigor supervenerit, morbi fit solutio.* Ubi præsertim post ipsum aut sanguinis eruptio aut sudor, aut biliosorum humorum sequatur excretio. De iis ait Galen. in *Prorrheticis. Morbi qui statim turbulenti sunt, insomnes, sanguinem de naribus stillantes, sexto die levantur, noctu laborant, postridie sudant, in somnum feruntur, delirantque, abunde sanguinem*

nem profundunt. & in 1. Epidem. comm. 2. text. 55. In ardentibus autem febribus, ceterisque febribus, quibus colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus sanguis erumpit. Atque ita de iis, qui sudores vel alvi dejectiones aut vomitus biliosos habent. De quibus in 2. progn. Qui vero totius capitis gravitates & oris ventriculi marsus ac stomachum anxium habent, isti biliosa & pituitosa evomunt, uti Charioni contigit. De quo Hippocr. in 3. Epidem. 2. text. 2. Quinto cum dolore cuncta exacerbata fuerant, nugabatur, noctem molestem habuit, non dormivit, sexto nihil est immutatum, septimo superriguit febris acuta, per totum corpus sudavit, iudicatus est. Et de Virgine quadam Larissæ; Quarta sub noctem deliravit, sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidum, sine febre est iudicata. Ita ex aliis signis, in aliis etiam morbis, denotantibus vacuationes formis ipsorum proportionem respondentem seu proprias, ut in tertianis febribus vomituum, dejectionum, biliosarum aut sudorum signa, crisin ostendunt, & in quartanis sudorum multorum & pituitosarum excretionum, & in phreniticis sudorum præcipue futurorum ex capite copiosiorum eruptionis sanguis e naribus, non minus in pleuriticis & in hepatis lienisque inflammationibus, atque tandem in omnibus præcordiorum inflammationibus, signa vel erupturum sanguinem, vel alvi dejectiones, vel vomitus, vel sudores denotantia, critica esse affirmamus; atque ita licebit ex morborum idea crisin Medicis prænosci. Ex coctione vero & crisin, & bonam crisin, si aliquid criticum signum una illuxerit, ex prædictis nobis significari certissimum erit. Perpetuo enim, ubi in aliquo decretoriorum seu indicatoriorum dierum in magno morbo, cum aut capitis dolore aut delirio, aut gravitate, aut aliquo signo ex criticis crisin in altero quaternario futuram significabit. Propterea Hippocr. dixit: in 1. Epidem. Coctiones celeritatem iudicii & securitatem ostendere. Ex diebus quoque iudicantibus crisin præfagitur Galen. enim in 3. de crifibus scribit: Ubi in 4. die aderit magnitudo morbi, ejusque morbi celer motus atque signum coctionis, in septimo iudicium

cium sequetur, & si hac septimo tantum fient, iudicium undecimo, aut decimo quarto erit. Crisium vero futurarum iudicium augere, naturam morbi calidam, calidosque humores & summe putridos, naturam itidem ægroti calidiorē, ætatem florentem, victus rationem anteaſtam, bilioſorum ciborum, calidam cœli regionem, anni tempus æſtivum, non opus eſt, ut ad hoc demonſtrandum diu laboremus, cum omnes ſciant, proprium eſſe calidorum humorum, ut facillimi ſint ad excretionem, atque etiam ſua qualitate naturam movere maxime atque irritare ad excretionem ipſorum; temperamentumque calidum aptiſſimum eſſe ad criſes, veluti, frigidi morbi, humores frigidi, naturæ frigidæ, cœlum frigidum atque hyemale tempus, & alia ejuſdem generis, cum criſes retardare, tum ut ne fiant, facere Galen. in loco citato atque alibi in multis locis nobis demonſtratum reliquit. Atque ſatis de ſignis criticis, quorum, ut diximus tria tantum nobis poterunt criſes prænuntiare, quippe morbi magnitudo; corporis turbationes, uti ſunt dolores, inquietationes, deliria & alia huius generis critica, quæ ſuperius ex Galeno omnia adnumeravimus; atque virium robur. His tribus conſpectis ſignis non dubium erit, quin criſis ſit futura: alia vero ſigna; quæ etſi non per ſe denotent criſin, tamen aliquo modo poſſunt criſes prænuntiare, uti Galeno placuit, & a nobis jam eſt demonſtratum.

C A P. I X.

De Criſibus ſalutaribus, quæ certam ſalutem ſignificant, cognoscendis.

PRÆMISSIS, quæ ad prænoſcendas criſes faciunt, nunc ſuper eſt, ut bonas ſalutares atque malas exitiales cognoscamus, ut ex ipſis ſalutem & mortem ægrotantium aſſidentibus præſagire ſciamus, atque hoc eſt unum præcipuum, propter quod nos criſium cognitioni tam accurate incumbere voluimus. Sed eſto, principium faciamus a bonis ſalutaribusque

cognoscendis, quæ omnes in morbis salutem proxime futuram significant. Hæ vero duplices existunt, quædam optimæ fideliter salutem ægrotis indicantes, quædam non certam, sed plerumque, cum recidivis, & periculo. De primis nunc agimus, quæ optimæ ac saluberrimæ existunt, a quibus certa salus perpetuo prædicitur. Hoc vero certo indicabunt signa perfectæ coctionis in excrementis, status morbi in diebus judicatoriis fuisse judicatos in aliquo judicatoriorum dierum fieri, excretiones subsecutas morbi naturæ convenire, morbum ab ipsis resolvi, ægrotos coloratiores ac robustiores, ac quam antea quietiores videri, pulsus meliores evasisse, quippe vehementiores, æqualiores, ordinatiores. Coctionis autem perfectæ signa, quæ penes excrementa nostri corporis considerantur, præcipuum optimarum cresium certissimumque esse argumentum ex Hippocrat. qui in primo Epidemiorum ita habet, colligitur: *Concoctiones celeritatem portendunt judicii, securitatemque salubrem*, & Galen. in 3. libro de crifibus cap. 3. ita ad salutem in ægrotis præfagiendam coctionis facere novit, ut affirmaverit, conspectis coctionibus, neminem morientem vidisse. Quod ipse ita scripsit: *Primum quidem & maximum inter omnia est considerare coctiones ex urinis, alvi excrementis & sputaminibus. Siquidem ego millies cum, dum crises fierent, interesset, neminem unquam vidi intereuntem, qui præcedentibus coctionibus crifin habuisset.* Perfectæ seu exquisitæ itaque coctiones in excrementis conspectæ, sunt certissima præfagia optimarum cresium. In omnibus itaque febribus vel sine passione alicujus visceris, vel cum inflammatione hepatis, vel renum, vel vesicæ, vel splenis, ac ut uno verbo dicam, semper ubi febris affuerit, vel ex sola humorum putredine accensa, vel ex membro inflammationem patiente, urinæ concoctæ optimam securissimamque crifin, teste Galeno, pollicentur; veluti in morbis Thoracis, & pulmonis primo sputa concocta, quæ præcipua harum partium affectarum sunt indicia, atque una cum ipsis, urinæ quoque & alvi excrementa itidem concocta spectentur, Certissimum optimæ crifis nobis erit indicium. Non secus in affectibus ventris primo

ad optimam crisin prænoscentiam, alvi excrementa concocta & postea urinæ erunt attendendæ. Quare præcipuum certissimumque signum optimarum crisiû erunt coctiones in excrementis conspectæ. De quibus Galenus etiam *in eodem libro 3. de crilibus cap. 5.* ita scripsit.

Cum enim post signa optima, atque exquisita coctione, facta fuerint, necesse est, ut optima sint, quoniam & sola coctio crisis celeritatem, & salubrem securitatem ostendit, neque enim, vel animo concipi potest, quod post morbi exquisitam coctionem crisis mala sequatur. Exquisita vero coctio fit tempore status. Hinc optimas crises, vel in statu vel parum ante ipsum fieri Galen. *in 3. de crilib. cap. 6.* docuit, quoniam tunc omnia concocta sunt, Galen. *in eodem lib. cap. 4.* docuit. Perfectasque eas crises esse, quæ tunc temporis fiunt, in augmentisque si salus sit subsequutura, imperfectas esse, vel non securas. At distinguendus hic status, quam naturæ statum in primo libro vocavimus, in quo optimæ crises fiunt, a statu morbi, quod namque cum naturæ statu convenit: aut enim in principio, aut denique in augmento naturæ seu materiæ, ut alii vocant, morbi status celebratur, quo tempore dicimus morbum ultimas vires exercere, neque amplius magnitudine & vehementia augeri; De hoc statu morbi nos non loquimur, sed de naturæ statu, qui non penes morbi majorem venementiam, sed penes coctionem exquisitam cognoscitur: in hoc enim optimæ salutare securissimæ, ac perfectæ crises apparent. Optimam quoque crisin esse diximus, quæ priusquam fiat a die iudicatorio aliquo fuerit iudicata, veluti exempli gratia, die quarta si septima futura sit crisis, de qua Hippocr. *in 4. aphor. 71.* *Quibus septima morbus iudicatur, his nubeculam urina continet quarta die rubram, & alia ex ratione.* Addamus eam quoque esse primam, quæ in diebus criticis apparet, de quibus *in eodem libro aphor. 36.* Hippocr. *si sudores febricitanti inceperint boni & tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & decimoquarto, & decimo septimo, & vigesimo, & vigesimo septimo, & trigesimo primo, & trigesimo quarto: ii enim sudores morbos iudicant, qui secus evenerint, laborem & morbi longitudinem,*

nem, aut ejusdem reditum significant. His etiam addimus cognosci optimam crisin, cum primo ex qualitate humoris excreti: optima enim habet excretionem morbi naturæ seu idæ convenientem, cujusmodi exempli causa in ardente febre, & in omnibus viscerum inflammationibus, sanguinis eruptio, aut copiosi sudores, aut vomitus, vel alvi dejectiones multæ biliosæ, qua excretionem conveniunt morbi idæ, quæ est calida & sicca, atque a calidissimis biliosisque humoribus fovetur. Quo apparet etiam confirmari hanc bonam excretionem, ab ægrotantis natura biliosa, a biliosa victus ante acta, ab ætate efflorescente, atque ab anni tempore æstivo, in calida siccaque regione atque in tali cœli statu. Hæc enim biliosa excretionem, prægressis signis coctionis, optima erit, & salutaris in omni morbo bilioso, veluti in pituitosis, pituitosæ, & in melancholicis atrii humoris excretionem, optimæ itidem erunt. Diximus alias ex Galen. per sudores judicari omnes febres ardentem, tertianas, effervescentes inflammationes; docuit eoque magis, si una sanguis ex aliqua parte corporis copiosius erumpat, aut biliosus vel remotus, vel alvi excretio biliosa appareat, itidemque cerebri inflammationes, reliquosque omnes capitis affectus. Sanguinis vero excretionem seu eruptionem ardentem febres, synochas, aliquando phrenitides, etsi cæ non frequenter; pleuritides quoque, etsi minus quam ardentem febres; aliquando etiam peripneumonias, quod tamen raro fit, judicari alias docuimus. Hepatis, lienisque inflammationes frequentissime e naribus eruptionem liberant, sed hepatis ex dextra nare profluens sanguis, & lienis e sinistra, quod rectitudinem omnes bonæ excretionem & vacuationem servare debent. Omnes item præcordiorum inflammationes sanguinis fluxio judicat. Sudor etiam, ut dictum est, juvat omnes inflammationes calidas, & acutas, quæ sunt in præcordiis. Item hepatis partes devexæ, sanguinis fluxu, sudoribus, & copiosioribus urinis solent judicari, & connexæ, alvi excrementum biliosis, atque sudoribus, nonnunquamque etiam vomitibus. Renum etiam & vesicæ affectus copiosioribus urinis judicari solent. Thoracisque ac pulmonum affectus sputaminibus. Hæc pau-

pauca addere ex Galen. *in lib. 3. de crisib. cap. 2.* volui, ut lector possis ex ipsis pernoscere, quænam excretiones morborum ideis conveniant, atque ex ipsis bonam crisin, quod congruat naturæ morborum vacuatio; & malam, cum nullo pacto congruat. De quibus forte Hippocr. *in 1. aph. 2.* dixit: *In perturbationibus ventris & vomitibus spontaneis, si qualia purgari oportet, purgantur, confert & agri facile ferent.* Quod repetit postea, dicens: *Quæ vacuantur, non multitudine sunt æstimanda, sed, si qualia oportet, evacuentur, & ager facile ferat.* Itidem & locus, per quem ut dictum est, fit excretio erit attendendus, ut sit conveniens, & ad quem natura inclina-verit. De quo etiam Hippocr. *in aph. 21.* ita habet: *Quæ educenda sunt, quo maxime tendit natura, eo ducenda, per ea videlicet loca, quæ conferunt.* Galenusque in commentario, loca convenientia, per quæ excretio bona sit, intellexit si κατὰ ἵσθη id est directo ad locum affectum fieri contingant. Ex quibus apparet, quæ omnes sint excretiones naturæ morborum congruentes, per quas optime salutareque crises fiunt. Quas etiam optimas esse aliis signis cognoscimus, & primo, quod ab ipsis ægroti aut sanentur, aut in melius mutantur, corporaque quietiora evadunt, atque hoc est, quod Hippocr. per hunc aphorismum docuit, qui est: *Quibus crisis fit, illis nox gravis ante accessionem, qua vero subsequitur, magna ex parte levior est.* Hocque fieri Galen. *in comment.* ait: quia videlicet plures ad salutem crises desinunt. Certo siquidem scimus ex ægrotis plures esse, qui servantur, quam qui intereant, nisi forte pestilens sit cœli status. Optime quoque excretionis certiora signa notat Hippocr. *in 1. aphor. 12.* ut ægroti facile evacuationes tolerant. De quo signo Galen. *in comment.* ita habet: *Nam si humor superexcedens evacuetur, tunc ipsum seipso ægrotum fieri levio-rem, & melius tolerari, est necessarium.* Addit *in tertio de crisibus cap. 2.* Fieri etiam melius coloratum pro ratione evacuationis, atque ad resurgendum robustiorem, febremque resolveri, aut saltem maxima ex parte diminui. Ceterum hæc optimarum criseum signa confirmabunt quoque pulsus: meliores quippe vehementiores, æqualiores, ac ordina-

tiores, de quibus Galen. scripsit: Vehementior igitur fit continue magis pulsus & æqualior, atque ordinatior in bona declinatione; expellit enim natura fortius omnem subito febrilem calorem, debilior vero atque inordinatior & inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus, atque tot sunt, quæ optimas crises significant, easque, ut dictum est, fideles atque certas, quibus certa quidem salus perpetuo promitti ægrotis poterit. Quales ab Hippocrat. 8. *Epidem. comm. 1. art. 1.* in illo, qui in Dealcis hortu decumbebat, & in aliis fuere conspexit, de illo ait: *Quadragesimo alvus pituitosa alba subcrebra deiecit, multum toto corpore sudavit, absolute est judicatus.* Et de Nicodemo: *Vigesimoquarto multam urinam, & albam reddidit, in qua multa subsidebant, sudor ei toto corpore copiose calidus emanavit, sine febre judicatus est.* Et de Pericle etiam, qui fideliter per crisin fuit judicatus tertio. *Febris emolita fuit, urina multa & concocta, in quibus multum subsidebat, nocte quievit. Quarto circa meridiem sudor prorumpit toto corpore multus & calidus, sine febre judicatus est, neque rediit.* Et de Anaxione pleurítico. *Vigesimo primo rediit febris, tussit, multa excrevit concocta, in urina multa subsidebant alba, desiit sitire, dormiit, trigesimo quarto die sudavit, cessavit febris, in totum est judicatus.* Atque de Neropito. *Jam vero circa diem octuagesimum cuncta remissa sunt, nihil tamen destitit, etenim urina boni coloris, & copiosiores subsidentias habentes exierunt, deliriaque imminuta sunt. Circa diem centesimum alvus fuit turbata multis biliosis, durabantque diu multa talia, deinde dysenteria cum dolore, reliqua levia fuerunt, in summa febres eum reliquerunt, discessitque surditas. Centesimo est absolute judicatus.* In his omnibus possunt omnia præcipua optimarum fideliumque Crisium signa, quæ esse diximus, coctionem manifestam ac exquisitam in excrementis, quæ juxta affectuum locos affectos considerantur, in statu morbi crises fieri, præjudicarique ab indicibus vocatis diebus. In criticisque diebus conspici, excretionisque idæ morborum respondere, hæque sequi aut februm solutionem, aut manifestam imminutionem, cessare symptomatum molestias, quæ singula in iis ab Hippocrate consp-

Etis crisiſibus fuere obſervata. Coctioſis manifeſtæ ſignum in Nicodemo, fuit multa urina alba, in qua multa ſubſidebant. Et in Pericle, urinæ item multæ & concoctæ cum multa ſubſidentia, & in Annaxione, multa quæ tuſſit, excrevit concocta, & cum urina optimam ſubſidentiam habente, & in Nerypyto urinæ itidem melioris coloris, copioſiores ſubſidentias habentes erant. Quæ etiam concoctio perfecta, in ſtatu naturæ factas fuiſſe eas criſes indicabat. In quibus cum criſes in criticis diebus apparuerunt, tum videntur quoque antea ab iudicatoriis præjudicatæ. Fuereque excretiones morborum illorum naturis convenientes. In eo enim, qui in Dealcis hortu, quod febris ejus fuerit ex miſtione bilioſorum pituitoſorumque craſſorum humorum, ideo excrevit per alvum multa pituitoſa, & ſudorem copioſum tenues bilioſos humores fuere excreti, & Pericles quoque ſudore multo excrevit bilem, a qua in febrem delapſus fuerat, atque ita de aliis, quas omnes & allevatio, cum febris tum ſymptomatum fuit ſubſecuta, & hæc de optimis fidelibusque criſibus, ſalutem certam ægrotis ſignificantibus.

C A P. X.

De Criſibus ſalutaribus, quæ tamen neque fideles, neque certa perpetuo ſunt.

APPARENT vero Criſes non raro bonæ ſane, ſed tamen quibus Medici perpetuo fidere minime debent, quæ hiſce ſignis ab optimis fidelibusque diſtinguuntur, quippe quod non cum exquisitæ coctioſis ſignis, neque in ſtatu morbi, ſed in augmento, atque etiam, quæ non ab indicibus vocatis diebus fuerint indicatæ, neque minus in diebus decretoriis apparuerint, ſed in interdiciſibus, quos etiam intercalares & provocatorios appellari ſuperius diximus, qui natura non perfecta coctioſione in iis cogatur pugnam cum morbo aggreſſi. Ex qua raro optime morbus iudicatus, ſed plerunque imperfecte & non tuto, & quemadmodum etiam (ctſi appa-

reant t

reant quædam coctionis signa,) non habent vacationes neque ideæ morborum, neque naturæ ægrotantis, neque ætati, neque victui anteaactæ, neque anni tempori neque cœli itatui aut loco congruentes.

Demum, etiamsi omnia bona esse apparuerint, & ægroti facile vacationem non toleraverint, neque juventur, crisi huic non erit fidendum, & multo minus cum ægrotis pulsum meliores, quietiores, ordinatiores, ac vehementiores non habuerint. His quidem signis crises conspectæ non plane certæ dicuntur, etsi plerumque salutem ostendant, at cum laboribus recidivis, & mala ægrorum tolerantia morbos judicant, sed singula hæc signa diligenter consideramus, & primum de iis, quæ in augmentis morborum, quo tempore natura non plane morbum concoxit, sed cœpit concoqui, paucaque apparuerunt coctionis indicia. Hæc sana inceptæ coctionis nondum absolutæ signa, in morbis non exitialibus, bonam crisin pollicentur, sed tamen neque omnino certam ac fidelem, ex quo plerumque sanantur, at non absque recidivis, aut molestiis seu laboribus, ac longitudine. Quæ vero sanguinis profluvio fiunt, certiores & fideliores ceteris existunt, cum vel etiam in principio, nullis quidem conspectis signis, coctiones non incertam salutis spem, aliquando sanguinis larga eruptio solcat polliceri. Cujusmodi fuerunt, qui in Pericle, in quo lienoso sanguis prima die e sinistra nare perfluxit, & in Virgine Abderæ, quæ in vestibulo templi habitabat, prima die menses fluxerunt, & rursus decima septima e naribus erupit & ipsa vigesimo, etiam plurimo erumpente cum sudore sanguine, fuit judicata: eodem modo in Metone quarta die cœpit crisis per sanguinem e naribus, quæ quinta die perfecte cum sudore ipsum judicavit, in quo non fuit recidiva, quoniam sanguis etiam post judicium erupit.

Quæ imperfecta crisis sanguinis eruptione clarius in Heropyto visa est, de quo Hippocrat. *in 3. epidem. text. 80.* ita habet. *Vigesimo multum deliravit, itemque sequentibus diebus. Quadragesimo multum ex naribus sanguinis erupit, mentemque constitit magis, surdus quidem sed non perinde fuit, febres fuerunt*

remissa. Proximis diebus ex naribus sanguis, & paulatim erupit. Circa diem sexagesimum e naribus quidem substiterunt eruptiones, sed dextra coxendix admodum dolebat, febresque increverunt, at ille die centesimo, & vigesimo tantum fuit perfecte iudicatus. Ex qua historia colligimus. Crises vel etiam per sanguinis excretionem, quæ ceteris aliis vacationibus sunt fideliores & salubriores, nondum cum perfecta coctione, scilicet ante statum apparentes, bonas quidem esse, sed infideles ac incertas, quibus non fit fidendum, verum ex his recidivas longitudinemque morborum laboresque Medici prænuntiare debeant, plerumque tamen salutare existunt. At hæc in principio morborum, aut cum exitiali signo si illuxerint, malæ erunt, quibus aut subito mors succedit, quippe in prælanguidis corporibus, aut post longum tempus in robustis ac prævalidis: veluti contigit mulieri, quæ in mendacium foro decumbebat, quæ plures crises ante mortem habuit in principio morbi, id est, nullis signis coctionis conspectis. Sed de hac accurate cum de exitialibus agemus. Colligamus crises ante statum, non esse omnino bonas & certas. quod Galen. hisce verbis expressit. Esto igitur, ut in die decimaquarta spes sit fore statum & aut ob morbi magnitudinem, vel motus velocitatem, vel propter ea aliquod aliud extrinsecum irritamentum crisis die undecimo anticipet, neque ipsam perfectam, neque omnino bonam: & postea dixit, si quidem morbus salubris sic inveniatur, & neque ejus acumen neque magnitudo festinent, neque error aliquis circa ægrotum admittatur, status tempus crisis expectat, & hæc quidem optima crisis est, fit enim morbo jam cocto; si vero vel propter morbi magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod irritamentum ante statum crisis venire cogatur, tanto hæc crisis deterior erit, quantum statum anticipaverit. Quod autem natura, etiam ante statum ac vel etiam in principio aliquando excernat, alias a nobis demonstratum est, interim enim nondum incepta humorum coctione, & aliquando incepta quidem, & demum ipsa perfecta, hoc tempore crises sunt optimæ, illæ sunt omnino perniciosæ,

& in augmento, quo tempore teste Galeno in *1. lib. de crisi-
bus cap. 8.* & in primo de *tot. morb. temp. cap. 3.* incepta est
concoctio, in morbo non mortali bonæ sed imperfectæ, &
infideles: & hinc diximus alias Hippocrat. & Gal. omnes ex-
cretiones in principio, & crudo omnino adhuc existente mor-
bo, lethales affirmare, & in augmento bonas dici, sed non
certas, neque perfectas. Quas omnes Galen. in *libro tertio,
de crisisibus cap. 7. cap. 12.* nec non, & in *libr. 4. de præfag. ex
pulsib.* in hunc modum expressit, dicens: Nam ea expelle-
re, quæ molestant naturam, sæpe ante tempus convenit,
quippe virtus ipsa est alienorum expultrix, quemadmodum
in opere de naturalibus facultatibus ante demonstratum est.
Tempus autem coctionis post finem alteratoriæ facultatis
est, tunc enim functionem obire, omnibus secundum natu-
ram absolutis, ostendebatur, cum illa ab actione exstite-
rit, verum ante perfectam coctionem interim, quæ ostend-
ant, ac moliri cogitur, ut interdum coctione jam abso-
luta moratur adhuc, & lente propter imbecillitatem munus
subit. Utramque autem in ventriculo clare licet contemplari:
Instigatus enim coctionis tempus non expectat, sed protinus
etiam idoneum, cum eo, quod molestat excernat, & ubi satis
jam cœperit, interdum lente ac constanter superfluum imbe-
cillitatis vitio expellit. Quare crises ante augmentum quibus-
dam, etsi non omnibus signis coctionis conspèctis, bonæ qui-
dem dicuntur, non tamen fideles, & certæ, quibus nos fide-
re debeamus. Eodem modo eæ, quæ non in diebus decreto-
riis fiunt, incertæ existunt, morbique, qui non in diebus iis
solvuntur, reverti solent. In quibusdam vero interdicensibus,
seu provocatoriis vocatis, eodem itidem modo crises non omni-
no bonæ neque certæ apparent, de quibus Hippocr. in *lib. 4.
aphor. 29.* ait: *Quibus in febris sexto die rigores sunt, diffici-
lis sunt iudicii.* In hac die virginem Larissæ sanguinis proflu-
vio fuisse simul cum sudore iudicatam alias meminimus, &
Galen. ait: in *6. Epidem. comment. 3. in tit. 19.* aliquando bo-
nas crises decima die fuisse observatas. Ex quo merito Hip-
pocr. dixit: in *4. lib. aphor. 61. febricitanti, nisi in diebus impa-
ribus*

ribus febris defierit, reverti solet. Crises quoque, etsi cum quibusdam signis coctionis appareant, tamen cum vacuationibus, morborum ideis seu naturis non congruentibus, nunquam perfecte, nec certe esse poterunt: Exempli gratia, in adolescente biliosæ naturæ, morbo itidem bilioso laborante anni tempore æstivo, per alvum aut per vomitum si pituitosum multum humorem excretum observaverimus, crisis, quod non congruat vacuatio ideæ morbi ac aliis, incerta ac infidelis erit; idem in febre pituitosa, si biliosum, & non minus si sanguis hepate affecto e nare sinistra, & liene ex dextra copiosior profluxerit. Crises enim hæ non recte ideæ morbi conveniunt, propterea merito, cum aliquando bonæ, & aliquando malæ sint, infideles incertæque dicuntur. Addamus denique etiam hoc ipsum in his morbis significari, a quibus ægroti, etsi parum statim meliusculi visi sint, tamen paulo post recidunt; symptomata, & febres redeunt. Atque hæ sunt crises quidem bonæ, etsi non omnino bonæ, plerumque salutare sint, sed minime certæ, & fideles, nec perfectæ, neque perpetuo salutem prædicentes, cum aliquando ab ipsis ægrotos mori contingat. Sed hujusmodi iudicium confirmabitur signis mortem significantibus, quæ si bonæ erunt, bonum quoque iudicium futurum dicemus, licet non perfectum & forte non sine recidivis. Ceterum esset quoque agendum de bonis crisis per abscessus futuris, sed quoniam sat accurate agemus de iis, cum de prædictione ex abscessibus particularem sermonem instituemus, ideo lectorem lubens ad cum remittendum duxi. Nunc ad exitiales declinemus.

C A P. XI.

De Crisis exitialibus cognoscendis.

PERNICIOSÆ cognoscuntur crises contrariis signis, quibus optimas internosci diximus, quæ sunt, quæ nullo coctionis signo conspecto, quippe in principio morbi apparent, quo tempore natura quicquam boni nunquam excernit, certiores-

que erunt, si in diebus decretoriis appareant, tertio ubi excretiones non respondeant ideæ morborum, uti superius dictum est, vel locis affectis, uti si in hepate inflammato sanguis exeat e nare sinistra, & e dextra liene affecto, atque itidem utero affecto e naribus, & non per uterum perfluat. Addimus si excretiones sint per se malæ, & exitiales, de quibus Hippocr. in primo Epidemio, ait: *Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra laderent.* Et paulo post; *Paululum in fronte, & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus;* Et de iisdem in tertio Epidemiorum; *Sudores intempestivi, frigidi, multi perpetuo; Copia urinarum non bonarum, colliquationes mala,* Et in 1. lib. de vomitibus. *Sed & virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur.* Quare crudo plane existente morbo, in principio quippe morbi, quo tempore natura nondum coxit, crises non fiunt, nisi, ut superius docuimus, natura maxime a vehementia morbi, & celeritate irritata, ut cogatur aut statim sine pugna succumbere, aut pugnando cum morbo crisin faciat exitialem, quæ si virtus debilis sit, subito exstinguitur. Cognoscitur quoque hæc exitialis excretio, primo, si non respondeat morbi naturæ, & cum excretio per se sit prava, uti dictum est, aut una signa lethalia conspiciuntur, qualia sunt ex urinis nigræ, turbidæ, cum nigris sedimentis, vomitus virulenti, & colliquationes alvi, quibus in peste Romæ olim grassata, multos fuisse interemptos Galen. in 3. Epidem. scripsit: Propterea extremarum refrigerationes non recalescentes, de quibus Hippocrates, sudabant semper, sed non toto corpore, multum extremitates frigeabant, ut vix calorem reciperent. Frigidum per os expirare. Respirare itidem per nares. Addamus quoque pernitiosas has crises sæpius decipere Medicæ artis ignaros, quod ab ipsis crisis natura exstincta, ægroti melius quiescere videantur, & melius se habere, cum tamen ex pulsibus languescentibus, ac prioribus atque aliis, eruditi Medici exitium in foribus esse cognoscunt. De iis pulsibus Galen. in 3. de crisis ita habet: *Debilior vero atque inordinatior, & inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus, nam una cum aliis*

tunc calor febrilis exspirat, atque hinc species melioris exoritur, deinde paulo post, vel cum ad levandum ventrem surrexerint, animi defectum incurrunt, & nonnulli pauco ac tenaci sudore effuso moriuntur, vel etiam sine surrectione. Propterea nos dicimus, crises bonas ac salutare sublequi in ægrotis statum meliorem, nam vere quidem quietiores evadunt, cum symptomata morbo vel prorsus tolluntur, vel multum minuuntur, ita post exitiosas crises ægroti redduntur inquietiores, debiliores, & symptomata sæva augentur, nisi statim exitium subsequatur, aut apparent quietiores & liberi magna ex parte a morbo & symptomatis, quibus gravantur, ex quibus artis Medicæ ignari putant ægrotos in melius evasisse. Ceterum his non est fidendum & hoc est, quod Hippocr. in aphor. dixit. *His que non ex ratione levant, non oportet fidere neque multum formidare mala, que præter rationem eveniunt.* Plurima enim talia stabilia non sunt, neque multum durare & permanere consueverunt. Sed hanc falsam allevationem cognoscemus, tum quod, ut ait Hippocr. ipsa stabilis non sit, neque diu bonus hic status duret, atque etiam quod, ut dictum est, ægri languidiores aut non robustiores, & pulsus debiliores, inæquales, atque pejores evaserint, ut perfectas has crises continuo exitium sequitur, veluti imperfectas, mutatio in pejus. De iis Hippocr. in Epidem. de Critone ita habet: *Secundo toto pede & ad salum subrubeus cum contentione pustula nigra, febris acuta valde insanivit; dejectiones crebra, biliosa, perit postridie, quam agrotari cæperat.* Et de muliere Dromedai. *Sexto die mane superriguit, cito percaluit, toto corpore sudavit, extrema membra frigida, deliravit, spiritus magnus, & rarus.* Paulo post. *Convulsiones a capite cæperunt. Subito obiit.* Et in 1. Epidem. de Pithone. *Decimo mane sine voce, multum frigus, febris acuta, multus sudor, obiit.* Hunc etiam de crisis malis & perniciosis, quæ imperfectæ ad interitum judicant, quippe a quibus in pejus fit mutatio, tamen ægroti non subito intercunt, hocque evenit, ut vires prævalidæ contra morbum strenue pugnent, & ut in exitialibus perfectis unica vice pugnans natura præ imbecillitate morbo succumbat,

ita robustam, cogitur morbus iteratis vicibus, quod unica pugna non cedat, pugnando superare: Propterea virium magnum robur facit crises exitiales imperfectas, veluti minus robur perfectas, quo natura subito in pugna vincatur. Virium itaque magnum robur, signum erit in exitalibus morbis crifium futurarum imperfectarum. Eædem notæ erunt imperfectarum, & perfectarum, hoc excepto, quod imperfecte fiant plerumque cum incepta aliqua humorum coctione, ita ut potius in augmentis fient, quam in principiis, & non absque aliquo signo coctionis, veluti si alvi excrementa fuerint liquida, & postea parum incrassentur, sed tamen inæqualiter, ita ut si hac die crassiuscula apparuerint, altera rursus liquida; & quod ad urinas, cum aliquave in sedimento bona mutatio, vel in colore, vel in contentis, quæ tamen non sit stabilis, sed statim redeat ad solitam cruditatem. In perniciosis itaque morbis, vires robustæ & validæ hujusmodi imperfectas crises multas futuras præindicare solent, antequam moriantur ægroti, & præfertim, ubi quædam coctionis præludia apparuerint. Nam qui fieri potest, ut natura robusta in morbum agens, aliqua levi coctione ipsum non mutet, necesse est enim morbum aliquo qualiter a natura pati. Hinc in morbis lethalibus non raro in excrementis præfertimque in urinis, solent videri quædam signa coctionis. Nosque sæpius in pestiferis aliisque febribus perniciosis, urinas vel tenuissimas, ruffas, melioris coloris, & crassiores factas, & crassas turbidasque ante exitium claruisse, sedimentumque aliquando habuisse, vidimus. Sed hæc præludia coctionis neque augentur, neque stabilia sunt, statim enim mutantur in pejus, & hoc est, quod nos monuit Hipp. ut dictum est; His urinarum aliorumque excrementorum præludiis coctionis, Medicos fidere non debere. Hæcque cognosci ait Hippocr. quod stabilia non sint, neque diu durent. Addamus, quod ex praxi didicimus, quum in morbis apparent crises cum iis præludiis coctionis, vel etiam absque lethali aliquo signo, & febris perseverat, præludiaque coctionis non augentur, signa lethalia esse expectanda, quando illud nobis argumento sit, naturam propter magnas vires se diu sustentare,

re, & servare, tamen quicquam morborum causarumque non posse superare, proinde longo tempore morbo oppugnatam, marcescere, succumbere, atque extinguere est necesse. Quod proxime Patavii, una cum Alexan. Massaria, & Hieronymo Aquapendente, Medicis celeberrimis, in Marina Teupola Serenissimi ducis Grimani nepote, juvene quidem sanguine, & moribus vero clarissima, Mattheo Mauraceno juveni Clarissimo nupta, observavi. Hæc enim ex abortu in febrem continuam ardentem incidit, quæ incepit cum gravissimis symptomatis, quippe dolore capitis punctorio vehementi, perpetuis fere vigiliis vertiginoso affectu, siti intensa, & perpetua jactatione corporis, summaque inquietudine, quæ omnia cum urinis crudis mortem subito minabantur, tamen ipsa morbo magnis viribus reluctato, etsi naturam nunquam quicquam morbi superare potuit, primo sanguine cum urinis crassis, obscuris, rubris, habentibus sedimenta crassa, e nare sinistra crumpe, una cum vomitu, & per alvum rejectis copiosis excrementis pituitosis admodum lentis, & biliosis, interim porraceis, interim æruginosis, itemque sudore copioso, fuit judicata; a qua tamen neque alvi excrementa, quæ perseverarunt usque ad exitium, neque urinæ probam unquam coctionem fuere assecutæ; neque minus, etsi sanguinis e naribus excretionem, & vomitibus, ac vel etiam aliquando sudoribus sæpius fuerit judicata, & exinde videretur satis allevata, tamen nunquam, ut dictum est, excrementa illa probam concoctionem habuerunt, etsi aliquando viderentur, aliqua scilicet die, meliorem coctionem accepisse, tamen illa concoctio per diem ac plus perseverabat, rursusque redibant excrementa ad priorem cruditatis gradum, quo factum est, ut dixi. clarissimam juvenem propter maximas vires diu cum morbo pugnando plures crises imperfectas habuisse, quas ego perpetuo malas esse ac lethales prædixeram, quod nimirum coctiones in excrementis inceptæ nunquam a natura auferentur, atque quod nunquam immunis febre remanserit. Sed jam morbo ingravescente, viribus tandem resolutis, post multas imperfectas crises, obiit.

Hanc

Hanc lubens historiam adjunxi iis, quæ de his crisis nobis fuere adnotata, ut Clarius studiosi assequantur, quomodo debeamus crises magis imperfectas lethalesque præcognoscere, quibusque signis nobis innotescant, quæ sunt, quod morbo vel omnino exsistente crudo fiant, vel cum principio quodam concoctionis. Tertium, quod illa præludia concoctionis nunquam augeantur, & non durent, inæqualiter quæ etiam appareant. Quartum quod nunquam febre ægroti prorsus liberentur, atque hoc est, quod Hipp. *in 2. Epidem.* vocavit *judicatorium non judicans*, quod aut, ut Galen. docet, *est difficilis judicii, quippe nullo præluente signo lethali; aut lethale, ubi una cum aliquo existiali signo appareat.* Quintum addimus, has quoque crises ab excretionibus judicari seu cognosci, quæ aut sunt immoderatae & nihil juvant, aut sunt paucæ, non respondentes noxiorum humorum quantitati excernenda, de quibus Hippocr. *in lib. 1. Epidem.* ita habet: *His succedebant abscessus, aut majores, quam ut ferre possent, aut minores, quam ut prodesse quicquam, sed statim redierunt, & deteriores evaserunt, & ab excretionibus sudores, aut multi, aut pauciores.* De quibus itidem Hippocr. *Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra laderent, & sudabant semper quidem, sed non toto corpore.* Et postea. *Paululum in fronte & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus.* Itidem malæ sanguinis excretiones, de quibus Hippocr. etiam dixit: *Hæc sanguis de naribus, nisi paucis, & admodum paucis erupit.* Et postea: *Nam Philiscus quidem Epamenon, & Silenus, quibus parum quarto die, & quinto ex naribus stillavit, mortem obierunt, & de dejectionibus malis: Alvi turbata erant, biliosus paucis, meris tenuibus mordacibusque & frequenter desidebant.* Quales vidi in Guadagnina mea uxore dilectissima, cum febre ardente, quæ tunc extincta est. Alvi itidem colliquationes, de quibus etiam *in tertio Epidem.* Unoque verbo, quod longis morbis, vel acutis tenebantur ventris vitio omnes præcipue mortui sunt, & sic de aliis. Demum vacationes omnes morbi ideæ non respondentes; quippe veluti in pituitosis meræ biliosæ, & e contrario, de quibus nuper satis accurate egimus; aut locis affectis

non

non respondentes; ut quando uterus laborat, si sanguis e naribus erumpat, aut si hepar e sinistra, et si lien ex dextra. Demum distinguuntur cæ crises imperfectæ a perfectis, quod imperfectæ hiant nullis conspectis signis coctionis, atque viribus minus robustis. Ex quo merito, cum natura nequeat quicquam morbi alterare, & concoquere, sed statim magno morbo, quod magnis viribus non constet, prima pugna succumbat. Perfectæ vero fiunt in corporibus robustissimis, quæ non semel neque bis, sed pluries morbis oppugnata, & non nisi spatio temporis superantur; quo tempore aliquid contra morbum etiam agentia ipsa paululum alterant, hinc quædam solent conspici coctionis vestigia, licet levia, quæ tamen nendum non augentur, sed neque diu durant: a salutaribus vero etiam distinguuntur, eo quod ipsarum coctio non augeatur, neque, ut dictum est, diu, si quod vestigium coctionis appareat, durat. In salutaribus enim præterquam, quod manifestiora signa coctionis appareant, etiam iudices magis augentur, & stabilia videntur, atque in his quoque ægri in melius mutantur febre, aut omnino relinquuntur, aut magna ex parte liberantur, sed unum harum exitialium imperfectarum criterium proprium esse diximus, quo non nisi in robustis corporibus hiant. Cujus veritatis exemplum nobis esse, ad id quippe cognoscendum accommodatissimum, illius mulieris historiam, quæ in mendacium foro decumbebat, quæ juvenis & robustissima ante exitium plures hujusmodi pugnas a maximo morbo, & crises ob virium robur, etsi quicquam morbum alterare non posset, sustinuit, de qua *in lib. 3. Epidem.* Hippocr. ita habet. Mulierem, quæ decumbebat in mendacium foro, primo enixam cum dolore masculum corruptit ignis. Initio statim sitibunda, cor illi dolebat fastidiosa, lingua arida, venter turbatus tenuibus, paucisque, non dormivit. Altero die aliquantulum rigit, modicus secundum caput, & frigidus sudor. Tertio cum dolore dejecit alvus cruda, multa, tenuia. Quarto subrigit, omnia irrita sunt, insomnis. Quintum diem laboriose transigit. Sexto eadem erant, alvus reddidit humida, copiosa. Septimo superrigit febris acu-

ta, fitis ingens, se jactavit, sub vesperum per totum corpus sudavit frigidum, frigus partium extremarum, nec redibat illi calor. Iterumque nocte superriguit, extremitates calorem non recipiebant, non dormivit, non nihil deliravit, statimque ad mentem redit. Octavo circa meridiem rediit calor, sitibunda, comatosa, fastidiosa. Vomuit biliosa pauca subflava. Nocte graviter se habuit, nihil quievit, multum affatim minxit inficia. Nono omnium fuerunt remissa, sub vesperum comatosa, aliquantulum superriguit, vomuit amara, biliosa. Decimo rigor, febris exacerbata est, nihil dormivit. Mane multam, in qua nihil subsideret, reddidit urinam. Extremæ partes receperunt calorem. Undecimo virulenta biliosa vomuit, non multo post riguit, rursusque extremæ partes frigescebant. Sub vesperum rigor, sudor frigidus, multum vomuit. Nox gravis fuit: Duodecimo vomuit multa, nigra, foetida, singultus multus, fitis laboriosa. Tertio decimo nigra, virulenta vomuit, rigor circa meridiem multa. Quarto decimo die sanguis de naribus. Defuncta est. Annum ætatis agebat circiter septimum decimum. Dignus fuit hujus mulieris casus, ut ad cognoscendas crises lethales imperfectas, a nobis accuratius audiretur; nam omnia signa exitialium imperfectarumque cresium, quæ nuper a nobis producta sunt, in hoc casu facile recognoscuntur. Atque hæc de cognoscendis exitialibus crilibus, superest, ut ad cresium species, aut modos etiam exacte cognoscendos descendamus, quod scitu certe est dignissimum.

C A P. XII.

De cognoscendis crilibus, quæ per abscessus, & quæ per excretionem sunt futura.

PLURIMUM facit ad præfagium salutis vel mortis specierum cresium cognitio, nimirum an ea fient per aliquem abscessum, an per aliquam excretionem. Itaque in primis eas crises indicabimus, quæ per abscessum fiunt, & deinceps illas,

las, quæ per humorum excretionem. At cum nomen abscessus sit æquivocum multis diversis competens, hoc ipsoque nomine multa diversa intelligat Hippocr. propterea hæc omnia distincte sunt cognoscenda. Abscessus nomine Hippocrates aliquando intelligit humoris translationem de una parte corporis in aliam. Hosque abscessus vocat per effluxionem, de quibus *in secundo Epidemiorum* ait, optimos esse, qui per effluxionem fiunt, cujusmodi est sanguis e naribus, pus ex aure, sputum, & urina. Quomodo dysenterias, lienterias, tenesmodes, sudoresque abscessus dixit: Aliquando per abscessum intelligit suppurationem, de qua *in aphorismis* dixit, *tumores in ventre minus faciunt abscessus, quam in præcordiis*: teste enim Galeno ibi suppurationum intellexit. Tertio intelligit humoris decubitum ad aliquam corporis partem, quo vel dolor & tumor aliquis concitetur. Quomodo nos dicimus, proprie magis abscessus nomine intelligi omnia cutis vitia, & præsertim quicquid sub cute a causa interna humoris erumpit, quales sunt omnes tumores. De crisis itaque per abscessus, seu per cutem, seu per tumorem aliquem futuris, quæ fiunt, ubi humores abscedunt ab internis ad cutem, quam aut maculis afficiunt, aut in tumorem levant, nunc sermo a nobis instituitur.

Pro qua re assequenda in primis videndum erit, quænam crises per abscessus, & quænam per humorum excretiones fiant. Hoc vero facile cognoscemus, cum recte humorum in corporibus inclinationem cognoverimus, cum inquam humores transmittentur tantum de parte ad partem, an præterquam quod transmittuntur etiam foras excernentur per meatus, vacuandis humoribus, destinatos. Hoc modo crises per excretiones, & illos per abscessus fieri dicimus. De quo modo criterium Galen. *in lib. 3. de crisis* ita scripsit: *Summatim enim nihil aliud oportet considerare in modo crisis, præter naturæ inclinationem, quam manifeste ostendit*. Hippocr. *in prognosticis*, partium quidem oris ventriculi morsum, atque rigorem memnans, in quibus vomitus subsequitur, partim spirandi difficultatem, & oculorum hallucinationes, in quibus proflu-

vium sanguinis variis diebus exspectatur, ac præter ista distinguens de urinis, & alvi excrementis, in quibus inquit. Neque biliosa fuerint alvi excrementa, neque facile solubilia, & impermixta, neque urina multa valde, & multam habens subsidentiam. Si quid enim tale fuerit, manifestum est, quod huc repit ægritudo, & per ista expurgatur, cum vero huc non repit, & protrahitur morbus, cum signis tamen salubribus futurum abscessum exspectare oportet. *In tertio vero prognost.* scribit. Morbos a calidioribus humoribus cum ægri viribus vehementioribus per excretionem judicari, atque his contrarias esse affectiones, in quibus facultas debilis est, & humor frigidus, quæ nec excretionem nec abscessum desunt, sed hæc aut corrumpere ægrum, aut perquam longo temporis spatio vix coqui observamus. At humores calidi non egent facultate valida, ut abscessus fiant, veluti frigidi, qui non nisi a robusta vi moventur ad abscessum. Ex quibus præter crisis modum ex humorum inclinatione cognoscendum, quippe ad abscessum inclinatum iri morbos, ubi neque signa vomituum neque hemorrhagiæ, id est, sanguinis fluxus, neque alvi dejectionum, neque sudorum, neque urinarum copiosarum apparuerint, etiam hoc itidem ex virium magnitudine, & humorum morbos foventium natura, conjici poterit, ex humoribus enim calidioribus facilius excretionem, abscessum vero, ubi ad excretionem natura nullam habebit inclinationem, neque hi opus habent validioribus viribus cum suapte natura facile ex parte ad partem moveantur, & decumbant, crudi vero ac crassi plerumque in corporibus robustis, si longius morbus protrahatur, absque signis exitalibus in abscessum aliquem decumbent. De his Galen. *in 3. prognost. comm.* ita habet: *Hos igitur assolet natura in partem quandam ignobiliorem expellere, quoties per excretionem corpus nequeat.* Sæpe enim definitum jam est, ut humores calidiores tenuioresque paratissimi sint ad excretionem, crudis vero & crassis aut per abscessum, aut per concoctionem natura medeatur. Sed age signa modo dicamus, quibus futuros abscessus in morbis præscimus. Gal. *in lib. 3. de crisis cap. ult.* scribit in morbis acutis & calidis,

si crisis fiat primis periodis, excretionem sperandam esse, ac si morbus fuerit diuturnus & tardus, atque urinæ fuerint longo tempore tenues & crudæ, abscessum futurum. At hæc non satis sunt ad abscessus prænoscentes, plura enim addi est opus: & primo, quod morbus habeat signa salutaria, corporaque viribus satis constant. Cum dictum sit, debilem facultatem non posse crudos crassosque humores movere ex visceribus ad partes ignobiles, ad quam decumbentes humores abscessus faciunt. Quod morbi, longi, & tardi ab humoribus crassis & crudis foveantur, satis liquido constat, quodque hi quoque humores non facile, vel etiam a robusta natura, moveantur ad excretionem, ex Galeno dictum est; qua propter necesse est aut ægrotum corrumpant; aut si convaliturus sit, ut excretis ad aliquam partem ignobilium abscessus fiant, vel paulatim concoquantur, tam etsi hoc ipsum, ut per concoctionem medeatur, teste Galeno, excretio quædam est, quæ per urinam magna ex parte lapsam fit per alvum.

Signa vero futuri abscessus Galen. hisce verbis complexus est, dicens. *Si vero ad abscessus convertuntur, communia quidem omnium iudicia sunt, salutariter se habente ægro, quod neque morbus solvatur, neque urinam multa, & multam habens subsidentiâ, sed cruda & tenuis appareat. Quæ ex Hippocrate accepit, in secundo libro prognost. text. 26. ita habent. Considerandum est in hunc modum, si febris detinet, & dolor non desinit, & excretio non exerceatur ex ratione, neque biliosa fuerint alvi dejectiones, neque solutiores, nec urina admodum crassa, ac plenius obtineat sedimentum, promittitur vero ab omnibus aliis signis salutare, his tales fore abscessus sperandum est.* De urinis abscessus significantibus in secundo Prognosticorum textu trigesimoquarto ait: *Quicumque autem mingunt urinam tenuem ac crudam multo tempore, siquidem alia ipsis signa salubria affuerint, his abscessum expectare oportet, ad loca, quæ sub septo transverso sunt.* Idem fere, & in libro tertio, ita legitur. *Si qua febris prorogatur, salvo affecto homine, nec dolore detinente, aut ob aliquam inflammationem, aut ob aliquam causam evidentem, expectari oportet abscessum cum tumore aut dolore, qui in*

articulos maxime inferiores decumbat. Galenus ait : Spem esse futuri abscessus , ubi febris neque propter aliquam partem affectam curatu difficilem , neque propter commissum aliquem errorem prorogetur , necesse enim est ex crassis crudisque humoribus , quos sæpe natura solet ad ignobilem partem visceribus protrudere , febrem prorogari. De quibus *in lib. 4. aphor. 24.* dixit : *Quibus adsunt febres longa , iis tubercula , aut dolores circa articulos fiant.* Quare ubi febris ultra diem vigesimum prorogatur , teste Hippocrate *in tertio Prognost. text. 25.* cum dies vigesimus sit terminus acutorum morborum , in morbo quidem salutari , & urina tenuis , & cruda longo tempore mingatur , converti ad abscessum morbum sperare possumus , eoque magis , ubi humoris alicujus crassi purgationem subsequatur , solvitur enim morbus. De quo nos Hippocrates *in 4. aphor. 74.* commonuit , ita dicens. *Quibus spes est in articulis fore abscessum , liberat eos ab abscessu urina multa , & crassa , & alba , qualis in febribus , cum lassitudine , quartâ die quibusdam fieri incipit.* Unum videtur necessario cognoscendum , quippe quibus signis morbum esse salutarem loca cognoscamus. Quod Hippocrates *in libro tertio , prognost. text. 10.* ita habet : *Qui enim convalesciturus est , facilius spirat , sine dolore agit , noctu dormit , & alia signa securissima habet.* Quare hæc erunt signa communia abscessus futuri , propria vero , quæ in partibus aut supernis aut infernis futuros denotent , Hippocrates *in secundo prognost. text. 62.* ita est complexus. *Abscessus consistunt hi in locis infernis , quibus circa ilia inflammatio fatiget , illi in supernis , in quibus ilia molliora , & sine dolore persistunt.* Si vero aliquandiu spiret difficulter , sine aliqua alia causâ desinet. Quæ Galenus *in tertio de crisis cap. ult.* etiam docuit , dicens abscessus sperandos ad loca inferiora , quibus circa præcordia , aliquid inflammationis , atque coloris affuerit , & ad loca superiora ubi repunt , præcordia mollia perpetuo esse ac sine dolore , & æger ad aliquid tempus anhelitum habebit difficilem , sine occasione manifesta , & postea cessabit.

Sed particulatim locorum ad quæ futuri abscessus fiant , signa paulo post , hisce verbis expressit , dicens : *Propria vero*
(ubi

(ubi morbus non fuerit valde diuturnus) si subita difficultas, anhelus laboranti superveniens, mox quiescat, eamque gravitas capitis ac dolor subsequatur, gravis somnus ac surditas: Huic in glandibus post aures necesse est abscessus fieri. Si vero morbus jam diu duraverit, neque ullum ex his signis affuerit, sed in aliquo ex locis inferioribus, vel gravitas, vel tensio, vel inflammatio, vel dolor apparuerit. Huic abscessus ad partes inferiores est expectandus. Autor vero Prorrheticorum in 3. prognost. text. 76. de parotidibus ita habet. Somnus gravis cum dolore capitis, & surditas statim adveniens sunt signa parotidum. Sed longe plura ibi de ratione futuras parotidas prægnoscendi scribuntur, quæ brevitati studens lubens omitto, atque enim, quod, ubi de prædictione a parotidibus ex proposito agemus, hæc omnia longe accuratius adducere cogemur; Atque hæc de crisi- bus per abscessus futuris dicta sint. Nunc de cognoscendis crisi- bus, quæ per excretionem fiunt, agendum, quippe quæ, aut per fluxum sanguinis, aut per vomitum, aut per alvi de- jectionem, aut per sudorem, aut denique per urinam fiunt. Exordimur vero ab iis, quæ sanguinis eruptione fiunt.

C A P. XIII.

De prædicenda crisi per sanguinis eruptionem, seu fluxum.

JAM descendimus ad cognoscendas crisi- um species, quæ hu- morum excretionem observantur, quæ quidem cognoscuntur a constitutione temporis, ægri natura, morbi specie, motu atque naturæ humorumque inclinatione. Diximus superius ex temporis constitutione crises indagantes, & ægri natura, mor- bi specie, & motu morbi, sciri posse crises, quæ per excre- tiones, & quæ per abscessus futuræ sunt. Nunc dicemus, quo natura, & humores inclinabunt, eo crises fieri necesse erit, ut docuit Galen. in lib. 3. de crisi- bus. cap. ult. Duplex vero cum sit ipsorum inclinatio, una ad interiora, atque altera ad exteriora. Ad exteriora ubi inclinaverint humores, crises aut per sudorem aut per hæmorrhagiam, id est, sanguinis fluxum fient,

fient, quæ nobis innotescant ex pulsum, & hypochondriorum observatione. Ad interiora vero humoribus, natura habentibus inclinationem, crises fient aut per vomitus, aut per dejectiones, aut per urinas, aut per hæmorrhoidas, aut per menses. Sed age, agamus primo de his crisis, quæ per hæmorrhagiam seu sanguinis fluxum, seu eruptionem fiunt. Hæ enim ceteris videntur anteferendæ, quod sæpius morbos acutos judicent tum fidelius, ac certius perfectiusque. Plures etenim fuerunt, qui sanguinis hæmorrhagia seu eruptione larga e naribus fuerit liberati, etiamsi tuta signa non haberent, quod Hippocr. in Metone vidit, de quo Gal. *Epidem. 3. text. 24.* ait: *Larga de naribus eruptiones liberant, fere, sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & iudicatus, & servatus, quamvis non omnino tuta signa haberet.* Quare ab ipsis exordiamur, venemurque signa, quibus futuræ sanguinis excretiones seu eruptiones e naribus innotescant; statuamus itaque febrem ardentem, vel synochum, aut simplicem, aut cum alicujus visceris inflammatione, in qua propter ipsius magnitudinem & celerem & fortem motum ac calidam naturam, concurrentibus calidiori ægroti naturæ, victus & ætatis temperamento, annique constitutione calida, æstivo anni tempore, itemque loco calido, crisis per excretionem est speranda si per sanguinis hæmorrhagiam erit futura, proculdubio omnia aderunt symptomata, quæ sanguinis copia concitabit a venis ipsis, e quibus ad caput fertur, omnibus in locis permeabit; hinc fit, quo si per naturalia membra ad caput feratur, ægroti inprimis repente in intensiorem hypochondriorum incidunt, & aliquando in difficilem propter ipsorum distensionem, respirationem. Sed hæc sequitur tensa hypochondria, veluti si per membra spiritalia vocata, seu respirationi destinata sanguis transeat repente inspirandi difficultatem veniunt, quibus tamen cito liberantur, utpote sanguine ad caput perveniente, in ipsoque symptomata concitante, exindeque partes infernæ liberantur, itaque caput gravatur, dolet, & prius aliquid in collo tendi sentitur, aut in scincipite aures tinnitus aliquando sentiunt, & aliquando surditatem, oculorum, visio hebetatur,

tur,

tur, obscuratur, aut splendores oculis obversantur, facies rubescit, scilicet oculi genæ atque nares. Atque hæc erunt hæmorrhagica signa, quibus præcognoscemus & prædicemus crises per sanguinis eruptionem e naribus. Quæ omnia Hippocr. quasi divina mens loquens, hisce verbis in primo Epidem. est complexus: *In ardentibus autem ceterisque febribus, quos collis dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus sanguis erumpit; Et in libro tertio Prognosticorum, ex Galeni sententia dixit. Capitis dolores vehementes, & continui cum febre, si quod ex indicibus exstiterit exitiosus, integre lethales sunt. Si vero ex iis, que didicisti, de agro tanquam convalituro quicquam speres, a principio quidem ad septimum diem sanguinis e naribus fluorem expectato, procedente vero tempore id quidem etiam, plus vero erumpet e naribus aut auribus in salutem agri. Si vero ad vigesimum extendatur diem doloris accidens in capite, tunc etiam sanguinis fluorem expectabis rarius, magis vero suppurationem, aut abscessum ad inferas sedes expectato. Sed per illud tempus, quo sanguinis fluorem expectabis, angebit tibi expectationem, si in temporibus ac fronte dolor vehemens perseveret. Magis autem expectari sanguinis oportet eruptionem in junioribus triginta quinque annis, in senioribus vero suppurationem.*

Quæ hæmorrhagiæ futuræ signa clarius postea expressit, in 3. prognost. text. 33. dicens: *Quibus vero per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos effusis hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obvertitur, & pro oris ventriculi morsu circa hypochondrium, aut lava parte, aut dextra, aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione. Sanguinem de naribus in his fluere, pro vomitione expectandum est. Magis vero & hic in juvenibus sanguinis fluorem expectari oportet. Agentibus vero trigessimum annum, aut etiam senioribus, minus, sed vomitionem in talibus expectari oportet. His signis alia adduntur scripta, cum in prorrheticis, tum in Coacis præsagiis, in lib. enim 3. Prorrh. text. 51. ita habet: *Capitis affecti gravitate & sincipite dolentes, pervigilesque sanguinem profundunt, tum alias, tum si quippiam in cervice tendat. Qui pervigilave-**

rint repente cum inquietatione quadam sanguinem profundunt, tum alias, tum si quippiam (ut melius in *Coacis prasag. text. 32.* legitur) fluxerit ante cervicis dolores; nec non impense rubri oculi sanguinis eruptionem ostendunt. Et postea. *text. 55.* Per ea, qua caput concutiunt, & qua sonitum faciunt, sanguinem per nares profundere sperandum est. Ventris quoque palpitationes (id est ex Galen. pullus arteriæ spinam percipientis) cum hypochondrii tensione sublonga & tumente sanguinis indicat eruptionem, & hypochondrii tensio cum capitis gravitate & surditate, & quæ splendores præteribant, sanguinis denunciant profusionem; & in *coac. prasag. sec. 1. text. 4.* hæc etiam leguntur. *Quibus febricitantibus rubores in facie, & capitis vehemens dolor, venarumque pulsus, iis ut plurimum fluor fit sanguinis.* Et in *3. lib. sec. 1. text. 17.* *Qui e pervigiliis anxietate repente capiuntur, sanguinem profundunt e naribus, tum alias tum si quid antea affluerit.* Et in libro quarto. *text. 26. 27.* *In febre ardente aurium sonitus superveniens cum obscuracione visus, & gravitate in nares incumbente, vehementem insaniam firmamque denunciant, nisi largiter perfluat sanguis e naribus.* Et libro quinto, *pulsationes in capite, sonitus aurium, profluvium sanguinis significant, & qui gravitate capitis laborant, dolentque sincipite, vigiles sanguinem e naribus fundunt, tum alius, tum si quid tendi in collo sentiat; & quibus surditas cum capitis gravitate & hypochondrii tensione, & ad splendorem oculi perturbatione profluvium sanguinis significat.* Atque hæc sunt, quæ de signis hæmorrhagicis cum in *libris Epidemias Hippocr.* tum in *Prognosticis*, & in *Prorrheticis* atque in *Coacis prasagiis* nos colligere potuimus, a quibus nobis innotescunt crises per fluorem sanguinis e naribus, quæ hæc erunt. In febribus ardentibus, ceterisque aliis acutis, vehementibus, & in præcordiorum inflammationibus, omniumque maxime hepatis atque lienis, non raro etiam in phreniticis. Hos enim affectus præsertim sanguinis eruptiones indicant. Vigiliæ repentinæ, & inquietudines sunt signa hæmorrhagica, sed tamen plerumque communia crifium futurarum, quibus quidem conspectis signis, crisis speretur, sed an per hæmorrhagiam, an per vomitum, & an alio modo, sit futu-

futura ex propriis signis distinguetur, quod si his conspectis cœperit in die critico, vel hæmorrhagia, vel vomitus, vel fluxio alvi, vel sudores, vel alia evacuatio, forte poterimus ex iis signis conspectis similem excretionem prædicere. De quo in 3. *coac. præfag.* 40. legitur. *Qui e pervigiliis anxietate repente capiuntur, sanguinem fundunt e naribus, tum alias, tum si quid antea effluerit.* Galen. his duobus signis addidit capitis dolorem, ita ut in capitis doloribus vigiliæ repentinae, atque inquietudines sanguinem fluxurum significant, eoque magis, si antea fluere cœperit. Ex propriis vero signis est dolor capitis, sine quo raro soleat succedere hæmorrhagia. Ex quo merito, Hippocrat. in *primo Prognost. text.* 22. ait: *Accidit in prima circumsione, jam sanguinis e naribus fluor, atque admodum juvat, sed requirendum est, num doceat caput, an hebetudines habeant oculorum, si quid enim horum fuerit, eo tendet.* In *Epidemiis* expressit temporum gravitatem, & in *Prognosticis*, capitis dolorem vehementem: in *Prorrheticis* sincipitis dolorem, aliquando cervicis dolorem, & capitis gravitatem: & in *Coacis præfagiis* vehementem capitis dolorem, & capitis etiam gravitatem nominat, & dolorem sincipitis; addamus, qui hæmorrhagiam denotat, debere esse calidum distendentem, ac pulsantem. Hocque est unum ex præcipuis signis, quæ ante hæmorrhagiam attendi debebant.

In Metone, in quo die quarto bis de nare dextra fluxit sanguis, in die tertia capitis gravitatem fuisse Hippocr. in *Epid. text.* 77. notavit, posteaque auctam; & in Pericle, dolorem primo, & postea caput gravatum, præcessisse sanguinis eruptionem. Hoc signum vero, non proprium, sed commune ad sanguinis fluxum, & ad vomitum esse Galen. in *lib. 3. de crisiibus cap. ult.* statuit. Ceterum, qui vomitus præfagiunt, dolores mordaces esse, docuit. Addamus neque perpetuo antecedere capitis dolores, sed sine aliquo gravitatis sensu, videtur impossibile, fieri posse hæmorrhagiam, cum non possit multus sanguis in capite aliquam moram facere, absque quo caput gravetur, sed tamen aliquando copiosissimus sanguis repente ascendens, & erumpens, nullam aut obscurissimam gra-

vitatem capiti infert. Hoc in febribus non acutis sæpe observatur. Quod mihi contigit, qui post quartanam febrem, quæ nondum fuerat resoluta, repente exspui, & per nares rejici ad minus sanguinem sex librarum ponderis, quo quartana febris, (quod est rarissimum) prorsus fuit judicata. Ceterum in acutis febribus raro fit, ut erumpat sanguis, non prægresso in capite aliquo vel gravitatis vel doloris sensu. Post dolorem capitis sequitur surditas, atque aurium tinnitus, quæ solent esse signa quoque hæmorrhagica.

In me ante illam copiosam sanguinis excretionem tinnitus fastidiosus, in dextra aure præcessit. Quod signum notavit Hippocrat. in *Prorrheticis*, auctor *Coacorum presagiorum*. Surditatem etiam ante hæmorrhagiam observari, cum in *Prorrheticis*, tum in *Coacis presagiis*. habetur. Quod signum vidit in Virgine Abderæ, atque in Heropyto antequam erumperet sanguis. His quoque addimus pulsus venarum, in capite, de quo in *5. coac. pres. text. 27. Quibus febricitantibus rubores in facie & capitis vehemens dolor, venarumque pulsus, iis ut plurimum fluor fit sanguinis*. Micatio enim venarum & agitatio ferventis, & concitati ad exitum sanguinis indicium est. Addimus cervicis, & colli tensionem, de quibus ad hæmorrhagiam auctorem *Coacorum presagiorum* meminisse superius vidimus; adduntur in *tertio Prorrheticorum text. 52*. Ventris quoque palpitationes, forte pulsus arteriæ spinam perreptantis.

Sed nondum attigimus propria solius hæmorrhagiæ signa, sed quæ ad alias excretiones sunt communia. Nam dolores capitis, vigiliæ, deliria capitis, partium tensiones, surditates, tinnitus aurium, venarumque pulsus, sunt signa sane critica non uni, sed multis crîsum speciebus communia: Sequuntur signa magis propria, qui sunt hypochondrii vel dextri vel sinistri tensio, sublonga, (tumentem addidit auctor *Prorrheticorum*) qui tamen non perpetuo fit, sed aliquando mediis musculis, (teste Galeno) a thorace ad pubis ossa pertinentibus tensis; sed neque hæc hypochondriorum tensio perpetuo est hæmorrhagica, sed & quæ fit aut in dextro, aut in sinistro. Quod signum Hippocr. in *Epidem.* tum in *Prognosticis* hæmor-

rhagicum fecit, plurimum etiam facit, ad hæmorrhagiam prædicendum, respirandi difficultas repente si apparuerit. Quod Galen. in lib. 3. de crisi. cap. ult. ita expressit. *Est etiam præcordiorum tensio sine dolore, nam & hoc non paruum indicium est sanguinis ad superiora tendentis, sicuti etiam difficultas anhelitus, nam & hæc sanguine transiente in thoracem fit.* Cum itaque (ut etiam ait Galen. in 1. Epidem.) in hypochondrii, aut dextra aut leva parte aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione, sanguinis his e naribus profluvium expectandum; est enim impetus humorum in caput, hypochondrii sine dolore contentio, signum. Quod quidem si ei accidat, dolor inflammationem sequitur viscerum. Quando vero calore capitis sursum sanguinem trahente, & jecore impellere contentio fiat, sanguinis est expectanda eruptio. Non raro etiam fit, etsi sanguis per thoracem haud transeat ex magna ejusdem sanguinis copia, tumescentibus hypochondriis, ut etiam ægrotos spiritu difficili laboret. Fœminam quondam Ægyptiam Cayri novi, quæ singulis mensibus, sanguine menstruo, interceptis ad uterum viis, in caput sublato per nares erumpente vacuabatur, quo tempore ascendebant, cum magna utriusque hypochondrii tensione absque dolore, & cum difficillima respiratione vexabatur. Adde, quod cum tensio hypochondriorum tum respirandi difficultas hæmorrhagica repente fiunt, atque paulo post cessant, de qua Hippocr. in secundo Prognosticorum, ait: *Si vero aliquandiu spiret difficulter, sine aliqua alia causa desinet.*

Post hypochondriorum tensionem, aliud signum est ex visu spectandum; namque Hippoc. in Epidemias scripsit, in iis, quibus per nares fluxurus est sanguis, caliginem oculorum fieri, & in Prognosticis, visum hebetem habere, quo fit, ut caligo oculorum, hebesque visus hæmorrhagiam prænuntient. Galen. vero in lib. 3. de crisi. & de pres. ad posthumum, ait: *fulgoris motus oculis obversari, quod humor flavus sit, atque obtusiores visus fieri, quoniam multus sanguis, & totus simul elatus ad superiora spiritus meatus obferat.* Aliquando expavescent ægroti ex quibusdam rubris spectris, ut juveni Romano, de

quo Galen. *in libro ad posthum.* meminit, contigit, cui antequam sanguis eruperit, ei rubri coloris serpentem per laquearia repentem supra lectulum ferri visum fuit, proptereaque ipsum expavisse, & e lectulo aufugere voluisse. Non raro etiam oculi involuntarie lachrymant ob fluxus sanguinis copiam, teste Galen. de quo signo Hippocr. *in primo Epidemiorum* ait: *Quibus in febris acutis, atque adeo ardentibus, spontanea effluunt lachrymæ, his est (si quidem reliqua non sint exitiaria) e naribus sanguinis eruptio expectanda. Qui incommode habent, his non sanguinis eruptionem, verum portendunt mortem.* Quare cum aliis signis in acutis febribus, si reliqua salutaria sint, involuntariæ lachrymæ hæmorrhagiam prænuntiant, quod Galen. *in lib. 3. prognost. com. 33.* docuit, atque in sexto etiam *Epidem.* confirmavit. Nos vero de hoc signo in proximo libro satis accurate scripsimus. Nunc ex signis explicatis quasi ad hæmorrhagiam accessimus, quæ tamen non videbitur, neque fiet etiam, ni prius facies rubore suffundatur, quod sane signum est necessarium, nunquam absque hoc sanguinis eruptio fit. Faciei enim partes omnes, & præsertim prope nares positæ, rubræ coloratioresque apparent, ex præsentia inquam sanguinis. *in libro 3. Prorrheticorum text. 45.* legitur oculos impenit rubros significare cum cervicis dolore hæmorrhagiam, & Galen. ait: *In re ejusmodi magna præstant virtute impense rubri oculi.* Auctor de *Coacis præfagis* rubores in facie sanguinis fluxum significare scripsit; Galen. vero cum *in tertio de crisis cap. ult.* tum omnium maxime *in libr. ad posthumum cap. 13.* malarum nariumque ruborem proximam hæmorrhagiam connotare expressit. Neque immerito, cum sanguinis copia cutis repletis ipsius venis coloretur, hinc etiam narium gravitatem fieri adnotatum est in *coac. præfag.* Cæterum ruborem faciei distinguemus ab eo, qui aut a cerebri inflammatione fit, de quo *in coac. præf.* ait: *Facies flammans cum sudore, malignum.* Et *in Prorrheticis.* *Faciei color bonus, & mæstitia multa, malum.*

Cognoscetur hæc propriis signis inflammati cerebri, aut ab eo rubore, qui genas colorat, ex pulmonum affectu aliquo,

cu-

cujusmodi fieri in peripneumonicis & asthmaticis superiori libro declaravimus. Hæc vero, quæ hæmorrhagica est, in statu apparet, in morbo salutari, una cum aliquo, vel multis signorum nuper dictorum, atque tot sunt omnia signa, quibus sanguinem erupturum e naribus quisque nostrum poterit præfagire. At quoniam omnia perpetuo simul non apparent, proinde si duo vel tria ex præcipuis illuxerint, sufficient ad hæmorrhagiam prædicendam. Præcipua vero sunt, ex Hippocrate & Galeno, capitis dolor; quod signum inseparabile esse Galen. in 1. ad Glauc. sæpius statuit; aut sincipitis, aut cervicis, aut temporum, ac etiam colli, vel gravitas, ipsa hebetudo visus, aut fulgoris motus, aut caliginem oculis obversari, tensio hypochondrii sine dolore, aut difficilis respiratio, quam paulo post cessant. Rubore item in facie jamjam fluxuro sanguinis. In febre ardente, causone, vehementi aut aliqua magna internorum viscerum inflammatione. Atque in juvenile ætate, omniumque maxime in iis, quibus solitum sit alias sanguinem erumpere. Atque hæc de crisi, quæ per eruptionem sanguinis e naribus, dicta sint. Addamus ex Galeno in primo ad Glauc. in quo loco de hæmorrhagiæ signis satis accurate agit; pulsus subito in tumorem elatos non recedentes in parvitatem, neque si debiles facti fuerint, multo plus, si in altum attollantur & vehementiam sumserint, jam faciem ægrotantis inspicere. Nam si aliqua ex iis, qui in ipsa sunt, partibus palpitet, aut una, quæ sunt in temporibus, pulsant, ut gena, vel nasus, vel oculus rubidior factus fuerit, magis etiam crisis expectanda est: si vero, & inviti lachryment, aut marmarigas, id est, splendores videre imaginentur, ac manus naribus, veluti scalpentes admoveant, tunc non jam fluxurum, sed jam fluentum sanguinem inspicias. nam ubi semel aut bis scalpserint, statim erupit, neque vero ex his perterrueris, si hominem desipientem aut salientem inspexeris, nam & hæc humorum repentium ad partes superiores indicia sunt, veluti & anhelitus difficilis, & hypochondrium retractedum, & collum simul cum capite aggravatum.

CAP. XIV.

De crisi, quæ fit, per sanguinis fluxum, cum ab utero, tum ab hæmorrhoidibus.

SÆPIUS etiam fit in mulieribus, ut crises fiant sanguine per uterum mensium modo crumpente, qui fluor etiam multis signis innotescet; primo enim, ubi conceperimus crisin esse futuram, videndum erit in mulieribus ægrotis, an menses solito modo fluant, vel non, tempusque probe observandum, in quo fluere fuerant soliti, ætas, & temperamentum, victus, antea facta an sanguine responderint. Postea videndum erit, an signa aderunt hæmorrhagiæ, aut vomituum, aut sudorum, aut dejectionum, aut copiosarum urinarum, cum nulla quidem illuxerint, suspicandum in morbo vehementi crisin per menses fieri posse; quod si, ut Galen. *in libro 3. de crifibus cap. ult.* docet, adfuerint quoque mensium signa propria, quæ sunt gravitas lumborum effatu digna, dolor, atque tensio. Sed ut istud certum fiat, præstabit mulierem interrogari, & quam diligenter, quibus symptomatis fluentibus vexari soleat, atque in crisi prænoscentia, eadem erunt accurate spectanda, cum quibusdam fluxuris mensibus lumbi doleant, aliis abdomen, aliis uterus, cruraque, quæ partes sedulo dolentes observatæ multum faciunt ad menses fluxuros prædicendos. Ceterum in primis cum crisis futura sit, videndum erit: an alterius evacuationis futuræ signa adsint, quæ si non adsint, atque in mulieribus acuta febre vexatis lumbi doleant sine manifesta causâ, in ipsisque tensio sentiatur, menstrua fluxura erunt, teste Galeno *in libro tertio de crifibus.* addidit auctor *prorrheticorum* febrem lassitudinariam, & cum rigore, hisce verbis. *Quibus ex rigore febres lassitudinaria fuerint, muliebris devertunt, plures mulieres vel etiam sine febre ante menstruorum eruptionem sentiunt quandem lassitudinariam affectionem, ex qua una cum dolore lumborum, & tensione menstrua futura prædicant.* Addunt & oris ventriculi dolorem seu cardialgiam,

ut Galen. notavit in 3. *prorrh.* *Copia enim sanguinis in venis acervata, tenue quoddam serum in ventrem confluens cardialgias parit, in os ipsius ascendens, quod omnium fere partium maxime sentiendi facultate prestat, plurima autem abundantia portio ad inferum repens locum, in qua, & primum deferri consueverat, lumborum dolores efficit.* Quibus additur etiam in 5. *coac. pres. text. 26. tensio, æstus ardoreque circa spinam; signum quippe recurrentis sanguinis per magnam venam, quæ spinam perreptat, quæ ad lumbos maxime fervida motione sanguinis æstuat.* Atque hæc sunt signa fluxuri sanguinis per uterum, quæ adhuc faciunt indicium magis certum, si menses suppressi fuerint, atque hæc eo tempore illuceant, quo soliti fuerant menses per valetudinem fluere. Quæ omnia signa in homine quidem melancholico, quibus per hæmorrhoidas fluere sanguis fuerit solitus, atque fuerit suppressus, sanguinem per hæmorrhoidas fluxurum indicant; primum dolent lumbi sine causâ, & diu, os ventriculi itidem dolet, de quibus in *Prorrheticis* legitur; *lumbis dolentibus cardialgia accedentes sanguinis per hæmorrhoidas erupturi signa sunt: arbitror autem & hos prægressæ hæmorrhoidum eruptionis signum esse.* Præsentis autem affectionis (ait Galen.) perspicua symptomata, nempe copia in venis acervata, serum tenue quoddam in ventrem confluens, cardialgias parit; in os ipsius ascendens, & multa sanguinis portio deorsum tendens, lumborum dolores facit.

Quare dolor lumborum, tensio, lassitudinis sensus, dolor ventriculi oris, atque æstus & ardoris sensus circa spinam dorfi, in hominibus melancholicis, aut mali habitus, sanguinem per hæmorrhoidas fluxurum indicant, præsertimque si alias fluxerit, & modo fuerit interceptus, in 3. *coac. presag. sect. 2. text. 37. Dolores in lumbis eruptionem sanguinis significant, qui sine manifesta causâ in melancholicis, & quibus consueta sunt hæmorrhoides, magis accedit.* Sed satis de cognoscenda crisi, quæ sit per sanguinis eruptionem, diximus. Nunc ad eam, quæ vomitibus innotescit, descendamus.

C A P. X V.

De cognoscenda crisi, qua per vomitum fit.

CUM non raro soleat crisis vomitibus fieri, morbosque judicare, propterea necesse est, ut signa quoque, quibus nobis hæc innotescet, sedulo cognoscamus. Quæ Galen. *in lib. 3. de crisi*bus hæc esse statuit, quippe dolorem capitis mordicantem, seu acrem, seu acutum, oculis tenebrosum, seu caliginem obversari, morsus oris ventriculi, fastidium ac nauseam, seu subversionem, ubi præsertim est futurus pituitosus, sputum tenue abundanter ex ore affluere, labrumque inferius agitare, seu tremere. Pulsusque inæquales altos atque duros. Alii addunt jactationem seu inquietationem, linguæ amaritudinem, rigores, spirandi difficultatem. Ceterum ut futuri vomitus rationem habeamus, primum sciamus ex motu humorum ad stomachum, futurum vomitum facile cognosci, quoniam natura a venis ad ipsum ventriculum humores noxios transmittens, & ex pultriciis stomachi irritationem ad excernendum seu expellendum movet, qua vomitus fiunt. Itaque cum humor per venas æstuat, agitur, moveturque ad stomachum, anxios ægros, & inquietos reddit, quod tamen signum in omnibus fere crisiibus observari solet. Primo vero ob exhalationem humorum ab ipso ventriculo, quæ meningas seu membranas cerebri afficit, capite dolent, & dolores, ut Galen. notavit, sunt mordaces ac acuti, veluti in futura hæmorrhagia tensivi, minimeque acuti, qui non a bilioso acrique humore fiunt. Ob eandem quoque fumidam exhalationem, quippe ipsius diffusionem per humores ad oculos, vomituri caligine, vertigine tenebrosâ tentantur, aut ut ait Hippocr. *in 1. prorrh. com. 30.* caliginosum seu tenebrosum oculis ipsorum obversatur. Cum movetur vero humor biliosus a venis ad externas venas, ægri rigent aut horrent, dumque stomachum invasit, fastidium, oris ventriculi, (quod antiqui cor appellarunt) morsum facit, nimirum vellicans os ipsum maxime sensibile. Cumque etiam hu-

mor has partes superas petit & occupat, primo partes infra hypochondria frigidiores redduntur, tum, quod calidi humores ad superiora ferantur, tum maxime, quod cogatur calor natus ad interiora contrahi & recipi. Cumque, ut dictum est, os stomachi molestat, vellicando, mordendo ac æstuando, fiunt fastidia, jactationes, cardiogmos cordis, atque jam vomitatis os sputo tenui plenum esse videtur, ut Gal. ait, propter tunicæ communitatem, quæ una est ori toti interno continua, faucibusque, & stomacho & ventriculo. Hinc fit, ut labrum inferius interdum concutiatur, ventris ore ad vomitum excitato, nempe labii concussio tunicam eam, quæ ab ore in ventrem extenditur, tum morderi, tum vellicari, tum concuti ostendit. Neque mirum est, humorem acrem, mordicantem, æstuantem ventriculi os exæstulare, vellicari, & excitari expultricem ad vomendum. Hinc divine sane noster Hippocr. in lib. 4. aphor. dixit: *Non febricitanti cibi fastidium, cordis dolor, vertigo tenebricosa & oris amaritudo purgatione per superna, opus esse significant; Quasi innuere vellet in febricitantibus hæc vomitum prædicere, qui ni succedat hebetem naturam medicamentis esse procurandam. Quare prædictis signis seu symptomatis conspectis in febre salutari ex ardentium genere, utique vomitus præfagire poterimus. Quæ signa ita Hippoc. in 3. prognost. text. 30. habet: Si quis per febrem non exitiosam dixerit caput dolore, aut etiam tenebricosum aliquid ad oculos observari, si ventriculi dolor in eo exstiterit, biliosa vomitio aderit. Sin rigor prehendit, & inferiores in illis partes frigida fuerint, adhuc citius vomitio aderit. Si vero bibat, edatque hoc tempore, perquam cito vomet. Hæc accidunt viris & mulieribus potissimum in tertianis, minoribus natu accidunt etiam in illis potissimum febribus, continuis & in veris tertianis, & in 1. Epidem. text. 44. præcipua signa ita expressit. At vero quibus rotius capitis gravitates, tum autem cordis dolores, & fastidia sunt, biliosa post ac pituitosa vomunt. Galen. in primo ad Glauc. dixit: dolorem capitis esse futuri vomitus signum inseparabile non minus & cardialgiam. id est oris ventriculi morsum necessario præcedere vomitionem, & Hippocr. in 2. de vi<. rat. in acut.*

addidit, labrum inferius agitatedum cum saliva ex ore excidente, vomitum jam affuturum significare. De qua in *Coacis præfagis*. *Vomituris salivatio quedam prius accidit. Et in 1. prorr. text. 30. Si in phrenitis cum perfrigeratione sit sputatio, nigra revomuntur.* At in phreniticis sputatio frequens, in qua ex Galeno nihil excernitur, delirium phreniticum significare auctor *Prorrheticorum* scripsit, malumque esse in phreniticis signum, & eam, in qua multum effluit sputum, & ut ait Galen. os sputo tenui plenum esse videtur, jamjam vomitionem futuram significare. Quæ sputatio ante vomitum fuit observata in illo, qui calefcens cœnavit & potavit largius. Vomitu fuere iudicati, teste Hippocr. uxor Epicratis, de qua Hippocr. ait: *Quinto decimo vomuit biliosa, flava, subcrebra, sudavit, libera febre; & mulier, quæ decumbebat in lictore, etiam decimo quarto vomuit biliosa, flava subcrebra, sudavit, febre liberata est. In quibus ante vomitus, cum febre ardente laborarent, capitibus gravitates aut dolores extiterunt, & aliqua ex signis vomitionem significantibus.* Atque hæc de vomituum signis.

C A P. XVI.

De signis crifum per sudores, atque per urinas copioſiores futurarum.

FREQUENTISSIME morbi acuti sudoribus iudicantur; sudores enim, ait Galen. omnibus febribus proprii exiſtunt, & præcipue incendentibus ardentibusve; juvant omnes internorum viſcerum inflammationes, parotides, lethargos, reliquosque omnes capitis affectus: non minus & febres ex intermittentibus quotidianas, quartanas & ſemitertianas sudores iudicant, ſed plerumque non ſolum has febres, ſed cum bilioſa pituitoſaque excretionem, aut per vomitum, aut per alvum, aut etiam per hæmorrhagiam, quartanas, ſi ſimul atra & varia excernantur, atque quotidianas ſimul cum vomitibus atque excrementis alvi pituitoſis; ſed de his non agimus, cum noſtrum ſit inſtitutum de his affectibus agere, qui acuti ſunt, quique
vel

vel ad salutem vel ad mortem judicari solent. Cujusmodi sunt febres continuæ, acutæ, omnes præsertimque ardentes, quarum sudores proprii videntur; internæ quoque phlegmones, inflammationes, & calidi omnes capitis affectus. In quibus sane ubi præcesserint signa coctionis, atque critica signa illuxerint & persistierint, quibus omnino futura crisis præmonstratur, per sudorem eam expellendam scribit: Galen. *in lib. 3. de crisiibus cap. ult.* si hæc signa ad unguem fuerint observata, quippe, si urina & alvus supprimatur, & febris fuerit ardens, necessario sequitur sudor multus a rigore. Hinc *in lib. 6. Epidem. com. 1. text. 10.* Hippocr. dixit: *Ante rigorem urinae suppressiones.* Quare alvi præter rationem suppressa excrementa, aut pauciora quam antea reddita, urinæ item suppressæ, absque signis hæmorrhagiæ, vomitus, mensium, hæmorrhoidarum & alvi fluxus, sunt indicia fatis certa sudoris, multoque magis, si æger crescente accessione deliraverit. At hæc necessario etiam spectabuntur signa, scilicet, partes exteriores, maximeque facies coloratiores, & calidiores, vapor quidam calidus, qualis antea non fuerat, ex cute exhalet, atque pulsus vitiosus insigniter mollis. De quo Galen. *in lib. synopsis. de pulsibus cap. 22.* ita habet: *Hic enim pulsus undosus, inquit, sudorem ut plurimum nunciat, at tanto magis, quanto mollior quidem fuerit, non tamen tenoris vacuus, si vero ipsi intercurrat altus, firmissimum habebis sudoris signum. Cum undoso quidem, vel absolute magno, non tamen duro criticorum sudorum.* Hæc eadem signa leguntur apud Galenum *in libello de præsagio, experientia confirmato*; sed addidit totius corporis cutim reddi pruriginosam, mollem, & rubram. Necessario cutis præmollis observatur in futuris sudoribus, quod & Hippocr. *in 5. aphor. 71.* ita habet: *Quibus cutis circumtenditur arida & dura, sine sudore moriuntur; quibus vero laxa & rara, cum sudore moriuntur.* Quidam duo præcipua sudoris signa tantummodo statuunt, urinæ quippe suppressionem, ex qua serosa humiditas, eadem quidem cum sudoris tum urinæ materia, in universum corpus expanditur, proinde sua vi acri vellicans rigorem concitat, qui est secundum signum, ita, ut sudoris

signa duo sint, vel urinæ suppressio & rigor, atque hinc forte dixit Hippocr. in 4. aphor. 58. *Si laboranti ardente febre rigor superveniat, solutio fit.* Galen. in 6. Epidem. ait: *At si alvus fluxa non sit, proximamque esse morbi judicationem prænoveris, ægotum rigere, sudareque necesse est.* Ceterum non perpetuo a rigore, urinæque suppressione, subsequitur sudor, aliquando hæmorrhagia, aliquando vomitus, aliquando alvi fluxus fit. Quare certum erit sudoris indicium seu præfagium, ubi urina alvusque supprimatur, rigorque successerit, in ardente febre aut alio affectu, quem sudor judicat, eoque certius, si æger incremente accessione deliraverit. Addimus his partes exteriores, calidiores, & coloratiores fieri non minus & molliores & humidiores, atque in ipsis erit vaporatio quædam calida insolita; pulsusque apparet magnus, altus, mollis, fluitans, undosus ideo vocatus, nullæque aderunt hæmorrhagiæ, vomitus, alvi perfluvia, hæmorrhoidarum, mensium, aut urinæ signa. Quo sudore fuit judicatus Cleonastides Melidia & alii, quorum casus Hippocr. observavit. Sed ad urinarum quoque signa descendamus, per quam plures acutorum morborum fuisse judicatos & nos vidimus & Hippocr. in Epidemiis se vidisse scripsit. Cujusmodi fuerunt Charion, vigesimo urinis multis biliosis perfecte judicatus. Nicodemus, cum urinis multis albis, in quibus multa crassa subsidebant, & Pythion, de quo Hippocr. ait: *Quadragesimo ab iudicio die suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abscessus, & postea, scilicet probabile multitudine urinarum quadragesima sanatum.* De his etiam in primo libro Epidem. At vero hoc statu quatuor præcipue signis servabantur, quibus sanguis rite e naribus fluxerit, aut qui per vesicam urinas multas, cum multo bonoque sedimento reddidissent. Nihilominus, quod fortasse difficile esset invenire certa signa, quibus præmonstrarentur crises per urinarum excretionem, ideo Galenus per negationem docuit, quomodo possimus præcognoscere urinas critice profluxas, quippe ubi absint signa hæmorrhagiæ, vomitus, alvi fluxus, hæmorrhoidum, mensium, & sudoris & crisis spes erit, ut per multitudinem urinarum fiat, multo

magis, si alvus, cum copiosiora excrementa antea excreverit, nunc siccior evaserit, aut suppressa; neque immerito, quod, ut ait Galen. distributo & in venas exhausto humore, qui in ventre continetur, alvi necessaria minuatur dejectio. Hinc Hippocr. *in quarto aphor. 83.* dixit: *Mictio noctu plurima, parvans dejectionem significat.* Sed tamen necesse est haberi quædam signa certiora. Quæ, ut nos observavimus, hæc erunt. Nulla prima aliarum excretionum signa adesse, sed præsertim nullum capitis, vel hypochondriorum, vel stomachi, aut intestinorum dolorem, morbumque non videri admodum vehementem. Non vehementer jactari ægrotos, nec inquietari, nullamque partem prædictarum dolorem sentire. Plerumque hypogastrium sentum gravitatis & aliquando doloris sentire, vesicamque inflationis sensum habere; paulatim plerumque incipit effluere urina, raro repente, ita ut facile observetur solito copiosior, & mox augeatur. Sentiant ægri itidem calorem seu ardorem urinæ, quo sæpius mingunt. Nam necesse est, ut partes, cum per quas ad vesicam serosa illa humiditas, seu humor, qui excernitur, pertransit, tum renes, vesicam, colum, & meatum urinarium plus ceteris partibus sensum aliquem molestum habeant. Et hæc de crisiibus cum per sudorem, tum per urinam, quæ ejusdem materiæ symptomata existunt, nunc demum de signis alvi fluxus.

C A P. XVII.

De signis crisiuum per alvi fluxionem.

Q UOD per alvi fluxum crises sæpius fiant, ipsisque morbi complures acutorum judicentur, neminem medicorum latet: ideo de futuræ per alvum crisis quoque signis accuratius nunc est agendum. Miror tamen quod neque Galen. neque Hippocrat. signa propria hujus excretionis futuræ præmonstrarint. Galen. enim *in libr. 3. de crisiibus, cap. ultim.* de hac excretionem ita habet. *Si vero per excretionem alvi crisis sit subsequutura, manifestum quidem nullum est signum, nec proprium,*
sed

sed ex eo, quod adsunt crisis signa, desunt autem vomituum, vel fluxus sanguinis, vel sudoris, colligere licet. Ex quibus cognosci alvi dejectionem futuram non per signa propria, sed ex crisis futuræ signis, atque ex absentia signorum aliarum excretionum. At, etsi hæc via optima sit, tamen non deerunt nobis quoque signa aliqua hoc iudicium confirmantia, cujusmodi esse videntur, quæ Hipp. in lib. 4. aphor. 20. ita habet: Non febricitantibus si tormina acciderint, & genuum gravitas & lumborum dolor, purgare inferius oportet. Et postea, 73. cum dixit. Quibus præcordia suspensa murmurantia, lumborum dolore superveniente, iis alvi humectantur: nisi flatus erumpant, aut urina multitudo proveniat. Et in coacis prælagiis. Quibus ructus, flatus, strepitus ventris, iis extuberat venter, atque conturbatur. Ex quibus colligimus, ad fluxuram alvum hæc signa quoque esse attendenda, quippe intestinorum tormina, ipsorumque morsus, genuum gravitas & lumborum dolor, præcordia suspensa murmurantia, ructus, flatus, strepitus ventris, ipsiusque extuberantia, atque turbatio. Hæc enim cum signis criticis fluxuram alvum præmonstrabunt. Necessario videtur, si per alvum humores vel biliosi vel pituitosi sint fluxuri, ut tormina seu dolores intestinorum observentur, neque enim docet Galen. in lib. 5. de usu partium: Quis unquam biliosum succum copiosorem deiecit, qui prius mordicationem in intestinis non senserit, veluti in bilioso vomitu cardialgiam ob eisdem humoris morsum sentiri, nuper demonstratum est; quare ubi alvus biliosa, aut salsa, aut melancholica adusta dejectura sit, necessario dolor & mordicatio in intestinis præcedet. Si vero humor fluxurus sit pituitosus, ac frigidus, flatus, ructus, præcordia tensa, ac murmurantia alvum, ut turbatio, fient. Quæ ni peculiari vitio ipsius alvi, ac stomachi fiant, quippe coctionis defectu aut distributionis, aut alimentorum corruptione, aut pravi humoris generatione in ventriculo, aut intestinis, in morbo acuto, ubi illuxerint critica signa, alvi profluvium denotabunt. Lumborum quoque dolor observatur, genuum aliquandoque gravitas, humoribus scilicet ad infernas partes descendantibus, non sunt tamen propria

pria signa alvi fluxuræ, sed ubi tensio & dolor satis vehemens, circaque spinam caloris æstus sentitur in mulieribus, menses, atque in viris hæmorrhoidas præsumimus. Aliquando vero etiam alvi dejectionem, quippe ubi materia convoluta ad crassa intestina, & mesocolon, quod crassis intestinis continuum existens in unam quandam carum, quæ in lumbis sunt, pertingit vertebrarum. Qua ratione auctor *Cons. præfagiorum* dixit: *Inhorrescentes, anxii, lassitudine pressi, lumbis dolentes, in profusum alvi incidunt.* Hunc vero lumborum dolorem, alvi fluxionem denotantem, distinguunt ab ipso, qui vel hæmorrhoidas vel menses prænuntiat, præter signa vero fluxuræ alvi præarrata, alia existunt, se intestinorum morsus ac tormina, murmur, strepitus, flatu, ructus, & tensa præcordia, itidem murmurantia; quæ ubi critica signa in vehementi morbo subsequantur, alvi criticam fluxionem proculdubio præmonstrabunt. Atque hæc de singulis crifum speciebus cognoscendis, nunc breviter de multis simul complicatis futuris crifum speciebus etiam agamus.

C A P. XVIII.

De signis compositarum, sive multarum, simul crifum futurarum, quibus morbi judicantur.

PLERUMQUE fit, ut non unica crisi, sed aut duplici aut multiplici, morbi acuti judicentur, quas compositas crifes dicimus, siquidem aliquando homines hæmorrhagia ac sudore copioso judicantur, de quibus Hippocr. in lib. 4. de vict. rat. in acut. ait: *Et si e naribus sanguis fluxerit, solvitur aegritudo, nec non si sudores supervenerint judicatorii, cum urinis albis, crassis, & levis subsidentis.* Quibus Metonem fuisse judicatum Hippocr. tradidit, & Galen. in libro secundo de motu muscul. quendam tredecim diebus acuta febre delirantem, sanguine & sudore prorsus judicatum vidisse ait: mulieremque trimestri foetu gravidam, quæ in littore habitabat, vomitu & sudore: & illum, qui in Dealcis horto decumbebat, alvi pituito-

sa fluxione, copiosoque sudore: Anaxionem sputis multis, ac sudore: Nicodemum, urina multa alba, in qua multa subsidebant, sudoreque copioso; atque mulierem morosam, quæ in Thaso, sudore, atque mensibus erumpentibus. Quare operam navare quam sedulo debemus, ut nedum simplices species cresium, verum quoque plures simul complicatas cognoscamus. Quam rem studiosi facile etiam assequemur, si notas signave a nobis, nuper ad cognoscendas simplices tradita memoria tenerint, siquidem ubi duæ vel plures futuræ sunt crises, plurimum, aut quidem duarum prælucebunt signa.

Ceterum, ut hæc clarius cognoscantur, exempla aliqua considerabimus, præsertim excretionum seu cresium illarum, quæ per sudorem & aliquam aliam excretionem terminantur; plerumque enim, aut paucissimæ sunt febres, vel acutæ biliosæ, vel sanguinæ & inflammationes internæ, phlegmonesque, quæ absque sudore judicentur, etsi sæpe non solo, sed aut una cum hæmorrhagia, aut in mulieribus mensibus erumpentibus, aut hæmorrhoidibus, aut vomitu, aut sputis, aut alvi fluxione, aut denique urina. In iis itaque, qui sunt hæmorrhagia atque sudore judicandi, utriusque signa præcipua aderunt, cujusmodi erunt, capitis dolores aut gravantes, aut pulsantes, aut calidi, lachrymæ involuntariæ, aut surditas, aut tinnitus aurium, aut oculi rubri, aut maxillæ & nares, hypochondria tensa absque dolore, aliquando respiratio difficilis repente excitata, & paulo post quæ prorsus tollatur, pulsus quoque alti & magni, a suppressis tum alvi excrementis, tum urinis, aut paucioribus factis; rigores vehementes, absentia signorum, aliarum excretionum, quippe mensium, hæmorrhoidarum, vomitus, & alvi fluxus. Delirium incrementæ accessione, partes externæ, & præsertim facies calidiores, coloratiores, molliores seu humidiores, & ab ipsis vaporem, seu fumum calidum non antea solitum eæ habuere: atque pulsus mollis & undosus, & si cum sudore menses erunt erupturi in mulieribus, deerunt signa hæmorrhagiæ, vomitus, & aliarum excretionum, atque propria mensium aderunt, quæ sunt gravitas lumborum effatu digna, dolor atque tensio, totius corporis & præsertim lum-

lumborum lassitudo; hinc auctor in *Coacis præfagiis* lassitudinarias has febres judicatorias vocavit: aderit itidem cardialgia, id est, cordis seu oris stomachi, quod cor antiqui appellarunt, dolor, atque circa spinam sensio æstus atque ardoris. Quæ signa in viris cum sudore etiam hæmorrhoidas prænuntiant, & cum sudore, si vomitus erit futurus, signis sudoris signa vomitus quoque conjungentur, qualia esse diximus, dolorem capitis acutum & mordacem, & pro splendore, oculis caliginem seu atrum quoddam observari, stomachi fastidium, nauseam, subversionem, anxietatem & inquietationem, cardiogmon, id est cordis seu oris ventriculi morsum, spiritum difficilem, pulsum inæqualem, durum atque jamjam vomituris sputum tenue ex ore copiosum effluens, atque labii inferioris agitationem; & si urina copiosa una futura sit cum sudore, aderunt signa urinarum, quæ fuerant primo, quod adsint aliarum excretionum signa, alvus cum ante copiosior fuerit, nunc sicciior sit, nullus dolor præter in hypogastrio sentitur, sensus gravitatis aliquandoque ponderis, & circa vesicam inflationis observatur, non vehementes erunt jactationes & inquietudines; urina plerumque non confertim, sed paulatim incipit, atque augetur, quæ aliquando infert calorem aut ardorem, aut prurimum & voluntatem crebram mingendi, & si cum sudore alvus una erit solvenda, tunc simul aderunt signa alvi fluxuræ, nempe præcordia erunt tensa, murmurantia, aut morsus in intestinis, flatus, ructus ventris, rugitus seu strepitus sentientur, lumborum aderit dolor & genuum aliquando gravitas, ventris turbatio ac pulsus vibrosus & durus. Si vero una cum sudore sputa quoque copiosa excernenda erunt, aderunt signa propria, quæ in morbis pulmonum, & pectoris apparent, maximeque in pleuritide, & peripneumonia, sputorum excretionem observari debent, ut in Anaxione pleuritico fuit ab Hipp. observatum. Signa vero, quod copiosiora sputa sint excernenda, sunt tussis, difficilis respiratio, & sputa, quæ cœperunt excerni cum tussi copiosa, quæ vero magis cocta evaserint, facilius educuntur. Et hæc sunt, quæ de cognoscendis crisis fuerant a nobis dicenda. Nunc, de tempore, quo sint observandæ, restat, ut agamus.

CAP. XIX.

De tempore crifum, id eft, quo nobis fiant futura.

POSTEAQUAM scriptum a nobis fuit, quo pacto Medici debeant cognoscere, num morbi fint crisi judicandi, aut absque crisi; & si crisi, an per abscessus, an per humorum excretionem, & quæ bonæ salutaresque judicentur, & quæ malæ, lethales; atque demum, etiam ex signis quaslibet crifum species cognoscere studuerimus, restat solum, ut, quo tempore fiant seu observentur crises, quoque accuratius assequamur. Atque hic sermo esto finis hujus libri, ad prognosin sane per quam utilissimi; quem si studiosi medicinæ familiarem habebunt, plurimum laudis in medicina assequentur; sed ad institutum redeamus, quod est noscere tempus particulatim, in quo crises fiunt. Quæ cognitio penes multa habebitur, & quanquam sit admodum difficilis; propterea quæ requirat maximam diligentiam, studium, & laborem, tamen si accurate omnia signa prænarrata ipsorumque vires intellexerimus, neque multa difficultate hujus prædictionis rationem assequemur. Perscrutabitur itaque hæc cognitio, quippe temporis, in quo crises sunt futuræ, ab his, scilicet a signis criticis seu decretoriis vocatis, atque a tempore, in quo hæc observantur, quippe in quo incipiunt, augentur; non enim critica signa prius tolluntur, quam crisis erumpat, a morborum idea, natura, magnitudine, motu, temporibus ipsorum, a coctione & cruditate. A criticis enim signis, quippe quæ crifin antecedunt, antequam fiat, ut Hippocr. docet in 2. aphor. 13. nox molesta apparet. *Antecedit enim*, ut Galen. etiam in 2. libr. de crifib. cap. 2. scripsit, *non mediocris perturbatio in corpore egrotantis, nam & difficiles tolerantia, vigilia, deliria, & graves somni, fiunt difficilis anhelitus, vertigines tenebricosa & difficilis sensus, dolores capitis, colli & stomachi, & multorum aliorum membrorum, nonnullis aurium sonitus, & ante oculos vane splendores apparent, & lachryma involuntaria effluunt,*

fluunt, & urina retinetur, & labrum agitur aut aliquod aliud tremulum fit, oblivio, præsentium ignorantia, vehemens rigor, plurimum accessio consuetæ anticipans, multus æstus intolerabilis, ægroti clamant, & saliant sicuti furentes, neque possunt in eodem situ recumbere, deinde repente multus sudor erumpit, aut vomitus, aut venter subito solvitur, aut abundans fit fluxus sanguinis, aut urina profluit copiosius, aut hæc omnia simul contingunt. Hæc enim alias demonstravimus cum signis coctionis crisin præmonstrare. Quorum principium necesse est animadverti, ut scite diem, in quo crisis futura sit, intelligamus, non enim a die, in quo hæc videri cœperunt, crisis aberit ultra quaternarium, si enim exempli gratia 4. die incipient conspectis urinis concoctis, morbusque vehemens sit & celer, ultra 7. crisis non producet. Ceterum ubi cœperint, ni manifesta quædam coctionis signa, neque morbus admodum vehemens, neque celer usque ad septimum, id est, in secundo quaternione, crisis protendetur. Quam rem satis perbelle expressit Hipp. in lib. 3. progn. text. 33. ita scribens. *Ex iis vero, qui primo die dolere cœperint, quarto die gravantur magis quam quinto, septimo vero die liberantur. Plurimi vero ipsorum dolere incipiunt tertio die, consistantur autem quinto maxime, liberantur autem nono aut undecimo die: quicunque vero quinto dolere cœperint & alia secundum rationem priorem ipsis affuerint, decimo quarto evadunt.* Quare crisis terminus majori ex parte erit septem dierum ab ea die, in qua cœperunt decretoria signa conspici, sed ubi apparuerit signum aliquod manifestum, ex quo morbum in augmentum descendisse cognoscamus, plerumque altero quaternione crisis fiet, cum non longius concoctio sit perficienda, atque illud tempus vigoris morbi sit, proprium salutarium cricum, ut Gal. docuit, atque hoc est, quod etiam ita expressit. Cum igitur primo die signum aliquod coctionis manifestum apparuerit, reliquis etiam omnibus periculum nullum portendentibus, tunc proculdubio sciemus, quod, in primo quaternario morbi solutionem subsequi sit, necessarium. At, si iis signis decretoriis apparentibus simul perfecta coctio observetur, futuro primo die decretorio

torio crisin fieri erit necessarium. Ex signis itaque decretoriis nedum crisin futuram conjicimus, at quo non minus tempore sit futura. Ex natura itaque morborum, cum acuta, tum longa, quos morbos Græci *brachychronios* appellant, poterimus tempus crisiſum prænoſcere. Quo ad tempus enim ſeu morborum ætatem, triplex eſt differentia: namque morborum alii acuti, alii longi, alii mediï dicuntur: acutus, ait Hippoc. in 2. *aphorism.* 23. quatuordecim diebus terminatur, cſi Gal. videatur terminum morborum acutorum diem vigefimum ſtatuerè, & mediõrum uſque ad quadrageſimum, quos vocat acutos ex delapſu, ſeu ex converſione, de quibus Hippoc. meminit, cum in *primo Prognost. text.* 21. ita ſcripſerit. *Oportet autem exiſtimare ſpirandi facilitatem magnam habere vim ad ſalutem in omnibus acutis morbis, quicunque febres habent adjunctas, & in quadraginta diebus judicantur, & ultra hos dies, qui judicantur diutinos & longos vocat.* Ceterum, ut accuratius ex natura morborum tempus crisiſum perveſtigemus, diſtinguere oportet, acutos morbos in acutiſſimos ſive maxime acutos, peracutos atque ſimpliciter acutos. Horum ait Hippoc. longiorem terminum eſſe, ut Gal. in *lib. 3. de crifiſib. cap.* 13. ſcribit, quatuordecim dierum, & illos, quippe acutiſſimos unico quaternario reſolvi; cujuſmodi ſunt, angina, cholera, tetanos, ſynochus: atque peracutos ſeptem diebus, cujuſmodi ſunt, pleuritis, phrenitis, peripneumonia, hepatis, diaphragmatis, uterique & ſtomachi inflammatio. Febris ardens, ſynochus & alii hujusmodi multi. Ceterum acutiſſimorum aliqui vel etiam uno tantum die, alii duobus, alii tribus, atque alii quatuor judicantur, nunquam vero ultra hos dies producantur, ſed ante hos plures terminantur, ut apoplexia, Ephemera peſtilens, lethaliffima phrenitis, & quæ in Ægypto sæpius Epidemice graſſatur, quem affectum *demelmuſia* Ægyptii appellant: eſtque eorum morborum acutiſſimorum, qui paucis horis homines interimunt: Idem quoque eſt peracutorum, quorum terminus eſt dies ſeptima, quando eorum plures antea, non raro propter morborum vehementiam habeant judicium, uti ex Gal. phrenitis acutiſſima, qua Hipp.

in lib. 3. Epid. com. 3. tit. 57. quendam quarto die fuisse extinctum, meminit: synochi itidem, & phrenitici & peripneumonici præ inflammationis magnitudine sæpius quarto die vel quinto judicantur. Eodem modo fit, de simpliciter acutis, quod hi aliquando septimo aut nono aut undecimo habent judicationem. Hoc plerumque observatur in malis crisi- bus, quæ natura propter vehementiam morbi, aut propter multitudinem aut pravissimam qualitatem humorum, vehementer irritata ante tempus excernente fiunt, atque hoc pacto possumus in morbis crises, quando sint futuræ, prænoscere. A magnitudine quoque morborum, necesse erit, medium intelligere, ex virium una habita cognitione quo tempore fieri debeat crisis. Siquidem, ut docet Galen. in 1. Epid. necessarium est ob morborum magnitudinem ac casuum vehementiam, vel cito vires prosterni, adeo ut homo moriatur, vel ad noxiorum humorum excretionem excitatas, si modo quos invaserint humores exsuperent, bonam sequi judicationem, sin autem exsuperentur, malam. Utrumque vero intra quaternarium fieri solet. Quo ubi in morbo aliquo vehementiam quarta die cognoverimus, non ultra septimum judicium vel mors produ- cetur. De qua re Gal. in 1. Epid. dixit: *Quare fac memineris, ubi quartus perinde ut tertius gravia habeat symptomata, & signa in morbo acuto, brevi expectandum judicium esse, si paribus diebus potius invadebat in paribus, si vero imparibus, in his, atque judicium illis & mors in morbis exitalibus.* De Philisco, qui obiit sexta die, ait, quarta die omnia fuisse exacerbata, ipsumque maximo morbo conflictari, cum exitalibus urinis nigris, quo naturam extinctam iri necessario cognoscebatur, atque id non ultra quaternarium protrahi posse, vires debiles significabunt. Ex morborum quoque motu celeri aut tardo accuratius & distincte magis crisis futurarum tempus poterit cognosci, namque ubi morbum judicabimus solutum iri septima die, si præter vehementiam ejus etiam celeritas obser- vetur, poterit vel etiam quarto aut quinto resolvi, veluti motus tarditas, ad nonum aut undecimum usque retardatum judicaret. A temporibus vero morborum, atque a co-

Etione

etione & cruditate longe clarius & distinctius prænoscunt Medici crifium futurarum tempus, quando omnes bonæ crifes aut in ftatu fiant, aut in augmento. Intelligimus vere ftatum atque augmentum, non inquam morbi, fed ipfius quidem naturæ coquentis & alterantis morbum. Exitiales vero aut in principio, aut in augmento, ut Galen. *in lib. 3. de crifibus cap. 10.* tradidit. Quare in morbo falutari crifin perfectam non nifi in vigore morbi expectabimus, imperfectam in augmento. Ex quibus figna temporum exacte interftinguantur, quemadmodum alias ex Galeno in primo de crifibus docuimus. Quare fi perfecta crifis erit futura, necesse erit, augmentum morbi prius abfolvi, cujus sane tempus nobis innotefcet principii augmentique notitia. Namque fi longum fuerit morbi principium, itidem & augmentum, & vigor proportioni respondebit. Imperfecta vero tranfacto principio. Principium autem eſſe illud tempus, in quo morbus omnino crudus eſt, nullumque vel etiam fignum concoctionis illuxerit, quod cum cœperit, augmentum eſſe & durare, quoad perfecte concoquatur morbus, Galen. *in primo de crifibus, cap. 8. & in primo, de totius morb. temp. cap. 3.* ſcriptum reliquit. In exitialibus vero crifibus, diximus vel principium vel augmentum eſſe attendendum, in vehementiſſimo morbo, cum prælanguidis viribus crifis non ſuperabit principium, neque primum quaternarium, cum robuſtis vero augmentum attinget. Quare in robuſtis crifis fiet in augmento: natura enim non ſuccumbet morbo non aliquo pacto ab ipſa alterato.

Ceterum hæc erit ſervanda regula, ut diſtinctius diem, vel etiam in qua crifis fiet, prænoſcere queamus. Quippe a conſpectis ſignis vel falutaribus, vel exitialibus futuro primo quaternario iudicium fore expectandum. Tanto enim temporis ſpatio, in falutaribus morbi utens naturam, ſolet morbum alterare, quoad excernere critice poſſit; atque toto ipſo itidem tempore morbus ſolet naturam robuſtam ad pugnam irritare, aut debilem exſtinguere, ex quo merito Hippoc. *in 3. prognof. text. 2.* dixit: *Simpliciſſima enim febres ac ſignis firmate ſecuriſſimis quarto die aut citius deſinunt. text. 3. Terriſſima vero ac*
ſignis

signis affligentes difficillimis, quarto die aut citius interimunt: Aitque primum impetum hunc in modum finiri. text. 4. Ubi vero natura maximum habuerit irritamentum maximo morbo in principio succumbet. Galen. vero in lib. 1. de diebus decret. cap. 12. vel etiam horam nos posse cognoscere, eamque ex accessionis temporum accurata observatione scripsit: Namque si statim morbo invadente, id est, in principio accessionis, æger vehementer refrigeretur, exempli gratia, ut vix ad calorem reduci queat, calorque diutissime absit, pulsus sit exiguus aut nullus, aut malus appareat, motus pigritya vel somnus veteranosus, aut aliud quippiam observetur, vel si principium accessionis fuerit moderatum, ut in statu postea deliret, vel cum impetu exiliat, vel resolvatur, vel comatosus, aut multum inquietus, aut magnitudinem febris non tolleret, sed vehementer inardescat vertiginosus aut capite doleat, cordisque morsus. At si moderate in principio & in statu se habuerit, necesse erit ipsum mori in declinatione, quæ cognoscetur si aderit animi deliquium, sudores inæquales, frigidi, vel circa caput solum, vel cervicem, vel pectus, pulsus obscurus, exiguus & his similia, proculdubio mors ac iudicium erit in ea hora, qua fiet accessionis declinatio. Ex coctione etiam & cruditate tempus crisi poterimus conjicere, atque ex signis indicatoriis, siquidem in salutari morbo, nunquam fiet crisis, nisi signa in aliquo dierum decretoriorum coctionis apparuerint, quæ plerumque ita conspecta in proximo decretorio die iudicium ostenderunt, in morbis quidem salutaribus magnis inceptam coctionem, tempore unius quaternarii solet natura absolvere. Quasi in die indicante signum coctionis conspectum fuerit, in proximo decretorio erit crisis. Quod Hippocr. in lib. 4. aphorism. 71. ita docuit. Quibus in febribus die septimo iudicium fit, iis nubeculam obtinet urina quarto die rubram, & alia secundum rationem. Quod præceptum Gal. secutus in lib. 3. de crisi bus cap. 4. ait: Cum igitur primo die signum aliquod coctionis manifestum apparuerit, reliquis etiam omnibus periculum nullum portendentibus, tunc proculdubio sciemus, quod in primo quaternario morbi solutionem subje-

qui sit necessarium. Ex quo colligimus, ubi manifestum apparuerit coctionis signum in aliquo dierum decretoriorum, in altero proximo succedet iudicium, quod per quaternionem natura reliquum humoris cruditatis absolvat, quod non minori tempore facere potest, proinde si, ut ait Galen. *in eodem lib.* ægrotus neque secundo die manifestum coctionis signum haberit, neque tamen perniciosum signum adfuerit, sed omnia sint absque periculo, servabitur sane, sed non in primo quaternario integre, at in secundo, quippe primo secundi die critico, qui erit vel sextus vel septimus. Eodem modo si septimo appareat, manifestum signum coctionis ad undecimum magis, quam ad decimum quartum, fiet crisis. Quod iudicium perpetuo fiet, siquidem morbus sit salubris, & neque ejus acumen, neque magnitudo festinet, neque error aliquis circa ægrotum admittatur, status tempus crisis expectabit, id est perfectam coctionem. Si vero propter morbi magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod aliud natura irritetur, ante statum, atque inordinato tempore fiet. Ceterum æque tamen verum erit, si in uno dierum decretoriorum præsertim indicium vel salutare signum vel exitiale apparuerit, post quaternarium in altero die decretorio iudicium fiet. Ceterum ut dictum est, magnitudo morbi, motus celer aut tardus, errores commissi, sunt maxime attendendi, cum horum causa sæpius crisis iudicio non respondeat. Quorum exempla plura posuit Galen. *in libro nuper citato.* Atque hæc erant in hoc libro scribenda.

FINIS SEXTI LIBRI.

P R O S P E R I A L P I N I

M A R O S T I C E N S I S ,

*Philosophi & Medici in Gymnasio Patavino Medicamentorum
simplicium Professoris ordinarii,*

D E

P R Æ S A G I E N D A V I T A
& M O R T E Æ G R O T A N T I U M .

L I B E R S E P T I M U S .

C A P . I .

De particularibus humorum excretionibus ad prædictionem.

A CTENUS in præcedenti libro dierum decretoriorum, atque crisiſum cognoscendarum rationem tradidimus, ad illuſtrandam hanc prædicendi methodum, a naturalis facultatis ſtatu obſervatione depromendam. Cum ex omnibus, ut dictum eſt, naturalis hujus potentiæ (circa quam nunc cognoscendam verſamur) quatuor

functionibus, concoctoria atque excretoria præcipuam ac maximam ad prædicendum viam aperiat, merito ad harum præfertim notitiam criſiſum, & dierum criticorum cognitionem præmiſimus, atque nunc omnium excrementorum particulares excretiones, & abſceſſus accurate conſiderabimus. Tum quod ex iſtis rurfum, concoctio, cruditas ac malignitas morborum nobis innotefcat, tum etiam, quod ab iſtorum excretionis modo natura quando bene ac ſalubriter humores mo-

H h h 2 vcat ,

veat, & transmittat, atque excernat, & quando male infau-
steque id agat, cognoscimus. Quare primo, ut quo ad vires
hanc nostram prædicendi rationem illustremus, de præfagio a
sanguinis excretionem agemus, & postea, a sudoribus, vomiti-
onibus, dejectionibus alvi, urinis, sputis, atque abscessi-
bus.

C A P. II.

De prædictione a salubri sanguinis excretionem.

QUOD in morbis acutis vehementibusve sæpissime obser-
vatum sit, repente aut ex naribus, aut ex hæmorrhoi-
dibus, aut ex alvo, aut ex utero in mulieribus erumpente
copioso sanguine, ægrotos sanitati fuisse restitutos. Ideo natu-
ram in hoc Medici cœperunt imitari, sanguinem copiosius
in morbis mittentes. Qua ratione Hipp. persuasus hujusmodi
remedium in omnibus acutis vehementibusque sive magnis fe-
bribus, aut viscerum inflammationibus *in lib. 4. dict. rat. in
acut. text. 19.* (De quibus ibi agit) hisce verbis maxime com-
mendavit: *In acutis morbis sanguinem detrahes, si vehemens mor-
bus videatur, florueritque ægrotantis ætas, & virium adsuerit
robur.* Hocque remedii genus Medici nedum naturæ imita-
tione invenerunt, sed quibusdam etiam animalium exemplis
perdocti, præsertimque hypopotani, equi marini, ut Plinius
est auctor, qui in gluvie obesus crus in arundinis stipitem acu-
tissimum adigens, venam quandam vulnerando copiosius san-
guinem effundit, atque ita fuerit ipsius corporis plethoram
tollere solitus. Non dissimili quoque argumento cœperunt
medici, humores aut per alvum purgatoriis medicamentis, aut
vomitoriis per vomitum, aut sudoriferis per copiosos sudo-
res, aut diureticis, copiosorem urinam moventes per vesicam
purgare.

Quare cum natura sæpius excernendo copiosum sanguinem
soleat multos morbos resolvere. Proinde in primis de his san-
guinis spontaneis seu sponte factis evacuationibus seu excretioni-
bus,

bus, agendum duximus, quoniam non cæ omnes bonæ sunt, minimeque ægrotos liberant a morbis: veluti etiam non omnes aliæ excretiones, aut per alvum, aut per vomitum, aut per sudorem, aut per urinam, neque omnes abscessus liberant a morbis, sed quædam tantum, quæ merito a nobis primum cognoscendæ erunt ac ab aliis non salutaribus distinguendæ. Nunc itaque nos de iis sanguinis excretionibus agimus, quæ bonæ existunt, salutemque perpetuo ægrotis futurum pollicentur, & postea de malis quæ plerumque exitium præmonstrant.

Inter vero excretiones sanguinis, ea præcipua esse ad prædictionem videtur, quæ in febribus continuis acutis & vehementibus e naribus sæpius erumpit, quam Græci *hamorrhagiam* appellant, nostri eruptionem sanguinis e naribus, atque hæc in morbis fit, ubi sanguis multus per nares effluit, & evacuat. Galen. enim in 3. libro *Prorrheticorum com.* 75. ait, succos ad caput recurrentes, calidos quidem & tenues desipientias & sanguinis eruptiones facere: at in 1. *Epidem. com.* 1. *text.* 9. sanguinem ipsum sursum incitatum calore offerri in caput, si quo necesse est, inflari ac referari venas, ac etiam rumpi ob spiritus copiam: atque in eodem libro scripsit, sanguinis e naribus eruptiones in ardentibus & febribus ob dominantem fieri flavam bilem, quæ sanguini permista, postquam sanguinem deusserit, cum eo multum ad caput calorem subvehens, venis narium disruptis, sanguinis efficit eruptiones.

Ex quibus constat non nisi ex calidiori sanguine, vel bile ei admista fieri, atque non nisi in corporis calidioris temperamentis atque in calidioribus morbis atque acutis fieri, cujusmodi sunt febres synochæ atque continuæ ardentes, quod Galen. in eodem lib. *com.* 2. *text.* 66. affirmavit, dicens, eruptiones sanguinis in ardentibus febribus ob caloris copiam humoribus ad caput sublatis fieri. Hinc Hippoc. in 6. *Epidem. com.* 3. *text.* 21. ait: *sanguinis de naribus profusio, aut iis, qui subvirides, nigrique sunt, aut iis, qui rubri & virides, aut subviridibus.* Quod propter calidiores humores sint his eruptionibus obnoxii; propter quam etiam causam Hipp. postea *text.*

25. dixit: *Cum venere uti incipiunt, aut hircire, sanguinis profusio laborare*; quippe pueros, cum propter multum tum calidiorem sanguinem, quo exsuperant, ab hisque causis ægroti solent in hæmorrhagiam incidere, eosque præsertim, qui ob calidius temperamentum plurimo sanguine, & calidiori abundant, & non nisi in morbis ab iisdem humoribus effectis, quales sunt ex Galeno febres omnes continuæ, ac vel etiam ex intermittentibus tertianæ, at nunquam quartanæ. Addimus omnes internas inflammationes præcordiorum, præsertimque hepatis & lienis, diaphragmatis, ac stomachi, & aliquando pleuritides, phrenitides, rarissime aut nunquam lethargos, ac vel etiam peripneumonias. In his itaque morbis huiusmodi hæmorrhagiæ seu sanguinis eruptiones erunt attendendæ. Sed his præmissis ad prognosin declinemus. Itaque hæmorrhagiæ, & aliæ omnes, quæ per alias partes fiunt excretiones sanguinis, scilicet per uterum in mulieribus, in viris per hæmorrhoidas, & aliquando per stomachum, quæ tamen raro bonæ videntur, Hipp. in lib. 7. aphor. 37. ita scribente: *Quicumque evomunt sanguinem, si sine febre quidem, salutare, si vero cum febre, malum.* (Nihilominus sunt aliqui sanguine, etiam vomitus excretionem a multis morbis iudicati) in duas differentias distinguuntur, quippe in bonas criticas, & nostris iudiciales vocatas, quæ duplicis quoque sunt differentiæ, nimirum cum quædam perfectæ, quod iudicent morbos, & quædam imperfectæ, quod imperfectæ vocentur, & ita malas symptomaticas dictas: quidam addunt medias: quæ medium locum habere videntur, inter criticas & symptomaticas. Quas contineri sub criticis imperfectis alias demonstravimus. Nunc de criticis, cum hæ perpetuo salutem præmonstrent, perfectæ subito, & imperfectæ temporis spatio. Criticæ itaque eruptiones sanguinis & optimæ, quæ salutem certam ægrotis præmonstrant, hisce notis nobis innotescunt. Primo quod nunquam crudo morbo appareant, sed perpetuo cum signis coctionis, atque ob id perfectæ in statu morbi, imperfectæque in augmento, ubi quædam manifesta non omniaque coctionis signa illuxerint. Itaque necessario ad salutarem hæ-

morrhagiam, & ad quamcunque aliam bonam sanguinis excretionem, debent primum signa coctionis animadverti, quibus una si sanguis excernatur, utile erit, teste Galeno *in lib. 3. de crisi* cap. 7. de qua Hippoc. *in quarto, de vict. rat. in acutis, text. 10.* habet. *Et si ex naribus fluxerit sanguis, solvitur agritudo, atque si sudores supervenerint judicatorii legitimi cum urinis albis crassis, & levibus.* Sed aliquis forte objiciet Metonem nobis, & illum, qui in Dealcis hortu decumbebat, & alios, qui cum excrementorum cruditate sanguinis fluxu fuerunt judicati, & quidem critice. In Metone urinæ fuere nigrae, & cum nigris sedimentis, & in altero, tenues, cum crassioribus sedimentis, nedum crudissimum morbum, sed neque parum malignum declarabant. De hac re alias egimus, & diximus tantum posse copiosam sanguinis eruptionem ad judicandos morbos, ut vel etiam in principio nullis signis coctionis conspectis apparens sæpius liberet ægrotos. Quod Galen. de Metone expressit dicens: *Sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & judicatus & servatus, quamvis non omnino tanta signa haberet.* Excretio itaque sanguinis, tametsi optima sit, ac certissime salutem nunciet, quæ morbo jam concocto apparet, quæque etiam ob id in statu apparet etiam cum signis, cruditas in principio morbi non est speranda. Quod etiam in muliere morosa visum est, quæ cum urinis nigris mensium profluvio fuit sanata, etsi Galen. dixerit, earum urinarum nigrum colorem nihil attulisse periculi, quod a retentis mensibus, qui fuerant melancholici, eo modo colorarent urinæ; quod si verum etiam de Metone, qui iisdem nigris existentibus eruptione sanguinis fuit judicatus. Quam rem Hippocr. nobis expressisse visus est in 1. *Epid. comm. 2. text. 56.* quum ibi scripserit. Ictericis factis in febris sexta die, eruptionem sanguinis profuisse, eo die vero visam ictericam malam docet Hippocr. *in 4. aphorism. 63.* qualis fuit in Hermocrate, & *in text. 67.* dixit: cum urinæ tenues essent in Antiphonte Critobuli filio, erupisse sanguinem & postea sanatum fuisse; quod vero sanguinis excretionem hanc habuerint prærogativam, ut ita dixerim, quod etiam in crudo morbo salutem præmonstra-

re soleant, cum ceteræ aliæ per vomitum vel sudorem vel purgationem alvi, tunc temporis apparentes symptomatice sint. Hoc propterea fieri crediderim, quod sanguis per venas apertas possit commode quocunque tempore vacuari, nullusque egeat sanguis præparatione, qua egent cæteri humores, si debeant per alvum subduci, vel per vomitum, quæ in his tam facile non fit, propter ipsorum crassitiam, aut lentorem, aut venarum angustiam & obstructionem; atque hanc esse causam colligimus, propter quam Medici in principiis morborum non debeant uti purgantibus medicamentis, ut Hippocr. scripserit in *aphorism. Concocta medicari oportere, neque cruda, nisi materia turgeat.* In evacuatione vero, quæ per venas apertas fit, nullam merito expectamus concoctionem, & hinc Medici secta vena in morbis acutis in principio mittunt sanguinem, hinc & spontinæ sanguinis vacuationes bonæ erunt. Ad datis, sanguinis eruptiones copiosas, nedum utiles fieri, propterea quod sanguis malus una excernatur, sed etiam quoniam ejusdem sanguinis vacuatio universum corpus refrigerat, caloremque transpirabilem, & corpus desabile facit. Quare hac ratione excretiones sanguinis optimæ erunt, quæ in statu apparent, plane cocto existente morbo, sed neque eæ, quæ cum cruditatis signis fiunt, erunt plane abhorrendæ & timendæ. Et præsertim, quæ copiose & large fluunt, quæ erit secunda conditio, optimam sanguinis eruptionem, De quibus Hippocrat. in libro secundo Epidemior. ita habet: *Large de naribus eruptiones sanguinis liberant fere.* De quibus Galen. de Metone locutus ait: *Sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & iudicatus & servatus, quamvis non omnino tuta signa haberet.* Rursum Hippocrat. in primo libr. Epidemiorum comm. 2. text. 63. dixit: *Febribus autem ardentibus hæc accidebant. Quibus rite & largiter sanguis per nares erupit, ea de causa maxime servabantur. Nec ullum novi, si recte ei erupisset sanguis in hoc statu, quemquam mortuum. Nam Philiscus quidem Epamenon, & Silenus, quibus parum quarta die & quinta e naribus stillavit, mortem obierunt. Et postea. Erant qui sexta die morbo regio afficerentur, sed his pur-*

gatio profuit per vesicam, vel turbata alvum, vel larga sanguinis eruptio: Ut Heraclides, qui apud Aristoclidem decumbebat, cui per nares sanguis erupit, alvumque fuit turbata, & per vesicam est purgata; & sanguis autem plurimis erupit, præcipue adolescentulis & adultis, quorum perit maxima pars, quibus sanguis non erupit. Et de mulieribus etiam sanguinis excretionem judicatis, ita: Plurimis itaque menses in febribus apparuerunt. Quibusdam e naribus sanguis erupit, & multis virginibus id tum primum accidit. Nonnullis simul & sanguis e naribus, & menses apparuerunt, quod in Detharsis filia virgine tum primum animadvertum est, largeque ex naribus sanguis profluxit. Ex quibus sanguinis largas excretionem optimas esse, morbosque judicare demonstratur. De qua Hippocr. in secundo Epidemior. sect. prima text. 16. ita habet: Fluxus sanguinis largi ex naribus solvunt multa, ut Heragora. Quomodo in libro quarto Epidemiorum mulierem, cui sanguis ex naribus quinta sextaque fluxit, die septima fuisse judicatam, meminit. Atque hæc erit una ex præcipuis notis optimarum excretionum, ut inquam large erumpant. Attamen videndum erit, ne sæpius larga ipsarum copia eæ nos decipiant, putantes optimas criticalque esse excretionem, cum malæ potius sint. Nam sæpius largis sanguinis eruptionibus plures extincti sunt. Etenim consuevisse in morbis vehementibus, morbo adhuc existente crudo, immoderatas inactiones fieri, Galen. in libr. de præsa. ad posthumum memoriæ prodidit. Propterea sæpius cogi medicos eruptionem cohibere, uti Galen. fecit in juvene Romano, in quo sanguis ad pondus librarum quatuor cum dimidia fluebat e naribus.

De quibus immoderatis eruptionibus in sequenti capite nos, Deo volente, accuratius. Nunc necessario tradenda sunt signa, ex quibus largas bonas excretionem a malis distinguamus, quæ hæc erunt, præter alia bonis omnibus communia, ægrotantium facilis tolerantia, & ipsos robustiores reddi leviores, quod si siticulosi fuerint, ut non amplius sitiant, & febris tollatur, symptomataque tollantur, aut diminuuntur, pulsusque meliores, vehementiores, æqualiores, & ordinatiores evadant. Memini

proximo anno elapso, in quo mea febre quartana sanguinis copiosa excretio, in qua ad minus sex libræ sanguinis profluxerunt, critice liberavit, inter alia signa post illam copiosam excretionem, omnibus fere immoderatam visam, observata, me nihil profus fuisse, cum antea perpetuo, vehementerque sitirem, nullumque languorem virium sensisse, leviolemque ac viribus firmiorem evaluisse, quæ contra opinionem fere omnium Medicorum, mihi spem certam salutis videbantur polliceri, speravique exinde, cum sanguinis copiam fore criticam, neque ullo pacto timendam, etsi majori ex parte tussi repente oborta sanguis profluxerit.

Quare iis notis copiosam criticam sanguinis eruptionem distinguere a symptomate malo sciemus. Tertia conditio criticarum salubriumque sanguinis eruptionum est, quod diebus criticis appreat. Hisce enim diebus a nobis alias dictum est, conspectas excretiones vel bonas vel malas firmius iudicium habere, & ad salutem, & ad mortem præfagiendum. Ex quo merito auctor *Coac. præfagiorum in lib. 4. text. 45. & in 5. lib. coac. præfag. text. 2.* ait: *Acuti morbi judicantur sanguine fluente e naribus, & sudore multo, & die septimo, nono, & quartodecimo sanguinem e naribus, ut plurimum febres resolvere. Quarta, ut in aliquo dierum judicatoriorum excretio fuerit præjudicata.* Solet enim natura in die indice modicum aliquando sanguinem excernere, quod est indicium in altero die decretorio hæmorrhagiæ copiosioris futuræ. In Metone quarto die bis denotasse dextra paulatim fluxit, & altera die affatim multus profluxit, quo fuit iudicatus. Addamus quintam, quod excretio cum ideæ, naturæque morbi, tum ægrotantis, victus antea, temporum, præsentis constitutionis anni temporum, atque cœli naturæ respondeat. Dictum alias a nobis est, quod sanguinis excretiones sint aptissimæ vacationes in omnibus morbis acutis cum febribus, omniumque maxime in synochis, atque ardentibus, in inflammationibus hepatis, lienis, diaphragmatis, non raro in pleuriticis ac in phreniticis. Quare in hisce morbis probe & utiliter spectantur sanguinis excretiones, veluti in aliis affectibus ita non utiliter, quæ itidem

dem hac ratione utiles erunt in corporibus omnibus, quæ plurimo sanguine coque calidiori exluperant, & propterea, si præcesserit victus biliosorum ciborum plurimaque calidioris sanguinis, aut æstus sit, vel calida constitutio, vel in cælo calidiori & alia adsint, & quæ generationem biliosioris sanguinis adjuvent, optimum erit, erumpere sanguinem in prænar-ratis morbis. At quinimo in ipsis sanguinem non erumpere non leve esse malum. Hippocrates, *in primo Epidemiorum, com. 2. text. 17.* ita docet. *Sanguis aut plurimis erupit, præcipue adolescentulis, & adultis, quorum perit maxima pars, quibus sanguis non erupit.*

Sexto oportet has optimas excretiones locis affectis congruere, ita, ut aut e directo, ut divertant probeque a parte affecta vacuent, aut ex opposito, ut revellant. De his Hippocrat. *in aphorismis. Insanientibus si varices, vel hæmorrhoides supervenerint, insania solutio.* Et in libro quarto: *Inferne vero niger si deiciatur, bonum;* & Galenus in comment. *Revera enim jam facta melancholia maximum est remedium sanguinis ex his venis, quæ hæmorrhoides appellantur, profluvium:* Et in libro quinto *Mulieres sanguinem evoment, si menstrua eruperint, morbi fit solutio.* Hinc Medicis usus est familiaris ad insanientes, sanguinis vacationes per hirudines appositæ venis hæmorrhoidibus appellatis. Quod in illis, qui eas venas amplas habent, omniumque maxime si per ipsas alias fluxerit sanguis, est utilissimum, si modo plurem neque paucum sanguinem, ut plerique medicorum faciunt, quibus raro hujusmodi vacuatio propter hanc causam utilis succedit, evacuent.

Ut vero humores divertant, atque simul evacuent a parte affecta, optima erit excretio, cum natura tum arte facta e directo, lateris affecti quam Galeno *in libro de curat. per sang. missionem,* vacatione maxime commendat, κατιξιν vocat, id est, directe factam, ut hepate læso sanguis si e dextra, & liene ex sinistra effluat. De qua Hippocrates, *in libro secundo Epidemiorum, comm. 3. text. 13.* secundum rectum, & laterum tensio dolorosa, & tensiones hypochondriorum, & licnis elevationes, ex naribus fluxiones: & *in libro quarto Epidemio-*

rum. Horridi, anxii, cibum averfantes, biliosi, sanguinem fundentes, splenici doloroso modo ex sinistra parte plurimi. Hinc eruditiores Medici in pleuriticis sanguinem ex eodem latere mittunt, minimeque ex opposito. Septimo optima hæmorrhagia vel sanguinis excretio erit, a qua morbus, aut omnino tollitur, aut saltem diminuitur, ægrotique allevantur, tolluntur, aut minuuntur itidem symptomata, cujusmodi excretio visa est, quem Hipp. cum in Heropyto, tum in Larissæ Virgine observavit. De Heropyto ita habet: *Quadragesimo multum ex naribus sanguinis erupit, menteque constitit, magis surdus quidem sed non perinde fuit, febres fuerunt remissa.* Et de Larissæ virgine. *Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, at mox sudavit toto corpore multum & calidum sine febre, est judicata.* Propterea optima erit, aut quæ totum morbum & symptomata solvit vel diminuit. Galen. scribit 2. lib. de motu musculorum cap. 6. se vidisse hominem una cum febre 13. dies delirum per nares plurimo sanguine vacuato statim convaluisse, ad mentemque subito rediisse. Hippoc. optimam esse, quæ surditatem solvit, in aphorismis docet, & auctor *Prorrheticorum* ait: *Quibus capitis dolores, cervicis labor atque totius corporis cum tremore infirmitas, hæmorrhagica solvunt.* Ceterum & tempore ita solvuntur. His addo ægrotantes, qui plurimum ante sitiebant, siti liberari, quod ad criticam sanguinis excretionem maximum est, quoniam optimus sanguis multus non critice erumpens, nimirum siccando sitim inferre solet. Contra criticus refrigerando febrilemque calorem compescendo, & distillando corpus, sitim tollere, ac forte etiam, quod viscera humectentur ea ratione, quod a calore amplius non hauriatur humor. Hipp. in libr. quarto aphor. 27. ita habet: *Quibus per febres sanguinis quacunq; ex parte copia eruperit, cum resciantur, alvi his humectantur.* Demum ab optima sanguinis vacuatione, ut dictum est, ægroti robustiores, faciliusque resurgentes, & pulsus meliores evadunt. Atque hæ notæ erunt optimæ cujusvis sanguinis excretionis, vel per nares, vel per vomitum, vel per alvum, vel per uterum, vel per hæmorrhoides.

C A P. III.

De malis exitiis et sanguinis eruptionibus.

CONTRARIIS notis nobis sanguinis excretiones malæ, exitium denotantes, innotescunt. Quæ profecto hæc erunt, quippe prima, ut hæmorrhagiæ, aliæque excretiones sanguinis, nullis conspectis signis coctionis, etsi nuper fuerit demonstratum, largas eruptiones sanguinis optimas, aliquando etiam, crudo morbo existente, bonas esse; attamen, ni bona illuxerint signa, iudicium faciunt difficile. Quæ excretiones, si una cum perniciosis signis apparuerint, aut ipsas sequantur, exitium portendent.

Ante itaque eruptionem sanguinis præcessisse, aut perniciosam in excrementis signa, uti est nigredo in urinis, cum sedimento nigro, turbidas easdem urinas, subjugales, non clarescentes, vel tenues aquosas, vel vomitus foetidos, virulentos, versicolores, nigros; aut nigrasque itidem dejectiones, ac colliquationes, pessimum est; aut perniciofa aliqua symptomatica, de quibus nos superioribus libris satis accurate egimus, aut egressa sint, vel ex iis aliquod pravum una cum hac eruptione apparuerit, aut hanc ipsam consequatur, exitium præmonstrabunt. De his *in libro 3. porreth. text. 35.* legitur. *Si ex naribus sanguis erumpat, cum sudores vel fuerint vel pervenerint, perfrictionem quidem ferunt, sed indicat malum esse morbum, ac cum perfrictio tam in extremis fiat tum per totum corpus gravior, difficiliorque, qua per totum corpus est, & post sanguinis eruptionem dejectiones nigra, mala: prava autem prænsbra, & si quarto die talis eruptio fiat.* Et Galen. *in comment. sequentis textus* dixit, omnes sanguinis eruptiones cum desudatione malignas esse, & post modicam sanguinis eruptionem nigramque dejectionem in acutis morbis surditas, malum est; sanguinis dejectio in his perniciofa, surditatem vero solvit. Nos tamen vidimus in homine robustissimo Bononiense, febre acuta maligna vexato, perpetuo a primo die ad quartum

tum decimum usque, qua die fuit sanatus, hæmorrhagiam continuam, in qua ad minus singulis diebus sanguis ad libram exibat, quæ hæmorrhagia cum usque ad septimum perseverasset, nosque ab ea timuissimus, ad cohibendam quibusdam medicamentis usi, non amplius e naribus fluxit, sed cœpit per alvum eodem modo profluere, una cum copiosa diarrhœa biliosa, quam itidem a primo die usque ad decimum quartum copiosam, & febrem assiduam habuit, quæ excretiones usque ad decimumquartum, quo die perfecte fuit judicatus, ut dixi, eodem modo perseverarunt. Atque hic non nisi ob maximas vires fuit servatus: & rursus auctor *Prorrheticorum* in 2. lib. text. 6. dixit: *Si intercepta alvus, parva, nigra & in spyras circumducta, ad necessitatem dimiserit, & per nares eruptio fiat*, Galen. in commento ait, hoc modo, qui sunt siccati atque arefacti a calore febrili vacationes ferre non posse: & in 2. lib. *Coac. prasag. sect. 2. text. 1. Profluvium sanguinis e naribus, & paucus sudor cum refrigeratione, malum*: & in 4. lib. *Qua diebus criticis perfrictiones sunt vehementes a sanguinis profluvio pessima*. Ex his itaque apparet eruptiones sanguinis, cum malis signis, malas esse ac perniciosas. De quibus Hippoc. in libr. 3. *Epidem.* ait: *Nec non decretorii aliud in ita habentibus ullam apparebat, neque sanguis rite perfluxit, neque alius consuetus abscessus fiebat decretorius*. Quare sanguinis eruptiones cum malis signis, sunt perniciosæ. Non minus quæ neque morbi ideæ, naturæ ægrotantis, cæli constitutionis, temporis, anni, ætatis, victus anteaetæ temperamento respondeant. In frigidis enim morbis, ac pituitosis, nunquam eruptio sanguinis bona erit, sed perpetuo mala. Tertio, quæ neque locis affectis congruit hæmorrhagia mala erit, quam rem expressit auctor *Prorrheticorum*, dicens: sanguis ad latus diversum eruptiones malæ, ut si cum lienis magnus fuerit e dextra nare fluat, atque res in hypochondriis ita habet. Qua ratione damnatur etiam sanguis per vomitum excretus in febribus ab Hippocrate in *aphorismis*, sed præsertim nigri sanguinis, omniumque maxime in extenuatis corporibus, de qua re in libr. 4. *aphorism. 23.* ita habet: *Quibuscumque ex morbis acutis aut diu-*

turnis, vel ex vulneribus, sive quovis alio modo extenuatis, nigra bilis, sive uti sanguis niger desuper exierit, postredie moriuntur. Quarto mala est sanguinis excretio, a qua ægri nihil juvantur, aut alterantur; pessimaque, qua in deterius mutantur. Quod sit talis excretio unum ex judicatoriis non judicantibus lethalis iudicii. Ait enim Gal. in 1. *prorrh.* judicatoriorum non judicantium, alia quidem esse lethalia & alia iudicatu difficilia. Quæ vero in contrarium repant, sunt lethalia. Addatis, pulsus satis aperte demonstrare harum excretionum malignitatem, cum ipsi languidiores, inæqualiores, & longe pejores reddantur. Denum ex quantitate quoque sanguinis hanc eandem malam excretionem cognoscemus, quippe quo aut immoderatus profluat, aut minus, quam deberet, aut non totus confertim, sed per intervalla, uti fit in crisi imperfectis: immoderatus effluere, nunquam bonum, sæpe malum, quod calorem innatum maxime diminuat, & propterea facile natura morbo succumbit. Hinc auctor *Prorrh.* scripsit, a multa sanguinis eruptione alvus male affici, quod nimis refrigerentur: & postea. In iudicatoriis perfrictionibus sanguinis eruptiones vehementes, pessimæ. Quod maxime refrigerent corpora, nimirum addendo frigus frigori. Hinc frigora non recalescentia & in debilibus rigores esse perniciosos Hippocrat. statuit. Ita etiam quorum corpora immoderatus, sanguine fluente, vacuantur, alii in lethalem desipientiam, alii in convulsiones perniciosas delabuntur, ut Hipp. in 7. *aphorismorum* docuit. Aliquando, quod fit in morbis non vehementibus, ita ægri refrigerantur, ut in hydropem veniant, plures enim observati sunt ea de causa hydropici. Quam rem in lib. 2. *aphor.* 72. hisce verbis nos docuit, dicens. *Sanguis enim cum supra modum, aut ex utero muliebri, aut ex venis, qua hamorrhoida appellantur, aut ex ulcere fluxerit, tunc vel omnes, vel plurimas operationes, ii, qui ita affecti sunt, offensas habent. Nonnulli vero ipsorum non modo hæc patiuntur, verum etiam aqua inter cutem corripuntur.* Non minus vero paucæ, quæ stillatim fiunt, atque incipientes statim desinentes, de quibus in sequenti capite agemus, perniciales existunt.

CAP. IV.

*De sanguinis excretionibus paucioribus, statim desinentibus,
atque de stillis sanguinis e naribus quidque in
morbis acutis praesagiant?*

SANGUINIS e naribus, aut ex aliqua alia parte paucus erumpens aliquando, bonus, ubi principium crisis in aliquo die judicatorio significat, veluti in Metone visum est, in quo quarta die modicus effluere e naribus coepit, & quinto, largiter erumpens, judicavit. Sed hoc non fiet, ubi morbus plane crudus erit, atque minus cum aliquo signo pernicioso.

Hoc modo enim modicus sanguis, ac vel etiam per intervalla erumpens, perpetuo malum portendet, exitiique signum erit certissimum, ubi ab ipso morbus postea minime concoquat, nihiloque alleviatur: Aliquando optima erit excretio, ubi plane morbus crudus non erit, ceteraque signa fuerint salutaria, atque si postea proximo decretorio die largiter erumpat. Qui si vel non in die indice apparuerit, ac non sequatur larga postea die judicatorio eruptio, symptomaticum signum, malumque erit, mortaleque, si signa alia perniciose apparuerint, atque si postea aegroti in pejus mutantur. Rarissime itaque, ut potuimus observare, contingit, sanguinis paucam excretionem bonam esse, plerumque pessimam, perpetuo longitudinem & non raro exitium praemonstrantem futurum, & praesertim, ubi neque per convenientia loca exierit, nec quicquam aegros sublevaverit, veluti quibus hepar inflammatum est, si per sinistram narem, & quibus lien per dextram, & quibus uterus affectus, si per nares aut per vomitum, minimeque per uterum exeat, & qui ab ipsa febre neque symptomaticis allevantur: Sanguinis itaque pauca excretio haec indicabit, nihilque certi ad praesagium, ni pariter alia signa considerentur, cum malis mala, cum non malis incerti iudicii seu difficilis erit, cum bonis longitudinem indicabit. Cum vero paucam sanguinis excretionem conspectam nulla alia sequatur, aut

si statim, cum cœperit, desistat, nihil perniciosius erit, cum summam virium imbecillitatem, teste Galeno *in primo Prorrhæ. comm.* 1. denotet. Sed age de stillis quoque sanguinis agamus, cum eæ sæpissime in acutis febribus, maximeque in ardentibus, spectentur: nam hæ excretiones peiores sunt, teste Galeno, si statim cum cœperint desistant, quam quæ nullo modo apparuerunt. Ex varia itaque quantitate sanguinis fluentis variæ fiunt quoque eruptiones, una quantitas multa continua, confertim erumpens, quæ in perfecta crisi apparet; altera discreta, quæ cum perseverat, aliquando crisin postea futuram indicat; tertia est, cum paucæ tantum stillæ e naribus exeunt, quales a causâ externa aliquando fiunt, veluti ab insolatione quippe capite a sole calfacto, ex vino meratiore & similibus. Hæ ubi fiant vi febris, crisin frustra tentatam indicant, idque aut morbi malignitate fieri, aut sanguinis vitio, aut cerebri infirmitate. Hujusmodi stillæ in moribus, in quibus cetera signa sunt salutaria, morbi diurnitatem prænuntiant; in acutis vero certissimam mortem, nam indicant naturam, ut Galen. *in 4. de vi<. rat. in acut. text. 67.* docet, conatam esse quod superfluum est, sive ut *in primo* quoque *Prorrhæ. com. 1.* expressit, abundantiam in cerebro collectam excernere, minimeque potuisse, vel ob propriam imbecillitatem, vel sanguinis crassitiam, vel partium densitatem, vel quædam ex his, vel propter omnium concursum. Quo apparet stillas omnes sanguinis in acutis morbis pessimas esse, pravumque & malignarum febrium signum, ut Galen. *in 3. Epidem. comm. 3. text. 35.* scripsit, de qua sane constitutione Epidemica Hippocr. dixit: Nares pauca stillarunt signumque perniciosum fuisse; quod etiam in prima constitutione fuit observatum, de quo signo Hippocr. *in 1. Epidem.* ait: *At cum febres ardentes inciperent, annuntiabant, quibus exitium impenderet;* Et cum multa signa enumerasset perniciofa, quæ in principio febrium ardentium fuere observata, addidit. *Nec erupit e naribus sanguis, ne his quidem, quibus hæc accidunt, sed parum stillarunt.* Quare merito stillæ in moribus acutis omnes sunt ex signis perniciosis, de quibus

Hipp. in eodem. lib. ait : *Nam Philiscus quidem, Epamenon. & Silenus, quibus parum quarto die & quinto e naribus stillavit, mortem obierunt.* Certissimamque mortem stillæ sanguinis in morbis acutis præmonstrabunt, omniumque maxime, si sanguis crassus, atque niger stillaverit, de quo auctor *Prorrhetic. in 4. prorr. text. 54.* ait : *E naribus stillicidium, malum : si nigrum & atrum, lethale.* Et Galen. in comm. dixit, nigrum & merum sanguinem destillatum non modo in caput materiam multam esse, sed etiam a calore acutissimo, qui totam consumpsit humiditatem, sanguinemque per assatam ejusque omnem Ichorem consumtum; & supra dixit, cum omnes e naribus stillationes difficiles sint, quoties crassæ, & nigræ destillationes fuerint, maxime perniciosas reperies. Quæ etiam in aliquo dierum criticorum apparent, absolutissimam perniciem ostendunt, quod in iis diebus, signa omnia cum bona tum mala magnam vim habere ad præfagium superius ostenderimus, de qua in *Prorrheticis, Stillatio e naribus his perniciosa, tum alias, tum si quarto cæperit die* : & Galen. in comm. ait : *Cum stillatio e naribus semper malum signum sit, absolutissima morbi malitia significatur, si quarto fiat die.* Videtur siquidem natura collectam in crebro abundantiam conata esse, ut expelleret, sed nequivisse. Perniciosissimæ non minus sunt cum malis quoque signis conspectæ, inevitabileque exitium significantes. De quibus in 3. *Prorrhetic.* *Qua ex naribus cum surditate, & ignavitate parva est stillatio, difficile quippiam habet.* Galen. vero hunc auctorem reprehendit, quod dixerit stillas has difficile quippiam habere, cum omnes sint lethales; & in 1. lib. text. 50. *Ex naribus si stillicidium sanguinis fuerit, cum sudore frigido & refrigeratione extremorum, lethale* : Pessimæ itaque cum surditate, torpore, comate, vigiliis, delirio, atque similibus signis perpetuo erunt, maximeque in phreniticis. Quæ omnia fuere visa in Philisco Sileno, Uxore Dromedai, & in Pario, in quibus stillicidium sanguinis lethale fuit observatum. atque hæc de prædictione ab excretionibus sanguinis in morbis acutis.

C A P. V.

*De prædictione ex sudoribus, & primo quid sudor, quotum-
plexque sit, & de ipsius causis.*

CUM non minus frequenter morbi sudoribus judicari soleant, idcirco ab ipsis etiam quomodo ægrotantium salus ac mors prædici queat, accuratius nunc est cognoscendum. Quod ut facile & certe consequi possimus, primum, quid sudor sit, & quot sudorum existent differentiæ, explicabimus, atque de ipsorum causis, ut sudorum quoque generatio nobis innotescat, agemus. Sudare vero eos dicimus, qui humorem per meatus cutis actu humidum excernunt, ad differentiam perspirationum, seu vaporationum, quæ per eosdem meatus fiunt. Medici has insensibiles vacuationes vocant, quod sensibus quidem non parcant. Ex quibus sudor erit particularis, evacuatio sensibilis per poros cutis, meatusve facta. Plures vero sudorum observantur differentiæ. Quæ desumuntur ab ipsorum substantia, ex qua alii crassi viscidique exeunt, alii tenues sine ullo lentore ex figura, quando alii, teste Hippocr. miliis formis spectentur, alii perinde guttæ fiant. Colore, cum alii flavi, alii virides, necesse erit sudores eo colore spectari, quo humores qui per cutim vacuantur, infecti sunt, sapore siquidem omnes, teste Galen. *in libr. 10. simpl. cap. de sudore.* falsi, & subamari sint, quibus quidem saporibus humores, qui vacuantur, referti sunt. Odore cum quidam foetidi, quidam sine foetore exeunt; & copia, tum quidam multi alii pauci apparent, aliique statim cum incœperint, desinunt. Ex qualitatibus item activis, cum omnes, aut calidi sint, aut frigidi, aut medii a tempore etiam, in quo apparent, suas habent differentias, quando alii in principiis morborum, alii in statu, & alii in declinatione prodeunt, & a tempore, quo durant, sunt alii assidui sive continui, alii interpolati. Quorum quidam apparent cum signis coctionis, quidam cum signis cruditatis, & quidam sunt decretorii sive judicatorii, quod judicent

ægros: quidam symptomatici, quippe quod per modum symptomatum fiunt; & quidam periodici, quales in febribus tertianis & quartanis fiunt, atque hæc sudorum differentię nobis sufficient. Nunc de ipsorum generatione agamus, quam cum duo præsertim absolvant, quippe materia ex qua & efficiens, de his duobus itaque nunc agemus. Materiam sudorum, & urinarum eandem esse scribit Galen. *in libr. 10. simpl. cap. de sudore.* in sanisque esse humorem ebibitum, sed magis elaboratum, utpote qui ad cutem usque per meatus omnes, qui intersunt partibus, perveniat. Ex quo constat esse tenuiorem hujusmodi alimenti partem, quam serum humorum appellant, seu ichorem, sed nonnihil biliosę substantię adeptum, qui sua tenuitate facile per poros cutis excludi a corpore potest, veluti crassius humor inceptus ad sudoris generationem videtur, atque hæc est sudoris materia in sanis. Hinc multos sudores habent, qui copiosiori cum potu tum cibo utuntur, & corpora plethorica, quę raros cutis meatus obtinent non minus, & qui in jecore ac liene plurimum humorem habent, Hinc Hippocr. dicit in *4. aphorism. 41. Sudor multus ex somno factus absque causa manifesta, corpus uti pluri cibo significat. Si vero cibum non accipienti hoc accidat, scire oportet, quod evacuatione corpus indiget.* Ex quo in sanis materia sudoris erit, aut, ut dictum est, pars tenuior humidi alimenti, aut humor redundans in corpore. In ægrotis vero aliquando est humiditas alimenti humidioris, quę sane in iis observabitur, qui minime recta vivendi ratione usi sunt; plerumque vero ab humoribus tenuioribus redundantibus, quippe sanguine, bili flava, ac pituitoso quoque humore frigido. Atque hinc Galen. *in libr. 3. de crisi bus cap. 3.* scripsit: sudores omnium febrium esse proprios, & præcipue ardentium, semitertianasque, quotidianas, & quartanas judicare, non parumque juvare effervescentes, inflammationes, parotidas, lethargos, reliquosque omnes capitis affectus, quod omnes tum calidi, tum frigidi humores, qui tamen sunt tenues, sudores, concitare possunt, seu per sudorem propelli. Ipsorumque omnium maxime putres cum tenuiores sunt, & facilius fluere. Demum aliquando

(quod.

(quod non nisi in perniciosis affectibus fit) humiditas partium solidarum alimentalis, quam Medici humidum nativum appellant, quo nativus calor conservetur, per cutis meatus colligata, & discussa exit. Atque hæc est sudorum omnis materia.

Sudorem vero efficit calor ipse, vel naturalis, vel præter naturam in corpore existens: humorem enim attenuat, secumque ducit ad cutem, ex quo corpore ubi incalescunt, in sudorem incidunt, atque hinc est, quod in continuis febribus, a rigore, quem sequitur calor maximus, corpora in sudores soleant erumpere: Dum enim ipsa rigore vexantur, calor intus retractus, postea (si fortis est) foras erumpit; diffususque per totum corpus, humores extenuat, ac fere in vapores mutatus, secumque ipsos ad cutim ducens, sudorem facit. Hipp. in primo Prognosticorum text. 26. ait: aliquos fieri aut ob corporum exsolutionem atque alios ob inflammationis vehementiam. Ob corporum exsolutionem non simpliciter sudorem, sed paucum sudorem, seu madorem potius quendam, quem ἐψιδρωσιν Græci vocant (hunc desudationem Galen. vocat) fieri, aut in toto corpore, ut docet in libro tertio Prorrheticorum, comm. 33. aut in capite atque thorace facultatisque retentricis imbecillitatem, vel humorum copiam in sudantibus partibus præmonstrare; ob vehementiam itidem inflammationis fieri desudationes, aut naturam opprimentem, aut resolventem, aut quod inflammationis incendio humiditatis copiam extenuatam humidior pars residet ad cutem. Quare sudorum generationem fieri, ex calore humorem tenuem, qui secum seu ichor est sanguinis, ab humiditate cibi potusque profectum, aut sanguinem, aut bilem, aut pituitam, extenuante, ac in vaporem mutante. In febribus, quas Græci αλodes, nostri sudorificas, sudor proprium est symptoma, in quibus suppressa vis humoris, concepto intus incendio, in perpetuum vaporem, & sudorem resolvitur. Desudationes vero, quæ sunt, teste Galeno, pauci sudores seu madores nihil conferentes, aut in toto corpore, aut melius in superis partibus apparentes, aliam causam habent, uti dictum est, quippe ut ait Hippocrat. ob

corporum exsolutionem, aut inflammationis vehementiam; aut, ut Galeno placuit, ob facultatis retentricis resolutionem, quæ nedum redundantem humorem excrementitium, sed vel etiam alimentarium ex solidis partibus foras resudare sinit. Sed age his præmissis, ad prædictionem e sudoribus cognoscendam, descendamus, quam primum a bonis salutaribusque perscrutabimur.

C A P. VI.

De bonis salutaribusque sudoribus salutem in agrotis prænuntiantibus.

SÆPIUS fit, quod homines, acutis morbis vexati, bonis sudoribus large & critice erumpentibus liberentur, & merito, cum per sudorem, teste Galeno, *in lib. art. med. text. 99.* universum corpus evacuetur. Hujusmodi vero sudores, his notis ab his, quæ salutares non sunt, distinguuntur: quippe primo, quod hi morbo concocto, cumque signis coctionis, manifeste appareant, ut docuit Galen. *in primo libr. de crisib. cap. 7.* quod decernentia in melius non statim, sed vel in augmento, vel in statu, quo tempore morbum vel plane concoxit, vel cum partim concoxerit, reliquum pergit alterare, atque hæc est bonorum sudorum non spernenda nota, sine qua sudores nequaquam utiles, longos morbos, labores, recidivas, aut ipsos morbos crisi neutiquam solutum iri, aut exitium, teste Hippocr. *in 1. epid.* prænuntiant, qui vero post coctionem apparent, crisis celeritatem, salutisque securitatem significant. Crudi vero & incocti, & in malos abscessus conversti, vel iudicii frustrationem, vel dolores, vel diuturnitatem, vel mortem, vel eorundem malum reditum denuntiant. Sudores itaque ad hoc, ut salutares sint, necessario debent post signa coctionis conspici.

Secunda nota crit, ut in die aliquo decretorio erumpant, de quibus Hippocr. *in libr. quarto aphor. 36.* ita scripsit: *Sudores febricitantibus si inceperint, boni sunt tertio die & quinto, & septi-*

septimo, & nono, & undecimo, & decimo quarto, & decimo septimo, & vigesimo, & vigesimo septimo, & trigesimo quarto. Hi enim sudores judicant morbos: Qui vero non ita sunt, laborem, & morbi longitudoem, & recidivas significant. Galen. in comm. ait, quartum diem Hippocratem vel præteriisse, quoniam plures morbi peracuti, quod accessiones habeant diebus imparibus, & crises una in accessionum tempus incidant, vel ab aliquo quartum diem omissum negligenter fuisse. Nos vero divinum Hippocr. sæpe fumus admirati, cum quarta die optimos sudores non sæpius observaverimus.

Tertia nota erit, quod sudores criticum aliquem rigorem sequantur, natura siquidem cum e venis tenues acutosque humores detrudit, rigorem vehementem iisdem humoribus extra venas in ambitum corporis propulsis, per carneas sensiles partes discurrentibus, ac ipsas vellicantibus, ut docet Galen. *in lib. de rig. convuls. & palpit.* concitat, cum extremarum partium refrigeratione, quæ natura ubi fortis seu robusta est, a rigore vehemente, & frigiditate, calore quidem foras erumpente, febris acuta, & magna excitatur, cujus calore humores extenuati in sudorem copiosum resolvuntur; & propterea Hippoc. *in Epid.* optimos sudores a rigoribus subsequutos notans dicebat; *rigor, acuta febris, sudavit.* Uti in muliere decumbente in littore, de qua: *Undecimo superriguit, igni est correpta, sudavit. febre est liberata:* & de Charione. *Decimo septimo superriguit, febris acuta, sudavit, febre est decretorie liberatus.* Qua ratione, ut nos alibi docuimus, Hippoc. *in libro 4. aph. 58.* dixit: *Si ardente febre laboranti, rigor superveniat, morbi fit solutio.* Quod ab his rigoribus subsequantur, (ut docet Galen.) boni sudores, aut aliæ vacationes. Quare sudores sequi rigores, optimum est, & propterea Gal. *in lib. 9. de crisi. cap. 3.* dixit: eos, qui rigent, optime sudare, & *in 1. prorrh. com. 23.* ait: *sudores, qui rigores consequuntur, boni existunt, si una cum coctionis signis appareant.* De quibus Hippoc. *in 1. epid. 2. text. 64.* ita meminit: *Plurimi igitur agrorum circa iudicium rigeant, potissimum ii, quibus sanguis non erupisset. Qui quidem postea subriquerunt, ac exsudarunt.* Quar-

ta conditio est, ut copiosi sint & calidi atque ex toto corpore erumpant, quippe qui facultatem robustam denotant, cum æque per omnes partes corporis calorem diffundat, ipsosque supervacuos humores in sudorem digerat, ac æque per omnes partes resolvat, quod ei quidem prælanguidæ non succedit, aut cum maligno morbo laborat. Sudores enim tunc inæqualiter evacuantur in quibusdam partibus plus, in quibusdam parum, vel nihil. Quare copiosi sunt optimi sudores, si ex toto corpore erumpant, calidi, veluti qui in capite tantum aut thorace, aut in toto corpore pauci, aut frigidi, pessimi & perniciosi existunt, ut sequenti capite demonstrabimus, quod Hippoc. *in 3. Epid. text. 77.* sæpius annotavit, particulatimque in Pericle, de quo scribit. *Quarto circa meridiem sudor prorupit toto corpore multus & calidus, sine febre judicatus est, neque rediit: & de Nicodemo. Sudor ei toto corpore copiose calidus emanavit, sine febre judicatus est: & de muliere morosa. Sub hanc noctem sudor multus toto corpore & calidus prorupit, liberata febre dormivit: & de virgine Larissæ. Inhorruit ac mox sudavit toto corpore multum, & calidum, sine febre est judicata.* Quinta conditio optima quoque est, ut ait Hippoc. *in prognost.* quod cum guttis evaporat, ut dictum est, ex toto corpore calidus, & multus. Demum sudorum optimorum notam esse singularem, docet Hippoc. loco citato, ut per sudorem integre febris solvatur, propterea *in Epid.* Hippoc. notans criticos optimosque sudores, perpetuo dixit febre liber, aut sine febre judicatus, aut febris cessavit, quod febrem tolli integre sit certissimum indicium sudoris optimi, & saluberrimi. Ceterum boni quoque sunt, teste Hipp. sudores, qui, ut diximus, copiosi ex toto corpore procedentes, ni febrem integre tollunt, faciunt, ut ægri facilius morbum ferunt, quoniam morbum allevant, symptomata minuentes. At hi ab optimis differunt, quoniam non perfecte judicant, etsi salutem prænuntient, non nisi longo tempore futuram. Quos Hippocr. in multis observavit, sed præsertim in illo, qui in Dealcis hortu decumbebat, de quo ait: *Decimo septimo extremis frigidi cooperiebatur, acuta febris, toto corpore sudavit, allevatus est,*

melius sapiebat, non tamen febre liber, & vigesimo dormiuit, plane mente constabat, sudauit, liber erat a febre, non sitiebat, quæ postea rediit, qui non nisi die quadragesimo, cum alui subcrebra pituitosa deiectione, cum multo sudore ex toto corpore, absolute est iudicatus. Atque hæ notæ sunt optimorum iudorum criticorum, quas his tantum Hippocrat. verbis est complexus, ita dicens: *Sudores autem optimi sunt per omnes acutos morbos, si per diem eveniunt decretorium, & integre sedant febrem.* Boni etiam sunt, si ex toto corpore prodeant, faciantque, ut æger ferat facilius morbum, si vero nihil tale efficiunt, nequaquam utiles sunt. Neque hisce notis optimos sudores cognoscemus, ac non minus etiam si una signa optima alias illuxerint, veluti bona hæmorrhagia, aut, vomitio, aut alia evacuatio, & uti dictum est, si ægri ab ipsis melius se habuerint. Cujusmodi sudores Hippocr. *in Epidemii* in multis vidisse scripsit, sed præsertim in Cleomastide, Metone, muliere quæ in littore habitabat, Melidia, in eo, qui in Dealcis hortu, Charione, Pericle, Virgine Abderæ, Anaxione, Nicodemo, muliere morosa, virgine Larissæ, & in aliis multis, in quibus studiosus lector poterit prædictas optimorum notas recognoscere, & in cognoscendis sudoribus salutaribus seipsum exercere.

C A P. VII.

De malis pernicialibusque sudoribus exitium portendentibus.

MALOS sudores in morbis acutis, at modice quidem malos esse Hippocr. *in 1. libro progn.* docet, qui neque integre febrem adimunt, sed neque etiam faciunt, ut ægri facilius morbum ferant, id est, nihil allevant ægrotos, etsi ex toto corpore prodeant, his pejores, qui nec ex toto corpore, nec faciunt, ut ægri facilius morbum ferant, id est nihil ipsos allevantes. Graviore, qui graviozem exhibent morbum, pessimosque frigidos, & qui circa caput tantummodo eveniat, vultum, & cervicem. Hos enim in acuta febre, mortem, & cum mitiore longitudinem indicare tradidit. Sed omnes

fudores malos diversis capitibus complectamur, eosque accuratius ad accuratiorem præfagiendi notitiam assequendam consideremus. Primo itaque considerabimus omnes, qui crudo morbo, minimeque signis coctionis manifestis apparentibus, erumpunt; secundo de malis ex ipsorum quantitate multa vel pauca agemus; tertio ex caliditate & frigiditate; quarto ex partibus corporis a quibus exeunt; quinto ab ægrotantium nulla allevatione, aut læsione; Atque demum ex malis signis una observatis. Ut vero primum caput examinemus, & cognoscamus, distinguimus sudorem, in periodicum, criticum, atque symptomaticum. Periodicum esse dicimus, qui in febrium intermittentium periodis fit, cujusmodi fiunt, in febribus tertianis, quartanis. Cujusmodi fuisse narrat Hippocr. *in libr. 7. Epidem.* in Pythorodo. Criticus, de quo superiori capite egimus, qui in febribus continuis, in aliquo dierum deteriorum apparens, integre febrem tollit, aut eam diminuit, ægrotosque allevat. Cujus affectum crisi appellamus, seu judicium, aut perfectum aut imperfectum. Criticorum sudorum notas superius diximus esse, quod antegressis coctionis manifestæ signis appareant, in die critico, vigente natura, ac qui ex toto corpore exeunt calidi, multi, non tamen vires resolventes, atque febrem & symptomata resolventes, aut plurimum minuentes. Symptomaticus vero critico opponitur, quod per modum symptomatis fiat, nunquamque utilis, plerumque cum exitalibus signis, mortem præmonstrans, aut saltem morbum fore longum, cum multis recidivis atque non absque labore, & molestia. Hos itaque symptomaticos alias omnes fecimus, tum ceteras alias excretiones, crudo morbo erumpentes, scilicet in tempore, quo nulla signa coctionis manifestæ illuxerint. Tunc enim temporis quamobrem fit, quod omnis excretio in continuis febribus sit mala, satis accurate in principio proximi libri, cum de prædictione a concoctione, & cruditate, atque ab excretionem scripserimus, demonstravimus. Quamobrem mali omnes sudores apparent, morbo crudo existente, nulloque manifesto signo coctionis antegresso, in principio ideo sudores apparentes scripsit Hippocr.

pocr. in 2. Epidem. text. 2. morbum judicatu difficilem significare, quod si hujusmodi sudores, vel tantum in capite, vultu, cervice, aut in collo, aut in thorace spectentur, eo peiores, aut si frigidi sint, aut exigui, aut statum cessantes, aut multi: assidui, immoderati, pessimi. Sed nunc de perniciosis a copia vel multa, vel pauca, aut a non sudantibus, agamus. Multi & copiosi sudores vocantur, & qui confertim largissime erumpunt, & qui sunt assidui, & qui & assidui, & copiosi: copiosos sudores Galen. in 3. de sympt. causis cap. 2. dixit fieri, aut propter corporis raritatem, aut propter ejus, quo vacuatur tenuitatem. Hi, & qui ob raritatem effluunt, non confertim, sed assidue effluere solent. Quare in febribus multi sudores, si neque propter tenuitatem neque propter raritatem fiant, (nam hi teste Galen. in 4. aphor. 41. non sunt copiosi,) perpetuo copiam humorum denotant; ac docuit Galen. in lib. 4. aph. 42. atque hinc est, quod Hipp. in eodem. libr. aph. 41. ait: *Sudor multus ex somno sine ulla alia causa eveniens, corpus uti pluri cibo significat; si vero cibum non capienti accidat, evacuatione egere significat.* Multumque sudorem, & Galen. dixit, copiam excrementorum denotare. Hi itaque in febribus conspecti non judicantes, mali perpetuo propter eam causam erunt, quippe quod multitudinem humorum superandam denotent, pro qua natura longo tempore opus habet, ut concoquere & superare queat, quo fit, ut non raro in acutis morbis, quibus natura brevi extinguatur, mortem prælagiant. Hinc Hippocr. ait in eodem. lib. aphor. 42. *Sudor multus, frigidus, calidusve semper fluens, frigidus graviolem, calidus minorem morbum significat.* Quod ut Galen. in comment. ait, uterque copiam humorum significet, quippe frigidus frigidorum, qui est pejor, calidus calidorum, qui priore minus est periculosus. Hi enim neque febrem solvunt, neque allevant, crudoque, uti dictum est, morbo, erumpunt, ideo longitudinem saltem, recidivas atque laborem significant: auctor Prorrheticorum hos in acutis febribus inutiles vocat, de quibus Hippocr. in 1. Epidem. scripsit: *Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra la-*

derent. Qui vero non copiosi, sed tamen assidui seu continui sunt, mali etiam existunt, & plerumque exitiales, quando, aut propter corporis raritatem, aut propter virium imbecillitatem, quippe soluto corporis habitu, quale in syncope ex-eunt, fiant, ut Galen. cum in lib. 3. de sympt. cap. 2. com. 41. tum in 41. lib. 4. aphor. docuit. *Nam si copiosus sudor non emittatur, poterit & propter virium imbecillitatem, & corporis raritatem accidere &c.* Qui omnes in acutis morbis perniciales existunt, cum naturæ languorem denotent, pessimi vero, qui una etiam copiosi sunt cum & summam virium debilitatem & insignem copiam humorum adesse ostendant. Quibus inevitabile fatum prædicendum.

Quales in Erasmo, & in phrenitico Hippocr. vidit, de illo ait: *Habebat hic febrem perpetuo cum sudore.* Et de phrenitico ait: *Virulenta vomuit, febris horrida, copiosus sudor, assiduus toto corpore.* Alii ex aliis codicibus legunt, non ut Galen. sed hoc modo, *sudor multus & continuus capitis, & colli per totum scilicet diem*, cum ii, qui animo linquntur, sudent capite, & cervice. Sed hoc non facit, ut cum Galeno *toto corpore* vero debeamus legere, cum cuique Medico notum sit phreniticos ante mortem toto corpore dum resolvuntur, sudare, atque ex his colligimus sudores copiosos in acutis morbis non judicatorios non solum inutiles esse, sed plerumque lethales, omniumque certissime exitium præmonstrant in foribus, qui una cum virium languore fiunt. Perniciosi itidem sunt, assidui, aut simul copiosi, aut etiam non copiosi in iisdem acutis morbis. Pauci quoque sudores non minus, quam multi malum præ-nuntiari solent, Galen. in lib. 3. de symptom. caus. cap. 2. scribit, paucos sudores fieri, cum quod superfluit, exiguum est, vel glutinosum, & crassum, aut denique propter meatuum angustiam, qui aut conniventis aut obstructionis angustiores redduntur, obstruuntur vero glutinosis, & crassis succis, & meatus cutanei connivent sive contrahuntur, aut propter atrophiam, aut refrigerationem, aut molli-tiem. Hi sudores quippe pauci, si in die decretorio erup-
rint,

rint, proculdubio indicabunt naturæ expellentis conatum irritum, eumque humores non posse expellere, aut crassitie seu lentore, aut meatibus angustioribus redditis, at ubi meatus adstricti non sunt (quod cognoscitur, neque atrophiam cutim contractam esse, neque multum fuisse refrigeratam neque admodum mollem, vel obstructos esse meatus) atque alia adfuerint multitudinis humorum signa, pauci sudores copiam crassiorum lentorumque humorum denotabunt, quod si tunc vires perdebiles fuerint, sudores erunt exitiales, quippe exitium demonstrantes, eoque magis, ut dictum est, si nullis conspectis signis coctionis eruperint. Quo tempore omnem excretionem esse symptomaticam, atque humorum multitudinem denotare alias a nobis est demonstratum. Huiusmodi enim sudores significant naturam cœpisse expellere per cutim humores, at nisi tenuioris ipsorum portionem potuisse, quæ solvendo morbo satis esse nequit. Huiusmodi esse solent, quod cum cœperint erumpere statim desinunt. Quos merito Gal. in 1. prorrh. comm. 1. damnavit, dicens: *Sudores quoque qui cœperunt quidem, sed protinus cessaverunt, pravi sunt.* Quare paucus sudor perpetuo malus. Omnium vero pessimum ac maxime exitialem, paucum illum sudorem, quem Græci ἐφιδρωσιον appellant, nostri desudationem seu madorem, affirmamus, in ægrotis enim exit aliquando ex toto corpore, plerumque circa caput, cervicem, collum, pectus, & aliquando circa extrema, de quo Gal. in 3. prorrh. com. 33. ita habet: ἐφιδρωσιον, id est desudationem. Jam sæpius quidem in hoc scripsit libro, sed nusquam ita lucide cognoscamus, numquid sudores circa thoracem caputque apparentes, ita appellet, an eos, qui toto emanant corpore, ubi tum pauci, tum nihil conferentes sint; pravum autem utrumque horum est; deterius autem, quod in superis sit partibus, nempe cum omnis desudatio demonstret vel copiam in sudantibus partibus, vel facultatis retentricis imbecillitatem, utrumque eorum, in locis tum thoracis tum capitatis fuerit, deterius est signum, quam si in alia quapiam parte fuerit. De illorum, qui copiam humorum ostendunt, iudicio satis nuper diximus. Nos vero

perniciales esse affirmamus, cum a prælangvente natura fiunt, vel etiam humidum alimentarium solidarum partium oppref-
 sione aut resolutione dicissimum retinere nequeunt. Distinguunt
 has desudationes ab iis, quæ multitudine humorum fiunt,
 quod plerumque circa frontem, cervicem, collum aut pe-
 ctus aut circa extrema effluant, exiguusque sit calor non
 augetens, raro calidus, plerumque subfrigidus, pulsus præ-
 languidi, & alia signa naturam prælanguentem denotantia una
 adint, hujusmodi sunt, quod ab immoderatis vacationibus
 fiunt, de quibus in 3. *prorrh. text.* 34. legitur: *A profluvio
 sanguinis e naribus paucus sudor cum refrigeratione, malum.* Sed
 quid, an non sudare in quibusdam etiam morbis malum est,
 certe quidem in omnibus morbis, quod judicare sudores Ga-
 len. in *lib. 3. de crisi* docuit, quippe in febribus omnibus
 continuis, maximeque in ardentibus, quas judicari absque su-
 dore, aut absque alia proba vacatione, exindeque febres aut
 integre tolli, aut ipsas cum symptomate diminui, ægrotosque
 in melius mutari, infidam esse morbi remissionem. Galen. in
 3, *Epidem. comment. 1. text.* ostendit. Hippocr. in *aphor.* scri-
 bente: *Iis, quæ non secundum rationem relevant non esse habendam
 fidem.* Quod in Hermocrate in filia Euryanactis, Virgine,
 moribundis vidit, de hac ita habet: *Quartodecimo die a fe-
 bre erat liber, non sudavit, dormivit omnino, mente constabat.
 Urina eadem, circa diem septimum decimum rediit, in sequenti-
 bus diebus incaluit, febris erat acuta, urina tenuis, deliravit:
 iterum decimo die est judicatus a febre liber, non sudavit.* Hu-
 jusmodi vero infidas morborum remissiones sine sudore, aut
 alia proba vacatione factas, signa, quæ subsequenter mala,
 a fidelibus distinguunt, quando fideles optima, & infidas pra-
 va sequuntur, cujusmodi fuerunt, quæ in Hermocrate post
 judicium subsequuta sunt. Nam dixit, *iterum vigesimo die est
 judicatus a febre liber, non sudavit, perpetuo a cibo abhorrebat,
 omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non
 sitiebat, obdormiscebat aliquantisper comatosus.* Atque ita quan-
 doque ex non sudore in febribus ardentibus exitium poterimus
 animadvertere. Restat, ut idem a sudoribus frigidis perscrute-
 mur,

mur, cum sæpius in acutis morbis exitiales observentur. Sed ipsorum in primis generationem atque causas perspectas habere debemus. Quod plurimum claritatis ab hisce sudoribus ratio prædicendi habere possit, primum sudores, quod ex frigida crudaque materia fiant, propterea in febribus continuis crudorum humorum multitudinem ostendunt, ut Gal. *in lib. 4. aph. 42.* demonstravit, præsertim ubi copiosius erumpant. Hos Gal. *in 4. aphor. 37.* docet, fieri, ubi in vasis humores putrescunt, & natura solidas partes moderans, & regens (quæ secundum Hippoc. est nativus calor) vel prorsus extinguatur, vel propius ad extinctionem accedat, quæ quidem ex iis evacuantur frigida sentiuntur, eam vero, quæ sit ex putredine caliditatem, nihil prohibet vehementissimam esse, atque ideo signum est exitiale, ostendens in animali corpore humorum multitudinem superabundare, tantam habentium frigiditatem, ut neque a calore nativo, neque a febrili calefiant. Ex quibus sudores frigidos primum multitudinem humorum frigidissimorum ostendere, atque naturam vel extinguere, vel propius accedere ut extinguatur. At quando istuc, quippe in vasis vehementissimum calorem ex putredine, cum nativum intus retractum, sunt extremorum refrigerationes, cum humore frigidissimo, absque quo mutuo agant, quo si agant necesse erit, aut frigidum sudorem calefieri, aut ab iplo calorem prorsus extinguere, quo certe observatur, quando uti habet Galen. *in 4. aphorism. 37.* si morbis non acutis, sed mitioribus longo tempore calor naturalis non extinctus ipsum calefaciat, & in vehementi cito viribus resolutis, prorsus extinguatur. Hinc merito Hippocr. *in eod. lib. aph. 37.* dixit: Frigidi sudores cum febre quidem acuta mortem, cum mitiore vero morbi longitudinem significant, quippe quod, ut ait Gal. si febris fuerit remissior, poterit homo servari concocta scilicet longiore tempore humorum multitudine, atque evicta a natura. At acuta febris, & causa est, & signum perniciosissimum: ac causa quidem, quando suapte natura resolvat corpora: signum vero, quia humorum multitudinem ostendit, quæ frigidissima est, quum nec a febrili calore mutetur. Sed forte humores ii frigidi & idcirco ad motum inepti, una cum natura prælanguida, &

pro-

proprius ad extinctionem accedente, quomodo ad cutem ferentur? hac inquam ratione humor enim a calore febrili aliquatenus calfactus, etsi suapte natura moveri nequeat, fertur ad cutim, in qua, aut adventitio calore suscepto resoluta rursus frigescit, atque ita frigidius exit. Itaque in morbis acutis perpetuo frigidi sudores exitium ostendunt, quomodocumque crumpant, aut copiosi, aut pauci, aut ex toto corpore, aut ex capite, collo, & pectore, aut ab extremis. Cujusmodi fuere ab Hippocrate observati in Philisco, in uxore Dromedai, in muliere, quæ in foro mendacium decumbebat, in Pythione, in quibus moribundis ex toto corpore sudores frigidi profluxerunt; exitiales etiam sunt pauci frigidi, aut circa caput, aut circa extrema, scilicet manus, & pedes, qui prorsus facultate extinctioni proxima fiunt. De quibus Hippocrat. *in prognosticis merito dixit: Pessimi vero, qui frigidi sunt, in acutisque morbis mortem, & in mitioribus morbi longitudinem indicant.* Itaque perpetuo frigidi sudores mali existunt. Quales Hippocrates in postrema constitutione pestilenti vidit, de quibus *in libro tertio Epidemiorum dixit: Sudores intempestivi frigidi multi perpetuo ipsorum perniciem confirmabunt omnia signa una conspecta, qua omnia necessario, & praesertim qua subsequuntur, erunt pernicialia.* Cujusmodi fuere quæ in Philisco & in aliis ægrotis nuper ex Hippocrate propositis visa sunt. De Philisco ait: *Quinto sub diem obmutuit, frigida sudavit, extrema partes livescebant, die sexto ad meridiem est defunctus:* atque de hoc in fine dixit etiam. *Sudores perpetuo frigidi: & de uxore Dromedai. Sexto die mane superriguit, cito percaluit, toto tempore sudavit, extrema membra frigida deliravit, spiritus magnus, rarus, paulo post convulsiones a capite cæperunt, subito obiit: & de muliere, quæ in foro mendacium decumbebat. Septimo superriguit, febris acuta, sitis ingens, se jactavit, sub vesperum per totum corpus sudavit frigidum, frigus partium extremarum.* Ex quibus cuique liquido constabit sudores frigidos in morbis acutis esse exitiales, perpetuoque mortem præmonstrare, eoque certius id prædici poterit a nobis, si in aliquo dierum criticorum eruperint, atque ipsos si aliquod

ex perniciosis lethalibusque signis consequatur. Atque hæc de sudoribus frigidis exitiis. Nunc eisdem ex partibus corporis, e quibus erumpunt, consideremus. Quemadmodum diximus optimos ac salutare esse, qui ex toto corpore erumpunt, quoniam robustam naturam demonstrant, intusque neque morbo maligno, neque causis morbificis impeditam, æque ex omnibus partibus humorem excernere, veluti e contrario viscere interno, aut vehementi inflammatione, aut humorum multitudine oppresso, non æque omnes partes sudant. Sudores itaque, qui non ex toto corpore erumpunt, sed aut ex capite aut Thorace, ut docet Hippocr. in *Prognosticis*, pessimi existunt, in acutisque morbis vel frigidi, vel calidi sint, mortem significant, in mitioribus longitudinem, recidivas, labores. De quibus Hippocr. in 1. *Epidem.* ait: *Sudabant semper quidem, sed non ex toto corpore*: Et paulo post, recenset signa, quibus ardentes febres, vel etiam in principio lethales dignoscantur, cum dixit. *Paululum in fronte & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus*. Hinc auctor prorrheticorum in 1. *prognost. text. 26.* ait. *Si qui sudantes, & præsertim capite in acutis paululum implacidi fuerint, malum*. Omnes itaque sudores non ex toto corpore, mali sunt, ut qui aut mortem aut longitudinem morbi significant, de quibus Hippocr. merito scripsit: *Pessimi vero, qui frigidi sunt, & qui circa caput tantummodo eveniunt, vultum & cervicem. Hi enim cum acuta febre, mortem: cum mitiore, morbi longitudinem indicant*. Verissimum hoc iudicium est, quod Galen. in *lib. 2. Prorrheticorum com. 1. text. 24.* docuit: *omnis desudatio, id est, sudor circa frontem, vel cervicem, vel collum, vel claviculas, erumpens, aut facultatis retentricis imbecillitatem, aut copiam humorum significat*. Et Gal. in 1. *Prorrhetic. com. 8.* ait: *ob id boni non sunt, quod cum superioribus oriuntur partibus, cum geminam ob causam fiunt*. Nempe vel ob languentem, vel principio gravatam facultatem: pessimi etiam, qui in capite & superius fiunt in inferna suppuratione atque in phtysi; de quibus auctor Coac. præf. in 5. *lib. sec. 2. text. 49.* Quod suppurati fiunt maxime pleuritis vel peripneumonia, eos calores comi-

tentur, interdiu tenues, noctu vehementes, & nihil memoratu dignum exspuunt, sudantque circa collum & claviculas, & his oculi cavantur, maxillæ vero rubent. Meritoque in acuta febre mortem significant, cum facultas extinguatur, priusquam concoquere copiam queat humorum, exsudantes vero facultate retentrice imbecilla, nequeunte continere humorem, vel etiam alimentarium in partibus solidis cito a febre plane exitiosi, propiusque exitium esse demonstrantes, in motu huiusmodi, si vero etiam frigidi fuerint, eo certius exitium pollicentur, cuiusmodi fuere, qui in Pythione, & in muliere, quæ in foro mendacium decumbebat die secunda, Menone, Aristocrate, Phærecide moribundis, atque in aliis multis. In morbo vero mitiore, viribus prævalidis existentibus, longitudinem quidem, & non mortem. Cuiusmodi fuere in eo, qui in Dealcis hortu decumbebat, de quo Hippocrates. *Die quarta de sinistra aliquantum fluxit meri sanguinis. Exsudavit circa caput, & claviculas, lien intumuit, femur e directo doluit. Ex ægrotantium vero nulla alia evacuatione sudores mali cognoscuntur, atque etiam plus a læsione, quam a sudoribus ægroti sentiunt. Qui enim a sudoribus nedum nihil juvantur, sed vel etiam læduntur, hoc esse verum ex iudicatoriis iudicantibus lethale, scripsit Galen. in primo Prorrheticorum comm. 35. Hippocratesque in primo Prognosticorum statuit, eos sudores, qui neque febrem solvunt, neque faciunt, ut ægri facilius ferant morbum, esse inutiles, atque malos, qui aut longum morbum ostendunt, aut exitialem: & Auctor Prorrheticorum lib. 3. text. 22. dixit: *Sudor multus, si in febribus acutis fiat, inutilis: Quippe quod non solvat febrem: Et in primo Prorrheticorum. text. 7. Qui in hypochondrio febre frigerata ardores relinquuntur, tum alias, tum in sudoribus mali sunt: & Galen. in commento. Nempe qui per totum corpus ita fiunt sudores, sed exigui, quod non flammæam illam, que hypochondria fatigat, solvunt caliditatem, ob id boni non sunt; idem & postea in Prorrheticor. 2. lib. text. 33. Si in sudoribus vigiles recalescunt, malum, & rursus in secundo libro. text. 32. Flamman quoque cum sudore facies in his mala cum sudore. Si bonus esset**

esset calor faciei deberet resolvi, propterea cum non resolva-
tur, sudor malignitatem ostendit. Idemque & clarius Hip-
pocr. in libro quarto aphorismorum. aphor. 56. *Febricanti sudor
superueniens, febre ægroti non deficiente, malum, prorogatur enim
morbus, & plus humiditatis inesse significat.* Qui sudores in
febre acuta, mortem, & in mitiori longitudinem significant.
Mali omnes denique existunt, qui aut post signa mala, aut
una cum malis apparent, aut quos perniciose sequuntur. Ex
quibus præcognoscitur certum exitum, cum sudor, quem
mala signa sequuntur, sit ex iudicatoriis non iudicantibus læ-
thalibus, cum nedum juvent, sed in pejus ægrotos deducant.
De his vere signis perniciosis, quæ post sudores malos. Hip-
pocr. in 1. Epidem. text. 24. ait: *Sudabant non ex toto corpore,
extrema frigeabant, ut vix calorem reciperent: & auctor Pro-
rheticorum, in lib. 2. text. 3 ex naribus profluuium sanguinis, cum
sudore perfrigescentis, maligna pravaque: & paulo post: Qui
principio sudant urinis coctis, deurruntque, & absque iudicatio-
ne refrigerantur, & celeriter petuntur, torpidi item comatosique
perniciose habent; & in Coacis præfagiis. Qui ex rigoribus parvis
sudoribus refrigerant, malum.* Qui sudores fuere ab Hippocr.
observati in Dromedai uxore, Euryanastis filia virgine, in
adolescensulo qui decumbebat in foro mendacium, in uxore
Theodori, Aristocrate, atque in uxore Euxenii. De Drome-
dai uxore, in primo Epidem. text. 28. *Sexto superviguit, cito per-
caluit, toto corpore sudavit, extrema frigida, deliravit, spiritus
magnus & rarus, paulo post convulsiones a capite cæperunt;* Et de
filia Euriganastis in 3. Epidem. 1. text. 3, ita habet. *Ab iudi-
catione die septimo viguit, nonnihil incaluit, sudavit a iudicatio-
ne octavo, aliquantulum riguit, postea extrema partes semper al-
gebant, circa decimum diem a sudore quem habuerat, deliravit,
confestimque ad mentem rediit: Et de adolescensulo qui in foro
mendacium decumbebat. Altero die omnia exacerbata sunt,
dejectiones plures intempestiviores, non dormiit, mente turbatus,
aliquantum exsudavit. Tertio graviter sese jactavit, perplexus
erat, deliravit, extrema partes livida & frigida; & de uxore
Theodori. Sudor a facie fundebat primum exiguus, deinde mul-*

tus per totum corpus, & pedes; posthac videbatur ipsi febris remissa, erat autem ad manus frigidius corpus, arteriis, qua vero in temporibus etiam magis saliebant & spiritus densior, & delirabat alias, & omnia in deterius; & de uxore Euxenii. in 7. Epidem. text. 46. Sedata est febris cum multo sudore, & refrigerata est, anhelatio erat varia, mortua est: Pernitiosos itaque esse omnes sudores, quos sequuntur signa perniciofa, ex iis nobis liquido constabit. Sunt itidem perniciosi, qui una cum pravis symptomatis, & signis exsulant. De his in Coacis præfagiis. Qui subinde sudant & rigent, lethales; Et postea. Qui sapius inhorrescunt, multumque sudant, agere sanescunt; & text. 33. Inquietatio cum sudore, mala. Et sanguinis ad diversum latus eruptiones mala, at si cum lienis magnus fuerit dextra e nare fluat. Cum sudore deterius, & febres cum comate, labore, lucis turbulentia, vigiliis & sudoribus, maligna. Quæ mala signa habuit una cum sudore Aristocrates, teste Hippocrate in libr. 7. Epidemior. eodem modo ii sudores mali existunt, qui post pessima symptomata erumpunt. De quibus auctor Prorrheticorum, ait. A profluvio sanguinis e naribus paucus sudor, cum refrigeratione, malus. Sed dicamus ab omni evacuatione, veluti exempli gratia, ab immoderato sanguinis profluvio, aut a stillis sanguinis in febribus ardentibus, aut ab alvi mala fluxione, ac vomitu. Quare sudor sequens mala signa, pessimus est, & præsertim, si ea non tollat, vel allevet. Cujusmodi fuit in uxore Olympiadæ, de qua Hippocr. in 7. itidem Epidem. text. 36. ita habet. Vox non solvebatur, neque ipsa quicquam allevabatur, oculi tristes, spiritus sublimis, quod per nares traheretur, color pravus, sudor circa pedes & crura cum iam circa mortem esset; Ac his esto finis prædictionis ex sudoribus.

C A P: VIII.

De prædictione a vomitibus, & primum de salutaribus.

QUOD per vomitus humores, expurgentur quandoque bene & quandoque male, idcirco ab ipsis itidem futuros mor-

morborum eventus prænosci, constat, a malis quidem symptomaticis vocatis morborum longitudinem, vel mortem, & a bonis salutem. Evomunt autem ægroti in morbis acutis, ventriculo, aut copia, aut prava qualitate cibi, aut humoris vitiosi contenti irritato, aut humore quidem ex partibus circumpositis inflammatis, uti hepar est, exsudante atque ad excretionem id ipsum membrum movente, aut eodem modo a toto corpore, & venosi generis cacochymia. Morbo ineunte, aut per incrementa propter copiam, aut malignitatem humorum excluso. Quas excretiones symptomaticas, & malas Medici vocant, quod has raro, aut nunquam salus sequatur, atque non nisi multo tempore, multis laboribus, ac recidivis. Demum in acutis morbis itidem ægroti repente, in statu, aut paulo ante statum, scilicet, signis concocti morbi prægressis, copiosius evomunt, atque hanc vomitionem criticam vocant, quod ex natura ipsa morbum superante, atque corpus expurgante fiat, atque propterea saluberrima sit, tutoque ac cito morbos judicet, atque solvat. Vomitus vero futuri signa Hippocr. in tertio Prognosticorum text. 35. ita tradidit: *Si cui in febre non exitiosa caput doleat, aut etiam caligent oculi, vel ventriculi huic dolor accesserit, biliosa vomitio imminet; sin rigor præterea apprehenderit, & partes subter hypochondrium algeant, adhuc citius vomitio aderit; si vero bibat, edat hoc tempore, perquam cito vomet: Et in 1. lib. Epid. At vero quibus totius capitis gravitates, tum autem cordis dolores & fastidia sunt biliosa post ac pituitosa vomunt.* Gal. vero in lib. 3. de crisi bus ait: vomituum signa esse oris ventriculi morsum, simul cum dolore capitis, & vertigines obortas tenebricosas cum contractione labri inferioris, & multo tenui sputo ex ore defluente, & non adesse signa hæmorrhagiæ, vel sudoris, aut alvi fluxus, aut copiosioris urinæ, mentium, vel hæmorrhoidarum. Sed autor Coic. Prælagiorum tribus tantum signis vomitus nobis innotescere, statuit hisce verbis. *Quibus autem cibi fastidia sunt, & oris ventriculi morsus, & multum saliva, his vomitus fit.* In phræniticis solam crebram exspuitionem vomitum præmonstrare Gal. voluit. At hæc signa nobis ad prænosendum vomitum suffi-

ciunt, cum de iis superiori libro longe accuratius, & futius scripserimus. Nunc ad præcipuum institutum nostrum veniamus, quod est in præfenti capite, iis præmissis, ut bonos utiles salutarefque vomitus præmonstremus. In corporibus itaque gracilibus ad vomendum promptis, & in ætate recte corpora per vomitus purgari Hippoc. docet, & præsertim in affectibus supra septum transversum. Qua ratione in lib. 4. aph. 18. ait: *Dolores supra septum transversum purgatione indigere per superiora significant, & eos, qui loca inferiora molestant, per inferiora.* Ex iis vero, quæ per vomitum rejiciuntur. Hippoc. speciatim in libro secundo Prognost. text. 38. ita habet: *Vomitio autem utilissima est, qua pituita ac bile permista quam maxime est, & non crassa valde neque multa.* Gal. in lib. 4. aphor. ait: biliosos vomitus a rigore subsequi, bonum; quod ardentis febris causâ expurgata fiat solutio, ex quo non omnes perpetuo boni erant, sed ii tantum, qui critice plurimum biliosorum humorum expurgaverint. At non tantum biliosi, sed pituitosi, etiamsi critice expurgentur, humores. In pituitosis enim febribus, pituitosæ vomitiones merito desiderantur, sicuti in ardentibus, biliosæ. Hippocr. in 6. Epidem. com. 1. text. 6. in renum doloribus, cum pituitæ, tum æruginosi humoris vomitionem laudavit: & Galen. in 3. aphor. convulsis vomitum æruginosum profuisse, scribit, de quo ita habet. *Huic totum est inter vomitum corpus convulsus, & simul ut vacuata est arugo, protinus febris ipsius, & convulsio cessant:* & Hippoc. in lib. de veteri Medicina perbelle hanc biliosorum commodam purgationem attigit, ita dicens: *Itaque cum amaritudo quadam diffusa fuerit, quam bilem flavam appellare solemus, quales statim anxietates, & æstus & impotentia occupantur, verum ubi liberi fuerimus ab illa, & purgati aut sponte aut per medicamentum, si modo tempestive quid ipsorum fiat, manifeste, & a doloribus & a colore liberamur:* & paulo post. *Et quos quidem acuta, acrisque ac æruginosa bilis affligit, quales mox rabies, & morsus viscerum ac pectoris, & desperatio. Non sedantur autem hæc, priusquam eadem expurgetur & prosternatur, & aliis permisceatur.* Ex quibus colligimus omnes vomitiones

bonas esse, si per has humores morborum causæ probe expurgentur. Dictum est alias has criticas vocari, quarum notitas esse, ut concocto morbo appareant, scil. prægressis coctionis signis, ut in diebus decretoriis fiant, morborumque ideæ convenient, ac omnium maxime, ut morbos symptomataque integre tollant, aut saltem allevent, diminuantque. Quod præceptum recte tradidit. Hippoc. in 1. aph. 2. dicens: *In turbationibus alvi & vomitibus, quæ sponte fiunt, si quælibet oportet, purgentur, confert, & leviter ferunt, sin minus contra fit.* De quibus criticarum excretionum notis auctor Coac. prælagiorum ita habet: *Qui in febre continua muti jacent, clausis oculis subinde conniventibus siquidem e naribus sanguis effluxerit, & vomuerit, atque ex eo loquentur, & ad seipsos redeant, servantur.* Addamus salutare quoque esse, quæ una cum bonis evacuationibus apparent, cujusmodi fuit vomitus biliosus, qui die 14. in muliere e trimestri foetu gravida, quæ in litore decumbebat, cum sudore apparuit, quibus integre fuit judicata. Ceterum hi vomitus, qui absque signis perfectæ coctionis fiunt, etsi boni sint, atque morbum allevent, symptomataque diminuunt, tamen salutem nonnisi longo tempore futuram, tum multas recidivas prædicant. Cujusmodi fuit, qui in Eucratis uxore quintodecimo die apparuit, de qua Hipp. 1. Epid. 3. text. 26. dixit: *Quintodecimo vomuit biliosa, flava, subcrebra, sudavit, libera febre. Sub noctem vero febris acuta, urina crassa cum sedimento crasso.* Atque vomitus perniciosi, cujusmodi sunt nigri, synceri, & alii, si in mitiori morbo erumpant, non mortem, sed longitudinem & recidivas præmonstrant, quales in supra dicta ægrota die vigesimo vidit Hipp. de quibus scribit. *Circa diem vigesimum, mane aliquantulum superriguit, comatosa, quiete dormivit, vomuit biliosa, pauca, nigra, quæ mulier die tantum quadragesimo, alvi fluxione & vomitu bilioso fuit judicata.* Eodem modo & Cleonastides, die tantum 80. sanitati restitutus, die 24. pessimos habuit vomitus, de quibus Hippocr. text. 23. ait: *Circa diem vigesimum quartum extremas manus dolor affectit, vomuit flava, biliosa, subcrebra: & paulo post virulenta.* Cuncta

remissa sunt. Ni vomitus cum urinæ aliqualem coctionem ostenderent (quod tenues essent, sed non decolores quippe boni coloris; quod maximum esse signum in iis, qui humorum copia laborant, ad salutem docuit Gal. in 3. *Epidem. com. 3. in text. 5.* cum virginis Abdera casum commentaretur) atque cum morbum & symptomata allevarint, merito salutare fuerant judicandi, atque fecisse quidem crisin salutarem, sed imperfectam. Ex quo longo tantum tempore salutem futuram prænuntiarem. Quare in acutis morbis vomitus omnes morbum allevantes, facientesque, ut ægri morbum facilius ferant, salutare erunt. Sed non boni suapte natura, quales sunt synceri, æruginosi, nigri, fœtidi, virulenti, pauci, verficolores, in morbo mitiori, ac morbo non omnino crudo, morbum sane longum esse, vel exitialem, vel recidivas, laboresque prænuntiant. Hippoc. in lib. 6. *aphorismorum 15.* ait: *A longo alvi profluvio spontaneus vomitus superveniens morbum solvit.* Et in 1. *Epid.* Vomitus biliosum in muliere biliosa, cui menses minore quam par est copia fiant, bonum esse statuit, atque hi vomitus boni, salutareque existunt.

C A P. IX.

De vomitibus exitiosis, mortem præmonstrantibus.

VOMITUS mali, exitium præfigentes apparent, in principio morbi, aut paulo post principium, quippe aut nullis signis coctionis, aut obscuris sane observatis. Tunc enim, ut dictum est, natura nihil recte excernit, juxta illud decernentia in melius non statim apparent. Quare vomituum exitialium natura, primum in principio morborum, & a signis cruditatis nobis innotescet.

Secundo immodica ipsorum copia, vires resolvens, pravam excretionem denotabit, ac multa etiam per vomitum excreta non juvant in morbo vehemente, exitium prædicent, & certius, si una cum aliis perniciosis signis illuxerint, omniumque certissime, si suapte exitialia sint, cujusmodi, porracea, livida

da, æruginosa, nigra, versicolora, virulenta, foetida, & mæra : de quibus sigillatim nobis est agendum. Hippocrat. descripsit, qualia in Phrenitico muliere, quæ in foro mendacium, & in filio Negotoridæ ante mortem fuere observata. Pauca vero per vomitum excerni in morbis acutis, unum quoddam ex signis est, ut Galen. docet in 2. *prorrh. text. 47.* quæ ex toto pravitatem habent. Nihil etenim eorum, quæ decretoria sunt, exigue secerni convenit, sed quæ ita vacuantur, omnia duorum alterum subeunt. Nam vel quod non queant tolerari ob copiam ab affectis effundantur partibus, vel imbecillitatem ostendunt naturæ, quæ proponit quidem superflua excernere, sed nequit. Ex quibus pauci vomitus unum esse ex judicatoriis non judicantibus liquido constat, perpetuoque difficilis judicii, & plerumque lethalius, si præsertim suapte natura non mali sint, nihilque nedum non juvent, sed quinimo magis lædant ab ipsisque ægros in deterius abeant. Synceri quoque, seu meri, seu impermitti, in acutis morbis pessimi existunt, quo humor syncerus nedum crudus sit, sed incoctilis, quippe qui excludit tum actum coctionis tum potestatem : Hippocr. *ἀκεῖλον* vocat humorem omnem mistionis expertem, vel omne excrementum fervidum & crudum, quod suo sero dilutum non est. Cujus generatio, vel partis alicujus vitio fit, vel fervore & incendio febrili exhausta aquosa & serosa parte. Hic itaque in acuta febre magnum intus incendium latere ostendit, plerumque a natura nostra invincibile. Cum signis vero aliis malis exitialis hæc vomitio erit. Hinc auctor *Prorrh. in 2. Prorrh. text. 28.* ait : *Vomitus synceri, anxiosi, mali.* Et Hippocr. ait : *Synceriores deteriores.* Sed ipsum audiamus de malis vomitibus ex colore, ita scribentem : in *text. 40.* *Si vero vomitio fuerit porracea, aut livida, nigra, quicumque ex his fuerit color, malum esse censendum est. Si vero idem homo omnes vomit colores, exitiale admodum jam est. Ocyssimam vero abolitionem indicat vomitio livida, si grave olet.* Hæc omnia hisce coloribus per vomitum reddita, pessima existunt, licet porracea, æruginosa, livida, nigra, foetida, quandoque critice excerni possint, sed hæc non nisi

morbo concocto, scilicet in statu aut decremento reddantur, atque hoc certe habebunt, quod febrem aut integre solvent, aut ipsum & symptomata allevabunt. Sed hoc rarum est, ut hujusmodi excrementa critice excernantur. Quare ut dictum est in vehementi febre continua, nondum coctionis signis conspectis, certissima mortis signa erunt. Sed diversi colores vomitiones esse suapte natura pejores constat, quod, ut Galen. docet, plura diversaque pravis affectibus intus affligere denotent, ex quo auctor *Prorrh. in 2. lib. text. 25.* ait: *Vomitibus cum varietate mali sunt, tum alia, tum si propius inter se prodeant.* Id est, sicuti Galen. habet, non multo post sese consequantur. Virulenti quoque sive æruginosi eadem sane ratione in acutis morbis exitiales existunt, omniumque maxime in phreniticis, quod signent cerebrum inflammatione ex bile usta nempe mortifera laborare. De iis Hippocr. merito *primò Epidem. comment. 2. text. 54.* dixit: *phreniticis convulsiones, sed virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur.* Quæ in phrenitico prima die fuisse reddita, in *lib. 3. comment. 3. text. 75.* scripsit. De quo itidem ait: *Phreniticus prima die, quo decubuit, virulenta vomuit, & multa & tenuia, febris horrida.* A malis etiam exitialibusque signis æruginosos vomitus, quos & virulentos dici posse putamus, conspici & apparere, certam salutis desperationem significare affirmamus, quando ubi signa lethalia prodant se & alia lethalia, omnino desperandum. Hujusmodi vomitus cum capitis doloribus, vigiliis, aut surditatibus, quæ signa inflammationem capitis testantur, vehementer insaniam significare, ita auctor *Prorrheticorum* expressit. *Qui in capitis doloribus æruginosos vomitus habent, vigilantque cum surditate, cito hi vehementer insaniant.* Ex quibus colligamus, hos vomitus in phreniticis tria ostendere, primo morbi exitiosi celeritatem, insaniam, melancholiam cum feracitate, cum ex hoc humore ferinæ desipientiæ concitentur, atque demum mortem cum convulsione. Cum, ut alias docuimus, harum desipientiarum propter insignem siccitatem ab insigni calore, proprium sit, ut in tremores & convulsiones desinant. His non videntur foetidæ

vomitiones minus periculum significare, mortemque certissimam suapte natura, pessimæ si grave oleant. Hipp. propterea dixit: Ocyssimam abolitionem seu mortem indicare vomitionem lividam, si grave oleat. Atque omnes subputres ac fœtidi odores in omnibus vomitionibus mali sunt. Mulier, quæ in foro mendacium decumbebat, ante mortem vomuit nigra graveolentia. Biliosæ vero scilicet flavæ, crocæ, porracæ omnes vomitiones cum malis signis, aut quæ mala sequuntur, pessimæ sunt exitialesque, a quibus ægri læduntur, atque in deterius abeunt, eæ judicatorium, non judicans iudicii difficilis, atque hæ læthale iudicium ostendunt, eoque certius exitium ostendent, si suapte natura malignæ sint. De iis auctor Prorrheticorum in 2. prorrh. text. 28. ita habet: *Vomitiones sincera, implacida, mala &c. Nigra revomentes, cibos fastidientes, deliros, in pube parum dolentes, quibus oculus ferrox claususque, purgare non oportet, perniciosum enim.* Et paulo post: text. 26. *Si vomitus exigni biliosique fuerint, malum, tum alias, tum si ægroti supervigilaverint; narisque in eis stillans, malum.* Cujusmodi vidit Hippoc. in muliere, quæ in foro mendacium decumbebat. De qua text. 47. dixit: *Duodecimo vomuit multa nigra, fœtida, singultus multus, sitis laboriosa: & Decimotertio nigra virulenta vomuit, rigor, circa meridiem muta.* Demum vomitiones omnes non juvantes malæ sunt, pessimæ, quæ ægrotos in deterius mutant, tametsi suapte natura malignæ non sint. De quibus in præcitata muliere ita habet: *octava circa meridiem calor rediit, sitibunda, comatosa, fastidiosa, vomuit biliosa pauca subflava, nocte graviter se habuit, nihil quovis, multum affatim inscia minxit. Debebat enim a biliosa vomitione, si bona fuisset, quiescere, meliusque se habere, veluti etiam a vomitu noni diei decima febris cum malis signis fuit exacerbata, atque iidem a vomitu virulento & bilioso, quem die undecimo habuit, riguit, extrema frigescebant & postea sudavit frigidum, atque cum tunc multum etiam vomuerit, noctem tamen gravem habuit.* Qui omnes vomitus lethales fuerant, tum quod in vehementi morbo apparuerint, tum quod signa alia mala una illuxerint, tum etiam quod ipsa ægrotata mulier in

deterius fuerit mutata, quod est omnium excretionum non conferentium & pessimarum signum proprium. In vulneratis quoque capite vomitus bilioli mali existunt. Ex ipso Hippocrate, qui in lib. 6. Epidemiorum com. text. 50. ita habet: *Quibuscumque praeciditur cerebrum, his necesse est febres, & bilis vomitum supervenire.* Perniciosissimos quoque esse vomitus in ileo, in lib. 7. aphor. 10. ita legitur: *Ab ileo vomitus, singultus, desipientia, vel convulsio, malum.* Galen. vero in comment. ait: *In ileis nihil descendit ad inferiora, & hoc est proprium inseparabile passionis. Vomitus autem non semper adest, sed quando exitiales sunt, & si vehementius distorqueantur, stercus eis ascendit, atque singultiunt.* Et in libro 6. de loc. affect. cap. 2. Nullum, qui stercus vomuerit, fuisse salvatum memoriae prodidit. Atque hæ sunt vomitiones, in acutis morbis suspectæ, quippe immoderatæ, paucæ, flavæ, rubræ, porraceæ, æruginosæ, lividæ, nigræ, graveolentes, synceræ, diversicolores, quæ in morborum principiis, minimeque coctionis signis antegressis apparent, & plerumque exitiales, quod si vehemens sit morbus, aliaque mala signa illuceant, aut præcesserint, aut subsequantur, proculdubio interitum præmonstrabunt, æque præsertim, quæ nedum ægrotos nihil juvarunt, at quinimo in deterius, ut dictum est, ipsos mutarunt.

C A P. X.

De alvi dejectionibus, & primo de iis, quæ salutem prænantiant.

DE alvi itidem dejectionibus cum bonis tum malis, quippe ægrotis salutem atque exitium præmonstrantibus, acturi, a salutaribus exordiamur. Quarum nomine bonas omnes alvi dejectiones intelligimus, quibus Medici salutem in ægrotis futuram conjiciunt. Harum itaque natura vel bona vel mala sit, nobis primo ex coctione & cruditate elucescet; secundo ex tempore, in quo apparent; tertio ex ipsorum substantia; quarto ex copia, & paucitate; quinto ex tempore, quo perseverant, aut cessant; sexto ab utilitate & facili toleran-

tia; demum a signis, aut bonis, aut malis, a quibus capiunt certitudinem. At de bonis modo agamus, quæ bifariam salutem indicare possunt, uno modo coctionis ratione, quatenus inquam sanitatem cum ventris inferioris, quo Galen. *in 2. prognost. com.* 13. stomachum intestinaque intelligit, tum etiam aliarum proximarum partium, veluti jecoris, & lienis: optimam enim dejectionem, quæ est, ex Hippocrate *in 2. prognost.* 13. mollis, constansque, coque tempore secreta, quo secundum valetudinem assuevit, atque copia ex ratione ingestis cibi, Hippocrat. significare ventrem inferiorem recte valere, statuit: Altero modo humorum ex visceribus in ipsum ventrem decumbentium ratione, quomodo Galen. ait, optimam dejectionem nedum indicare ventrem inferiorem recte valere, sed nihil ex hepate aut liene in ipsum decumbere, quod exinde decumbentibus humoribus coctionis optimæ cum color, tum substantia vitietur. Utroque modo Medici ex dejectione perscrutantur, primo in morbis ventriculi intestinorum, quorum primario fæces seu dejectiones significare Galen. *in 1. libro, de crisib. cap. 7.* tradidit, ex optima dejectione, quæ uti dictum est, mollis excernitur, constans, eo tempore, quo secunda valetudine assuevit, ea copia, quæ cibis ingestis respondet, atque, ut addidit Galen. colore subrufa sit, necque admodum graveoleat. Quæ vero vel hisce omnibus aut aliquibus notis caret, mala erit, quippe quæ aut dura, aspera, liquida, coloratior, copiosior, aut paucior, quam ex ingestis cibis par est, inæqualis, graveolens, aut spumans, aut quæ neque tempore excernatur, quo secunda valetudine assuevit. Ceterum si ægroti ad salutem tendant, ab eo statu in optimum (quem concoctionem appellant) permutatur. Ex quo merito Hippoc. *in eodem lib. text.* 17. dixit: *Corpulenta reddatur dejectio morbo eunte in judicationem.* Et *in lib. 2. aphor.* 14. *In profluviiis alvi mutationes excrementorum juvant, nisi mala mutatio fiat.* Ex humorum vero ad ventrem decumbentium excretionem longe certius eventus morborum perscrutatur. Quos affectus Hippoc. vocat, abscessus, dysenterias, tensesiones, alvi fluxiones, alvi turbationes. De his *in primo*

Epidem. comment. 1. text. 33. Plurimis erat alvus turbata, sine molestia tamen, & prope nihil offendebat, Et postea. Erant qui sexto die morbo regio afficerentur, sed his purgatio profuit per vesicam, vel turbata alvus: De dysenteriiis etiam: Senioribus vero ad morbos regio, aut turbatas alvos, aut dysenterias res devenit, ut Bioni, qui apud Silenum decumbebat, &c. At multi alii, qui judicati erant, ad dysenteriam deveniebant, ut Xenophanes & Critias, & in eo statu pestilenti cruentos quosdam servatos, dixit: At vero in hoc statu, quatuor his præcipue signis servabantur. Quibus enim aut ex naribus probe sanguis erupisset, aut qui per vesicam urinas multas & multo bonoque præditas sedimento reddidisset, aut per ventrem turbida, biliosa, tempestive, aut qui in dysenteriam incidissent. Quare multi sunt, qui alvi turbationibus, aut pituitosis, aut biliosis, aut dysentericis, fuere judicati. De Clazomenio Hippocr. scribit: in 1. Epidem. comment. 3. text. 57. Die trigesimo venter stuebat multis aquosis excrementis, ac qualia esse in dysenteria solent. Et de illo, qui in Dealcis horto: Quadragesimo alvus pituitosa, alba, subcrebra dejecit, multum toto corpore sudavit. Et de Heropyto: Circa diem centesimum alvus fuit turbata multis biliosis, durabantque diu multa talia, deinde dysenterica cum dolore. Ceterum cognoscemus has, simulque alias optimas criticaque esse purgationes, quod una cum signis manifestæ coctionis in die decretorio, in morbi vigore seu statu apparere incipiant, vel sint liquidæ, flavæ (croceæ, rufæ, lividæ) nigrae. Hæ in principio morbi absque signis coctionis erumpentes exitiales sunt, cum signis vero coctionis criticæ ac salutares existunt. Galen. in lib. 4. aphorism. 21. in quadam longa pestilentia scribit, se vidisse dejectiones liquidas primo flavas, rufas, mox nigras, veluti sanguinis fecem tam in iis, qui exitio proximi erunt, quam in aliis servandis: in his, ait, has dejectiones ad morbos in vigore consistentes, sæpius natura superfluitates expurgante, secutas esse, atque in illis in principio aut incremento. De quibus in sequentis aphorismi commentario ita habet: Quando igitur post morbi coctionem aliqua humor viscosus excernitur, tunc corpus a natura expurgatur,

& propter hoc atra bilis & alius omnis humor hujusmodi, ubi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significant evacuationem: Si vero aliter excernatur sine signis coctionis, exitialis est casus. Cujusque itaque coloris, licet eo perniciose videantur, cum signis coctionis in statu critice apparent, salutem prænuntiant. Quod ab Hippocr. didicit, qui idem in lib. aphor. 47. hisce verbis expressit, dicens: *Excretiones in febribus non intermissentibus livide, cruenta, foetida & biliosa, omnes mala: & si bene exeunt sive per alvi excretionem, sive per urinas, bone.* De quibus auctor *Coac. præsig.* ita habet: *Qui Comate pressi, fracti, obsurduerunt, erumpente alvo rubra dejiciunt circa crisin, idque juvat.* Ex quantitate quoque copiosiores, quæ diu durant. Proinde Hippocr. in *Epidemiis* scribit, ad dysenterias turbatas alvos multos devenisse, ipsisque judicatos fuisse. Heropytus fuit judicatus, de quo merito dixit: *Circa centesimum alvus fuit turbata multis biliosis, durabantque diu multa talia dysenterica cum dolore, reliqua levia.* Quinimo plures cognovi, qui biliosis porraceis, ac croceis dejectionibus cum urinis concoctis paulatim assidue multos dies dejicientes fuere servati. Hæque dejectiones in salutaribus morbis apparent, in quibus nulla perniciose signa apparent, plerumque una cum hæmorrhagia bona, aut copioso bono sudore, aut aliquo alio simili signo apparent, duo vero signa Hippocr. in 1. *aphorism.* 2. tradidit, quibus bonas Medici cognoscunt dejectiones, nimirum, quæ vacationis ratione considerantur, atque utiles fiunt, quippe si ægroti has facile serant, & ipsis recte conferant. Ex quo optimæ aut febres, symptomataque integre solvunt, aut allevant. De quibus Hippocr. in 4. *aph.* 28. *Quibus biliosa dejectiones, superveniente surditate, cessant, & quibus surditas supervenientibus biliosis dejectionibus cessat.* Et: Lippientem alvi profluvio corripit, bonum. Et: Lienosis difficultas intestinorum superveniens, bonum. Et in libro septimo: *Aphor. 29. Si a Leucophlegmatia detentio fortis diarrhœa superveniat, morbum solvit.* Sed hæc ad cognoscendas optimas salutaresque alvi dejectiones dicta sufficiant, nunc de malis agamus.

CAP. XI.

De malis alvi dejectionibus, qua exitium aegrotis prænuntiant.

ALVI quoque malæ exitialesque dejectiones, ægris exitium præmonstrantes penes suam substantiam, quantitatem, colorem, odorem, modum excretionis, tempus in quo apparent, mutationem, signa alia antegressa, aut una conspecta aut dejectiones secuta, atque demum ægrotantium tolerantiam atque utilitatem, cognoscuntur. Penes enim substantiam complures dejectionum differentiæ existunt, quippe duræ asperæ, liquidæ, viscosæ, aquosæ, pingues, spumantes, mistæ cum suo ichore, & synceræ, atque colliquativæ vocatæ. Penes quantitatem, immoderate fluentes, pauciores, statim cessantes, suppressæ. Penes colorem, albæ, biliosæ, flavæ, crocæ, rufæ, virides, porraceæ, lividæ, cruentæ, nigræ, versicolores. Penes odorem, admodum foetentes, & non ita foetentes. Penes modum excretionis, sunt licentericæ, diarrhœæ, dysentericæ, tenesmi: & juxta tempus in quo apparent, quædam in principio nullis manifestæ coctionis signis conspectis, quædam in augmento. Penes mutationem quoque ipsarum, quæ mutantur in deterius, substantia, quantitate, colore, & odore, ex signis vero malis aut antegressis, aut una cum ipsis aut postea apparentibus, dejectiones lethales dignoscantur. Demum penes tolerantiam eæ malæ dicentur, quas ægri difficulter ferunt, nihilque juvantur, aut ab ipsis in deterius repunt. Itaque ut ex ipsis certum futuri eventus judicium prænoscendi fiat, merito de iis singulis differentiis accuratius agendum duximus. A duris asperisque, mollibus, & liquidis inchoantes. De duris auctor Prorrheticorum in 1. Prorr. 6. ita habet: *Si intercepta alvus, parva, nigra & in spiras circumducta ad necessitatem luxaverit, & per nares eruptio fiat, malum.* Galen. *σπρωγθῶδη*, id est, in spiras voluta alvi excrementa, ait fieri, & quod plusculo tempore retineantur, & propter copiam igneæ caliditatis, quæ, si etiam nigra spectentur, flagrantem ac ardentem
circa

circa medium corporis, affectionem esse declarant, quod maligni morbi est signum, qui si vehemens quoque sit, aliusque illuxerit ex pravis signis, exitiales proculdubio fœces erunt. Liquidæ vero aliquando ex humido temperamento, ætate puerili, humida constitutione temporis, cibis humidis aut stomachi cruditate, aut, ut Galen. vult, ubi humidum alimentum ex ventriculo ad jecur non deducitur, aut quoties ex jecore vel liene aliquid in ventrem liquidum defluerit, seu ubi jecur, aut lien, aut totum corpus per jecur expurgatur, ex liquidis aquosam Hippocr. esse malam statuit, quod ut Galen. ait, hujusmodi dejectio cruditatis sit signum. Hæ dejectiones perpetuo malæ sunt, lethalesque in biliosis vehementibusque morbis. Si una urinæ non bonæ appareant, veluti in mitioribus morbis, in quibus nullum perniciosum signum illuxerit, crudorum humorum multitudinem tantum significant non nisi longo tempore a natura alterandam. Pingues vero sive optimæ dejectiones in acutis morbis, ut Galen. docet, *in 2. prog. text. 22.* dejiuntur, quoties pinguedo ab igneo calore absumitur, at ubi etiam viscosæ sint, significant, nedum pinguedinem colliquari, sed etiam animalis solidas partes hisce tabescentibus, redduntur pingues, viscosæ, albæ, paucæ & graveolentes, quibus notis ab his, quæ a cibis tales egeruntur, distinguuntur: hæ enim copiosiores sunt atque non semper albæ, a colliquatione factæ sunt albæ, aliquando subcrocæ, paucæ, graveolentes, quippe pingues, viscidæ, paucæ, albæ aut subcrocæ, graveolentes, quibus notis distinguuntur a cibis pinguibus & lentis factæ, & a pituitosi multo calore viscida reddita, graveolentia enim colliquationis signum esse Galen. docuit. De quibus Hippocr. *in eodem libro Prognosticorum: Si exigua, glutinosa, candida, subcrocea, levisque sit, mala est.* Hæ vero perpetuo malæ existunt, cum pessimum sit, partes corporis contabescere pinguedineque profundi, quæ in acutis morbis magni incendii sunt indicia, & certi exitii, si aliquid ex pravis signis illuxerit, atque ut dictum est, si morbus magnus vehemensque fuerit, veluti in mitiori morbo longitudinem pro exitio præmonstrabunt. Cujusmodi in eo, qui in

Dealcis horto decumbebat, Hippocr. vidit, de quo ait : *Sexto fuisse nigras, pingues, spumosas, viscosas, gravecolentes, qui die tantum quadragesimo fuit iudicatus.* Sed has non a colliquatione solidarum partium factas fuisse, sed a pinguedine, & ab humoribus viscidis putrefactis, quando cæ multæ fuerint. Quæ vero etiam solida partium substantia tabescente fiunt, prorsus exitiales existunt, atque hæ synceræ etiam sive meræ rejiciuntur. Quas Hippocr. de Sileno loquutus, ita meminit. *Quinto die dejectiones fuisse meras, biliosas, laves, perquam pingues.* Sinceræ quoque dejectiones in morbis acutis merito damnantur, quod intus vehementissimum calorem, quo humorum ichores exhauriuntur, & consumuntur, vigere Galeno auctore indicent. Ex quo auctor Prorrheticorum in 3. *Prorrh. 16.* merito dixit; *Dejectiones in synceras seu meras desinentes, malum exacerbare* : Ac ut Galen. placuit pejorem morbum reddere, quales habuit Silenus quinta die, uxor phylini sexta, Euryanactis filia duodecima, uxor Oecetai quinta, Parius sexta, Pythion atque alii. Eodem modo damnantur spumosæ, quod hæ aut caloris incendium, quo excrementa fervescuntia spumam contrahunt, uti in lebetæ præ copia caloris fit, indicent, aut flatuosum spiritum humori commistum, ut in spumis maris incurrentibus ventis, spectatur ille caloris colliquantis corpus & hæ inæqualis perturbationis sunt effectus, ex quo auctor Prorrh. in 2. *Prorrh. text. 19.* admodum spumosas alvi dejectiones malas vocat, & merito, quod aut colliquationem, aut inæqualitatem significant. Pejores vero sunt, quæ caloris incendium colliquans denotant, has cognoscet ex acuta febre, atque ab excrementis calidioribus spumosis redditis, atque etiam quod synceræ spectentur. De quibus legitur in Prorrh. *In biliosis syncerisque dejectionibus spumosa efflorescentia, mala, &c.* Dejectiones in spumosas syncerasque desinentes exacerbant, seu morbum, ut ait Galen. pejorem reddunt : & in 2. libro. *In acutis biliosis spumosa, mala* : & in *Coacis prasagiis recte* hac ita exprimuntur : *In acutis spumans dejectio valde biliosa, malum.* Et postea : *Qua in spumosas meracas desinent dejectiones, gravio rem morbum commovent.* Quæ etiam spumosæ

ex spiritus flatuosi commistione fiunt, malæ existunt, quod in excrementis cruditatem præmonstrent. Ex quantitate itidem tum immoderatæ, tum paucæ damnantur: ex enim vires resolvunt, naturamque prosternunt, ut in *secundo Prognosticorum* Hippocr. ita habet: *At si universim & saepe deiciatur, periculum defectionis anima imminet.* Quod & auctor *Coacorum prælag.* ita expressit. *Liquida dejectio & confertim semelque effluens, & paulatim, mala; altera enim vigilias, & altera exsolationem invehit.* Hinc in aphorismis scriptum est: *A superflua purgatione convulsio, aut singultus superveniens, malum.* Paucis itidem alias nobis demonstratum est, omnes excretiones inutiles esse, tum quod vel non sufficient ad morbi causam tollendam, multitudinemque humorum notent, in vehementi morbo plerumque lethalem, aut quod virtutem prælanguidam significant, quæ noxios humores excernere tentaverit, & non potuerit, atque hoc est, quod in pistilenti prima constitutione Hippocr. observavit, de quo in primo *Epidem. comment. 2. text.* ita habet: *His succedebant abscessus:* id est, dejectiones ex Galeno, aut majores, quam, ut ferri possent, aut minores, quam ut prodesent quicquam. Sed statim redierunt, & deteriores evaserunt. Tertio, ut dictum est, quæ statim, ubi cœperint, desierunt, pravæ sunt, & in acutis morbis, exitiales. De his Hippocr. in *Epidemiis: text. 57.* Ventres & si forte humecti essent, statim maligno modo sistebantur; & enumerans symptomata & signa ardentium, quæ exitium statim principio annuntiabant, ait: *alvi sistebantur.* Hinc diarrhœas ac dysenterias suppressi, non est tutum. Alio enim pravi humores conversi, noxas eximias inferre solent, atque in acutis morbis, mortem. Quod auctor *Coacorum prælagiorum* nos monuit in *6. coac. prælag. sect. 2. text. 41.* dicens: *Dysenteria subrubra, limosa, larga excrementa alvi inflammatis valde rubicundis coloribus soluta, insaniam timorem inducunt.* Atque ita ex quantitate malas alvi dejectiones cognoscemus, veluti ex colore, albæ, biliosæ, flavæ, crocæ seu vitellinæ vocatæ, rufæ cruentæ, aquosæ virides, æruginosæ, lividæ, nigræ, atque multorum colorum versicolores vocatæ,

in acutis morbis pravæ omnes, ni critice fuerint excretæ, uti superiori capite docuimus, existunt. Albæ enim dejectiones fiunt, aut ex cibis ingestis, quippe pane puro, lacte, prisa-na, lupinis, alica, amygdalis, galactæ & aliis, aut, ut Galen. docet *in 1. Prorr. comment. 13. & in 2. Prognost. comment. 17. 19.* cum bilis nullo modo pervenit ad intestina, atque hoc aut obstructo canale, per quam a vesica fellis ad intestina fertur, ut in arquatibus, aut sursum una cum sanguine in caput inflammatum attracta, ubi hepatis superior partem inflammata sanguinem una cum bile sursum repit, aut denique a colliquatione pinguedinis mollis & recentis. At hæ paucae, viscidæ & valde foetidæ existunt. Omnes eæ, exceptis quæ a cibis albescent, in acutis morbis non parum damnantur, omniumque maxime, quæ cerebro inflammato albæ digeruntur, de quibus *in Prorrheticis. In phreniticis alba dejectio, malum, ut Archeatri: & in Prognosticis: In acutis biliosis albicantes spumosa & perichola dejectiones, mala.* Malas esse in acutis biliosis, ait Galen. quod sint præter naturam, cum biliosa excrementa in hominibus biliosis, & biliosis morbis, quandam habeant cognationem, ideoque pravæ; quod, aut propter canalibus ad ventrem, per quem bilis fertur, obstructionem, quæ affectum plerumque, vel etiam in non febrientibus lethalem facit. De quo *in 1. coac. prasag. text. 28.* legitur: *Regio morbo admodum sædatis moriuntur, & his alba dejectio procedit, aut propter cerebri, vel jecoris partium superiorum connexarum incendium, quod pessimum est, quod totus impetus ad viscera illa raptus maxime ledat.* Non minus malum significare albas, paucas, viscidas, male olentes nuperrime ostendimus, quod malignam colliquationem, teste Galeno, denotent. Flavæ itidem biliosæ, acres, crocæ seu vitellinæ, virides, malæ sunt, ni critice corpus expurgent, crocæ pejores, æruginosæ viridesque quo majus incendium caloris intus urere præmonstrent. Omnes vero biliosæ non critice factæ, malæ, quod vel exitium, quippe in acutis morbis, vel longitudinem, recidivas ac summos labores in mitioribus morbis præmonstrent. De quibus *in Coac. prasag. scilicet in 2. libr. text. 5. Quibus biliosa est, circa stomachum*

chum os mordicatio & amaror, malum. Quod multitudinem notet tum intestina, tum os ventris occupantem, & Hippoc. in 4. *aph.* 47. omnes excretiones biliosas damnavit. Hujusmodi dejectiones, crudo existente morbo, in ardentibus febribus, dysenterico ac tenesmonis modo, mordentes plerumque exitiales esse cognovi, in multisque observavi, qui omnes obierunt, etsi longius laborarint. Quod proximo anno nimis apposita in Guadagnina mea carissima uxore expertus sum, quam ardente febre, cum diarrhoea biliosa dysenterica, die decimo-septimo morbi illius, magno sane dolore, & incredibili afflictione misere interemptam, vidi. Quod divinus Hippoc. in 1. *Epidem. com.* 1. *text.* 25. ad unguem in multis observavit. De quibus ita habet: *Alvi turbata erant biliosis paucis, meris, tenuibus, mordacibusque & frequenter desidebant: Et postea: text.* 30. *Æstate jam & Autumno. Lienteria, & dysenteria, tenesmi, alvi fluxiones biliosa, tenues, mordaces, multa, cruda & mordaces, nonnullis etiam aquosa, &c. Ventres omnibus turbati erant & pravi, ac multa his pessimi: Et paulo post: Qua hoc infestabant, hac erant: dysenteria, tenesmi, lienteria & fluxiones alvi.* Quales in filia Euryanaëctis duodecima die vidit Hippoc. de qua ita habet: in 4. *prog.* 22. *text.* 2. *Duodecimo alvus turbata fuit biliosis excrementis, paucis, meris, tenuibus, mordacibus, crebro desidebat.* Rubras vero & cruentas non minus malas esse Hippocr. notavit, *text.* 35. dicens: *Exitiosior vero, si nigra est.* De quibus auctor *Prorrheticorum*, ait: *Ventris valde rubens profluvies, mala in omnibus morbis: & in libro 3.* damnat impense rubras, idemque in *Coacis præsagiis* scriptum est, quippe: Malum vero, ventris valde rubens profluvies, eoque magis, si hepatis vitio, ut in hepaticis fit, tales dejiuntur; ab his criticas juvantes excipimus. Virides quoque porraceæ, pessimæ sunt, nimirum, quæ vi morbi fiunt, nimirum quæ ab æruginosa bile incendio caloris, ut docet Gal. in primo, de *crisibus* cap. 11. genita, excernuntur. Lividas quoque Hippocr. in 2. *Prognost. text.* 32. & in libr. 4. *aphorismorum*, in febribus continuis pravas exitialesque esse, expressit. Has Galen. partium infernarum validum frigus ac veluti

mortificationem præmonstrare ait. His non minus pravæ nigrae existunt, aut sunt, ut sanguinis limas, aut atra bilis; in acutis morbis nigras dejectiones, atram bilem vel sanguinem ustum significare, tradidit. Addamus, vel sanguinis fecem seu limum, quem non vere, teste Galeno *in libr. 4. aphorism.* atram bilem, sed sanguinem melancholicum appellant, qui humor, si putrescat, fit melancholia, quam atram bilem appellamus, justa vero & nigra fit flava bile perusta, quæ prius mutatur calore inurente in æruginosam, & postea in nigram: de nigris dejectionibus a sanguine melancholico Hippocr. *in libr. 4. aphorism.* dixit: *Dejectiones nigra, qualis est sanguinis niger, sponte venientes, sive cum febre, sive sine febre, pessima.* Has Galen. ait *in commento* notare lienis maximam debilitatem & hepatis etiam generantis plurimum crassi hujus atque melancholici sanguinis, quare eæ dejectiones in acutis morbis lethales merito sunt: non enim a natura hic humor nisi longo tempore concoqui & superari potest. Plurimas vero hujusmodi dejectiones in pestilenti statu Galen. vidit, quæ non magis in iis, qui exitio proximi erant, quam in aliis salvandis apparebant, non tamen vel in principio, vel in incremento morborum conspiciebantur. Superiori capite nos ostendimus, in statu post perfectam coctionem aliquando utiliter conspici has nigras dejectiones, quæ crudo existente morbo, signis coctionis minime antegressis, perpetuo lethales existunt, tunc enim temporis magnam visceris læsionem præmonstrare Galen. etiam meminit. Quibuscumque ex morbis acutis, aut diuturnis, vel ex vulneribus, sive quovis alio modo extenuatis, nigra bilis, sive uti sanguis niger desuper exierit, postridie moriuntur. Versicolores quoque dejectiones omnes malas esse Galen. docet, quoniam multas adesse in corporibus affectiones significant, quas natura, ut superet, eget longo tempore, quod ab acutis magnisque morbis, vires cito exsolventibus, non conceditur. Merito itaque Hippocr. *in eodem. libr. Prognost. text. 26.* de his dixit: *Si vero versicolores sint, diuturniores quidem sed nihilominus exitiales sunt.* Eo vero has fore exitiales *in 4. lib. aphorism. 71.* docuit, quo colores magis pravos plu-

res habuerint, quales visæ sunt in Appollonio. De quibus Hippocr. ait: *Dejectiones huic erant varia, scilicet, vel nigra, prava, vel virulenta, vel pingues crudes & mordaces & tandem coëta similes reddidit.* Fœtidæ quoque malæ sunt, quod ut Galen. docet, putredinis indicium sint. Qua ratione Hipp. in 2. *Prognost.* & in 4. *aphor.* fœtidas omnes sive graveolentes damnavit. At admodum fœtidas & liquidas, flavas, pingues in acutis febribus excretas, colliquativas vulgus appellat, observatumque est esse valde perniciosas, quibus conspectis paucissimi servantur. Etenim præcellentem putredinem ac virium languorem præmonstrant. Exitialissimum itaque in febribus continuus est signum; hæque dejectiones tales existunt, veluti si quis in jure pingui luteum ovi dilutum cum magno fœtore dejecerit. De his Hippocr. in 3. *Epidem. comm.* 3. *text.* 57. ita habet: *Unoque verbo, qui longis morbis vel acutis tenebantur ventris vitio omnes præcipue mortui sunt, cunctos namque venter sustulit: & Galen. in comment. Et pestis quoque illa longissima, quæ nostra atate vulgata est, ex iis, quæ per alvum vacuantur, omnes prope peremit. Quæ evacuabantur, erat colliquatio.* Quod quidem esse symptoma videtur in perpetuum febris, quam pestilentem privatim vocant, cum mortales vel circa pestem corripit. Quales concubinam Nicolai ante mortem dejecisse. Hippocr. in lib. 7. *Epidem. text.* 37. scriptum reliquit. Atque tot sunt alvi dejectiones mortem minantes ex substantia quantitate, colore atque odore desumptæ. Ex modo quoque quo dejiuntur, atque ex tempore quo durant, & exitiales sunt, quæ insciis ægrotis excernuntur. Quod in acutis morbis aut delirium, aut exsolutam facultatem, ut Gal. demonstrat. significant. De quibus auctor Prorrhet. ait: *Si ex ventre tenuia non sentienti agro exierint, si extra se non sit, malum.* Cujusmodi sunt, quæ in hepaticis fiunt. Eodem modo in continuis febribus, quæ diu durant, sine morfu, aut cum morfu, copiosæ non juvantes, pessimæ existunt. Quibus plures fuisse extinctos in *Epidemiis* tradidit Hippocr. De quibus in 1. *lib. Epidem. comment.* 3. *text.* 53. *Æstate jam & Autumno lienteria & dysenteria, tensesmi, alvi fluxiones biliosa, tennes multe,*

multa, cruda, mordaces, nonnullis etiam aquosa: & in libr. 3. Quae ad ventrem attinebant, multis multa incommoda evenerunt, primum tenesmi multis cum dolore, plurimis vero pueris, omnibusque impuberibus, quorum plurimi peribant, lienterici erant. A longa etiam dysenteria debilitata facultate, ni statim moriantur, in lienteriam vel hydropem, quibus moriuntur, incidere Hippocr. in lib. 6. aphorism. 43. docuit. Quare hae omnes sunt exitiosae dejectiones, si modo in principio morbi absque signis coctionis appareant, quo tempore nullas excretiones commendari posse superius ostendimus, hasque esse symptomaticas, & malas. Quas Hippocr. intellexit, cum in lib. 2. Epid. comm. 3. text. 65. dixerit: Ventres enim plerisque turbati, horrores, rubores non decretorii. De quibus in libr. 4. Epidem. text. 90. haec leguntur. Duo fratres Cecropis familiares, quibus nigra ab initio prodibant, sub faeculenta edulia ex sanguine confecta colore referentia ex valde biliosis spumosis cholera erant. Cognoscuntur vero pravæ dejectiones & a malis signis aut antegressis, aut una, aut postea conspectis, atque ex eo, quod neque febrem solvant, sed quinimo magis ab ipsis ægri in deterius abant. De his, in tertio Epidemiorum. comment. 3. text. 53. Quae autem exhibant dolores non solvebant: & in tertio Prorrheticorum: Post modicam sanguinis eruptionem nigramque dejectionem in acutis morbis surditas, mala est: & in illis, in lib. secundo Prorrheticorum: text. 15. In ardentibus febribus cum aliquantula perfrictione, dejectionibus aquosa bilis, multisque oculorum perversio, signum malum, tum aliis, tum si catochi sunt: & in lib. tertio: Ventris dejectiones supervenientes cum perturbationibus, & urine tenues aquosaeque suspensionem habent, & post sanguinis eruptionem dejectiones nigra, mala. Quales fuere observatae in Sileno, Hermocrate, Euryanactis virgine, adolescente, qui in foro mendacium, muliere, quæ apud Panthimedem, uxore altera Oecetai, in ea, quæ in foro mendacium, Pario, Pythione, Apollonio, atque in aliis: In quibus studiosus lector poterit ea omnia, quæ nos breviter de malis dejectionibus perstrinximus, recognoscere, atque ad usum prognostici colligere.

C A P. XII.

De prædictione ab urinis, quid sit urina quomodo fiat, atque quantum faciat ad prædicendi methodum.

CUM ex alvi dejectionibus demonstratum sit, quomodo ægrotantium salus & mors prænoscat, reliquum est, ut ad prædictionem ex urinis veniamus. Etenim ipsarum non minus quam ceterorum excrementorum observatio ad vitam & mortem ægrotantium præfagiendam facit. Galen. *in lib. 6. de loc. affect. comment. 2.* scribit, per urinarum expurgari gibbas hepatis partes, atque omnes quotquot sunt his superiores: & *in lib. 2. Prognost. cap. 4.* indicia esse illarum affectionum, quæ in jecore, & in venis fiunt. Addidit *in lib. 2. Prorrhet.* renum vesicæque affectionem indicare, vasorumque sanguinem continentium, & virtutis succos generantis tum robur tum imbecillitatem. Quo plures complurium corporis partium morbi urinis judicentur. Non tamen omnes, ut vulgo persuasum est, sed febres omnes hæcticis exceptis, inflammationesque et si, quæ Thoracis partes occupant, primo sputis, & quæ ventris dejectionibus significantur. Verum in his, urinarum etiam judicium non est spernendum. Plurimum itaque urinarum observatio cum ad complurium morborum prognosin conducatur, merito nunc, quo pacto ab ipsis vita ac mors ægrotantium prænosci queat, nobis est cognoscendum. Quam rem non prius assequemur, quam quædam de urinarum differentiis, atque causis, scitu sane ad prognostici judicium necessaria, præmiserimus, ac absolverimus. Liquido cuique Medicorum constat, urinam esse serosum excrementum sanguinis, quod a renibus attrahitur per urinatoriosque meatus in vesicam delabitur, atque per eam excernitur. Ceterum nos per urinam cum serosarum humiditatem, tum illud omne, quod urinam excernit intelligimus. Hæcque omnia ad prognosin multum faciunt. Ex materia enim urina triplex esse videtur, cum aliquando per urinam excernatur cibi potusque humiditas, quæ in multum

potantibus plerunque cruda aquosaque mingi solet, aliquando sanguinis humiditas serosa, qualitate humoris exsuperantis infecta, atque demum humiditas a colliquatione, quippe pinguedo. Quam triplicem urinæ materiam Hippocr. in 6. Epidem. comment. 4. text. perbelle ita expressit: *Urina concolor cibo & potui, & qualis esse solet, tam cum humidi colliquatio est.* At spectemus varias urinarum differentias, quæ omnes penes substantiam ipsarum qualitatum & contenta accipiuntur. Quod ad substantiam spectat, quædam tenues, quædam crassæ, & quædam mediocres existunt. Tenuium aliæ diu durant, aliæ mox crassæ evadunt. Eodem modo & crassarum quædam mictæ perseverant, quædamque tenues evadunt. Quod ad qualitatem, triplex urinarum est differentia, quippe una, quæ ex colore, altera ex liquore, ac tertia ex odore cognoscitur. Ex colore, albæ, pallidæ, flavæ, aureæ, rubræ, virides, lividæ, nigræ existunt. Complures alii urinarum colores ab aliis recensentur, at hi, qui sunt præcipui, vobis ad prædictionem sufficient. Horum colorum, quosdam tenui substantiæ urinarum conjungi, quosdam crassæ, seu quosdam tenuium esse proprias, & quosdam crassarum. Tenuium sunt aquosæ, rufæ, flavæ, virides, lividæ ac non minus nigræ. Quibusdam tamen visum est colorem pallidum, rufum & flavum tenuium urinarum proprios esse. Constat tamen virides, lividas atque nigras cum tenui aliquando substantia observari, quæ in Nerophonte, uxore Epicratis, & Metone fuerit ab Hippocrate observatæ. De Metone ait: *Urina tenues subnigra*: Neque propterea negandum, nigras sæpius crassas mingi. Pallidæ vero rufæ, atque flavæ nunquam crassæ, sed perpetuo tenues minguntur. Hos enim colores ob materiæ inopiam fieri volunt. Ex liquore, urinarum aliæ claræ & lucidæ; aliæ turbidæ obscuræque spectantur & clararum urinarum mictarum, quædam tales perseverant, quædam mox turbantur. Eodem item modo de turbidis, cum quædam turbidæ mingantur & turbidæ perseverent, & quædam postea residente crassa materia clarescant. Ex odore quoque quædam graveolent, quædam non. Penes item quantitatem quædam mul-

multæ, quædam paucæ, quædam mediocres existunt, & quædam prorsus interceptæ, apparent. Demum ex urinarum contentis, quæ sedimina, & sedimenta, & hypostases vocant, complures urinarum differentię observentur, contenta vero dicimus, quæ quovis modo a substantia urinarum separata in urina spectantur, quandoque in superficie, quandoque in medio vasis, & quandoque in fundo. Quæ in fundum resident, Græci *hypostases*, nostri subsidentiam, residentiam, sedimenta, atque subjecta appellant. Quæ medium locum vasis seu urinae substantiæ occupant, sublimationes, suspensa, sublimia atque sublimamenta, & quæ in supremo loco juxta superficiem, cernuntur, nubes atque etiam nubeculas appellant. Hypostases vero sive sedimenta variis differentiis interstinguuntur, siquidem quædam crassa, quædam tenuia, quædam continua, quædam divulsa minimeque unita, sed inæqualiter per substantiam urinae sparsa cernuntur, quædam æqualia spectantur per multos dies, quædam inæqualia. Propterea quædam alba, quædam pallida, quædam flava, quædam rufa, quædam rubra, vel virida, vel livida, nigra spectantur, quædam scætent, quædam non. Crassorum quoque sediminum, quandoque sunt pituitosi humores crudi crassique, quandoque melancholici, aut usti nigri, & quandoque rubri sanguineique resident. Crassa hæc sedimina variis figuris spectantur, quædam enim granorum figura apparent, quas hypostases propterea Græci *Oroboides* vocarunt.

Nonnunquam veluti squamæ spectantur, quæ Græcis *Petaloides* dicuntur, & aliquando ut furfures squamis angustiores, ac crassiores tamen, quæ itidem *Pityroides* nuncupantur. Demum hypostases farinae interdum similes apparent, quas *crinodes* Græci appellarunt. His similes apparent, purulentæ, id est, quæ ex pure sunt. Addimus quandoque apparere in iis pituitam crassam, ac mucosum humorem. In suspensis etiam & nubeculis eadem differentię spectantur, quæ sunt, continuatis divulsionis, æqualitatis, inæqualitatis, crassitiei, tenuitatis, quantitatis & colorum diversorum nuperdictorum: Proprium sublimioris partis, quippe in superficie urinarum,

est, ut oleagines, atque pinguedines spectentur. At tempus est, ut singularum urinarum causas cognoscamus.

C A P. XIII.

De variarum urinarum causis.

JAM aggredimur causas variarum urinarum, a tenuibus atque crassis inchoantes. Tenues enim perpetuo in febribus concoctionem debilem denotant, fiuntque, vel propter obstructionem vasorum sanguinis, aut ureterum, aut renum, aut vesicæ, qua soluta ichor seu serosa tenuis humiditas excernitur absque ullo humore, aut quando humores caput petunt, ut in phreniticis, quibus urinæ tenues mingi solent. Proinde colligemus tenues urinas mingi, ubi nihil humorum ipsis fuerit permistum, & crassas, ubi quippiam permistum sit, quod sane fit aut natura concoquente, aut sublatis obstructionibus. In febribus tenues urinas perpetuo cruditatem significare Galen. in multis docuit, ex quo Hippocr. in lib. 3. *Epidemiorum*. dixit. *Urina multa tennes, nihilque decretorii quicquam vel boni.* Hæ vero quandoque tenues durant, & quandoque crassiores evadunt. Has naturam cœpisse concoctionem, & illas nondum cœpisse, maximamque cruditatem denotare, Gal. docet: in lib. de urinis, cap. 3. Crassæ vero urinæ ab humorum permistione fiunt, quæ in principio apparentes multitudinem crassorum humorum (teste Galen.) in lib. *quæ sita Hippocr.* vocato denotant. *aut in statu naturam excernere humores.* Multæ vero a potu largiori, aut a multa humiditate fiunt, ut in hydopre atque in iis, quibus humida alvus supprimitur, atque hoc est quod Hippocr. dixit. Mictio noctu plurima facta, parvam significat dejectionem, aut ab inflammatis renibus plurimam humiditatem attrahentibus, ut in diabete, a multis itidem humoribus, qui per renes purgantur, ægri copiosius mingunt. Quibus sane urinis copiosis multos judicatos, vidit Hippocr. in 3. *Epidem. text. 41.* A contrariis causis paucæ urinæ procedunt, quip-

quippe aut a pauco potu, aut ubi plurima humiditas per album aut per sudorem expurgatur, aut a multo calore igne serofam humiditatem absumente, ut in ardentibus febribus fieri solet, qua ratione in ipsis non raro etiam profus retinentur. Aut denique pauca exit, propter obstructas vias urinæ aut renum, aut vesicæ meatum. At causas indagemus, ab albis incipientes, quæ aut tenues sunt, aut crassæ. Hæ sunt indicia magnæ copię crudorum, crassorumque humorum, ut Gal. docet, & præsertim quæ cum crassæ minguntur eadem permanent, quæ ex his non resident summam cruditatem, concoctricisque facultatis imbecillitatem præmonstrant. Proinde in acutis morbis sunt perniciosæ, cujusmodi fuerunt, quæ ab Hippocr. fuere observatæ in Philini & Dromedai uxore. Quæ vero ex his tenuiores reddi incipiunt. Tenuium vero albarum urinarum, quas Galen. *in lib. 4. aphor.* aquosas appellat, causæ sunt, aut imbecillitas concoctricis facultatis, ut in senibus, aut obstructio renum, uti in nephriticis, antequam lapis expurgatur, aut obstructio itidem hepatis, aut quod non raro fit, & toto bilioso humore in cerebrum sublato, quas propterea phrenitim prænuntiare Galen. *in lib. de urina cap. 6.* tradidit. Has vero extremam tum cruditatem, tum magnam concoquentis facultatis imbecillitatem denotant. Ex quo in morbis biliosis, omnium maxime, ut ait Galen. *in lib. de crifibus: cap. 12. & in 2. Prognost.* perniciosæ existunt. Pallidæ vero urinæ redduntur, cum parum bilis flavæ serosæ humiditati permiscetur, parumque distrahere videntur a conjectione, si modo non valde tenues existunt. Flavæ ac rufæ, sive crocæ, si tenues una sint, teste Hippocr. morbum plane crudum ostendunt vigoreque magnum coloris incendium in visceribus. Crassæ vero concoctionem & aliquando criticam excretionem significant. De qua nos superioribus libris egimus. Rubras ac subrubras a sanguine fieri Galen. *in 2. Prognost. in lib. de urinis*, ac non minus *in lib. 3. Epidem. comment. 1. text. 1.* docuit, nimirum ubi semicoctus sanguis per urinas expellitur. Indicant enim ut *in 2. Prognost. & in 3. Epidem. comment. 27.* ait, sanguinem abundare incoctiorem ac serosio-

rem, qui in venis jecinoris & profundi corporis continetur. Quo hepatis separatricis quoque facultatis imbecillitatem cognoscimus. Hinc Hippocr. *in Prognost.* dixit has urinas longitudinem ostendere, quod longum temporis spatium ad sanguinem concoquendum requiratur. Ceterum cæ aliæ aliquando subrubræ, & tenues minguntur (& si auctor libri de urinis noluerit tenues rubras dari urinas) a pauco ichoroso sanguine infectæ, aliquando crassæ a multitudine sanguinis inconcocti, quales in synochis febribus sæpe observamus. His similes sunt sanguine infectæ, quas contentas & sanguineas appellant. Quæ propter debilitatem renum, laxatis venis, quæ in ipsos renes finiuntur, quam *anastomosis* vocant, minguntur quales Apamantiam & fabrum minxissæ Hippocr. *in 4. Epid. text. 78.* tradidit. Aliquando exit sanguis ruptis scilicet venis aut apertis, aut ulceratis renibus vel vesica. De His Hippocr. *4. aphorism. 81. Si quis sanguinem & pus mingat & squamulas & urina gravis odor fuerit, vesica ulcerationem significat: & de illis. aphorism. 78. Quicumque repente sanguinem mingunt, is a renibus venula ruptionem significat.* Virides sequuntur, quæ aut ex porracea bile in ventriculo, ut Galen. tradidit, ob esculentorum cruditatem, genita, aut ab æruginoso humore in vasis, ob nimium caloris incendium, Galen. *in 2. Prognost. comment. 29.* auctore, atque flavæ bilis affationem genito, ortum trahunt. In sanis, & non febricitantibus porraceæ bilis plerumque indicia existunt, veluti in acutis febribus & inflammationibus viscerum, hunc in urinis colorem viridem esse æruginosæ bilis indicium. Galen. *in 2. de crisi bus cap. 11.* docuit. Huncque colorem in urinis fieri statuit, cum bilis flava in atram incendio caloris mutatur. His colore proximæ sunt, oleosæ urinae, quæ tamen pingues non sunt, sed quæ, ut ait Galen. *in lib. 3. Epidem. sec. 3. comm. 72. & in 1. lib. de crisi bus cap. 12.* colore & crassitie oleo sunt similes, quas Galen. in ægrotis sine detrimento ex morbi concoctione aliquando vidissæ, prodit. Pingues vero, scilicet præ pinguedine oleo similes, aut quod olei modo supernatent, oleosæ vocatæ ex alia causa fiunt, quippe perpetuo a colliquato adipe aut totius, aut renum.

num. De quibus Hippocr. in 7. lib. *aphorism.* Quibus insidens pingue, ac simul totum, iis renum vitium acutum significatur. Ubi vero colliquatio ex calore febrili in toto corpore fit, ut Galen. in *comment.* notavit, vel ex eo dignoscitur, quod cum urina una adipēs paulatim exeunt, minimeque universim. Ex quibus colligimus oleosas urinas duplicis esse differentię, quippe illas, quę colore tantum & crassamento oleo per similes apparent, atque has, quę pingues existunt, quibus in *aphor.* Hippocr. incillē pinguedinem dixit, de quibus in 2. *Prægnost. text.* 35. Si pingue desuper natans araneorum speciem referat, damnandum est. Galen. vero in *libr. 4. de sanitatetnenda*, cap. 25. dixit. Hoc pingue in urinis esse simile, ei quod in summo refrigerati jusculi concrevit. Hanc urinam ex *lib. de urinis* triplicem esse constat. Quippe *Eleochroam* Græcis vocatam, quę olei colorem habet principium colliquationis indicantem. *Eleophanem* exquisitionem mistionem olei cum urina habentem, colliquationisque augmentum præmonstrantem atque *elaodam*, undequaque oleo similem, vigorem notantem colliquationis. Galen. vero in 3. *Epid.* oleosam duplicem tantum facit, quippe colore & crassitie oleo similem, pinguedinis expertis; atque alteram pinguem, hancque duplicem esse, scilicet unam, quę habet pinguedinem supernatantem oculis bonam similem quam Græci *Eleophanem* appellant, & alteram, in qua supernatat pinguedo telæ araneorum modo, *elaodam* Græcis vocatam. Has omnes fieri colliquationes pinguedinis ab igneo calore dictum est, lividæ fiunt præ immodica frigiditate, teste Galen. in 1. *de crisi* cap. 12. quę propterea in acutis morbis perniciosæ existunt, quod naturæ extinctionione fiant. Fiunt tamen aliquando ex materia crassa livida, quas aliquando bonas esse, quippe criticæ apparentes Hippocr. non negavit. Nigras quoque urinas mingi aut propter immodicam frigiditatem constat, (sed hæ obsecuræ magis quam nigre apparent) aut propter exurentem calorem. Nigras fieri ob serum atræ bilis urinae mistum, urinam nigro colore tingentem. Galen. in 1. *Prorrhæ.* docuit: & in 3. *Epidem. comm.* 4. dixit: Has a sanguine conspici melancholico, serum perinde

de ac fuligine nigro colore inficiente. Ex quo *lib. 1. de crisi-
fib. cap. 11.* ait : nigram urinam nobis atræ bilis redundantis
in corpore aut ulsi sanguinis esse indicio. Ceterum hæ du-
plices sunt differentię ex substantia ipsarum aut tenui, aut
crassâ, quippe nigræ aut tenues aut crassæ minguntur. Has
crassas perpetuo ab humore crasso melancholico, aut atra bile,
aut ulso sanguine copiosius excreto colorari dicimus. Hinc
in quartanis febribus in melancholicis atque in spleneticis cras-
sas urinas nigras mingi. Galen. *in 2. Progn. com. 27.* testatum
reliquit. Tenues vero fieri aut propter vehementem frigidita-
tem, qua ratione sanguis quoque nigrescit, aut ob exsupe-
rantem calorem, quippe sanguinem urentem. Galen. *in 2.
Prog. & in 1. de crisi-
fib.* statuit. Has vero cognoscimus, quod pri-
usquam nigræ appareant, flavæ, aut rufæ, aut crocæ spec-
tentur, & illas, quod lividæ prius spectentur, mox nigres-
cant. Post nigras, atque turbidas spectemus nimirum a qui-
bus causis fiunt : & primo de claris permanentibus urinis
superius dictum est. Cum de coloribus in tenui substantia u-
rinarum spectatis sermo proxime fuerit habitus, nunc de iis,
quæ clare minguntur & mox turbantur, agemus. Has enim
crudas esse atque propter flatu crassi redundantiam turbari,
neminem latet, ac proinde naturam aggredi concoctionem ju-
dicare nullis Medicis proxim exercentibus est ignotum. De
hac Galen. *in libr. 4. de sanit. tuenda cap. 4.* ait : *Si cum e-
mingitur pura sit, protinus vero turbatus, jam crudi succi conco-
ctionem aggredi naturam, docet. At si interposito tempore turbe-
tur, non protinus, sed post aggressuram insinuat.* Turbidarum
vero urinarum, quas triplicis esse differentię. Gal. *in 3. Epid.
in 4. aphor. & in 4. de sanit. tuen. & in 1, de crisi-
fib.* statuit, quippe quæ claræ minguntur & post turbantur, de quibus a-
gimus, & quæ turbidæ mictæ resident, & clarescunt, atque
demum quæ mictæ turbidæ perpetuo tales permanent. Has
subjugales vulgus Medicorum appellat, quod jumentorum
urinis similes spectentur, quippe crassitie, colore, atque turbata
substantia. Hæ sunt a crudis crassisque humoribus, a calore
agitatis, atque inde multis flatibus elevatis & sero permistis,
qui-

quibus substantia confunditur & turbatur. Hinc Hippocrat. dixit: urinas perturbatas dolorem capitis præmonstrare, quod nimirum per ipsas nobis significetur multos vapores ad caput allevari ac subvchi. Galen. *in 6. Epidemiorum, comment. 5. in text. 15.* ait: has urinas eorum esse, in quibus humor, qui crudus vocatur, plurimus abundat, & a calore fusus est. Hinc enim ipsum in spiritum versum flatuosas exhalationes ad caput submittere contingit. A crudis itaque & crassis humoribus calore agitatis fiunt urinae turbidae. Sed quæ turbidae clarescunt, a calore quidem naturali concoquente, & quæ perpetuo manent turbidae, plerumque a febrili totam massam sanguinis agitante ac confundente. Cujusmodi sunt, quæ in principio malignarum febrium apparent, quo tempore nihil concoxit natura. Avicenna vero ac alii Arabes Medici dixerunt, urinas turbidas, non residentes nobis præmonstrare humorum ebullitionem propter vehementiam caloris extranei, & debilitatem innati caloris digerentis. & Gal. *in 1. lib. de crisi. cap. 11.* dixit: urinas turbidas manentes, minimeque clarescentes, nobis præmonstrare naturam cœpisse agitationem in sanguine, vigoreque ad concoctionem; illas vero, quæ, cum claræ fuerint, mictæ mox turbantur, significare nondum cœptam esse humorum agitationem ad concoctionem, sed postea fore sperandam. Ex quo ipse his urinis bonitate prætulit eas, quæ perpetuo turbidae manent. Quas cœptam concoctionem denotare clarius *in libro quarto, de sanitat. tuenda* hisce verbis expressit, dicens: *Quod si turbida sit, qualis veterum visitur, crudis vocatis humoribus refertas venas, indicat, non tamen cessare naturam, sed eos valenter concoquere.* Et de illa, quæ turbida postea, hæc addidit: *Si cum emingitur pura sit, protinus vero turbetur, jam crudi succi concoctionem aggredi naturam, docuit, etsi interposito tempore turbetur non protinus, sed post aggressuram insinuat: amplius contrarium videtur etiam hic affirmare de urinis manentibus turbidis, cum dixerit: Si vero vel omnino nulla separatio, vel id quod subsidit, malum sit, imbecillitas nature significatur, egetque ope aliqua ad succos percoquendos.* Quid igitur dicemus? Urinas turbidas manentes turbidas, aliquando fieri a

calore extraneo totam massam sanguinis agitante, & aliquando a calore innato, quippe a natura ipsa concoquente. Hasque urinas ab illis distingui, quoniam non in principio, sed in augmento incipiant, quo tempore natura manifeste aggreditur concoctionem, & postea aliquid residit in ipsis, aut minus turbidæ evadunt, vires constant, morbusque exitialibus signis caret. Quod nobis forte expressit Galen. in 4. de sanit. tuend. cap. 4. cum dixerit. *Verum omnium, quæ turbantur, urinarum generalis nota esto ipsius crassi a liquidiore separatio, aut prope aut tarde facta, aut omnino nulla.* Ergo si protinus fiat, & quod subsidit sit album, leve, æquale, superiorem longe naturam succis, quos concoquit, ostendit. Sin bonum sit, quod subsidit, malum sit, imbecillitas natura significatur. Cum vero eæ principio statim apparuerint, quo tempore nondum natura aggreditur concoctionem propter ebullitionem & agitationem caloris febrilis, & non extranei turbari significat, quæ ob id multitudinem crudorum crassorumque humorum a vehementi calore fusorum indicant, quæ cum morbo vehementi & viribus prælanguidis exitium merito significant. Hinc Galen. in lib. 4. aphorism. merito dixit. *Quæ vero non resident, si vires affuerint, longe fore morbum ostendunt, si imbecillitas adsit, agri mortem prænuntiant.* Quare quæ principio apparent turbidæ, manentque turbidæ, non a naturali, sed ab extraneo calore fiunt, quod virium debilitas confirmabit, atque signum aliquod perniciosum, & quod nunquam in ipsis aliquid resideat, quod sit laudabile: atque hæc de causis turbidarum urinarum. Nunc mordacium, quæ cum dolore & mordicatione exeunt, causas attingamus, quæ fiunt ab humoribus summe calidis ac acris redditis, qui una per urinam excernuntur, unde Hippocrates in primo Epidemior. text. 10. dixit: fieri stranguriosos abscessus. Et Galenus in 2. Epid. text. 41. dixit: *Ubi per renes excrementa purgantur totius corporis urina illos stillicidium corripere, cum ob alia, tum præcipue propter confluentium urinarum acredinem.* Acredo vero a multo calore fit. Fœtidas vero urinas reddi propter humorum summam putredinem aut in vasis, aut in renibus vel vesica, omnibus liquido constat.

De æqualibus vero, & inæqualibus urinis Gal. in lib. 7. aphor. 33. ita habet. *Si vero compagis urina, quam systasim dicunt Græci, inæqualitatem ita dici concesserimus, recte dixit vehementem significari perturbationem. Nam dominante, & vincente natura omnia æqualiter unita sunt: diversis vero causis tumultuantibus ac renitentibus ei, illud quod superatur, atque concoquitur, aliam habet formam, renitens vero, ac tumultuans, aliam, & quando plura hujusmodi fuerint, variam magis ostendunt urinarum inæqualitatem, & ejus causæ perturbationem: atque hæc sunt causæ variarum urinarum.* Quibus præmissis ad variarum contentarum causas dignoscendas descendimus. In qua re primo intelligendum duximus, cur in fundo vasis resideant, quæ hypostasies, subsidentias, atque sedimenta appellant, cur in medio, quæ suspensæ, sublimia, & sublimamenta, & cur in suprema vasis parte, quæ nubes, & nubeculas, & aneuræmata dicunt. Hippocr. quandoque sublimamentum nubeculam vocat. Hæc vero contentorum diversitas in urinis pendet ex varia flatuum generatione, & missione, siquidem ubi in urinis flatuum copia adfuerit, excrementum ad supremum vasis locum deferitur, ubi minus ad medium, atque ubi nulli adsint, in fundo. Quo fit hypostasem probam coctionem judicare, in qua flatus discussi nullam pariunt turbationem, etli locus non necessario hoc demonstret, quando in fundo varie non omne residens contentum coctionem denotet, sed illud tantum, quod est candidum, leve, & æquale per omne tempus, uti docet Hipp. in 2. Prognost. Neque etiam nubeculæ & suspensæ semper cruditatem præmonstrant, de quibus Hippocr. in 2. prognost. text. 29. dixit: *Nubecula, que invehitur in urina, si candida est, est bona:* & Galen. in 1. lib. de crisib. cap. 11. scripsit: in iis, qui usi sunt inedia, ac labore immodico, morbum sæpius solvi priusquam aliquid subsideat, & plerumque sufficere nebulam albam, aut suspensionem albam, levem, atque æqualem. Verum perpetuo contentum in fundo vasis album, leve, ac per omne tempus æquale, coctionem denotabit minorem, suspensum & nubes, quippe in suprema vasis parte contenta, morbi adhuc minorem coctionem declarat. In qua parte excrementum

tum suum contentum elatum circuli modo juxta urinæ superficiem solet esse delirii certum indicium, quod auctor prorrheticorum animadvertit, atque ego sæpius experientia verum esse dedici. Multa subsidientia, quamvis locum maximum occuparit, copiam crudi humoris vacuari, Galen. *in libr. de crisibus cap. 11.* exemplo puerorum eorum, qui in crapulis & in otio vitam ducunt, demonstravit, quorum corpora quod scateant humoribus crudis, ideo cum urinis plurimum ejusdem crudi humoris excernunt: & *in 2. prognost.* dixit, sedimentum in urinis apparere copiosum, ubi morbus ex crudis humoribus foveatur, atque paucissimum aut nullum conspici in morbis biliosis, atque in iis, qui inedia usi sunt, & multo labore. Tenuia vero tenuiorum humorum sunt indicia. Sed quæ pura sunt, neque facile vase commoto assurgunt, magnam naturæ in secunda concoctione imbecillitatem indicant. Crassa itidem crassorum humorum nobis sunt indicia, quod Galen. explicavit, cum *in quarto*, tum *in septimo aphorism.* & *in libro de plenitudine*, ait: in iis, qui sunt voraces, urinas habere sedimen crassum. Quo affirmabimus crassum sedimen, crassos humores, ac ideo maxime difficiles nobis affectus indicare. Unitum seu conjunctum æquale pyramidali figura maxime commendatur, quod optimam vocet coctionem. Contra divulsum atque inæquale significare Galen. *in 1. de crisibus cap. 11.* tradidit. Divulsum enim, & inæquale crassorum, flatuum copiam in venis adesse, qui natura discuti & resolvi nequeant, affirmat auctor *libri de urinis. cap. 19.* Quo modo ad contentorum quoque colores, album ceteris coloribus præfertur, ut dictum est, si continuum seu leve & æquale, atque hoc excernitur, ubi perfecta facta fuerit concoctio. Inæquale vero divulsum distinguitur ab hypostasi, hoc etenim non unitum seu conjunctum, sed in exiles, & minutas, veluti arenulas per urinæ substantiam dispergitur. Hocque aut a pituita copiosiore fit, aut a pure, aut a colliquatione solidarum partium. Cujusmodi est, quod farinæ crassiori est simile. *Crimnodes* has hypostasas Græci appellant. Rubram, & subrubram cruditatem, & coctionis defectum

Etum significat. Quo Hippocr. in 2. prognost. text. 27. merito dixit : *Si urina fuerit subrubra , & sedimentum subrubrum , & leve , diuturnior hic morbus , quam primus , sed admodum salutaris .* & auctor libri de urinis cap. 12. ait , contentum rubrum fieri a sanguine ichoroide , coctionisque defectum significare ; flava , viridia mala sunt , quod morbum a flava , æruginosaque seu porracea bile foveri , denotent ; pessima livida , & nigra . Quod prius lividum fuit , moxque nigrescat , a caloris refrigeratione procedit , & quod prius aut flavum aut rufum , aut viride fuerit , & mox nigrum a calore igneo humores adurente . Merito itaque Hipp. nigram nubeculam vitiosam vocat . Quæ ex iis , quæ a colliquatione fiunt , quæque ob id variis figuris spectantur , *orobosdas* hypostasæ , quod orobis similia sunt , ac etiam *sandaracnodes* Græcis vocatæ , fiunt consumto jam adipe , ubi præsertim caro consumi cœperit . præmonstrant enim , aut totius corporis , aut renum colliquationem . *Petailodes* vero , id est squammosæ , luminosæ , fiunt , teste Galeno , ubi post ad ipsius carnisque colliquationem , partes superficiariæ igneo calore abraduntur , & *pitiroydes* vocatæ , id est furfuraceæ , quæ sunt squammosis angustiores , strictiores , sed tamen crassiores , ubi solidarum partium vasa igneo calore dilacerantur ac contabescunt , & *crimnodes* , id est , farinæ crassiori similes , a majori adhuc solidarum membrorum contabescencia . De his Hippocr. in 2. Prognost. text. 28. *Si in urina sedimentum speciem referat farina crassioris , malum est . Deterius vero si squammularum institutione consistit , si vero tenue & candidum admodum est , vitiosum est . Furfuraceum vero deterius est .* Galen. in comment. dixit fieri hæcæ urinas calore igneo , sanguine assato , aut consumptis inæqualiter carnibus : atque hæc de urinarum caussis .

CAP. XIV.

De bonis urinis salutem prenuntiantibus.

URINÆ, & alia excrementa duobus modis salutem & mortem in ægrotis solent indicare, uno modo ut signa coctionis, & malignitatis, atque altero, ut causiæ quippe probam aut malam excretionem prodeuntes. De urinis, quæ ex proba concoctione cum morbi tum causiarum salutem præmonstrant. Galen. in 1. lib. de crisiibus cap. 12. & in 3. Epidem. ita scribit: *Quippe optimam esse, qua in substantia est mediocris. quantitati assumpta portionis respondens, color subrufa, subflava, cum sedimento seu hypostasi alba, levis & equalis.* De qua Hipp. in secundo libro prognost. text. 26. ita habet: *Optima est, que candidum sedimentum habuerit, leveque & equale per omne tempus, dum morbus judicetur. Securitatem enim ac morbum fore brevem significat, si vero intermittit, atque interdum puram emittit urinam, interdum subsidet candidum ac lenè, morbus disturnior ac minus securus.* Galen. addidit: *Necessario vero colore erit modice croceo & conditione media inter tenuem, & aquosam, ac corpulentam, qualis jumentorum habet.* In primo lib. de crisiibus cap. 12. ait: *optimam esse magis subrufam, quam subflavam; & in 1. Epidem. & in lib. 10. simpl. modice flavam facit: & in lib. 2. de sanit. tuenda, ait: rufam biliolamque urinam coctionis perfectæ in morbis esse indicium.* In multis concoctæ urinæ sunt discoloratiores, in alias coloratiores. Quo constat non unicam in optimis urinis colorem perpetuo observari. At divinus Hippocr. non colorem in urinis, neque substantiam præcipue attendendam ad prognosin duxit, sed contentum cum hoc loco optimam urinam describens. ne verbum quidem de colore & substantia, sed tantum de contento. Cum dixerit optimam esse, quæ candidum sedimentum, leve ac æquale habuerit, coloremque & substantiam omisit, cum in omnibus non unicus color, neque unica substantiæ qualitas observetur, atque etiam cum urina habens optimum sedimentum, neces-

sa-

sario & colorem optimum & substantiam mediocrem habent. In temperatis corporibus tales colores solent observari, qui cum in multis ob varias corporum dispositiones evarient, proinde methodo nobis optima, quæ sit in omnibus indaganda, utemur, & primo ex Aristotele, qui *in primo lib. problem.* 52. ita habet: *Urina hac optima & per omnia mediocris, urineque sanorum similissima novitio medico inspicienda est, ut scilicet cum aliquam ab hac sp̄a declinasse viderit, statim ab optima & exquisita sanitate hominem hunc cecidisse statuat*: Merito hoc modo bonam & malam urinam ex Aristotele cognoscendam constat. Cum unum ex maximis artis prognosticæ principiis sit, familia & dissimilia contemplari. Quare nos quoque, hoc ipso adducti, dicimus in ægrotis optimam illam esse judicandam urinam, quæ recte valentium maxime similis appareat, quam notam expressit itidem Galen. *in primo de crisib. cap. 12.* Ceterum ut exacte optima urina dignosci queat, primo corporum temperies, viscerumque præcipuum erit attendenda, ætas, sexus, victus, atque vitæ studium: namque corpora calidiora coloratiores urinas habent, & frigida discoloratiores; & ex ætate, juvenes urinas habent pueris tenuiores & coloratiores, pueri crassiores, & senes tenuiores, & discoloros. Mulieres itidem viris crassiores discoloratioresque cum multis contentis, & qui crapulis indulgent, mingunt urinas cum multo sedimento crudo, & ii, qui inedia usi sunt, cum paucis sedimentis, habent itidem urinas coloratiores, eadem ex vigiliis, & laboribus. Contra multa sedimenta habent, & discoloratiores, qui in otio vitam ducunt. Unde dicimus optimam urinam esse, in paucis, quæ substantia crassiori spectatur, discolorationi cum multo sedimento albo, levi, & per omne tempus æquali. In juvenibus & viris erit coloratior, quippe subflava vel subrufa, & tenuior, cum paucioribus contentis; & eo coloratior & tenuior, si corpora hæc fuerint temperamenti calidioris; discoloratior, si fuerint frigidioris temperamenti, & in mulieribus erit aliquando crassior, & discoloratior, & in iis, qui inedia usi sunt, laboribus, vigiliis, coloratior, tenuior, eum contentis paucioribus; & in iis, qui crapulis & otio usi sunt,

sunt, discoloratior, crassior, cum copiosiori sedimento. In temperatis vero corporibus optima urina erit, colore, ut ait Galen. modice croceo, substantia mediocri, quantitate potui respondens, habens sedimentum album, leve, æquale per omne tempus, quæque denique urinis recte valentium hominum simillima sit. In omnibus optima perpetuo ejus hypostasis seu sedimentum album, æquale; minus optimum, quod habet suspensum seu sublimamentum, & adhuc minus, quod nebulam. Verum, ut docuit Galen. in 3. *Epidem.* aliquando bonum suspensum, & aliquando bona nebula fat erit ad salutem prædicendam, de quo Hippocr. in 4. *aphor.* 71. ita expressit: *Quibus septima judicatur, in iis nebulam habet urina quarta die rubram, & alia ex ratione.* Adeo ut, ait Galenus, non solum rubra aliqua nubes apparens antea non visa judicationem significet, sed & alba multo plus ipsa, adhuc autem magis & sublimamentum album æquale atque consistens, si vero velociter admodum morbus movetur & caloris, & substantiæ mutatio sunt sufficientia signa futuræ judicationis. Hippocr. in 2. *Prognost. text.* 29. dixit: *Nubecula, quæ invehitur in urina, si candida est, bona; & Galen. text.* 36. ait: *Considerandum in nubecula est, utrum sursum fuerit an deorsum, & item color, quem obtinet, si enim deorsum feratur cum colore qui dictus est, bona commendataque est.* Ex substantia tenues urinæ cum bono colore bonæ existunt, de his Galenus in primo *Epidemiorum.* Planum ergo est, tenues sed boni coloris urinas ob caloris bonitatem promittere salutem, quatenus vero erant tenues, hæcenus tempus requirebant concoctioni. Hæc quidem urinæ salutem prænuntiant, sed longiori tempore futuram, quod in Cleomastide, Clazomenio atque Charione fuit ab Hippocrate observatum. Tenues etiam discoloratiores, ubi signa adfuerint salutis, abscessum præmonstrare, Hippocr. in 2. *prognost.* docuit, quod Galen. in 3. *Epidem. comment.* 1. *text.* 4. confirmavit, dicens: *Si urinas tenues, & aquabiles diu reddat, & reliqua salubria sint signa his abscessus in locis protenditur septo transverso subjectis.* Quod Pythioni, qui propter telluris ædem habitabat, contigisse animad-

madvertit , de quo Hippocr. *Urina a primo ad octavum usque diem tenues , decolores , qua suspensionem habeant , nobiliores. Decimo sudavit , spuma subcocta , judicatus est , urina circa judicium subtenues. Quadragesimo ab judicio die suppuratio circa sedem , & stranguriosus factus est abscessus.* Ex coloribus urinarum , ut dictum est , commendatur subflavus , subrufus , subcroceus , modice palleus , subluteus. Subrubram quoque urinam cum sedimento subrubro , Hippocr. dixit esse salutarem , etsi diuturniorem morbum significet. Niger itidem color non perpetuo malus , in lienolis , ut in Horophonte , & in iis , qui abundant sanguine melancholico , & in suppressis mensibus , qui sint melancholici , quod Galen. *in Epidem.* Urinæ vero color licet esset niger , nihil attulit periculosi , quod recenti mensès essent magis melancholici , copiosæ itidem nigræ urinæ , quæ in aquolas notè mutantur , critice excretæ , utiles , post Galen. *in 3. Epidem. 3. in text. 74.* scripsit ; se novisse quandam mulierem , quæ his urinis magna copia evacuatis plurimum fuit juvata : præterea urinæ nigræ cum larga , aut narium sanguinis eruptione , quod in Methone , aut mensium copia , quod in muliere morosa fuit observatum , non sunt timendæ ; bonæ itidem sunt ex turbatis urinis cito residentes , album , leve , & æquale , de quibus Galen. *in 4. de sanitat. tuenda* scripsit. *Si vero coloris separatio crassi a liquido in ea cernitur , sitque quod subsidet album leve & æquale , jamjam superaturam eos omnes naturam indicat.* Claræ quoque , quæ protinus turbantur , utiles existunt , quod significant naturam humorum coctionem aggredi. Ex mutatione etiam urinarum eæ bonæ judicabuntur , quæ ad probiorem vel colorem , vel substantiam , vel sedimentum accederint. Bonæ itaque plerumque censentur crassiores , quæ post principium minguntur. Excrementa enim accedente , concoctione , crassiora quidem evadunt , si prius tamen fuerint tenuia , veluti e crassis fieri tenues optimum esse Hippocr. *in 4. aphorism. 69.* ita docuit : *Quibus urine , erasse , grumose , pauca , non sine febre , multitudo veniens ex his tenuis , juvat. Maxime vero tales redduntur , in quibus statim ab initio , vel non ita multo post , se-*

dimentum apparuerit : & Galen. in comment. Ha autem si multa & tennes fiant, iuvant, quoniam materiam subtiliatam significant : Ex turbidis clarescentes optimæ existunt, ex discoloratis coloratiores, & ex nimis coloratis minus coloratæ, & ex carentibus suspensis, quæ nubeculam, aut suspensum, aut demum sedimentum habere incipiunt, & quæ alba & æqualia fieri inceperint. Atque tot modis urinæ, ut signa coctionis nobis salutem in morbis indicare possunt. Eodem itidem modo, idem nobis significabunt, ut causæ, bonam evacuationem prodentes.

Proinde multæ urinæ, in die decretorio apparentes, crisin salutarem judicant, eoque certius id præfagiunt, suapte natura meliores existunt, quales in Nicodemo fuere observatæ, de quo Hippocr. *vigesimo quarto multam urinam, & albam reddidit, in qua multa subsidebant, & cum sudore fuit iudicatus, & de Pericle. Tertio febris emollita fuit, urina multa concocta, in quibus multa subsidebant.* Charionem multis urinis biliosis fuisse servatum, Hippocr. quoque tradidit. Hac eadem ratione, & de multis crassis in 4. lib. aphorism. 74. ait : *Quibus speratur abscessus futurus ad articulos, liberat eos ab abscessu urina multa, crassa, & alba facta ; & in 6. Epidem. comment. 4. text. 2. Urina crassa, alba, qualis Archigenis in laboriosis quartanis interdum exit & liberat ab abscessu.* Verum ea, quæ est similis farinæ crassiori, aut longitudinem morbi, aut mortem, ut docet Galen. in 7. aphorism. 71. præfagit : acres vero cum dolore copiosæ sæpius in acutis morbis judicant, de his Hipp. in 1. epidem. comment. 2. text. 42. ita habet : *Unum vero bonum, maximumque inter signa, qua fiebant, quodque multos a maximis periculis vindicavit, hoc fuit, quibus ad stranguriam diverterent, & in hoc abscessus fierent, & stranguria autem his dixerat & laboriosa erat. Erant his urina copiosa, crassa, varia, rubentes, purulenta cum dolore : & postea. text. 24. Atque hi superstites omnes fuerunt, nec ullum horum periisse cognovi.* Quomodo Pythionem servatum Hippocr. vidit, de quo in 3. Epidem. comment. 1. text. 4. scripsit. *Quadragesimo ab iudicio die suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abscessus, id est, probabile multitudine urinarum sanatus.* Sunt

Sunt demum quædam ex oleosis urinis non pinguibus, sed tantum colore atque crassamento oleo similes, quæ bonæ esse solent. Hæcque non nisi perfecta morbi concoctione apparent, & has Galen. sicuti scripsit in 3. *Epid.* sæpius ex morbi concoctione sine morbi detrimento, vidit. atque hæc de bonis urinis, salutem significantibus.

C A P. X V.

De malis urinis mortem prænuntiantibus.

Ex urinis tenues, albæ, aquosæ, diu perseverantes, in morbo non salutari, exitiosæ, quod summam cruditatem significant, existunt in febribus acutis, teste Galeno, significant totum slavæ bilis impetum sursum in caput ferri, quo delirium & phrenitum prælagiunt. De his Hippocr. in *quarto lib. aphor.* 72. scripsit: *Quibus urina, alba, perspicua, mala. præsertim in phreniticis appareant.* Galen. in *comm.* dixit: nulum vidisse phreniticum, in quo talis urina apparuisset, salvatum. Melius siquidem est, ut sicuti totus morbus est biliosus, sic & urinæ appareant biliosæ; illas in Philista phrenitico vidit Hippocr. In omnibus itaque febribus acutis, malum erit, urinas tenues, & aquosas spectari, aut enim mortem prænuntiabunt, aut morbi longitudinem atque recidivas, longo enim tempore natura opus habet ad illam summam cruditatem tollendam, quod ubi febris non admodum sit vehemens & acuta, & vires validæ sint, aliquando salus, longo tamen tempore succedit; in vehementi vero morbo, cum viribus prælanguidis prorsus exitiales existunt. & hoc est, quod Galen. in 4. *aphorism.* 72. de his locutus, dixit: cum anticipaverint vires dissolvi, esse perniciosas. Addamus eas fidelius perniciem denotare, quæ & diu perseveraverint, & post principium incœperint, quales fuere, quæ in muliere apud frigidam aquam decumbente apparuerunt: Nam undecimo die habuit urinas tenues, aquosas, quæ eadem ad diem quadragesimum perseverarunt. Diximus ex Hippocrate alibi, hæc

urinas perseverantes, ubi salutaria adfuerint signa, per abscessum morbum solutum iri præmonstrare. Quod Pythioni, qui prope telluris ædem habitabat, evenisse *in tertio Epidem. comment. 1. text. 4.* Galenum demonstrasse in altero capite meminimus: Contra vero, ubi salutaria signa non illuxerint, perpetuo cæ exitiales existunt. Hinc Hippocr. *in 2. prognost. text. 32. & 33.* aquosam exitialiore vocavit, & in pueris esse teterrimam, voluit. Crassæ vero itidem urinæ, ex Hippocrate, malæ existunt, si præsertim in principio appareant, quo tempore tenuiores, uti Galen. *in 4. aphorism. 70.* voluit, esse soleant. Quæ vero ipsarum nihil, aut quod malum est, resident, pessimæ existunt, de his Galen. *in quarto libro aphorismorum.* *Quæ vero non resident, si vires affuerint, longum fore morbum ostendunt, si imbecillitas adsit, agri mortem prænant;* & Hippocr. *in primo Epidem. comment. 1. text. 26.* aut crassitiem habentes & parvam subsidentiam, nec probe subsidentes, sed crudo quodam in tempestivo sedimento. De quibus etiam Galen. *in 3. Epidem. comment. 1. text. 5.* dixit: *At enim cum crassas etiam fuisse indicet, nec subsedisse urinas, plane sunt illa ex conturbatis, & turbidis, ut solet hic appellare, quæ semper turbationem crudam multo præditam spiritu flatuoso, ut mustum.* Non residentes vero cum ex turbidis sint, crassæ quoque non residentes ex turbidis erunt, quæ, ut ait Galen. præter flatuosam & crudam turbationem, in totam esse sanguinis, etiam crassos humores morbum fovere significant; turbidæ vero urinæ duplicis differentiæ existunt, quædam tenues, quædam crassæ. Sed modo videamus, quid turbidæ præfagiant in acutis morbis. Galenum tota turbidarum genera fecisse, superius diximus, quippe primum earum esse, quæ tenues, & claræ mictæ postea turbantur; secundum earum, quæ turbidæ minguntur, & turbidæ permanent; atque tertium turbidarum residentium, & clarescentium. Has *in primo de crisis* Galen. vult esse minus pravas, quod aliquid inæqualis turbulentia superesse demonstrant, atque morbum haud multo post coquendum. His esse praviores, quæ claræ mictæ postea turbantur, quod hæc in urinis postea facta turbatio de-

notet, naturam debere incipere concoquere morbum, nondumque cœpisse concoctionem, propterea longiori tempore ac virtute forti ægrotos indigere ad concoctionem perficiendam. Inter has medias statuit, perpetuo turbidas manentes, nihilque clarescentes, & residentes. Etenim *cap. 4.* ait: nobis indicare has turbidas urinas, vigere adhuc agitationem in sanguine ad concoctionem, quod in *quarto de sanit. tuenda* hisce verbis expressit. *Quod si turbida sit, qualis veterorum visitur, crudis vocatis humoribus refertas indicat, non tamen cessare naturam docet, sed eos valenter concoquere.* Ex quibus colligitur, urinas turbidas non clarescentes, & residentes meliores esse iis, quæ claræ mictæ postea turbantur. Quod tamen Hippocr. non videtur sentire, cum nunquam meminerit has peioris esse iudicii, sed ex turbatis perpetuo non residentes, nihilque clarescentes, ceteris magis damnavit, atque esse perniciosas statuit. De his in uxore Philini, quæ obiit, ita habet: *Urinam vero reddebat una cum convulsionibus assatim multam, raro admonentibus crassam, qualis est, qua in metallis subsidet, cum agitata fuerit, reposita multo tempore non subsidebat, color & crassitudo assimilis jumentorum urinis, hac illius erat urina, quam ego vidi.* Et de uxore Dromedai moribunda dicit: *quo riguerat alvus commode reddidit, urina crasse, albe, turbide, cujusmodi sunt, qua in matulis subsederunt, cum agitata fuerint, reposita multo tempore non subsidebant, eadem turbida non residentes fuere observata in eo, quod calescens cœnavit, & potavit largius, & in Hermocrat. itidem morbo lethali vexatis.* Atqui Galen. quoque in *quarto aphorism. 70.* id affirmasse est visus, cum dixerit: *Nonnulla igitur urina longo tempore manent perturbata, nonnulla vero cito sedimen crassum habent, & cito morbum solum iri significant.* Quæ vero non resident, si vires affuerint, longum fore morbum ostendunt, si imbecillitas adsit, ægri mortem prænuntiant. Addo quæ in *quarto de sanit. tuenda, cap. 4.* de his urinis nobis prodidit, quibus aperte cognoscitur, ceteris exitiales esse non residentes, ipse enim ita scripsit: *Verum omnium, qua turbans urinam, generalis nota esto, ipsius crassi a liquidore separatio, aut propere, aut tarde fa-*

Etia, aut omnino nulla, ergo si protinus fiat, & quod subsidit, sit album leve, & aquale, superiorem longe naturam succis, quos concoquit, ostendit, sin bonum sit, quod subsidit: sed quod post longius interpositum tempus colligatur, etiam naturam temporis spacio superaturam succos, nunciat. Si vero vel omnino nulla separatio, vel id quod subsidit, malum sit, imbecillitas natura significatur, egetque ope aliqua ad succos percoquendos: Quare colligamus turbidas urinas nihil residentes ceteris aliis turbatis esse perniciosiores, quod etiam oppositorum ratione demonstratum. Cum vel etiam Galen. fatetur, eas, quæ resident, bonas esse, morbumque naturam superaturam indicare, ergo oppositæ non residentes, sed perpetuo manentes turbidæ, oppositum indicabunt, quippe naturam morbo superatum iri. Non clarescere etiam turbidas urinas indicium est, eas non a calore naturali, ad concoctionem agente turbari, sed ab extraneo agente ad interitum: terminus enim earum, quæ a naturali colore turbantur, est clare fieri, veluti turbidarum a febrili calore, perpetuo turbatas manere, nihilque aut quod bonum non sit, relidere. Ex his, quæ in principio morbi turbidæ permanent, pejores sunt, quam cæ, quæ in augmento turbantur, quo tempore naturalis calor, concoctionem aggrediens, solitus est aliquando urinas flatibus replendo turbare, sed hæ paulo post bonum sedimentum reponunt ac clarescunt. Perturbatis vero urinis, quæ clare minguntur, & postea turbantur, quando praviore ceteris turbatis sint, ut voluit Galen. in primo, de Crisibus cap. 11. in tertio Epidem. comment. 3. in text. 15. & in 4. lib. aphorism. 70. non equidem certe cognosco, nam si per eas, quæ postea turbantur, præmonstretur naturam debere concoctionem incipere, & per illas, quippe turbidas clarescentes, non incepturam, sed jam cœpisse, & aliquid concoxisse: itaque ex turbidis urinis nihil residentes in acutis morbis erunt perniciosiores, & merito sane, cum multitudinem crudorum crassorumque humorum adesse denotent, quæ ut concoquantur, & superetur a natura, longius temporis spacium requirit, quod non nisi natura admodum robusta absolvet. Unde vehementibus morbis & corporibus debilibus hæ mortem præ-

fagiunt. Ex coloribus, uti diximus albæ, tenues, aquosæ, in acutis morbis sunt pessimæ, quod ut Galen. docuit, melius fit, in bilioso morbo urinas atque excrementa coloratiora spectari. Hippocr. in 2. *Prognost. text.* 30. damnat urinam rufam, & tenuem, tanquam morbum plane crudum denotantem, ipsamque, ubi morbus diutinus fuerit, periculum significare ægro, ne ipse possit durare, quo ad morbus concoquatur, hocque præfagit, quoniam rufa urina, & tenuis sit vehementis morbi indicium. Indicat enim intus magnum caloris incendium adesse, & in hepate, aut in ventriculo, aut in septo transverso adesse flammeam aliquam inflammationem. In internis inflammationibus, & in acutis febribus aurea urina diu permanens maxime est suspecta, quod, ut dictum est, magnam alicujus visceris phlogosin, aut phlegmonem denotet. Nigra urina nunquam sine periculo in acutis morbis apparet, modo critice talis non excernatur, vel in suppressis mensibus melancholicis copiose prodeuntibus, aut cum larga sanguinis eruptione per nares. Quibus modis nigras urinas conspectas, non esse timendas, in altero cap. docuimus. In acutis vero morbis aliquo illorum modorum non excretæ nigrae urinae sunt periculosæ, sanguinis enim usti copiam, quæ non ita facile natura concoqui potest, denotant. Quare Hippocr. in *Prognost.* dixit, nigram urinam rufa tenui esse exitiosiore, & in mulieribus atque in viris deterrimam. Hinc nigram quoque nubeculam in urinis damnavit, tanquam signum perniale. Tenues vero nigras, & paucas urinas fuisse, unum ex signis, quæ, cum febres ardentes inciperent, annuntiabant, quibus exitium impenderet, Hippocr. in 1. *Epidem. comment. 2. text.* 75. meminit. Exitiosæ sunt, quæ in aquosas mutantur, cujusmodi fuerunt, quæ in muliere apud frigidam aquam decumbente, conspectæ fuerunt. De his Hippocr. 11. *urina multa, tenues, & nigra*: & vigesimo ait: *Urina aquosa, & multa, mala.* Quod Galen. in *comment.* notavit, quippe urinas nigras in aquosas versas esse lethales. Auctor *Prorrheticorum* scribit, urinas nigras in turbulentis & vigilibus esse phreniticas, id est, phrenitides prænuntiare. Sed addimus

mus nos firmas ac lethales in iis prælagire, quod ex atra usta-
que bile futuras præmonitrent. Exitiales itidem esse nigras
malcolentes. Galen. in 7. aphorism. 75. animadvertit. Demum
urinæ perpetuo nigræ, tenues, aquosæ cum malis signis mor-
tem ostendunt, quales in muliere apud frigidam aquam de-
cumbente apparuerunt, de quibus Hippocr. in fine illius hi-
storix casus, ait: *Urina hujus perpetuo nigra erant tenuis-
que & aquosa, comaque consequabatur, cibum fastidiebat, a-
nimo erat dejecto, in somnis iracunda, implacida, animo melan-
cholico.* Pessimæ omnium sunt nigræ, cum nigro sedimento.
De his Galen. in 1. lib. de crisiibus cap. 52. ita habet: *Pessima
igitur est tota urina denigrata, adeo ut neminem unquam serva-
tum viderim, ex iis, qui talem minxerint. Minus vero perni-
ciosa, si solum id, quod subsidet, nigrum fuerit, atque adhuc mi-
nus, si solum id, quod in medio jacet, ac multo minus etiam, si
nebula.* Oleosæ quoque urinæ, in quibus præsertim pingue-
dines supernatantes, arancorum telis similes, spectatur ab Hipp.
in Prognosticis damnantur. Et Galen. in lib. 4. de sanit. tuen-
da, cap. 3. ait: hæc urinæ in ægrotis esse perniciosas, quod
colliquationis sint indicium. De Pythione super Herculis fa-
num decumbente, ait: mixit odiosum. Post nigras oleosæ
sunt pessimæ, quod ingentis colliquationis sint indicium, ig-
neumque naturæ calorem prævalere significant. Quales fuere
observatæ in prædicto Pythione, atque in muliere Cizici: hi
enim urinæ primo nigras, & moras ante mox oleosas seu pin-
gues habuerunt. Non minus perniciosæ sunt pingues, post
crassas turbidas non residentes, quoniam igneum seu febrilem
calorem, a quo primo fuere turbatæ, ne dum nihilo defecisse,
at quinimo magis plurimum auctum esse, significant. Has
in uxore Dromedæ & in illo, qui calefcens cœnavit, & po-
tavit largius, Hippocr. vidit. Hic enim primo die rubras, cras-
sas, turbidas non residentes minxit, & quinto & septimo oleo-
sas pingues, obiitque undecimo. Illa vero die secunda & ter-
tia crassas, turbidas itidem non residentes, & quarto & quinto
oleosas, obiitque sexto. Multæ itidem tenues, aquosæ sine
contentis, nihil juvantes, aut quovis modo vitiosæ in acutis
mor-

morbis plurimum sunt timendæ. De his Hippocr. in 3. *Epid. comment. 3. text. 41. Urina multa tenues, nihilque decretori quicquam vel boni; & postea de iisdem, urina multa erant, neque erant illa ex potu ingesto, sed illum excedebant, multumque etiam vitiosa urina reddita, neque enim inerat crassitudo, vel concoctio, vel purgatio proba.* Hippocrat. in 3. *Epidem. text. 26.* dixit, mulierem, quæ in foro mendacium decumbebat 9. die multam urinam, in qua nihil subsideret, reddidisse; & quæ apud frigidam aquam, perpetuo habuisset urinas multas nigras, tenues, aquosas. Multæ quoque crassæ, aut turbidæ non residentes, aut quicquam non iuvantes, maxime damnantur, multæque urinæ omnes in morborum principiis damnantur, & merito inutiles habentur, quoniam tunc temporis nihil concoctum excerni, nullamque probam purgationem fieri posse, alias a nobis fuit demonstratum. Paucae tenues in ardentibus febribus, & acutis inflammationibus pessimæ existunt, quod indicent serum sanguinis igneo calore absumentum. Quæ si vitiosæ, eo peiores erunt. Quales in uxore Dromedai, in adolescente Mœlibææ, & in filia Euryanastis virgine: hæc enim, & adolescens Mœlibææ paucas tenues non boni coloris, & illa paucas tenues oleosas minxit. Paucae itidem tenues fuere conspectæ in illa muliere, quæ apud Tisamenum, & in ea quæ apud Pantimedem decumbebat. Qui omnes ægroti paulo post obierunt. Ubi vero propter igneum calorem serosam humiditatem sanguinis prorsus absumentem, aut propter omnium functionum, ut Galen. in 3. *Epidem. comment. 2. in text. 4.* docuit, extinctionem urinæ plane restiterunt, in febribus exitium esse prænuntiatur. In Sileno moribundo, ut Hippocr. narrat, sexto die restiterunt, atque die septimo nihil minxit, demum die octavo paucas reddebat cum dolore mordaces, quæ nobis indicio fuerunt, vehementis caloris serum sanguinis tum absumentis, tum summe calidum acre facientis? In muliere Gyzici, anginosa apud Bitonem agente, atque adolescente Mœlibææ propter facultatis extinctionem ante exitium restiterunt. Urinæ quoque paucae, acres, nihil allevantes, lethales existunt, quod

summo caloris incendio intus latente serosam omnem humiditatem absumi, humoresque inflammari, & Hippocr. animadvertit, Silenum ante mortem urinas paucas mordaces reddidisse. Ego vero Guadagninam olim meam dilectissimam uxorem, atque alios ardente febre lethali vexatos hujusmodi urinas paucas, summe acres ac vellicantes, sæpius minxisse vidi, quas paulo post exitium fuit subsecutum. Quæ etiam ex urinis nullum contextum habent, quippe neque sedimentum, neque suspensum, neque nubeculam, & melæ existunt, modo ægroti prius inediam non substituerint, ut Galen. in 2. progn. tradidit, aut plurimum laboraverint, aut vigilarint, aut corpora fuerint admodum biliosa, in quibus urinas absque contento spectari, non esse malum. Galen. in 1. de Crisib. cap. 13. testatum reliquit. Crassas vero absque sedimento in acutis morbis lethales esse Galen. affirmavit. Malæ itidem sunt, quæ cum paucio sedimento, aut crudo minguntur. De quibus Hippocr. in 1. Epidem. scribit: *Urina tennes & incolta & decolores, & pauca, aut crassitiem habentes, & parvam subsidentiam, nec probe subsidentes, sed crudo quodam & intempestivo sedimento.* Galen. in 4. aphorism. 69. damnavit urinas crassas, propter gravitatem sedimenti: & auctor libri de urinis cap. 72. dixit: accidere aliquando, ut albus humor & crudus simul excernatur cum urina, & in imo subsideat instar bonæ hypostasis: & Galen. in 2. lib. prognost. dixit: crudum sedimentum copiosum morbum a multitudine crudorum humorum foveri, proinde reddi difficilem crassum itidem, eadem ratione in 4. aphorism. 69. maxime damnavit, de hoc ipso Hippocr. in 7. aphorism. 31. ita habet. *Quibuscumque febricitantibus in urinis sunt sedimina similia farina crassiori, longam agritudinem fore significant.* Dicitur est alias ex Galen. in 1. de Crisibus cap. 12. hæc sedimenta crassa, farinæ scil. crassiori similia, quæ *crimnodos* Græcis dicuntur, magnam sane colliquationem præmonstrare, & propterea in acutis morbis esse exitialia: & Galen. in comment. aphorism. 31. de hisce sedimentis ita habet: *liquet igitur & ex his exemplis, quod quicumque mingunt urinam similem farina crassiori, si salvari debeant, tarde liberantur.*

Quicumque vero exitialiter se habent, contingit hos quamcito in-
 rre: & propterea has urinas exitiales facit, plurimosque ait
 morte præripi, antequam ægritudo diutius protrahatur, & qui-
 cunque ex ipsis fuere liberati, in omnibus in longum produ-
 ctam fuisse ægritudinem; & merito sane cum dispositio, in
 qua talis urina mingitur, multam requireret coctionem. Hip-
 pocr. in 2. Progst. text. 28. hæc sedimenta maxime damnavit.
 Hoc sedimen habuerunt urinæ Sileni, & illius, qui in Dealcis
 hortu decubuit, quæ non nisi spacio dierum quadraginta fuit
 servatus. Diximus itidem superius sedimenta orobis similia,
 squamosa, fursurosa, quæ Græcis *oroboides*, *petaloides* & *pi-
 tyroides* vocantur, quod ab eadem colliquatione fiant, ideo
 in febribus acutis, ubi minime vitio renum, aut vesicæ fiant,
 esse lethalia. Hæc omnia Hippocr. in 2. prognost. cap. 26.
 hæcce verbis est complexus, dicens: *Si urina sedimentorum re-
 ferat speciem farinæ crassioris, malum est; deterius non, si squa-
 mularum institutione consistit: si vero tenue, & candidum admo-
 dum est, vitiosum est; fursureum vero, deterius est.* Cognoscimus
 non renum vitio fieri, ubi adsit febris acuta colliquans, nul-
 lumque lætorum renum signum apareat. Sedimentum quo-
 que divulsum, quod cruditatem denotet, improbatur, quo
 apparente nunquam tuto salus prædici poterit; eodem modo
 inæquale, de quo Hippocr. in 2. Prognost. text. 20. *Si vero in-
 termittit, atque interdum subsiden candidum ac leve, morbus di-
 uturnior, ac minus securus est.* Subrubrum improbatur: ab
 Hippocr. quod morbum diutinum ostendat, etsi salutarem esse
 dixerit: auctor vero *libri de urinis* ait: subrubrum sedi-
 men defectum coctionis præmonstrare, non tamen mortem.
 Verum quoniam omnis morbi longitudo est suspecta, ideo non
 carere videtur pravitate, & maxime in corporibus imbecillio-
 ribus, morbisque vehementioribus quibus naturæ vires vero
 cito collabuntur, & sæpius nondum concocto morbo. Ni-
 grum sedimentum est pessimum in acutis morbis, quod cum
 nigra urina Galen. affirmavit esse omnium pessimum; minus
 vero perniciosum suspensum, & adhuc minus nubeculam esse.
 Ex suspensis improbantur clara, quod delirium signent, quod

in virgine Larissæ Hippocr. notavit, & Galen. in comment. dixit, casu delirium significasse, non per se: quatenus, inquam, sanguinem flatuosiores denotaret, quoniam si nullus flatus insit sanguini, suspensiones ad imum vasis deferentur: auctor Prorrheticorum suspensum sublime, delirium portendere statuit, & eo magis, ut ait Galen. si una aurium sonitus adfuerit, atque si aliquis dolor coxæ, vel alterius partis inferioris, & a visceribus remotæ occultatus fuerit. Nigrum quoque suspensum, divulsum inæquale malum esse, sed minus malum quam sedimentum, dicit Gal. in lib. de urinis cap. 17. Nubeculam quoque nigram damnavit Hippocr. in 2. lib. Prognost. text. 29. Pingue itidem supernatans malum esse ait, quod consumptionem significet. Ego sæpius nubeculam juxta superficiem urinæ circuli modo evectam atque elatam in iis, qui phreniti obierunt, vidi. Proinde hanc in acutis turbulentisque febribus esse perniciosam cognovi.

Quare ubi contenta, quæ secundum naturam se habent, fuerint ad superficiem urinæ multo spiritu evecta, pravum in capite, neque exiguum affectum prænuntiant. His addimus, urinas in non recordantibus & insciis ægrotis mictas, de quibus in 1. Prorrh. hæc leguntur: *Urina excretio in non recordantibus, perniciosa.* Denotat namque, teste Galeno, perisse naturalium functionum intellectum. Hocque aut cerebro læso, ægrotis quippe delirantibus, fit, aut extincta naturali facultate. Unum restat admonendum, quippe urinas in multis exitiosissimis febribus mingi substantia, colore, atque contentis, recte valentium urinis similes, hasque optimas ignaris Medicis videri, Medicosque maxime decipere. Quæ tamen in iis mortem portendunt inevitabilem, quod nobis indicio sint, bilem, qua colorantur urinæ, aut cerebrum, aut aliquod aliud fœcus invasisse, nihilque succorum noxiorum cum urinis excerni, quod summe exitiosum esse in phreniticis, ac vel etiam in pleuriticis, peripneumonicisque Medici observant; nihil enim, ut proxime dicemus, in pleuriticis est perniciosius, quam in ipsis sputa non excerni, & quæ excernuntur, flavum colorem non habere permixtum.

C A P. XVI.

De prædictione ex sputis, & primo quid sit sputum, quas partes lasas denotet, differentia & causa.

ET SI quicquid per os non vomitione rejicitur, sputum Medici appellant, quippe, screatu, simplici spuitione, atque tussi, nihilominus illud sputum proprie magis dicunt, quod tussi excernitur, de quo quod ad nostrum institutum maxime faciat, nimirum ad judicandam prognosim, in præsentia accuratius ibidem scribemus. Hoc vero, quippe tussi excrementum, excrementum est pituitosum mucosum, modo simplex exeat, minimeque aliis humoribus mixtum, quod ex cerebro in pulmones destillavit. Aliquando tamen biliosa, aut purulenta mera rejiciuntur, quæ pessimiarum passionum sunt effectus. Hæc inquam per tussim excreta, sputa, ut diximus, vocata nobis, Galen. auctore, indicia sunt affectionum tum pulmonum, tum thoracis, tum asperæ arteriæ, tum gutturis, atque ut in summa dicam, respirationi subservientium instrumentorum omnium. Differunt vero inter se substantia, figura, colore, quantitate, simplicitate, & mixtione, odore, sapore, secretionis facilitate atque allevatione, aut auctione doloris, atque tussis. Substantia enim tenuia sunt, crassa, viscida, & visciditatis expertia. Figura plana, æqualia, rotunda, spumosa, cruenta ac purulenta. Colore alba, pallida, flava, rufa, rubra, viridia, livida, nigra & quædam versicolora. Quantitate vero multa, pauca, & nulla simplicitate, ac mixtione, simplicia mera vocata, atque mista. Odore, ægreolentia, & quæ non male olent. Saporibus, insipida, dulcia, salsa, amara, & acria. Facilitate excretionis, & difficultate, quæ facile tussi rejiciuntur, quæ difficulter, & quæ nullo modo. Quæ dolorem, & tussim sedant, quæ augment, ac demum concocta, cruda, atque maligna.

Horum omnium causæ sunt dignoscendæ, & primo tenuium liquidorum. Quæ (Galen. auctore *in lib. sexto Epidemior.*)

mior:) fiunt a calore debili cerebri, aquosum excrementum minime coctum facientis, quod neque in pulmonibus defectu multi caloris, crassescit. Hoc ipsum in pleuriticis principium esse coctionis statuit. Veluti crassum sputum perfectæ coctionis est nota. Maturescentia enim sputa e tenuibus seu liquidis, crassescunt. Viscida mediocriter fiunt sputa, cum liquida percoquuntur. Quæ vero valde viscida existunt, indicant intensum calorem humidum resolventem, qua ratione pituita calore eximio agitata, crassescit, atque lenta evadit. Hæc in pleuriticis & pulmonis pessima sunt, vix enim, quia tam firmiter partibus adhærescunt, projici possunt, sæpeque leves pulmonum arterias obstruendo suffocant. Quod Antepatro Medico Romano contigisse Galen. *in lib. 4. de affect. cap. 6.* memorizæ prodidit. In pleuriticis, pulmonis, ac vel etiam in althmaticis, quod projici non possit, stertorem ac ebullitionem inducit, sæpeque suffocat, aut empyema facit. Dilutior vero pituita expers lentoris, debilis coloris humidum tenue non absumentis est nota. Plana & æqualia tum unius simplicisque essentiz pituitam, tum æque calore agitatam denotant: contra inæqualia variaque figurata, spumosa, diu spumam conservantia, qua a pituitosa viscidaque substantia, caloreque multo agitante fiunt. Quo valde spumans merito Galen. *in lib. de totius morbis tempor.* damnavit. Fiunt vero etiam hæc sputa flatulento spiritu pituitæ, vel alio humore mixto, qualia ex pulmonibus plurimo aere excrementis permixta fiunt. Qua ratione Paulus scribit e gutture spumofum propter commercium respirationis sæpius sputum rejici. In pleuriticis, & peripneumoniacis non e flatu, sed collecto igneo calore in partibus affectis excrementa spumosa extulsiuntur. In quibus si sanguis spumofus appareat, pulmonis substantia læsa, uti docuit Galen. indicatur. Quimo necessario sanguinis sputum spumofum, substantiam pulmonis ulceratam, *ex libro septimo aporismorum* Hippocr. denotare, constat: Rotunda vero, quæ tussi excernuntur, fieri ab humore crasso, & tenaci in fibris pulmonis collecto, atque a calore insigni Galen. *in lib. 6. Epidem.* tradidit. Addimus formam rotundam, quod glu-

glutinosus humor, in aspera arteria contentus, eandem cum illo formam acquirit, siquidem ipsa globosa est, & cavitate interiore in orbem circumducta. Hæcque in quibusdam febre vacantibus vidi, qui per valde longum temporis interval- lum nihil mali pati videbantur, attamen isti omnes postea phthysici contabuerunt. Hæc Hippocr. delirium præmonitra- re docuit, forte ex caliditate, quam notant, caput replente, ut Galen. in 4. de loc. affect. cap. 8. expressit: At nunquam per se sola delirium posse prænuntiare. His sunt proxima, quæ grandinis grans similia spectantur, hæc ipsa Galen. in quodam vidit, qui quin phthysicus contabuerit, effugere non potuit. Cruenta autem fieri a sanguine exeunte, aut venis apertis, *anastomosis* Græci dicunt, quod si ita effluat, nullus dolor aderit, nulla inflammatio, nulla febris, estque sanguis aquosus & tenuis, multus ex magnis, paucus ex paucis pro- manans, venis aut erosis (*diabrosis* & *anabrosis* appellant) quem affectum notant, tussis molesta absque causa mani- festa, sanguis principio paucus, & non nisi per interval- la exiens, aliquando copiosus, ubi insignis fuerit erosio, & magnorum vasorum præcedunt destillationes, aut demum venis itidem ruptis, quem etiam affectum vocant *perrixim*. Cujus notæ sunt, dolor & præsertim si ex thorace & ex pul- mone juxta membranam, sanguis copiosus, causæ ruptionis antegressæ, veluti est humorum abundantia, vehemens mo- tus, clamor, casus, ictus & alia similia. Itaque sputa cruen- ta fiunt a sanguine, ut dictum est, aut venis apertis, aut ex- fis, aut denique ruptis. In pleuriticis vero hæc sputa rejiciun- tur, cum natura præsertim materiam aggreditur, hanc etenim paulatim attenuat, proinde laxatis vis, ex quibus vapor exhalet, tenuior pars & vicina vaporum per raritatem poro- rum elabitur in interna & vicina spatia, ex quibus tussi sublata & sputo excluso initium coctionis præmonstratur; sunt vero pituitæ mista, proinde has mitissimas pleuritides. Galen. in 6. Epidem. comment. 3. esse statuit. Valde cruenta vero sputa in iis auctor Coac. præfag. in 5. præfag. sec. 2. text. 33. maxi- me damnavit, quod veluti sincerus sanguis exeat, atque aliud

vitium denotet, aut enim vasorum quorundam διαβρώσις, a bile acri, & erodente, quæ sanguinem attenuat. & venas aperit, significatur, aut πίσις, id est ruptura a vehementiori thoracis compressione, quæ nihil ex phlegmone foras excludere poterat: Purulenta vero sputa a sanguinis sputo phthisin indicare futuram, Hippocr. in lib. 7. aphorism. 15. tradidit. At in pleuriticis, & peripneumoniacis suppurationem & empyema, a qua tabes: Cum enim materia quatuordecim diebus non repurgatur, aut ægrotos suffocando interimit, aut putrescit magis & in pus convertitur. Cujus signa sunt horror, vel de novo, aut auctior, febris vehementior, & gravitas, seu pondus, de hoc Hippocr. in 2. lib. aphor. 43. ita habet: *Circa puris generationem dolores ac febres contingunt, magis quam ubi jam est genitum.* Sed de purulentis sputis posterior etiam nos accuratius. Nunc ad varios sputorum colores: Alba itaque cernantur sputa, ubi id, quod excernitur, est pituitosum, aut purulentum. In morbis pituitosis utilia sunt, in biliosis vero cum inutilia, tum mali indicii, quod nihil de materia pleuritim faciente educi præmonstrent: de albis ex pure nuperrime sermo est habitus. Flava, vero pallida, nigra, e bile flava, pallida, ac nigra refudante fieri, Galen. in lib. 6. Epidem. comment. 4. text. 4. notavit. Quos sputorum colores hisce verbis in lib. 2. de loc. affect. cap. 9. est complexus, scribit enim. cap. 9. *Quippe jam ostendimus omnem inflammationem ex affluente fieri sanguine. Quapropter si biliosus fuerit sanguis, flavum, aut pallidum erit sputum, si pituitosus & spumans candidum, si melancholicus aut nigrum, aut lividum; si nihil horum sanguinem infecerit, rubrum. Quin etiam in pleuritide sæpe numero magis biliosum, in peripneumonia vero magis pituitosum.* Versicolora multorum affectuum (Galen. auctore) sunt indicia, proinde morbum difficilem præmonstrant. Multa, multitudinem humorum, quæ si facile excernantur, sintque alba, crassa, concoctum esse phlegmonem, ac superatum, si vero purulenta, & in ipsis pus sit album, læve, æquale, non foetens, denotant, phlegmonem suppuratum per puris excretionem finitum iri: si biliosa, viridia, livida, nigra, morbum

bum crudissimum & valde malignum, & vix a natura debellandum. Pauca etsi concocta, non pro ratione morbi, inutilia sunt: Quo merito in peripneumonia ab ipsis timendum auctor Coac. præfagiorum nos docuit: Qualia fuere in uxore Euxenii ab Hippocr. *in 7. Epidem. text. 46.* observata. Nihil vero excerni in pleuriticis ac pulmonis, summe est periculosum, ubi potissimum non principio morbi, sed postea quoque sputum omnino non appareat. Nihil omnino exspuere idem in pleuriticis significare, quod in aliis febribus urinæ aquosæ, quippe summam morbi cruditatem. Galen. *in 1. libro de crisi bus cap. 18.* docuit: Quo inflammationem seu phlegmonem concoctu difficilem, ac diuturnam præmonstrari *in primo aphorism. 12.* meminit: & *in libro de constitut. art. medend. cap. 16.* ait, nihil exspuere esse perniciosum, partim quod significet fluxionem phlegmone quasi devinctam teneri, partim vero, quia ea unica universa interius contenta corrumpatur: Hinc auctor Coacorum præfagiorum siccas pleuritides, in quibus nihil exspuitur, merito fecit periculosissimas, & Galen. *in lib. 2. de crisi b. cap. 10.* ait: *Nam cum passio exquisitè angusta fuerit, & veluti alligans in seipsum universum fluxum cohibuerit, tunc facit morbos lethales, qui absisti, id est, sine sputo nominantur:* & *in lib. de totius morbi tempor. cap. 16.* nihil omnino exspuere cum ingenti dolore & spirandi difficultate, esse exitiale, statuit. Non minus malum esse, sputum in iisdem malis citra rationem supprimi, Galen. itidem *in lib. de constit. art. med.* notavit: Hoc fieri, aut propter humoris lentorem, & crassitudinem, aut membranæ pulmonem continentis laxitatem, aut denique propter facultatis in ægro debilitatem *in 2. prognost.* Galen. expressit. De his auctor Prorrheticorum *in 3. lib. comment. 6. text. 5.* *lateris dolor ex sputis biliosis si absque ratione evanuerit, in furorem aguntur.* Galen. *in comment.* ait: *hoc non perpetuo fieri, sed tantummodo cum biliosi humoris ad caput ipsum fuerit transitus.* In tabidis & suppuratis nihil pejus, quam sputi suppressio, in his phthisin, aut mortem, atque in illis exitium significat. Galen. *in lib. 7. aphorism. 16.* ait, tamdiu tabidos extenuatos vivere, quamdiu

per tussim pulmonem expurgare possint , atque ubi intus pus remanet , ob respirationis obstructas vias , subitoque ægros suffocari , quod Hippocr. *in 7. aphor. 16.* ita expressit : *a puris sputo phthisis , cum vero sputum retinetur , moriuntur* : excreatio itidem , quæ non repurgatur , nec projicit ipsam pulmo , sed ob nimiam plenitudinem fervet in gutture multitudinem & lentorem , atque facultatis imbecillitatem præmonstrat , sed de hoc postea accuratius scribemus. In pleuriticis , peripneumonicis , empyis , atque tabidis , facile ægrotos ac cito exspuere , optimum est , ut docuit Galen. *in lib. de const. art. meden.* In pleuriticis , & peripneumonicis , naturam cœpisse concoquere , sputaque prava qualitate carere , nobis ostenditur , in suppuratis speratur pus posse ita repurgari , ut ad tabem ægroti non abducantur. De iis sputis Hippocr. *in 2. prognost. text. 43.* dixit : *Scretio in omni dolore , qui affligat circa pulmonem & costas , cito promteque scretur , necesse est* : Hoc enim ostendit cum vitalis facultatis robur , tum animalis in cerebro , & musculis , qui naturæ inserviunt , in efflacione , neque ductus obstructione , aut pressu impediri , neque materiam , aut ita lentam ex partibus eximi , aut ita crassam , vel tenuem , ut rursus attolli non possit ; sincera vero sputa , mira quoque vocata , pituitosis exceptis , fiunt , teste Galeno *in libro de humoribus* : quæ nullæ aquosæ humiditati sunt permista , ubi præsertim calor flameus omnem humiditatem consumpserit , quo fit , ut intus incendium caloris esse denotent , atque morbum difficillimum , quod illa sputa sint maligna , vixque rejici queant : Hippocr. *in 2. Prognost. text.* flava sincera damnavit , sed omnium maxime nigra. Contra mista aquoso humido apparent , ubi hoc ipsum haud colore febrili absumitur , aut plurimum pituitosi humoris abundaverit , mista quoque apparent aliis humoribus , quæ varia vocari diximus , atque his multo pejora , quippe quod multiplicare affectum significant. Fœtida itidem , quod graviter olent , insignem humoris facientis putredinem denotant. Qua ratione Galen. *in libro de totius morbi temporibus cap. 6.* sputum impense fœtidum in pleuriticis , & peripneumonicis maxime damnavit , & Hippocr. ad tabem in suspectis ,

& suppuratis. Inspida sputa cruda pituita facit, concocta dulcia, itidemque cruenta & pituita sanguini permista. Salsa redditur pituita, cum a calore nimium agitata & assata, tum ut Arabibus visum est, aut retorridis vaporibus, aut biliosis humoribus mista: acria sunt & amara ex flava, ruffa, & æruginosa bile, acida ex humore melancholico. Quæ dolorem levant, optima censentur, quod probam notent humorum vacuationem, juxta illud Hippocr. *si qualia purgari oportet, purgentur, confert.* Qua ratione Hippocr. *in aphorism.* dixit: *somnus dolorem solvens, bonum. Contra malum.* Idemque in doloribus lateris, ac pulmonum fit, & ubi sputa dolores non allevant, inutilia habentur, pejoraque, ipsum dolorem auget sententia. Hæc si cum dolore pravam etiam qualitatem habeant, mortem; illa quippe per seipsa non prava, tamen dolorem non allevantia, suppurationem præmonstrant. De his Hippocr. *in 2. prognost. text. 52.* *Quicumque autem dolores ex his sedibus non desinunt, neque scæationum purgationibus, neque ventris subductionibus, neque vena incisionibus, & medicamentis, & victus rationibus, in suppurationem verti, sciendum est.* De illis quippe dolorem non sedantibus: Omnes autem excreationes malæ sunt, quæ non sedant dolorem; pessimæ vero nigræ, ut descriptum est; quæ vero sedant dolorem, meliores sunt. Eodem quoque modo sputa, quæ tussim sedant, optima sunt, quoniam humorem, inflammationem atque tussim facientem, commode purgari significant; contra, quæ multam tussim concitant, namque ipse aut vitio materiæ, quæ cunctatur in pulmonibus, aut instrumentorum, aut facultatis infirmitate, humor admodum crassius magna difficultate attollitur, & in angustiis quibusdam sic intercluditur, ut quosdam suffocet, & admodum viscidus a partibus, quibus adhærescit, eximi non potest, ac sæpe sublatum intra pulmonis fistulas, glutinis modo hærens, detinetur. Tenue denique circa spiritum diffluens ægre expuitur: Atque hisce omnibus multa tussis excitatur, quam tollunt, atque compescunt, quæ moderate crassa, non admodum viscida, neque tenuia Hippocr. propterea sputa tussim multam concitantia *in prognosticis* maxime damnavit. Con-

cocta demum sunt sputa in pleuriticis ac peripneumonicis, alba, levia, non admodum, ut Galen. *in 2. progn. text. 45.* docet, tenuia, vel crassa, quæque facile exspuunt, æqualisque consistentia. Hæc sunt natura vincente morbum. In suppuratis vero, Hippocrate auctore, quod est, album, purum atque foetoris expers. In *prognosticis* quoque sputum, cui sit permixta flava bilis, maxime in pleuriticis commendavit, utpote quod denotet, plurimum materiæ facientis inflammationem recte purgari. Contra tenue, aut nimis crassum, vel viscidum, vel tenue crudum est, nondum naturam quicquam concoquisse explicans: Maligna vero sunt, sincera flava, ruffa, viridia, livida, nigra, versicolora, impense foetida, dolorem augescens, atque tussim, cum difficillima respiratione. Atque hæc de diversorum sputorum causis: nunc ad sputa salutaria, quæ speciatim salutem denotant, descendimus.

C A P. XVII.

De sputis bonis, salutem prædicentibus.

DE bonis sputis, salutem denotantibus agentes, primo hæc qualia in & absque febre, tussi, respiratione difficili, aut dolore in vexatis spectari debeant, dicemus: secundo in pleuriticis, & peripneumonicis: atque tertio in suppuratis. Itaque in affectibus Thoracis absque inflammatione & febre, optima sunt sputa alba, levia, æqualia, modice crassa, parum viscida, æqualia, nullo colore pravo infecta, quippe flavo, aut pallido, aut ruffo, aut viridi, aut livido, aut nigro. Quemadmodum colore tincta, & præsertim flavo, Galen. *in lib. 4. de loc. affect. cap. 8.* maxime damnavit, de quibus in sequenti capite nos accuratius; bona itidem sunt, quæ facile excernuntur absque multa tussi, & quæ & ipsam, & difficilem respirationem sedant. In pleuriticis vero, & peripneumonicis sputa salutaria existunt, quæ recte valentium non dissimilia apparent, teste Galeno *in pri-*

mo libro de Crisibus cap. 7. neque enim fieri potest, ut pectoris pulmonumque partibus maxime læsis, sputa recte valentium similia excernantur, sed quinimo ipsa dissimilia fieri, est necessarium. At quæ similia sunt recte valentium sputis, non nisi in statu morbi exscreantur, quo tempore morbus perfecte est concoctus. Hinc Galen. in 1. aphor. 12. dixit, sputa concocta esse alba, levia, æqualia, non admodum vel tenuia, vel crassa, quæque prompte facileque excernuntur. Et Hippocr. in lib. 6. Epidem. text. 44. dixit, in pleuritide, & in Peripneumonicis, in principio ægrotos, si salutari morbo laborent, aliquid exspuere, atque hoc coctionis principium propterea indicare, quod si tenue exspuant, mediocrem concoctionem, & crassam, perfectam, & in 1. aphorism. ait: in iis affectibus ægrotos nihil exspuere, morbum significare crudissimum, coctionis principium aliquid exspuere, tenue tamen, quod ubi crassius evaserit, majorem coctionem, & ubi crassum, ut dictum est, album, leve, æquale facile exscreatur, perfectam coctionem præmonstrare. Quare optimum erit sputum album, uti dictum est, leve, æquale, facile eductu. Cujusmodi in Anaxione Hippocr. vidit die vigesima septima. Quod forte non videtur omnino verum, si Hippocr. in 7. libro Prognost. text. 50. verum scripsit, dicens: *permista appareat flava bilis admodum screatione oportet*: & paulo post: *Screationis flava non multo permista sanguine, in pulmonis morbo, si in initio excernitur, salutaris admodum est*. Qua etiam ratione auctor Coacorum præfagior. scripsit, in doloribus pleuriticorum utile esse, sputum colorari, & in omni pleuritide & peripneumonia optimum esse, sputum facile citoque excerni, mistum flavo sputo, ex quo non modo sputa alba, bona erunt, sed flava, cruenta, pallidaque exscreationi permista. Hoc quidem verissimum est, tamen hæc non in statu, sed in principio vel in augmento, quod nulla alia ratione fit, quam quod hæc sputa inflammationem ex bile flava, ac sanguine fieri præmonstrent, quæ ceteris aliis, ex aliis humoribus concitatis minus periculosa, ut Galen. ostendit, existit, atque etiam, quoniam humoris inflammationem facientis aliquid evacuari denotent. Hæc itaque

que sputa in principio, & in augmento morbi educta, haud erunt inutilia. Quæ si tardius, ut ait Hippocr. talia excernantur, minus tuta existunt, quia & morbum tardius coquendum denotant, & longitudinem morbi nunquam periculo vacantem præfagiant. Non sunt tamen lethalia, sed longum tantum morbum præmonstrantia, non inutilia, uti dictum est, quod aliquid humoris facientis inflammationem purgari significant, atque etiam inflammationem non esse malignam, sed faciliorem ac securiorem, quam quæ ex aliis fiunt humoribus. Quo fit, ut neque viridia, neque nigra, neque versicolora, bona sint. Siquidem a pravioribus succis inflammationem esse concitatum notent, ac proinde flavis & cruentis viridia, & nigra sputa sint praviora. Bona itidem sunt sputa, si præter nuperdictas notas hoc etiam habuerint, ut facile promteque educantur. Quod Hippocr. in 2. prognosticorum, text. 45. ita meminit: *Screatio in omnibus doloribus, qui sunt circa pulmonem & costas, cito promteque screetur, necesse est, cito vero expulsetur, si intra tertium diem aut quartum appareat, quod si bonum sit, morbum cum brevem tum salutarem ostendit; teste Galen. libro aphorismorum: tum in 1. lib. de crasibus comment. 3. text. 18. tum in 6. Epidemiorum. comment. 3. text. 79.* Multum vero & concoctum in die decretorio, optimum est, atque unum ex judicatoriis judicantibus dicitur, quod si dolorem tollat, tussim atque febrem, alio opus non habebit signo, ut optimum ac criticum sputum judicetur. De Anaxione *Epidemiorum, text. 65.* ait: *Decimo septimo caput paucis concocta excernere, levatus est. Vigesimo septimo rediit febris, tussit, multa excrevit concocta, in urina multa subsidebant alba, desit suture, dormivit.* Addamus optima itidem esse, una cum alia bona vacuatione conspecta. In suppuratis eodem modo ex Hippocrate in libro secundo Prognosticorum, sputum optimum est, album, leve, concolor, vacans pituita, absque labore & valida tussi eductum. Sed addimus copiosum, quod febrem, sitim, tussim, atque malam respirationem tollat: sed de his paulo post accuratius agemus. Nunc transeamus ad sputa exitialia.

C A P. XIX.

De malis sputis exitium prædicentibus.

NUNC sputa mala, exitium præfagienta in iis, qui nullo morbo laborant, recenscamus, a pituitosis exordientes. Quorum quæ diu ex capite in pulmone destillant, substantia admodum tenui, vel crassa, viscida, copiosa, figura rotunda, sapore falso aut acri, maxime suspecta esse solent. Admodum tenuia tussim molestissimam concitant, & crassa, obstruendo vias respirationis, suffocationis periculum inducunt, idem & viscida diu pulmonis branchiis adhærendo. Quæ, si falsa aut acria sint arterias exedendo ad cruentum sputum viam parant, & ab eo ad pus, atque tandem ad phthisin. Rotunda sputa, quæ a tenaci crassaque pituita, & a multo calore fieri ostendimus, perpetuo homines ad phthisin maxime suspectos reddit. Galen. *in 6. Epidem.* scribit, hæc in febre etiam vacantibus vidisse, qui etsi per valde longum temporis intervallum quicquam mali pati non videbantur, tamen istos omnes phthysicos contabuisse, & *in 4. lib. de loc. affect. cap. 8.* quædam sputa grandinis granis similia se vidisse scripsit, qui, quin phthysicus fieret, effugere non potuit. Biliosa quoque sputa maxime in suspectis ac phthisin a Galeno damnantur. Hæc vero colore aut flavo, aut pallido, aut ruffo, & sapore, aut acri, aut amaro, nobis innotescunt, coloribus iis hæc manifesteprehendimus, quod hi colores, præsertimque flavus, & pallidus bilem amaram, teste Galeno *in lib. 2. de locis affectis cap. 10.* denotent. Saporibus non ita certe. Siquidem ob permixtam pituitam saporibus iis hebescant, & obscurentur. Unde medici alioquin eruditissimi aliquando decipiuntur, quod biliosum humorem intus in pulmone delitescentem non agnoscant, quod sputa, etsi flava, vel pallida, vel ruffa appareant, minime acria vel amara observent. In quibus tamen excelsis pulmonibus cruenta sputa, vel purulenta, postea redduntur, atque inde tabes. De his Galen. *in lib. 4. de locis affectis.*

sect. ita habet : *Quidam humorem repente exspuit liquida bili in colore perquam similem , medium videlicet inter flavum ac pallidum , at nulla acredine infectum , atque ita quotidie majorem ejus quantitatem exspuit , deinde levi suborta febricula tabescere incepit adeo , ut purulenta screaret , postea tractu temporis quatuor videlicet mensium , exiguum cum pure cruorem rejicit , atque sic aucta febre magis consumebatur , ac iterum atque iterum pus exspuebat , adeo , ut magnam spuis quantitatem redderet , quocirca magis crescente febre , ac resolutis viribus , eorum , qui tabe marcescunt , exemplo , mortem obiit.* Deinde alium vidi eodem fere modo sex mensibus , ac alium quoque diutius laborantem , igitur qui primus nobis occurrit , initio quidem nihil mali habere , sed tandem pessime affici visus est , alterum vero quum conspiceremus , ei statim ab initio cognito malo , præfenti medicamento succurrere tentavimus , ac multo magis etiam tertio. At quamvis multo negotio utrumque liberare conaremur , nihilominus neque horum ullus , neque alius post eos servari potuit. Quum enim morti jam proximi essent , pulmonis ipsius putres quasdam partes exspuebant. Ceterum mirum est quamobrem , cum hæc ipsa sputa nullam acredinem habeant , vel amarorem , possint pulmones inficere. Sed adhuc magis mirum videtur , cur fit , quod apparentibus sputis pituitosis omni sapore acri , amaro & salso omnino vacantibus , pulmones inficiantur : hoc vero fit , aut quod omnis biliosus humor acris intus delitescat in pulmones ipsorumque branchiis adhærescens , ipsos exedat , aut quod ipsa pituita putrescendo acrimoniam acquirat , qua exedit , ac putrefacit pulmones. Qua ratione fortasse & aer phthifico contagio infectus , quippe summe acris redditus , pulmones eorum qui in eo habitant , inficit. Cur vero fit , quod sputis flavis aut pallidis apparentibus , acri , amaro ac salso sapore vacantibus , homines ad tabem ducantur : hoc vero fit , quod pituitosi humoris mistione in ipsis super facilius , quam color occultetur , & acerrimus , summeque putridus humor in pulmones destillatus eos exedat , vel dicetur iisdem sputis flavis aut pallidis conspectis , vobis significari intus in pulmones collectum

lectum esse multum humorem biliosum, quo pulmones putrefiunt, exeduntur, atque homines ad tabem provchuntur. Nigra quoque ac melancholica sputa, pessima esse, vel ex eo cognoscitur, quod Galen. *in lib. de const. art. med. cap. 16.* scripserit, perniciosissimum esse melancholicum humorem præpollentem, tum quod & præditus ipse sit moribus pessimis, & maxime erodat, concoquaturque ægre, nec facile expurgetur, quod plurimæ sit caliditatis index, a qua assatus, genitus est. Ab iis sputis non raro cruenta succedunt, plus in recte valentibus, quam in pleuriticis timenda. Quod Hipp. intelligens *in 4. aph. 25.* dixit: *Sanguis quidem supra qualescunque, malum.* In iis sanguis tussi rejectus perpetuo timendus, etsi non perpetuo ipsum exitium sequatur, cum præsertim ex capite destillat, in faucesque irruens, tussi excernatur, quomodo ego post quartanam febrem sanguinem copiosissimum tussi rejecti, quæ excretio fuit crisis me ab ea febre liberans. Ceterum, ubicunque non ex capite destillans, sed e pectore & pulmonibus promanat, phthoes periculum inducit, etsi Gal. *in lib. 5. meth. med.* scripserit: Matronam Romanam, & Juvenem a sputo sanguinis, atque alios omnes, qui primo se die ei curandos permiserunt, sanitati restituisse, &c. verum quotquot post aliquot dies tandem, vel dum phlegmone eos sic occupavit, ut urinam febricitantis instar jam haberent, horum nullum in totum fuisse perfanatum. Quare merito dixit Hippoc. *in 7. aphor. 15.* *a sanguinis sputo puris sputum, malum* & Gal. *aph. 7.* ait: non omne sanguinis sputum esse malignum, sed illud, quod pus subsecutum est. Hoc enim phthoes averfatur. Quod merito Hipp. expressit dicens, a puris sputo phthysis. Quare cruenta sputa e pectore ac pulmonibus educta, a quibus pus subsequatur, exitialia esse, nobis liquido constabit. Addimus, perpetuo inutilia esse, ac malum portendere qualiacumque copiosius excreta quicquam ægrotos non juvant, nec dolorem, nec tussim, nec respirationem difficilem allevantia, atque hæc in iis sputa exitialia erunt; in pleuriticis autem & peripneumoniacis, admodum tenuia post principium, aut admodum crassa, aut viscida, aut spumosa, aut rotunda, multa

non iuvantia, pauca, & nihil exspuere, & sputa evanescere ac supprimi, & frequentia, alba, flava, pallida, ruffa, viridia, æruginosa, porracea, fulva, livida, nigra, varia, foetida, syncera ægerrime educta, cum stertore quippe in gutture ferventia, tussim, dolorem, malam respirationem non sedantia; atque omnium exitialissima, prava, quæ tussim, dolorem & malam respirationem, & febrem concitant, atque augment. Admodum tenuia, crassa & viscida, quod satis crudum morbum notent, si principio fiant, haud inutilia censentur, quod tractu temporis concoqui possint, sed postea, quippe post multos dies apparentia, etsi nihil coquant, pessima existunt; admodum vero spumantia eodem modo damnantur, potissimumque syncera, biliosa, ruffa, viridia, livida atque nigra. Hæc enim fieri a calore immodico, aut urente aut colliquante, alias ostendimus. Albicantia vero non ita periculosa sunt, ut a flatu pituita agitata spumescant. Qua ratione e pulmonibus educta pituita ex plurimo aere spumescit. Plerumque in peripneumoniacis sanguis spumofus exspuitur, auctor Coacor. prælagiorum in 5. sec. 2. text. 67. ait: spumofum sanguinem in dolore dextri hypochondrii ab hepate manentem exspui, lethalem esse. Rotunda itidem sputa maxime damnantur, quod intus magnum calorem, quo humor siccatur, adesse denotent. Quo fortasse caput replente, delirium plane significasse, Hippocr. in 4. Epidem. voluit. Hæc in lateris morbo auctor Coac. prælag. perniciem significare voluit. Hippocr. rectius in Prognost. dixit: *Sputa rotunda, candida, in pleuriticis esse inutilia, multa quoque sputa mala multum periculi minantur, si præsertim in die iudicatorio appareant, nihilque agros juvent.* Sunt enim ex iudicatoriis non iudicantibus. Pauca itidem non minus damnantur, quod non sufficiant, ad purgandum humorem facientem phlegmonem, omniumque maxime, quæ & cruda sunt, & magno labore excernuntur. De his Hippocr. in 1. Epidem. *Tussiebant, ac pauca coëcta coëcta paulatim vix exsereabant. Quos vero violentissime urgebant, his minime concoëcta erant, sed perpetuo cruda spuebant.* In pleuriticis nihil minus mali portendit;

dit; nihil exspuere, diximus crudissimum morbum significari, nam, ut scribit Galen. *in secundo de crisi*bus cap. 10. cum passio exquisitè angusta fuerit, ac veluti alligans in seipsa universum fluxum cohibuerit, tunc facit morbos lethales, qui angusti, id est, sine sputo nominantur, & *in lib. de constit. artis med.* ait: nihil omnino exspuere perniciosissimum esse, partim quod significet, fluxionem in phlegmone quasi devinctam retineri, partim vero, quia ea universa interius contenta corrumpetur. Huncque morbum concoctu difficilem, & diurnam fore eam inflammationem, præmonstrare, Galen. *in 1. in aphorif.* 10. ostendit. Qua ratione auctor Concorum prælatorum dixit, siccas pleurites, in quibus nihil exspuitur, esse periculosissimas. In iisdem vero biliosum sputum, quod incoeperat, evanescere absque ratione, delirium portendere auctor Prorrheticorum expressit, & supprimi proximum exitium denotare Galen. *in lib. de const. art. med. cap. 16.* memoriz mandavit. At phthysicos, ait Hippocr., eo usque vivere, quoad exspuant, atque ubi sputum retinetur, mori. Frequens sputum, at non tussi excretum, cum alio signo phrenitico phrenitim notare *in 1. Prorrhetic. text. 6.* notatum est, & paulo post hic auctor in phreniticis frequentem screatum maxime damnavit, & merito sane, quod ut Galen. expressit, cerebri male affecti, id est, repleti sit indicium, & postea hunc ipsum frequentem screatum cum refrigeratione nigram vomitionem (quod est signum perniciosissimum) prænunciare. Alba quoque pituitosa inutilia in morbis biliosis sunt, quod Hippocr. *in 2. Prognost. 46.* ita expressit. *Candida vero glutinosa ac rotunda, inuisilis, & merito sane cum nihil humoris inflammationem facientis purgari, sit indicium.* Quod sane in biliosis inflammationibus satis est perniciosum ab hinc plures annos Bassani & Morosticæ, pleuritides pestilentes, quæ quatuor & ad plus 7. diebus homines jugulabant, grassatæ sunt, in quibus, quæ per sputum excernebantur, erant pituitosa, alba. Quibus sane sputis quidam Medicus, parum tamen in Galeni doctrina versatus, perpetuo bene de iis sperabat. Qui facile decipiebatur, ignarus hæc sputa alba pituitosa indicio nobis fuisse, nihil

humoris facientis inflammationem purgari, propterea & morbum crudissimum, & summe perniciosum præmonstrari. Quod Hipp. in uxore Euxenii pleuritica, quæ eo morbo obiit, observavit, ea enim per sputum pauca, candida, tenuiaque exspuit. Flava & pallida nec non & cruenta non admodum sputa permitta, post principium si excerni incipient, morbum concoctu difficilem, longum atque hac de causâ periculo minime vacantem, significant. Contra, quæ in principio apparent, morbum enim solutu facilem, præmonstrare superius ostendimus. De his Hippocr. in 2. *Prognost.* ita habet. *Si enim multo post ab initio doloris scretur flava, aut ruffa, deterior.* Quam paulo post, expressit: *Septimo die tardiusve apparentem, minus tutum morbum præmonstrare.* Idem præfagiunt, pallida, ruffa, viridia, fulva, livida atque nigra: Viridia, æruginosa magnum caloris incendium copiamque æruginosæ bilis præmonstrant. Hippocr. in *Prognost.* excretionem vehementer viridem maxime damnavit; & Galen. in *lib. de tot. morbi temporibus* sputum vehementer fulvum, summe perniciosum facit, periculosius est lividum, quo aut a modica atra bile, aut a caloris extrinctione fiat. Quod merito auctor Coacorum præfagiorum initio morbi conspectum maxime damnandum credidit. Nigrum omnium est perniciosissimum, cujus causam diximus esse ex Galen. 1. *de crisiibus* aut vehementem peraffationem, aut refrigerationem, quippe extincto calore nativo. Merito itaque dixit Galen. magnum morbum significare: & in 1. *de crisiibus* mortem significare, & auctor Coac. præfagiorum dixit, eos, qui nigra rejiciunt, perniciosè se habere. Hippocr. in *lib. de morbis*, text. 45. ait: eos, qui cum saliva grumos nigros sanguinis tussi rejiciunt, tertia die mori. Non minus mala esse videntur colore varia, quod multiplices affectus subesse denotent. Quare Hippocr. hæc sputa simul cum dolore acuto exitialia esse voluit. Syncera vero perpetuo damnantur, nam bona, ait, sputo permitta esse, contra mala, omnium maxime meraca, quod fiant omni humido seroso a calore consumto, flava itaque, sincera, ruffa, æruginosa, fulvida, livida, atque omnium maxime nigra, meraca, prava existunt. Ut Hippocr.

in 2. *Prognostic.* nobis tradidit. Hæc enim desperatæ salutis morbum præmonstrant. Fœtida etiam perpetuo in acutis morbis damnantur; quod præexcellentis putredinis nobis sint argumentum. Graveolentiam in sputis distinctim tabidos a non tabidis notare, Hippocr. in *aphorism.* meminit, atque in ipsis istud esse lethale. Mala quoque diximus esse quæ difficillime excrescantur. Quod Hippocr. in 1. *Epid.* in multis vidit. De quibus dixit: *Tussiebant, & pauca cœta paulatim vix excrescebant.* Quæ itidem fervent in gutture cerchnonque & stertorem inducunt, non minus prava existunt. De his Hippocr. in 2. *Prognost. text. 48.* *Mala etiam excretio, quæ non expurgatur, nec projicit ipsam pulmo, sed ob nimiam plenitudinem fervet in gutture.* Non minus mala sunt, quæ nedum tussim tollunt, sed quinimo ipsam concitant, & augent, ut docet Hippoc. in 1. *Prognost. text. 52.* Qui non minus ibidem damnavit sputa, quæ dolorem non sedant. Non tamen hæc sufficient nobis ad prædictionem, nisi alia, ut docet Galen. accuratius spectemus. Eodem itidem modo mala sunt, quæ neque malam respirationem, neque tussim, neque febrem, etsi multa sint, tollunt, quæque vero in aliquo decretoriorum dierum, erumpunt, ac ab ipsis ægroti in deterius abeunt, cum signo aliquo prava lethalia profecto existunt. Atque hæc sunt sputa in pleuriticis ac peripneumoniacis damnanda. Nunc eadem in suppuratis consideremus.

C A P. XIX.

De prædictione in suppuratis.

QUICUNQUE pus obtinent, ait Galen. in 2. *Prognost. in text. 60.* intus in corpore universum, sive contentum habeant in parte inflammatione affecta, sive etiam post eruptionem, nomines tales empyos, id est, purulentos seu suppuratos, licebit. Sed Medici assolent potissimum illos, qui in thorace ac pulmone talem habent affectionem, empyos, id est, purulentos nominare. Id vero pus post eruptionem inter

thoracem pulmonemque continetur, & nisi cito exferretur, tabidi intereunt, febricitantes tenuiter quidem, at calore jugiter quodammodo in nocte crescente. Veteres in qualibet parte corporis puris collectionem empyema dicebant, suppurationaque ob id medicamenta, alii empyemata, alii diapycinata, alii cum in viscere pus collectum est, atque demum, ut dictum est, eos solos empyos esse volunt, quibus inter thoracem & pulmonem pus aggregatum est, nimirum in loco phlegmone obsessio, & ab eo pure intra thoracem effuso hujusmodi affectus nascitur. Fit vero hujusmodi pus, ubi materia phlegmonis non repurgatur, intus enim contenta a calore in pus vertitur. Quod in Hippoc. in 7. lib. aphor. 38. ita expressit: *Distillationes in ventrem superiorem ad suppurationem veniunt intra dies 20. & clarius in lib. 5. aph. 8. de pleuriticis: Quicumque morbo laterali laborantes in 14. dieb. non repurgantur, ii ad suppurationem vertuntur.* Ubi enim pleuriticorum dolores neque purgatione per sputa, neque alvi dejectione, neque sanguinis vacuatione, neque victus ratione, neque aliis medicamentis non finiuntur, suppurationem excitant, aut mortem suffocatione. Quod probe Galen. in Prognost. ita expressit, *Quicumque dolores circa thoracis ad pulmonis sedes non desinant, adhibitis subsidis, idque malum tantummodo habent, nec ullum aliud exitiosum indicium adest, eos suppuratuos expectabis.* Suppuratis itaque inflammationibus, ipsarumque humoribus in pus conversis, nisi per sputa repurgentur, rupta vomica pus in cavitatem thoracis & pulmonis effunditur, atque tunc vere ii empyi existunt. Quo pure aut suffocantur, aut liberantur, si probe spatium dierum quadraginta per tussim purgentur, quod hisce verbis Hippoc. in 5. aphor. 15. docuit: *Quicumque ex morbo laterali fiunt empyi, id est, suppurati, si quadraginta diebus purgantur, a die qua fit ruptio, liberantur: & Gal. in comment. ait: nisi iis diebus per sputa pus totum expurgetur, putrescit, pulmonesque putrefactum exedit, atque ad tabem conducit, quæ est totius corporis extenuatio propter insanabilia illa pulmonis ulcera, & macies cum debili febre conjuncta, quem affectum peculiariter Græci, maximeque Athenien-*

nientes, ut Galen. meminit, *phthoen* appellabant, atque Hippoc. *phthysin*. His ad extrema redactis & deploratis accidit capillorum defluvium propter siccitatem, & alvi profluvium propter virtutis imbecillitatem, teste Galeno, atque sputa retinentur. Tandiu enim extenuati vivunt, quamdiu extussire & per sputa pulmonem expurgare possunt, ubi vero intus ipsa remanent, respirationis obstruuntur viæ atque ægri suffocantur. Sed ad suppuratos seu empyos redeamus, quorum prognosis, ut illutretur, primo an pleuritici, vel peripneumonici, vel anginosi ad suppurationem inclinent, videndum erit, & postea quibus signis nobis innotescant, tertio, quando ruptio fiat, atque demum de iis, qui servantur, & quibus signis nos id deprehendimus, atque de iis, qui moriuntur, agemus. Quibus vero futuros purulentos speramus, Hippoc. in hunc modum docuit: Quicumque dolor in his affigit sedibus, non desinens neque screationis purgatione, neque ventris subductione, neque venæ incisione ac medicamento, & victus ratione, in suppurationem verti, sciendum est. Sed quia circa puris generationem, ut Hippoc. in 2. *aphor.* 47. docuit, dolores ac febres contingunt magis, quam ubi jam est genitum, necesse est, in suppurandis dolores ac febres augeri. Proinde de his ita habet. *Considerandum autem oportet suppurationis initium fore, colligentes a die, quo primum homo febricitavit, aut quo rigor eumprehendit, & si dixerit pro dolore sibi inesse pondus in loco, quo dolore afficiebatur. Hec enim sunt inter initia suppurationum.* Ex hoc igitur tempore suppurationum fore eruptionem ad prædicta tempora oportet. Galen. vero in commento dixit: indicia suppurationis esse pro dolore gravitatem seu pondus, rigorem seu horrorem, atque febrem, qui multo quam anterior vehementius affligat. Addit ultra gravitatis sensum, calorem in lateribus, aut in altero tantum, ubi suppuratio tantum in altero latere fuerit. Quod ita docet. *Si vero suppuratio in altero latere tantummodo fuerit, versere ac ediscere convenit in his, utrum in altero habeat latere dolorem & utrum calidius, quam alterum sit, atque eo incolume latus cubante inquirere oportet, num aliquod desuper onus illi pendere videat-*

tur, si enim id fuerit, suppuratio in altero latere est, utrovis onus existat. Quare his signis suppuratos deprehendemus, quippe rigore vel horrore, qui fit, teste Galeno, a puris acrimonia, partes inflammatione affectas infestante, febre anteriori, quæ vehementius affligat, atque pondere in lateribus, aut in altero tantum, ubi in uno tantum pus collectum est; addo calorem perceptum in utroque latere, aut in altero, ubi in uno tantum, ut dictum est, pus collectum est. Quod sane pus auctum multitudine atque a natura concoctum erumpens, per tussim purgetur, atque ita Empyri, id est, suppurati servantur. Quod si nullo pacto rejiciatur, quod debilibus accidit, suffocati, aut tabidi moriuntur. Hinc Hippocr. *in 2. Prognost. text. 6.* ait: seniores potius interire quam juvenes, quoniam, ut ait Galen. imbecilles vires habent, & uti hi liberentur, magna vis requiritur, quæ per tussim ac sputa expurgat. Cum hi, qui servari debent, plurimum puris tussi purgare debeant Galen. *in 5. lib. de loc. affect. cap. 3.* quosdam empyos meminit sanatos, qui puris quantitatem quindecim usque heminarum exspuerunt. Quare qui plurimum exspuunt liberantur, & hoc est, quod ait Hippoc. *in 5. lib. aphor. 15.* *Quicumque ex morbo laterali fuerit empyri, id est, suppurati, si quadraginta diebus purgantur, a die qua fit ruptio, liberantur.* Ubi vero non exspuunt, aut suffocantur, quod accidit propter puris lentorem, & crassitudinem, & membranæ pulmonem continentis densitatem, atque ob facultatis debilitatem, dignoscuntur respiracione, in qua totus thorax attollitur, nullaque purgatione per sputa apparente. Galen. *in lib. 4. de loc. affect. cap. 7.* ait: *Quibus ex suppuratis, ob puris copiam inter thoracem & pulmonem collectam, totus in respiracione attollitur, fieri ob virium imbecillitatem, nequeuntibus suppuratis pus purgare.* Ubi vero non suffocantur, tabidi intereunt, ut ait Galen. febricitantes tenuiter quidem, ut calore jugiter quomodo in nocte crescente, quo non purgatum pus intus putrescat, pulmones exedat, & ulceret. Quæ ulcera sequi totius corporis extenuationem, & maciem cum debili febre conjunctam, nuper ex Gal. ostendimus, quem affectum Hippoc. phthisin, & Græci olim Athenien-

nienſes phthoen appellarunt. Quibus vero notis iſti empyi tabidi facti dignoſcantur, Hippoc. hiſce verbis expreſſit: Omnes aut purulentos agnoſci hiſ indiciis convenit: *Principio ſi febris non dimitti, ſed interdum tenuior, noctu vehementior eſt: Si ſudores multi ſuperveniunt, ac tuſſiendi cupiditas eſt, nec quicquam tamen dignum commendatione exſpuunt, ſi oculi cavi redduntur, maxilla vero ruborem trahunt, & ungues manuum curvantur, digiti vero poſſimum ſumma caeſcunt, atque in pedibus tumores ſunt, neque cibum appetunt, ac puſtula circa corpus erumpunt.* Gal. in comment. ait: Febres non dimittere, quod partes ipſæ corporis ſolidiores incaleſcunt, ex quo calor manet affiduæ febr̄i ſubſimilis, perinde ut calx debilis contingentibus, qui calor, quod hec̄ticorum ſignum proprium creditur, quoties ægri eſtant ac bibant, perinde ac in calce aqua perfula fit, calidior evadit. Quo fit, ut tangentes exterius ægrum multo calidiorẽ perſentiant. Sudores item continuos elici propter virium debilitatem, & quod diductum alimentum deſiciatur. Quin etiam tuſſiendi cupiditas, id eſt, voluntasprehendit, nec quicquam dignum commendatione exſpuunt, ob puris lentorem & craſſitudinem & continentis pulmonem membranæ condentiſſimam, tum etiam debilitatem in ægro facultatis. Oculi cavi propter exſiccationem redduntur, quod omnibus longis febr̄ibus eſt commune, rubent propter calorem in pulmone, & item tuſſedinem, quæ vultum calefaciunt. Ungues curvantur, quia caro eos firmans conſumitur, & digitorum interiores ſummæ partes, quippe carnulentiores calidiores apparent, quod calor hec̄ticus ſolidiores occupet partes, & in iis plus apparet, ubi humor largior ineſt, pedes intumeſcant, inde caloris incipiente exſtinctione, quippe quod partes eæ ab origine longiſſime abſunt. Cibum non appetunt, appetendi facultate exſtincta, puſtulæque erumpunt in cute derodente ſanie ex intimis ſedibus ad cutim effuſa. Atque hiſce ſignis empyi tabidi dignoſcuntur, quorum caſus ſunt exitiales, qui, quoad ex pure, puſque contentum excernere poſſunt, Hippocrat. auctore, vivunt. Unum eſt, ad ſputa ipſorum attinens, ſcitu dignum, quod in ipſis

quippe tabidis desperatis, nihil concoctum observari Gal. in 2. *Episd.* affirmaverit, sputum cessat, ac supprimitur, alvus humida, pedes intumescunt, & reliqua fiunt, quæ desperatam ipsius salutem præmonstrant. Primo itaque humor, faciens pleuritum aut pulmoniam, non purgatus putrescit, & in pus vertitur, mox erumpit, & tussi purgatur. Quod sane determinato temporis intervallo multum collectum, & inter thoracem & pulmonem effusum foras erumpit, plerunque viginti diebus & aliquando citius, & aliquando tardius. Quam rem & signa quibus id agnoscimus. Hippoc. in 2. *Progn.* ita expressit. *Qua vero citius ac tardius rumpuntur talibus cognoscantur signis oportet, si dolor inter istia existit, & item difficultas spirandi, nec non tussis, atque etiam screatio perseveret vigesimo die expectari, aut etiam ante eruptionem oportet, si vero continentior fuerit dolor, & alia omnia in his fuerint ex ratione, postea expectari oportet eruptionem, sed praire necesse est & dolorem & spirandi difficultatem, & screationem, antequam pus excernatur.* Quibus Galen. colligit signa futuræ vomitæ eruptionis esse hæc, quippe dolorem, spirandi difficultatem, tussedinem, & screationem, quæ si continenter & vehementer affligant, celerem eruptionem expectari oportebit, & si nec continentes, nec vehementes infestent, tardiozem. Ceterum necesse est, eroso obvolvete pus corpore, ab acrimonia ejus dolorem fieri, tussedinem, & exscreationem, quia sanies quædam tenuior obductum penetret corpus; spirent quoque difficulter necesse est, & propter universam corporis conditionem, sed præcipue ob accedentem dolorem. Ratio vero hujusce eruptionis in naturam moventem, atque in multitudinem puris vel ejus pravam qualitatem expultricem ad exscreationem irritantem refertur. Hæc eruptio fit ante tempus, quippe ante concoctionem puris, aut propter bilem synceram, sputo non permixtam, nec ad mediocritatem naturæ convenientem deductam tunicam, pus continentem, erodentem. Unde dolor, tussis, respiratio difficilis & exscreatio eruptionem antecedunt, aut propter puris copiam vel infestam putredinem, vel utrumque simul expultricem movens. Quæ eruptio symptomatica est

& non bona, & illa quippe pure concocto a natura fit critica, & bona, in qua pus album, purum, æquale & læve spectatur, in ea vero, quæ ante tempus fit, symptomata est, pus crudum, vericolor, foetidum, aut flavum bile permistum apparet. De hac eruptione auctor Coac. prælag. in 5. Coac. prælag. sect. 2. text. 35. ita habet: *Quibus vero cum bilioso purulentum sputum expurgatur, sive pus seorsum exeat, sive permistum, bilioso ut plurimum mors accidit decimo quarto.* Sed his præmissis occasio postulat, nos modo in suppuratis prædictionem aggredi, proinde in primo, de suppuratis, qui facta eruptione servantur, agimus. Hos hisce signis innotescere nobis Hippocrat. docuit, quæ ita expressit. *Bona vero hæc sunt, facile morbum ferre, bene spirare, dolore vindicatum esse, sputum facile extussire, corpus aqualiter calidum videri, ac molle, siti non detineri, urinas, dejectiones, somnos, sudores, singula intelligere bona, uti præscriptum est succedere.* Ita enim omnibus his eventibus, homo haud sane morietur: & paulo post. *Hi vero potissimum semper sunt, quos febris eodem die post eruptionem dimiserit, ac cibum citius appetunt, & siti liberati sunt, & venter exigua ac consistentia dejicit, & pus album leve concolorque est, ac vacans pituita, & absque labore ac valida tussi expurgatur.* Itaque optime quidem sic ac celerrime vindicantur, sin minus, qui ad hæc proxime accedunt. Quod sputum auctorem quoque Coac. prælag. maxime damnasse nuper meminimus. Uxor Meandri Cæci, ut scribit Hippocrat. in Epid. statim chlorum & purulentum exspuit. Filius Antiphradis primo purulentum & pallidum, & mox viride. Ermoptolemusque pallidum & Hippocrat. in aphorismis ait: *Si empyis, quum utuntur aut secantur, purum & album pus effluat, evadunt: si vero subcruentum faculentumque & foetidum, pereunt: & hæc sufficiant in prædictione purulentorum, de quibus præsentem tractationem non inutiliter Medicinæ studiosi legent.*

CAP. XX.

Quid in morbis acutis Cerchon, vulgo ranticum significet.

SOLET sæpius in multis acutis morbis, & in omnibus quidem moribundis quidam fervor, seu ebullitio in gutturo observari, quod Græci κέρχων vel κέρχρον appellarunt, latini fervorem seu ebullitionem in gutturo, alii asperitatem rancidam circa asperam arteriam & fauces vocant, & vulgus medicorum ranticum a rancido fortasse nomine corrupto. Sed mea sententia hæc omnia non sunt synonyma, siquidem aliud est rancidum, seu asperitas rancida, a gutturis fervore seu ebullitione, quam ranticum dicunt. Hanc enim Gal. in lib. 3. comm. de articulis vocat κέρχῳδειν non κέρχυνῳδειν, a κέρσχειν verbo quod sonum notat, qui vel angustia loci, quo spiritus redditur, vel humoris multitudine accidit, & plerumque utroque concurrente, quem spiritum nonnulli δάσσα, id est, asperum appellant, illum κέρσχεινῳδειν, qui affectu, in 2. lib. de caus. symptom. est exiguus ad tussendum impetus, quem tamen non perpetuo tussis sequitur. Nam ea, quæ fauces exasperando tussim movent, Gal. in 3. comm. de articulis nuperrime citato κέρχυνῳδην vocat. Ceterum utcumque sit, hi duo affectus maxime similes existunt, quippe κέρχων & κέρχρων, id est, gutturis fervor seu ebullitio in gutturo, a sono ebullientis ac ferventis aquæ dicta, & asperitas rancida; apparet vero inter ipsos differentia aliqua, quippe quo fervore seu ebullitione sonus & strepitus manifestus appareat, & in rancida asperitate, obscurius. His proximus est stertor, qui itidem est sonus similis, sed ambobus major, & manifestior. Plures hos affectus confundunt, differreque tantum loci varietate atque magnitudine putant, stertorem strepitum illum vocantes, qui in via subauditur, & fit, quæ est inter palatum & nares, qualis est dormientium, in larynge, sive in capite, seu ostio asperæ arteriæ, gutturo dicto, fervor & ebullitio κέρχων dicta, & in arteria ipsa κέρχυνῳ, id est, asperitas rancida secundum aliquos,

quos, & secundum alios stridula ejusdem arteriæ asperitas, in moribundis hic affectus Græcis etiam oregmon, & vulgo medicorum ranticum, quasi rancidum spiritum sive sonum dixerint, qui affectus est veluti concertatio humoris & spiritus in asperis arteriis. Fiunt vero hi affectus, vel propter naturæ infirmitatem, utpote cum pulmo undique pure, vel humore plenus, quod Hippocr. in 2. prognost. text. 48. expressit, dicens: *mala etiam screatio, que non expurgatur, nec projicit ipsam pulmo, sed ob nimiam plenitudinem fervet in gutture. Non expurgatur, nec sputum projicit, aut ob humoris excernendi lentorem, quo aspera arterie adhaerescens a spiritu agitatus fervorem seu stertorem facit, vel branchiorum obstructionem, aut ob arteria & gutturis compressionem interceptione meatus, in quo refractus & agitatus humor aliquis in gutture fervet.* Hinc pectore angustos stertorosos, in lib. 3. de diffic. resp. Galen. vocavit. Qui duas tantum causas huic affectui assignavit, quippe loci, quo spiritus redditur, angustiam, vel humoris multitudinem, vel utrumque simul, sed necesse est, ut virtutis impotentiam addamus, ob quam oregmone fit in moribundis, quippe natura quicquam purgare non valente. Quibus colligamus non perpetuo hoc symptoma, quippe fervorem seu ebullitionem esse lethalem, sed ubi multitudine humoris natura oppressa non possit pulmo exferre sputum, aut spiritus via, arteria scilicet, graviter oppressa, qua ratione hiantes moribundi multi stertunt. Cujusmodi fuit observatum in Menone, de quo ait Hippocr. in 7. epid. text. 8. *arteria subsibilabat, cum stertore:* & text. 15. de uxore Theodori: *arteria & pectoris stridula quadam asperitas, strepitus & fluctuatio puris:* & text. 19. de uxore Polycratis: *intus circa arteriam & fauces sibilus erat & Cerchnon, id est, asperitas, ut Valesius vertit, rancida.* Ermoptolemus peripneumonicus decimo quarto pallidum excreabat & stertebat, & anguosa itidem cum stertore, convulsa obiit; & in filio Antiphradis pleuritico, in faucibus plerumque rancida asperitas subsibilabat. In quibus omnibus illud symptoma partim ad naturæ impotentiam, partim ad multitudinem & lentorem puris seu humoris fuerat referendum, est vero

perpetuo malum, & non parum timendum, summe vero perniciosum post morbi principium, prælanguidis viribus redditus, quod id præmonstret præ imbecillitate naturam quicquam non posse excernere & suffocari, cum hoc symptomate aliquod aliud necessàrio una aderit exitiale signum. In principio vero sæpius fit, ut præ copia nimia in gutture ferueat humor, vel præ lentore nimio materia arteriæ adhærescens, quo humore postea concocto, & per sputum purgato, cessat Cerchos seu ebullitio. Cognoscitur vero, quo una adsint alia signa bona, & nullum perniciosum illuxerit, cujusmodi fuit in Pisistrato visum. De quo Hippoc. ait: *stertorosum in faucibus, bene autem ferebat morbum, mente constabat, calor remisit, simulque excretio, & stertor evasit.* Atquæ hæc de prædictione ex sputis.

C A P. XXI.

De prædictione ab abscessibus.

DIXIMUS in sexto libro, quid sit abscessus, differentiaque ac signa, quibus Medici futuros abscessus in morbis prænoscent. Nunc ab ipsis abscessibus, quomodo in acutis morbis cum salus tum exitium prænoscat, perscrutemur, supposito illos nobis affuturos, quam rem prænosci a morbo, qui non solvatur, & ab urina tenui & cruda, quam ægroti, ut docet Hippocr. *in 2. progn. text. 24.* longo tempore mingunt, atque a signis salutaribus, Galen. *in lib. 2. de crisib.* statuit. At a quibus sane abscessibus nostrum prædicendi institutum prosequemur? Siquidem ibidem dixerimus, nomine abscessus, multos affectus ex Hippocrat. doctrina intelligi: Primo per abscessum intelligimus omnem humorum translationem ab una parte corporis in aliam, in qua translatione humores aut effluunt, aut decumbunt. Unde excretio & humoris decubitus dicitur abscessus: hoc ipso etiam nomine abscessus mutationem morbi accepimus, ut quando angina in peripneumoniam mutatur, suppurationem, & quicquid in
cute

cute erumpit a caussa interna, aut quod magis proprie dicitur, per abscessum intelligimus humoris decubitum, qui tumorem facit. Nos vero hic per abscessus omnia intelligemus, quæ in cute erumpunt, atque humoris decubitum cum tumore aut inflammatione. Sed age de bonis abscessibus, salutem denotantibus, agamus. Boni itaque dicuntur, qui erumpunt cum signis coctionis, in die decretorio, in partibus a visceribus, & a morbo longinquis, quique suapte natura boni sint, & qui perseverant, non diminuuntur, ac augentur, & demum qui suppurantur, & qui una cum bonis signis apparent, atque ægrotos juvant. Dictum est a nobis superioribus libris, atque demonstratum ex Hippocrat. in *Epidemiis* concoctiones celeritatem portendere judicii, securitatemque salubrem, ac proinde coctionis signa nunquam male apparere: Quo fit, ut ne dum abscessus omnes, sed omnes vel etiam excretiones concocto morbo apparentes sint laudandæ: Eo efficacius abscessus judicium prælagii confirmabunt, si in aliquo dierum decretorium eruperint. Quod eo certius præmonstrabunt suapte natura boni, quippe qui laudabili substantia, figura, loco, colore, magnitudine atque copia erumpunt. Molles bonitate duris ab Hippocr. præferantur. De iis, qui suapte natura commendantur, Hippocr. in *lib. 6. Epidem. comm. 1. text. 23.* ita habet: *Tubercula foras ex tumescencia, & acuminata, in turbinemque gracilescencia, aquabiliter maturescencia, non circum dura, declivia, & non bifida, meliora. Contraria vero, mala, & si quam plurimum contraria, pessima; & in Prognosticis. Quacumque exterius vergent, optima sunt, quam maxime extrorsum spectantia, & in aciem turbinata, sed quacumque introrsum rumpuntur, pessima sunt: Quæ externas partes minime attingunt, acuta itidem latis bonitate prætulit. Ex loco itidem, qui ad exteriora feruntur ab Hippocrat. laudantur, de his in 6. aphorism. 25. ait: Erysipelas ab interioribus ad exteriora verti, bonum.* Qua ratione in angina tumorem in collo optimum esse statuit. Optimi itidem sunt, qui in partibus remotis & ignobilibus concitantur. Qua ratione Hippocr. aphorism. 37. dixit, omnes abscessus, qui ad crura fiunt,

fiunt, in pulmonis vehementibus esse utiles, & Galen. ait: Si quidem vera sit sententia. Hippocr. 2. lib. Epidem. præscripta de bonis abscessibus, ut optimi sint, si maxime deorsum, & quam longissime ab ægrotatione, abstant, magis vero si concoctione pariter fiant. Colore etiam boni aut rubro, aut flavo, aut albo spectantur, magnitudine quidem etiam mediocri, ita ut neque pauciores, quam corpora purgare valeant, neque grandiores quam sustineri possint. Copia etiam copiarum humoris morbum facientis respondere debeant, nam immoderatus apparentes non sunt securi, quod & aliquam internam partem vel principem, vel vitæ necessariam obsideant. Qui cito maturescunt, ac suppurantur, laudantur. De his forte Hippocr. in 2. prognost. text. 64. *Quibuscumque abscessus fiunt ex pulmonis morbis, circa aures suppurantur, vel ad inferiora loca, & ad fistulam perveniunt, isti evadunt.* Boni etiam sunt, qui perseverant, quod a facultate robusta sit, atque augeantur, atque ut diximus, suppurantur, & qui una cum bonis signis apparent, atque ægrotos morbo, vel liberent, vel allevant: Qui merito, ita apparentes sunt, ex judicatoriis judicantibus, quique natura morbo prævalente fiunt, atque isti sunt abscessus salutares. Malos vero esse omnes abscessus, cum cruditis signis apparentes, in diebus non decretoriis, suapte natura mali, in partibus proximis morbo, membrisque principibus, perseverantes non suppurantes, pauciores, copiosiores, parviores, majores, qui statim exorti recurrunt, seu retrahuntur intus, atque evanescent, cum malis signis nihil juvantes, atque lædentes. De iis, quæ morbo crudo existente apparent, Galen. in 1. Epidem. ita habet: *Omniū, quæ tunc inciderent, incommodorum erat caput, cruditas humorum, quod si quando natura per vim ad aliquos eorum excernendos aggressa esset, nihil proficiebat, imo vero ab iis superata, aut in profundum recurrere permisit, aut propter paucitatem excretionum abscessum moliebatur.* Alias a nobis demonstratum est, nullam excretionem, vel abscessum fidelem esse, quæ cum signis cruditis apparet, etiam si ad probam maturationem perveniat. Concoctiones celerè iudicium & securitatem promittunt. Sed ne

nunc quidem causæ febrium, quæ intra venas continentur, erant concoctæ. At parotides erant tamen naturæ, quod infrequens esse, & debere memoria teneri dicebam. Nam posse fieri quapiam in parte privatim concoctionem, toto morbo non concocto. Mali itidem sunt, qui decumbunt in diebus non decretoriis, hi nobis quidem indicio sunt, illum decubitum sive excretionem humoris non fieri a natura salubriter agente, sed morbo coacta, quippe aut humoris multitudine, aut prava qualitate, ante tempus irritata ad pugnam, quare mirum non est, si perturbato ipsius naturali ordine in diebus non decretoriis expellat, eoque apertius mali abscessus dignoscantur, si suapte quoque natura mali existant, cujusmodi sunt, ex Hippocrat. *in 1. prognostic. text. 30.* tubercula circum dura, bifida, inæqualia: & *in lib. 6. Epidemiorum*, foras non extumescantia, non acuminata, neque in turbinem gracilescentia, non æqualiter maturescentia, circumdura, non declivia, atque bifida. Qui vero ex abscessibus malignitatem habent, cum febre continua omnes exitiales sunt. Cujusmodi fuerunt in ea pestilentia, quam Hippocrat. *in lib. 3. Epidem. comm. 1. text. 13.* recensuit, scribit enim ignes malignos multos interemisse, tubercula, carbunculos, fluxiones ad pudenda. Herpetes multos malignos in ea pestilenti constitutione grassatos fuisse, pluresque eis fuisse interemtos. Pauciores etiam abscessus, & majores damnantur, de Hippocr. *in 1. Epid. comm. 3.* ait: *His succedebant abscessus, aut majores, quam ut ferri possunt, aut minores, quam ut prodesse quicquam:* & antea dixerat: *Papula parva, quæ non essent excernendis morbis:* & postea de Sileno: *papula cum sudore rubentes, rotunda parva, varis similes permanebant, nec abscessum efficiebant.* Copiosiores etiam tutæ non sunt, nisi ad purulentos abscessus deveniant, nimis copiosum humorem denotent, ex quo timor est, ut ne tantum cutis, sed quin etiam pars aliqua interna, aut ex principibus, aut ex necessariis obsideatur. Qua ratione auctor Coac. præfagiorum merito dixit: *Quibus in febre continua pustula toto corpore excitantur, lethale, nisi superveniat purulentis abscessus.*

In his enim, quorum corpora acuta febre vexata, undequaque abcessibus, aut parvis aut magnis scatent, periculum est ne retrocedant, principemque vel vitæ necessariam aliquam partem, ut diximus, occupent, quod est exitiosum. Huiusmodi casum Hippocr. in Tymonactis puero vidit, de quo in 7. epid. text. 4. ita habet: *Tymonactis puero quasi duorum mensium exanthemata in cruribus, & in coxis, & lumbis, Hypogastrico, & tumores valde rubicundi: Sedatis autem his convulsiones & epileptica fiebant sine febre multis diebus, & mortuus est.* Non minoris periculi sunt, tumores admodum rubentes ac omnium maxime liventes, & nigricantes, quem pravum colorem in exanthematibus nec vel etiam mulierculæ ignorant, iis etenim valde rubentibus, liventibus ac maxime nigris merito de ægrotorum salute plurimum dubitandum putant. Hippocr. in 1. Epidem. comm. 1. text. 38. in ea pestilenti constitutione ait; grassatos fuisse tumores secundum aures nigricantes, qui nihil denunciarent, & in Critone moribundo pustulæ nigræ eruperunt, & papulæ, quæ in Sileno ante mortem apparuerunt, fuere rotundæ, parvæ, varis similes, valde rubentes. Abcessibus vero sine ratione sublatis nedum fidere non debemus, sed quinimo ab ipsis plurimum timere. Sine ratione dico, qui nulla prægressa aut vacuatione aut purgatione vel a natura, vel ab arte intus retrahuntur, atque evanescent. Huiusmodi abcessus periculum delirii & mortis imminere Hippocr. in 2. prognost. notavit, de his in 1. Epid. scribit: *Cum in morbo aliquo judicationis tempore tumores secundum aurem exorti prius, quam suppurentur, inaniuntur, id est, retrahuntur, & evanescent, expectare oportet ita affectis recidivam.* Gal. vero in 1. prorrh. comm. 1. ait: *Talium autem signorum genus deterimum esse constat, nempe, qua vel tubercula vel pustule ex imo ad cutem enata, recurrerunt, gravissima omnium existunt, omniumque maxime, ubi abcessus humoris fluxi tenuitatem, aut partis laxitatem, aut aeris caliditatem, aut adhibiti medicamenti discutiendi potestatem habentis, sed ob virium lapsum intus recurrerunt.* De his Hippocrat. in 1. Epid. Quibusdam in articulos, præsertim in coxendicem decumbebant, paucis decreto-

rie cessabant, statimque superati ad priorem statum redierunt, quod in Anaxagore splenetico, & mali coloris Hippoc. animadvertit: In quo tumorem habuit in coxendice, quo evanescente, ipse mortuus est: Ceterum utile erit, non distinguere abicillus longo tempore perseverantes, & postea intus recurrentes, ab his quod statim oborti recurrunt; his enim longe majus periculum quam iis minantur, quod Galen. in 1. *Prorrh. comm.* 1. confirmavit, cum dixerit, tales abscessus esse deterrimos, atque etiam ait, sudores quoque, qui cœperunt quidem, sed protinus cessaverunt, pravi sunt, quod naturam maxime prælanguidam, excretionem quidem aggredientem, sed præ imbecillitate non absolventem, præmonstrant. Hippoc. in 1. *Epidem. comm.* 1. *text.* 28. papulas parvas, quod statim evanescerent, pessimas observavit, & postea, de malis abscessibus dixit: *Sed statim redierunt & deterius evaserunt.* In Ephranonis filio, qui mortuus est, exanthemata oborta parum durarunt, & absque ratione evanuerunt: & hæc de abscessibus intro recurrentibus. Ex loco itidem mali abscessus Medicis innotescunt, pessimi enim sunt, qui prope viscera in cute erumpunt. Quo fit, ut abscessus post aures, perpetuo sint suspecti, nam forte superveniunt fractis inde viribus, & videntur novas causas morbi attexere. Fessus æger magnos abscessus, qui tempore ac virium robore opus habent, ad concoctionem & suppurationem faciendam ferre nequit: parvi vero non solvunt: sunt vero minus, ut dictum est, suspecti loci ratione, quippe, quod cerebro sint proximi, non secus & tumores sub alis loci ratione damnantur, & bubones ipsi in inguinibus, qui tumores solent grassari tempore pestilenti, quo tempore interna viscera maxime patiuntur. Cum malis signis nulli abscessus boni esse possunt: sunt enim ex judicatoriis non judicantibus: non minus etiam ii, qui nedum febrem non tollunt, ægrotosque quicquam allevant, sed quinimo ipsos non parum lædunt. Atque hæc in universum dicta sint de malis abscessibus, mortem prædicentibus. Nunc pauca, ut rem hanc exemplis quibusdam illustremus de his abscessibus, qui secundum aures fiunt, quos parotidas Me-

dici appellant, jungamus. Hos abscessus hisce signis prægnoscendos Hipp. in hunc modum: Propria vero (ubi morbus non fuerit valde diuturnus) si subita difficultas anhelitus laboranti superveniens, mox quiescat, cumque gravitas capitis & dolor subsequatur, & gravis somnus aut surditas, huic in glandibus post aures necesse est abscessus fieri. Galen. in 1. prorrh. com. 75. text. 76. & 77. somnum gravem, cum dolore capitis & surditatem statim advenientem signa esse parotidum statuit, & auctor prorrh. 3. dixit, ex capitis dolore, comate, surditateque prænosci parotidas: Ex iis abscessibus boni sunt, qui magnitudine moderati, sine dolore, integris viribus in aliquo die critico, & antegressis coctionis signis erumpunt. Cujusmodi fuerunt, quas Hipp. in Epidemius meminit, de quibus in libro dixit: *Tubercula vero multus secundum alterutram aurem, plurimis secundum utramque existierunt, febre carebant, erant recti: nonnullis parum accendebantur, sed extincta omnibus sunt citra incommodum. Erat eorum hæc natura, laxa erant, magna, diffusa citra phlegmonem atque citra dolorem, obscure omnibus evanescebant.* Hæc fiunt a caliginosa materia, quæ facile citra incommodum tolluntur, aut a pituita, quæ œdematosa, aut a sanguine phlegmonosa, aut a flava bile erysipelatosâ vocata, aut a materia crassa, & viscida; illa facillime discutiuntur, atque hæc ægerrime, quo fit ut in multis sublata febre etiam perseverent, neque residentia, neque suppurantia appareant, de his Hipp. in 1. Epid. *Tubercula secundum aures, quæ in febribus cum dolore extuberant, nonnullis cum febris decretorie sedantur, non resident, neque suppurant, optime sunt vel saltem non prava parotides, quæ prægressis vacationibus vel purgationibus resolvuntur, & præsertim cum bonis urinis, cujusmodi forte fuerunt, quæ in Clazomenio extuberarunt.* De his forte meminit auctor Coac. prælagiorum, cum sputationibus. Quæ suppurantur itidem cum signis coctionis, & pus est album, purum, salutare existunt. Contra malæ dicuntur, quæ aut majores quam ferri possint, aut parviores quam purgare valeant, observantur, cum dolore, & fractis viribus erumpentes, nullis coctionis signis antegressis, in die non critico cum

malis signis apparentes, atque febrem non allevantes, sed quinimo ægris ab ipsis in deterius mutatis. Præterea quæ intus recurrunt absque causâ. Has recidivam præmonstrare Hipp. in 7. epid. tradidit, & Galen. deterrimum esse signum in primo prorrh. statuit, quales Nicolai Concubina habuit, quibus abscessibus magnis sine signo sublatis mors eam est subsecuta, auctor Coac. prælag. in 4. Coac. prælag. text. 25. ait: *Si ardenti febre abscessus, ad aures facti, non suppuraverint non valde servantur: & in prorrheticis: Tumores circa aures maxime ex acutis in febribus ardentibus fiunt, si morbum non solvant, neque maturent, aut ex naribus sanguis fluat, vel urina deponent sedimentum crassum, moriuntur.* Et auctor Coac. prælagiorum. *Tumores circa aures post expurgata plurima graviter olentia, acuta febre, hypochondrio intento, tardius excitati, interficiunt: & in prorrheticis scriptum est, in suppuratis parotidibus pure non albo effluente, lethale esse, pravaque dici parotidas, quæ cum urinis parum coctis apparent. Quod Gal. vel etiam de iis, quæ probe suppurarunt, intelligi debere, nobis præmonstrasse, nuperrime meminimus: Unde vel etiam parotides suspectæ erunt, absque signis concoctionis probe suppuratæ. Quales in Crastinacte, & ancilla pictoris ab Hipp. fuere observatæ, quibus, uti dictum est, probe suppuratis, ambo tamen interierunt. De exanthematibus, quo nomine papulæ omnes latinis, barbaris variolæ, morbilli, puncticulæ seu maculæ nuncupatæ, comprehenduntur; deque pustulis, carbunculis, bubonibus, tumoribus hypochondriorum nihil superest ad ipsorum prognosin illustrandam dicendum, quum omnia ad prædicendi rationem pertinentia, cum in hoc ipso capite, quod absolvimus, tum in aliis libris satis accurate expendimus.*

F I N I S.

I N D E X

R E R U M O M N I U M ,

Q U E I N T O T O O P E R E C O N T I N E N T U R .

A.			
A bscessus nomine quid.	534	les, quæ ostendunt.	18
Abscessus salutare.	535	Aktionen facultatis sentientis debiles, quæ ostendunt.	21
Abscessus boni, & mali.	536	Aktionen facultatis vitalis quæ debiles significant.	25
Et qui sunt salutare & lethale.	537	Aktionen facultatis naturalis debiles quæ denotent.	27
Abscessus, vel etiam maturi, cur quandoque non sint boni, seu nihil iudicent.	536	Aktionen omnes cur in somno quiescant.	151
Abscessus nomine, quid Hippocrates intelligat.	395	Ægrotos non recte, & secundum consuetudinem videre, semper malum.	105
Abscessus nomine, quid auctor intelligi velit.	ibid.	Alexandriæ habitatores, cur binis pestilentibus febribus corripiantur.	52
Abscessus quando expectandus.	396	Alexandri Massariæ mors audita, qua hora auctor ipsius opinionem considerabat.	351
Abscessus futuri signa.	397	Amentia quid.	84
Abscessus futuri ex urinis indicatio.	397	Animalis facultatis actiones quæ sint.	78
Abscessus in articulos decumbentis signa.	398	Animalis facultatis naturaliter, & non naturaliter se habentis signa.	78
Abscessus qui boni.	399	Aphonia ex cerebri læsione, quomodo cognoscatur.	224
Abscessum in aliquam partem futurum quomodo fieri possit.	399	Aphonia omnis mala.	220
Abscessus sive tumores, qui actiones debiles facultatis.	33	Aphonia in convulsionibus diu durans, mala.	221
Aktionen naturæ debiles, quibus cognoscitur.	17	Aphonia quomodo salvatur. ibid.	
Aktionen facultatis animalis debiles, quæ ostendunt.	17	Aphoni nonnulli ex vermibus, & sine periculo.	221
Aktionis vitalis primum instrumentum quod.	325	Aphoniæ quæ lethale, quæ minus sunt.	223
Aktionen facultatis ratiocinatrice debiles quæ denotent.	18		
Aktionen facultatis matricis debiles, quæ ostendunt.	18		

INDEX RERUM.

Aphoniz cum exsolutione pessi-
maz. ibid.

Appetitus maximus cur aliquan-
do in moribundis. 267

Appetentia cibi sublata, quando
mala, quando lethalis, & ex
quibus causis. 269

Appetentiam esse sublata quid
indicet. ibid.

Appetentia quid. 264

Appetentia duplex. ibid.

Appetentia læsa unde. 265

Appetentiz læsio non semper ex
extinctione facultatis provenit.
ibid.

Appetentia vitata in qualitate ci-
borum quæ, & ex quibus caus-
fis. 266

Aquæ vitiosæ qui affectus. 52

Asaphodis quæ, & ejus a Typho-
mania distinctio. 86

Atrophia quid. 277

Auditus ad prognosin plurimum
conducit. 107

Auditus vitatus, tum surditas, quid
in ægrotantibus significet. ibid.

Augmentum morbi ex natura lo-
quente. 63

Augmentum ex symptomatis. 63

Aures lividæ, vel nigræ, ex quibus
causis, & quid significet. 314

Aurium dolor in febris acutis,
ut malus, & plurimum lethalis.
ibid.

Aurium sonus quid. 314

Aurium sonus quando bonus,
quando malus. ibid.

B.

Bilis flava excreta in morbis
quid denotet. 56

C.

Calor mitis in febris conti-
nuis quando fit malignus. 44
Caloris retractionem quæ caus-
fant. 129

Calor quomodo ad viscera traha-
tur. 122

Calor natus quomodo a summo
calore resolvatur. 123

Caliditas ad prognosin faciens
qualis. 116

Caliditas quæ bona 35. quæ mala.
117

Caliditates hecticorum quales.
118

Caliditas quid in acutis morbis.
71

Caliditas externas partes occu-
pans quid signet, aut quæ in-
ternas. 72

Caliditas parva in externis quando
maligna. 71

Caliditas intensa in ventre & tho-
race, cur mala. 119

Caliditate immoderata pestis fa-
cta. 49

Caput aeris calore incalescens
quid patiat. 49

Cardialgia ex fluxuris jam mensi-
bus quomodo causetur. 405

Cardiagos cordis unde. 410

Causæ dierum decretoriorum &
accessionum eadem. 362

Causæ humorum motus quæ. ib.

Cerebrum sive rancium quid, &
causæ. 332

Cerebrum sive fervor gutturis
quando lethalis. 533

Cerebrum, vel ventriculum in-
flammatum, qui deprehendere
liceat. 309

Cerebri frigiditas duplex. 114

Ce-

INDEX RERUM.

- Cerebri refrigeratio quid efficiat.** 101
Ciborum inopia quos morbos faciat. 52
Cibum modicum refrigerare. 51
Cibi fastidium quid significet. 27
Concoctio quid. 339
Concoctiones quomodo fiant. ib.
Coctio & cruditas plurimum ad crisin faciunt. 340
Concoctiones quod tempore morborum conspiciatur. 388
Coctio in Excrementis quid præfagiat. 15
Concocta Excrementa quid significant. ibid.
Coctionis signa semper bona. ibid.
Coctiones in Excrementis conspectæ, sunt certissima præfagia optimarum crifium. 377
Concoctio ubi apparet, etiam mala signa timenda non sunt. 11
Color corporis pro morbi accessionum temporibus mutatur. 282
Coloris mutatio bona, & mala quæ. ibid.
Color ruber quomodo abundantiam sanguinis ostendat. ibid.
Color corporis cur mutetur. 283
Color criticus qualis. 284
Color pallidus quid denotet. 286
Color lucidus pessimus, & ex quibus cauffis 286
Color niger pessimus, & ex quibus cauffis. ibid.
Color niger an ex decubitu humoris, an ex mortificatione fiat, dignotio. 287
Colorum in urinis variorum cauffis. 485
Comatosi, & veternosi qui. 30. 31
Comata in principiis morborum periculosa, quando bona. 152
Coma vigil & somniculosum quid. ibid.
Comatis quatuor cauffæ ex Galeno. 157
Coma somniculosum, qui fiat. 156
Comitiales morbi, qui ante perturbatam fiunt, mutationem accipiunt. 189
Convulfiones quod fignent. 19
Convulfio quid. 179
Convulfionis tres differentiæ. 180
Convulfionem ex cerebro, vel spinali medulla originem duxiffe, indicia. 181
Convulfio, ex quibus cauffis. 182
Convulfio mafculorum passio, ut fingultus stomachi. 200
Convulfionis tertia cauffa ex Galeno. 183
Convulfiones ex frigido quomodo fiant. ibid.
Convulfiones ex calido quomodo. ibid.
Convulfiones lethales quæ. ibid.
Convulfivi motus ex quibus cauffis. 184
Convulfionis futura signa. 186
Convulfiones quæ magis, quæ minus periculofæ. 187
Convulfioni febris fuperveniens quando bonum. 192
Convulfiones per confenfum curabiles. 190
Convulfiones quid in febris acutis fignificent. ibid.
Convulfiones criticæ quales. ibid.
Convulfiones in hiftericis curatu faciles. 191
Convulfiones aliquando febres faciunt. 192
Convulfio in adultis, quam in pueris

INDEX RERUM.

ris periculosior.	ibid.	unt.	49
Convulsio incurabilis quæ.	192	Crisis vocabulum quid significet,	& unde nomen habeat.
Convulsio ab evacuatione pessima.	ibid.	Crisis veræ quatuor differentiæ.	366
Convulsio ex siccitate incurabilis,	ibid.	Crisium variæ a multis concessæ	differentiæ.
& cur.	ibid.	Crisis vocabuli author quis.	365
Convulsiones in tremores desinen-	193	Crisis bonæ, & malæ imperfectæ,	quæ.
tes, & contra, lethales.	193	Crisis quomodo per humores, quo-	modo per abscessus fiunt.
Convulsiones ex vulneribus lethales.	ibid.	Crisis sæpe in mulieribus, sanguine	per uterum erumpente, mensium
Convulsionum salubrium, & leth-	194	modo fiunt.	405
thaliū dignotio.	194	Crisis quomodo in mulieribus ob-	servandæ.
Convulsiones fere semper exitium	180	Crisis cur in principio morbi quan-	doque contingat.
indicant.	180	Crisis cur in magnis, & acutis non	in parvis morbis fiunt.
Convulsivus motus, quid.	ibid.	Crisium perfectarum signa perci-	piuntur, imperfectarum obscu-
Convulsio stomachi singultus est.	198	re.	371
Constitutiones annorum pestilentes	50	Crisis simpliciter quomodo fiat. ib.	371
quatuor descriptæ ab Hippoc.	50	Crisium instantium signa.	371
Copia crassorum & lentorum	55	Crisis fieri quo humores, & natura	inclinat.
humorum, quales affectus faciat.	55	Crisis quando futura ut haberi	possit.
Chordæ quomodo affectæ acre tendantur.	182	Crisin futuram tria prænu- nciant.	373
Corpus totum a calido ad frigidum	128	Crisin antecedentia signa quæ. ib.	373
repente mutari, & contra, malum.	128	Crisis futuræ tempus ex magnitudine	morbi, ex morbi motu.
Corpora in declinatione, vel cessatione	278	Crisis futuræ tempus a coctione,	& cruditate.
morbi non renutrirī, pessimum.	278	Crisin perfectam in morbe saluari	non nisi in vigore, imperfectam
Corpora cessante morbo non renutrirī	ibid.	in augmento spectari.	423
quid prædicat.	ibid.	Crisin quæ necessaria præcedant.	421
Corpora refrigerata ilico calefieri	129		
bonum est, & quæ hujus causa.	129		
Corporis extimas partes refrigeratas	122		
non recalescere, malum.	122		
Corpus bene valenti simile, vel dissimile,	276		
corpora contabescere, quid signet.	276		
Crapulæ magnos morbos faci-			

INDEX RERUM.

- Crisis quando quarto, quando se-**
primo die expectanda. 421
Crisis quæ incommoda & quare
præcedant. 371
Crisin in febribus ardentibus quæ
præcedere soleant. 374. & seq.
Crisium futurarum perfectarum,
& imperfectarum indicia. 389
Crisis quomodo ex copia urinæ
per negationem cognosci possit.
 414
Crisis futuræ per urinam ab auto-
re observata signa. 421
Crisis futuræ per alvi excretionem
signa neque a Galeno neque ab
Hippocrate pertractata. 415
Crisis futuræ per alvi dejectionem
signa. ibid.
Crisis per vomitum futuræ signa.
 409
Crisis quando per sudorem expe-
ctanda. 413
Crisis compositæ quomodo præ-
cognosci possint. 417
Crisis bonas futuras quomodo ex
coctione colligi possit. 375
Crisis salutaris præcognitio ex pul-
su. 379
Crisium salutarium fidelium a sa-
lutaribus minus fidelibus desti-
natio. 382
Crisin bonam, sed non fidelem,
quæ pollicentur. 383
Crisis per sanguinis eruptiones non
semper salutares. 336
Crisis salutares quæ. 383
Crisis salutares duplices, & quæ.
 384
Crisin perpetuo salutarem quæ in-
dicent. ibid.
Crisis bonæ duplex differentia. 355
Crisis bonæ quæ sint. 369
Crisis tetræ non nisi in acutis
morbis fiunt. ibid.
Crisis bonæ, & malæ quomodo
fiant. 368
Crisis ante augmentum quibusdam,
etsi non omnibus signis coctio-
nis conspectis, bonæ quidem di-
cuntur, non tamen fideles, &
certæ. 386
Crisis nulla bona cruditatis signis
conspectis 283
Crisis ante statum non sunt omni-
no bonæ. 383
Crisis statum anticipantes una al-
tera deterior. ibid.
Crisis non juvantes, malæ. 74
Crisis etiamsi cum coctionis signis
appareant, nisi morborum ideis
congruant, raro juvant. 387 & f.
Crisis exitiales quomodo cognos-
cantur. 387
Crisis etiam cum aliquali coctio-
ne posse esse lethales, ab exem-
plis confirmatio. 391
Crisis exitiales quomodo ab ex-
cretionibus indicentur. ibid.
Crisium exitialium cum conco-
ctione exemplum. 393
Crisis sæpe exitiales etiamsi ali-
qua coctio sese in excrementis
ostendat. 390
Crisis lethales cum signis coctio-
nis quomodo ab autore observa-
tæ. ibid.
Crisis multæ quo pacto lethales
dignoscantur. ibid. & seq.
Crisium exitialium signa. 387
Crisium exitialium ex pulsu judi-
catio. 388
Cruditates quomodo fiant. 339
Cruditas nunquam boni quicquam
præfagit. 341

INDEX RERUM.

D.

- D**eclinatio morbi ex natura & symptomatibus. 62
- Decubitu supino cur delectentur ægri, & nec malus. 160
- Decubitus optimus tria desiderat. *ibid.*
- Decubitus optimi signa. 95. & seq.
- Decubitus malus qui. *ibid.*
- Decubitus supinus quos affectus minetur. 97
- Decubitus delirium quid significat. *ibid.*
- Dejectiones, quæ facultatis actiones debiles denotant. 29
- Dejectiones crebræ biliosæ dysentericæ in acutis morbis pessimæ, & exitiales. 477
- Dejectiones rubræ pessimæ. *ibid.*
- Dejectiones porraceæ virides. *ibid.*
- Dejectionum colores exitiales. 478
- Dejectiones nigras esse pessimas. *ibid.*
- Dejectiones versicolores pessimæ. *ibid.*
- Dejectiones colloquativæ exitiosæ. *ibid.*
- Dejectiones insciis ægrotis quid significant. *ibid.*
- Delirium quid. 17
- Deliria quæ timenda quæ fecus. 85
- Delirii parvi notæ, & causæ. 89
- Deliria ex quibus causis. *ibid.*
- Deliria omnia, qualiacunque sint, cerebro læso fiunt. 89
- Deliria duplicia, alia in vigore febris, alia sine. 90
- Delirii ex septo transverso signa. 85
- Delirii a phrenitide destinatio. *ib.*
- Deliramus cur nonnulli magis phrenitici, nonnulli magis lethargici existunt. 89
- Deliria quæ magis, quæ minus mala. *ibid.*
- Deliria nulla sunt secura. *ibid.*
- Delirium nullum certum per se exitii signum esse potest. *ibid.*
- Delirium perpetuo malum, sed non exitiale. 255
- Deliria phrenitica omnia mala. 93
- Deliriorum pessima signa. 89. 100
- Dentium convulsio exitialis. 315
- Dentium stridores unde proveniunt. *ibid.*
- Desipientiæ tremulæ quæ sint. 87
- Desudationes quæ sint, & harum causæ. 445
- Desudationum inter se distinctio. 453
- Diastrale quid. 227
- Dies decretorii qui sint. 356. cum f.
- Dies omnes posse dici decretorios. *ibid.*
- Dies omnes ex Diocle decretorii ante diem vigesimum. *ibid.*
- Dies vere decretorii qui sint. 357
- Dierum decretoriorum cognoscendorum regula ex Hippocrate. 358
- Dies decretorii indices, & iudices, qui. 360
- Dierum decretoriorum loco in febribus intermittentibus accessiones considerati. 360
- Dies iudicatorii, indicatorii & intercedentes qui. *ibid.*
- Dierum decretoriorum causæ. *ib.*
- Dierum decretoriorum de causis variorum opinionum. 360. cum seq.
- Dies vigesimus terminus morborum salutarium acutorum. 299
- Diebus imparibus creatos morbos recte iudicari, & paribus non utiliter. 362

INDEX RERUM:

Dies iudicatorios fieri ab eadem caussa, ex qua accessiones, quippe ab humorum motu. <i>ibid.</i> cum seq.	Dormire ore hianti, malum. 100
Dolor quid. 132	Durities cum frigore in extremis partibus, lethalis. 127
Dolor multiplex. 133	E.
Dolor pulsativus quos affectus se- quatur. <i>ibid.</i>	E mprosthotonos quid 180
Dolor tensivus quis. <i>ibid.</i>	Empyi qui sint. 526
Dolor acutis quis. <i>ibid.</i>	Empyi quo pacto servantur. 518. & seq.
Dolores alii fixi, alii mobiles. <i>ib.</i>	Error eorum qui tremorem pro rigore accipiunt. 172
Dolor ex quibus causis. <i>ibid.</i>	Error eorum, qui decubitum su- pinum laudabant. 96
Dolor omnis qualiscunque vires resolvit. <i>ibid.</i>	Error nullorum de veteroso fo- mno. 153
Dolores qui minus mali. 134. cum seq.	Evacuationes delirium liberantes, quæ sint. 91
Dolores inflammatorum qui. <i>ib.</i>	Evacuationem sanguinis in insa- nientibus cur mederi per hæ- morrhoidas moliantur. 435
Dolor qua ratione febre solvatur. 133	Exanthemata copiosa cur mala a- quando. 538
Dolorem capitis quid solvat. 135	Excrementa cocta, & cruda quæ. 339
Dolores qui boni. 137. cum seq.	Excrementa concocta certa salutis indicia. <i>ibid.</i>
Dolores mali qui. 139	Excrementorum coctiones & cru- ditates ad prognosin plurimum faciunt. 338
Dolor quos affectus causare possit. 140	Excretiones omnes, dolorem non sedantes, malæ. 68
Dolores partes ignobiles occupan- tes, quando boni, quando mali. 142	Excretiones natura congruentes, quæ. 380
Dolores absque iudicatione soluti inutiles, & quare. 142	Excretiones non juvantes, malæ. 75
Dolores partem aliquam occupan- tes, si ab ægris non sentiantur, mali. 143	Excretiones, quæ juvare debent & non juvant, malæ. <i>ibid.</i>
Dolores in acutis, qui salutem, qui exitium. 70	Excretiones salutem denotantes. 14
Dolorem non sentire ægrotos quid. 70	Excretiones optimæ quæ sint. 343
Dolor absque ratione diminutus quid significet. 45	Excretiones principio morborum non esse per se bonas. 343
Dolores suppurationem notantes. 525	Excretionis copiosæ salutaris a mi- nus salutaribus distinctio. 433
Dorsu pustulæ quam prædicendi vim habeant. 324	Ex-

INDEX RERUM.

- Excretionēs symptomaticæ quæ & caussæ ipfarum:** 345
- Excretionis sanguinis salutaris quæ conditiones.** 433
- Excretionēs factæ a natura non semper ægros liberant.** 418
- Excretionēs symptomaticæ quæ.** 461
- Excretionēs symptomaticæ semper malæ.** 346
- Excretionum secundum Truncavellium divisio.** 347
- Excretionēs & abscessus ante coctionem & in principiis morborum conspiciuntur, contra multorum medicorum opiniones, aliquando bonæ.** 347
- Excretionum symptomaticarum signum proprium.** 463
- Excretio alvi num bona vel mala sit, ex coctionis signis cernes.** 533. cum seq.
- Excretionēs omnes in principio morbi, crudo adhuc humore, lethales.** 386
- Excretioni per alvum necessario præcedere dolorem & mordicationem in intestinis.** 415
- Excretionēs sanguinis sufficientes etiam ante coctionem ut plurimum esse salutarēs.** 353
- Excretio sanguinis pauca quando bona, quando mala.** 440
- Excretio sanguinis exitialis quæ.** 438
- Excretio sanguinis copiosa quæ mala pareat.** 440
- Excretionēs alvi bonæ bifariam salvum indicare possunt.** 465
- Excretionis alvi salutaris signa.** 466. cum seq.
- Excretionis alvi pessimæ signa.** 470. cum seq.
- Excrementa dura & spirosa quid portendant, & ex quibus caussis fiunt.** 472
- Excretionēs liquidæ pingores vitiosæ albæ, ex quibus caussis, & quid prædicant.** 473. & seq.
- Excretio synceri hominis quid præfagiatur.** 474
- Excretio spumosa quid indicet. ib.**
- Excretio alba ex quibus caussis & quid præfagiatur.** 476
- Extenuatio cum ratione quid.** 479
- Extenuatio maxima, vel nulla in febricitantibus quid ostendat. ib.**
- Extenuatio cur prius in facie appareat.** 481
- Extenuatio ex quibus caussis. ibid.**
- Extenuationis caussarum depressio.** 280
- Extenuata facies, quando magis, quando minus exitialis.** 281
- Extremæ partes cur aliquando frigescant.** 123
- Extremæ partes vel frigidæ, vel calidæ in acutis morbis quid prænuncient.** 336
- Exspirationis utilitas.** 367

F.

- Facies quomodo salutem prædicat.** 294
- Facies quomodo mortem futuram annunciet.** 296. & seq.
- Facies rubor assiduus in longis lentisque febris, vel pulmonis inflammationis, vel suppurationis, aut sudorum est signum.** 296
- Facies Hippoc. quæ, & quid significet.** 284
- Facies rubra quid denotet. ibid.**
- Facies rubra, humore crudo existente,**

INDEX RERUM.

- stente, phreniticum futuram præ-
 sagit. 287. cum seq.
- Facultatum omnium actiones ro-
 bustæ quomodo cognoscantur. 13
- Facultatis naturalis ad demon-
 strandum robur duæ sunt actio-
 nes præcipuæ. 13
- Facultatis ratiocinatricis languor
 & debilitas quibus dignoscatur.
 19
- Facultas mortua quomodo robur
 naturæ ostendat. 246
- Facultatem motricem quæ præ-
 languida ostendant. 20
- Facultatem sentientem, quæ debi-
 lem significent. 21
- Facultates animales & vitales a
 naturali procedere & quomo-
 do. 262
- Facultas naturalis quomodo ad
 præfagiendum faciat. 263
- Facultatis naturalis tres opera-
 tiones & quæ. ibid.
- Facultatis vitalis cognitionem ad
 prognosticandum plurimum va-
 lere. 225. cum seq.
- Facultatis vitalis robur unde co-
 gnoscitur. ibid.
- Facultas vitalis quæ debilis.
 ibid.
- Facultatis vitalis instrumenta sub-
 ministrantia, quæ. 226
- Facultatis, naturalis vitalis, atque
 animalis actiones. 11
- Facultas naturalis vel læsa vel be-
 ne se habere unde cognoscatur.
 398
- Facultas prostrata exitiale signum.
 69
- Fatuitas etiam in homine non æ-
 grotante periculo omnino non
 caret. 101
- Fatuitas & oblitio memoriæ sunt
 symptomata. ibid.
- Fatuitatis & oblivionis eadem
 sunt causæ. ibid.
- Fauces secundæ & inflatæ quid
 notent. 324. cum seq.
- Febris singultuosa quæ. 199
- Febres fumantes quales sint, &
 quomodo fiant. 71
- Febres simplicissimæ, & deterri-
 mæ quæ sint. 356
- Febres typhodes dictæ, exterius mite-
 res, intus turbantes. 45
- Febres semitertianæ pestilentes
 grassatæ. 45
- Febres acutas raro recte paribus
 diebus judicari. 428
- Febres ardentes paribus diebus non
 utiliter judicari. 429
- Febris quartana cur in convulsio-
 nibus solvendis plus valeat. 188.
 & seq.
- Febrem quartanam per largam
 sanguinis e naribus fluxionem
 fuisse judicatam. 404. cum seq.
- Fervor in gutture quid denotet. 378
- Fervor in gutture in quibus lethali-
 lis & in quibus non. 533
- Flammans facies non semper
 phlegmonis signum. 120
- Fœtor in excretis per vomitum,
 malus. 113
- Fœtor ægrotis apparens circa ob-
 lata, malus. 114 & seq.
- Frigiditas extremorum in febribus
 continuis semper mala. 123
- Frigiditas moderata corporis
 quando bona. 125. cum seq.
- Frigiditas in quibus corporibus le-
 thalis. 125
- Frigiditas extremarum partium
 cum limone lethalis. ibid.
- Fri-

INDEX RERUM.

- Frigiditas expurgatione, mala. 127
 Frigiditatem extremarum partium
 duo lethalem reddunt. *ibid.*
G.
Gaudium quæ mala faciat. 53
Genæ rubræ quid significant. 311
 Genæ rubræ signa vel cerebri in-
 flammati, vel pulmonum, vel
 pleuræ. 312
 Genarum rubor in purulentis un-
 de. 529
 Genæ lividæ quid denotent. 314
 Guadagnina uxor authoris ardente
 febre cum fluxu bilioso dysente-
 rico mortua. 477
 Gustus depravatus in ægrotis non
 semper malus. 109
 Gustus depravatus ex quibus caus-
 sis. 114
H.
Hæmorrhagia sive sanguinis
 fluxus, plurimos morbos
 judicat. 400
 Hæmorrhagiæ futuræ signa. 401.
 cum seq.
 Hæmorrhagia in quibus potius ex-
 spectanda, in quibus contra sup-
 puratio. 401
 Hæmorrhagia in quibus morbis
 accedat. 402
 Hæmorrhagiæ proprium signum
 capitis dolor. 402. & seq.
 Hæmorrhagiæ futuræ ex facie
 præcognitio quomodo habenda.
 404. & seq.
 Hæmorrhagiam quomodo lachry-
 mæ portantant. 406
 Hæmorrhagia quo tempore mor-
 bi apparet. *ibid.*
 Hæmorrhagiam ut plurimum præ-
 cedit aurium tinnitus. 404
 Hæmorrhagiam cur præfagiat ve-
 narum pulsus. *ibid.*
 Hæmorrhagiæ propria signa. 405
 Hæmorrhagiam cur significat hy-
 pochondriorum tensio. 404
 Hæmorrhoides suppressæ quæ ma-
 la concitent. 53
 Hæmorrhoides immodice fluentes
 quos morbos pariant. *ibid.*
 Hiatus oris quam ob causam
 fiat. 99
 Hieronymus Aqua pendens. 301
 Horror quid. 211
 Horrores quid in acutis. 211
 Horror quid. 211
 Horror a rigore quomodo diffe-
 rat. 212
 Horrorum causæ. *ibid.*
 Horrores boni qui. 213
 Horrores mali qui. 215. cum seq.
 Horrores crebri suppurationem fu-
 turam denotant. 214
 Horrores qui sunt in iis, qui sup-
 purantur. 527
 Horror ex timore. 202
 Humorum mutatio periculum con-
 junctum habet, aliquando nul-
 lum. 131
 Humorum multitudo quid faciat
 ad prognosticum. 73
 Humores turgentes quid præfagi-
 ant. 73. cum seq.
 Humores facere ad cognoscendos
 morbos debiles. 43
 Humores calidos faciles esse ad
 motionem. 373
 Humorum duplex inclinatio. 399
 Humores calidi non egent facul-
 tate valida, ut abscessus fiant,
 contra frigidi. 396
 Humores insigniter putrefactos fie-
 ri veneno. 59
Hu-

INDEX RERUM.

- H**umidus & calidus aer facit morbos pestiferos. 50
 Humiditas aeris pessima. *ibid.*
 Hypochondrium quid. 325
 Hypochondria naturaliter se habentia quid prædicant. 326
 Hypochondria quæ pessima. 307
 Hypochondriorum tensio, qui sanguinem fluxurum prænunciet *ib.*
 Hypochondriorum tensio, quomodo bona, quando mala. 326
 Hypochondriorum tensio ex quibus causis. 327
 Hypochondriorum tensio cum duritie, qualis. 328
 Hypochondriorum tensio cum flatu qualis. 329
 Hypochondrii dolor cum tensione quid præfagiat. 331
 Hypochondriorum suppuraciones malæ. 332
 Hypochondriorum pulsus quomodo delirium indicat. 334
 Hypochondriorum tumor durus & dolens pessimus. *ibid.* & seq.
 Hypostasis quo pacto distinguatur a sedimento inæquali divulso. 492
- I.**
- I**gnorantia cum rigore mala & cur. 102
 Inquietationes cur a febribus ardentibus maxime. 164
 Inquietatio in morbis quid denotet. 160
 Inquietatio quid Hippocr. & Galeno. 167
 Inquietudo quid in acutis significet & a quibus causis. 71
 Inquietationes exitiales & salutare criticæ. 71. & seq.
 Inquietatio aliquando flammantis in hypochondriis ipsis affectio- nis symptoma. 171
 Inquietos sive anxios quid faciat ægros. 167
 Inquietatio cur præcedat crisin. 168
 Inquietatio omnis, nisi Crisin præcesserit, mala, & cur. 164
 Inquietatio quando minus periculosa. 164. & seq.
 Inquietationes criticæ ab aliis quomodo distinguantur. *ibid.*
 Inspirationis utilitas. 245
 Insomnia conspicua quæ bona, quæ mala. 93
 Indicatorium non indurans quid, & difficilius judicii cur. 391
 Indicium ex solis pulsibus malis nunquam ferendum. 238
 Judicatoria quæ non judicans quid significant. 75
 Indicatoria lethalia quæ sint. *ibid.*
- L.**
- L**abium contractum quid aliquando portendat. 315
 Labium perversum vel exulceratum quid indicet. *ibid.*
 Lacrymarum distinctio voluntaria, & non voluntaria. 330. & seq.
 Lacrymas spontaneas bifariam dici. *ibid.*
 Lacrymæ voluntariæ ad prognosin parum faciunt. *ibid.*
 Lacrymæ involuntariæ semper malæ. *ibid.*
 Lacrymæ criticæ quomodo deprehenduntur. 299
 Lassitudinem spontaneam interius causa habentium triplex differentia. 144
 Lassitudo ulcerosa quam parum corporis occupet. *ibid.*
 Lassi-

INDEX RERUM.

- Lassitudo tensionis* quam partem affectam indicet. 145
Lassitudines diu durantes quæ. ib.
Lassitudo boni iudicii quæ. 145
Lassitudo mala quæ. 146
Linguz conspectus plurimum ad præfagiendi artem facit. 316. & s.
Linguz virides, rubræ, nigræ, aridæ & albæ unde. 317
Lingua quomodo & ex quibus causis mutari possit. 316
Lingua bene valenti similis in acutis morbis optimum signum. ib.
Lingua pro varietate humorum tingi. 317
Lingua mollis quid prædicat. 316
Lingua boni iudicii quæ. 318
Lingua mala quæ. ibid.
Lingua alba, crassa, coenosa, quid significet. ibid.
Lingua flava quid, quid nigra denotet. ibid.
Lingua tremula quid prænunciet. ibid.
Lingua livida, omnium linguarum maxime lethalis. ibid.
Linguz diminutz quid futurum prænuncient. 319
Lingua phrenicorum quæ. ibid.
Lingua licet pessima per se sine aliis signis mortem indicare nequit. 320
Lingua arida sine siti quid denotet. 321
Lingua arida & aspera quid significet & quando mala. ibid.
Linguz trementis causz & quid prænuncient. 322
Lumborum dolores quomodo ex fluxione mensium. 407
Lumborum doloris ab alvi excretionem ab eo, qui vel hæmorrhoidas vel menses prænunciat differentia. 417
- M.
- M**aniodis qui fiat. 87
Marina Theupola febre ardente cum diarrhæa mortua. 398
Martianus Medicus ad Galenum de prædictione. 2
Medicamenta non iuvantia quid significant. 74
Medici unde sanguinis missionem aliamque evacuationem mutuati sint. 428. & seq.
Medici artis prognosticæ ignari, sed tamen prudentes, quomodo ad præfagiendum se habent. 3
Menses suppressi quos affectus concitent. 52
Mensium per nares purgatorum observatio. 405
Mensium signa antecedentia quæ. 408
Mente perturbatis sæpe imaginatio aliis, illa his vitiat. 78
Mente non constantes quot modis dicantur. ibid.
Mente non constare quid significet. 76
Mentis perturbatio quam facultatem & qua ratione, afficiat. ib.
Mens turbata in ægrotis aliquando bonæ crisis signum. 77
Mentis constantia in ægrotis non semper sanitatis futuræ signum. ibid. & 88
Mentis constantia in quibus morbis salutem prædicat. 78
Mente constare qui dicantur. 76
Mentis inconstantia malum signum. ibid.
Mentis non constare qui Galeno dicantur. 79
Mentis turbatz vera signa. ibid.
Mentis turbatz e particularibus

INDEX RERUM.

membris signa.	80	bus	362
Mentem turbatam iri quæ significat.	81	Morbi acuti sæpe multiplices cursu judicantur.	417
Morbi debiles ab ipsorum causis cogniti.	40. & seq.	Morbi acuti frequentissime sudoribus judicantur.	413
Morbi natura potentiores quibus cognoscantur.	44	Morbus, veluti dux exercitus, tentat corpus tanquam arcem oppugnare.	4
Morbi natura potentiores ex suis causis qui.	49	Morbis qui magis & qui minus periclitentur.	53. & seq.
Morbum fore salutarem ex quibus signis haberi possit.	398	Morbus regius quo nomine ab autoribus & quare appellatur.	57
Morborum robur & imbecillitas a quibus cognoscantur.	34. 35	Morbus regius quid & quotuplex.	288
Morbi debiliores natura, ex ideæ magnitudine atque more.	57	Morosus quid.	85
Morborum temporis triplex differentia.	422	Morituri quo tempore morbi decedant.	59
Morbi salutares omnia tempora pertranseunt.	61	Mortifera tria medicis vocata quæ.	257
Morbis pernicialis quibus judicatur.	66	Motrix facultas tripliciter læditur.	160
Morbis arietis dictus.	41	Motrix facultas quomodo diminuitur, resolvatur, vitietur. <i>ibid.</i>	
Morbi debiles ex causis quomodo animadvertantur.	41	Motricem facultatem ex decubitu optime cognosci.	<i>ibid.</i>
Morbi tolerantia, & intolerantia quid notet.	72	Motum in decubitu a duobus pendere.	<i>ibid.</i>
Morbis ad oppugnandum corpus militum loco symptomatibus utitur.	5	Motus tardus in corpore quid significet.	95
Morbi qui in variis ætatibus sunt.	53	Mutationes morborum in morbis quid significant.	59
Morbos sævos & benignos quæ notent.	37	Mutationes sex numero quæ in morbis observantur.	367
Morbi acuti & medii quando terminentur.	422	N.	
Morbi acuti ex delapsu qui dicantur.	<i>ibid.</i>	N arium prognostica.	315
Morborum acutorum differentia.	<i>ibid.</i>	Natura, veluti arcis præfectus, corpus defendit a morbi insultibus.	4
Morbis peracutus statim extremos labores habet.	64	Naturam quandoque ante tempus inopinanter morbum aggredi & vincere.	5
Morbos acutos imparibus diebus utiliter judicari, minime pari-		Natura ad corporis partes defendendas militum loco functionibus	

INDEX RERUM.

bus utitur.	ibid.	O.
Naturam quæ robustam, & debilem significant.	ibid.	O blivio ægrotis superveniens quando bona. 103
Natura quamobrem ante tempus quandoque pugnat contra morbum.	6	Oblivio in acutis morbis quid significet. 19
Naturæ robur & imbecillitas a quibus dignoscatur.	7	Oculi ad prædictionem plurimum facere. 298
Natura quid sit.	ibid.	Oculi in ægris sanis similes salutem quomodo polliceantur. 298
Naturam fundari in calore innato.	9	Oculi sani qui. ibid.
Naturam non carere discursu, & quadam providentia prospicere corpori.	ibid.	Oculi sani soli per se salutem non indicant. 298
Natura triplex est.	ibid.	Oculi ex quibus causis permutari possint. ibid.
Naturæ tres sunt facultates.	ibid.	Oculi quomodo eruptionem sanguinis ostendant. 301
Natura videtur non carere discursu.	6	Oculi rubri quando bona, quando mala prænunciant. ibid.
Natura non æque omnes partes corporis, sed quasdam plus & quasdam minus defendit.	ibid.	Oculorum præfagium bonum in tribus consistit. 302
Naturæ primo curæ sunt viscera mox aliæ partes.	ibid.	Oculi mali qui & quid præfagiunt. ibid.
Naturam sæpius, ut viscera liberat, demittere impetum morbi ad partes ignobiliores.	ibid.	Oculi quomodo convulsionem futuram præfagiunt. 304
Natura quomodo ad crises faciendas moveatur.	368	Oculi inæqualis magnitudo ad prognosticandum plurimum facit. 305
Natura quomodo ad excretionem irriteretur.	369	Oculi tumidi in morbis acutis mali. ibid.
Natura in principio morborum nihil boni excernit.	388	Oculi variati quare mortem præsentem præfagiant. 306
Naturarum & habituum corporum aptitudinem multum facere ad conjiciendos morbos magnos & sævos, & parvos mites.	403	Oculi instabiles, fixi, cur lethales. ibid.
Naturalis facultas a quatuor functionibus innoscit.	338	Oculi cur pervertuntur. 307
Nihil exspuere in pluriticis pulmonis quid significet.	379	Oculorum perversiones non perpetuo malæ. 308
Nubeculæ in urinis quid noceant.	491	Oculorum clausio in acutis morbis cur perpetuo lethalis. ibid.
Nutritio quorum opera perficiatur.	263	Oculorum suspitiones malæ. 309
		Oculi album, rubrum si spectetur, malum. 309
		Oculi si pituitoso excremento in morbis referti sint, quid denotent. ibid.

INDEX RERUM:

Oregmone & ranticum.	533	Phreniticorum obscurorum triplex silentium.	94 & seq.
Os stomachi ab antiquis cor vo- catum. P.	419	Phreniticorum perniciosorum symptomata.	95
P alpitatio quid.	176	Phreniticis unde tremor.	ibid.
Palpitationes in quibus parti- bus fiant.	ibid.	Phrenitis tremula quæ.	ibid.
Palpitationum Caussæ.	177	Phrenitis vehementis symptomata quæ & quæ tempore superven- niant.	95. & seq.
Palpitationi cur frequenter cor & ventriculus subjiciantur.	ibid.	Phrenitis tremori conjuncta, le- thalis.	96
Palpitatio critica quæ.	ibid.	Phrenitici omnes exitiosi in con- vulsionem desinunt, ut in tre- morem terminatum.	ibid.
Palpitiatio salutaris quæ.	ibid.	Phrenitico palpitiatio superveni- ens lethalis & quare.	97
Palpitiatio quæ periculosa.	178	Phreniticorum excretiones quæ le- thales.	ibid.
Palpitationes totius corporis quid significant	ibid.	Phreniticos circa necessaria errare, pessimum.	ibid.
Paraplexia ex febribus acutis sem- per mala.	351	Phreniticorum crebra mutatio quid denotet.	98
Partium corporis, cum nobilium tum ignobilium, morbo vexata- rum significatio.	73	Phrenitis omnis ex debilitate pro- cedens lethalis.	ibid.
Partes ignobiles in morbis dum humoribus obsidentur, quomo- do salutem prædicant, si contra humores ab ignobilibus ad no- biles deferantur, mortem præ- nuncient.	354	Phrenitidum exitialium quid pro- prium.	186
Partes principes quæ.	ibid.	Phthoes, & phthysis, quid	526
Partes non principes & ignobiles quæ.	ibid.	Phthificis purulentis aliquando pars aliqua corporis humiditate re- pletur.	118
Partes corporis tumidæ quid si- gnificant.	285	Pituita quales morbos faciat.	61
Partes colore mutari quæ di- cantur.	286	Potus vini immoderatus quos mor- bos creet.	52
Paratidum futurarum signa & in- dicium.	539	Potum immodicum refrigerare.	49
Pestem fieri a pravis cibis.	49	Pluritidum quæ sæva, quæ beni- gna.	35
Pestis caliditate immodica obor- ta.	ibid.	Pleuritides scitæ periculosissimæ cur.	37
Phrenitis a paraphrasi quomodo distinguitur.	84	Pleuritides pestilentes Bassani, & Marosticæ evulgatæ.	51. 524
Phrenitis quomodo judicetur.	90	Præfagiendi utilitas ad medicos.	3
Phrenitim sequentia sympt.	84	Præfagiendi artis utilitas ad ægro- tos.	1
Phrenitico si sputatio frequens su- perveniat, quid significet.	405		
Phrenitides obscuræ lethales.	93		

INDEX RERUM.

- Prædictio salutis ac mortis ex quibuscunque sensibus exterioribus.* 104
Prædicendi regula a diebus decretoriis. 366
Præfagiendi totum officium ex perspecto virium robore dependet. 108
Præfagituro tria sunt semper attendenda, arteriarum pulsatio, respiratio, & ciborum appetentia. 91
Prædictiones a Galeno in multis. 3
Principium morbi ex symptomatum ratione. 63
Principium morbi ex natura concoquente. 64
Pulsuum significatio. 27
Pulsus quid 225
Pulsuum divisio. *ibid.*
Pulsus omnes decem generibus comprehenduntur. 228
Pulsuum differentiarum ex quibus colligantur. *ibid.*
Pulsus vehemens, languidus, mediocris qui sit. 228
Pulsuum quartum genus, quod sit. *ibid.*
Pulsuum quintum genus, unde desumatur. *ibid.*
Pulsus, creber, frequens, & rarus quis. *ibid.*
Pulsuum sextum genus, unde petatur. *ibid.*
Pulsuum genus septimum, unde habeatur. *ibid.*
Pulsus Eurhythmus, Arythmus, heterorhythmus, Echyrhythmus, qui. 229
Pulsuum octavum genus, quomodo spectatur. *ibid.*
Pulsus æquales, & inæquales qui. *ibid.*
Pulsus inæqualis differentia *ibid.*
Pulsus impartiatius quis. *ibid.*
Pulsus Myurus quis. 231
Pulsus undosus, formicans, vermicularis, hæcticus, vibratus, serratus, qui. *ibid. & seq.*
Pulsus Myurus a Myuro quomodo differat. *ibid.*
Pulsus deficiens qui. *ibid.*
Pulsuum ordinatorum, & inordinatorum genus quod dicatur. 232
Pulsuum causarum tres. *ibid. & seq.*
Pulsuum frequentium, rarorum tardorum, & parvorum causarum. *ibid.*
Pulsuum causarum tribus variatis quomodo varios pulsus efficiant. *ib.*
Pulsus immutantes causarum intrinsecarum, & extrinsecarum. 233
Pulsus magnus qui fiat. *ibid.*
Pulsus mediocris, & longus unde. *ibid.*
Pulsus brevis, angustus & latus unde. *ibid.*
Pulsus altus, humilis, & celer unde. *ibid.*
Pulsus frequens, vehemens, languidus, durus, mollis, plenus vel inanis, ex quibus causis. *ibid.*
Pulsus intermittentes unde procedant. 234
Pulsuum recurrentium, & Myurorum causarum. *ibid.*
Pulsuum Dicrotorum, undosorum, vermicularium, formicantium, convulsivorum vibrosorum, & herratorum causa. *ibid.*
Pulsus facultatem firmam indicantes *ibid.*
Pulsus facultatem debilem indicantes qui. 236
Pulsus salutem & exitium prædicantes qui. 237
A a a a 3. Pul-

INDEX RERUM.

- Pulsus** indofus sudorem futurum
 ꝑ hunciat. 238. & seq.
- Pulsus** parvi, humiles, tardi quan-
 do exitiofi. *ibid.*
- Pulsus** maxime exitiofi qui. 239
- Pulsus** intermittens in juvenibus
 peffimus & quare. 240
- Pulsus** intermittens casus singu-
 laris & rarus. *ibid.*
- Pulsus** intermittens cur in senibus
 non ita periculofus. 241
- Pulsus** febricitantium cur aliquan-
 do fanorum fimiles fint. 243
- Pulsuum** moderatum in febricitan-
 tibus cauffæ tres, & quæ. 243
- Pulfuum** doctrina quare ab Hip-
 pocr. paucis pertractata fit *ibid.*
- Purgantibus** cur in principio mor-
 borum uti non liceat. 431
- Purgationes** tum arte tum natura
 factas non juvantes, effe malas. 75
- Puris** five vomicæ eruptionis ra-
 tio, cauffa, tempus. 530
- Puris** generationis notæ ex Hip-
 pocr. 512
- Purulenti** quibus fignis dignofcan-
 tur. 529
- Purulentorum** quale prognofiti-
 cum. 530
- R.**
- R**efrigeratio repentina quando
 malum non fignificat. 129
- Regius** morbus fit hepate male af-
 fecto. 288
- Regius** morbus ex tribus fit. tumo-
 re duro, inflammatione & ob-
 ftructione. 288
- Regius** morbus quomodo ex tri-
 bus prædictis cauffis procre-
 tur. *ibid.*
- Regius** morbus quando boni iudi-
 cii. 289
- Regius** morbus cur ante feptimum
 non bonus. 290
- Regium** morbum apparentem an-
 te feptimum, malum effe proba-
 tur, Hippocratisque fententia
 confirmatur. *ibid.*
- Regio** morbo affecti quomodo ju-
 dicantur. *ibid.*
- Regius** morbus criticus salutem
 oftendit. 292
- Regius** morbus malus, & lethalis
 quis *ibid.*
- Regius** morbus febribus fuperve-
 niens, cur bonus. *ibid.*
- Respirationis** effentia diverforum
 opinionis. 245
- Respiratio** quid fit. *ibid.*
- Respirationis** cauffa triplex. *ibid.*
- Respirationis** differentia quæ. *ib.*
- Respiratio** magna & parva quæ. *ib.*
- Respirationes** æquales & inæqua-
 les quæ. 246
- Respirationes** ordinatæ & inor-
 dinatæ quæ. *ibid.*
- Respirationes** rythmæ, & aryth-
 mæ quæ. 247
- Respirationis** cauffæ quæ. *ibid.*
- Respirationis** fignificatio. 55
- Respiratio** quomodo fiat. 247
- Inspiratio** & exspiratio quomodo
 fiant. 247
- Respiratio** quomodo lædatur. *ibid.*
- Respiratio** magna quæ. 249
- Respirationum** diverfarum simpli-
 cium cauffæ. *ibid.*
- Respiratio** facilis ad salutem præ-
 dicendam multum facit. 222
- Respiratio** fublimis quæ & quid
 indicet. 260
- Respirare** fummis naribus pro di-
 verfitate affectuum varias habet
 cauffas, & præditiones. 261
- Respiratio** luctuofa lethalis, & ex
 quibus cauffis. 262
- Re-

INDEX RERUM.

- Respirationes compositz plurimum ad prædictionem faciunt. 248
- Respirationes compositz quæ, & quid significant. 249
- Respirationes æquales & ordinatæ, earumque contrariæ, ex quibus causis procedant. 250
- Respiratio frigida quid significet, & quid per eam intelligendum sit. ibid.
- Respiratio secundum naturam ad salutem prædicendam plurimum facit. 251
- Respiratio læsa semper mala, per se sola vero exitium significare nequit. ibid.
- Respiratio læsa aliis læsis operationibus conjuncta lethalis. ibid.
- Respirationes malæ quæ, ibid.
- Respirationes aliis conjunctæ operationibus læsis quæ lethales. 252
- Respiratio magna & velox, magna & tarda, parva & velox, parva & tarda, magna & frequens, magna & rara, quid significant. ibid. & seq.
- Respirationis lethales quæ. 255
- Rigor quid denotet. 21
- Rigor quid. 202
- Rigorem absque febre fieri posse. ibid.
- Rigere & non rigere qui dicantur. ibid.
- Rigor a frigido quomodo proveniat. ibid.
- Rigorem causæ quæ. 203
- Rigores a quibus partibus incipiunt. ibid.
- Rigorum & caloris in febribus causæ. 202
- Rigores boni sive periodici qui sunt. 205
- Rigoris boni duo propria. ibid.
- Rigore desinente corpora triplicem ob causam incallescunt. 207
- Rigor sanguinis fluxioni superveniens sæpe bonus. ibid.
- Rigores pessimi qui. 208. & 210
- Rigores æstuosi periculosi. 208
- Rigores continui periculosi. 211
- Rigores ob suppressionem urinæ quomodo fiant. 412
- Rigores in acutis morbis quomodo aliquando crisin præcedant. 370. & seq.
- Rigores eorum qui suppurantur. 527
- Rubor apparens in quibus partibus malus. 290
- Rubor in quibus corporis partibus bonus. ibid.
- Rythmus in pulsu quid indicet. 167

S.

- S**anguinis excretio in quibus appareat. 430
- Sanguinis excretiones per stomachum raro bonæ. 430
- Sanguinis excretionis duplex differentia. ibid.
- Sanguinis excretioni bonæ necessario perfecta concoctio præcedit. ibid.
- Sanguinis excretionem etiam morbo crudo salutem aliquando prædicere & quare. 431
- Sanguinis tempestiva profluvia ut semper juvant, si intempestiva, nihil. 419
- Sanguinis eruptione qui morbi judicentur. 378
- Sanguinem per hæmorrhoidas fluxurum quæ indicent. 410
- Sedimentorum in urinis causæ. 491

INDEX RERUM.

Senectutis morbi.	54	Sitis immoderata quid significet.	270
Sensuum exteriorum bona vel mala constitutio cur ad prædictionem plurimum conducatur.	104	Siti in febribus ardentibus ægros carere malum, & cur.	270. & s.
Signa bona in morbis.	37	Sitis cur non maxima aliquando in morbis acutis.	273
Signa judicatoria quæ.	370	Sitis ablata per se sola signum lethale non est.	ibid.
Signa tria quæ in quovis morbo ad prædictionem plurimum faciunt.	129	Sitim ex ratione tolli quid sit.	274. & seq.
Signa supervenientia quotuplicia habeantur.	39	Somnus quid.	22
Signa mala quæ.	341	Somnus ex quibus causis.	146
Signa prava malum morbum significantia.	59	Somnus immoderatus quos morbos.	52
Signa eorum, qui suppurantur.	328	Somnus post cibum cur familiarior.	151
Signa quibus purulenti facti cognoscuntur.	ibid.	Somnus non naturalis quis.	ibid.
Singultus quid.	197. & seq.	Somnus quid in delirio secundo possit.	91
Singultus ex quibus causis.	199	Somnus in acutis quid.	73
Singultus qui a mordicatione oris ventriculi fiat.	ibid.	Somni in quo morbi tempore fugiendi.	168
Singultum etiam a medicamentis fieri.	ibid. & seq.	Somnus laudabilis & minus laudabilis quis.	150
Singultus in pueris unde.	ibid.	Somni veternosi qui.	151
Singultus qui minime timendi.	200	Somnus naturalis quis.	ibid.
Singultus qui periculum conjunctum habent.	ibid.	Somni bona signa.	154
Singultus quædam stomachi convulsio est.	201	Somnus quando bonus.	232
Singultus a vomitu ut plurimum malus.	200	Somnus malus quis.	151
Singultus in acutis febribus lethalis.	201	Somnus malus ex quibus causis.	156
Singultus ab immoderata evacuatione lethalis.	ibid.	Solutionis a Crisi distinctio.	366
Singultus cur in ictericis.	ibid.	Spasmus cynicus quis.	182
Singultus lethales quando judicandi.	ibid.	Spinæ ardores cur nonnunquam in mulieribus.	405
Singultus hepate inflammato qualis.	ibid.	Spiritus magnus quid sit.	254
Singultus in inflammatione hepatis exitialis.	ibid.	Spiritus magnus & rarus delirii signum.	ibid.
Sitis causa præcipua quæ.	260	Spiritus frequens inflammationem, & dolorem in locis principibus significat.	255
		Spiritus stertorosus quid indicet.	258
		Spiritus stertorosus lethalis a non le-	le-

INDEX RERUM.

lethali distinctio.	ibid.	Stillæ sanguinis in morbis acutis	
Sputum quid sit.	509	semper peritiosæ.	441
Sputum quarum partium affectus		Stomachi motus duplex.	197
judicet.	ibid.	Stultitia Galeno quid sit.	101
Sputorum differentia.	510	Stultitia, quæ ejus causæ. & seq.	
Sputorum omnium causæ. 510. & f.		Stupor sive torpor quid sit.	113
Sputi sanguinis, ex venis apertis,		Stuporem a cerebro originem du-	
crofis, ruptis ex inflammatio-		cere, qui cognoscatur.	114
ne, & causæ.	511	Stupores qui boni.	116
Sputa cruenta, & purulenta. ibid.		Stupor duplex est animi vel cor-	
Sputorum purulentorum sine sup-		poris.	114
puratione quæ sint signa.	512	Stupor ex quibus causis proveniat.	
Sputa mala.	35		ibid.
Sputa biliosa quid significant.	56	Sudare qui dicantur.	442
Sputa facultatis actiones prælan-		Sudorum differentia unde desu-	
guidas quæ notent.	33	mantur.	443
Sputa facile educi quid significet.	517. & seq.	Sudorum & urinarum materia ea-	
		dem.	ibid.
Sputa optima quæ.	ibid.	Sudorum materia in sanis quæ. ib.	
Sputa prava in iis, qui febre non		Sudor multus in somno factus quid	
vexantur.	519	significet.	444
Sputa flava, pallida, prædicere		Sudoris causæ quæ.	406. 445.
phthysin.	524	Sudores qui fiant in febribus con-	
Sputa exitialia.	ibid.	tinuis.	ibid.
Sputum sanguinis.	521	Sudores in febribus continuis quo-	
Sputa supprimi quid significet.	514	modo crudorum humorum mul-	
Status morbi cognitionem ad vi-		titudinem ostendunt.	455
tæ ac interitus prædictionem ex-		Sudorum materia quomodo ad cu-	
peri.	11	tim feratur.	ibid.
Status morbi futuri cognitionis		Sudores frigidi in morbis acutis	
ad prognosticum utilitas.	58	semper exitium ostendunt, in	
Status morbi quomodo salutem &		mitioribus longitudinem.	ibid.
quomodo mortem indicet.	59	Sudor in una parte sola erumpens	
Status morbi qui sit ex Hipp.	63	quid significet.	460
Status morbi & status naturæ qui.		Sudoris futuri signa.	414
	376	Sudor futurus quomodo ex pulsu	
Status morbi ex natura & sym-		undoso præferri possit.	413
ptomatis.	63	Sudoris signa tantum duo a non-	
Stertorosi qui.	532	nullis statuuntur.	ibid.
Stertor quid causæ judicium.	533	Sudore qui morbi judicantur.	379.
Stillæ sanguinis in acutis & ar-			414.
dentibus febribus spectatæ quid		Sudore aliquando totum corpus	
prænuuncient.	440	evacuari.	445

INDEX RERUM.

Sudoris boni notæ quæ. 447. & seq.	Systoles quid.	227
Sudores apparentes quarto die aliquando boni. ibid.	T.	
Sudor quomodo rigorem sequatur, & quomodo bonus. 447	T abes quid & causæ. 526	
Sudores mali qui. 449	Temperamentum calidum ad Crises aptissimum, ut contra frigidum contrarium, 375	
Sudorum divisio. ibid.	Temporum morborum utilitas ad victus rationem instituendam. 2	
Sudores mali qui. 237	Tempora morborum quid. 59	
Sudores mali languorem actionum significantes. 33	Tempora morbi quomodo inter se distinguantur. 424	
Sudor criticus, & symptomaticus qui. 450	Tempora morbi & naturæ simul æque observari in sanandis. 66	
Sudores copiosi unde fiant. 451	Tempus morbi celerius, moverique tempus naturæ, non est bonum. 67	
Sudores continui licet non copiosi mali & cur. ibid.	Tempora morborum a coctionis signis cognosci. 60	
Sudores copiosi non indicatorii in acutis febribus lethales. 452. & 458.	Tempora ab essentia morbi a symptomatibus & a materiæ transmutatione. ibid.	
Sudor paucus perpetuo malus. 453	Tempora morbi non convenire cum temporibus naturæ, sive materiæ. 61	
Surditas in morbis quid. 24	Tempora dari morbi, symptomatum ac materiæ transmutandæ. ibid.	
Surditas superveniens quando bona. 108	Tempora, anni inconstantia, quid præfagiant. 51	
Surditas superveniens quando lethalis. ibid.	Tensio omnis cum tumore vel duritie, atque dolore indurare viscerum inflammationes, 330	
Surditas delirii signum quando. 109	Tensio mollis unde. ibid.	
Surditas in acutis morbis ut plurimum mala. ibid.	Tensio mollis quid prædicat. 330	
Surditas aliquando post aures abscessus futuros significat. 107	Tetanos, sive distensio quid. 270	
Suppurati qui sint & quomodo fiant. 525	Timor quæ mala faciat. 53	
Suppuratorum prognosticum. 530	Tinnitus aurium in morbis unde. 110	
Suppuratorum paucoservari. 325	Tinnitus aurium non semper ex flatu. 111	
Suppurationis in partibus thoracis, & pulmonum notæ. 512	Tinnitus lethalem phrenisum quando denunciet. ibid.	
Suppurationis signa. 527	Tinnitus aurium in morbis longis gravem morbum minatur. ibid.	
Symptomata magna quæ non maligna. 57	Tor-	
Symptomata levia & parva visu quæ maligna. 38		
Symptomata mala præter rationem quid signent, & bona. 38. & seq.		

INDEX RERUM.

Torporos præter consuetudinem evenientes quales affectus futu- ros prænuñcient. 114	Vigilia quid. ibid. & seq.
Torporum cauffæ. 215	Vigilia cur aliquando multa, cur aliquando pauca. 147
Torporos in febribus, & apople- cticis mali. ibid.	Vigilia qualis ad præfagium fa- cit. 146
Torpor ex rigore cur malus. ibid.	Vigilia ex quibus cauffis. ibid.
Torpor raro in crisi apparet. 323	Vigiliæ salutem præcedentes quæ. 148
Tremor Galeno quid. 172	Vigiliæ quæ malæ & cur. ibid.
Tremor a convulſione quomodo distinguat. ibid.	Vigiliæ quos affectus pariant. 149 & seq.
Tremores quid notent. 19	Vigiliæ perpetuæ quid denotent. 150
Tremor ex quibus cauffis depen- deat. 173	Vigiliæ, ſi vacationibus superven- ientibus non liberentur, ma- læ. ibid.
Tremoris cauffarum tres differen- tiæ. 173	Virium robur quid ad criſin per- fectam & imperfectam faciat. 389
Tremor quomodo ex intemperie calida, humida, & ſicca. 173	Virium robur in omnibus affecti- bus attendendum. 224
Tremor quomodo ex animi paſ- ſione. 174	Vires, quas vocant medici. 11
Tremores quid in morborum prin- cipiis præfagiant. 175	Virtus poſtrata in acutis exitum ſignificare. 69
Tremores qui non timendi. ibid.	Viſus in ægrotis debilitatus non ſemper malus. 104
Tremores qui lethales. ibid.	Viſus in ægrotis læſus quando ma- lus. 106
Tremores in phreniticis non ſem- per lethales. 243	Viſo læſa quid. 24
Trincavellii error in excretionum diviſione. 351	Vita quid. 225
Typhomania quæ. 86	Vomit. cauffæ quæ. 408
V.	Vomituris cur non capitis dolor acutus. ibid.
Vacuationes cum arte tum na- tura factas non juvare, malum. 74	Vomituri cur vertigine tententur, cur horreant & rigeant. 410
Veneris uſus quos affectus faciat. 53	Vomitus futuri ſigna. 460
Veternoſi ſomni ſpecierum diſtin- ctio. 153	Vomitus tria ſigna a nonnullis ſta- tuuntur. 461
Viſtum pravum peſtem facere. 51	Vomitus futuri inſeparabile ſig- num dolor capitis, & cardial- gia. 404
Vigiliarum ſignificatio. 21	Vomitus qui ſalutem, qui contra exitum præfagiat. 460
Vigiliæ quid ſignificent in mor- bis. 72	Bb bb 2
Vigilia & ſomnus naturalis qua- lis, & quid ex his præfagien- dum. 146	Vo-

INDEX RERUM.

Vomitus in morbis acutis ex quibus caussis.	ibid.	Urinarum contentarum causæ.	491
Vomitus in statu morbi cum signis coctionis in morbis acutis salutem prænunciat.	461	Urinæ colliquantæ.	488
Vomitus mali actiones debiles denotantes.	ibid. & seq.	Urinæ oleosæ quoruplex exhalatio.	ib.
Vomitus salutaris quis.	463	Urinarum lividarum causæ	488 & seq.
Vomitus absque signis coctionis diurnitatem morbi prædicat.	ibid.	Urinarum turbidarum cognitio & prognosis.	489
Vomitus pessimi qui.	ibid.	Urinarum mordacium causæ, & febridarum,	491
Vomitus mali quando appareant.	464	Urinarum æqualitatis & inæqualitatis causæ.	ibid.
Vomitus pauci quid significant.	461. 476.	Urina optima quæ.	493
Vomitus humoris synceri pessimus, & quare.	462	Urinarum optimarum ratio.	494. & seq.
Vomitum versicolore lethalem, & quare.	ibid.	Urinæ salutare aliquando apparere possunt in moribundis, & quare.	343. & seq.
Vomitus male olentes quid ostendat.	463. & seq.	Urinæ coctæ in febribus semper bonæ.	345
Vomitus æruginosi quid denotent.	464	Urinæ concoctæ in quibus affectibus, si ad salutem tendant, spectari debeant.	360
Vomitus in phreniticis tria ostendit.	ib.	Urina cruda quomodo cognoscatur	343
Vox vitata quæ.	219	Urinæ quæ facultatis actiones prælanguidas significant.	31
Vox rauca quomodo reddatur.	ibid.	Urinæ albæ, tenues, diu perseverantes, in acutis morbis exitiosæ.	29
Vocis diminutæ differentia.	218	Urinarum turbidarum prognosticum.	501
Vocum diversarum causæ.	ibid.	Urinas non residentes, neque clarescentes, ceteris esse peiores.	ibid.
Voces diminutæ in quibus morbis male.	ibid.	Urinarum colores quid præfagiant.	503
Vox acuta quando, & quare lethalis.	ib.	Urinarum nigrarum judicium.	504. & s.
Vocis privatio qui fiat.	219	Urinarum oleosarum judicium.	504
Urina quid sit.	480	Urinarum multarum, & paucarum judicium.	ibid.
Urinæ ex materia triplex.	480	Urinarum inscisci ægrotis excretarum judicium.	ibid.
Urinarum differentia.	482	Urinarum recte valentium colore & substantia similibus in morbis exitiosis causæ.	ibid.
Urinas nigras dari tenues.	ibid.	Urinæ oleosæ.	426
Urinæ quæ crasæ ex coloribus.	481	Urinarum pinguium differentia, & causæ.	488
Urinarum contentio quid. 7. 482. Et differentia omnes.			
Urinarum tenuium causæ.	484		
Urinarum multarum paucarumque causæ.	ibid.		
Urinarum colore variarum causæ.	ibid.		
Urinis gibbas hepatis partes purgari.	480		
Urinarum utilitas ad prognosin.	ibid.		

CORRIGENDA. Pag. 9. lín. 33. altricem, lege, alteratricem. P. 10. l. 6. eodem modo P. 280. l. 34. ubi sic legendum, ægrum autem vero nullo pacto ante inspexeris.

Si quædam insuper leviora forte irrepserint, fugienti ut id oculo dare, & ipsi corrigere velint, rogantur Lectores.

F I N I S.

